

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ

ΑΛΒΑΝΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΤΗΣ Κ. ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟΝ

Η ΤΕ ΤΟΥ ΓΡΗΓ. ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΙΤΟΥ & Η ΤΟΥ ΚΩΝ. ΧΡΙΣΤΟΦΟ-
ΡΙΔΟΥ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ ΑΠΟ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ, ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΔΟΓΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΙΚΗΣ
ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ

«Τῶν Θεῶν Γραφῶν οὐδὲν περιττόν, οὐ-
δὲν πάρεργόν ἐστι κἂν ἰῶτα, κἂν μία κε-
ραία ἤ, ἀλλὰ καὶ ψιλὴ πρόσθεσις πολὺ πέ-
λαγος ἡμῖν νοημάτων ἀνοίγει. Πολλάκις καὶ
ἐνός στοιχείου προσθήκη δλόκληρον νοη-
μάτων εἰσέγγυε δύναμιν». Χρυσόστομος.

ΤΥΠΟΙΣ
Μ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1933

BK
#314

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000334345

Αρ. 20. 139012

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ

ΑΛΒΑΝΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

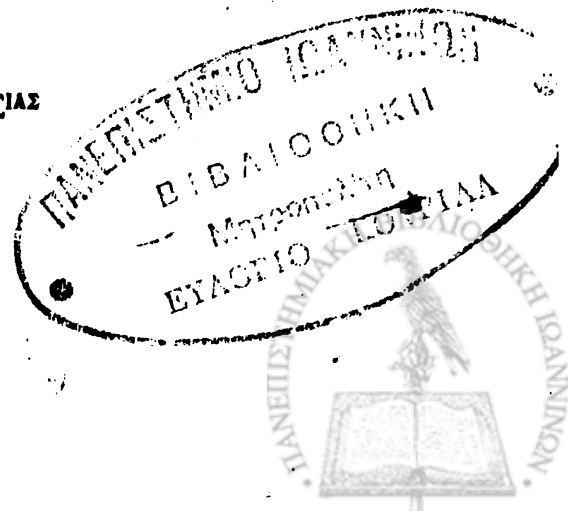
Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΤΗΣ Κ. ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟΝ

Η ΤΕ ΤΟΥ ΓΡΗΓ. ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΙΤΟΥ & Η ΤΟΥ ΚΩΝ. ΧΡΙΣΤΟΦΟ-
ΡΙΔΟΥ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ ΑΠΟ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ, ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΔΟΓΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΙΚΗΣ
ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ

«Τῶν θείων Γραφῶν οὐδὲν περιττόν, οὐ-
δὲν πάρεργόν ἐστι κἄν ἰῶτα, κἄν μία κε-
ραία ἤ, ἀλλὰ καὶ ψιλὴ πρόσθεσις πολὺ πέ-
λαγος ἡμῖν νοημάτων ἀνοίγει. Πολλάκις καὶ
ἐνός στοιχείου προσθήκη ὁλόκληρον νοη-
μάτων εἰσήγαγε δύναμιν». Χρυσόστομος.

ΤΥΠΟΙΣ
Μ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1933

ΕΙΣ ΔΟΞΑΝ ΣΩΤΗΡΟΣ ΘΕΟΥ.
ΤΗ, ΘΕΟΦΡΟΥΡΗΤΩ,
ΝΕΟΠΑΓΕΙ ΑΓΙΑ, ΕΚΚΛΗΣΙΑ,
ΤΟΥ ΙΑΛΥΡΙΚΟΥ ΕΝ ΑΛΒΑΝΙΑ,
ΤΟΔΕ ΣΜΙΚΡΟΝ ΠΤΟΝΗΜΑ ΑΓΑΘΩΝ
ΑΠΑΡΧΗΝ ΕΥΣΕΒΑΣΤΩΣ ΑΝΑΤΙΘΗΜΙ.

ΠΑΣΙ ΤΟΙΣ ΕΥΣΕΒΟΦΡΟΝΩΣ ΠΡΟΣ ΠΕΡΙ-
ΦΡΟΥΡΗΣΙΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΕΝ ΤΩ,
ΣΥΝΔΕΣΜΩ, ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗΣ
ΜΗΤΡΟΣ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚ-
ΚΛΗΣΙΑΣ ΑΓΩΝΙΖΟΜΕΝΟΙΣ, ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ
ΣΤΕΡΕΩΣΙΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΘΕΟΠΡΕΤΗ ΑΥ-
ΤΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΜΟΝ ΜΟΧΘΟΥΣΙ ΔΟΞΑ
ΚΑΙ ΤΙΜΗ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΡΑ ΘΕΟΥ.

Ο ΠΤΟΝΗΣΑΣ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὡς προεισαγωγή τοῦ παρόντος ἡμῶν τεύχους ἐδημοσιεύθη ἐν τῶ τῶν Ἀθηνῶν ἐγκοίτῳ περιοδικῷ «Θεολογία» ἀπὸ τοῦ 1928 (καὶ ἐξακολουθεῖ εἰσέτι) διεξοδική φιλολογικὴ μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλον «Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστριτῆς»¹ ἐπιγραφεῖσα οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ πρώτου μεταφραστοῦ—πρὸ ἐκατονταετίας καὶ πλέον—τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τὸ Ἀλβανικόν². Αὕτη ἐν συντομίᾳ περιέχει τὰ ἑξῆς:

Μέρος Α'. Ὁ Γρηγόριος ὡς ἀρχιεπίσκοπος Εὐβοίας καὶ μητροπολίτης Ἀθηνῶν πλήρης βιογραφία καὶ δοῦσις αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 (σ. 1—22).

Μέρος Β'. Ἡ μετάφρασις τοῦ Γρηγορίου καὶ οἱ συντελεσταὶ αὐτῆς. Περὶ τῆς συνεκδιδομένης νεοελληνικῆς μεταφράσεως, καὶ ἐν γένει περὶ τῶν μεταφράσεων ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ (σ. 23—51).

Μέρος Γ'. Ἡ πνευματικὴ κίνησις ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ αἱ προσηγηθεῖσαι ἐργασίαι, ἡ γένεσις τῆς Μεταφράσεως.

I. Μεταφραστικαὶ ἀπόπειραι, ἐιδήσεις καὶ κρίσεις περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Γρηγορίου, οἱ πρόδρομοι αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ Δυρραχίου καὶ ὁ Χατζηφιλιππίδης. Τὸ Πελασγικὸν ἀλφάβητον, ὁ Σκενδέρβησις καὶ ἡ Μετάφρασις, τὰ ἀρχαῖα Ἀλβανικὰ χειρόγραφα τῆς Φλωρεντίας, τῆς Κρυπτοφέρειης καὶ τοῦ Μιλίνου, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ διὰ τὴν Μετάφρασιν (σ. 52—71).

II. Ποῦ παρεσκευάσθη ἡ Μετάφρασις; Ἡ Ἀκαδημία τῆς Μοσχόπολεως. Τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς κινήσεως, τὸ ἱερόν τρίγωνον: Ἐλβασάνιον—Κοριτσᾶ—Ἀργυροκαστρον. Ἡ μουσοτρόφος Μοσχόπολις, τὸ τυπογραφεῖον καὶ αἱ περιζήτητοι ἐκδόσεις αὐτῆς (σ. 72—89).

III. Οἱ ἀκαδημικοὶ τῆς Μοσχόπολεως καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν πέριξ λόγιοι οἱ προαγαγόντες τὰς μεταφραστικὰς ἰδέας (σ. 70—160).

IV. Οἱ ἐξωτερικοὶ συντελεσταί: Οἱ Ἀλβανικῆς καταγωγῆς ἡγεμόνες τῆς Μολδοβλαχίας, αἱ Ἀκαδημαῖαι καὶ αἱ ἡγεμονικαὶ ἐκδόσεις, ἡ πρώτη Ἀλβανικὴ γραμματικὴ καὶ τὰ πολύγλωττα Λεξικά. Σχέσεις τῆς Ἀκαδημείας Ἰασίου καὶ τῆς Μοσχόπολεως, ἐνδιαφέρονται ἐκδόσεις αὐτῆς.

V. Ἡ ἱστορία τῆς Μοσχόπολεως καὶ ὁ πολιτισμὸς αὐτῆς. —Οἱ Μοσχολῖται ἐν τῇ διασπορᾷ καὶ ἡ ἐγγραμματίσις τῆς Κοντσοβλαχικῆς γλώσσης ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Μοσχόπολεως (σ. 161—195).

¹ Βλ. πλήρη τὴν ἐπιγραφὴν κατωσ.σ. 1 σημ. 1.

² Τόμ. Ζ' σ. 348-363, Η' σ. 53-71, 110-124, 253-272, Θ' σ. 46-63, 138-152, 318-326, Ι' σ. 233-249, ΙΑ' σ. 43-58, 210-239 κ. ἑ. Ἐνιαῦθα παραπέμπομεν εἰς τὰ τραβήγματα ἀποτελοῦντα τόμον ἐκ 250 σελίδων καὶ πλέον.

VI. Οἱ εὐρύτεροι σκοποὶ τῆς Ἀκαδημείας τῆς Μοσχοπόλεως καὶ οἱ Κουτσόβλαχοι Μοσχοπολίται ἐν τῇ διασπορᾷ (ἔρευνα περὶ τῶν Κουτσοβλάχων διαλέκτου καὶ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν.) Ἡ ἑλληνοβλαχικὴ κοινότης τῆς Πέστης, εἰσαγωγή τῆς Κουτσοβλαχικῆς ἐν τῇ Λειτουργίᾳ καὶ τῷ Σχολείῳ σ. 195—250).

Μετὰ τὴν τοιαύτην ἔρευναν καὶ ἐπισταμένην ἐξέτασιν περὶ τῆς γενέσεως τῆς Μεταφράσεως χωροῦμεν εἰς τὸ κύριον θέμα, ὅπερ διαιροῦμεν εἰς δύο μέρη. Καὶ ἐν μὲν τῷ I. μέρει (σ. 1—136) ἐξετάζονται ἐν πρώτοις ἀμφότεραι αἱ ἐκδόσεις τοῦ Γρηγορίου γλωσσικῶς τε καὶ γενικώτερον, ὡς καὶ ἡ νεοελληνικὴ μετάφρασις, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ Ἀλβανικὴ (κεφ. Α' σ. 1—20).

Εἶτα (κεφ. Β' σ. 21—52) γίνεται σύγκρισις καὶ παραλληλισμὸς τῆς Μεταφράσεως τοῦ Γρηγορίου πρὸς τὴν τοῦ Χριστοφορίδου. Οὗτος διακρίνεται μὲν διὰ τὸν ὑπερβάλλοντα ζῆλον εἰς τὴν δημιουργίαν ἐθνικῆς γλώσσης ἀπηλλαγμένης ξενισμῶν, ἀλλ' οὐκ ἦν καὶ δεόντως παρεσκευασμένος εἰς τὸ ἔργον τοῦ μεταφραστοῦ καὶ τυφλῶς ὑπηρέτει τοῖς μισσιοναρίοις ἱεραποστόλοις.

Τὸ Γ' κεφ. (σ. 53 ἔ.) εἶναι καθαρῶς γλωσσικόν. Ἐξαιρομεν ὧδε οὐ μόνον τὴν φυσικὴν ἀπλότητα τῆς γλώσσης τοῦ Γρηγορίου ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπιτετηθευμένην τοῦ Χριστοφορίδου, καὶ χαρακτηρίζομεν ἀδρομερῶς τὰς δύο κυρίας διαλέκτους τῆς Ἀλβανικῆς, τὴν Τοσκικὴν καὶ Γεγικὴν μετὰ τῆς Ἀργυροκαστριτικῆς, ἀλλὰ τὸ καὶ σπουδαιότερον διακρίνομεν τὰ στοιχεῖα τῆς ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου ἐν τῇ μετάφρασει τοῦ Γρηγορίου καὶ πραγματευόμεθα περὶ τῶν ἰδιωτισμῶν, λεκτικῶν τε καὶ γραμματικῶν, ὡς καὶ περὶ τῶν φθογγολογικῶν αὐτῆς διαφορῶν ἀναφερόμενοι ἐκάστοτε εἰς τὴν Μετάφρασιν.

Πρὸς τοῦτο ἠρρανίσθημεν ἐν μὲν τῷ α' λεξιλογίῳ (σ. 69—78) ἑλληνοαλβανικὰς λέξεις ἐκ τῆς Μεταφράσεως, ἐπιβεβαιούμενοι τὴν γνησιότητα αὐτῶν βάσει ἐπισήμων κειμένων, ἐν δὲ τῷ β' (σ. 116—35) παρετάξαμεν τὰς σπουδαιότερας ἰδιωματικὰς λέξεις, δι' ὧν ἢ ἐν Ἑλλάδι διάλεκτος ἀντιδιαστέλλεται τῆς κυρίως Τοσκικῆς. Πρὸς ἀπόδειξιν τῶν φθογγολογικῶν μεταβολῶν ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ ἐξαιρομεν τὰ ἐξῆς ἀξιοσημειώτα φαινόμενα, α') τὸν τσιτακισμόν, β') τὸν ἰωτακισμόν, καὶ γ) τὸν χιασμόν (ἐνθα καὶ περὶ τῶν ἀρχαιοπινῶν χαρακτήρων τῆς Ἀλβανικῆς σ. 78—79). περαιτέρω διακρίνομεν ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ τὰ πάθη καὶ τὰς μεταπτώσεις τῶν φωνηέντων (σ. 108—117). Τῶν σπουδαιότερων ἐπίσης διακριτικῶν γνωρισμάτων τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς ἐν τῇ Μετάφρασει εἶναι ἡ μεγάλη διαφορὰ ἐν τοῖς ὀνηματικοῖς τύποις καὶ δὴ εἰς τὸν παρατατικὸν καὶ ἀόριστον (σ. 91—108)¹.

Ἦναγκάσθημεν νὰ ἐπεκταθῶμεν ἀρκούντως ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ (σ. 62—135). α') διότι οὐδεὶς ποτε ἠσχολήθη ἐπὶ τοιούτου θέματος καὶ β') ἵνα

¹ Κατὰ τὴν λεξικογραφικὴν ταύτην ἐργασίαν δὲν ἠδυνήθημεν δυστυχῶς νὰ συμβουλευθῶμεν τὸ ἔργον τοῦ Meyer *Etymologische Wörterbuch der albanesischen Sprache* (Strassburg 1891), οὔτε τὸ τοῦ Rossi καὶ ἄλλων Ἰταλῶν τὰς λεξικογραφικὰς ἐργασίας.

ἐξάρωμεν τὸ ἀνάμεικτον τῆς γλώσσης τοῦ Γρηγορίου. Πάντες οἱ Ἄλβανολόγοι, ἄρχαῖοί τε καὶ νεώτεροι, ἀπὸ τοῦ Xylander καὶ Hahn μέχρι τοῦ Meyer, ὡς μοναδικὸν κλασσικὸν κείμενον εἰς τὰ λεξικογραφικὰ καὶ γραμματικὰ αὐτῶν ἔργα εἶχον τὴν Μετάφρασιν καὶ βάσει ταύτης, θεωρηθείσης ὡς ἀκραιφνοῦς Τοσκικῆς, ἀπειτύπωσαν τοὺς κανόνας, τοὺς φωνητικὸς καὶ φθογγολογικοὺς νόμους τῆς κυριωτέρας Ἄλβανικῆς διαλέκτου· ἀλλ' ἔλαθον ἀγνοήσαντες τὰ ἐπέλοακτα ἐν τῇ Μεταφράσει ταύτῃ στοιχεῖα· διὸ καὶ ἐπιβάλλεται ἀναθεώρησις τῶν ἔργων αὐτῶν ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο.

Ἐν δὲ τῷ II μέρει κρίνομεν τὴν Μετάφρασιν ὡς ἱερὸν καὶ θεόπνευστον βιβλίον ἀπὸ τε ἐρμηνευτικῆς καὶ δογματικῆς ἀπόψεως. Καὶ ἐν πρώτοις ἐκ τῆς πλημμυλοῦς μεταφράσεως τοῦ χωρίου «πᾶσα γραφή θεόπνευστος» ἀφορμώμενος ἐπανορθῶ αὐτὴν καὶ διασαφηνίζω τὴν ἔννοιαν κατὰ τοὺς ἐρμηνευτὰς τῆς Καινῆς Διαθήκης. Εἶτα ἐν εἶδει εἰσαγωγῆς εἰς τὴν ἐρμηνευτικὴν πραγματεύομαι (κεφ. Α' σ. 136—151) περὶ τῆς τῶν ἁγίων Γραφῶν γενικῆς ἢ μερικῆς θεοπνευστίας, προβλήματος τῶν δυσχερεστάτων καὶ σχεδὸν ἀκαθορίστου εἰσέτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. ἵνα ἐξασφαλισθῶ δὲ πανταχόθεν εἰς τὰ συμπεράσματά μου, ὡς βάσιν ἀπαραίτητον εἶχον αὐτὴν τὴν Γραφήν, γνώμονα δὲ τὴν ἱερὰν παράδοσιν. Καὶ οὕτως ἐτόλμησα νὰ προβῶ εἰς τὴν ἀποκρουστάλλωσιν τῶν διατυπωμένων ὧδε ἀληθειῶν συνεσκιασμένως πῶς ἀπαντωμένων ἐν τοῖς τῶν ἁγίων πατέρων συγγράμμασιν, καὶ ὡς ὡς πρωτόλειον προσβάλλω εἰς τὴν εὐμενῆ κρίσιν τῶν δογματολόγων τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς θεολογίας, πιστεύων ὅτι προσφέρω αὐτῇ τὸν ταπεινὸν μου ἔρανον πρὸς διαφώτισιν τοῦ σπουδαιωτάτου τούτου σημείου τῆς θεοπνευστίας.

Εἰς τὸ Β' κεφ. (σ. 152—162) ἐξελέγχομεν διαφόρους μεταφράσεις καὶ ἐκδοχὰς τοῦ Γρηγορίου καὶ Χριστοφορίδου ἀπαδούσας ὅλως τῷ πνεύματι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ προτείνομεν τὸ ὀρθὸν καὶ ὄρους τινὰς θεολογικοὺς ὡς πρὸς «τὸν ἐπιούσιον ἄρτον» καὶ τὰς λέξεις: σῶμα καὶ σὰρξ πνεῦμα (ἅγιον, πονηρόν, πνευμ. χάρισμα) καὶ ψυχὴν—ἐν τῇ μεταφράσει λαμβάνεται ἢ μία ἀντὶ τῆς ἄλλης καὶ οἰκτρῶς διαστρέφεται ἢ ἔννοια—Ἐὐρὺς λόγος γίνεται (σ. 162—169) καὶ περὶ τοῦ ὄρου Λόγος, ὅστις μεταφράσθη Fjale, καὶ ἀκολουθεῖ ἢ Παρέκβασις περὶ τῆς ἐκ τοῦ Ἄλβανικοῦ ἔτυμολογίας τοῦ Ἄθάνα, Ἄθῆνη Ἀθηνᾶ (Παλλάς, τριτογένεια), ὅπερ σώζεται καὶ νῦν ἐν τῇ Ἄλβανικῇ ε θ ἄ ν α (e thana), καὶ σημαίνει ἀκριβῶς ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ δύο ἐπίθετα: ὁ γεννηθεὶς Λόγος· διὸ προτείνομεν τὸν ὄρον Θ ἄ ν ε ς ἢ Thanes ἀντὶ τοῦ Fjale. Ἐφεξῆς (σ. 169—73) προσεπιδηλοῦμεν καὶ ἄλλας ἀκυριολεξίας. Εἰς τὸ Γ' καὶ τελευταῖον κεφ. ἐξετάζεται ἡ Μετάφρασις (τοῦ τε Γρηγορίου καὶ Χριστοφορίδου) ὡς Λειτουργικὸν βιβλίον, ὑποδεικνύονται διάφοροι παρερμηνεῖαι καὶ διαστροφαί (ὡς καὶ ἐπανορθοῦμεν)· πρὸς δὲ παραλείψεις, προσθήκαι καὶ παραχαράξεις τοῦ ἱεροῦ κειμένου. ἐκ τούτων διάφοροι προκύπτουσι αἰρέσεις· διὸ καὶ ὑποβάλλομεν τοῖς ἀρμοδίοις τὰ

δέοντα γενέσθαι πρὸς πρόληψιν ἀνιάτων κακῶν ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ἐκκλησίᾳ, ἦτοι τὴν ἀναθεώρησιν καὶ εἰσαγωγὴν ἐν Λειτουργικῇ χρήσει ἐγκεκριμένης καὶ κανονικῆς μεταφράσεως. Ἐν τέλει ἀποδοκιμάζομεν καὶ τὰ μεταφραστικά δοκίμια τοῦ ἐπισκόπου Φανόλη καὶ ὑποδεικνύομεν τὰς ἐπισήμους πηγὰς πρὸς καταρισμὸν καὶ πλουτισμὸν τῆς ἀλβανικῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης.

Ἐπεδύθη ἐν τῇ ἐκπόνησιν τοῦ παρόντος δοκίμιου οὐδὲν ἕτερον ἔχων ἐν νῶ, εἰμὴ τὸ ἱερὸν καθήκον, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς τέκνον πιστὸν καὶ ἀφωσιωμένον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας συμβάλλων εἰς τὴν περιφρούρησιν τῶν θρησκευτικῶν ιδεωδῶν καὶ παραδόσεων ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἀλβανικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὡς πατριώτης ἐφιέμενος καὶ ὄνειροπολῶν τὴν δημιουργίαν ὑψηλῆς καὶ ἀκραιφνοῦς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης, καταληπτῆς ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ. αὕτη θὰ ἀποτελέσῃ καὶ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἐπισήμου ἐθνικῆς γλώσσης ἐν Ἀλβανίᾳ. Ἡ σπουδὴ τῶν εὐλαβεστάτων Ὁρθοδόξων τῆς Ἀλβανίας πρὸς καθιέρωσιν τῆς Ἀλβανικῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀποτελεῖ ἐκπλήρωσιν μυχίου ἐθνικοῦ πόθου, ὅπως δοξολογῶσι τὸν Θεὸν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν διαλέκτῳ καὶ ἐπὶ ἐθνικῶν βάσεων ἐμπεδώσῃ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας. Ἦδη πᾶς γνήσιος ὀρθόδοξος Ἀλβανὸς θὰ ἠῤῥητο πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὅλου ἔργου καὶ ἀνύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος τὴν ταχεῖαν ἐκκαθάρισιν τῆς γλώσσης, ὅπως ἐξυψωθῇ εἰς τὴν ἱεροπρεπῆ περιωπὴν καὶ ἐπενδυθῇ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐθνικὴν αὐτῆς περιβολὴν καὶ καλλιπέειαν πρὸς δόξαν τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου Θεοῦ καὶ διὰ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν εὐτυχίαν τοῦ Ἀλβανικοῦ ἔθνους.

Ἐγγραφον κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ σωτηρίου ἔτους 1933.

ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΔΑΣ

Λαυριώτης

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

Σελ. 1, στίχ. 2 κάτω γρ. 1931. 3, 12 κάτ. γρ. φοκίστε. 9, 8 κάτ. γρ. Skenderbeut. 11, 12. κάτ. γρ. ὅστις (ἀντὶ ὅπως). 17, 15 κάτ. γρ. Φόξτσοδε, καὶ ἐξῆς ἀντὶ τοῦ F γράφ. F. 19, 9 γρ. ἔρδε. 27, 5 κάτ. γρ. nxhenes. 29, 9 κάτ. γρ. molce, molice. 36 μέσ. γρ. κάν. 37 μέσ. ἀντὶ τοῦ ἐλέχθησαν ἀνωτ. γρ. λεχθήσονται κατωτέρω. 41 τέλ. γρ. βλ. κατωτ. 48, 9 κάτ. γρ. συνηθεία. 50, 7 κάτ. γρ. ὅστις (ἀ. ὅπως). 56, 1 γρ. Xhaku korðhe . . . pena. 57 μέσ. γρ. Shqipje, 15 κάτ. μετωχετεύθησαν. 63, 8 γρ. dieselbe. 67, 4 γρ. kakoshkuare. μέσ. merdhinj. 67, 5 κάτ. γρ. vaize. 73, 5 γρ. mrioj. 75, 15 κάτ. πρόσθ. Λαογρ. Β' 103, 183. 78, 15 γρ. shanj. 83, 13 πρόσθες: μετὰ πρόσφατον ἔρευναν ἐπέισθη ὅτι ὑπάρχει ἐν μέρει καὶ ἐν τῇ Τσαμικῇ ὁ ἰωτακισμὸς. 84, 12 γρ. garè καὶ gaj (ἀντὶ haj τρώγω, Scanderb. σ. 153). 90, 1 γρ. Thrako-. 105, ἀρχὴ γρ. συγκεκομμένου. 107 μέσ. γρ. ndonji. 116, 2 γρ. mema. 125 μέσ. i klitur . . . πρόσθ. ἐν τέλει ulok. 128, 1 γρ. Τοσκ. Γεγ. (ἀντὶ Τουρκ.). 128 μέσ. γρ. lakje. 130, 14 πρόσθ. paq = ὅπως πρέπει Τοσκ. 145, 8 γρ. παραδεδεγμένην. 152 τέλ. πρόσθ. e sorgme καὶ νῦν ἐν Ἀργυροκάστρῳ. 159 μέσ. γρ. bijn' e tí ké. 162, 5 κάτ. διάγρ. ὅστις.

ΜΕΡΟΣ Ι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ ΑΠΟ ΛΕΚΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ
ΑΠΟΨΕΩΣ. ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΙΤΟΥ

1. Ἡ Ἀξία τῆς Μεταφράσεως.— Αἱ γνώμαι τῶν Ἀλβανολόγων
(Xylander, Κουπιτώρης, Dozon, Φράσσαρης).— Ἡ Μετάφρασις ἔργον
τοῦ Γρηγορίου.— Ἡ λέξις ἐπιστασία.

Μετὰ τοιαύτην καὶ τοσαύτην πολυμερῆ περὶ τῆς γενέσεως τῆς Μεταφράσεως ἔρευναν, ὡς καὶ τὴν δυνατὴν τοῦ πνευματικοῦ περιβάλλοντος, ἐν ᾧ αὕτη ἐξεκολλάφθη, ἀπεικόνισιν, καιρός, ἵνα χωρήσωμεν ἐπὶ τὸ κυριώτερον τῆς παρούσης μελέτης μέρος, ἥτοι ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀξίας τῆς Μεταφράσεως ἀπὸ τε γλωσσικῆς καὶ ἐρμηνευτικῆς, ἥτοι θεολογικῆς ἀπόψεως¹. Οὕτω ὁ ἀναγνώστης θέλει σχηματίσει σαφῆ καὶ ἀκριβῆ περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Γρηγορίου ἰδέαν, καὶ θέλει καταδειχθῆ κατὰ πόσον ἡ Μετάφρασις αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῆ φιλολογικὸν μνημεῖον, καὶ κείμενον, ἵνα καταλάβῃ θέσιν ἐν τῇ νεοπαγεῖ ἐλευθέρᾳ Ἀλβανικῇ Ἐκκλησίᾳ.

Πάντες οἱ Ἀλβανολόγοι ἀνεπιφυλάκτως διακηρύττουσι τὴν σπουδαίαν συμβολὴν τῆς Μεταφράσεως ταύτης εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης καὶ τὴν τῆς γραμματικῆς αὐτῆς συστηματοποίησιν. Ὁ Xylander, ὁ ἐνθουσιώδης ἐξυμνητὴς τοῦ Γρηγορίου, τὴν Μετάφρασιν ταύτην ἔλαβεν ὡς βάσιν, καὶ ἐχρησιμοποίησεν ὡς κυρίαν πηγὴν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς Ἀλβανικῆς γραμματικῆς, ἀφθονα ἐκ ταύτης παραλαμβάνων παραδείγματα, καὶ τόσον διδασκαλικά ἐθεώρησε ταῦτα, ὥστε τὰ ἐξ ἄλλων πηγῶν εἰλημμένα περιέκλεισε διὰ παρενθέσεων. Οὗτος γνωρίζων τὴν Ἀλβανικὴν μᾶλλον ἐξ ἀναγνώσεως, καὶ ἐξ ἀκοῆς ἐννοῶν, χωρὶς νὰ δύναται καὶ νὰ λαλῆ αὐτὴν, ἄτε

¹ Βλ. Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου, Γρηγόριος Ἀργυροκαστρίτης ὁ μεταφραστὴς τῆς Καινῆς Διαθήκης. Αἱ βάσεις τῆς Ἀλβανικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης καὶ ἡ Ἀκαδήμεια τῆς Μοσχόπολεως (Ἀθῆναι 1913), ἀπόσπασμα ἐκ τῆς «Θεολογίας», περιοδικοῦ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, Τόμ. Ζ΄-ΙΑ΄ (Ἀθῆναι 1928-1933).

δέοντα γενέσθαι πρὸς πρόληψιν ἀνιάτων κακῶν ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ, ἦτοι τὴν ἀναθεώρησιν καὶ εἰσαγωγὴν ἐν λειτουργικῇ χρήσει ἐγκεκριμένης καὶ κανονικῆς μεταφράσεως. Ἐν τέλει ἀποδοκιμάζομεν καὶ τὰ μεταφραστικὰ δοκίμια τοῦ ἐπισκόπου Φανόλη καὶ ὑποδεικνύομεν τὰς ἐπισήμους πηγὰς πρὸς καταρτισμὸν καὶ πλουτισμὸν τῆς ἄλβανικῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης.

Ἐπεδύθη ἐν τῇ ἐκπόνησιν τοῦ παρόντος δοκιμίου οὐδὲν ἕτερον ἔχων ἐν νῦν, εἰμὴ τὸ ἱερὸν καθήκον, ἅφ' ἑνὸς μὲν ὡς τέκνον πιστὸν καὶ ἀφωσιωμένον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας συμβάλλων εἰς τὴν περιφρούρησιν τῶν θρησκευτικῶν ἰδεωδῶν καὶ παραδόσεων ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑκκλησίᾳ, καὶ ἅφ' ἑτέρου ὡς πατριώτης ἐφιέμενος καὶ ὄνειροπολῶν τὴν δημιουργίαν ὑψηλῆς καὶ ἀκραιφνοῦς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης, καταληπτῆς ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ. αὕτη θὰ ἀποτελέσῃ καὶ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἐπισήμου ἐθνικῆς γλώσσης ἐν Ἑλλάδι. Ἡ σπουδὴ τῶν εὐλαβεστάτων Ὀρθοδόξων τῆς Ἑλλάδος πρὸς καθιέρωσιν τῆς Ἑκκλησίας ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ ἀποτελεῖ ἐκπλήρωσιν μυχίου ἐθνικοῦ πόθου, ὅπως δοξολογῶσι τὸν Θεὸν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν διαλέκτῳ καὶ ἐπὶ ἐθνικῶν βάσεων ἐμπεδώσῃ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἑκκλησίας. Ἦδη πᾶς γνήσιος ὀρθόδοξος Ἑλληνας θὰ ἤθελε πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ δλου ἔργου καὶ ἀνύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος τὴν ταχεῖαν ἐκκαθάρισιν τῆς γλώσσης, ὅπως ἐξυψωθῇ εἰς τὴν ἱεροπρεπῆ περιωπὴν καὶ ἐπενδυθῇ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐθνικὴν αὐτῆς περιβολὴν καὶ καλλιπέριαν πρὸς δόξαν τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου Θεοῦ καὶ διὰ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν εὐτυχίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἐγγραφοῦν κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ σωτηρίου ἔτους 1933.

ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΔΑΣ

Λαυριώτης

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

Σελ. 1, στίχ. 2 κάτω γρ. 1931. 8, 12 κάτω γρ. φοκίστε. 9, 8 κάτω γρ. Skenderbeut. 11, 12. κάτω γρ. ὅστις (ἀντὶ ὅπως). 17, 15 κάτω γρ. φοξτσοδεβε, καὶ ἐξῆς ἀντὶ τοῦ F γράφ. F. 19, 9 γρ. ἔρδα. 27, 5 κάτω γρ. nchenes. 29, 9 κάτω γρ. molce, molice. 36 μέσ. γρ. κᾶν. 37 μέσ. ἀντὶ τοῦ ἐλέχθησαν ἀνωτ. γρ. λεχθῆσονται κατωτέρω. 41 τέλ. γρ. βλ. κατωτ. 48, 9 κάτω γρ. συνηθεία. 50, 7 κάτω γρ. ὅστις (ἀ. ὅπως). 56, 1 γρ. Xhaku kordhe . . . nena. 57 μέσ. γρ. Shqiprje, 15 κάτω γρ. μεταχτετεύθησαν. 63, 8 γρ. dieselbe. 67, 4 γρ. kakoshkuare. μέσ. merdhiinj. 67, 5 κάτω γρ. vaize. 73, 5 γρ. mrioj. 75, 15 κάτω γρ. πρόσθ. Λαογρ. B' 103, 183. 78, 15 γρ. shanj. 83, 13 πρόσθες : μετὰ πρόσφατον ἔρευναν ἐπέισθην ὅτι ὑπάρχει ἐν μέρει καὶ ἐν τῇ Τσαμικῇ ὁ ἰωτακισμὸς. 84, 12 γρ. garè καὶ gaj (ἀντὶ haj τρώγω, Scanderb. σ. 153). 90, 1 γρ. Thrako-. 105, ἀρχὴ γρ. συγκεκομμένου. 107 μέσ. γρ. ndonji. 116, 2 γρ. mema. 125 μέσ. i klitur . . . πρόσθ. ἐν τέλει ulok. 128, 1 γρ. Τοσκ. Γεγ. (ἀντὶ Τουρκ.). 128 μέσ. γρ. lakje. 130, 14 πρόσθ. pira = ὅπως πρέπει Τοσκ. 145, 8 γρ. παραδεδεγμένην. 152 τέλ. πρόσθ. e sorgme καὶ νῦν ἐν Ἀργυροκάστρῳ. 159 μέσ. γρ. bῆριν' e τί κέ. 162, 5 κάτω γρ. διάγρ. ὅστις.

ΜΕΡΟΣ Ι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ ΑΠΟ ΛΕΚΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ
ΑΠΟΨΕΩΣ. ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΙΤΟΥ

1. Ἡ Ἄξις τῆς Μεταφράσεως.— Αἱ γινώμαι τῶν Ἀλβανολόγων
(*Xylander, Κουπιτώρης, Dozon, Φράσσαρης*).— Ἡ Μετάφρασις ἔργον
τοῦ Γρηγορίου.— Ἡ λέξις ἐπιστάσις.

Μετὰ τοιαύτην καὶ τοσαύτην πολυμερῆ περὶ τῆς γενέσεως τῆς Μεταφράσεως ἔρευναν, ὡς καὶ τὴν δυνατὴν τοῦ πνευματικοῦ περιβάλλοντος, ἐν ᾧ αὕτη ἐξεκολλάφη, ἀπεικόνισιν, καιρὸς, ἵνα χωρήσωμεν ἐπὶ τὸ κυριώτερον τῆς παρουσίας μελέτης μέρος, ἥτοι ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀξίας τῆς Μεταφράσεως ἀπὸ τε γλωσσικῆς καὶ ἐρμηνευτικῆς, ἥτοι θεολογικῆς ἀπόψεως¹. Οὕτω ὁ ἀναγνώστης θέλει σχηματίσει σαφῆ καὶ ἀκριβῆ περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Γρηγορίου ἰδέαν, καὶ θέλει καταδειχθῆ κατὰ πόσον ἡ Μετάφρασις αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῆ φιλολογικὸν μνημεῖον, καὶ κείμενον, ἵνα καταλάβῃ θέσιν ἐν τῇ νεοπαεῖ ἐλευθέρᾳ Ἀλβανικῇ Ἐκκλησίᾳ.

Πάντες οἱ Ἀλβανολόγοι ἀνεπιφυλάκτως διακηρύττουσι τὴν σπουδαίαν συμβολὴν τῆς Μεταφράσεως ταύτης εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης καὶ τὴν τῆς γραμματικῆς αὐτῆς συστηματοποίησιν. Ὁ *Xylander*, ὁ ἐνθουσιώδης ἐξυμνητὴς τοῦ Γρηγορίου, τὴν Μετάφρασιν ταύτην ἔλαβεν ὡς βάσιν, καὶ ἐχρησιμοποίησεν ὡς κυρίαν πηγὴν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς Ἀλβανικῆς γραμματικῆς, ἄφθονα ἐκ ταύτης παραλαμβάνων παραδείγματα, καὶ τόσον διδασκαλικά ἐθεώρησε ταῦτα, ὥστε τὰ ἐξ ἄλλων πηγῶν εἰλημμένα περιέκλεισε διὰ παρενθέσεων. Οὗτος γνωρίζων τὴν Ἀλβανικὴν μᾶλλον ἐξ ἀναγνώσεως, καὶ ἐξ ἀκοῆς ἔννοων, χωρὶς νὰ δύναται καὶ νὰ λαλῇ αὐτήν, ἄτε

1 Βλ. Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου, Γρηγόριος Ἀργυροκαστρίτης ὁ μεταφραστὴς τῆς Καινῆς Διαθήκης. Αἱ βάσεις τῆς Ἀλβανικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης καὶ ἡ Ἀκαδήμεια τῆς Μοσχοπόλεως (Ἀθῆναι 1913), ἀπόσπασμα ἐκ τῆς «Θεολογίας», περιοδικοῦ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, Τόμ. Ζ'·ΙΑ' (Ἀθῆναι 1928-1933).

μὴ ζήσας ἐν Ἀλβανίᾳ, εὕρημα ὑπέλαβε τὴν ἀπόκτησιν ἀντιτύπου τῆς Μεταφράσεως. Τέως ἠρκεῖτο εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ γνωστοῦ Ἀγγλοῦ περιηγητοῦ William Leake¹, ἀλλὰ τὸ ἀνέλπιστον εὕρημα ἠνέφξεν αὐτῷ εὐρὸν τὸ στάδιον πρὸς γνῶσιν τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης, ἣς ἐσυστηματοποίησε λεπτολόγως τὸ γραμματικὸν μέρος, ἐπαυξήσας αὐτὸ κατὰ τὸ τρίτον. Πρῶτος δὲ οὗτος ἔφερε τὴν Ἀλβανικὴν εἰς συνάφειαν πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας καὶ διέγνω τοὺς κοινούς χαρακτῆρας. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ Hahn, λέγων ἐπὶ λέξει τάδε: «Die albanesische Übersetzung des neuen Testamentes ergab einen vortrefflichen Prüfstein der so gewonnenen Resultate, mit welcher auch alles was Ritter von Xylander aus derselben Quelle geschöpft hatte, verglichen würde»². Τοσοῦτον δὲ ὁ Xylander τὴν Μετάφρασιν ἐξετίμησεν, ὥστε ὀλόκληρον τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον ἀνετύπωσεν ἐν τέλει τῆς ἑαυτοῦ γραμματικῆς.

Πᾶσα κρίσις περὶ τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης, ἀποφαίνεται ὁ Ὑδραῖος καθηγητὴς Κουπιώρης, στηρίζεται ἐπὶ τῆς μορφῆς, ἣν ἀπὸ τῆς Μεταφράσεως ἔλαβεν αὕτη³. Περὶ τοῦ Hahn ὀψόμεθα παρακατιόντες ὁποῖαν δαφιλεστάτην χρῆσιν ἐποιήσατο αὐτῆς εἰς τὸ ἐκτεταμμένον καὶ μνημειῶδες αὐτοῦ ἔργον. Ἡ ἀξία τῆς Μεταφράσεως τοῦ Γρηγορίου καὶ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς τοῦ Χριστοφορίδου οὐδόλως ἀπώλεσε τὸ κῦρος: Jusqu' ici, λέγει ὁ Dozon, source principale où ont puisè les albanistes est la version du Nouveau-Testament (ὅτι περὶ τῆς τοῦ Γρηγορίου πρόκειται, λέγει ἐν ὑποσημειώσει)⁴.

Καὶ ὁ X. N. Φιλαδελφεύς, θιασώτης ἐν Ἀθήναις τοῦ ἔργου τῶν ἱεραποστόλων πρὸς διάδοσιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τῶν μεταφράσεων τοῦ Χριστοφορίδου προετίμησε ν' ἀνατυπώσῃ τὴν τοῦ Γρηγορίου: «Ἐγὼ ἐξέδωκα, γράφει, καὶ εἰς τὴν Ἀλβανικὴν βοηθεῖα ἀνδρὸς εἰδήμονος τῆς γλώσσης ταύτης τὸ β' τὴν ὑπὸ τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Εὐβοίας Γρηγορίου πρὸ πολλοῦ γενομένην μετάφρασιν ἐξαντληθεῖσαν ἤδη»⁵. Οκ. Midhat

¹ Researches in Greece, London 1814. Οὗτος ἐπὶ 10ετίαν περιηγούμενος ἀνὰ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἔγραψε τὸ περιώνυμον αὐτοῦ σύγγραμμα. Travels in Greece κλπ. καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ διατρίψας ἐξέμαθε τὴν γλῶσσαν καὶ συνέταξε γραμματικὴν καὶ Λεξικὸν τῆς Ἀλβανικῆς, αὐξήσας εἰς 2100 τὰς λέξεις.

² Albanesische Studien II, V.

³ Ἐφημερίς τῶν Φιλομαθῶν, Τόμ. ΙΓ' (1868), σ. 1452.

⁴ Manuel de la langue Chkipe ou Albanaise (Paris 1878), σ. 10.

⁵ Τὰ ἀφοριζόμενα ἀπὸ τῶν σχολείων βιβλία (Ἀθῆναι 1876), σ. 10. Ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι εἶναι ἡ μετάφρασις τοῦ Γρηγορίου. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἐπιγράφεται: «Ἡ Καινὴ Διαθήκη τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διγλωττῶς τούτέστι Βλ-ληνικῆ (sic) καὶ Ἀλβανικῆ. Διὰ τὸ ερεεζοτιτ σογε κε να σπετοῖ Χριστοῖτ διφιουχε δο με

Φράσσαρης ἐν ἄρθρῳ ἐπιγραφομένῳ: Nje qintvjetore qe ka nje tendesi per neve (=Μία ἑκατονταετηρὶς σπουδαιοτάτη δι' ἡμᾶς), ἐν ᾧ ποιῆται σύγκρισιν τῆς Μεταφράσεως τοῦ Γρηγορίου πρὸς τὰς τοῦ Χριστοφορίδου (Τοσκικὴν καὶ Γεγινὴν) θεωρεῖ αὐτὴν γεγονὸς ἀξιοσημεῖωτον (ngjarje me nje kurtim te math per Shqipetaret) ¹, ὡς ἐμφανισθεῖσαν ἐν χρόνῳ, καθ' ὃν ἡ τῆς Ἀλβανικῆς ἐγγραμμάτισις οὐδὲν ἐνδιαφέρον εἶχεν, οὔτε παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς οὔτε παρὰ τοῖς ξένοις (καὶ ὅμως παρ' αὐτοῖς εἶχεν, ὡς εἶδομεν). καὶ ἀλλαχοῦ δέ, λέγει, ὅτι καὶ διὰ τοῦτο καὶ διὰ τὴν σπουδαιότητα τοῦ μεταφρασθέντος ἔργου, ὁ Γρηγόριος ἐγένετο ὁ ὁδηγὸς τῆς γραφομένης γλώσσης ². Καὶ γράφει μὲν ὁ ἀρθρογράφος, ὅτι ἡ Μετάφρασις εὐρίσκεται λίαν παρὰ τῷ λαῷ διαδεδομένη, καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν Ἑλευσίνα, λέγει, ὅτι εὗρεν ἀντίτυπα αὐτῆς, ὡς καὶ εἰς ἄλλα χωρία τῆς Ἀττικῆς, (τοῦτο ὄντως εἶναι ἀληθές, ὅθεν καὶ εἰς τὰ παλαιὰ τῶν Ἀθηνῶν βιβλιοπωλεῖα συχνότατα συναντᾷ τις αὐτήν), ἀλλ' ὅμως «περὶ τῶν περιστάσεων, ἐπιφέρει, αἵτινες προκάλεσαν τὴν Μετάφρασιν καὶ περὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γρηγορίου οὐδὲν γνωρίζω», καὶ μετὰ λύπης ὁμολογεῖ τοῦτο ³.

Ὁ κ. Midhat ἐν ἀρχῇ ὡς πρὸς τὸν μεταφραστὴν λέγει τὰ ἐξῆς: «Ὁ ἑξαλβανίας τὰ 4 Εὐαγγέλια, τὰς πράξεις καὶ τὰς ἐπιστολάς φαίνεται, ὅτι ἦν αὐτὸς ὁ Γρηγόριος, ἀρχιεπίσκοπος Εὐβοίας, ἃν καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως «ἐπιστοσία» δηλ. φροντίδι, προσοχῇ» ⁴. Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι ὀρθοτάτη, καὶ συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὴν παράδοσιν, ἣτις ἐνὶ στόματι τὸν Γρηγόριον ἀνακηρύττει Μεταφραστὴν. Ὅφειλομεν ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι εἰς τοῦτο δὲν συνάδει ἡ λέξις ἐπιστοσία, ἣτις εἴθισται νὰ τίθηται οὐχὶ ἐπὶ συγγραφέως οὐδὲ ἐπὶ μεταφραστοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἐπιμελουμένου τῆς ἐκδόσεως π. χ. «Πηδάλιον... ἦτοι ἅπαντες οἱ θεῖοι κανόνες... ἐρμηνευόμενοι παρ' Ἀγαπίου ἱερομονάχου καὶ Νικοδήμου μοναχοῦ... ἐπιστοσία δὲ καὶ ἐπιμελεία... Θεοδωρήτου Ἀθανασίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων» (1800). «Ἐγχειρίδιον κατὰ τῶν νοσοῦντων εἰς τὰ περὶ τῆς ἀληθείας καὶ ὑπεροχῆς τῶν Ἱερῶν Γραφῶν, ἐρανισθὲν ἐκ Γαλλικῶν συγγραμμάτων παρὰ Νικο-

θενε φερ ἰστε εδε ὀκιπεταρτζε Ἐν Ἀθήναις, τύποις Χ. Νικολαΐδου Φιλαδέλφωσ, Ἀθῆναι 1858. Εἶναι εἰς δύο τεύχη (μετὰ συνεχοῦς σελιδώσεως) ἐκδεδομένη, καὶ ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Legrand (ἀρ. 239), ὑπολείπεται τῆς ἐκδόσεως τοῦ Γρηγορίου, καὶ εἶναι σπανιωτάτη· ἐγὼ ἐπὶ 30 ἔτη εἰς τὰ παλαιὰ βιβλιοπωλεῖα καὶ τὰς βιβλιοθήκας ἀνερευνῶν ἄπαξ μόνον συνήντησα τὸ α' τεῦχος, ὅπερ εἶδε καὶ ὁ Κουπιτόρης, καὶ κακῶς, ὡς ἐλέχθη (βλ. Γρηγόριος Ἀργυροκαστριτῆς, σ.53) ἀπέδωκεν αὐτὸ εἰς τὸν Γρηγόριον.

¹ Diturija e perkoheshme shqiptare, ὑπὸ Lumo Skendo (=Midhat Frashari) Tirane 1926, τόμ. II, σ. 250.

² Αὐτ. I, 1925, σ. 3.

³ Αὐτ. σ. 251.

⁴ Αὐτ. σ. 250.

λάου Παπαδοπούλου, *ἐπιστασία Σπυρ. Βλαντιῆ* (1815). «*Ἀδολεσχία φιλόθεος, ἥτοι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς ἱερᾶς Μωσέως Πεντατεύχου... ἐπιστάσεις ψυχοφελεῖς... ὑπὸ τοῦ... Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου ἐκδοθεῖσαι φιλοτίμῳ δαπάνῃ τῶν Ζωσιμάδων, ἐπιστασία τοῦ ἀρχιμ. Ἀνθίμου Γαζῆ*» (1801). Ἐν ἄλλοις δὲ διακρίνεται ἡ ἐπιστασία τῆς ἐπιμελείας π. χ. «*Τυπικὴ διάταξις τῆς... μονῆς τῆς Θεοτόκου Μαχαιράδος ἐπιλεγομένης... ἐκδοθεῖσα δαπάνῃ μὲν τοῦ... κυρ Παρθενίου, ἐπιμελεία δὲ τοῦ... κυρίου Ἐφραίμ, ἐπιστασία δὲ κυρίου Σεραφεῖμ Πισσιδείου...*» (1756).

Κατὰ ταῦτα ἐπίστασις καὶ ἐπιστασία δὲν σημαίνει ἀπλῆν ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως ἐπιμέλειαν, ἢ ὡς λέγομεν νῦν διόρθωσιν τῶν δοκιμίων, ἀλλὰ καὶ τι πλεόν. Ὁ Γρηγόριος ἐκ μετριοφροσύνης καὶ εὐλαβείας πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦ Εὐαγγελίου κείμενον, ἀπέφυγε τοὺς ὄρους μετάφρασις ἢ ἐξήγησις καὶ ἔγραψεν: «*Ἡ Καινὴ Διαθήκη... Γραικικὴ καὶ Ἀλβανητικὴ... ἐπιστασία...*» ἥτοι ἐμιμήθη ὅπως οὖν τὸν Εὐγενίον, ὅστις ἀντὶ ἐξήγησις ἢ παράφρασις εἶπεν «ἐπιστασία».

2. Γρηγόριος καὶ Χριστοφορίδης.— Πῶς δικαιολογοῦνται οἱ Ἑλληνισμοὶ καὶ Τουρκισμοὶ τοῦ πρώτου.— Αἱ ἀμετάφραστοι Ἑλληνικαὶ λέξεις τοῦ Εὐαγγελίου.— Ἡ ἐπιμειξία τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν.

Τοιαύτη ἡ τοῦ Γρηγορίου μετάφρασις, ἥτις μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῆς τοῦ Χριστοφορίδου ἦν μοναδικὴ διὰ πάντας τοὺς Ἀλβανούς. Οὗτος, ὡς ὀψόμεθα, στηριζόμενος βεβαίως ἐπὶ τοῦ Γρηγορίου μετεροῦθμισεν ἐν πολλοῖς τὴν γλῶσσαν, προσαρμόσας αὐτὴν πρὸς τοὺς νεοτεύκτους γραμματικὸς κανόνας, μεταπλάσας ἐπίθετα καὶ παράγωγα, καὶ ἐπινοήσας σύνθετα καὶ ὄρους τινάς, δι' ὧν ἡ γλῶσσα ἐπλουτίσθη μὲν κατὰ ποσόν, ἀλλ' ἀπώλεσε τὴν χάριν καὶ φυσικὴν ἀπλότητα, καὶ ἔλαβε τὸν τύπον τῆς γλώσσης τῆς λογίας, ἣν αὐτὸς οὗτος ἐδημιούργησεν. Ἐνεκα τούτου οἱ πολλοὶ νῦν προτιμῶσι μᾶλλον τὴν τούτου μετάφρασιν καὶ παρορῶσι τὴν Γρηγοριανήν. Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ ἕτερος λόγος, δι' ὃν ἀποστρέφονται οἱ Ἀλβανοὶ ταύτην καὶ ὑπερεκτιμῶσι τὸν Χριστοφορίδην. Ὁ Γρηγόριος περιέλαβε πλείστας ἐξ ἀνάγκης εἰς τὴν μετάφρασιν ἑλληνικὰς λέξεις, ἃς ὁ Χριστοφορίδης προσεπάθησεν νὰ ἀντικαταστήσῃ κατὰ τὸ ἐνὸν δι' ἄλβανικῶν λέξεων, ἐπὶ καταστροφῇ πολλάκις τῆς ἐννοίας. Πολλοὶ λοιπὸν τῶν θερμορρωγυτέρων πατριωτῶν λέγουσι τό: *Graeca sunt non leguntur* καὶ καταλογίζονται τῷ ἐξόχῳ ἔθνικῳ ἀνδρὶ θανάσιμον τὸ τοιοῦτον ἀμάρτημα, καὶ ὑπολαμβάνουσι τὰ ἑλληνικὰ κακὸν ἀνυπόφορον, ἐκεῖνοι, οἵτινες καθ' ἑκάστην τῷ καλῶς εἰσάγουσι τὰ Φραγκικὰ καὶ Ἰταλικά, ἀποσκορακίζοντες τὰ Ἑλληνικά¹. Ἡ κατὰ τοῦ

¹ Οὕτως ἡ γλῶσσα ἢ νῦν γραφομένη οὐ μόνον στερεῖται τῆς φυσικῆς χάριτος, ἢν παρουσιάζουσι πᾶσαι αἱ ἀναλυτικαὶ γλῶσσαι, ἀλλὰ κατήνησε καὶ ἀκα-

σεπτοῦ ἱεράρχου· τοιαύτη μομφή τυγχάνει παντελῶς ἄδικος. Ὁ Γρηγόριος οὔτε πολιτικὴν ἐγνώριζε τότε, οὔτε προπαγάνδαν πρὸς νόθευσιν τῆς μητρικῆς αὐτοῦ γλώσσης ἐνήργει· ἅπαγε τῆς βλασφημίας! Ἐγραφε τὴν γλῶσσαν, ὅπως ἐγνώριζεν αὐτήν, καὶ ὅπως ὠμιλεῖτο. Τὰ ξένα εἶναι δυστυχῶς πολλὰ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ καὶ ὁσημέραι εἰσάγονται πλείω. Ἀλλ' ὅτι οὐδεμίαν ὀπισθοβουλίαν εἶχεν ὁ Γρηγόριος τοῖς Ἑλληνικοῖς χρώμενος ὀνόμασιν, ἐφ' ὅσον δὲν εὔρισκε τὰ ἀντίστοιχα Ἀλβανικά, μαρτυρεῖ ἀριδύλως καὶ τοῦτο, ἢ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον διατήρησις καὶ πολλῶν Τουρκικῶν, ὧν ἐρρούσατο ἡμᾶς ἐν μέρει ὁ Χριστοφορίδης. Ἴδου τινὰ τούτων :

adet¹, asker², baba³, borç, borçlli⁴, dynja⁵, gjinaqar⁶, hazer⁷, haziné (καὶ gjë)⁸, harac⁹, hapsane¹⁰, hushnuk jam (=ἀροκοῦμαι)¹¹, kallaballek¹², isharet (νεῦμα)¹³, kallauz¹⁴, kurban (ἀμφοτέροι)¹⁵, lufé¹⁶, millet¹⁷, mushaverè (συμβούλιον)¹⁸, nishan (καὶ θαύμα)¹⁹, omuth (ἢ omut, ἐλπὶς)²⁰, pazar²¹, sahat²², sufra²³, xherah (καὶ ἰατρό)²⁴, xhelat (δήμιος)²⁵ καὶ φράσεις : ç dert kemi na? Χριστ. ç pune kemi neve?²⁶ ti je i xhintósure, Χριστ. ti ke dialline²⁷. Καίτοι τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἀπήλλαξεν ἡμᾶς ὁ Χριστοφορίδης, μὴ θελήσας οὐδεμίαν Τουρκικὴν λέξιν νὰ περιλάβῃ οὔτε καὶ ἐν τῷ Λεξικῷ αὐτοῦ, ἐν τούτοις πολλῶν Τουρκικῶν λέξεων πολιτογραφηθεισῶν ἐν τῇ συνηθείᾳ καὶ τῇ ποιήσει δυσκόλως θὰ ἀπαλλαγῇ ἢ Ἀλβανικῇ· οὐδ' εὐκόλον εἶναι νὰ μεταφρασθῶσι λέξεις τινές, ὡς π. χ. sevrda καὶ sevdalli, merak καὶ meraklis, bela κτλ.

τάληπτος τοῖς μὴ κατόχοις εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Προχθὲς ἔβλεπον ἐπιγραφὴν διὰ μεγάλων στοιχείων ἐφημερίδος τῶν Τιράνων: Organizata komunale po plotson me sukses misionin e saj shtete revizioniste dhe antirevisizioniste te traktateve te paqit. ἔνθα παρατηρεῖ τις ὅτι πλεονάζουσι τὰ ξένα. Ἐὰν δέ που ὑπάρχῃ ἑλληνικὴ λέξις αὕτη εἶναι φραγοφορεμένη, ἤτοι εἰλημμένη ἐκ τῶν φράγκων.

¹ Λουκ. 1,9. Χριστοφ. zakon (Σλαβ.). ² Αὐτ. 2,13. Χρ. ushteri. ³ Ἰω. 6,27-31. Χριστ. at καὶ πληθ. áterite. ⁴ Ρωμ. 1,14. Χρ. detuar. ⁵ Ματ. 26,13 Χρ. bote. ⁶ Λουκ. 6,33. Χρ. fajtor. ⁷ Ματ. 26,17. Χρ. gati. ⁸ Ματ. 12,35, Λουκ. 6,45. Χρ. thesar. ⁹ Ματ. 17,24. Χρ. dydrahmete. ¹⁰ Μαρ. 6,28. Χρ. burk. ¹¹ Λουκ. 3,14. Χρ. miaft eshte. ¹² Ματ. 26,5. Χρ. trazyre. ¹³ Λουκ. 1,22. Χρ. shenje. ¹⁴ Πραξ. 1,16. Χρ. udheheqes. ¹⁵ Ματ. 9,18, 12,7. ¹⁶ Λουκ. 3,14. Χρ. paje. ¹⁷ Ματ. 12,38. Χρ. brez. ¹⁸ Ματ. 26,4, 28,12. Χρ. keshille. ¹⁹ Ματ. 12,38 καὶ 26,48. Χρ. shenje. ²⁰ Πραξ. 2,26. Χρ. shprese. ²¹ Ματ. 24,9. Χρ. treg. ²² Ματ. 9,12 κ. á. Χρ. here καὶ ore. ²³ Μαρ. 6,22. Χρ. meshalle. ²⁴ Μαρ. 5,6. Χρ. mjekes. ²⁵ Μαρ. 6,27. Χρ. trim. ²⁶ Ματ. 27,4. ²⁷ Ἰω. 7,20. Πρὸς τούτους: çardhak. Λουκ. 22,12, pahih. 3,14. te ini hoshnuk nde lufè (ἀρκεῖσθαι τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν) αὐτ. ambar, 17. ujdís (διορθῶνω) 5,36, hasmeri καὶ hasmeri (ἐχθρός, ἐχθρα) 28,12, çarçaf 53 (σινδῶν). Ματθ. hazerjan (πραγματευτής) 13,45 seberp (αἰτία) 19,3. zahmet (δυσκολία) 23. fajdè (τόκος) 25,27. Μάρκ. gjinaqar (ἀμαρτωλός) 2,15. saraf 11,15. millet 17, konak 14,14.

Ἄλλ' ἡ διατήρησις τῶν ἑλληνικῶν ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπεβάλλειο ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων. Πᾶσαι αἱ μεταφράσεις ἀπὸ τῆς Ἰτάλας καὶ Βουλγάτας μέχρι καὶ τῆς τελευταίας συγχρόνου γλώσσης περιέχουσι ἀριθμὸν τινα ἑλληνικῶν λέξεων ἀμεταφράστων. Τοῦτο δὲ τὸ φαινόμενον κατ' ἀκολουθίαν εἶναι μείζον ἐν τῇ Ἀλβανικῇ διανουόσῃ τὴν νηπιώδη αὐτῆς περίοδον, καὶ λίαν πενιχρᾶ οὖσα εἰς ἐκφράσεις ἀφηρημένων ἐννοιῶν καὶ μετάφρασιν ὄρων θεολογικῶν. Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ ἕτερος λόγος, ὅστις δικαιολογεῖ πληρέστατα τὴν ὑπαρξιν ἐνταῦθα τῶν ἑλληνικῶν λέξεων. Ὁ Γρηγόριος ὡς γνωστὸν κατήγετο ἐκ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, ἐνθα ἡ Ἀλβανικὴ τοσοῦτον κατὰ πᾶν βῆμα συναναμειγνύεται καὶ συγγέεται πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ σύρη τις ὀρθοτικὴν γραμμὴν, καὶ νὰ χωρίσῃ τὰ Ἀλβανόφωνα ἀπὸ τῶν Ἑλληνοφώνων χωρίων, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Παραμυθίας, ἐνθ' ἐπεσκόπευσε τὸ πρῶτον ὁ Γρηγόριος. Ἐν τοῖς πλείστοις τῶν χωρίων οἱ κάτοικοι γνωρίζουσιν ἐπίσης τὴν τε Ἀλβανικὴν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν, εἰς ὀλίγιστα δὲ χωρία ὁμιλεῖται μόνῃ ἡ Ἑλληνικὴ. Ἑλληνες καὶ Ἀλβανοὶ ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ παρουσιάζουσιν οὕτω συγκεκραμένην τὴν λαλίαν, ὥστε δυσχερὴς ἀποβαίνει ἡ διάκρισις τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τοῦ ἄλλου. Τὸ δὲ γεγονός τοῦτο ἔστω καὶ μία ἐπὶ πλεον ἀπόδειξις τοῦ δυνατοῦ τῆς συμβιώσεως τῶν δύο φυλῶν ὡς ἐκ τοῦ συγχρωτισμοῦ τῶν γλωσσῶν. Ἐνεκα δὲ τοῦ λόγου τούτου τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐνταῦθα εἶναι λίαν δυσπάλλακτον ἀπὸ τῆς ἐπιχωριαζούσης Ἀλβανικῆς¹. Ὡρισμένα Ἑλληνικὰ λέξεις

¹ Ταῦτα ὑποστηρίζει καὶ ὁ Hahn φρονῶν, ὅτι ἀμφοτέραι αἱ γλώσσαι ἀνεπτύχθησαν κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους καὶ ἐπομένως πᾶσα εἰσβολὴ λέξεων ἀφομοιοῦται εὐκόλως. Ὀλίγα παραδείγματα ἐκ τῆς ποιήσεως πρὸς ἀπόδειξιν τούτου:

Unju qyparis me koqe. (Dozon, Manuel κτλ. σ. 137,9).

Dhe gjitoni qe kam mbane (Hahn ἐνθ' ἄνωτ. II, 128).

Nje drehem me katantise (αὐτ. 129).

Jane ftuja protoene (αὐτ. 130).

Kur del miqe me kandile,

lidhure me tri mandile (αὐτ. 131).

Stolisu pra te marr une (αὐτ. 132) κτλ.

*Ἄξιόν δὲ περιεργίας εἶναι, ὅτι πυκνότεραι αἱ Ἑλληνικαὶ λέξεις καὶ τελείως ἀφομοιωθεῖσαι ἀπαντῶνται ἐν τῇ ποιήσει τῶν Ἰταλοαλβανῶν. Διέρχομαι προχείρως τὰς 14 πρώτας στροφὰς τῆς Rondinella τοῦ Z. Marciani γραφείσης τῷ 1790 καὶ δημοσιευθείσης τῷ 1916 ὑπὸ τοῦ M. Marciani· εὗρισκω τὰς ἐξῆς Ἑλληνικὰς λέξεις:

u harrosa, me harè, u los, melodine plo harè, haidiar, (χαϊδέω) kufar, stolis (ἐνῶ οἱ Τσάμιδες λέγουσιν: ormis (orno=κοσμῶ), vorè, zogzo vasileo, parangrihem (παρὰ πολὺ ὑψοῦμαι πβλ. τὸ παράκαμες) harete, lipisin, lipit erra (λείπει ὁ ἀήρ), logaz

καὶ φράσεις, βαθμιαίως τῷ χρόνῳ ἐπολιτογραφήθησαν ἐν τῇ Ἀλβανικῇ, ὥστε ὁ θέλων ν' ἀποσπάσῃ αὐτάς, ἀφαιρεῖ μέρος τῆς γλώσσης¹. Ἀλλὰ δὲν ἤρκει τοῦτο. Ὁ Γρηγόριος μετατίθεται ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δράσεως εἰς τὴν Εὐβοίαν, ἐνθα τὴν ἀνάμειξιν καὶ κρᾶσιν εὗρεν εἰς μείζω βαθμὸν προωδευμένην. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων τί ἔδει νὰ πράξῃ ὁ Γρηγόριος, ὅστις μάλιστα δὲν προώριζε τὴν Μετάφρασιν εἰς λειτουργικὴν χρῆσιν, ἀλλὰ πρὸς κοινὴν ἀνάγνωσιν εἰς ὠφέλειαν τοῦ λαοῦ καὶ οἰκοδομὴν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ; Ἐπρεπε νὰ ἀφαιρέσῃ τὰς Ἑλληνικὰς λέξεις καὶ νὰ πλάσῃ νέας Ἀλβανικάς, ὡς ἔπραξεν ὁ Χριστοφορίδης, ἅς ὁ λαὸς οὐδόλως ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ; Τὸ τοιοῦτον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πράξῃ, καὶ ἡ μετάφρασις δὲν ἔπρεπε νὰ ἀποβῇ ἀποκρουστικὴ. Ἀλλ' ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἰδέα τότε ἔξαλβανισμοῦ τῆς γλώσσης, ὡς παρατηροῦμεν νῦν, οὐδοπωστιοῦν ὑπῆρχεν, οὐδ' ἠδύνατο νὰ ἐννοηθῇ. Τὸ ἐθνικὸν ὀρμέφυτον μόλις ἤρχιζε τότε νὰ θάλλῃ, οἱ δὲ Ἑλληνοαλβανοὶ δὲν εἶχον κανένα λόγον νὰ ἀποστρέφονται τὰ Ἑλληνικά. Ἀπεναντίας ἠρέσκοντο εἰς αὐτά, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐφυῆς ἱεράρχης, ἵνα καταστήσῃ ἀνυσιμώτερον τὸ ἐγχείρημα, ἀντιπαρέθετο καὶ τὴν Νεοελληνικὴν μετάφρασιν, βοήθημα οὐ σμικρόν, τῆς Ἀλβανικῆς τὸ πρῶτον χρησιμοποιουμένης πρὸς ἔκφρασιν τῶν υπερφυσικῶν καὶ θείων ἀληθειῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· ἀλλ' ὡς γνωστὸν ὑπάρχουσι δύο μεταφράσεις Ἀλβανικάι, σχεδὸν σύγχρονοι ἐν Κερκύρα ἀμφοτέραι τὸ φῶς ἰδοῦσαι, ἡ μὲν τῷ 1824 περιέχουσα μόνον τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, ἥτις φέρεται ἀνωνύμως, ἡ δὲ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Γρηγορίου ἐκδοθεῖσα τῷ 1827 καὶ περιλαμβάνουσα ὀλόκληρον τὴν Κ. Διαθήκην· περὶ ὧν δέον, ἵνα ἐκτενέστερος γένηται λόγος.

(λόγος) κτλ. Διὰ ταῦτα δὲν δυνάμεθα νὰ καταδικάσωμεν τὸν Γρηγόριον, διότι συναντῶμεν τόσα Ἑλληνικά ἐν τῇ μεταφράσει (ἂν καὶ σχετικῶς δὲν εἶναι πολλά), αὐτὸς μάλιστα ἐπὶ ζημίᾳ τῆς ἐννοίας προσεπάθησεν ἐν πολλοῖς νὰ ἔξαλβανίσῃ πολλὰς Ἑλληνικὰς λέξεις. Οὕτω π. χ. τὰς λέξεις *martiris*, *apostoli*, ἄσπερ ὁ Χριστοφορίδης ἀφῆκεν ἀμεταφράστους, ἔχει *benj te duket* (ποιῶ ἐμφανές), *te derguare*. (νῦν δὲ γράφονται *deshmonj. mission!*). ἀντὶ *erimi* Ματθ. 14,13 ἔχει: *vent qe ska njeri*.

¹ Δὲν ὀμιλῶ περὶ τῆς ἀρχαίας κληρονομίας, ἥτις ἐπίσης (φοβερὸν εἰπεῖν!) ἤρχισε νὰ σκανδαλίξῃ τοὺς φανατικοὺς πατριώτας, ἀγνοοῦντας τελείως τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης. Περὶ τῆς ἀρχαίας συνθέσεως, γράφει συγγραφεὺς γνωρίζων καλῶς τὴν Ἀλβανίαν, τάδε: «Ἀλβανοὶ φωνὴν Ἀλβανίδα, οὔτε ἐντελῶς βάρβαρον, οὔτε πλήρη Ἑλληνικὴν ἢ Λατινικὴν ὀμιλοῦσιν, ἀλλὰ μίχτην ἐκ τῶν δύο, ἢ Πελασγίδα, ἥς τὸ πλεῖστον Αἰολικῆς, ἀπολαύσαντες ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιμείξεων τὸ μὴ πᾶσιν ὀρθοεπεῖν (Διονύσιος Ἀλικαρν. 1,90).

3. Ἡ πρώτη ἔκδοσις τῆς μεταφράσεως τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου εἰς τὸ Ἀλβανικὸν μετὰ Νεοελληνικοῦ κειμένου.

Ἐν ἔτος ἧ καὶ πλέον μετὰ τὴν ἐν Κερκύρα ἀποκατάστασιν τοῦ Γρηγορίου εἰς Κέρκυραν ἐκυκλοφόρησεν ἡ πρώτη Ἀλβανικὴ μετάφρασις τῆς Κ. Διαθήκης (μόνον τοῦ κατὰ Ματθαῖον), εἰς σχῆμα μικρόν, ἧτις φέρει τήνδε τὴν ἐπιγραφὴν:

ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ
ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ
ΔΙΓΛΩΤΤΟΝ
ΑΠΛΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΑΛΒΑΝΗΤΙΚΟΝ
Ο Υ Γ Γ Ι Λ Λ Ι
Ι Ι Η Σ Ο Υ Χ Ρ Ι Σ Σ Τ Ο Ϊ Τ
Ζ Ο Τ Ι Τ Σ Ε Ν Ε Κ Ι Ε Ν Α Σ Σ Π Ε Τ Ο Ϊ
Σ Ι Κ Ο Υ Ν Τ Ρ Ε Σ Σ Κ Ρ Ο Υ Α Ν Σ Σ Ε Ν Τ Μ Α Τ Θ Α Ι Ο Υ Α
Μ Η Ε Δ Δ Ι Γ Γ Ι Ο Υ Η Ε
Γ Κ Ε Ρ Κ Ι Σ Σ Τ Ε Ε Δ Ε Σ Σ Κ Ι Π Ε
Κ Ο Ρ Φ Ο Ι
Ε Ν Τ Η Τ Υ Π Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α Τ Η Σ Δ Ι Ο Ι Κ Η Σ Ε Ω Σ
1 8 2 4

Εἶναι σχήματος 16^{ου} καὶ ἔχει σελίδας ἠριθμημένας 188, καὶ δύο φύλλα ἐν ἀρχῇ ἐκτὸς ἀριθμοῦ, καὶ εἰς μὲν τὸ α' εἶναι ὁ ὡς ἄνω τίτλος· εἰς δὲ τὸ β' τάδε:

«Ὁ ἀναγνώσκων ἐνταῦθα τὴν εἰς τὸ Ἀλβανητικὸν ἰδίωμα μετάφρασιν, ἅς παρατηρῇ τὰ ἀκόλουθα:

Δηλ. νὰ ἐκφωνῇ:

ββ	ὡς τὸ b	Ἴτ[αλικὸν] ἤμπ Παρ[άδειγμ.]:	ββίριτ κεφ.	1	στιχ.	1
γγ	» g	Ιτ.	γγίθε	»	1	» 17
δδ	» d	Ιτ. ἦ ντ	δδὸ	»	2	» 9
ε	» u	βραχὺ	Ἰουδένε ¹	»	2	» 2
κι	» κ	εἰς τὴν λέξιν	Κιέλλ	»	5	» 12

¹ Ἐνταῦθα, ἐγράψαμεν ε, ἑλληνικὸν ἀντεστραμμένον διότι τοῦτο ὑπάρχει ἀπὸ πολλοῦ ἐν χρήσει (ἐν τῇ τακτικῇ θέσει ε) πρὸς παράστασιν τοῦ ἀφώνου e (e muet), ἢ βραχέος ἀντικαταστήσαν τὸ Ἑλληνικὸν ε, ὅπερ οἱ παλαιότεροι ἀλβανολόγοι καὶ οἱ

λλ	ὡς τὸ λ	μακρὸν καὶ βαρὺ	πόλλι	κεφ. 1	στίχ. 2
νν	» gn	ἤ ν μακρὸν	ννιερί	» 6	» 24
σς	» sh	Ἄγγλικὸν	Κροίστε	» 1	» 17
ιι	» γ	πλήν βαθύτερον	λέμετз	» 2	» 4

Τὰ δὲ ἄλλα στοιχεῖα καὶ σύμφωνα καὶ φωνήεντα, ὅς τὰ ἐκφωνῆ κα-
θὼς προφέρονται εἰς τὴν Ἑλληνικήν».

Ἐκάστη σελὶς εἶναι δίστηλος, ἔχει τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον καὶ τὴν μετά-
φρασιν. Ἄλλὰ δὲν εἶναι τὸ ἀρχέτυπον κείμενον, ἀλλ' ἀθλιεστάτη τις μετά-
φρασις, ἡ Μαξιμίνα¹. Τὰ δὲ στοιχεῖα εἶναι μικροσκοπικά, (ἐνῶ τὰ διά-
μεσα κενὰ δεικνύουσιν, ὅτι ὁ χῶρος ἐπέτρεπε νὰ εἶναι μεγαλείτερα, ὅπως
τοῦλάχιστον τὸ ἀντιμέτωπον Ἀλβανικὸν κείμενον). Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία,
ὅτι τὸ τομίδιον τοῦτο ἐξεδόθη ὑπὸ τῶν δρώντων ἐν Ἑπτανήσῳ ἱεραποστό-
λων συνεργεῖα τῶν ὁπαδῶν αὐτῶν, οἵτινες «πάντες καὶ πανταχοῦ τὸν ἄχα-
ριν ἀνέλαβον πόνον ὑπουργοῦντες τοῖς ἀναμορφωταῖς», καὶ παρὰ τὴν ἀλή-
θειαν τὰς ἑαυτῶν ἀντιεσάγοντες πλάνας. Ἐν τῷ Ἀλβανικῷ κειμένῳ κατὰ
συνεκδρομὴν οὐ μόνον τόνοι εἰσάγονται, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ πνεύματα! καὶ
κατὰ πλεονασμὸν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς μονοσυλλάβους λέξεις· εἰς ἐπίμετρον δὲ
τὸ πνεῦμα ἐπιτίθεται καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ῥ ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν μέσῳ π. χ. ῥῥ,
(ἀπαράλλακτον τὸ σῶμα Ἑλληνικόν! καὶ ἐνταῦθα ἀρμόζει τό : αἱ μὲν χεῖρες
Ἦσαῦ ἢ δὲ φωνῆ Ἰακώβ.

Περὶ τοῦ μεταφραστοῦ οὐδὲν σημειοῦται δυστυχῶς. Ἡ διάλεκτος ὅμως
εἶναι ἡ Τοσκικὴ καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις εἶναι ἡ τοῦ Ἀργυροκάστρου.
Τὴν μετάφρασιν ταύτην, πρὶν ἢ ἐκδοθῆ ὀλόκληρος ἡ Καινὴ Διαθήκη, πάν-
τες οἱ Ἀλβανολόγοι εἶχον ὡς πηγὴν ἀνεξάντλητον, καὶ ἐκ
ταύτης ἐλάμβανον τὰ παραδείγματα καὶ ἰδέαν περὶ τῆς Ἀλβανικῆς γλώσ-
σης². Ὁ Legend λέγει, ὅτι τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἐξεδόθη ὡς
δοκίμιον τῆς κατὰ τὸ 1827 ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Γρηγορίου ἐκδοθείσης Κ.
Διαθήκης, ἐπομένως φαίνεται ἀποδεχόμενος τὸν αὐτὸν μεταφραστὴν³.

Φρασσάροι εἶχον ἐν τῷ Ἀλβανικῷ ἀλφαβήτῳ εἰσαγάγει. Ἐν τῇ ἐπισήμῳ νῦν γλώσσῃ
ἀντ' αὐτοῦ χρῶνται τὸ ἔ. Ἐν τούτοις τοῦτο, ὡς παρέχον δυσχέρειαν εἰς τὸ γράφειν, οὐ
μόνον πάντες σχεδὸν εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν ἀποφεύγουσι, γράφοντες ἀντ' αὐτοῦ τὸ Ἑλ-
ληνικὸν ε, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τύπῳ εἰσήγαγον τὸ Буз. ε (βλ. Lumo Skendo (=Midhat
Frasher): Hi dhe Shpruze, (Sofia 1915). Φανόλη: Historia e Skenderbeut,
(Boston 1921) κ.ἀ. Ὅθεν κἀγὼ ἐνταῦθα κατ' ἀνάγκην ἀντεστραμμένον, ἐφεξῆς δὲ
ὄρθιον ἔγραψα τὸ ε, ὁσάκις ποιῶμαι χρῆσιν τοῦ σημερινοῦ Ἀλβανικοῦ ἀλφαβήτου.

¹ Βλ. Γρηγόριος Ἀργυροκαστρίτης κλπ. κεφ. 7, σ. 36-37 τοῦ Β' μέρους.

² Βλ. G. Meyer, Kurzgefaste Albanesische Grammatik mit Lesestü-
cken und Glossar (Leipzig 1888), σ. 73. ἐνταῦθα παραλαμβάνει ὁ Μ. σχεδὸν ὀλό-
κληρον κεφάλαιον.

³ Bibliographie albanaise κτλ. (Paris 1912), ἀρ. 161. Ἡ μετάφρασις αὕτη ἐν

“Ολοι σχεδόν αἱ μαρτυρίαι, σύγχρονοί τε καὶ μεταγενέστεροι, ταυτί-
ζουσιν ἀμφοτέρων τῶν μεταφράσεων τὸν πατέρα, καὶ πάντες ὑπολαμβάνουσιν
ὡς τοιοῦτον Γρηγόριον τὸν Ἀργυροκαστρίτην, οὗτινος τὸ ὄνομα
ἀναγράφεται εἰς τὴν β΄ ἔκδοσιν, καὶ μόνον τινὲς ὄλως ἐπιπολαίως ἀποδίδουσι
τὴν α΄ ἔκδοσιν εἰς Θεόδωρον τὸν Καβαλλιώτην!¹ Ἀλλὰ περὶ τοῦ θέ-
ματος τούτου κατωτέρω. Ἡ ἔκδοσις ὀλοκλήρου τῆς Κ. Διαθήκης, τὸ σπου-
δαῖον τοῦτο τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης μνημεῖον φέρει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν :

4. Ἡ περίφημος τοῦ Γρηγορίου μετάφρασις ὀλοκλήρου τῆς Κ. Δια-
θήκης. Προσφῶδια καὶ τονισμός.

Η ΚΑΙΝΗ
ΔΙΑΘΗΚΗ
Τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος Ἡμῶν
ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ
ΔΙΓΛΩΤΤΟΣ
τουτέστι
ΓΡΑΙΚΙΚΗ καὶ ΑΛΒΑΝΗΤΙΚΗ
Δ Γ Ι Α Τ Α
Ε Ρ Ε

Ε Ζοιτ σονε κε να Σπετοῖ
ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΙΤ
ΜΠΕ ΔΙ ΦΙΟΥΧΕ
δ ο μ ε θ ε ν ε
ΦΕΡΚΙΣΤΕ, ε δε ΣΚΙΠΕΤΑΡΤΖΕ
ΕΠΙΣΤΑΣΙ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
Ἀρχιεπισκόπου τῆς Εὐβοίας
Κ Ο Ρ Φ Ο Ι
ΕΝ ΤΗ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ
1827

τούτοις βρίθαι τυπογραφικῶν σφαλμάτων. ἐκ τούτου δὲ φαίνεται, ὅτι ὁ Γρηγόριος
δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιστατήσῃ εἰς τὴν ἐκτύπωσιν καὶ ἴσως τοῦτο συνετέλεσεν, ὥστε νὰ ἐπα-
ναλάβῃ τὴν ἔκδοσιν καὶ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ μέγα ὄντως ἔργον τὴν πλήρη μετάφρα-
σιν τῆς Κ. Διαθήκης.

¹ Περὶ τούτου βλ. Γρηγ. Ἀργυροκαστρίτης, σ. 52.

Ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς σελίδος τοῦ ἐν ἀρχῇ ἑξωφύλλου ὑπάρχει τὸ « Ἀλφάβητον τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης », μεθ' ὃ ἔπεται ἡ ἐξῆς σημείωσις :

« Ὅλα τὰ ψηφία ταῦτα προφέρονται καθὼς εἰς τὴν Γραικικὴν γλώσσαν, ἑξαιρουμένων τῶν ἀκολουθῶν ἑννέα, τὰ ὁποῖα ἐκφράζονται εἰς τὸ Ἀλβανικὸν ἰδίωμα οὕτως· δηλ.:

Π π	ὡς μπ ἢ b Ἰταλ. ¹	παρ. πῖριτ,	Κεφ 1 στιχ. 1	πέροῖ,	Κεφ. 1 στ. 24	κτλ.*
F F	> γκ ἢ g Ἰταλ.	— Fίθε	— 1 — 17	Fάζ,	— 2 — 10	κτλ.
Δ δ	> ντ ἢ d Ἰταλ.	— δὸ	— 1 — 21	δίτε,	— 2 — 1	κτλ.
E ε	> υ βραχὺ ἢ κ Γαλ.	— Ιούδενε	— 1 — 2	άτε	— 1 — 19	κτλ.
K κ	> κε ἢ c Ἰταλ.	— σ̄οκεβετ	— 11 — 16	κίσνε ²	— 2 — 9	κτλ.
Λ λ	> λ μακρὸν καὶ βαρὺ	— πολι	— 1 — 2	κιελ	— 5 — 12	κτλ.
N	> νι ἢ gn Ἰταλ.	— νιόχε	— 6 — 3	νιερί ²	— 6 — 24	κτλ.
Σ̄ σ̄	> sh Ἀγγλικά	— Κριστ	— 1 — 16	Σ̄πίρτ	— 1 — 20	κτλ.
X χ	> χ πλήν βαθύτερον	— λέχετε	— 2 — 4	χέρε ³	— 4 — 11	κτλ.

* Τὰ σημειώματα ἀναφέρονται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἁγίου Ματθαίου.

Τὸ βιβλίον εἰς σχῆμα 8^{ον} ἐκ σελίδων 839 τυγχάνει ἐκτετυπωμένον ἐπὶ καλοῦ χάρτου καὶ μετὰ πάσης ἐπιμελείας, εἰς ἑκδοσιν καλλιτεχνικὴν ὡς εἶπειν διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὅτε ἡ Ἑλληνικὴ τυπογραφία εὐρίσκετο ἐν τοῖς σπαργάνοις. Καὶ ἐξετυπώθη ὡς φαίνεται δημοσίᾳ δαπάνῃ· περὶ δὲ τῶν ἐκτὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου ἀνωτέρω συμπληρωματικῶν γραμμάτων ὁ Π. Λάμπρος διέσωσε τὴν ἐξῆς πληροφορίαν: « Τὰ προσθετέα ἑννέα γράμματα (κεφαλαῖα καὶ μικρὰ) κατεσκευάσθησαν ἐν Κερκύρα ὑπὸ τοῦ ἐκ Καλαρρυτῶν τῆς Ἠπείρου Γεωργίου Παπαγεωργίου, τοῦ ἐν πολλαῖς ὡραίαις τέχναις διαπρέψαντος, καὶ ἐν τῇ ἀνθηροτάτῃ ἡλικίᾳ εἴκοσι πέντε ἐτῶν προῶτως αὐτόθι ἀποβιώσαντος »⁴.

¹ Γενικῶς παρατηροῦμεν ἐνταῦθα, ὅτι οὐδαμοῦ ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ, ὡς καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ, τίθενται ἐπὶ τῶν κεφαλαίων ἀρχικῶν γραμμάτων πνεύματα καὶ τόνοι.

² Σάλος καὶ ἀταξία μεγάλη παρατηρεῖται εἰς τὸ ἐστιγμένον τοῦτο κ̄ ὅπερ πολλαχοῦ τίθεται ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ κ̄ καὶ τάνάπαλιν. Ματθ. 6,11 κ̄ε ν̄α δουγετε. καὶ τότε δὲν σημαίνει ὁ ἢ ὅπερ, ἀλλὰ ἔχεις (Περβλ. Λουκ. 12,19 κ̄ε σοῦμε τ̄ε μίρρα), Λουκ. 16,20 κ̄ε κιοῦχαεῖγ ἀντὶ qe quhaej=ὅπως ὠνομάζετο. ἐνῶ κ̄ε (ἀνεῦ σημείου) =ἔχεις.

Διὰ τοῦτο ἡμεῖς, εἰς τὰ ἐφεξῆς παρατιθέμενα ἐκ τῆς Καινῆς ταύτης Διαθήκης παραδείγματα, κ̄ γράφομεν, ἔνθα ἀπαιτεῖται ὁ ὑπερωϊκὸς φθόγγος q (ὅπερ ἔχει τὸ νῦν ἐν χρήσει Ἀλβανικὸν ἀλφάβητον). Οὕτως ἔχει τὸ στοιχεῖον κ̄ καὶ ὁ Χριστοφορίδης, ἀλλὰ καὶ ὡς τοιοῦτον τὸ κ̄ (=q) παραδόξως παρὰ τε τῷ Γρηγορίῳ καὶ Χριστοφορίδῃ συνοδεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ ι, ὡς καὶ τὸ ν̄ (=nj). δηλ., ἐνῶ ἔπρεπε ν̄ εἶναι κ̄έλλι καὶ νερί (=qelli, njeri), γράφονται κ̄ιέλλι ν̄ιερί, ἔνθα τὸ ι πλεονάζει.

³ Ἡ ὡς ἄνω σύγχυσις ἐπικρατεῖ καὶ εἰς τὸ χ̄ καὶ χ, (τὸ ἐν λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ ἐτέρου), ὅπως καὶ εἰς τὸ λ̄ καὶ λ. (βλ. κατωτ.) Περὶ τοῦ Ἀλβανικοῦ ἐν γένει ἀλφαβήτου (βλ. Γρηγ. Ἀργυροκαστρίτης, σ. 54-61).

⁴ Τρίτος κατάλογος σπανίων βιβλίων (Ἀθῆναι 1869), σ. 83 (παρὰ I, e g r a n d, ἐνθ. ἀνωτ.. ἀρ. 165).

Ὁ Γρηγόριος διετήρησε καὶ τὸν τονισμόν τὸν Ἑλληνικόν, περὶ οὗ ἀνεφέρομεν, καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει τοῦ Χριστοφορίδου, ὅστις καλῶς ποιῶν ἀπέβαλε τὰ πνεύματα μόνον, καὶ διετήρησε μόνην τὴν ὀξεῖαν, δι' ἧς τονίζει μίαν συλλαβὴν ἐκάστης λέξεως, ἀλλὰ καὶ οὗτος τῶν μονοσυλλάβων τινὰς μὲν τονίζει, ἄλλας δ' οὐ. διακρίνει ὁμως τὰ μακρὰ φωνήεντα διὰ τῆς περισπωμένης, ὅπερ δὲν ὑπάρχει παρὰ τῷ Γρηγορίῳ. Ἐν τούτοις παρὰ τὴν ὡς ἄνω γενομένην συμπλήρωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, καὶ οὕτω τὸ Ἀλβανικὸν ἀλφάβητον τοῦ Γρηγορίου εἶναι ἐλλιπὲς ἐν σχέσει πρὸς τὸ σημερινὸν τοιοῦτον, ὅπερ ἀριθμῆι 36 γράμματα. ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσῃ τις, ὅτι διὰ τοῦ τζ παρίστανται 4 φθόγγοι: c, ç, x καὶ kh. Κατὰ τοῦτο τὸ τοῦ Χριστοφορίδου εἶναι ἀνώτερον. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐξετάσωμεν τὰς ἐπενεχθείσας μεταβολὰς εἰς τὴν μετάφρασιν, ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν διὰ βραχέων καὶ διὰ τὸ Νεοελληνικὸν κείμενον τῆς μεταφράσεως, ὅπερ ἀντὶ τῆς Μαξιμίνας προουτίμησεν ὁ Γρηγόριος ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἐκδόσει, καὶ νὰ παραστήσωμεν τὰς διαφορὰς ἐν γενικαῖς τισὶ γραμμαῖς τῶν δύο Νεοελληνικῶν μεταφράσεων.

5. Αἱ Νεοελληνικαὶ μεταφράσεις τῆς Α' καὶ Β' ἐκδόσεως, αἱ προτασσόμεναι τῆς Ἀλβανικῆς μεταφράσεως. Αἱ διαφοραὶ αὐτῶν καὶ τὰ τρωτὰ καὶ ἀπόβλητα τῆς Μαξιμίνας. Ἡ ἀξία καὶ τὸ κῦρος τοῦ ἱεροῦ ἀρχετύπου.

Ὁ Γρηγόριος ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει, τῇ ἀνωνύμως φερομένη, ἔλαβεν ὡς κείμενον Ἑλληνικὸν τὴν μετάφρασιν Μαξίμου τοῦ Καλλιπολίτου τὴν λεγομένην Μαξιμίναν, ἀλλ' εἰς τὴν β' ἐκδοσὶν ἀντικατέστησε ταύτην διὰ τῆς Νεοελληνικῆς μεταφράσεως τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1819 γενομένης¹.

«Ἡ Καινὴ Διαθήκη τοῦ κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Δίγλωττος, τοῦτ' ἔστι τὸ θεῖον ἀρχετύπον καὶ ἡ αὐτοῦ μετάφρασις εἰς κοινὴν διάλεκτον μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας διορθωθέντα καὶ νεωστὶ μετατυπωθέντα ἐν Λοιδίνῳ. Ἐξετυπώθη παρὰ Τιλλίγουν καὶ Οὔγου τῆς Χελσέας, ἔτει ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνσαρκώσεως αωιθ'». 16^{ον} σ. 1106².

Ἵνα λάβῃ ἔννοϊαν ὁ ἀναγνώστης τίνες αἱ ἐπενεχθεῖσαι μεταβολαὶ εἰς τὸ λεκτικὸν τῆς περιφήμου Μαξιμίνας, ἀναγράφομεν ἐνταῦθα λέξεις τινὰς (διότι μόνον εἰς λέξεις ἢ μεταβολή).

¹ Βλ. Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης, σ. 37 ἔ. (Θεολ. Τομ. Η', σ. 110 ἔ.).

² Ἀντίτυπον τούτου ὑπάρχει ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Λαύρας τοῦ Ἁθῶ εἶναι δὲ αὐτὴ ἢ τοῦ Μαξίμου διασκευασθεῖσα καὶ ἐκδοθεῖσα τῷ 1710 ὑπὸ Ἀναστασίου Μιχαήλου Μακεδόνας (Ναουσαίου) καὶ τὸ β' ἐκδοθεῖσα τῷ 1810, ἢ δὲ παρούσα ἐκδοσις ὡς φαίνεται εἶναι τρίτη.

Μαξιμίνα

Μετάφρασις 1819

Ματθ. 5,3:	εἰς τὸ πνεῦμα. αὐτῶν.	κατὰ τὸ πνεῦμα. αὐτῶν.
8,1:	τοῦ ἀκολούθησεν.	τὸν ἀκολούθησεν.
4:	δείξε τὸν ἑαυτὸν σου.	δείξε τοῦ λόγου σου.
9:	σύρε καὶ παγένει.	πήγαινε καὶ πηγαίνει.
17:	ἐπῆρε τὰς ἀσθενίας μας.	ἐπῆρε ταῖς ἀσθενείας μας.
20:	φωλιάς, κατοικίας.	φωλιαῖς, κατοικίαις.
8,23:	οἱ μαθητὰδες του.	οἱ μαθηταὶ του (ἀλλὰ καὶ μα- θητὰδες 11,1).
25:	χανόμεθεν.	χανόμεθα.
28:	εὐγένασιν.	εὐγαιναν.
31:	νὰ ὑπάμεν.	νὰ ὑπάγωμεν.
33:	εἶπασιν.	εἶπαν.
9,2:	ἔσυγχωρέθησαν.	ἔσυγχωρέθησαν.
3:	ἔλεγαν μέσσα τους.	ἔλεγαν ἀναμέσον τους.
4:	εἰς τὰς καρδίας.	εἰς ταῖς καρδίαις σας.
6:	διὰ νὰ γνωρίσητε.	διὰ νὰ ἐγνωρίσετε.
Ῥωμ. 13,10:	πλήρωμα.	πλήρωμα.
14,5:	μαθαίνει.	μανθάνει
15,2:	ἃς ἀρέση τὸν γείτονά του.	ἃς ἀρέση τοῦ γειτόνου του.
Α' Κορ. 1,25:	δυνατώτερον τῶν ἀνθρώπων.	δυνατώτ. ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.
2,7:	εἰς τὴν δόξαν ἡμῶν.	εἰς τὴν δόξαν μας.
11:	ἐγνωρίζει.	γνωρίζει.
Ἑβρ. 7,16:	ἀχαλάστου ζωῆς.	ἀδιαφθόρου ζωῆς.
19:	ἡ ἔμπασις, τῆς ἐξαίρε- τωτέρας ἐλπίδος.	ἡ ἐπανωέμβασις τῆς καλλιοτέρας ἐλπίδος.
24:	ὅπου δὲν περνάει.	ἀδιάδοχον.
8,2:	ὑπηρέτης.	λειτουργός.
Α' Θεσσ. 3,3:	ὁρδινιασμένοι εἰς ταῖς [θλίψαις.	διατεταγμένοι εἰς ταῖς θλίψεις.
5,6:	σιδηρόσκουφα.	περικεφαλαία.
Β' Θεσσ. 2,7:	Διατὶ ὥρα μάγι (sic) ἐνεργ- γεῖται.	διατὶ σχεδὸν ἐνεργεῖται.
15:	στεκάσθε.	στέκεσθε.
4,8:	ψωμὶ δωρειανά.	ψωμὶ χάρισμα.
Α' Τιμ. 1,16:	ὅπου ἔμέλλασιν.	ὅπου ἔμελλαν.

Τοιαῦταί που εἶναι αἱ διαφοραὶ τῶν δύο μεταφράσεων, λεκτικαὶ μόνον καὶ ἐπουσιώδεις. Ἡ μετάφρασις, ἣν ὡς κείμενον ἔχει ὁ Γρηγόριος, εἶναι δηλ. αὐτὴ ἡ Μαξιμίνα μικρὸν ἐπιδιωρωμένη τὰ ῥάκη αὐτῆς καὶ τὰς ἀσχη-

μίας κεκαλυμμένη. Ἄλλ' ἵνα μὴ εἰς λέξεις μόνον περιορισθῶμεν, φέρε προσαγάγωμεν καὶ φράσεις τινὰς ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀρχετύπου ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὴν μετάφρασιν, καὶ περικοπὰς, τυχαίως ληφθείσας, δι' ὧν στιγματίζονται οἱ καινοτόμοι τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐξαίρονται τὰ τρωτὰ τῆς Νεοελληνικῆς μεταφράσεως.

- Ῥωμ. 12, 7 : Κἂν τε ἔχωμεν διακονίας. Κἂν τις ἂν ἔχωμεν διακονίας.
 13: ταῖς χρεῖαις τῶν ἁγίων Ἐν ταῖς χρεῖαις τῶν ἁγίων νὰ μεταδίδετε (Μαξιμ. νὰ ἐσμίγεσθε).
 19: μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες. Νὰ μὴν ἐκδικεῖσθε τοῦ λόγου σας (Μαξιμ. νὰ μὴν ξεδικιώνετε).
 14, 19: τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν. Ἄς κυνηγοῦμεν τὰ πράγματα τῆς εἰρήνης (Μαξ. ἄς ξετρέχωμεν).
 20: μὴ κατάλυε. μὴ καταχαλᾶς (Μαξ. μὴ χάλνα).
 Α' Κορ. 4, 4: οὐδὲν γὰρ ἑμαυτῷ σύνοιδα. Διότι μέσα εἰς τὸ συνοιδός μου (οὐτὼ καὶ Μαξ.) δὲν γνωρίζω νὰ εἶμαι τίποτες πταισῆτος.
 19: ἀπηληγότες ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελείᾳ. Ἐστώντας νὰ μὴ ψυχοπονεθῶσι τοῦ λόγου τους τὴν ἀσέλειαν (Μαξ. οἱ ὅποιοι ἔστοντας νὰ ἐγένηκαν ἀναίσθητοι ἐπαράδωκαν τοῦ λόγου τους εἰς τὴν ἀσέλειαν).
 23: ἀνανεοῦσθαι δὲ τῷ πνεύματι τοῦ νοός ὑμῶν. Καὶ νὰ ξανακαινουγόνεσθε (καὶ κατωτ. ξανακαινούγωσις) εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ νοός σας.
 Β' Τιμ. 3, 6: γυναικάρια συσσωρευμένα ἁμαρτίαις ἀγόμενα ἐπιθυμίαις ποικίλαις. τὰ γυναικάρια, ὅπου εἶναι φορτωμένα ἁμαρτίαις, ὅπου σύρονται εἰς ἐπιθυμίαις πολυλογητικαῖς (Μαξ. πολλῶν λογιῶν).
 12: κήρυξον τὸν λόγον, ἐπισητηθι εὐκαίρως, ἀκαίρως. Κήρυξε τὸν λόγον, παραστάσου καὶ καλόκαιρα καὶ παράκαιρα (σπούδαξε εἰς τοῦτο καὶ ὅταν εἶναι καλὸς καιρὸς καὶ ὅταν δὲν εἶναι Μαξ.).
 Ἰων. 7, 51: Μὴ ὁ νόμος ὑμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον κτλ. Μὴ νὰ ὁ νόμος μας κρίνει τὸν ἄνθρωπον. (τοῦτο ὑπὸ τῶν πολλῶν δύναται νὰ νοηθῇ ὅτι μῆνα (ἕνα) καταδικάζει ὁ νόμος τὸν ἄνθρωπον).
 Ῥωμ. 13, 4: οὐ γὰρ εἰκῆ (ὁ ἄρχων) τὴν μάχαιραν φορεῖ. δὲν συγκώνει τὸ σπαθὶ εὔκαιρα (ὁ ἄρχωντας).
 14, 5: Ὅς μὲν κρίνει ἡμέραν Καὶ ἕνας μὲν κρίνει νὰ εἶναι τιμώ-

παρ' ἡμέραν, ὃς δὲ κρίνει
πᾶσαν ἡμέραν. ἕκαστος
τῷ ἰδίῳ νοῦ πληροφοροεί-
σθω.

τερη ἢ μία ἡμέρα παρὰ τὴν ἄλλην
ἡμέραν, καὶ ἄλλος τιμᾶ μιᾶς λογῆς
πᾶσαν ἡμέραν. πᾶσα ἕνας ἄς μα-
θαίνει διὰ τὸ εἶναι πληροφοροη-
μένος εἰς τὸν νοῦν του (ἂν καλὰ
κάμη).

Α' Κορ. 2,2: οὐ γὰρ ἔκρινα τοῦ εἰ-
δέναι τι ἐν ὑμῖν, μὴ εἰ
Ἰησοῦν Χριστόν.

Διὰ τοῦτο δὲν ἀπεφάσισά ποτε νὰ
ἠξεύρω τίποτες ἄλλο εἰς ἑοῶς, παρὰ
τὸν Ἰ. Χριστόν.

Ἐφεσ. 3,19: ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν
τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ.
4,4: Ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα,
καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν
μιᾶ ἐλπίδι τῆς κλήσεως
ὑμῶν.

διὰ τὸ νὰ γεμισθῆτε εἰς ὅλον τὸ
γέμισμα τοῦ Θεοῦ.

Ἐνα σῶμα καὶ ἕνα πνεῦμα, καθὼς
καὶ ἐκαλέσθητε μίαν ἐλπίδα
τοῦ καλεσμοῦ σας.

4,8: ἠχμαλώτευσεν αἰχμαλω-
σίαν καὶ ἔδωκε δόγματα
τοῖς ἀνθρώποις.

ἔφερε σκλαβωμένην τὴν σκλαβίαν καὶ
ἔδωκε χαρίσματα ἅ πὸ τοὺς ἀνθρώ-
πους (ἢ Μαξιμ. τοῖς ἀνθρώποις).

Β' Τιμ. 2,14: Ταῦτα ὑπομίμησθε δια-
μαρτυρόμενος ἐνώπιον
τοῦ Κυρίου μὴ λογομα-
χεῖν.

Ἐτοῦτα ἀναθύμιζε μαρτυρῶντας τοὺς
ἀνθρώπους ἐμπροστὰ (Μαξ. ὀμ-
προστὰ εἰς τὸν Κύριον νὰ μὴν λο-
γομαχῶσιν).

Ἐβρ. 7,10: ἐν τῇ ὁσφύϊ τοῦ πατρὸς
ἦν, ὅτε συνήνητησεν αὐτῷ
ὁ Μελχισεδέκ.

εἰς τὴν μέσην τοῦ πατρὸς ἦτον, ὅταν
τὸν συναπάντησεν ὁ Μελχισεδέκ.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων παραδειγμάτων νομίζω, ὅτι ἡλίου φαινότε-
ρον κατεδείχθη, ὅποια νοθεΐα καὶ ἀνίερος παραχάραξις τοῦ
θείου ἀρχετύπου ὑποκρύπτεται εἰς τὰς νεοελληνικὰς
μεταφράσεις, καὶ ὅτι ἀδύνατον ὅλως, ἵνα στηριχθῆ ἔπ' αὐτῶν οἰαδή-
ποτε ὀρθόδοξος μετάφρασις. Ἐὰν μόλις ἢ ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου συγχωρῆται
μετάφρασις, τί νὰ εἴπωμεν διὰ τὴν μετάφρασιν τῆς μεταφράσεως!
Τὸ πρωτότυπον τῆς Γραφῆς ἐξεθειάσθη ὑπὸ πάντων τῶν αἰώνων. «Πρέπει
νὰ ὁμολογηθῆ, λέγει τις, ὅτι τῆς Βίβλου ἡ ἀνάγνωσις συνοδεύε-
ται μὲ πολλὰ καὶ μεγάλα προτερήματα. Εἰς αὐτὰ εἶναι ἐξαιρέ-
τως Γραφὴ Θεόπνευστος (Β' Τιμ. γ'), πολὺ ἀνωτέρα πάσης μετα-
φράσεως. Ὅθεν καὶ αὐταὶ αἱ λέξεις, ὡς ἐκεῖ μεταχειρίζονται καὶ βάλλονται
εἶναι ἱεραὶ, ἀφιερωμένα ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὴν ἁγίαν
αὐτὴν χρῆσιν. Εἰς τὸ ἀρχέτυπον εἶναι ἰδιαιτέρα τις ἔμφασις λέξεων καὶ
φράσεων καὶ εἰς αὐτὰς εἰδική τις ἐνέργεια, ὑποδηλοῦσα τοῦ
ἁγίου Πνεύματος τὸ νόημα. ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν καλλιτέραν μετά-

φρασιν εἶναι ἀδύνατον νὰ φυλαχθῆ αὕτη ἡ δραστηριότης»¹. Ὁ Γρηγόριος, καίτοι δὲν ἠκολούθησε βεβαίως τυφλῶς τῇ μεταφράσει, ἀλλ' εἶχεν ὑπ' ὄψει ἔν τισι καὶ τὸ ἀρχέτυπον, ἐν τούτοις νομίζω ὅτι τοιοῦτος σοβαρὸς ἱεράρχης δὲν ἔπρεπε νὰ πέσῃ εἰς τὴν παγίδα ταύτην. Τὸ μεταφραστικὸν τότε ῥεῦμα ἦν, ὡς εἶδομεν, τόσῳ ἰσχυρόν, ὥστε παρέσυρε δεινοὺς θεολόγους καὶ πατριάρχας². Ἀλλ' ὁ Γρηγόριος πρὸς τὸν κοινὸν ἀποβλέπων ὄχλον προετίμησε νὰ προτάξῃ τὴν Νεοελληνικὴν μετάφρασιν. Οὐδέποτε ὅμως θὰ ἐφαντάζετο, ὅτι ἡ Μετάφρασις αὐτοῦ θὰ ἐξελαμβάνετο, ὡς ἱερὸν καὶ θεόπνευστον κείμενον καὶ θὰ κατελάμβανε θέσιν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης. Οὐδ' ἀποθεν ἐπῆλθεν αὐτῷ εἰς τὸν νοῦν τοιοῦτόν τι. Μετέφρασεν ἀπλῶς πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ οἰκοδομὴν τῶν πιστῶν.

6. Φθογγολογικαὶ καὶ λεκτικαὶ διαφοραὶ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἐκδόσεως τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐξ ὧν ἀποδείκνυται ὅτι ἐλαχίστη ἡ διαφορὰ αὐτῶν, καὶ ὁ Γρηγόριος μεταφραστῆς ἀμφοτέρων.

Ἐν πρώτοις ὁ Γρηγόριος κατανοήσας τὸ δύσχωστον τοῦ πρώτου ἀλβανικοῦ ἀλφαβήτου ἠπλοποίησεν αὐτό ὡς ἑξῆς:

Ἐκ δ. Α'. Τὰ διπλᾶ: ββ, γγ, γκ, δδ, κκ, λλ, νν, σς.

Ἐκ δ. Β'. ἐγένοντο: π, γ̇, Ϝ, δ̇, κ̇, λ̇, ν̇, σ̇.

Ἐπίσης τό: υ καὶ ε̇ ἐγένοντο: χ̇ καὶ ε̇.

Οὕτως ἀπηλλάγη ἡ μετάφρασις διὰ τῆς ἀπλοποιήσεως τοῦ ἀλφαβήτου τῶν ἑξῆς ἀλλοκότων καὶ δυστεκμάρων τύπων:

Ἐκ δ. Α'. δδὶλλ, δδέρδα ἔστ³ ε̇ γγέρδε.

Ἐκ δ. Β'. διλ, δέρδα ἔστ³ ε̇ γέρδε.
ἔξελθε, ἡ θύρα ἐστὶν εὐρύχωρος.

Ἐκ δ. Α'. Κεσττδ̇ τζδδὸ λίσ̇ ἰ μίρδε ββζν πέμερα τζ μίρδα.

Ἐκ δ. Β'. Κεστου̇ τζδὸ λίσ̇ ἰ μίρδε πέν πέμερα τέ μίρδα.
Οὕτω πᾶν δένδρον καλὸν ποιεῖ καρποὺς καλοῦς.

Ἐκ δ. Α'. Τζδδὸ λίσ̇ ἰ κάλββετς ββζν πέμερα τζ καλββερα

Ἐκ δ. Β'. Τζδὸ λίσ̇ ἰ καλπετε πέν πέμερα τέ κάλπουρα.

πᾶν δένδρον σαπρὸν ποιεῖ καρποὺς σαπροῦς κ.τ.τ.

¹ Ἱερογραφικὸν βοήθημα, ἤτοι ὁδηγὸς εἰς τὴν ψυχοφελῆ νόησιν τῆς ἁγίας Βίβλου, (Μελίτη 1832), σ. 31.

² Βλ. Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης, σ. 32-35.

³ ἄστς ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ἔστε (ἐστί), ὅπερ ἔχει ἢ β' ἐκδοσις.

Καὶ ἄλλας τινὰς ἐπουσιώδεις μεταβολὰς ὁ Γρηγόριος ἐπέφερεν εἰς τὴν γραφήν. Πρὸς τοῦτοις ἔγραψε γὰρ (ἀντὶ γκάα) ἄλλὰ μόνον ἔνταῦθα. ἐν τῇ α' ἐκδόσει σημειοῦται τὸ μακρὸν $\bar{\alpha}$, ὅπερ καὶ ὁ Χριστοφορίδης ἔχει πάντοτε σεσημειωμένον· οὕτω: $\bar{\alpha}$ ἦτοι περισπώμενον α¹.

Ὡς πρὸς τὸ λεκτικὸν ἀρκοῦσιν ὀλίγαι ἔνταῦθα σταχυλογηθεῖσαι λέξεις νὰ καταδείξωσι τὰς ἐπενεχθείσας ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου εἰς τὴν Β' ἐκδοσιν μεταβολίς.

Α'. Ἐκδοσις

Β'. Ἐκδοσις

Ματθ. κεφ. 5, 8: Περὸν τήνε, τὸν Θεόν.	Περὸν τήνε.
9: κίε πακζόγανε, εἰρηνοποιοῦσιν.	κὲ πακτζόγενε.
12: λιουμπζρόνι, εὐφραίνεσθε.	λιουμουρόνι.
ντόκινε, ἐδίωξαν.	ντοῖκνε.
προφήτρετε, τοὺς προφήτας.	προφήτετε.
6, 9: ἔμαρῶνι, τὸ ὄνομα.	ἔμερι.
10: μπί, ἐπί.	μπέ.
7, 2: ἐδὲ μέτζ μάτες μάτνι, ᾧ μέτροφ μετρεῖτε.	ἐδὲ μάτες κὲ μάτνι.
3: γγόζστινε, τὸ κάρφος.	Γόζτσοδνε.
4: κιούσε, πῶς.	κίς.
λέτε ντζιέρ γκάα σίου, ἄφεε ἐκβάλλω ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου.	λέ τὲ ντζιιέρ γκάα σίου.
6: τζαπελιόγανε, ῥήξωσιν.	τζαπελόγενε.
9: πρὲν σίγ, ἐξ ὑμῶν.	πρεῖγ σίγ.
10: ἄ ντζ' ἰκροκόφτε, ἐὰν αἰτήση.	α ντε κροκόφτε.
11: ντζ' ἔσσετε γιούβετ, ἐὰν ὑμεῖς.	ντέστε γιούβετ.
13: χιούνι, εἰσέλθετε.	χίνι.
15: ρουχάνι, προσέχετε.	ρούχενι.

¹ Εἶναι περίεργον ὅτι ὁ Γρηγόριος οὔτε ἐν τῇ Α' οὔτε ἐν τῇ Β' ἐκδόσει σημειοῦται τὸ διπλοῦν ρ. (ὡς ὁ Χριστοφορίδης ἔ), ἐν τούτοις γράφει: ῥῥ.

23: ἁχιούερε, τότε.

ἁχιέρε.

24: ἔσσετз πίσ' ἔτιγ μπι·γκοῦρ;
τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἐπὶ τὴν
πέτραν.

ἔ στεπίσε τίγ μπι (ἄλλ.μπέ) Φούρρ.

Κεφ. 8, 8: κιζ' τε χίτζ ντζ' νιζ σστэпи,
ἵνα εἰσέλθῃς εἰς τὴν οἰκίαν

κὲ τὲ χίτζ ντὲ στεπί.

13: ββίῶ ἰτίγ, ὁ υἱὸς αὐτοῦ.

πίρρι ἰ τίγ.

29: θερίσνε, ἔκραξαν.

θερῶρίσνε.

30: κουλότινε, ἔβοσκεν.

κουλότνε.

32: κοπέα, ἡ ἀγέλη.

κοπέγια.

31: ντζ'να'ντζέρτζ, εἰ ἐκβάλλεις

ντὲ νὰ ντζιέρτζ.

33: ῥαφέγνε, ἐδιηγῆθησαν.

ῥεφείγνε.

5,48 Βββ'χουνι ἀδὰ γιούβετ τз' τελειώσουρε, σὶ κούντροз зостэ δὲ γιάτ
ἰ γιούαγ ἰ Κιέλλιτ τέλιο.

Πέχουνι ἀδὰ τὲ τελιόσουρε σὶ κούντροз ἔσσετэ ἐδὲ γιάτε γιούαῖγ ἰ Κιέλβετ.

"Ἔσεσθε οὖν τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστι.

Κατὰ ταῦτα αἱ διαφοραὶ τῶν δύο Ἀλβανικῶν μεταφράσεων, εἰς τὴν φησιολογίαν μᾶλλον καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν τινων γραμματικῶν τύπων ἀναφερόμεναι, εἰσὶν οὕτω εὐάριθμοι καὶ ἐπουσιώδεις, ὥστε ἀποβαίνει ἀδύνατον νὰ θεωρήσωμεν αὐτὰς ἔργον δύο ἀτόμων· σφάλεται δὲ δεινῶς, ὡς εἴπομεν ἄνωτέρω, ὁ Βάμβας, ἀποδίδοις τὴν Α' μετάφρασιν εἰς Θεόδωρον τὸν Καβαλλιώτην. Τοῦτο εἶναι ὅλως ἀπαράδεκτον, διότι δεδομένου, ὅτι ὁ Καβαλλιώτης ἀπὸ τοῦ Γρηγορίου χωρίζεται σχεδὸν ὑπὸ ἑκατονταετηρίδος, ἢ διάλεκτος αὐτοῦ θὰ διέφερε οὐ μόνον χρονικῶς, ἀλλὰ καὶ τοπικῶς. Δὲν ἦτο δυνατόν ἡ γλῶσσα, ἣτις ἐστὶν ὄργανισμός ἀειθέρων καὶ εὐμετάβλητος, νὰ μείνῃ ἡ αὐτὴ ἐπὶ τοσοῦτον χρονικὸν διάστημα, καὶ οἱ γραμματικοὶ τύποι οὕτω ἄθικτοι καὶ ἀδιάφθοροι. Ἀλλὰ καὶ ἰδιωματικῶς θὰ διέφερον αἱ δύο μεταφράσεις, ἐὰν ἦσαν διαφορῶν χειρῶν· διότι ὡς γνωστὸν τὸ περὶ τὴν Κοριτσᾶν ἰδίωμα τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης διαφέρει τοῦ Ἀργυροκαστριτικοῦ. δὲν συναντῶνται ἐπὶ προγμ. ἐν Κοριτσᾶ τοσοῦτοι ἑλληνισμοί. τούτους ἀντικαθιστῶσι Τουρκικαὶ καὶ Σλαβικαὶ λέξεις, οἷ τε γραμματικοὶ τύποι εἰσὶ πλέον ἐκτενεῖς καὶ ἀκέραιοι, καὶ ἡ προσφῆδία μᾶλλον εὐήχος διὰ τὴν ποικίλην τῶν φωνηέντων προφοράν. Διὰ ταῦτα πάντα φρονοῦμεν ἀδιστακτικῶς, ὅτι ἀμφότεραι αἱ μεταφράσεις εἰσὶν ἔργον τῆς αὐτῆς χειρὸς τοῦ Γρηγορίου. Οὗτος μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ κατὰ Ματθαῖον βιβλιαρίου, ἣτις ἔτυχεν, ὡς φαίνεται, εὐμενοῦς ὑποδοχῆς, ἐνθαρρυνθεὶς ἐπεχείρησε νὰ μεταφράσῃ ὁλόκληρον τὴν Κ. Διαθήκην, καὶ

κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν ἐπανέλαβε διωρθωμένον καὶ τὸ πρῶτον ἐκεῖνο μεταφραστικὸν δοκίμιον μεταρρυθμίσας καὶ τὸ ἀλφάβητον.

7. Ἀποσπάσματα τῶν δύο Ἀλβανικῶν μεταφράσεων. (Οἱ Μακαρισμοὶ καὶ τὸ Πάτερ ἡμῶν) μετὰ τῆς Νεοελληνικῆς.

Νεοελληνικὴ μετάφρασις.

A.

B. Ἐκδοσις.

Κεφ. ε' β. (Μακαρισμοί).

Κρίε ἐ Πέσσατ. β.

Κρίε ἐ πέσετε E. β.

1. Καὶ ἐκεῖνος βλέπωντας τὸν λαόν, ἀνέβη ἀπάνω εἰς τὸ ὄρος καὶ ἐκάθισε, καὶ οἱ μαθητάδες του ἐπῆγαν σημά του.	1. E σὶ πὰ τούρμετα λῖπι μπι μάλ, ἐ κεντροῖ ἀτγέ, ἐ ἔρθε τὲκ ἀῖ μαθητιτ' ἐτίγ.	1. E σὶ πὰ τούρμετε χίπι μπι μάλ, ἐ κεντροῖ ἀτγέ, ἐ ἔρθε τὲκ ἀῖ μαθητιτ' ἐτίγ.
2. Καὶ ἀνοίγωντας τὸ στόμα του, τοὺς ἐδίδασκε, λέγωντας.	2. E σὶ χαπι γκόγνα ἐτίγ ἰ διδάξ ἀτά, ἐ οὐθόσ.	2. E σὶ χαπι Fόγνε, ἰ διδάξ ἀτά, ἐ οὐ θόσ.
3. Καλότυχοι ἐκεῖνοι, ὅπου εἶναι πτωχοὶ κατὰ τὸ πνεῦμα· ὅτι αὐτῶν εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.	3. Λιούμ γιάνε ἀτά κισ' γιάνε τὰ βάρφαρε ντὰ σπῖρτ. σὲ ατοῦρε ἄσσετ μπρετ-ρι' ἐ Κιέλβετ.	3. Λιούμ ἀτά κὲ γιάνε τὲ βάρφερε ντὲ σπῖρτ, σὲ ἀτοῦρε ἔσσετ μπρετερῖσ ἐ Κιέλβετ.
4. Καλότυχοι ἐκεῖνοι, ὅπου λυποῦνται· ὅτι αὐτοὶ θέλουσι παρηγορηθῆ.	4. Λιούμ ἀτά κισ' κιάγνα, σὲ ἀτά δδὸ τὰ παρηγορίσνα.	4. Λιούμ ἀτά κὲ κιάγνε, σὲ ἀτά δδὸ τὲ παρηγορίσνε.
5. Καλότυχοι ἐκεῖνοι, ὅπου εἶναι ἡμεροὶ· ὅτι αὐτοὶ θέλουσι κληρονομήσει τὴν γῆν.	5. Λιούμ ἀτά κισ' γιάνε τὰ οὔρτε ἐ τὰ ββοῦτα, σὲ ἀτά δδὸ τὰ κερδέσινε τὲ μίρατ' ἐ δέουτ.	5. Λιούμ ἀτά κὲ γιάνε τὲ οὔρτε ἐ τὲ πούτε, σὲ ἀτά δδὸ τὲ κερδέσινε τὲ μίρατ' ἐ δέουτ.
6. Καλότυχοι ἐκεῖνοι, ὅπου πεινοῦσι καὶ διψοῦσι διὰ τὴν δικαιοσύνην· ὅτι αὐτοὶ θέλουσι χορτασθῆ.	6. Λιούμ ἀτά κισ' κάνε οὔ, ἐ δὲ ἔτ πα'ρ τὰ δδρέγνα, σὲ ἀτά δδὸ τὲ γγόσνε.	6. Λιούμ ἀτά κὲ κάνε οὔ ἐδὲ ἔτ περ τὲ δρέιγνε, σὲ ἀτά δδὸ τὲ γγόσνε.
7. Καλότυχοι ἐκεῖνοι, ὅπου εἶναι ἐλεημονητικοί· ὅτι θέλουσιν ἐλεηθῆ.	7. Λιούμ ἀτά κισ' ἐλεήσινε, σὲ ἀτά δδὸ τὰ ἐλεήσνε.	7. Λιούμ ἀτά κὲ ἐλεήσινε, σὲ ἀτά δδὸ τὲ ἐλεήσνε.
8. Καλότυχοι ἐκεῖνοι, ὅπου εἶναι καθαροὶ εἰς τὴν καρδίαν· ὅτι αὐτοὶ θέλουσιν εἰδεῖ (sic) τὸν Θεόν.	8. Λιούμ ἀτά κισ' κάνε ζέμαρνα παστρουάρε, σὲ ἀτά δδὸ τὰ σσόμνα Περαντήνε.	8. Λιούμ ἀτά κὲ κάνε ζέμερε τὲ παστρουάρε, σὲ ἀτά δδὸ τὲ σσόμενε περντίνε.
9. Καλότυχοι ἐκεῖνοι, ὅπου κάμνουν εἰρήνην· ὅτι αὐτοὶ θέλουσι καλεσθῆ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ.	9. Λιούμ ἀτά κισ' πακζόγνα ββότνε, σὲ ἀτά δδὸ τὰ θούμνα τὰ ββίγτ' ἐ Περαντήσε.	9. Λιούμ ἀτά κίε πακτζόγνε πότενε σὲ ἀτά δδὸ τὲ θούόμενε τὲ πῖγτ' ἐ περντίσε.

10. Καλότυχοι ἐκείνοι, ὅπου διωθοῦσι διὰ τὴν δικαιοσύνην· ὅτι αὐτῶν εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

11. Καλότυχοι θέλετε εἰσθαι, ὅταν σᾶς ὄνειδίσουν καὶ σᾶς διώξουσι, καὶ σᾶς εἰποῦσι καθελογῆς κακὸν λόγον ἐναντίον σου, ψευδόμενοι διὰ λόγου μου.

12. Χαίρεσθε καὶ εὐφράνεσθε, ὅτι ἡ πληρωμὴ σου εἶναι πολλὴ εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Διὰ τὴν τέτοιαν λογῆς ἐδίωξαν τοὺς προφήτας, ὅπου ἦταν προτιμωτά σου.

Κεφ. 5'. 6. (Πάτερ ἡμῶν).

9. Τέτοιαν λογῆς λοιπὸν νὰ προσεύχεσθε ἑσείς. Ὡ πατέρα μας, ὅπου εἶσαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς· ἃς ἀγιασθῆ τὸ ὄνομά σου.

10. Ἄς ἔλθῃ ἡ βασιλεία σου· ἃς γένη τὸ θέλημά σου, καθὼς εἰς τὸν οὐρανόν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν γῆν.

11. Τὸ ψωμί μας τὸ καθημερινὸν δός μας το σήμερον.

12. Καὶ συγχώρησέ μας τὰ χρέη μας, καθὼς ἔμεις συγχωροῦμεν τοὺς χρεωφειλέτας μας.

13. Καὶ μὴν μᾶς φέρῃς εἰς πειρασμόν· ἀλλὰ ἐλευθέρωσέ μας ἀπὸ τὸν πονηρόν· ὅτι ἐδικὴ σου εἶναι ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.

10. Λιούμ ἀτὰ κια' ντίκιενα πᾶρ τὰ' δδρέγτανε σὲ ἀτουῖρα ἄσσετ Μπρεταρί' ἐ Κιέλλβετ.

11. Τε' λιούμουρα γένη, κοῦρ τοῦ σράγανα γιούβετ γνέραζιτα, ἐ τοῦ ντιέκανα, ἐ τοῦ θόνα κόντρα γιούβετ τζδδὸ φιάλα τε λίγκα με τὰ' ρέμε σὲ ψὲ δδοί μδ'α.

12. Γραζόνι ἐδὲ λιθμπυρόνι, σὲ πάγια γιθαγ ἄσσετα σζούμα ντε' Κιέλλ' σὲ ἄσσετου ντόκινα ἐ δὲ προφήταρσετ κια' κίενα περπάρα γιούβετ.

Κρίε ἐ γιάσσετα 6.
(Γιάτι ἴνε).

9. Φαλίουνι ἀδὰ γιούβετ καστού. Γιάτι ἴνε κια γὲ μπᾶ' Κιέλλ, κιοφτα σζανταρούρα ἔμαρῶι ἴτ.

10. Αρτε Μπρεταρία γιότε, οὐ ββᾶφτε ἄρδαρι ἴτ, σὶ κούντρα ββᾶνετα ντε' Κιέλλ, ἄσσετου ἐδὲ μπι δέ.

11. Επνα νάβετ ββούκκαν' ἐ σόρμε κια' νὰ δδοῦχαετα πᾶρ φύσ τᾶ'να.

12. Εδὲ ντελένα φάγετα τόνα, σὶ κούντρα ντελέγαμα ἐδὲ νὰ ἀτὰ κια' φαλέγανε ντε' νέβετ.

13. Εδὲ μὸς νὰ λασσοῖτ νέβετ ντε' ντονιὲ πιασμό, πὸ σπατόνα νάβετ γκάα ἰ λίγγα. σὲ γιότιγια σσετ Μπρεταρία, ἐ δὲ φθκία, ἐδὲ λαβδδίμι ντε' γετα τε' πὰ σόσσερε Βερετέτ.

10. Λιούμ ἀτὰ κε ντίκιενα πᾶρ τε δρείγτενε, σὲ ἀτουῖρα ἔσσετ μπρεταρία ἐ Κιέλλβετ.

11. Τε λιούμουρι γένη, κοῦρ τοῦ σάγενε γιούβετ νιέραζεῖτε, ἐ τοῦ ντιέκιενε, ἐ τοῦ θόνα κόντρα γιούβετ τζδδὸ φιάλα τε λίφε, με τε ρέμε σὲ ψὲ δδοί μουα

12. Φεζόουνι ἐδὲ λιουμπουρόνι, σὲ πάφα γιουάιγ ἔσσετ σουμε ντε' Κιέλλ σὲ ἄσσετου ντόκινα ἐ δὲ προφήτεριτε κε κενε περπάρα γιούβετ.

Κρίε ἐ Ριάσσετε 6.
(Γιάτι ἴνε).

9. Φάλιουνι ἀδὰ γιούβετ καστού. Γιάτι ἴνε κε γὲ μπε κιέλλ κιοφτε σεντερούρα ἔμερι ἴτ.

10. Αρτε μπρεταρία γιότε, οὐ πέφτε οῦρδαρι ἴτ, σὶ κούντρα πένετε ντε' Κιέλλ ἄσσετου ἐδὲ μπε δέ.

11. Επνα νάβετ πούκεν' ἐ σόρμε κε νὰ δουχεται πᾶρ φύσ τένε.

12. Εδὲ ντελένα φάγετα τόνα, σὶ κούντρα ντελέγεμε ἐδὲ νὰ ἀτὰ κε φαλέγενε ντε' νέβετ.

13. Εδὲ μὸς νὰ λασσοῖτ νέβετ ντε' ντονιὲ πιασμό, πὸ σπατόνα νάβετ γκάα ἰ λίφου' σὲ γιότιγια ἔσσετ μπρεταρία, ἐδὲ φουκία, ἐδὲ λαβδίμι ντε' γετα τε' πὰ σόσσερε βερετέτ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΗΣ ΟΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΑΙ

1. *Χριστοφορίδης μόρφωσις και δρασίς.*— *Τὰ μεταφραστικά ἔργα.*— *Ὅργανον τῶν ἱεραποστόλων.*— *Ἡ Καινὴ Διαθήκη.*

Τοιοῦτον ἐν ὀλίγοις τὸ μέγα ἔργον τοῦ Γρηγορίου. καὶ δὲν παρῆλθον 30 ἔτη καὶ εὔρεν οὗτος μιμητὴν τὸν ἐξ Ἑλβασανίου διδάσκαλον Κωνσταντῖνον Χριστοφορίδην, ὅστις δικαίως θεωρεῖται ὡς ὁ δημιουργὸς τῆς γραφομένης Ἀλβανικῆς ¹. Οὗτος μαθητὴς ἔτι ὦν τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς κατεγίνετο εἰς τὰ Ἀλβανικά, χρησιμοποιοηθεὶς ὑπὸ τοῦ H a h n ὡς διδάσκαλος, καὶ μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν ὑπὸ τοῦ D o z o n. Καὶ ἐπὶ τινα μὲν χρόνον μετῆλθε τὸν Ἑλληνοδιδάσκαλον ἐν Ἀλβανίᾳ, ὅτε καὶ συνεκέντρωσε τὸ ποικίλον ὑλικὸν διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Ἀλβανικοῦ Λεξικοῦ καὶ τῆς Γραμματικῆς, ἀπερτυγχάνουσι τὰ θ ε μ ἔ λ ι α τῆς γλώσσης. Ἀλλὰ κυρίως ἡ σπουδαία πνευματικὴ δρασίς αὐτοῦ χρονολογεῖται ἀφ' ὅτου ἐσχετίσθη πρὸς τοὺς Ἱεραποστόλους, οἵτινες ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἀλλαχόθεν εἶχον πλημμυρῆσει τὴν Ἀνατολὴν ἐπὶ τῷ προσήματι μὲν τῆς διαδόσεως τῶν ἁγίων Γραφῶν ἐν γλώσση καταληπτῇ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὁ κύριος σκοπὸς αὐτῶν ἦν ὁ π ρ ο σ η λ υ τ ι σ μ ὸ ς. Προσελήφθη τότε ὑπὸ τοῦ B o y a g i a n διευθύνοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ τυπογραφεῖον τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρίας, καὶ ἔτυχε παρ' αὐτοῦ ἀμερίστου ὑποστηρίξεως καὶ συνδρομῆς ἐπὶ 30ετίαν ὅλην πρὸς ἔκδοσιν συγγραμμάτων αὐτοῦ—κυρίως ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ μεταφράσεων εἰς τὴν ἄλβανικὴν—δι' ὧν ὄντως ἀπηθανάτισε τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα. Πλὴν τοῦ ἄλβανικοῦ Ἀλφαβηταρίου καὶ τῆς γνωστῆς Γ ρ α μ μ α τ ι κ ῆ ς ², τὰ λοιπὰ ἔκδοθέντα

¹ Βλέπ. Dozon ἔνθ' ἄνωτ. σ. 169. Πρὸς τιμὴν τοῦ Χριστοφορίδου ἐτελέσθη ἐν Τιράνοις τῷ 1930 ἑορτὴ ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι καὶ μνημόσυνα ἐν ταῖς πλείσταις τῶν πόλεων καὶ ἐν Σκόδρα τῷ 1931. Ἐκ τούτου λαβὼν ἀφορμὴν ὁ J i o r g i P a f l a t i ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ ἑφημερίδι τῶν Τιράνων Ora (23 καὶ 26 Μαΐου) βιογραφικά: Jeta dhe veprat e K. Kristoforidhit 1830-1895. Κατ' αὐτὸν μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν ἐκ τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς ὁ Χριστοφορίδης μετέβη εἰς Μελίτην καὶ ἐφοίτησεν εἰς τὸ Ἱταλικὸν Σεμινάριον. Χρηματίσας ἐπ' ὀλίγον ἐν Τιράνοις Ἑλληνοδιδάσκαλος συστάσει τοῦ Ἀγγλοῦ προξένου μετέβη ὡς διερμηνεὺς τῷ 1854 εἰς τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, εἶτα ἐσπούδασε 3 ἔτη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λονδίνου, καὶ ἐσχετίσθη πρὸς τὴν Βιβλικὴν Ἑταιρίαν. Μετὰ ταῦτα μετέβη ὡς διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ἱταλικῆς εἰς Τύνιδα καὶ ἐνυμφεύθη Ἑλληνίδα. Προσληφθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρίας ἀπεστάλη εἰς Σκόδραν καὶ Βεράτιον διὰ μελέτας καὶ ἐπὶ 20ετίαν μετέφραζεν καὶ ἐδίδασκεν ἐν Ἑλβασανίῳ.

² Ἐξεδόθησαν τὸ μὲν 1872, ἡ δὲ τὸ 1882. (βλέπ. L e g r a n d ἄρ. 317 καὶ 426).

βιβλία αὐτοῦ εἶναι πάντα θρησκευτικά, καὶ δὴ πλὴν τῆς Ἱερᾶς Ἱστορίας καὶ Κατηγήσεως ¹, ὅλα ἀνάγονται εἰς μεταφράσεις τῆς ἁγίας Γραφῆς. ἦτοι ἐκ μὲν τῆς Π. Διαθήκης ἐξέδωκε τμηματικῶς τὴν Γένεσιν καὶ τὴν Ἔξοδον—τὴν Γένεσιν, τὴν Ἔξοδον καὶ τὸ Δευτερονόμιον.—τὴν Γένεσιν, τὴν Ἔξοδον, τὸ Δευτερονόμιον, τὰς Παροιμίας τοῦ Σολομῶντος καὶ τὸν Ἡσαΐαν καὶ τελευταῖον χωρὶς: τὰς Παροιμίας καὶ τὸν Ἡσαΐαν ². Τὸ ψαλτήριον ἐξεδόθη ἰδιαιτέρως Τοσκιστὶ πρῶτον, εἶτα καὶ Γεγιστί ³.

Ἡ δὲ Καινὴ Διαθήκη ἐξεδόθη τμηματικῶς κατ' ἀρχάς, εἶτα καὶ ὁλόκληρος ὡς ἐξῆς: Τὰ 4 Εὐαγγέλια (τὸ πρῶτον μεταφραστικὸν ἔργον τοῦ Χριστοφορίδου) ⁴. Τὰ αὐτὰ μετὰ τῶν Πράξεων ⁵, καὶ τέλος, ἅπαντα τὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης βιβλία Γεγιστί ⁶. Εἰς Τοσκικὴν γλῶσσαν ἐξεδόθησαν χωρὶς: Αἱ Πράξεις.—Τὸ κατὰ Ἰωάννην.—Τὸ κατὰ Μάρκον.—Τὰ 4 Εὐαγγέλια καὶ αἱ Πράξεις ⁷. Τελευταῖον δὲ τὸ κατὰ Λουκᾶν ⁸. Ταῦτα ἐξεδίδοντο οὕτω τμηματικῶς, ἵνα διευκολύνηται ἢ παρὰ τῶ λαῶ διάδοσις. καὶ ἐνθυμούμεθα πάντες, ὅσοι ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων καταγόμεθα, ὅτι περιέφερον τὰς τοιαύτας μεταφράσεις εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τὰ ὄργανα τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας καὶ διένεμον ταῦτα δωρεάν, ἀλλ' οὔτε δωρεάν ἐδεχόμεθα αὐτὰ κατὰ συμβουλήν τῶν γονέων, διότι ἐθεωροῦντο αἰρετικά.

Συγχρόνως ἐξεδόθη καὶ ὁλόκληρος ὁμοῦ ἡ Κ. Διαθήκη ὑπὸ τὸν τίτλον:

«*Ἡ Καινὴ Διαθήκη τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παραφρασθεῖσα ἐκ τοῦ ἀρχετύπου Ἑλληνικοῦ.*

Διάτα ε ρ ε Ζοτίτ Σπετιμάριτ τενε Ἰίσου—Κρίστιτ, κεθυερε πρέι Γρεκίστε σε βιετερε Σκίπ νδε γλῆχε Τοσκερίστε. Κοσταντινοπλε. Νδε στυπα—σχρονε Α. Χ. Βοζαδσιάνιτ 1879» ⁹.

Ἦτοι τὸ κείμενον (ἐν μεταφράσει «ἐκ τοῦ ἀρχετύπου») καὶ ἡ Ἀλβανικὴ ἔναντι μετάφρασις. ἐπομένως καὶ ὁ τίτλος μεταφράσθη ἀκριβῶς, καὶ διὰ τοῦτο τὸ «κεθυερε πρέι Γρεκίστε σε βιετερε Σκίπ» ἦτοι «*μεταφρασθεῖ-*

¹ Ἡ μὲν Ἱστορία Γεγιστί ἐξεδόθη τὸ 1870 (αὐτ. ἀρ. 307) καὶ Τοσκιστὶ τὸ 1872. (ἀρ. 321), ἡ δὲ Κατηγήσις Γεγιστί τὸ 1884 (ἀρ. 452). ² Ὅλα ταῦτα ἐξεδόθησαν Τοσκιστὶ τὸ 1884 δι' ἑλληνικῶν στοιχείων (βλ. *Leg r.* ἀρ. 454-457) ³ τῷ 1868 καὶ 1872 (ἀρ. 296 καὶ 324). Τὰ Γεγικά ἀνετυποῦντο πάντοτε διὰ Λατινικῶν στοιχείων. ⁴ Τὸ 1866 (ἀρ. 272). ⁵ Τὸ 1872 (ἀρ. 320). ⁶ Τὸ 1872 (ἀρ. 319). ἔκτοτε ἡ ἔκδοσις αὕτη ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας στερεοτύπως. ⁷ Τὸ 1879 (ἀρ. 393-395). ⁸ Τὸ 1886 (ἀρ. 488).

⁹ *Don σ.* 724. Ἐν ἀρχῇ 4 φύλλα ἐκτὸς σελίδος περιέχοντα «Πίνακα τῶν ἐμπεριεχομένων», τὸ Ἀλφάβητον, καὶ τὰ παροράματα. (*Leg r.* ἀρ. 382). Ἐπίσης καὶ ἡ ἔκδοσις αὕτη ἔκτοτε ἐπαναλαμβάνεται στερεοτύπως ὑπὸ τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας. Τὸ περιεργον εἶναι, ὅτι ἐνταῦθα τε καὶ εἰς πάσας τὰς τμηματικὰς ἐκδόσεις τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοφορίδου ἐλλείπει, καὶ μόνον εἰς τὸ Ψαλτήριον καὶ εἰς τὰς Γεγικὰς ἐκδόσεις τίθεται.

σα ἐκ τοῦ ἀρχετύπου «Ἑλληνικοῦ» δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὡς ὀψόμεθα: διότι πράγματι δὲν μεταφράσθη ἐκ τοῦ «ἀρχετύπου», ἀλλ' ἐκ τῆς παραφράσεως! Ὁρθότερον ἔχουσιν αἱ ἐκδόσεις τῆς Γεγικῆς μεταφράσεως, ἐν αἷς ἔλλείπει τὸ πόθεν μεταφράσθη, ἀκριβῶς διότι ἔλλείπει ἡ Ἑλληνικὴ μετάφρασις μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς. Θέλω νὰ τονίσω, ὅτι τὸ «μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ ἀρχετύπου Ἑλληνικοῦ εἰς τὴν Ἀλβανικὴν» ἐτέθη κατὰ συν-εκδρομήν.

Ὁ Χριστοφορίδης, καίτοι κατὰ τὰ ἄλλα θαυμάσιος πατριώτης, εἰς τοῦτο ἐγένετο ὄργανον τῶν ἱεραποστόλων, ἀσυναισθήτως ἐξυπηρετήσας τοὺς κατοχθονίους αὐτῶν σκοπούς, οὓς οὗτοι ἐπεδίωκον κατὰ τὰς εἰς τὴν Ἀνατολήν ἐπιδρομάς, ἃς ὁ σθιεναρὸς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ ς' ὀνομάζει «σατανικὰς ἐφόδους, αἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν οὐ διέλιπον ἐπαγόμεναι δι' ὀργάνων καὶ μέσων ὑπὸ τοῦ κινουῦντος ἐχθροῦ ἐξευρημένων καὶ ἐπιτετηδευμένων, τὰ ὁποῖα ἔξωθεν μὲν περικεῖνται μόρφωσιν εὐσεβείας κατὰ τὸ ἀποστολικόν, πρόσχημα ψευδωνύμου ὠφελείας προβαλλόμενον εἰς ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων... τῇ δὲ ἀληθείᾳ εἰσὶν ὠπλισμένοι (οἱ ἱεραπόστολοι) κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ κατατολμῶσι παραβόλως μὲ ἐπεισάκτους καὶ ξένας διδασκαλίας νὰ διαταράξωσι καὶ νὰ διασχίσωσι τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τὸ εὐσεβὲς πλήρωμα»¹.

2. Ἡ διάλεκτος τῆς μεταφράσεως τοῦ Χριστοφορίδου.— Ἡ ἐκκαθάρισις τῆς γλώσσης.— Οἱ Τουρκισμοὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ποιήσει.— Ἡ παράδοξος νοοτροπία τοῦ Χριστοφορίδου περὶ τῶν μνημείων τοῦ λόγου.

Ὡς βάσιν ὁ Χριστοφορίδης ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἔσχε βεβαίως τὴν μετάφρασιν τοῦ Γρηγορίου, ἐντεῦθεν καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ εἶναι ἀνάμεικτος καὶ παρουσιάζει σύγχυσιν καὶ ἀνωμαλίαν διαλεκτικῆς, καὶ ὡς πρὸς τοὺς τύπους, καὶ ὡς πρὸς τὰς λέξεις καὶ φράσεις· διότι ναὶ μὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὴν Τοσκικὴν τοῦ Γρηγορίου, ἀλλ' αὐτὸς Γέγας ὢν δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ ἐπηρεασθῇ καὶ ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ διαλέκτου². Καὶ σκοπὸν μὲν προὔθετο ὁ ἄγνός οὗτος πατριώτης νὰ διαμορφώσῃ γλῶσσαν γραμματικῶς τέτορνευμένην, διδάσκαλος ὢν, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον συνετέλεσεν, ὥστε αὕτη νὰ παρουσιάζηται δύσκαμπτος καὶ οἰονεὶ σκελετὸς τεταριχευμένος. Ἐπέστησεν ἰδίως τὸν νοῦν εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς Ἀλβανικῆς ἀπὸ τῶν ξενι-

¹ Μ. Γεδεών, Κανον. Διατάξ. Τόμ. Β' σ. 198.

² Ἐντεῦθεν καὶ ὁ κ. Midhat γράφει ka perdorur jo dialektin e vendit te ti po nje gjuhe te perzjere (Ditur. I, 1909 σ. 49).

σμων, ἰδία τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Τουρκικῶν λέξεων¹. Εἵχετο ἀπροῖξ τῆς εὐγενοῦς ἰδέας νὰ ἐξαλβανίση ὄντως τὴν Ἀλβανικὴν, καὶ νὰ ἐμφανίση ἡμῖν ταύτην ἐνδεδυμένην τὴν στολὴν τὴν ἐθνικὴν, ἀποβαλοῦσαν τὰ ὀθνεῖα ῥάκη. καὶ τὸ τοιοῦτον ἐπεδίωξε πάση θυσίᾳ καὶ πρὸ οὐδενὸς ὑπεχώρησεν ἐμποδίου. Ἀλλὰ μὴ ὢν γλωσσολόγος καὶ μὴ ἐμβαθύνας εἰς τὴν φύσιν τῆς γλώσσης καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς, ἀπέτυχεν ἐν πολλοῖς κατὰ τὴν μετὰ χειρὸς μετάφρασιν.

Ἐν πάσῃ γλώσσῃ ὑπάρχουσι ξένοι λέξεις, αἵτινες ὡς ἀρχαία κληρονομία, ἀδύνατον ν' ἀποβληθῶσιν ἄνευ ἀνυπολογίστου τοῦ θησαυροῦ τῆς γλώσσης ζημίας. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ νεώτεροι, αἵτινες ὡς ἀφομοιωθεῖσαι ἐξ ἀνάγκης ἐν τῇ συνήθει γλώσσῃ τοῦ λαοῦ, εἶναι καὶ αὗται δυσπαλάκιοι, καὶ μόνον διὰ τοῦ χρόνου βαθμιαίως δύνανται νὰ ἐξοβελίζωνται. ἡ χειρουργικὴ ἐγχείρησις οὐδὲν ἔνδεικνυται ἐνταῦθα. Ὅμοιόν τι ἐπεχείρησαν καὶ οἱ φανατικώτεροι τῶν Γερμανῶν νὰ πράξωσι πρὸ ἐτῶν, ν' ἀντικαταστήσωσι δηλ. διὰ μιᾶς πάσας τὰς ξένας λέξεις καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐπιστημονικοὺς ὄρους, πλάσαντες νεολογίας Γερμανικὰς, καὶ ἐξέδωκαν καὶ ὀγκῶδες τούτων Λεξικόν. ἀλλ' οὐδεὶς νομίζω σήμερον ἐν Γερμανίᾳ χρῆται τὸ σχολινοτενεῖ καὶ δυστεκμάρτω ὄρω *Gottergelehrtsamkeit* ἀντὶ τοῦ *Theologie*². Τοιοῦτόν τι βεβαίως ἐφαντάσθη καὶ ὁ Χριστοφορίδης φρονῶν, ὅτι ἡ ἐκκαθάρισις πρέπει νὰ ἐπεκτείνηται καὶ εἰς τὰ πολῦτιμα τοῦ λόγου μνημεῖα, εἰς τὰ διηγήματα καὶ τὴν δημώδη ποιήσιν. Αὕτη Ἑλληνικὰ μὲν ἔχει εὐάριθμα, ἀλλ' ἐν τισὶ ποιήμασι παρουσιάζεται τοιοῦτον συνονθύλευμα Τουρκικῶν λέξεων, ὥστε δικαίως ὁ *Dozon* εἶπεν, ὅτι δὲν γνωρίζει πῶς νὰ χαρακτηρίσῃ τις αὐτὰ Ἀλβανικὰ ἢ Τουρκικὰ (*on pourrait presque dire d'elles que ce n'est déjà plus de l'albanais et que ce n'est pas encore turc*)³. Καὶ περὶ μὲν τῶν ποιημάτων ἐθεώρησε μάταιον ὁ Χριστο-

¹ Δὲν ἠδυνήθη ὁμως νὰ πράξῃ τοῦτο καὶ διὰ τοὺς Λατινισμοὺς, καὶ τὸ πρῶγμα εἶναι εὐεξήγητον. Αὐτός, ὡς Γέγας, ἐξωκλειωμένος εἰς τὴν γλώσσαν αὐτοῦ, ἐνθα οἱ **Λατινισμοὶ** ὡς ἐκ τοῦ μακροῦ χρόνου κατήντησαν νὰ θεωρῶνται ὡς γηγενὴ στοιχεῖα τῆς **Γεγικῆς**, δυσκόλως ἠδύνατο ν' ἀπαλλαγῇ τούτων.

² Τὴν αὐτὴν σωβινιστικὴν χειρονομίαν ἐπανάλαβον μετὰ σφοδρότητος οἱ Γερμανοὶ ἤδη μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἐξοστρακίσαντες καὶ αὐτὸ τὸ *adieu* ἐκ τῆς γλώσσης, ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα καὶ αὐθις δὲν ἔσχε τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Ὅπως λοιπὸν αἱ ἀπὸ τοῦ **ΙΗ'** αἰῶνος εἰσαχθεῖσαι ἐν τῇ Γερμανικῇ Λατινικαὶ καὶ Γαλλικαὶ λέξεις, δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποβληθῶσιν οὕτω καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ ἐκ τῆς Ἀλβανικῆς. Οὕτω διετήρησαν αὐτὰς ἐν τῇ Συλλογῇ αὐτοῦ ὁ *Xylander*. Ὁ δὲ *Hahn* ἀπέβαλε μόνον ἐκείνας, αἵτινες φαίνεται, ὅτι εἰσήχθησαν, ὑπὸ τῶν λογίων Ἀλβανῶν ἐκ τῆς γραφομένης Ἑλληνικῆς καὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Εἰς ταύτας ὁ *Hahn* ἐσημείωσε τὸ *Griech.* οὐχὶ ὁμως καὶ εἰς τὰς ἀρχαίας Ἑλληνικὰς, αἵτινες ἐλλείπουσιν ἐν τῇ Νεοελληνικῇ (*Ἐνθ. ἀνωτ. III, σ. VII*).

³ Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 7. τοιαῦτα εἶναι τὰ ποιήματα τοῦ *Nesin*, ἀπερ' ἐδημοσίευ-

φορίδης τὸν κόπον, τῶν διηγημάτων ὅμως, ἅπερ ἔφερον εἰς φῶς ὁ Dozon, προθύμως θὰ ἀνελάμβανε τὴν ἐκκαθάρισιν, ἐὰν δὲν ἐβιάζετο νὰ ἐγκαταλίπη ἑκείνος τὴν Ἀλβανίαν. Ἴδου δὲ πῶς διηγεῖται τὸ γεγονός τοῦτο, ὁ Dozon, ὅπερ εἶναι χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν νοοτροπίαν τοῦ Χριστοφορίου. «Je dois ajouter, λέγει, que Kristophoridhis croit possible de purger sa langue maternelle de tout emprunt étranger, et il est certain qu' il paraît y-avoir à peu près complètement réussi dans ses traductions bibliques ou ses livrets élémentaires, en remplaçant les mots turcs surtout, par les mots albanais, ou bien qui sont effectivement en usage quelque part, ou bien qu' il a lui-même créés. Il m' avait même complaisamment offert de purifier de la même façon mes contes, mais l' éloignement ne m' a pas permis d' accepter ce service, et je les donne tels que je les ai reçus, non sans regretter que les Albanais ne soient pas plus puristes»¹.

3. Ἡ ἀντιπάθεια τοῦ Χριστοφορίου πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς λέξεις.
—Καὶ ὁμοῦς ὑπάρχουσιν καὶ ἐν τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ.—Τὰ ἀνακόλουθα.

Ὑπὸ τοιούτων ἐλαυνόμενος ἰδεῶν προῆλθεν ὁ Χριστοφορίδης εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς ἁγίας Γραφῆς, καὶ ἐφήρμοσε μετὰ φανατισμοῦ τὰς γλωσσικὰς αὐτοῦ θεωρίας ἐνταῦθα, καὶ ἐπεξέτεινε τὸν ἐξοβελισμὸν τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων καὶ ἐπ' αὐτῶν, αἵτινες τυγχάνουσι παγκόσμιαι, διότι ἐσεβάσθησαν καὶ διετήρησαν πάντες διὰ πάντων τῶν αἰώνων οἱ διάφοροι μεταφρασταί, ὅπως π. χ. τὰ ὀνόματα τῶν βιβλίων τῆς ἁγίας Γραφῆς: Γένεσις, Ἔξοδος κτλ. Παροιμίαι κτλ. ὁ Χριστοφορίδης ἔγραψε: Τε Βερετε, Τε Δαλετε κτλ. Τε Ούρτα, Ἀποκάλυψις Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου=Σβδλῆσα e Joann-Περενδι-διτθριτ (!)², καὶ ἄλλαι λέξεις,

σεν ὁ Hahn. (Ἐνθ' ἄνωτ. II σ. 143 ἔ.). καὶ ἔτι τραγελαφικώτερα τὰ τῶν Μπεκτασίδων γραφέντα περὶ τὸ 1820 ἢ Hadikà τοῦ Dalib bey Frasherì καὶ τὸ Muhtanamè τοῦ Shahim bey Frasherì, θρησκευτικὰ ποιήματα ἀπλήστως ὑπ' αὐτῶν ἀναγινωσκόμενα καὶ περιπαθῶς ἀδόμενα (ὁ κ. Midhat ἐδημοσίευσε τὰς πρώτας σελίδας τῆς Hadikà ἐν Diturija II σ. 295-299). Ταῦτα εἶναι μᾶλλον Τουρκικὰ μετ' ὀλίγων Ἀλβανικῶν λέξεων, πολλῶν δηλ. χείρῳ τῶν ἐν Ἀττικῇ Ἑλληναλβανικῶν.

¹ Dozon, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 15. Μᾶς ἐλυπήθη ὁ Θεὸς καὶ δὲν ἔβαλε χέρι, καὶ ἔχομεν ἤδη ἀνέπαφα τὰ λαμπρὰ διηγήματα. Εἶπε δὲ εἰς τὸν Dozon, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ στεροῦνται τοῦ ποιητικοῦ ταλάντου! καὶ ἐλησμόνησε τὸν Vaso Pasha τὸν De Rada, τὸν Nahim Frasherì, ἵνα ἀφήσω τοὺς παλαιότερους (βλ. Sirdani, Skaderbegu mbas gojedhanash. Σκόδρα 1926).

² Perendiditur=ὁ γνωρίζων τὸν Θεόν, καὶ αὐτὸ κατὰ τὸν Χριστοφορίδην σημαίνει Θεολόγος!

αἵτινες δυσκόλως δύνανται νὰ ἀποδοθῶσιν ἀκριβῶς εἰς ἄλλην γλῶσσαν, ὅπως π. χ. τὸ εὐαγγελίζω ὁ Χριστοφορίδης μεταφράζει *ja p z̄ene emiore*¹, ἐνῶ ἔχει τὸ Ουγγίλ=Εὐαγγέλιον, ἐξ οὗ ἠδύνατο νὰ σχηματίσῃ τὸ *ungjil-lezoj*. Παράκλητος = *vygššlymтар*. καὶ ὅμως ἡ Βουλγάτα ἔχει *paracletus*, ὅπως καὶ πᾶσαι αἱ μεταφράσεις. Ὑποκριτῆς = *me du φάκε*², ἀλλὰ τοῦτο εἶναι διεθνὲς ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐν δὲ τῇ Ῥουμανικῇ ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ συνήθει γλώσσῃ, ὅπως καὶ πλεῖσται ἄλλαι λέξεις τοῦ Εὐαγγελίου ἐν πάσῃ χριστιανικῇ κοινότητι. Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ διετηρήθησαν ἀπειράριθμοι (εἴτε ἐξ εὐλαβείας, εἴτε ἐξ ἀνάγκης) Ἑλληνικαὶ λέξεις π. χ. ἐν τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ:

Christus, Apostolus, Episcopus, presbyter, Diaconus, clericus, laicus, acoluthus, Ecclesia, catholica, Papa, Patriarcha, mysterium, symbolum, stola, catechismus, dogma, baptisma, chrisma, litania, liturgia, eucharistia, agapae, Epiphania, synodus, aeresis, schisma, Genesis, Exodus, Deuteronomium, decalogus, Evangelium, Apocalypsis, martur, diabolus, angelus, paradisus, Kyrie-eleison κτλ.

Καὶ ὅμως πᾶσαι αἱ τοιαῦται πρεσβυγενεῖς λέξεις καὶ ἡ ἱερά ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ κληρονομία ἐξεβλήθησαν δυστυχῶς ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ Χριστοφορίδου ἀντικατασταθεῖσαι πᾶσαι δι' Ἀλβανικῶν πολλάκις αὐθαιρέτως ἐσχηματισμένων. π. χ. κερδίζω, Τοσκικὰ *qerdhes* καὶ *fitojn*: ὁ μὲν Γρηγόριος ἔχει τὸ *α'* ὁ δὲ Χριστοφορίδης *trashegonj*. ἀλλὰ τοῦτο σημαίνει κληρονομῶ. Ὁ μὲν τὸ ἐθνικὸς καὶ λαὸς ἔχει ἀμετάφραστα *ethnikoj*, *llaoj*, ὁ δὲ ἐδημιούργησε τὰ ἀκατανόητα *gjentar*, καὶ *gjendje* (παρὰ τὸ *llausi*). Περιομῆ εἶναι ὄρος ἐκ τῶν ἀμεταφράστων, ὁ Χριστοφορίδης ὅμως ἔχει: *grehpresje*. ὁ Γρηγόριος ἔχει φυτὶ (φυτὸν) καὶ ἐν παρενθέσει *besce*, ὁ Χριστοφορίδης *bime*, ἀλλὰ *bime* σημαίνει κυρίως βλάστησις³. καὶ ὁ μὲν *mihiera* (μοιχεῖαι) ὁ δὲ *ndygesira*, ἀλλ' αὐτὸ σημαίνει ἀκαθαρσίαι⁴.

Πολλάκις ἀντὶ τῶν Ἑλληνικῶν ὁ Χριστοφορίδης προτιμᾷ τὰ ξένα. π. χ. ἀντὶ τοῦ τελώνης θαῦμα φύσις, ἔχει *kumerqar* (ὁ Fanoli: pu-

¹ Δίδωμι τὴν καλὴν ἀγγελίαν, καὶ διατὶ ἀντὶ τριῶν νὰ μὴ ἔχωμεν μίαν λέξιν;

² =διπρόσωπος, ἀλλὰ τότε εἶναι ἀνάγκη καὶ ἡ λέξις Χριστός, ἢ μόνη σχεδὸν ἐναπολειφθεῖσα νὰ μεταφρασθῇ, ὡς καὶ τὸ Χριστιανός, διὰ καταλλήλου Ἀλβανικῆς λέξεως, ἥτις ὅμως ὅσονδήποτε ἐπιτυχῆς καὶ ἀν τύχη νὰ ἐξευρεθῇ, τὸ μόνον ἀγαθὸν ἀποτέλεσμα ὅπερ θὰ ἔχη, εἶναι τοῦτο, ὅτι θὰ ἀποχωρήσῃ τοὺς Ἀλβανούς τῆς λοιπῆς παγκοσμίου Χριστιανικῆς ὀλομελείας.

³ Ματθ. 15,13. ⁴ Αὐτ. 19, τὰ ἀμέσως παρὰ Ματθ. ἐπόμενα: ψευδομαρτυρία, βλασφημία ἔχουσιν ὁμοίως παρ' ἀμφοτέροις: *martiri te reme*, *vlasfimira* (ὁ Χριστοφορίδης *vlasfimira*), ἀντιθέτως ἐν Ῥωμ. 1,5. ὁ Γρηγόριος τὸ ἀποστολὴ μετέφρασε: *te derguate*, ὁ δὲ Χριστοφορίδης *apostoli*.

blikan) και ςυδι, zakon και άλλα τοιαῦτα, ἅπερ κατωτέρω βλέπει τις. Ὁ Γρηγόριος μάλιστα πολλάκις πρὸς ἀποφυγὴν τοιούτων ξένων προὔτιμψε τὴν τῶν Ἑλληνικῶν διατήρησιν π. χ. ἐν Ματθ. 10,24 ἔχει: Νούκ' ἔστε μαθητὶ (κάλφε) μὲ ἰ μὰδ σὲ δάσκαλι (οὔσιτί) τίγ¹.

4. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα διαβαλκανικὸν στοιχειόν.—Υπῆρχε πρὸ τῆς μεταφράσεως τοῦ Εὐαγγελίου ἐν τῇ γλώσσει τοῦ λαοῦ.—Τὸ πλῆθος τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων ἐν τῇ Ῥουμανικῇ Ἐκκλησίᾳ.

Καὶ ὅμως ἐὰν ὑπάρχη τι κοινὸν διαβαλκανικὸν στοιχεῖον, ὅπερ τόσῳ στενῶς καὶ ἀδιαρρήκτως συνδέει τὰ Βαλκάνια πρὸς τὸ Βυζάντιον εἶναι ἡ Ἐκκλησία, «τὸ μόνον ἐκπολιτιστικὸν ἴδρυμα κατὰ τοὺς αἱματοβαφεῖς τούτους χρόνους (Τουρκοκρατία)...μένουσα οὐδετέρα καὶ ἀμέτοχος τῶν διενέξεων, καὶ μεσολαβοῦσα εἰς τὴν παῦσιν τῶν ἐχθροτήτων καὶ ἐμφυλίων παραγμῶν μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων, παρ' οἷς, καὶ τῷ ἐνὶ καὶ τῷ ἑτέρῳ στρατοπέδῳ, ἦτο ἐν πολλῇ τιμῇ καὶ σεβασμῷ»² καὶ ἡ φιλόστοργος αὕτη Μήτηρ ἀνακηρύξασα ἐλεύθερα τὰ τέκνα αὐτῆς καὶ αὐτόνομα, τὰ εἰς τὰς ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίας ἀνήκοντα, καὶ παραδοῦσα ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν διαλέκτῳ τὸ Εὐαγγέλιον, κατὰ θεῖαν ὄντως ἔμπνευσιν ἠθέλησε νὰ μείνωσιν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἱεροῦ κειμένου λέξεις τινὲς καὶ ὄροι ἀμετάφραστοι, τὴν ὑψηλὴν καταγωγὴν τῆς Ὁρθοδοξίας αὐτῶν μαρτυροῦσαι, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς ὑπενθυμίζουσαι, ὅτι τὸ θεσπέσιον τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείας κήρυγμα διεσαλπίσθη ἐν τῷ κόσμῳ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ ἀπὸ ταύτης ἐξεπεξεύθη εἰς πάντων τῶν ἔθνῶν τὰς γλώσσας πρὸς δόξαν τοῦ ἁγίου ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐνέπνευσε τοὺς ἀποστόλους ποικίλας γλώσσας, ἵνα διδάξωσι τὰ μεγαλεῖα αὐτοῦ³.

Ἄλλ' αἱ θεοπρεπεῖς αὗται λέξεις, καὶ πρὶν ἢ ἐτέλθη εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐκκολαφθῇ ἡ ἰδέα τῆς μεταφράσεως τῶν Γραφῶν, εἶχον εἰσαχθῆ ἐν τῇ συνήθει γλώσσει τοῦ λαοῦ, καὶ ἀπετέλουν τὸ κρηπίδωμα τῆς νέας θρησκείας. ἐθεωροῦντο γηγενῆ καὶ ἀδιαχώριστα ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης στοιχεῖα, διὰ πολλοῦ τοῦ σεβασμοῦ περιβαλλόμενα

¹ Ἀμφότεραι αἱ ἐν παρενθέσει λέξεις εἶναι Τουρκικαί, οὔσαι τότε ἐν χρήσει μὴπω ἀναφανειῶν τῶν ἀντιστοιχῶν: u x h e n e s καὶ mesonjes. Περὶ τοῦ κάλφας βλ. Ἄτακτα Κοραῆ IV σ. 670.

² Xenopol, Histoire des Roumains κτλ. I, σ. 473-474 καὶ καταλήγει οὕτως En un mot l'eglise était très puissante dans les Etats roumains (σ. 476).

³ Πράξ. Β', 4 καὶ 11.

ὡς ἱερὰ καὶ ἀρχαία κληρονομία. Ἐντεῦθεν οὔτε σκέψις τις ἐπῆλθέ ποτε παρὰ τοῖς διαφόροις μεταφρασταῖς ν' ἀποκηρύξωσιν τὰς τοιαύτας Ἑλληνικὰς τοῦ Εὐαγγελίου λέξεις. Αὗται μετὰ τῶν ἄλλων, ἥτοι τῶν θεσμῶν, τῆς τέχνης κττ. ἀποτελοῦσι τὸν κοινὸν χαρακτῆρα τῶν λαῶν τῆς ἡμετέρας Χερσονήσου καὶ τὴν ἀναφορὰν αὐτῶν πρὸς τὸ Βυζάντιον, κατὰ τὸ νέον ἔργον τοῦ διαπρεποῦς ἱστορικοῦ τῆς Ῥουμανίας, Jorga¹.

Ὅτι αἱ Ἑλληνικαὶ λέξεις, ὅπως καὶ τινες Λατινικαί, ἐν τῇ ἐκκλησιατικῇ γλώσσῃ εἶναι κοιναὶ εἰς πάντα τὰ Βαλκανικὰ κράτη, ἀναφέρω ἐν τῶν γνωριμωτέρων τοῖς Ἀλβανοῖς, τὴν Ῥουμανίαν, καὶ σταχυολογῶ τὰς σπουδαιότερας καὶ ἐν χρήσει διηνεκεῖ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων:²

Acathist, aer, aghiazma, aghiotori, azima, afanisesc, afurisit, afurisesc, afurisanie, agoana, agonisesc, alvastru, amvon, anaforâ, anagnost, analog (ἀναλόγιον), anarch, anatem, anthraxi, antifon, anthologiû, apolis, apostol, archiereu, archidiacon, archimandrit, asil, calugâr, camelavca, canon, canonisesc, canonarch, candelâ, catapetazmâ, catevasia, catavasieriu, cathisma, catichet, cherubicariu, chinob (κοινόβιον), chiliarch, cler, cleronomisesc clironomitoriû, climat, chillia (κελλίον), chivot, contac, coliva, clêric, ctitor, chirotonie, char, chirotonisesc, chrisov (χρυσόβουλλον), dascal (=ψάλτης), dâscâlîe, despot, diac ἢ diacon, diavol, disc, dogma, doxastar, doxologhie, ecfonimâ, eclisiarch, ectenie, elefterie, engolpion, exarch, enorie enoritas (=ἐνορίτης), eparchie, epigonatiû, epitimia (ἐπιτίμησις), epitrahil, episcop, episcopie, epitrop, epihrisma, eresâ ἢ eriasâ, éresie, evaghilie, evharistia, evhologiu, evghenie, evghenisi, evghenisit, evlavie, evlavios, felon, filosofâsc, filosofeste, filosofesesc, iad (=ἄϊδης), icônâ ἢ icoanâ, icos (οἶκος), iconom (ἢ ieconom), idol, ierarch, igoumen ἢ egumen, ipacoi, irmos, is (ἴσον τῆς μουσικῆς), litie, litanie, liturghie, logothet, martir (temoin), metanie, metoch, mineiû, mir, mitra, mitropolir, monach, monarchie, monarchisesc, monastire, narthica, octoih, omofor, orfan, orthodox, panachidâ (παννυχίς), parastas, (μνημόσυνον), paraclis (παράκλησις), paraclit, parimie, parochie (παροικία), patir, patriarch, pedepsesc, penticostariû, periorisesc plasma, plioforisesc, policandru (πολυκάνδηλον), polieleû, potir, pragmatie, prisos (περισσός), procopsesc, pronia, prochimen (προχείμενον), proscinitar, proscomidie, prosomie, prosfora, protie, protoiereu, protos

¹ Βλ. Βιβλιοκρισίαν ὑπὸ Jacques AnceI ἐν Πειθαρχία (Ἀθηνῶν) 5 Ἰανουαρίου 1930, σ. 6-7.

² Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ ἐν Ῥουμανία ἡ δημιουργία τῆς ἐκκλ. γλώσσης δὲν ἐγένετο βεβαίως, καθ' ὃν χρόνον ὁ φιλελληνισμὸς διεσαλάγιζε τὸν νοῦν τῶν Ῥουμάνων: Πολλοῦγε καὶ δεῖ.

(ὄνομα ἀρχῆς), protosinghel, psalm, psaltir, psaltichie (ψαλτική), rasâ, rasofor, sachelariû, scandal, shit (σκήτη) shizmi, scorû, shima (τὸ μοναχικόν), sinhiesc, sinod, sihastru (ἡσυχαστής), stadia, stenohorisc, stih, stihariû, stihirâ, stif, strategu, strachina (δοστράκινον), tagma, tâmâe (θυμίαμα), tartar, temeli, tetrapod, thron (θρόνος) tipic, tômos, triod, trichele (τρικήρια), tropariû, tyurî (τύπος, εἰκὼν), tyranie, zelû κτλ.¹. Τίνες ὄροι καὶ ὁποῖαι τερατώδεις λέξεις ἐδημιουργήθησαν ἐν Ἀλβανίᾳ πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ἀνωτέρω ὁψόμεθα.

5. Τὸ λεκτικὸν τοῦ Γρηγορίου διακρίνεται διὰ τὴν χρῆσιν πολλῶν ἑλληνικῶν λέξεων.—Ὁ Χριστοφορίδης, προσεπάθησε νὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτάς ὁπως ὁπως.

Παρατιθέμεθα ἐνταῦθά τινα, τὰ σπουδαιότερα καὶ συνηθέστερα.

Γρηγόριος.	Χριστοφορίδης.
Ματθ. 1,18: οὐ ἀραβωνίς.	8 μ <u>βελδ</u> 'α (νῦν: u ν <u>ι</u> α).
4,17: μετανοήση.	πεν <u>δ</u> ό <u>χι</u> .
5, 4: παρηγορί <u>σει</u> .	ν <u>γδ</u> σ <u>δ</u> λό <u>νε</u> .
5: κερ <u>δέ</u> σι <u>νε</u> .	τρα <u>σ</u> ε <u>γ</u> ό <u>νε</u> .
8: ἀ <u>τ</u> ὰ κ <u>ε</u> ἑ <u>λε</u> ή <u>σι</u> νε.	ἀ <u>τ</u> ὰ κ <u>ε</u> j <u>α</u> π <u>ε</u> ν <u>ε</u> .
48: π <u>ε</u> χ <u>ού</u> ν <u>ι</u> τ <u>ε</u> τ <u>ε</u> λει <u>ώ</u> σου <u>ρε</u> .	β <u>ε</u> χ <u>ι</u> j <u>δ</u> τ <u>ε</u> σ <u>ό</u> σ <u>θ</u> ρ <u>ε</u> .
6,13: π <u>ι</u> ρα <u>σ</u> μ <u>ό</u> .	ν <u>γ</u> ά <u>σι</u> ε.
19: κο <u>πι</u> τ <u>ζ</u> α ² .	ν <u>δ</u> ρ <u>υ</u> σ <u>κ</u> δ.
24: τ <u>έ</u> ξ <u>εν</u> τ <u>ε</u> ρ <u>ό</u> γ <u>ε</u> (—καταφρονήσει).	δο <u>τ</u> ' <u>ι</u> κ <u>ε</u> θ <u>έ</u> ν <u>ε</u> κ <u>ρά</u> χ <u>ε</u> τ <u>ε</u> .
7,22: θ <u>α</u> υ <u>μα</u> του <u>ργ</u> ί.	τ <u>σ</u> δ <u>δί</u> ρα.

¹ Πλείω τούτων βλέπ. G. M u r u u (τοῦ Βερροίας καθηγητοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ): *Studiu supra Elementu lui grec anté-phanariot in limba Româna*. (Bucuresci 1894), A. P h i l i p p i d e: *Altgriechische Elemente im Rumänischen* (Fetchr. für A. M u s s a f i a, Halle, 1905). A. d e C i h a c: *Dictionnaire d' Etymologie Dacoromaine*. (Frankfurt a Maine 1879. ὑπάρχουσι περὶ τὰς 600 λέξεις εἰσαχθεῖσαι πρὸ τῶν Φαναριωτῶν) καὶ N. D o s i i: *Studii greco-români* κτλ. 1, σ. 18-20, ὅστις κυρίως ἐσταχυολόγησεν τὰς γενικωτέρας λέξεις, χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ τὴν συλλογὴν τοῦ I n p i r e s c u. Περαιτέρω παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τοῦ γνωστοῦ μισέλληνο² M. G h. J o n e s c u τὸ ἔργον: *Influenta culturêi grecesci in Muntenia si Moldava cu privire la biserică, șola și societate*, Bucuresci 1900.

² Ἐν τῇ Νοτ. Ἀλβανίᾳ λέγεται καὶ molce ἢ molice, ὁ σάρακας ὁ κατακόπτων τὰ μάλλινα ὑφάσματα.

28: λαοί (νῦν λαούζι).	γένδεja.
διδαχί.	μεσίμι.
29: ἰ διδάξει ἀτὰ σὶ κὲ κῖσ̄ ἔξουσί,	ι μεσόντε ἀτὰ σικουρ̄ σε τε κῖστε
ἐ γιὸ σὶ διδάξνε γραμματικότε.	πδστ̄ετ, ἐδέ jo σὶ σκρόνεσιτε.
8, 3: οὐ̄ κερουὰ λέπρα ἐτίγ.	. . . κρόμα . . .
16: τέ δαιμονίσουρε.	τε διαλόσθρε.
19: νιὲ γκὰ γραμματικότε, ἰ θὰ	νε σκρόνες ι θὰ ατι
ἀτίγ δασκάλ.	μεσόνες.
20: φωλέτε.	στρόφκα.
24: βάρκα.	λ8'νδρα.
31: δαιμόνετε, (ἀλλὰ τὸν διάβολον:	διάτε.
διὰλ).	τ8'ρμε τε δέραβεν. (ὁ Γ ρ η γ.
κοπὲ τὲ δέραβεν.	τούρμε=τὸ πλῆθος, ὁ λαός).
9, 3: τὲ διαβάσουριτ.	σκρόνεσιτε.
13: ἐλεημοσὶν δούα.	περδελιμ δ8'α.
μετανί.	πενδίμ.
12: γιατρό.	μιέκες.
Matθ. 9,16: μπαλώμε.	άρνε.
18: ἀρχόντ.	ι πάρε.
23: μυρολογίστρατε με φλογέρε.	ατὰ κε 8 βίνινε φνέζεν.
26: κειγὶὸ θαύμε.	κὺί ζε.
27: ἐλεήσνα ἐδὲ νάβεν.	περδελε-να.
30: ἰ πορσίτι με φοβερὶ.	ἰ πορσίτι ἀτὰ στρεγγ8'αρσίμ.
31: ἐ κηρύξνε.	δάνε ζε.
32: νιερί βούβ.	νερί σ8'ρθ.
35: τουκ' ἐ διδάξουρε.	τ8'κε μεσ8'αρε.
37: ἐργάτε (ἀλλ. πουνετόρ).	πδνετόρε.
10, 5: τὲ Εθνικόβεν.	γεντάρεσ̄.
8: τὲ λεπρόσουριτε.	τε κρομόσθρε.
9: ποχτίσνι.	κίνι.
13: ἐ μίρδε ἐ ἄξιο (ἐν διὰ δυοῖν).	ε βεζέτθρε (ἢ βελέτθρε).
17: δὸ τοῦ παραδόσινε.	δοτ' 8 άπενε (γο. dot' 8 jáπενε)
22: δὸ τὲ σόσετε.	do τε σπετόνε. [j8 βενδεο δ8'αρ.
24: Νοῦκ' ἔστε μαθητὶ (κάλφε) με	N8κ' ἔστε νδσένεσι περμβὶ με-

- ἰ μὰδ σὲ δασκάλι (οὐσταῖ) τίγ. σόνεσινε.
 28: κούρμι τρδ'πι.
 32: μολογίς. ρεφέν.
 33: ἀρνίσεμ. μοχόνj.
 26, 3: τὲ γραμματέψουριτε ἔδὲ πλέ- σκρόνεσιτ' ε δὲ πλέκτ' ε λαδ'ζιτ
 κεριτ' ἔ λαόιτ ντὲ αὐλή. νδε αβλίτ.
 7: κελκ μὲ μύρι. νε αλαβάστρε με βαj ἔρε.
 16: τὲ προδόσ ἀτέ. τα ἔπτε νδερ δδ'αρ.
 21: δὸ τὲ μὲ παραδόσγε. δοτε με τραθτόνε.
 27: ἔφχαριστίστ. ου φαλ νδέρσε.
 31: δὸ τὲ πιὲ τζοπάνιτ, ἔ δὸ τὲ δοτ' ι βίε βαρίθιτ, ε δὲ δέντ' ε
 περχάπενε δέντ' ε στάνιτ. τδ'φεσε δότε περνδάχενε.
 11,19: οὐ Γιουκούα σοφία. διτθρία, (οὕτω καὶ ὁ Γρ. ἀλ-
 λαχοῦ).
 τελόνεβετ. Χρ. κθμερκάρεβετ
 25: γκά σοφότε ἔδὲ γκά τὲ μεν- γκα τε διτδ'ρεβετ ε τε μεντί-
 τζούριτε. μεβετ.
 Ἰωάν. 6, 6: θὸσ πὲρ τὲ δοκιμάσουρε ἀτέ. θόστε κε τα προβόνε.
 13: κοφίνα. κόσα.
 18: δέτι νακατόσειγ. δέτι πο νγρίχεϊ.
 39: ἔρημί. σκρετετίρε.
 31: θέλιμε. δασθρίμ.
 45: τὲ δασκαλέψουρε. τε μεσδ'αρε.
 7,13: κουβεντόν μὲ λεφτερί. φλίστε περπάρα συσ (παρη-
 σία).
 14: γραμματί. σκρόνα.
 22: περιτομί. ρεθ - πρέσεje.
 23: περιτέμνετε νιερίου. ρεθ - πρίτειε νερί.
 35: ντὲ φυλίρα τὲ περχάπουρα νδερ ατὰ κε jάνε περνδάρε
 τὲ Ελλήνεβετ, ἔ τὲ διδάξγε νδερ Γρέκετ, ε τε μεσόνε
 Ελλήνετε. Γρέκετε.
 Ῥωμ. 1, 2: κὲ πὰτ τάξουρε. κε πὰτ ζοιθ'αρε.
 5: Γίθε φυλίρα. γίθε κόμητε.
 8: πρωτοπάρε. με περπάρα.

- 9: μπὲ τὲ βαγγελίσουρε τε πῖδ- νδε δνγίλ τὲ βίριτ (εἰς τὸ
δίτ. εὐαγγέλιον).
- 11: πὲρ τὲ στερεόσουρε. κε τε φορτσόχι.
- 13: οὐ μποδίτζε. 8 νδάλδ'ατῶ.
- 15: κηρὺξ οὐγγίλε. λετῶς δνγίλιν.
- 18: οὐρFί (παναλβανικόν). ζεμεράτε.
- 26: σὲ ψὲ Fράτ' ἔτοῦρε τάξνε κὲ σεπσὲ ἐδὲ φέμερατ' ε ατύρε
κὲ βένε γκὰ φύσι, ἔ κεμίενε νδερδ'ανε ζακόνινε κε ἔστε
ντ' ἀταξί τὲ παραφύσιτ. πας φύσιν με ατὲ κε ἔστε
κδ'νδρε φύσιτ.

Α' Κορ. 3, 6: Οὐνε φυτέψα, Ἀπολόϊ ποτίσι. δνε μβόλα Απολλοῖ δζίτι.

Ἴνα δὲ σχηματίση ἕκαστος πληρεστέραν ἔννοιαν τῆς διαφορᾶς τῶν δύο μεταφραστῶν ὡς κατακλείδα τοῦ κεφαλαίου τούτου καταχωρίζομεν εἰς τρία ἀποσπάσματα συνεχοῦς κειμένου (ἐκ τοῦ Ματθαίου καὶ Ἰωάννου).

Γρηγόριος.

Χριστοφορίδης.

Κοίε Ε. 5. (Ματθ.).

Κοίε 6.

1. Ε σὶ πὰ τούρμετε χίπι μπὶ μάλ, ἔ 1. Εδὲ αὐ κερ πα γένδεγενε, χίπι νδε
κεντροῖ ἀτγε, ἔρδε τὲκ αἶ μαθητιτ
ἔτίγ. μάλτ, ἐδὲ σι νδένι, ι ἔρδνε περάνε
νδσένεσιτ' ε ατί.
2. Ε σὶ χάπι Fόγενε ι διδάξ ἀτὰ ἔ 2. Εδὲ ατεχέρε χάπι γόγεν' ἔτί, ε ι
θόσ. μεσόντε, τδ'κε θένε.
3. Λιούμ ἀτὰ κὲ γιάνε τὲ βάρφερε 3. Ἄδ'μ ἀτὰ κε jάνε τε βοδέγιτε νδε
ντὲ σπίριτ, σὲ ἀτοῦρε ἔστε μπερε-
ρία ἐ Κιέλβετ. σπίριτ σεπσὲ ε ατύρε ἔστε μβερε-
τερὶ' ἐ κiejβετ.
4. Λιούμ ἀτὰ κὲ κιάγενε, σὲ ἀτὰ δὸ 4. Ἄδ'μ ἀτὰ κε βένενε βάγε: σεπσὲ
τὲ παρηγορίσενε. ατὰ δοτε νγδσδλόνενε.
5. Λιούμ ἀτὰ κε κάνε οὐ ἔ δὲ ἔτ πὲρ 5. Ἄδμ ἀτὰ κε κάνε 8ρι ε ἔτ περ
τὲ δρεῖγτενε, σὲ ἀτὰ δὸ τὲ γγόσενε. δρεῖτερίνε: σεπσὲ ἀτὰ δοτε νγίνενε.
6. Λιούμ ἀτὰ κὲ γιάνε τὲ οὔρτε ἔ τὲ 6. Ἄδ'μ ἀτὰ κε jανε τε bδ'τε: σεπσὲ
πούτε σεπσὲ δὸ τὲ κερδέσινε τὲ
μῖρδατ ἔ δέουτ. ατὰ δοτε τρασεγόνενε δένε.

7. Λιούμ ἀτὰ κὲ ἐλεήσινε, σὲ ἀτὰ δὸ
τὲ ἐλεήσενε.
8. Λιούμ ἀτὰ κὲ κάνε ζέμερε τέ πα-
στρουάρε σὲ ἀτὰ δὸ τὲ σόχενε
περντίνε.
9. Λιούμ ἀτὰ κὲ πακτζόγενε πότενε
σὲ ἀτὰ δὸ τὲ θούχενε τὲ πλιγτ' ἐ
Περντίσε.
10. Λιούμ ἀτὰ κὲ ντίκνε περ τὲ δρεϊ-
γτενε, σὲ ἀτουρε ἔστε μπρετερία
ἐ κίελεβετ.
11. Τὲ λιούμουρε γένι κουρ τοῦ σά-
γενε γιούβετ νιέρεζιτε, ἐ τοῦ ντιέ-
κνε, ἐ τοῦ θόνε κόντρε γιούβετ
τζδὸ φγιαλέ τὲ λίφε, μὲ τὲ ρέμε,
σε ψὲ δόι μούα.
15. Φεζόουνι ἐδὲ λιουμπουρόνι, σὲ
πάφα γιούαιγ ἔστε σούμε ντὲ κι-
έλ' σὲ αστοῦ ντόικνε ἐ δὲ Προφή-
τεριτε κὲ κένε περπάρα γιούβετ.
7. Λ'8'μ ατα κε जाने ते परदेलेरुमि,
सेपसे अता दोते परदेलेनेने.
8. Λ'8'μ αता के काने जेमेरे ते केरु'ारे,
सेपसे अता दोते सोचने परेन्दने-
9. Λ'8μ αता के बेगेने पाक्तिम, से-
पसे अता दो ते क'8'चने बिज परेन्दि.
10. Λ'8μ αता के न्दिकने पेर् प'8'νε
द्रेितेरी, सेपसे अतुरेबे ἔστε μβε-
रेतेरी' ε κίελεβετ.
11. Τὲ λ'8'μ8ρε जέनि j8', κ8'8 τ'8 σπερ
νδερόνεν' ε τ'8 νδιέκνε, ε τε θό-
νε κ8'νδρε j8'βε τσ' दो फारे ते
केके मे ते रेमे पेर् प'8'νε तिमे.
12. Γεζόχι ε γασμόχι σεπσὲ πάγα j8'αἱ
ἔστε σ8με νδε κίεζετ: σεπσὲ κεστ8'
νδόνε ἐδὲ προφίτεριτε κε κένε
περπάρα j8'σ.

Κεφ. ζ' Πάτερ ἡμῶν:

9. Φάλιουνι ἀδὰ γιούβετ κεστού: 9. Πο j8' φάλι κεστ8':
Γιάτι ἴνε κὲ γὲ μπὲ κίελ, κίόφτε
ἄσεντερούαρε ἔμερι ἴτ.
10. Αρτε μπρετερία γιότε. οὐ πέφτε 10. Αρθτε μβερετέρια jότε: θβέφτε
οὔρδερι ἴτ, σὶ κούντρε πένετε ντὲ
κίελ ἄστοῦ ἐ δὲ μπὲ δέ.
11. Ἐπνα νάβετ πούκνε' ε σόρμε (γο. 11. Β8'κνε τόνε τε περδίτεσιμεν' ἐπ-
νά νέβε σότ.
12. Ἐδὲ ντελένα φάγετε τόνα, σὶ κούν- 12. Ἐδὲ φάλ-να φάζετε τόνα, σικ8'ν-
τρε ντελεγεμὲ ἐ δὲ νὰ ἀτὰ κὲ φε-
λέγε νε ντὲ νέβετ.

13. Ἐδὲ μὸς νὰ λεῖσὸτῖς νέβει ντὲ ντο- 13. Ε δὲ μος νὰ στίεθ νδε νγάσιε, πο
νὲ πειρασμό, πὸ σπετόνα νάβει
γκὰ ἰ λίφου· σὲ γιότιγια ἔστε
μπερετορία, ἔδε φουκία, ἔδε λεβδίμι
ντὲ γέτε τὲ πὰ σόσουρε· βερτέτ.

(Ἰωανν). Κριε ἔ Φιάστετε 6.

Κριε 6.

1. Πασαντάιγ βάτε Ἰησοῦι περτέιγ 1. Παστὰῖ Ιιοσῖ ὄκοι περτέῖ δειτ
δέιτ σὲ Γαλιλαίεσε, δὸ μὲ θένε
τε Τιβεριάδεσε.
2. Ε ἰ βιν πὰς τὶγ νιὲ τούρμ' ε μάδε, 2. Εδὲ σούμε γένδεῖε ἰ βάνε πας, σε-
σὲ ψὲ σίχνε θαύμερατ' ἔτιγ κὲ πέν
μπὲ τὲ σεμούρε.
3. Ε χίπι Ἰησοῦι μπὲ νιὲ μάλ, ε ντένι 3. Εδὲ Ιιοσῖ χίπι νδε μάλι, εδὲ ρί-
ατγὲ πᾶσκε μὲ μαθητῖτ' ἔτιγ.
4. Ε ἀφερόντε πᾶσκα, ἔ κρέμτια ἔ 4. Εδὲ ἴστε ἀφερε πᾶσκα, ε κρέμτε-
τζιφούτετ.
5. Ε σὶ γκρίγτι σίτε Ἰησοῦι ἔ πὰ κὲ 5. Ιιοσῖ κθρ στύρι σῦτε πρά, ἔδε πὰ
βιν τούρμ' ἔ μάδε ντὲ ἄτ, ἰ θότε
Φιλίπποῖτ, μπὲ τζιάνε δὸ τὲ πλέ-
γεμε πουκὲ, κὲ τὲ χάνε κετά;
6. (Ε κετὲ ἔ θὸσ πὲρ τὲ δοκιμάσουρ 6. (Εδὲ θόστε κετὲ κε τα προβόνε,
ἄτὲ, σὲ ἄτ ἔ δίγ ἄτὲ κὲ δούαῖγ
τὲ πέν).

6. Ἡ θεολογικὴ προπαρὰσκευὴ καὶ ἡ ἱκανότης τοῦ μεταφρα-
στοῦ.— Αἱ ἐλλείψεις τοῦ Χριστοφορίδου καὶ ἡ ἀδιαφορία πρὸς τὴν
σπουδαιότητα τοῦ ἔργου.— Τίς ἡ δευτὴ ἐρμηνευτικὴ μέθοδος.— Ἡ
ὑπεροχὴ τοῦ Γρηγορίου.

Μέχρι τοῦδε τὴν Μετάφρασιν ἐξετιμήσαμεν ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῆς
μορφῆς, ἥτοι ἀπὸ τοῦ λεκτικοῦ καὶ τῆς γλωσσικῆς ἀξίας· ἀλλ' ἡ ἀγία Γρα-
φή δὲν εἶναι προῖον κοινῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ὅπερ δύνάται τις ἐλευ-
θέρως νὰ μεταβάλῃ καὶ ἀυθαίρετως νὰ διαστρέψῃ. εἶναι τὸ θεόπνευστον
ἔκλεινο βιβλίον, ἐν ᾧ περιέχεται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ

ἀποκαλυφθεῖσα τοῖς ἀνθρώποις ὑπερφυσικὴ ἀλήθεια διὰ τῶν ἱερῶν συγγραφέων, ἔνθα καὶ μέχρι συλλαβῆς καὶ κεραίας ὀφείλομεν σπουδαίως νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν. Ὁ ἀληθὴς ὄθεν ἐρμηνευτὴς δέον νὰ προέλθῃ εἰς ἄκρον ἐπὶ τὸ ἔργον παρεσκευασμένος, καὶ ἐμπνευσμένος ἐκ τῆς βαθείας τῶν ἱερῶν ἐρμηνευτῶν μελέτης. Ὅφείλει οὕτω διὰ συνεχοῦς τῶν Γραφῶν ἀναγνώσεως καὶ ἀκριβοῦς ἐπιστασίας τοῦ ἐν αὐταῖς νοῦ νὰ κατασταθῇ ἐγκρατὴς τοῦ ὄλου περιεχομένου, ἵν' εὐχερῶς ἀναπολῇ ἐκάστοτε εἰς τὴν μνήμην τὰ διάφορα παράλληλα χωρία, καὶ ἀνευρίσκῃ τὰς σχέσεις καὶ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν ἐν τῇ μεταφράσει. Πρέπει νὰ ἀκολουθῇ ταῖς Γραφαῖς καὶ νὰ μὴ προσηγῆται αὐτῶν ἐν ταῖς σκέψεσιν αὐτοῦ, νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὸν σκοπὸν τῶν γραφομένων πρὸς αὐτὸν προσαρμόζων τὰς ἑαυτοῦ ἐρμηνείας, καὶ νὰ μὴ ὑποβάλλῃ εἰς αὐτὰς «τὸ οἰκεῖον βούλημα» καὶ πρὸς αὐτὸ «τὸν ἐκείνων νοῦν ἐκβιάζῃται»¹. Ὁ Χριστοφορίδης φαίνεται ὅτι προέθετο τὴν μετάφρασιν, οὐχὶ ὡς κοινὸν ἀνάγνωσμα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπ' ἐκκλησίᾳ χρῆσιν, καὶ προβάλλει ὡς δημιουργὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης, καὶ ἀνέλαβε νὰ μεταφράσῃ πάντα τὰ λειτουργικὰ βιβλία, συγκροτῶν οὕτω τὸν διάκοσμον τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ δὲν ἦτο ἀρκούντως πρὸς τοῦτο προπαρασκευασμένος οὔτε θεολογικῶς, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἀπεμακρύνθη δὲ τῆς Ἐκκλησίας, ἀφ' ὅτου μάλιστα ἐμπεσὼν ἀσυναισθήτως εἰς τὴν παγίδα τῶν ἱεραποστόλων, κατέστη τυφλὸν ὄργανον πρὸς εὐόδωσιν τῶν μυστηριωδῶν αὐτῶν σκοπῶν. Οὗτοι διὰ τῆς τοῦ ἱεροῦ κειμένου διαφθορᾶς ἐφαντάσθησαν, ὅτι εὐχερῶς θὰ προσηλύτιζον τοὺς ἀπλοϊκωτέρους. Κατὰ ταῦτα ὁ Χριστοφορίδης ὑπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὰς εἰσηγήσεις ἐκείνων ἐργαζόμενος, ἀναλαβὼν τὴν εἰς τὸ Ἀλβανικὸν μετάφρασιν τῆς Καινῆς Διαθήκης, δὲν ἔλαβεν ὡς πρότυπον τὸ ἱερὸν κείμενον, ὡς ἔπραξαν πάντες οἱ ἀπ' αἰῶνος μεταφρασταί, οὔτε δὲ καὶ τὴν εὐλογίαν καὶ ἔγκρισιν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐξητήσατο, ὡς ὄφειλεν, ἀλλὰ περιορίσθη εἰς μίαν ἀπλῶς νεοελληνικὴν μετάφρασιν, τὴν περίφημον τοῦ Βάμβα, καθ' ἧς ὀλόκληρον τόμον ἐξετόξευσεν ὁ Οἰκονόμος, τὴν Ἐπίκρισιν, (ἣτις δέον νὰ ᾖ ὡς προπαίδεια διὰ πάντα μεταφραστήν). Εἰργάσθη δὲ ὁ Χριστοφορίδης λίαν ἀταλαιπώρως εἰς τὴν μετάφρασιν, ὡσεὶ ἐπρόκειτο περὶ κοινοτάτου βιβλίου, εἰς οὐδὲν ἕτερον προσέχων τὸν νοῦν, εἰ μὴ εἰς τὴν ἐπινόησιν

¹ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου Ἐπιστ. III, 292 καὶ 126. Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος ταῦτα συμβουλεύει: «Λάβε μετὰ χειρὰς τὸ βιβλίον, ἀνάγνωθι τὴν ἱστορίαν ἅπασαν, καὶ τὰ γνώριμα κατασχών, τὰ ἀδηλα καὶ τὰ ἀσαφῆ πολλάκις ἔπελθε· κἂν μὴ δυνηθῆς τῇ συνεχείᾳ τῆς ἀναγνώσεως εὐρεῖν τὸ λεγόμενον, βάδισον πρὸς τὸν σοφώτερον, ἐλθὲ πρὸς τὸν διδάσκαλον... Κἂν ἴδῃ σε ὁ Θεὸς τοσαύτην κεχημένον τῇ προθυμίᾳ οὐ περιόψεται σου τὴν ἀγρυπνίαν καὶ τὴν φροντίδα, ἀλλὰ κἂν ἄνθρωπος μὴ διδάξῃ τὸ ζητούμενον αὐτὸς ἀποκαλύψει πάντως». Εἰς Λάζαρον Λόγ. III Τομ. Α' σ. 970 Β (ἐκδ. Paris, 1839).

ἀκραιφνῶν Ἀλβανικῶν, ἀδιαφορῶν ἐὰν αἱ λέξεις αὐταὶ ἀπέδιδον ἢ οὐ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ κειμένου. ἐπὶ πλέον δέ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων αὐθαιρεσιῶν, πρὸς εὐκολίαν μετατίθησιν οὐ μόνον λέξεις, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρους προτάσεις: π.χ.

Τὸ κείμενον ἔχει:

Τὰ γὰρ ἀόρατα ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥτε ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεϊότης (Ῥωμ. 1,20).

Ἡ δὲ μετάφρασις:

Σεπσὲ στὸ π᾽νετ' τε παδδ'κῆρα τ' ατὶ εδὲ φκία ε ατὶ ε πασόσῆρα εδὲ χιερία, κε κῆρ σε δβὲ βῆτα σίχενε κεδιελετε¹.

Καὶ ὅμως τὸ: «ἥτε ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ ἡ θεϊότης», ὅπερ ὁ μεταφραστὴς ἔθηκεν ὡς συνέχειαν εἰς τὰ ἀόρατα, εἶναι ἐπεξήγησις. Ἀλλὰ τοιαύτη αὐθαιρεσία πρὸς μεταβολὴν τοῦ ἱεροῦ κειμένου, τολμουμένη ὡς πάλαι τε καὶ νῦν ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν, λογίζεται λίαν ἐφάμαρτος ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. «Ἡ ἀλήθεια δὲ οὐκ ἐν τῷ μετατιθέναι τὰ σημαινόμενα εὐρίσκειται, λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς—οὕτω μὲν γὰρ ἀνατρέψουσι πᾶσαν ἀληθῆ διδασκαλίαν—, ἀλλ' ἐν τῷ διασκέπασθαί τε τῷ κυρίῳ καὶ τῷ παντοκράτορι Θεῷ τελέως οικειῶν τε καὶ πρόπον, κἂν τῷ βεβαιοῦν ἕκαστον τῶν ἀποδεικνυμένων κατὰ τὰς Γραφὰς ἐξ αὐτῶν πάλιν τῶν ὁμοίων Γραφῶν»². Ὅπως τις ἀληθῶς ἐρμηνεύσῃ τὴν ἁγίαν Γραφήν πρέπει νὰ ἐρμηνεύῃ αὐτὴν ἐν πνεύματι, καθ' ὃ αὕτη συνετάχθη, τῷ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὅπερ δὲν εἶναι ἐξ ὑποκειμένου πνεύμα, ἀλλὰ τῆς θείας ἀποκαλύψεως, ὑφ' οὗ «φερόμενοι ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἀνθρώποι»³. περαιτέρω δὲ πρὸς ὀρθὴν καὶ ἀκριβῆ ἐρμηνείαν τῶν λέξεων ὀφείλει νὰ συμβουλευθῆται καὶ τὴν παράδοσιν, ὡς διαγορεύει καὶ ἡ Ἑ' Οἰκουμένη Σύνοδος: «...εἰ γραφικὸς ἀνακινήθει λόγος, μὴ ἄλλως τοῦτον ἐρμηνεύεωσαν, ἢ ὡς ἂν οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι διὰ τῶν οικείων συγγραμμάτων παρέθεντο»⁴. ἄλλως «λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καιρία ζημιοῦντες τὸ Εὐαγγέλιον, μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιῖστων τὸ κήρυγμα» ὡς λέγει ὁ μέγας Βασίλειος⁵. Λοιπὸν καὶ ἡ Ἱερά ἐρμηνευτικὴ ἔχει ἰδίαν μέθοδον καὶ τοὺς κανόνας, οἷς δέον νὰ ἀκολουθῆ τις καὶ κατὰ τὴν μετάφρασιν, τοῦτ' ἐστὶν ἐν τῇ ἰδίᾳ συνέσει καὶ συμπαρασύρεσθαι ταῖς ἐνίων ἀπάταις

¹ Φαίνεται ὅτι ὁ Χριστοφορίδης ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἠκολούθησε τῷ Γρηγορίῳ παρὰ πόδας. Ἀλλ' εἶπομεν καὶ ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι οὗτος δὲν προώριζε τὸ ἔργον αὐτοῦ εἰς ἐπίσημον χρῆσιν.

² Στρομ. Γ' κεφ. 4 § 39.

³ Πέτρο. Β' 1,21.

⁴ Κανὼν ΙΘ'.

⁵ Σύνταγμα Ῥάλλη καὶ Ποιτῆ Τόμ. Δ' σ. 283, καν. 91.

καὶ ἐλπίζουσι κενᾶς»¹. Δι' ὀλίγων παρατιθεμένων ἐνταῦθα παραδειγμάτων ἐξ ἀμφοτέρων θέλει καταδειχθῆ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Γρηγορίου, ὅστις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐρμηνεύει κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὲν ἀκολουθεῖ ταῖς Νεοελληνικαῖς μεταφράσεσιν. Ματθ. 6,10: οὐ πέφτε οὐρδερι ἴτ. (ἀλλαχοῦ κ' βέφτε δασθρίμι, (ἀλλὰ διατηρεῖ τὴν λ. τοῦ πρωτοτύπου: θελίμ). shurim. ὁ Χρ. μεταφράζει πανταχοῦ καὶ τὴν ἀγάπην).

11: Επνα νάβει πούκεν ἔ σόρμε κὲ νὰ δουχέτε περ φῦσ τένε. ἔπνα νέβε σότ². b8'κενε τότε τε περδίτεσμί².

25: μὸς μεντόνε νιτὲ σπῖρτουαῖγ. μὸς μεντόνε περ jέτενε τδᾶι. μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν. (ἀμφοτέραι αἱ μεταφράσεις, ἃς προέταξαν οἱ Ἄλβανοὶ μεταφρασταὶ ὡς πρότυπον ἔχουσιν: «εἰς τὴν ζωὴν σας»). ἀλλ' ὁ Γρηγόριος ἀποβλέψας εἰς τὸ πρωτότυπον ἔγραψε spirit. Τί σημαίνει ψυχὴ ἐνταῦθα ἐλέχθησαν ἀνωτέρω τὰ δέοντα, καὶ ὅτι οὐδέποτε διὰ τῆς λέξεως ταύτης δηλοῦται ἡ ζωὴ, καὶ εἰς συμπλήρωσιν ἀναφέρομεν τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Χρυσόστομου: «Οὐκ ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ τροφῆς δεῖται· ἀσώματος γάρ, ἀλλὰ κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν ἐφθέγγατο· εἰ γὰρ καὶ μὴ δεῖται τροφῆς, ἀλλὰ ἄλλως οὐκ ἀνάσχοιτο μένειν ἐν τῷ σώματι, ἀλλ' ἢ τρεφομένου αὐτοῦ»³.

7, 1: Μὸς χίκνι μπε Φόγε, τὲ μὸς Μὸς γυκόνι, κὲ τε μὸς γυ- οὐ χέκεγνε (μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κόνει.

κριθῆτε). Τὸ g j y k o n j, ὡς εἶδομεν, σημαίνει, κρίνω ἤτοι δικάζω. Ἄλλ' ἡ ἔννοια τοῦ κρίνειν ἐνταῦθα δὲν εἶναι ἡ τοῦ καταδικάζειν, ἀλλ' ἡ τοῦ κατακρίνειν, κατηγορεῖν· ὅθεν ἐπιτυχὴς εἶναι ἡ ἐρμηνεία τοῦ Γρηγορίου mos hi q ni mbe go je, ὅπερ παρὰ τοῖς πατράσι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῇ συνηθείᾳ κατάκρισις λέγεται. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται καὶ ὁ Ζιγαβηνὸς «κρίσιν, λέγων, τὴν κατάκρισιν νόησον· ταύτην γὰρ ἐρμηνεύων ὁ Λουκάς εἶπε: «Μὴ καταδικάζετε καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε»⁴. Καὶ εἰ μὴ καταδικάσῃ τις τὸν ἁμαρτάνοντα, οἷον ἄρχων μὲν τὸν ἀρχόμενον..., ἐπιδώσει πάντως ἡ κακία, καὶ ἔσται σύγχυσις, ἀλλ' οὐ περὶ ταύτης τῆς κατακρίσεως λέγει νῦν, τῆς φιλαγάθου καὶ διορθωτικῆς· προϊὼν γὰρ ἐνετείλατο καὶ ἐλέγχειν οὕτω καὶ δεσμεῖν...⁵. νῦν δ' ὁ λόγος πρὸς τοὺς ἀρχομένους παραινῶν, μὴ ἀντὶ τοῦ

¹ Βρυέννιος ἐν λόγῳ β', περὶ συντελείας σ. 213 Τομ. Β' ἐκδ. Εὐγ. Βουλγαρέως.

² Βλέπ. ἄνωτ.

³ Εἰς Ματθ. Ὀμιλ. ΚΑ' ἐκδ. Ἀθηνῶν Τομ. Α' σ. 261.

⁴ Κεφ. 6,37.

⁵ Περβλ. Ματθ. 18,15 καὶ 18.

βλέπειν τὰ οἰκεῖα καὶ καταδικάζειν ἑαυτούς, ὁρᾶν τὰ ἀλλότρια καὶ κατακρίνειν ἑτέρους κτλ.»¹.

Ματθ. 12,36: φγιαλέε πα βέγιερε (λόγος ἀργός). φιάλε τε νγέσιμε.

Τὸ μὲν *ε νεγ j i e r e* ἢ *i v l e f s h m e* καὶ *ν y e r e*, ὡς νῦν γράφεται, σημαίνει πολύτιμος, ἢ λόγος ὁ ἔχων τὴν θέσιν· ὅθεν τὸ ἀντίθετον *i p a ν e g j y e r e* ἀσήμαντος, ἀνάξιος λόγου, καὶ ἐπίρρημα ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Χριστοφορίδου (Λεξ. σ. 18) *ρανέγjye r e* ἐρμηνεύεται τοῦ κάκου, συν. *τῶ k o t* = μάτην, ὅθεν *f i a l e e p a ν e g j i e r e* = λόγος ἀκαιρος. κατὰ ταῦτα ἐπιτυχεστάτη τοῦ Γρηγορίου ἢ μετάφρασις. οὕτως ἐρμηνεύει καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος τὴν λέξιν: «ἀργὸν τὸ μὴ κατὰ πράγματος κείμενον, τὸ ψευδὲς τὸ συκοφαντῖαν ἔχον· τινὲς δὲ φασίν, ὅτι καὶ τὸ μάταιον· οἷον τὸ γέλωτα κινουῦν ἄτακτον, ἢ τὸ αἰσχρὸν καὶ ἀναίσχυντον καὶ ἀνελεύθερον»². Ἐκ τοιαύτης ἐννοίας ἐσχηματίσθη ἔπειτα ἢ λ. ἀρολογία, κοινολεκτουμένη νῦν ἐπὶ τῆς φλυαρίας καὶ βωμολοχίας. Τοιαύτην ἐκδοχὴν δέχεται καὶ ὁ Meyer «sittlich unnütz»³.

Ἰωανν. 19,18: Μὸς νόμι.. δεμετὸν νιερίνε; Μὸς νόμι γυκὸν νερίνε;

Τὸ κρίνειν τοῦ κειμένου κεῖται ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ καταδικάζειν, καὶ ὁρθῶς ὁ Γρηγόριος ἔχει *d e m t o n* ἦτοι καταδικάζειν.

7. Ὁρθόδοξος ἢ μετάφρασις τοῦ Γρηγορίου.—Οὐδόλωσ σχετίζεται πρὸς τοὺς σκοποὺς τῶν ἱεραποστόλων.—Προτίμησις τοῦ πρωτοτύπου κειμένου.

Ἐκ τῶν εἰρημένων νομίζω, ὅτι ἐπέισθη ὁ ἀναγνώστης περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Χριστοφορίδου, ὅτι καίτοι αὕτη ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀπὸ γενικωτέρας μάλιστα ἀπόψεως ὡς τὸ καλλίστευμα τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης, ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ὁμως τυγχάνει νόθος καὶ παρακεχαραγμένη, ἀπόβλητος ὅθεν τοῦ περιόλου τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ θὰ ἐνίστατό τις λέγων, διατὶ τὸ αὐτὸ δὲν ἐφαρμόζομεν καὶ ἐπὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Γρηγορίου, ἀφοῦ καὶ οὗτος περιεπλάκη τοῖς τῶν ἱεραποστόλων βρόχοις ὀπωσδήποτε, προτάξας τὴν νεοελληνικὴν μετάφρασιν ἀντὶ τοῦ πρωτοτύπου κειμένου; Πέραν ὁμως τοῦ γεγονότος τούτου δὲν φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἄλλη σχέσις τοῦ Γρηγορίου πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Βιβλικῆς τῶν Ἀγγλικανῶν Ἐταιρείας. Πρὸς πρόληψιν πάσης τοιαύτης

¹ Ἐκδ. Φαρμακίδου Α' σ. 128.

² Ὁμιλ. εἰς Ματθ. ΜΒ' ἐνθ' ἄνωτ. σ. 479, παρὰ τοῖς κλασικοῖς δὲν εἶχε τοιαύτην σημασίαν ἢ λέξις.

³ Ἐνθ' ἄνωτ. I, σ. 295.

κατὰ τοῦ Μεταφραστοῦ ὑπονοίας, ἀπεδείξαμεν ἱκανῶς ἐν ἀρχῇ τοῦ ἄλλου ἡμῶν ἔργου, ὅτι ἡ Μετάφρασις ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῆς Ἰονίου Βιβλικῆς Ἑταιρείας ἰδρύματος, εὐαγοῦς ὑπὸ τὰς εὐλογίας τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐργαζομένου ἐν Κερκύρα, καὶ ἧς ψυχὴ ὑπῆρχεν ὁ σεβάσμιος κληρικὸς καὶ ἀγαθὸς πατριώτης Ἀνδρέας Ἰδρωμένος ὁ Πάργιος¹. Ὁ σκοπὸς τῆς φιλομούσου καὶ θρησκευτικῆς ταύτης Ἑταιρείας ἦν τοῖς πᾶσιν ἔκδηλος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ὑποπτον τῆς τῶν Ἀγγλικανῶν καὶ τῶν ἄλλων διαμαρτυρομένων. Αὐτὸς ὁ Ἰδρωμένος ἐρωμένως ἀντέδρα κατὰ τῶν καλοδιηλητῶν τούτων ἀντιτάξας εἰς φυλλάδιον ἐν Μελίτη τῷ 1928 τυπωθὲν καὶ ἐπιγραφόμενον «Κίνδυνος εἰδωλολατρείας» ἀντίρροπον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀκίνδυνος Ὁρθοδοξία». Πεπαρησιασμένως ὄθεν ἀποφαινόμεθα γνώμην, ὅτι ἡ μετάφρασις τοῦ Γρηγορίου οὐδόλως σχετίζεται πρὸς τὰς ἱεραποστολικὰς μεταφράσεις, εἶναι ἔργον καθαρῶς ἐγχώριον, Ἑλληνικόν, διότι ἤτε ἰδέα συνελήφθη ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Ἑλληνοαλβανῶν, καὶ ἤχθη εἰς πέρας τῇ ἀγαστῇ συνδρομῇ τῶν ἀδελφῶν καὶ φιλομούσων Κερκυραίων συνεπιλαμβανομένης καὶ αὐτῆς τῆς Ἑπτανησιακῆς Κυβερνήσεως· διότι ἐτυπώθη «ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως», Ἡπειρώτης δὲ (Κουτσόβλαχος) ἐκ Καλαρρῦτων ἀνέλαβε πάνυ εὐγενῶς τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου πρὸς ἀριωτέραν παράστασιν τῶν Ἀλβανικῶν φθόγγων. Κατὰ ταῦτα καὶ ἀπὸ ἐξωτερικῆς ἀπόψεως, οὐδεμίαν ἔνδειξιν ξενικὴν ἔχομεν. Ὡς πρὸς τὴν νεοελληνικὴν μετάφρασιν, εἴπομεν ἀνωτέρω, διατὶ αὕτη προτιμήθη τοῦ πρωτοτύπου, καὶ ὅτι αὕτη ἐνεκρίθη καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, ἐνῶ, ὅταν ὁ Χριστοφορίδης προέκρινε τὴν τοῦ Βάμβα τοῦ πρωτοτύπου, οἱ καταχθόνιοι σκοποὶ τῶν διαδιδόντων τὰς μεταφράσεις εἶχον τελείως ἀποκαλυφθῆ, καὶ ἡ Ἐκκλησία αὐστηρῶς ἐπέτατε τοῖς πιστοῖς, ἵνα παραδώσωσιν αὐτὰς εἰς τὸ πῦρ.

Ἐξ ἐπισταμένης μάλιστα μελέτης τοῦ ἔργου τοῦ Γρηγορίου καὶ ἀντιπαραβολῆς, ἀποδείκνυται, ὅτι οὗτος οὐχὶ πάντοτε ἐδεσμεύετο ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ ὑπὸ τῆς νεοελληνικῆς μεταφράσεως, ὡς ὁ Χριστοφορίδης, ἀλλὰ συχνῶς ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ πρωτότυπον. Πρὸς τούτοις συνεβουλεύετο καὶ τοὺς ἱεροὺς ἐρμηνευτὰς καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας. Σταχυολογοῦμεν ἐνταῦθα ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν παραδείγματα, ἅτινα ὡς ἐκ τούτου προσδίδουσι κῦρος εἰς τὴν μετάφρασιν αὐτοῦ. Ἐνταῦθα προιάσσομεν τὸ ἀρχέτυπον κείμενον, ἔναντι δὲ τὴν Ἀλβανικὴν μετάφρασιν τοῦ Γρηγορίου. Πρὸς τούτοις παρενείρομεν τό τε νεοελληνικὸν κείμενον καὶ τὴν μετάφρασιν τοῦ Χριστοφορίδου.

¹ Βλ. Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης II, κεφ. 5-6, σ. 30έ. Κατὰ τον Σπ. Παπαγεωργίου (Ἐκκλ. Ἱστορία Κερκύρας σ. 137) ὁ Γρηγόριος ὑπεσθηρίχθη εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Μεταφράσεως ὑπὸ τοῦ ἐξάρχου Κερκύρας Μακαρίου.

Ματθ. 5,47: ἔὰν ἀσπάσησθε τοὺς νιτέσ τε κὲ πούθηενι μὲ
φίλους ὑμῶν. βελάζεο τουάϊγ.

Μετάφρ. ἔὰν χαιρετᾶτε τοὺς ἀδελφούς Χριστ. νδε περσενδετσι...
σας.

Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν σημασίαν τοῦ ἀσπάζομαι π.χ. ἀσπ. τὴν δεξιάν, με-
τέφρασε καὶ ὁ Γρηγ. διὰ τοῦ ruth=φιλῶ, ἐνῶ ὁ Χριστ. per shend ò sh
=χαιρετῶ, κατὰ λέξιν: pyés per shendetin=ἔρωτῶ διὰ τὴν ὑγείαν.

*Ἐγραψα «φίλους» κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν Πατριαρχείων, ἀλλ' οἱ ἄ-
ριστοι τῶν κωδίκων ἔχουσιν «ἀδελφούς», ὡς καὶ οἱ πλείστοι τῶν Ἑρμη-
νευτῶν¹.

6,2: Ὅταν ποιῆς ἐλεημο- Κουορ τεπέτζ ἐλεημοσί-
σύνην, μὴ σαλπίζης νε μὸς διφιόνετζ πέρ-
ἔμπροσθέν σου. πάρα βέτεχεσε.

Μετάφρ. .. μὴν κωδωνίσης ἔμπρο- Χριστ. μὸς βερσέλέντῶ.
στά σου.

*Ἐνταῦθα ὁ Γρηγ. ἔχει mos digjoneç μὴ ἀκουσθῆς, καὶ ἠκολούθησε
τῇ ἐννοίᾳ μᾶλλον· «οἱ γὰρ σαλπίζοντες, κατὰ τὸν Ζιγαβηνόν, πρὸς τὸ
ἀκουσθῆναι τῷ πλήθει σαλπίζουσιν»².

6,11: Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν Ἐπνα νάβετ πούκεν³ ε
ἐπιούσιον, δὸς ἡμῖν σόρμε κὲ νὰ δούχετε
σήμερον. πέρ φὺο τένε.³

12: ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα. ντέλενα φάγετε τόνα. (πται-
σματα).

Μετάφρ. συγχώρησέ μας τὰ χρέη. Χρ. φάλνα φάγετε τόνα.

«ὀφείλημα τὸ ἀμάρτημα» Ζυγαβηνός⁴. Τοῦτο ἄλλως γίνεται
δῆλον καὶ ἐκ τοῦ Λουκᾶ, ὅστις ἔχει: «ἄφες ἡμῖν τὰς ἀμαρτίας
ἡμῶν». Κατὰ τοὺς ἐκχυδαϊστὰς ζητοῦμεν ἄφεσιν χρεῶν, ὅποιαν οἱ χρεω-
κόποι ζητοῦσι παρὰ τῶν δανειστῶν! Περὶ τοῦ ἔδαφιου τούτου λέγει καὶ ὁ
Νύσσης Γρηγόριος: «Πῶς ἂν τις πρὸς ἀξίαν τὸ μεγαλοφυῆς τῆς
θείας φωνῆς ἐκκαλύψειεν; ὑπερβαίνει τὴν ἐκ τῶν λόγων ἑρμηνείαν τὸ ὄνο-
μα (ἴσον νόημα): «ἄφες ἡ. τὰ ὀφ. ἡ.»⁵.

¹ Βλ. Tischendorf I, σ. 13.

² Ἐκδ. Φαρμακίδη Α' σ. 104.

³ Βλ. ἀνωτ. ἐκτεταμένην ἑρμηνείαν.

⁴ Ἐνθ. ἀνωτ. 111.

⁵ Περὶ εὐχῆς Κυριακῆς Λόγ. Ε' 6.752 τοῦ Α' τόμου.

Ματθ. 6,25: μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ μὲν τὸν ἐνὶ στήθεσσι
 ὑμῶν. τοῦ σώματος.

Μετάφρ. μὴν φροντίζετε διὰ τὴν ζω- Χριστ. μὲν... πρὸς ἵνα
 ἡν σας. τῶν.

7, 3: τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀ- ἴσθητος δὲ ἐστὶν ἐν
 φθαλμῷ. σί.

Μετάφρ. τὸ ξυλάκι, ὅπου εἶναι εἰς τὸ Χριστ. ἵνα ἵνα
 μάτι. νῆστος.

Ἐνταῦθα ἡ προσπάθεια τοῦ Γρηγ. ὅπως στοιχήσῃ κάλλιον τῷ κει-
 μένῳ ἀπέτυχεν· διότι, ὡς εἶδομεν, ἐξέλαβε κατὰ παραδρομὴν τὸ κάρφος ἀντὶ
 τοῦ νεοελληνικοῦ καρφίου (=καλιγοκαρφίου). ὅθεν τὸ τοῦ Χριστ. Ie-
 mishte (=μικρὸν ξυλάριον) προσιδιάζει κάλλιστα τῇ ἐννοίᾳ.

9,16: ἐπίβλημα ῥάκους ἀγ- ἀπαλόμεν τὸ παλιῶρον ἐ
 νάφου. τὸ ἀποφύγειν.

Μετάφρ. μπάλωμα ἀπὸ πανὶ ἄτριβον. Χριστ. ἄνευ πάλῳρον τε ῥέ.

Ὁ Γρηγ. προσθεῖς τὸ τε παλαγε (=ἄπλυτον) ἐζήτησεν ἵνα προσεγ-
 γίση μᾶλλον πρὸς τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀνάφου, ὃ δὲ Χριστ. ἔχει τὸ τοῦ
 Λουκᾶ «καιόν»².

10,28: τὸν δυνάμενον καὶ ψυ- ἀπὸ τῆς ἐκείνου τὸ βέρον
 χὴν καὶ σῶμα ἀπολέ- ντὸ πίσει ἐδὲ σπύριτι-
 σαι ἐν γέεννη. νε ἐδὲ κούρμινε.

Μετάφρ. ὅπου δύναται νὰ χαλάσῃ καὶ Χρ. ἀπὸ τῆς ἐκείνου τὸ
 τὴν ψυχὴν καὶ τὸ κορμὶ εἰς νε γέεννη ἐδὲ σπύριτινε ἐδὲ
 τὴν γέενναν. τῶν.

Καὶ ἐνταῦθα ὁ Γρηγόριος, ἵνα ἀποφύγῃ τὴν ἀνεξήγητον λέξιν γέεν-
 να, ἀντικατέστησεν αὐτὴν διὰ τοῦ πίσει. Γέεννα: (πρβ. 5,30 καὶ ἀλλα-
 χοῦ, ὡς καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ) εἶναι ἑβραϊκὸν καὶ ἀποτελεῖται ἐκ
 δύο λέξεων· ἐρμηνεύεται δέ: κοιλίας τοῦ Ἐννόμου, ἥτις κατηράσθη ὑπὸ
 τοῦ Θεοῦ, διότι κατὰ τὴν λατρείαν τοῦ Μολὸχ οἱ Ἰουδαῖοι προσέφερον ἐκεῖ
 εἰς θυσίαν τὰ ἑαυτῶν τέκνα· μεταβληθεῖσα δὲ εἰς ἀποθήκην πύσης ἀκαθαρ-
 σίας πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ἐκπεμπομένης δυσοσμίας εἶχεν ἄσβεστον τὸ
 πῦρ· ὅθεν κατὰ τὸ σύστημα τῆς χρήσεως γνωστῶν ἀντικειμένων πρὸς
 προσδιορισμὸν τῶν ἡττον γνωστῶν (similia similibus) λαμβάνεται ἡ λέξις
 πάντοτε εἰς παράστασιν τῆς ἐννοίας τῆς κολάσεως καὶ τοῦ ὀλέθρου. Ἐν

¹ Περὶ τούτου βλ. ἄνωτ.

² Βλ. ἄνωτ. τὴν διεξοδικὴν ἐρμηνείαν.

τούτοις παραδόξως ἡ λέξις ὑπάρχει ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ἐπὶ κατάρας: *n d e x h e - h n e m t e n e s* (=ἐξ κόρακας)· διὰ τοῦτο δύναται νὰ διατηρηθῇ κάλλιστα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ. Ὁ Γρηγόριος ὅμως ἀποβλέπων αἰεὶ εἰς εὐχερεστέραν ὑπὸ τοῦ λαοῦ κατανόησιν, ἰδὼν δὲ καὶ τοὺς ἱεροὺς ἐρμηνευτάς, ὅτι μεταφράζουσι τὸ γέεννα διὰ τοῦ κόλασις¹ ἀντικατέστησεν αὐτὸ διὰ τοῦ *p i s e*, ἦτοι πίσσα, ὡς ὀνομάζει αἰεὶ τὴν κόλασιν².

Ματθ. 11,16: παιδίοις καθημένοις ὀγέλιμ κὲ ὄινε μπούδε.
ἐν ταῖς ἀγοραῖς.

Μετάφρ. παιδιά μικρὰ ὁποῦ κάθονται Χριστ... νδὲ πὲρ τρέγεται.
εἰς τοὺς φόρους.

Ὁ Γρηγόριος, ἐν ἀποφύγη τὸ Τουρκικὸν *παζάρι*, μετεχειρίσθη ταυτόσημον λέξιν *udhe* (=ὁδός), καὶ νῦν λέγομεν «παιδιά τοῦ δρόμου». Εἰς τοὺς Νοτίους τὸ *trek* (γεν. *tregu*) εἶναι ἄγνωστον. ὁ Χριστοφορορίδης παρασημειοῦται τὸ Βουλγ. *terge*=ἀγορὰ (βλ. Λεξ.). καὶ ὅμως ἡ λέξις εἰσήχθη ἤδη διὰ τοῦ τύπου καὶ εἶναι εἰς κοινοτάτην χρῆσιν π. χ. *tregràr*, ἔμπορος, *tregrasi*, ἔμποριον κτλ.

25,35: ξένος ἤμην καὶ συνηγά- γέσσει χοῦαῖγ, ἐ μὲ περ-
γετέ με. μπεγιοῦα δτε.

Μετάφρ. ἤμουν ξένος καὶ μὲ ἐπήρατε εἰς Χριστ. με μδάρτε νδε σπετί.
τὸ σπῆτί σας.

τὸ *permbrejeth* ἢ *permbbléth* εἶναι κυριολεξία. τὸ «εἰς τὸ σπῆτί σας», ᾧ ἠκολούθησε καὶ ὁ Χριστοφορορίδης δὲν ἐνδείκνυται ἐνταῦθα· διότι ἐνδέχεται τις τὸν ἀσθενῆ φυσικῶς νὰ ὀδηγήσῃ εἰς νοσοκομεῖον (πρβλ. Λουκᾶ 10,34: ἤγαγεν αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον)³.

26, 7: μύρου βαρυτίμου. μύρο γκὰ ἔστρεῖγτα.

Μετάφρ. μύρον πολύτιμον. Χριστ. βάξερέ ὄσ'με τε στρέντε.
e shtrejte εἶναι ἀκριβῶς τὸ βαρύτιμος τοῦ κειμένου· διότι τὸ πολύτιμος τῆς Μεταφράσεως λέγεται *e vlefshme* (ἢ *e vgjerete*) καὶ *cpueshem*.

Ματθ. 26, 8: Εἰς τί ἡ ἀπώλεια ντὲ σὲ βεγὲν κετὰ τὲ χοῦμ-
αὔτη; πουρε;

¹ Ζιγαβηνός, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 207: «ἀπωλέσαι ἐν γεέννῃ, ὅ ἐστι κολάσαι».

² Καὶ ὁ Ἱεροώνυμος διετήρησε τὴν λέξιν ἐν τῇ Βουλγάτῃ: *gehepna*. ὁ Χριστοφορορίδης δὲν ἔχει τὴν λέξιν ἐν τῷ Λεξικῷ, ἀλλ' ἔχει τὸ ἐξ αὐτοῦ παραγόμενον *xhepoj* ἢ *denoj*=καταδικάζω (ἐν Budi καὶ Bogdan), ὡς ἔχει καὶ ἐν τῇ Γκεγκικῇ μεταφράσει τῆς Καινῆς Διαθήκης.

³ Βλ. καὶ Ματθ. 25,38.

Μετάφρ. διατι ἔγινεν ὁ χαλασμός (Χριστ. σχεδὸν τὸ αὐτό).
ἐτοῦτος;

ἀπώλεια = h u m b j e , χαλασμός = p r i s h j e .

Ματθ. 26, 16: ἐζήτει εὐκαιρίαν. κερκὸν κόχε τὲ μίρδε.

Μετάφρ. ἐγύρευε εὐκολίαν. Χριστ. κερκόντε κόχε.

Ὁ Γρηγόριος ἠθέλησε νὰ μεταφράσῃ κατὰ λέξιν τὸ εὐκαιρία καὶ ἐξέλαβεν αὐτὸ=καλοκαιρία-διότι τοῦτο σημαίνει εἰς τὴν Ἀλβανικὴν τὸ k o h e e m i g e -ἐνῶ ὁ Χριστοφορίδης γνωρίζων, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, τὴν φύσιν τῆς Ἀλβανικῆς ἔγραψεν ἀπλῶς k o h e =εὐκαιρία π.χ. k a m k o h e =εὐκαιρῶ.

26, 17: προσῆλθον οἱ μαθηταί. οὐκίασνε μαθητίτε.

Μετάφρ. ἐπῆγαν οἱ μαθητάδες. Χριστ. νισένεσιτ' ἐρθνε πράνε.

Κυρίως τὸ q a s e m ἢ n q a s e m πλησιάζω, τὸ δὲ προσέρχομαι ἐνταῦθα δηλοῖ τὸ παρουσιάζομαι, ὅπερ τὴν πρόσοδον ποιοῦμαι ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες (περίφρασις τοῦ προσιέναι ἢ προσέρχεσθαι). Ὁ Ἡσύχ. ἔχει: πρόσοδος' ἐντευξίς, καὶ ὁ Ἐρρῖκος Στέφ. ἐρμηνεύει: congressus et colloquium cum alio. παρὰ δὲ τοῖς κλασσικοῖς ῥήτορσιν ἡ λέξις σημαίνει προσελθεῖν πρὸς τὸν δῆμον ἢ πρὸς ἄλλον τινά. τὸ πρόσοδον ποιοῦμαι νῦν λέγεται καὶ γράφεται ἐν τῷ ἐπισήμῳ τύπῳ p a r a q i t e m . τὸ δὲ p a r a q i t , παρουσιάζω, ὑποβάλλω¹.

18: πρὸς σὲ ποιῶ τὸ Πάσχα. τέκ τέγε πέϊγ Πάσκενε.

Ὁμοίως καὶ ὁ Χριστοφορίδης, αἱ μεταφράσεις ἔχουσιν «ἐν τῇ οἰκίᾳ σου».

Ματθ. 29,64: καθήμενον ἐκ δεξι- κὲ τὲ ῥίγε μπάνε τὲ δγιά-
ῶν τῆς δυνάμεως. θεετετε φουκίσε.

Μετάφρ. νὰ κάθηται ἀπὸ τὴν δε- Ὁμοίως καὶ ὁ Χριστοφορί-
ξιαν τῆς δυνάμεως τοῦ δης, οὐδῶμος ἡ Νεοελληνικὴ με-
Θεοῦ. τάφρασις δὲν ἔχει τοῦ Θεοῦ.

8. Σημασιολογικαὶ παρατηρήσεις καὶ λεκτικαὶ διαφοραὶ παρὰ Γρηγορίῳ καὶ Χριστοφορίδῃ.

Περίληψις τῶν σπουδαιωτέρων.

Παρθένος: vasheza, vergjeresha, e pacinuar e.

¹ Ὅσάκις ἀναφέρω τὸ λέγεται καὶ γράφεται νῦν ἢ δεῖνα λέξις τοῦτο σημαίνει, ὅτι αὕτη τυγχάνει ἐκ τῶν ἀθησαυριστῶν ἐν τοῖς ἀλβανικοῖς Λεξικοῖς ἢ εἶναι νεολογία.

Πτωχοὶ τοῦ πνεύματος: te varferë nde shpirt, te vobegitë (fukara).

Διακαθαίρω: pastronj, qeronj.

Σκυθρωπάζω: var buzene, behem vrer, vramús (σκυθρωπός).

Ληστῆς: kushár, vjedhes. (οἱ κουρσάροι καὶ φούστιδες τοῦ Μεσαίωνα).

Κάρφος: gozde, lemiste, haje.

Ῥήγνυμι: çaplonj, shkel, çer.

Τρυγῶ: viel, mbleth.

Ἀκανθα: gjemp, drize.

Κατέβη ἢ βροχή: dërmoj (thermoj), ra shiu.

Κῦμα: tallaze, vale (σάλος, θαλάς).

Τροφή: te ngrenit, ushqim.

Ἄξιος: eshte i zoti, vejej, velej.

Συνέδριον: gjykera, bashkendenje, keshille, dikastère.

Ἄμπελος (=κλήμα): dhri, hardhi, llozenke, pjergull.

Ἄρχων: arhont, urdhetar.

Κόσμος: dynja, bote, kosme.

Εὐχαριστῶ: levdonj, falemnderse.

Ἀφθαρτος: gjalle, pavdire, (vdarem ἢ barem, prishem).

Καταφρονῶ: ksenderonj, benj per asgje, perçmonj, perbuz(ë).

Πάθη ἀτιμίας: mundime te ndiera, pesíme fulliqerie.

Δεῖ: duhet, ngjan.

Τοῖς κατ' ἐρίθειαν: qe jane te egre, qe qartonjense, kon-drastaren.

Πείθομαι: unjem, degjonj, sunohem.

Θλιψίς: guxhim, açarim, meshire, elme.

Ἐλοτελεῖς: mbe gjithë punera, te tere (pune ἀντί γje, punoj==ἀροτριῶ).

Ματθ. 1,23: Γιά βάσεξα δὸ τὸ πένετε Ἰα βεργερέσα τε (γρ. κε)
μέ πάρε. δότε μβάρσετε.

Ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ Γραφῇ εἰς τὸ χωρίον τοῦ Ἡσαίου 7,14: «Ἴδου ἡ παρθένος κτλ.» ὑπάρχει ἡ λέξις almah, ἣτις δὲν σημαίνει νεάνιδα, ὡς τὸ vashëza ἐνιαῦθα, ἀλλὰ τὴν ἄγαμον, μὴ πειρασθεῖσαν ὑπ' ἀνδρός, ἦτοι τὴν κυρίως παρθένον. Νεάνιδα κακῶς ἠομήνευσαν τὴν λέξιν καὶ οἱ ἀρχαῖοι μεταφρασταὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁ Ἀκύλας, ὁ Σύμμαχος καὶ ὁ Θεοδοτίων¹. Ὅτι δηλοῖ τὸ vashëza σημαίνει καὶ τὸ çupa ἢ

¹ Βλ. Οἰκονόμου, Τετράβιβλος Γ'. σ. 965. περὶ τῆς σημασίας προβλ. καὶ Γεν. 24,43. Ἐξοδ. 2,8 Ψαλμ. 68,26 Ἄσμ. 2,2. 6,8. Παροιμ. 30,19.

çurğa, ἐπομένως τὸ *vergjereshia* τοῦ Χριστοφορίδου, οὗ δὲ ἀπλούστερος τύπος: *virgjene* καὶ *virgjine* σώζεται ἐν δυοῖς κόμαις (Bogdan καὶ Budi τῆς ἄνω Ἀλβανίας), ἐνδείκνυται ἐνταῦθα, εἰ καὶ ξενικὸς (Λατ. *virgo*), ἐφ' ὅσον εἶναι ἀδύνατον νὰ εὐρεθῇ ἄλλος καταλληλότερος μονολεκτικὸς τύπος ἐν τῇ Ἀλβανικῇ. ἐπιθετικῶς ἠδυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν τὴν παρθένον *eracina* (=ἄθικτος)¹. Ὁ Γρηγόριος ἐν Ματθ. 25,1 ἔγραψε: *vashëza te ra njohure burra*, καὶ ἐν Λουκ. 1,27 *vergjeresë*. Ματθ. 5,3 *Λιούμ ἀτὰ κὲ γιάνε τὲ βάρφερε ντὲ ὄπιρτ* (Χριστ. *τε βοβέγιτε*). τὸ βάρφερε συνήθως παρὰ τοῖς ἐν Ἀττικῇ Ἀλβανοῖς σημαίνει ὀρφανός², ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς κυρίως Ἀλβανοῖς. διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι τὸν πτωχὸν λέγουσιν *φτωχὸ* (*nje ftohtë gruna* καὶ *fukarà* Τουρκ.). ἡμεῖς δὲ *varfer* καὶ *fukara*, οἱ δ' ἐν τῇ ἄνω Ἀλβανίᾳ *vobëk*, ὅπερ ὡς κυριολεξίαν προτιμῶμεν ἐνταῦθα. Τί δὲ σημαίνει τό: «πτωχοὶ τῷ πνεύματι» ἐνταῦθα; κατὰ τὸν Χρυσόστομον (ὃ ἀκολουθοῦσι καὶ ὁ Θεοφύλακτος καὶ ὁ Ζιγαβηνός) εἶναι: «οἱ ταπεινοὶ καὶ συντετριμμένοι τὴν διάνοιαν· πνεῦμα γὰρ ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν καὶ τὴν προαίρεσιν εἴρηκεν»³. Τινὲς συνάπτουσι πρὸς τὸ μακάριοι τῷ πνεύματι=Μακάριοι τῷ πνεύματι οἱ πτωχοὶ⁴, ἀλλ' ἐπικρατεστέρα καὶ προτιμητέα εἶναι ἡ πρώτη ἐρμηνεία, ἣτις προσεγγίζει τῷ Σωκρατικῷ: «ἐν οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα». Καὶ κατὰ ταῦτα τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι ἡ ὑψίστη φιλοσοφία.

5, 4: *κιάγενε*. (=κλαίουσι).

*βένενε βάγε*⁵.

6: *γγόσενε* (ἄλλ. *ngórene*).

γγίνενε.

στεπί.

δόμε.

8: *παστρούαρε*.

*κερδ'αρε*⁶.

11: τοῦ ὄαγενε (=ὄνειδίσουσι).

τ'σ ὄπερνδερόνενε (κάλλιον).

12: *λιουμουρόνι* (ἐκ τοῦ *lum*=
μακάριος).

γασμόχι κάλλιον.

¹ *Cinoj* (σίνομαι) ἐγγίζω, βλάπτω, καταστρέφω.

² Κ. Σωτηρίου, Ἀλβανικὰ ἄσματα ἐν Λαογραφίᾳ τόμ. Β' (Ἀθῆναι 1910) σ. 39 ἀγαπίσα μόλε *τέμβλελζε*—τ'σ' ἰσ' βάρφερε ε σ' κεζ μέμε. ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης ἔχουσιν ἀμφοτέρω οἱ Ἀλβανοὶ μεταφρασταὶ τὸ *vãrfere* ἐν Ἰω. 14,18.

³ Εἰς Ματθ. Ὁμιλ. ΙΕ' Τομ. Α' (ἐκδ. Ἀθην. 1872) σ. 161.

⁴ Meyer ἐνθ' ἀνωτ εἰς Ματθ. σ. 140.

⁵ Ῥῆμα *vajtonj*, μυρολογῶ, ἐκ τοῦ σχετλ. *vaj, vaj*, ἕλλ. βαβαί.

⁶ *Qeropj* σημαίνει κυρίως διαλέγω, διακαθαρίζω. οὕτω ὁ Γρηγ. ἐν Λουκ. 8,17: *δο τε κερδὸγε λέμεν* (=διακαθαριεῖ τὸν ἄλωνα). ὅθεν κάλλιστον τὸ *pastonj* (προβλ. τὸ δημῶδες: ἡ πάστρα εἶναι μισὴ ὀφεντιά).

- Ματθ. 6,12: ντελένα (=ἄφες, συγχώρησον). φάλνα (=χάρισαι).
 13: μὸς νὰ λεσότζ. (=μὴ ἀπολύ- μὸς νὰ στίερ (=μὴ ὀίπτης
 σης). κάλλιον)
 16: μὸς βάρρι πούζενε ¹. μὸς βέχι τε βρέρετε (=λυπη-
 μένοι).
 λιφέγενε φάκετε. (κάλλιον). πρίσενε φάκετε.
 19: μὸς μπεγίδι γιού φέ σούμε μος μβελίθνι θεσάρε ² μβε
 μπέ δέ. δετ περ j8'.

9,17: κουσάρετε (—λησταί, πειραταί) βιέδεσιτε. (λησταί).

Ὁ Χριστοφορίδης ἐθεώρησε ξένην τὴν λέξιν kusà r ḥ kus h à r, καὶ διὰ τοῦτο ἔγραψε v j e d h e s, ὅπερ τοῦλάχιστον ἐν τῇ Νοτ. Ἀλβανία δὲν εἶναι ἐν χρήσει. ἐκεῖ ὁ ληστής λέγεται hajdùt (Τουρκ.). καὶ ὅμως ἡ λέξις ἀναφέρεται ἐν ποιήμασι τῆς κάτω Ἀλβανίας ὑπὸ τοῦ H a h n καὶ ὑπὸ τοῦ Κουλουριώτου (ἐν Ἀτικῇ), ἀλλὰ καὶ νῦν εἶναι ἐν κοινῇ χρήσει. πρὸ δύο ἐτῶν ἀνεγίνωσκον εἰς τὸν Τηλέγραφον τῶν Τιράνων διήγημα: Jesuj dhe kusari. Ἡ λέξις (ἐκ τοῦ Λατιν. cursus, Ἰταλ. cosaro, Γαλλ. corsaire) εἶναι Βυζαντινορωμαϊκή, καὶ δηλοῖ: πειρατής, ληστής, καταποντιστής, καταδρομεύς, καὶ ἐν γένει πᾶν ληστικὸν σῶμα ἐννοοῦσιν οἱ Βυζαντινοὶ καὶ μεταγενέστεροὶ λέγοντες «κουρσάρους». Συνηθεστάτη ἡ λέξις ἐν τοῖς Ἀκριτικοῖς ἔπεσιν: Ὁ πατὴρ συμβουλεύει τὸν Διγενῆ:

Λέ' του: «υἱὲ Βασίλειε τὴν ἐξουσία σοῦ δίνω

ἀπάνω 'ς τοὺς κουρσάριδες τιμωρητὴ σ' ἀφίνω».

κ' ἐκεῖνος: «ὅπου κουρσάρι ἠῤῥισκεν 'ς τὸν Ἄδη τὸν βυθίζει» ³, οἷτινες: «τὰ σύνορα ἐκούρσευγαν πολλὰ τῆς Ῥωμανίας» ⁴. Ἡ ὑπαρξις τῆς λέξεως ταύτης εἰς τὴν Ἀλβανικὴν γενικῶς ὑπενθυμίζει ἡμῖν, ὅτι οὔτοι ἄλλοτε ποτε μετὰ τῶν Μανιατῶν ἦσαν κύριοι τῆς θαλάσσης ὑπὸ τὸ ὄνομα φούστιδες (Ἰταλ. fusto, fustagno, ὅθεν καὶ φουστανέλλα). Εἰς τὰ λεγόμενα Ἀναργύρεια ἀποσπάσματα λέγεται: «ἐν δὲ τῷ ἔτει τούτῳ (1690) εἰσβαλλόντων πάλιν τῶν φούστιδων ἠναγκάσθημεν τὴν ἐστίαν ἡμῶν καταλεῖψαι» ⁵.

¹ Κατὰ λέξιν: μὴ κρεμάτε τὰ μούτρα. μάλλον θὰ ἤρμοζεν ἐνταῦθα τὸ v g a n o h e m (ἢ v n e r o h e m, ἢ v n a h e m καὶ v n e h e m) = συνεφιάζω γίνομαι σκυθρωπός. πλὴν τῶν ἐκ τούτων ῥημ. παραγῶγων ὑπάρχει καὶ ἐπίθετον v g a m ú s, σκυθρωπός (βλ. Λεξ. Χριστ. 35-37).

² θησαυρός (κυριολεξία), φέ, g j e (=πράγμα), ἐνῶ τὸ κείμενον: μὴ θησαυρίζετε θησαυρούς.

³ Collection de romans grecs κτλ. par S p. L a m b r o s (Paris, 1880) σ. 197 στ. 2125 καὶ 2136.

⁴ σ. 119 στ. 155,

⁵ Καμπούρογλου, Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν Τόμ. Α' σ. 42. κατ'

Ματθ. 6,24: δο τε οὐρέγε (=μισήσει). δοτ' ι κέτε μερι(καί μενι μῆνις)
ξεντερόγε (=καταφρονήσει). ι κεθένε κράχετε.
 26: μπάρ (ἀμπάρι). γρδνάρ (=σιτυβολών).
 27: μέ σούμε συλοῖ¹. τδ'κε πάσδρε κδjdές.
 7, 3: φόζτοδενε. λεμίστενε.

Ὁ Γρηγόριος ἐνταῦθα δὲν ἠκολούθησε τῇ μεταφράσει, ἥτις ἔχει ξυλάκι, (ὅπερ ὀρθῶς ἠρμήνευσε ὁ Χριστοφορίδης *lemiste*), ἀλλ' ἔλαβεν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου τὸ κάρφος. ἀλλὰ παρηρμήνευσε· διότι *g o z x h e* σημαίνει καλιγοκάρφι! ἐνῶ ἐνταῦθα τὸ κάρφος ἀντιτίθεται πρὸς τὸ δοκός, καὶ δηλοῖ ξυλάριον σμικρότατον, ὅπερ πολλάκις φέρει εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ὁ ἄνεμος. Καλῶς ἔγραψεν ἐν Λουκ. 6,41 *haliee*².

6: τζιαπελόγενε (ῥήξουσι). σκέλνενε (πατήσουσι).
 βεβαίως ὀρθότερον ἔχει ὁ Γρηγόριος. ἀλλὰ τὸ *caplionj* κυριολεκτεῖται ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν δένδρων ἀφαιρουμένων βιαίως, (=ξεκλωνίζω), ἐνταῦθα ἠρμολογεῖ μᾶλλον τὸ *ce r*.

8: τζοκανίς πόρτενε. τροκολίν.
 13: κὲ πιὲ ντὲ πίσε. κε σπιὲ νδε τε χδ'μβδριτ.
 16: βγιέλενε γκά φέμπατε δουῖσ. βμελέδενε ρδ'σ νγὰ νδριζατε.
 τὸ *vjel*, *τρυγῶ*, καὶ *gjemr*, ἀκανθα, ἐνῶ τὸ *ndrize* = θάμνος.
 17: λίσ (δρῦς). δρδ (πᾶν δένδρον).
 25: δερμόϊ σίου. ρα σίδ.

Τὸ *de r m o j* (ἢ *therm o j*) κοινοτάτη λέξις σημαίνει συντριβῶ, θρυματίζω, ἀλλ' ὁ Γρηγόριος θὰ ἠθέλε νὰ γράψῃ: *de r m o j*, (ὅπερ σημειοῦται ὁ Χριστοφορίδης ὡς Ἀργυροκαστριτικὸν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἀναφερόμενος)=κατέρχομαι ἀπὸ ὕψους, καταβαίνω.

αὐτὸν «φούστας ἔλεγον συνήθως ἐν Ἀθήναις τὰ Ἀρβανίτικα στίφη, τὰς ληστρικὰς ποιοῦντα ἐπιδρομὰς καὶ διασπείροντα τὴν καταστροφὴν» αὐτ. 45.

¹ *συλοῖ*=συλλογίζομαι, λέξις συνήθης τοῖς Ἑλληναλβανοῖς: *te rrish te silloï-seshi* (Σωτ. Α' 89,50, Β' 93).

² Ἴσως ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ χωρίου: «εὐκολώτερον κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν» (Ματθ. 19,24), ὅτι ὁ Γρηγόριος ἠρμήνευσε *gamile*=κάμηλος, καὶ οὐχι, ὡς τινες τῶν ἐρμηνευτῶν, καὶ ἐκ τῶν πατέρων μάλιστα τῆς Ἐκκλησίας, ὀρμώμενοι ἐκ τοῦ *Σοῦῖδα* καὶ τοῦ *Σχολ.* εἰς Ἀριστοφ. Σφήκ. 1030 ἐξέλαβον ὡς: «κάμιλον» καὶ ἠρμήνευσαν: «παχὺ σχοινίον». Ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀρθὸν τὸ τοιοῦτον· διότι οἱ Ἀραβες ἔχουσι παροιμίαν περὶ ἐλέφαντος διερχομένου διὰ τῆς ὀπῆς τῆς βελόνης (πρβλ. καὶ τὸ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες» Ματθ. 23,24, ἥτις ἐπίσης εἶναι παροιμία).

- Ματθ. 9,16: πέχουνι δά ¹. βέχι πρά.
 10,17: Φιούκερα (δικαστήρια). βάσκε-νδάνιε ² (συνέδριον).
 22: Ἐ δὸ τὲ γένι τὲ μτζούαρε. Εδὲ δοτ ³ 8 κένε μερὶ ἰδ'βε.
 39: δὸ τὲ δούαγε γέτεν ³ ἔτιγ, δὸ γέτι ἰτέτεν ³ ετί, do τα χδμβά-
τὰ χουμπάσε. (κατ' ἔννοϊαν). σε (κατὰ λέξιν).
 11,16: ρίνε μπούδε (=ἐν ταῖς ὁδοῖς). ρίνε νδε περ τρέγεται (ἐομηνεῖα
κατὰ λέξιν τοῦ: ἐν ταῖς ἀγο-
ραῖς).
23: γγέρα μπε πίσε. γερ νδε χάδε (ἄδης).
24: μὲ ἰ λέτε. με ι δδρδ' αρσίμ.
12,16: ἰ ποροσίτι μὲ φρίκε. ι ποροσίτι στρεγγδάρε.
26, 3: τὲ πάριτ ε πρίφτερετ. κρύε - πρίφτεριτ.
29: γκὰ κεγὶὸ πεμ ³ ε δρίσε (κλήμα). νγα κεῖὸ πέμε κε πιεὺλ χαρδία ³.
34: κοκόσι. γελί.
Ἰωάνν. 6,27: βοῦρι βούλεν ³ ἔτιγ παπάι. βδλόσι ἀτι περενδία.
7, 4: μπούργενε. φσέχδραζι.
7: οὔνε πέιγ τὲ δούκενε πούνετ ³ οὔνε μαρτιρις περ ατὲ σε πδ'
ἔσαίγ κὲ γιάνε τὲ κεκία. νερατ ³ ε ασαί ἰανε τε λίγα.
14,30: βγέν ἀρχόντι ἰ κεσαίγ δινιάσε πο βιὲν δρδετάρι ι κεσαί βότε,
ἔ σκά τὲ πέγε μὲ μούα φάρε. εδὲ νδ'κε κα τε βένε ασγὲ με
μδ'α ⁴.
Λουκ. 16,20: κιουάειγ Λάζαρο, κὲ δεοφείγ κισ έμρινε Λαζάρ, ι τσιλί δέρο-
ντὲ πόρτε τὲ τίγ. γεί περάνε δέρεσ ³ ἀτί.

¹ Ὁ σύνδ. d h a ἦ a d h á (=οὖν τοίνυν ὄθεν, διὰ τοῦτο ἐπόμενος τῷ ῥήματι) εἶναι Τοσκικός, καὶ παρ' Ἰταλοαλβανοῖς ἐν Hylli i Drites VII, 1931. σ. 511: shpejto ada ti qe parkalesen per ne (Matranga) οἱ Γκέκιδες ἔχουσι τὸ p r a.

² B a s h k e - n d e n j e, λέξις σχηματιθεῖσα, ὡς καὶ πλείσται ἄλλαι, ὑπὸ τοῦ Χ ρ ι - σ τ ο φ ο ρ ἰ δ ο υ. νῦν τὸ συνέδριον ἢ συμβούλιον ὀνομάζεται k e s h i l l e, ἢ dikastére.

³ Τὸ hardhi εἶναι Γκεγικόν, τὸ dhri Ἀργυροκαστρίτικον, ἐν τῇ λοιπῇ Ν. Ἀλβανίᾳ τὸ κλήμα λέγεται: l l o z e n k e, καὶ l l o z n i c e ἐν Κοριτσᾷ ἢ ἀναδενδράς ἢ κληματίτις ἄμπελος, ἢ ἀλλαχοῦ p j e r g u l l λεγομένη.

⁴ Ἡ λέξις a r h o n t εἶναι ἐν χρήσει εἰσαχθεῖσα ἐκ τῆς ἐκκλησίας (tre arhont λέγομεν τοὺς Τρεῖς ἱεράρχας). ἀλλὰ μήπως τὸ u r d h e t a r (ordinatur) δὲν εἶναι ξένον; ἀκριβῶς ἔπρεπε νὰ διατηρηθῇ ἡ λέξις τοῦ Εὐαγγελίου, ἀφοῦ εἶναι γνωστὴ τῷ λαῷ. ὁ Χ ρ ι σ τ ο φ ο ρ ἰ δ ῆ ς δὲν ἐγνώριζε τὸ: μηδὲν ἄγαν. τὸ b o t e προτιμητέον ἀντὶ τοῦ Τουρκ. d i n j a ἢ d y n j a, ἀλλὰ τὸ b o t e παρὰ τοῖς Ἑλληνοαλβανικοῖς κυρίως σημαίνει χῶμα, πληός, σπανιώτατα δὲ λαός, ὄθεν καὶ διατηροῦσιν οὗτοι τὸ d u n j a (βλ. Σ ω τ. I. 104, II. 108, 238) ἢ λέγουσι kosmi.

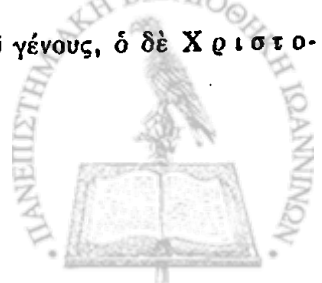

- Λουκ. 20, 1: Ε ντὲ νιὲ γὰ ἀτὸ δίτ, τέκ
 διδάξ ἀτὶ λαόνε ντὲ ἱερό, ἐ βαγ-
 γελίς, οὐ μπεγιούαδε τὲ πά-
 ρετ' ἐ πρῶφτερετ' ἐ δὲ γραμμα-
 τέιγτε μὲ πλεκεσίνε πάσκε.
- Ῥωμ. 1, 1: Παύλουα ῥόπι ἰ Ἰησοῦ Χρι-
 στοῖτ.
- 3: κε μόρρι κούρμ, ἐ οὐλὲ γὰ
 φάρῥα ἐ Δαβίδιτ.
- 5: μούαῤῥμε δουρετὶ ἐ τὲ δερ Φού-
 αρε μπε Φίθε φυλήρα (ἀλλ.
 φυλίτε, Ματ. 25,32) κὲ τὲ δι-
 Φιόγενε ντε πέσε.
- 8: λε βδόίγ Περντίνε. (εὐχαριστῶ).
- 9: ἰ λιούτεμ (λατρεύω).
- 13: πέρρα νιγέτ. (προεθέμην).
- 14: γιάμ πορτζλί.
- Ῥωμ. 1,18: Σὲ ψὲ τζφάκετε οὐρῤῥὶ ε Περ-
 ντίσε γὰ κίέλι κόντρε τζδὸ
 ἄσεβίσε ἐ ἀδικίσε.
- 20: πούνετε τε πάδούκουρα τὲ
 σάγε.
- 23: Ε κερπίνε ντέῤῥ' ἐ Περντί-
 σε Φιάλε μὲ κόνε νιερίουτ κὲ
 πρίσετε.
- Εδὲ νδε νε γὰ ἀτὸ δίτ, ἀτὸ
 κ8ρ πο μεσόντε λα8'ζε νδε χιε-
 ρόρετ, ἐδὲ ἔπτε ζεν ἐ μίρε,
 κρουεπρίφτερετ' ἐδὲ σκρόνεσιτε
 βάσκε με πλεκτ.
- Πάβλι σερεβέτορι ἰ Ἰιο8 - Κρι-
 στίτ κὲ λίνδι νγὰ φάρ' ε Δα-
 βίδιτ πας μίσιτ¹.
- τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος
 Δαβιδ κατὰ σάρκα.
- μδάρεμ χίρ ε αποστολὶ κὲ τ'ι
 δεγόνενε βέσεσε γίθε κόμβετε.
- ἰ φαλεμ νδέρσε Περενδίσε².
- ἰ σερεβέν. (ἀκριβέστερον).
- ε β8'ρα νδεο μέντ.
- γαμ δετ8'αρ.
- Σεπσὲ ζεμεράτε Περενδίε σ88-
 λόνετε νγα κίέλι μβι τῶ δὸ
 παβεσερῖ ε παδδερῖ.
- ἀτὸ πδνέτ' ε παδδ'κ8ρα τ'ατί³.
- Εδὲ νδέῤῥ'ανε λαβδίν' ε τε
 παβδίερίτ Περενδί με σεμβε-
 λεσε κόνε νερίου κὲ βδί-
 ρετε.

¹ Ὁ Χριστοφορίδης τῇ μεταφράσει πιστῶς ἀκολουθῶν, (ἦτις ἀντὶ τοῦ γενομένου, ἔχει ὅπως ἐγεννήθη) ἐποίησατο τὸν πατέρα Θεὸν γεννήτορα (κε λένδι) κατὰ σάρκα!!!

² Το ἰενδοῖ κυρίως ἐπαινῶ. τὸ δὲ falem nderse ἢ nderit οὐ μόνον εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πάντα χαιρετισμὸν σημαίνει νῦν, καὶ εἶναι τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως χαρακτηριστικόν.

³ Ἦτοι ὁ μὲν Γρηγόριος ἔχει Περντία θηλυκοῦ γένους, ὁ δὲ Χριστοφορίδης Περενδία ἀρσενικοῦ.

Ὁ Χριστοφορίδης μεταφράζων διὰ τοῦ τὸ *vdarem* φθείρομαι, χάνομαι (κυρίως ἐπὶ τῆς σελήνης ὅπερ παρὰ τοῖς ἐν Τσαμουργιά καὶ Ἀττικῇ λέγεται *bagrem*) ἐπιτυχάνει κάλλιστον τοῦ ὀρθοῦ. τὸ *gjale* τοῦ Γρηγορίου ἀντὶ τοῦ ἀφθάρτου εἶναι ἀτυχέστατον, ὅθεν ἐν τέλει ἠναγκάσθη νὰ γράψῃ τὸ *prishe m*=καταστρέφομαι.

Ρωμ. 1,26: *πρὰ ἀντάϊγ ι δὰ ἀτὰ Περ- περανδάϊ Περενδία ι λα ατὰ ντία ντὲ μουντίμε τὲ ντιέρα. νδὲρ πεσίμε φδλικερίε.*

Τὸ μὲν *ndiere*, ὅπερ δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Λεξ. τοῦ Χριστοφορίδου, νομίζω ὅτι εἶναι τὸ *ndyge* ἐκ τοῦ *ndy j*=μολύνω¹ καὶ *ndynes i* (Γεγ.) βδέλυγμα, μοιχεία καὶ *ndynes*, βδελυρός, μοιχός, ὅπερ ἀρμόζει εἰς τὰ «πάθη ἀτιμίας». Τὸ δὲ *fulliq* ἢ *felliq* οἱ Νότιοι χρῶνται ἐπὶ τοῦ ἐρεθισμού ἢ τῆς μολύνσεως ἰδίως τῆς πληγῆς: *u felliq plaga*.

2, 4: *α ξεντεῖρὸν τὲ μίρρατ. ἀπὸ βεν περ ασγε...*

Τὸ μὲν *k sendergon j* εἶναι λέξις ἑλληνοαλβανικῆ ἐρμαφρόδιτος, δὲ Χριστοφορίδης ἐχρήσατο περιφράσει. ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ καταφρονεῖν νῦν γράφουσιν οἱ Ἀλβανοὶ *percmim* (*cmim*=τιμή, ἀξία), ὁ Χριστ. ἔχει ἐν τῷ Λεξ. *percmoj*=ἐκτιμῶ (διὰ πραγματογνωμόνων) καὶ διαβουλεύομαι. ἐν Σκόδρα καὶ παρὰ τῷ Μπογδάνω *perbuz(e)*=κακολογῶ.

1,27: *τούρπ.*

ᾠμίμ.

*ἔ μουάδρε πάφνε κε οὐ δού- ε τκε μάρε πάγεν' ε κοβίμιτ
χαιγ τὲ φενέστρεσε τοῦρε τύρε κε γαντε περ βέτεχεν ε τύρε.
μπὲ βέτεχε τὲ τοῦρε.*

Οἱ Νότιοι λέγουσι ἐπὶ τοῦ ἀπροσ. δεῖ τὸ *duhet*: *ashtú duhej te* *benje*, οὕτως ἔδει ποιεῖν· τὸ δὲ *ngjanj* (μετὰ εὐφων. *n*—ἴδιον τῶν Νοτίων τὸ *n* τοῦτο—καὶ οὐχὶ *gjaj* ὡς γράφει ὁ Χριστοφορίδης ἐν τῷ Λεξ. καὶ ἐνταῦθα) ὡς προσ. μὲν δηλοῖ ὁμοιάζειν, ἀπρόσ. δὲ συμβαίνειν: *si do te ngjanje puna*,=ὅπως πὸτ' ἂν ἦ.

2, 8: *Μὰ μὰ τὰ κὲ γιάνε τὲ ἔφρε εδὲ μβ' ατὰ κε καρτόνενε ἐδὲ
ἔ νούκε οὔνιενε ντὲ τὲ βερτέτε, νδκ' ι δεγόνενε τε βερτέτεσε,
πὸ οὔνιενε ντὲ τὲ στρέμπερε, πο ι δεγόνενε τε στρέμπετεσε,
δὸ τὲ γέτε τὲ ζεμερούαρε ἔ δὲ do τε jέτε ζεμεράτε ε μερί.
οὔρϜί.*

¹ Τὸ «ἀκάθαρτα πνεύματα» ὁ Χριστοφορίδης μεταφράζει διὰ τοῦ: *frymat' e ndyra* (Ματθ. 8,16).

Ὁ μὲν Γρηγόριος τὸ «ἐριθεία» μετέφρασεν: ἀγριότης, ὃ δὲ Χριστοφορίδης: ἐπίπληξις, φιλονεικία, χρώμενος μάλιστα τῷ Ὀμηρικῷ *qartoj*, ὃ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανοῖς καὶ τοῖς Τόσκιδες (ἐν μέρει) *qertoj* ἦτοι κερτομέω, ἀλλ' οὐδέτερος ἐπέτυχε τοῦ ὀρθοῦ. «Ἐρις μὲν ἐστίν, ὅταν τις, ὑποπεύων μὴ ἐλάττων φανῆναί τινος σπουδάζῃ ποιεῖν τι. ἐριθεία δέ, τὸ ἐξ ὧν ποεῖ τις ἐπιδεικτικῶς ἢ κενოდόξως παρακαλεῖσθαι καὶ ἐρεθίζειν τοὺς ἄλλους εἰς τὰ ὅμοια». Ταῦτα μὲν ὁ μέγας Βασίλειος· ὃ δὲ Χρυσόστομος ἐριθείαν τὴν φιλόνηκον ἔνστασιν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἠρμήνευσεν. Ἔστι δὲ ἡ σύνταξις οὕτως: «τοῖς δὲ ἐξ ἐριθείας οὔσιν (ἢ τοῖς ἐξ ἐ. ἀπειθοῦσι) ἤγουν τοῖς ἐν ἐριθείᾳ καὶ ἀπειθοῦσι μὲν τῷ καλῷ, τῇ ἀρετῇ, τῷ Θεῷ, πειθόμενοις δὲ ἔκουσίως τῷ κακῷ, τῇ ἁμαρτίᾳ, τῷ δαίμονι, θυμὸς ἐκ Θεοῦ καὶ ὀργὴ προσέεται»¹. ὅθεν ἡ ὀρθὴ μετάφρασις θὰ ἦτο: *mb' atà qe kundrastarene*. τὸ δὲ ὑποτάσσομαι οὔτε *unjem* οὔτε *degjonj* λέγεται, ἀλλὰ *sunoj*, *sunohem* καὶ ἡ ὑποταγὴ *sunim* (ὅπερ δὲν εὐρίσκεται οὔτε παρὰ τῷ *Hahn* οὔτε παρὰ τῷ Χριστοφορίδῃ, ἀλλ' εἶναι νῦν ἐν κοινῇ χρήσει παρὰ τοῖς γράφουσιν) ἢ *bindem*. Τὸ *meri* καὶ Γεγ. *meni*, εἶναι τὸ Ὀμηρ. *μῆνις*, καὶ κυριολεκτεῖται ἐνταῦθα.

Ῥωμ. 2,9: *Φουτζιμ* ἔ δὲ *στρεγγιμ* *μπέ* *ἀτσαριμ* *εδέ* *στρεγγιμ* *μβε* *τό*
τζδὸ *Σπιριτ* *τὰ* *τιγ* *νιερίουτ* *κὲ* *δὸ* *σπιριτ* *νερίδ* *κὲ* *πδνὸν* *τε*
πεν *τε* *κέκε*. *λίγενε*.

Τὸ *guxhim* νομίζω, ὅτι εἶναι Τουρκικὸν (*gusha*=θλίψις). οὔτε ἐν τοῖς Λεξικοῖς ὅμως ὑπάρχει οὔτε ἤκουσά ποτε ταύτην, ὅθεν ἐνδείκνυται τὸ *azarim* καὶ *azaroj*=θλίβω, στενοχωρῶ. ἡ δὲ λύπη λέγεται *meshige* καὶ ὁ. *meshiroj* ἢ *elme* καὶ *elnohem*. ὅταν δὲ ἡ λύπη προέρχηται ἔνεκα θανάτου συγγενοῦς καὶ οἰκείου λέγεται καὶ *permorçim* ἢ *perzishim*. τοσοῦτος λεξιλογικὸς πλοῦτος εἰς τὴν πτωχὴν καὶ περιφρονημένην Ἀλβανικὴν!

Α'. Θεσσ. 5, 23: *Περντία*... τοῦ *σεῖνγετρούγε* *Περενδία*... ὃ *σέντερόφτε* *jδ'βε*
γιούβετ *μπέ* *φίθε* *πούνερα* *τε* *τέρε*.
 (ὀλοτελεῖς).

Ὁ Γρηγόριος τοῦ *runε* καὶ *runερα* ποιεῖται εὐρυτάτην χοῆσιν καὶ συγγέει αὐτὸ σημασιολογικῶς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν πρᾶγμα π. χ. *σιούμε* *πούνερα* *κὲσε* τοῦ *σκούραγε*².

¹ Ζιγαβ. ἔκδ. Καλογερά Α' σ. 15.

² Ἰωάνν. Β' Καθ. 12: Πολλὰ ἔχων ὑμῖν γράφειν. Ὁ Χριστοφορίδης ἔχει μόνον *shume* ἄ. τοῦ *runερα* (ἐκ τοῦ πόνος καὶ σημαίνει ἔργον, ἀσχολίαν, ὑπόθεσιν καὶ ὁ. *runoj*, ὅπερ παρὰ τοῖς Ἑλληναλβανοῖς τῆς Ἀττικῆς σημαίνει καλλιερῶ τὴν

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ, ΚΑΙ ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΙΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ (ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ).

1. Ἡ φυσικὴ ἀπλότης τῆς γλώσσης τῆς Μεταφράσεως.— Ἡ ἀνωμαλία τοῦ λεκτικοῦ καὶ τῶν γραμματικῶν τύπων.— Ἡ ἐπιτήδευσις τοῦ Χριστοφορίδου.

Τὸ ἐγχείρημα τοῦ Γρηγορίου ἦν ὅσω μέγα τόσω καὶ δυσχερές. Ἐπρόκειτο νὰ μεταφρασθῇ ἡ ἁγία Γραφή εἰς γλῶσσαν, ἐν ἣ οὐδὲν σχεδὸν γραπτὸν μνημεῖον ἄξιον λόγου προϋπῆρχεν, οὐδὲ κἂν τὸ ἀλφάβητον ἦν διαδομένον καὶ γνωστὸν τοῖς πᾶσιν. Αἱ δυσχερεῖαι ἐπὶ μᾶλλον αὐξάνονται λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ κοινοῦ βιβλίου, ἀλλὰ περὶ μεταφράσεως αὐτῆς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, ἐνθα καὶ αὐτὴ ἡ συλλαβὴ καὶ ἡ κεραία ὑπολογίζονται. ἡ δὲ Ἀλβανικὴ ὡς γραφομένη ἦν εἰς νηπιώδη κατάστασιν, ὅλως ἀρρυθμιστος καὶ ἀκατέργαστος, καὶ ὅλως ἀκατάλληλος πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἀφηρημένων ἐννοιῶν καὶ παραστάσιν τῶν ὑπερφυσικῶν ἀληθειῶν, ὥστε αὐταὶ νὰ γίνωνται ὑπὸ τῶν πολλῶν καταληπταί. Ἐπρεπε νὰ δημιουργηθῶσι πρὸ παντὸς ὄροι θεολογικοί¹. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐν τῇ δημῳδῇ γλώσσῃ τῇ Ἀλβανικῇ ἐλάχιστα μόνον θρησκευτικαὶ λέξεις ὑπῆρχον. καὶ οἱ μὲν Βόρειοι εἶχον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ταύτας Λατινικάς, οἱ δὲ Νότιοι Ἑλληνικάς. Οἱ Ὀρθόδοξοι ἔναντι τοῦ Μουσουλμανικοῦ στοιχείου ἀπετέλουν τὴν μειονότητα, οὐδὲ ἐκέκτηντο ὑπὸ τὴν ἀγρίαν τρομοκρατίαν τῶν Τούρκων τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων. ἐπομένως περὶ θρησκευτικῆς κινήσεως οὐδεὶς λόγος. εἶναι μάλιστα θαῦμα πῶς ἐσώθησαν ἐκ τῶν ἀθρόων ἐξωμύσεων οἱ Ὀρθόδοξοι οὗτοι. Ἐν τούτοις ὁ Γρηγόριος ἀνὴρ ῥέκτης καὶ μεγαλεπήβολος, εἰς ἄκρον δὲ φιλόμουσος καὶ προνοῶν ὑπὲρ τῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ ἐξενίκησε πάσας τὰς δυσχερεῖας ταύτας. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι

γῆν, γεωργῶ) δυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ θέσωμεν τὸ gje ἢ gja, ὅπερ παρ' ἡμῖν ἔχει (ὁ Χριστοφορίδης ἐν Λεξ. λέγει ὅτι δὲν ἔχει) πληθ. gjera. Τὸ ὄλοτελεῖς ὁ Ζυγαβινὸς (Β' σ. 190) ἐρμηνεύει: ὄλους, ἤγουν ψυχῇ καὶ σώματι, κατὰ ταῦτα ὁ Χριστοφορίδης εἶναι ἀκριβέστερος (te tere).

¹ Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι δὲν ἦτο τυχαῖος ἀνὴρ ὁ Γρηγόριος. Ἴδου π. χ. πῶς παρέκαμψε μίαν μεγάλην δυσχερείαν. Λόγος, Πνεῦμα καὶ Παιδίον (ὁ Χριστὸς) μετεφράσθησαν ἐν τῇ Ἀλβανικῇ διὰ τῶν μοναδικῶν τῆς συνήθους ὁμιλίας λέξεων. Πρὸς διάκρισιν ὅμως τοῦ διαφόρου σημανομένου ὁ μεταφραστὴς γράφει: αφιάλλε, Σπίρετ καὶ δγιάλλε, ἤτοι ἐδιπλασίασε τὸ λ καὶ τὸ σ διὰ κεφαλαίου.

ἡ Μετάφρασις ἔχει πολλάς, ὡς εἶδομεν, καὶ σοβαρὰς ἐλλείψεις, πρὸ πάντων δὲ γλωσσικὰς, ἀλλὰ δέον νὰ ὦμεν δίκαιοι. Ἡ μετάφρασις εἶναι τὸ πρῶτον δοκίμιον εἰς Ἀλβανικὴν γλῶσσαν. Ὁ Γρηγόριος ἔγραψε τὴν γλῶσσαν, ὅπως ἐγνώριζε καὶ ὠμίλει αὐτήν. οὐδεμίαν γραμματικὴν εἶχεν ὑπ' ὄψιν—διότι δὲν ὑπῆρχε τοιαύτη—ἴσως ὡς μοναδικὸν βοήθημα εἶχε τὸ Λεξικὸν τοῦ Καβαλλιῶτου. Ἐπειτα δέον νὰ μὴ λησμονήσωμεν, ὅτι ὁ Γρηγόριος ἐπὶ εἰκοσαετίαν καὶ πλέον ἦν ὑπερόριος μακρὰν τῆς πατρίδος, καὶ ἦν ἐπόμενον περὶ τὴν γλῶσσαν νὰ εἶναι ὀλίγῳ ἑλλειπής. μάλιστα, ὡς ὁψόμεθα, ἐκ τῆς συνδιατριβῆς αὐτοῦ καὶ τῆς στενῆς ἐπικοινωνίας πρὸς τοὺς πολυπληθεῖς τέως ἀλβανοφώνους πληθυσμοὺς ἐν τῇ ἐν Εὐβοίᾳ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ¹, ἐξέμαθε πολλὰ ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ αὐτῶν ἰδιώματος. Ἐνεκα τοῦ γεγονότος τούτου ἡ γλῶσσα τοῦ Γρηγορίου δὲν εἶναι τόσῳ ῥέουσα. παρουσιάζει δυσκαμψίαν τινὰ καὶ ἀνωμαλίαν καταφανῆ περὶ τοὺς τύπους καὶ σάλον περὶ τὰς καταλήξεις, ἔτι δὲ καὶ τινὰ σόλοικα. π. χ. ἀπαντῶμεν τὰ ἐξῆς: *ti lutem jatit-sim*² (ἀντὶ *tim*). *ethea*³ (ἀντὶ *ethete*). *dega te medha*⁴ (ἄ. *dege*). *vregjeliate*⁵ (! ἄ. *vrasjete*). *njeri me gjeterine* (ἄ. *me tjeterin* ἢ *jetrin*). *dhuhaete*⁶ (ἄ. *duhete*). *hieria* (ἄ. *hiri*)⁷, *kontre kesaj filiet*, (ἄ. *filise*)⁸, *njer kesaj dittet* (ἄ. *ditese*)⁹, *fjala Perndiet* (ἄ. *Perendie*)¹⁰, *zune te ferkojnje kalесе* (ἄ. *te ferkojn(in)je kallinj*)¹¹, *te verteten'e kesaj kartet* (ἄ. *kartese*)¹² *karta e folе si do Perndia* (ἀντὶ *e folure*)¹³, *eshte nteljere* (καὶ *κατωτ*). *entejenete* (ἀντὶ *e ndeliere, e ndjere*)¹⁴, *vogjelite* καὶ *vogjete* (ἀντὶ *vogjlite*)¹⁵, κττ. Ἐκ τούτων δὲ οὐκ ὀλίγη ἐπέροχεται σύγχυσις καὶ παρερμηνεία, ὡς δεικνύει τὸ ἐξῆς παράδειγμα: *Ματθ. 12,19* οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ: = *as do te dijoje nje-*

¹ Ὡς γνωστὸν καὶ νῦν ἔτι ἦτε Κύμη, (ἐν μέρει) καὶ τὰ ἀνατολικά τῆς Εὐβοίας χωρία λαλοῦσι τὴν Ἀλβανικὴν, μέχρι τοῦ Ἀλιβερίου.

² *Ματθ. 26,53*. Οὕτως ἐν τῇ Τοσκικῇ μετὰ τοῦ εὐφωνικοῦ *j*. ὀρθώτερον ἐν τῇ Γεγικῇ *ati*=ὁ πατήρ, γεν. *t' atit* καὶ *t' etit*. εἶναι δὲ ἡ λέξις Ἰαπετικῆ: Σανσκρι. *attā*, (οὕτω καὶ οἱ Λύκιοι πβλ. καὶ Ἄτις) Λατ. καὶ Γοτθ. *atta*. Κατὰ τὸν Ἡσύχιον: ἄττα προσφώνησις φιλοφρονητικὴ νέου πρὸς πρεσβύτερον (πρβλ. Ἰλ. I, 607 Φοῖνιξ, ἄττα γεραῖέ). Τὸ ἐν ἀρχῇ *j* συνδέει τὸ *jat* πρὸς τὸ ὄρχαιον Κρητικόν: *ιέττας* πατέρας (Ἡσύχ.). Παρὰ τοῖς Ἑλληνοαλβανοῖς *tata* καὶ παρὰ τοῖς Σαρακατσαναίοις τῆς Πίνδου καὶ τοῖς Κουτσοβλάχοις ἐν γένει *tata*, καὶ *tatko* παρὰ Μακεδονοσλάβοις. *tetko* Τοσκ. ὁ πρὸς πατρός θεῖος καὶ *tetto* ἡ θεία. Παρ' Ἡουχίφ τέττα συνών. τῷ ἄττα.

³ *Μαρκ. 1,31*. ⁴ αὐτ. 4,32. ⁵ αὐτ. 7,21. ⁶ αὐτ. 8,31. ⁷ *Ῥωμ. 1,20*. ⁸ *Λουκ. 11,32*. ⁹ *Ματθ. 11,23*. ¹⁰ *Λουκ. 3,2*. ¹¹ *Ματ. 12,1*. ¹² *Αὐτ. 28,13*. ¹³ *Β' Τιμ. 3,16*. ¹⁴ *Ματθ. 12,12* καὶ 32. τὸ *ndelenj* εἶναι ἑλληνοαλβανικὸν (παρὰ Meyer Alban. Studien V σ. 40 καὶ ἄ). ¹⁵ *Αὐτ. 18,10* καὶ 14. Πρβλ. καὶ *zotit satit kopilit* (*Ματ. 18,27*), *i lutej atit* (29), *ketit malit* (21,21).

ri zen' e tij nde udhëra! (ἀντί udhete, udhëra δὲ σημαίνει σκόδορα). Τὰ τοιαῦτα πλημμελῆ καὶ ἀκατανόητα ὁ Hahn, ἐν τῷ Λεξικῷ καὶ τῇ γραμματικῇ συνοδεύει δι' ἐρωτηματικοῦ, ἢ σημειοῦται ὡς ἀνωμάλους τύπους τῆς Τοσκικῆς.

Ἄλλὰ μεθ' ὅλας τὰς τοιαύτας κήρας, αἵτινες συγχωροῦνται εἰς πᾶσαν γλῶσσαν κατὰ πρῶτον γραφομένην, ἡ γλῶσσα τῆς μεταφράσεως εἶναι ἀπλῆ, φυσικῆ, ἀπέριττος καὶ εἰς ἄκρον ἀναλυτικῆ. Ὀλίγα μόνον ἔχει ἀφηρημένα οὐσιαστικά, παράγωγα πάνυ ἐλάχιστα, τὰ δὲ σύνθετα εἶναι ἄγνωστα τελείως.— Παρατίθενται αἱ λέξεις ἄνευ ἰδιαιτέρων καταλήξεων ¹.— Ταῦτα ἀποτελοῦσι τὴν ἀρχαιοπρέπειαν τῆς γλώσσης τοῦ Γρηγορίου, ὅστις καίτοι ἠδύνατο νὰ πλάσῃ τοιαῦτα πρὸς συμπλήρωσιν τῆς γλώσσης, προτίμησε νὰ ἐμφανίσῃ ἡμῖν ταύτην ἄγνην καὶ παρθένον ἐν τῷ κάλλει τῆς πολιᾶς ἀρχαιότητος, ὅπως ἦσαν πᾶσαι αἱ γλῶσσαι πρὶν τῆς ὑπὸ τῶν γραμματικῶν ἐπενεχθείσης μεταμορφώσεως καὶ διαστροφῆς. Φέρομέν τινα πρὸς πίστωσιν τῶν λεγομένων παραδείγματα ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὸν Χριστοφορίδην, ὅστις ἔχει μᾶλλον ἐπιτετηδευμένην γλῶσσαν.

Γρηγόριος (Ματθ.6. 32): jati juaj i qellit Χριστ. ati juaj qellori.

»	(Ῥωμ. 1,11): dhureti te shqirtit.	»	dhureti shpirtërie.
»	23 : Perndise gjialle.	»	te pavdjerit Perendi
»	26 : muntimë te ndiera (γρ. ndyra).	»	psime fullqerë.
»	(Ἄποκ. 19,15): fuqi madhit (παντοκράτορος).	»	githe- pushtetesit.
	17 : te Perndise mathë (μεγ. Θεοῦ).	»	te Perendise math.

Τοιαύτη παρουσιάζεται ἡ φυσικῆ ἀπλότης τῆς γλώσσης καὶ ἐν τῇ ποιήσει. π. χ. mike faqie protokale ². as aman o moj mike-nerenxe ³. buza karafit dyqani ⁴. per mike buze kutine ⁵. thelleze krahe jeshil. skoj gryk-

¹ Γενικά τινα περὶ τῆς φύσεως τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης καὶ τῶν χαρακτήρων αὐτῆς βλέπ. διεξοδικώτερον παρὰ Κομπιτώρη: Μελέτη ἱστορικῆ καὶ φιλολογικῆ περὶ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Ἀλβανῶν (Ἀπόσπ. ἐκ τοῦ Δ' τόμ. τοῦ Βύρωνος, Ἀθήναι 1879 σ. 58-60). Ἡ ἀξιόλογος αὕτη πραγματεία τοῦ ἐνθουσιώδους Ὑδραίου γυμνασιάρχου ἐν Ἀθήναις, ἐδημοσιεύθη τὸ α'. ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν φιλομαθῶν (Ἀθήναι τομ. ΙΣ' 1867-8), ἔπειτα οὗτος ἀναθεωρήσας πολλὰ ἐξέδοτο εἰς ἴδιον τεῦχος. Οὗτος μετὰ τοῦ Ἀ. Κοιλοριώτου καὶ τοῦ Λουκά Μπέλλου ἰατροῦ ἀποτελοῦσι τὴν τριάδα τῶν Ἑλληνοαλβανῶν τῶν φιλοτίμως ἐργασθέντων ὑπὲρ τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης. τούτων πρόδρομος ὑπῆρξε ὁ Πυχαῖος ἐν Λαμίᾳ ὅστις μετὰ τοῦ Stier ἐξεδίδου Ἀλβανικὴν ἐφημερίδα.

² Hahn ἐνθ. ἀνωτ. II, 127. ³ αὐτ. 128. ⁴ αὐτ. ⁵ αὐτ. 130.

ergjendeja ¹. e mire e purteke e arte ². Hasan xaka sqima.... Iere nema kalokrinja ³.

2. Ἡ Τοσκικὴ γλῶσσα τῆς Μεταφράσεως.—Τὰ προτερόματα αὐτῆς. — Ἡ τοπικὴ ἐνότης καὶ τὸ φιλοπρόδοτον τῶν Νοτιοαλβανῶν.— Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπὶ τῆς γλώσσης ἐπίδρασις.— Ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν δύο διαλέκτων.— Ἡ διατήρησις τῆς ἀρχαίας προσφῶδιαι ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.— Τὸ Ἀργυροκαστριτικὸν ἰδίωμα.

Πάντες, ὡς εἶδομεν, συμφωνοῦσιν, ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Γρηγορίου εἶναι ἡ Τοσκικὴ· τὸ τοιοῦτον δὲ νῦν ἐνισχύεται ἀδιασειστῶς ἀποδειχθέντος, ὅτι οὗτος κατήγετο ἐξ Ἀργυροκάστρου. Ὁ Hahn μάλιστα ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως περὶ τὴν διάγνωσιν τοῦ ἰδιομάτος καὶ κατέδειξεν, ὅτι ἦν τὸ τῶν Ἀκροκεραυνίων, ἥτοι τῆς Χιμάρας, ὅπερ μικρὸν διαφέρει ἐκείνου (ὃ ἐδιδάχθη ὁ μέγας ἀλβανολόγος) τοῦ Τελελενίου. τῆς δὲ διαφορᾶς ταύτης ἐξεπόνησε συλλογὴν, λέγει, ἦν ὁμως ἀπώλεσεν ⁴.

Ἡ Τοσκικὴ ἀληθῶς διέσωσε τὸν ἀκραιφνέστερον καὶ μάλλον ἀδιάφθορον τύπον τῆς Ἀλβανικῆς. Ἡ ξενικὴ κατὰ κτησις τῆς Τοσκαρίας ἦτο παροδική, καὶ ἡ ἐπὶ τῆς γλώσσης ἐπίδρασις αὐτῆς ἔλαφρά. Ἡ Νότιος Ἀλβανία ἔχει μείζονα καὶ συμπαγῆ φυλετικὴν ἐνότητα ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Βόρειον, διὸ ἀπὸ τε πολιτικῆς, ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀπόψεως ὑπῆρξεν εὐτυχέστερα. ἐνταῦθα ἐσώθησαν περὶ τὰς 300.000 ὀρθοδόξων. Ὑπὸ τοὺς ὀνομαστοὺς ἡγεμόνας, οἳ οἱ ἦσαν οἱ Ἀριανῖται, οἱ Τόπιαι Κομνηνοί, οἱ Μουζᾶκαι, οἱ Σπᾶται, οἱ Λιόσαι κ. ἄ. οἱ κάτοικοι τῆς Νοτίου Ἀλβανίας πρῶτοι ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τελευταῖοι κατέθησαν τὰ ὄπλα. ἔστι δ' ὅτε συνεδέοντο καὶ δυναστικῶς καὶ διὰ συμμαχίας πρὸς τοὺς ἀντίπεραν τοῦ Ἀδρια ἰσχυροῦς, ἀλλ' οὐδέποτε ἠνέχθησαν τὸν ζυγὸν αὐτῶν. ἐντεῦθεν ἡ Τοσκικὴ εἶναι ὅλως ἀπηλλαγμῆνη Λατινισμῶν καὶ Φραγκισμῶν, ὧν βρῖθει ἡ Γεγική. Τούναντίον ἡ Βόρειος Ἀλβανία διηρημένη εἰς μικρὰς τοπαρχίας καὶ φυλαρχίας ἐσπαράσσετο διαρκῶς ὑπὸ ἐμφυλίων ἐρίδων, ὧν ἐπωφελοῦμενοι οἱ ἔλλοχεύοντες ξένοι ἐπετίθεντο καὶ ἐληλάτουν τὴν χώραν, τῶν κατοίκων διασωζόντων τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὄρη. Πλὴν τούτου ἡ Β. Ἀλβανία, ἦν ἡ ἀποκλειστικὴ δίοδος τῶν ἀπὸ Β. κατερχομένων ἐπιδρομῶν. τῶν δ' ἔναντι Ἰταλῶν καὶ περαιτέρω τῶν Φράγκων ὁ πρῶτος σταθμὸς (προβλ. τοὺς Νορμανδοὺς καὶ τοὺς σταυροφόρους) δι' αὐτῆς δὲ διήρχετο καὶ ἡ Ἑγνατία ὁδὸς ἀπὸ Δυρραχίου μέχρις Ἀχρῖδος. Ἀπαξ μόνον ἡ ἀμίμητος φιλοπατρία καὶ γενναιοφροσύνη τοῦ ἀθανάτου ἥρωος Σκενδέρβη, ὅστις

¹ Hahn 132. ² αὐτ. 135. ³ αὐτ. 138. ⁴ αὐτ. V.

ἐκκληροδότησεν ἀναντιρρήτως τῇ χώρᾳ κλέος ἄφθιτον, κατώρθωσε παροδικῶς νὰ ἐνώσῃ τοὺς διαφόρους ἡγεμονίσκους, τοὺς προσωποιοῦντας τοὺς Ὀμηρικοὺς ἥρωας, ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατὰ τῶν Τούρκων σημαίαν ¹. Τὸ τραχὺ καὶ δυσεπίβατον τῆς χώρας ὑπὸ διαφόρων ὄρεων καὶ ποταμῶν διακοπτομένης καθίστων λίαν δυσχερῆ τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν κατοίκων, ὅθεν τὸ ἐμπόριον καὶ ὁ πολιτισμὸς οὐδεμίαν ἔσχον διείσδυσιν καὶ ἐπίδοσιν. Αἱ συνθῆκαι αὐται οὐκ ὀλίγον βεβαίως συνετέλεσαν καὶ ἐπὶ τὴν τῆς γλώσσης διαμόρφωσιν, ἥτις παρὰ τὴν ποικίλην ξενικὴν ἐπίδρασιν διέμεινε τραχεῖα καὶ ἄπλαστος, διέσωσε δὲ ἐν πολλοῖς τὴν ἀρχαίῃν προφοράν. Τοῦναντίον παρατηροῦμεν εἰς τὴν Τοσκικὴν, ὅπως οἱ λαλοῦντες αὐτὴν εἰσιν εὐφυεῖς καὶ εὐεπήβολοι δραστήριοι καὶ ἐπιδεκτικοὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν δὲν ἔμεινε ἀτεγκτος, ἀλλὰ μετεβλήθη, ἐπλουτίσθη καὶ ὑπέστη σπουδαίαν ἐξέλιξιν μάλιστα ἐν ταῖς ἀποικίαις, τῇ Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ. Ἐν αὐτῇ ἐγράφησαν πάντα τὰ ζῶντα τοῦ λόγου μνημεῖα καὶ τὰ πρῶτα θρησκευτικὰ βιβλία πλὴν τῶν τοῦ Βογδάνου, Βουζοῦκου καὶ τινῶν ἄλλων. Δὲν ἔχει ὠρισμένην περιφέρειαν, ὅπως ἡ γεγικὴ τὴν Σκόδραν. ὑπάρχουσι συγγραφεῖς ἐκ διαφόρων τῆς Τοσκαρίας μερῶν, διὰ τοῦτο ἡ γραφομένη Τοσκικὴ εἶναι τὸ σύνολον οὐ μόνον ἐνὸς ιδιώματος ἀλλὰ διαφόρων ².

Ἐλέχθη ἄλλοτε ὅτι διὰ τὴν κοινὴν Ἀλβανικὴν ἠδύνατο ν' ἀποτελέσῃ ὡς βᾶσιν τὸ ἰδίωμα τοῦ Ἑλβασανίου, ὡς ἐν μεθορίοις Τόσκιδων καὶ Γέγιδων κείμενον, καὶ διὰ τὸ λίαν εὐῆχον διακρινόμενον (ὅθεν καὶ ἡ παροιμία turc' e Stambollit, shqrpje Elbasanit, Gerqishtje Janines, ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ ὄροι, οἵτινες ἤθελον συντελέσει εἰς τοῦτο δὲν ὑφίστανται (συγγραφεῖς σπουδαῖοι, πολιτισμὸς, πολιτικὴ σημασία κτ.) ἐν Ἑλβασανίῳ. Τοῦναντίον λοιπὸν ἡ Ν. Ἀλβανία ὑπὸ εὐνοϊκωτέρουσ ὄρουσ διατελοῦσα, ἐπέτυχε πρῶϊμότερον τὰ μέσα τῆς ἀναπτύξεως· διὰ δὲ τῶν φιλαποδήμων καὶ εὐδοκίμως τὸ ἐμπόριον ἐξασκούντων κατοίκων αὐτῆς μετωχεύθησαν ἐνταῦθα ἐκ τῆς ξένης πολλὰ τὰγαθὰ ³.

¹ Ἐπιθι, *Historia e Skenderbeut mbretit te Shqiperise... prej Peskopit Theofan* (Fan. Noli) Boston 1921, σ. 103, 110 καὶ 27.

² Τούτου ἕνεκα καὶ ἐπειδὴ τὰ ἰδιώματα τῆς Γεγικῆς ἀφίστανται περισσότερο μεταξὺ αὐτῶν διὰ τὸ ἀκοινώνητον τῶν κατοίκων ὁ Xylander, ὁ Hahn καὶ ὁ Dozon, Meyer καὶ Weigand ἐξέλαβον τὴν Τοσκικὴν ὡς βᾶσιν τῆς ἐγγραμματιζομένης Ἀλβανικῆς, καὶ ὡς κλασσικὴν εἰς τοὺς γραμματικούς κανόνας καὶ ἐν γένει ὡς τὴν μόνην ὑποδειγματικὴν διάλεκτον διὰ τὴν γλωσσολογίαν. καὶ αὐτὸς ὁ Χριστοφορίδης καίτοι Γέγας, τὴν Γεγικὴν ἐθεώρησεν ὡς δευτερεύουσαν καὶ ἐν τῷ Λεξικῷ καὶ τῇ Γραμματικῇ. Δικαίως ἄρα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ λογία γλῶσσα τῆς Ἀλβανίας, εὐπλαστοτέρα μάλιστα οὕσα τῆς Γεγικῆς.

³ Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου παραπέμπω τὸν εὐμενῆ ἀναγνώστην εἰς τὰς ἐξῆς πηγὰς: Ἰωάννου Λαμπρίδου, *Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ ἀγαθοεργημάτων Μέρ. Α'-Β'* (Ἀθῆναι 1880). Α. Γούδα: *Βίοι παράλληλοι, Τόμ. Γ'*, *Πλοῦτος ἢ ἐμπόριον καὶ Β' Παιδεία* (Ἀθῆναι 1870). *Κληροδοτήματα*, ἥτοι μελέτη περὶ τῶν ὑπὲρ ἐθνικῶν

ergjendeja ¹. e mire e purteke e arte ². Hasan xaka sqima.... Iere nema kalokrinja ³.

2. Ἡ Τοσκικὴ γλῶσσα τῆς Μεταφράσεως.—Τὰ προτερήματα αὐτῆς.—**Ἡ τοπικὴ ἐνότης καὶ τὸ φιλοπρόοδον τῶν Νοτιοαλβανῶν.**—**Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπὶ τῆς γλώσσης ἐπίδρασις.**—**Ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν δύο διαλέκτων.**—**Ἡ διατήρησις τῆς ἀρχαίας προσφῶδιαι ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.**—**Τὸ Ἀργυροκαστριτικὸν ἰδίωμα.**

Πάντες, ὡς εἶδομεν, συμφωνοῦσιν, ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Γρηγορίου εἶναι ἡ Τοσκικὴ· τὸ τοιοῦτον δὲ νῦν ἐνισχύεται ἀδιασείστως ἀποδειχθέντος, ὅτι οὗτος κατήγετο ἐξ Ἀργυροκάστρου. Ὁ Hahn μάλιστα ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως περὶ τὴν διάγνωσιν τοῦ ἰδιώματος καὶ κατέδειξεν, ὅτι ἦν τὸ τῶν Ἀκροκεραυνίων, ἤτοι τῆς Χιμάρας, ὅπερ μικρὸν διαφέρει ἐκείνου (ὃ ἐδιδάχθη ὁ μέγας ἀλβανολόγος) τοῦ Τεπελενίου. τῆς δὲ διαφορᾶς ταύτης ἐξεπόνησε συλλογὴν, λέγει, ἣν ὅμως ἀπώλεσεν ⁴.

Ἡ Τοσκικὴ ἀληθῶς διέσωσε τὸν ἀκραιφνέστερον καὶ μάλλον ἀδιάφθορον τύπον τῆς Ἀλβανικῆς. Ἡ ξενικὴ κατὰ κτησις τῆς Τοσκαρίας ἦτο παροδική, καὶ ἡ ἐπὶ τῆς γλώσσης ἐπίδρασις αὐτῆς ἐλαφρά. Ἡ Νότιος Ἀλβανία ἔχει μείζονα καὶ συμπαγῆ φυλετικὴν ἐνότητα ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Βόρειον, διὸ ἀπὸ τε πολιτικῆς, ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀπόψεως ὑπῆρξεν εὐτυχεστέρα. ἐνταῦθα ἐσώθησαν περὶ τὰς 300.000 ὀρθοδόξων. Ὑπὸ τοὺς ὀνομαστοὺς ἡγεμόνας, οἳοι ἦσαν οἱ Ἀριανῖται, οἱ Τόπιαι Κομνηνοί, οἱ Μουζᾶκαι, οἱ Σπᾶται, οἱ Λιόσαι κ. ἄ. οἱ κάτοικοι τῆς Νοτίου Ἀλβανίας πρῶτοι ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τελευταῖοι κατέθησαν τὰ ὄπλα. ἔστι δ' ὅτε συνεδέοντο καὶ δυναστικῶς καὶ διὰ συμμαχίας πρὸς τοὺς ἀντίπεραν τοῦ Ἀδρια ἰσχυροὺς, ἀλλ' οὐδέποτε ἠνέχθησαν τὸν ζυγὸν αὐτῶν. ἐντεῦθεν ἡ Τοσκικὴ εἶναι ὅλως ἀπηλλαγμένη Λατινισμῶν καὶ Φραγκισμῶν, ὧν βρίθει ἡ Γεγική. Τοῦναντίον ἡ Βόρειος Ἀλβανία διηρημένη εἰς μικρὰς τοπαρχίας καὶ φυλαρχίας ἐσπαράσσετο διαρκῶς ὑπὸ ἐμφυλίων ἐρίδων, ὧν ἐπωφελοῦμενοι οἱ ἔλλοχεύοντες ξένοι ἐπετίθεντο καὶ ἐλεηλάτουν τὴν χώραν, τῶν κατοίκων διασωζόντων τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὄρη. Πλὴν τούτου ἡ Β. Ἀλβανία, ἣν ἡ ἀποκλειστικὴ δίοδος τῶν ἀπὸ Β. κατερχομένων ἐπιδρομῶν. τῶν δ' ἔναντι Ἰταλῶν καὶ περαιτέρω τῶν Φράγκων ὁ πρῶτος σταθμὸς (πρὸς τοὺς Νορμανδοὺς καὶ τοὺς σταυροφόρους) δι' αὐτῆς δὲ διήρχετο καὶ ἡ Ἑγνατία ὁδὸς ἀπὸ Δυρραχίου μέχρις Ἀχρῖδος. Ἀπαξ μόνον ἡ ἀμίμητος φιλοπατρία καὶ γενναιοφροσύνη τοῦ ἀθανάτου ἥρωος Σκενδέρβη, ὅστις

¹ Hahn 132. ² αὐτ. 135. ³ αὐτ. 138. ⁴ αὐτ. V.

ἐκληροδότησεν ἀναντιρρήτως τῇ χώρᾳ κλέος ἄφθιτον, κατώρθωσε παροδικῶς νὰ ἐνώσῃ τοὺς διαφόρους ἡγεμονίσκους, τοὺς προσωποιοῦντας τοὺς Ὀμηρικοὺς ἥρωας, ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατὰ τῶν Τούρκων σημαίαν ¹. Τὸ τραχὺ καὶ δυσεπίβατον τῆς χώρας ὑπὸ διαφόρων ὀρέων καὶ ποταμῶν διακοπτομένης καθίστων λίαν δυσχερῆ τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν κατοίκων, ὅθεν τὸ ἐμπόριον καὶ ὁ πολιτισμὸς οὐδεμίαν ἔσχον διείσδυσιν καὶ ἐπίδοσιν. Αἱ συνθῆκαι αὗται οὐκ ὀλίγον βεβαίως συνετέλεσαν καὶ ἐπὶ τὴν τῆς γλώσσης διαμόρφωσιν, ἥτις παρὰ τὴν ποικίλην ξενικὴν ἐπίδρασιν διέμεινε τραχεῖα καὶ ἄπλαστος, διέσωσε δὲ ἐν πολλοῖς τὴν ἀρχαϊκὴν προφορὰν. Τοῦναντίον παρατηροῦμεν εἰς τὴν Τοσκικὴν, ὅπως οἱ λαλοῦντες αὐτὴν εἰσιν εὐφυεῖς καὶ εὐεπήβολοι δραστήριοι καὶ ἐπιδεκτικοὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν δὲν ἔμεινεν ἄτεγκτος, ἀλλὰ μετεβλήθη, ἐπλουτίσθη καὶ ὑπέστη σπουδαίαν ἐξέλιξιν μάλιστα ἐν ταῖς ἀποικίαις, τῇ Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ. Ἐν αὐτῇ ἐγράφησαν πάντα τὰ ζῶντα τοῦ λόγου μνημεῖα καὶ τὰ πρῶτα θρησκευτικὰ βιβλία πλὴν τῶν τοῦ Βογδάνου, Βουζούκου καὶ τινῶν ἄλλων. Δὲν ἔχει ὠρισμένην περιφέρειαν, ὅπως ἡ γεγική τὴν Σκόδραν. ὑπάρχουσι συγγραφεῖς ἐκ διαφόρων τῆς Τοσκαρίας μερῶν, διὰ τοῦτο ἡ γραφομένη Τοσκικὴ εἶναι τὸ σύνολον οὐ μόνον ἑνὸς ἰδιώματος ἀλλὰ διαφόρων ².

Ἐλέχθη ἄλλοτε ὅτι διὰ τὴν κοινὴν Ἀλβανικὴν ἠδύνατο ν' ἀποτελέσῃ ὡς βάσιν τὸ ἰδίωμα τοῦ Ἐλβασανίου, ὡς ἐν μεθορίοις Τόσκιδων καὶ Γέγιδων κείμενον, καὶ διὰ τὸ λίαν εὐήχον διακρινόμενον (ὅθεν καὶ ἡ παροιμία turc' e Stambollit, shqrpje Elbasanit, Gergishtje Janines, ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ ὄροι, οἵτινες ἤθελον συντελέσει εἰς τοῦτο δὲν ὑφίστανται (συγγραφεῖς σπουδαῖοι, πολιτισμὸς, πολιτικὴ σημασία κτ.) ἐν Ἐλβασανίῳ. Τοῦναντίον λοιπὸν ἡ Ν. Ἀλβανία ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους ὄρους διατελοῦσα, ἐπέτυχε πρωϊμότερον τὰ μέσα τῆς ἀναπτύξεως· διὰ δὲ τῶν φιλαποδήμων καὶ εὐδοκίμως τὸ ἐμπόριον ἐξασκούντων κατοίκων αὐτῆς μετωχεύθησαν ἐνταῦθα ἐκ τῆς ξένης πολλὰ ἀγαθὰ ³.

¹ Ἐπιθι, Historia e Skenderbeut mbretit te Shqiperise... prej Peskopit Theofan (Fan. Noli) Boston 1921, σ. 103, 110 καὶ 27.

² Τοῦτου ἔνεκα καὶ ἐπειδὴ τὰ ἰδιώματα τῆς Γεγικῆς ἀφίστανται περισσότερο μεταξὺ αὐτῶν διὰ τὸ ἀκοινωνήτον τῶν κατοίκων ὁ Xylander, ὁ Hahn καὶ ὁ Dozon, Meyer καὶ Weigand ἐξέλαβον τὴν Τοσκικὴν ὡς βάσιν τῆς ἐγγραμματομένης Ἀλβανικῆς, καὶ ὡς κλασσικὴν εἰς τοὺς γραμματικούς κανόνας καὶ ἐν γένει ὡς τὴν μόνην ὑποδειγματικὴν διάλεκτον διὰ τὴν γλωσσολογίαν. καὶ αὐτὸς ὁ Χριστοφορίδης καίτοι Γέγας, τὴν Γεγικὴν ἐθεώρησεν ὡς δευτερεύουσαν καὶ ἐν τῷ Λεξικῷ καὶ τῇ Γραμματικῇ. Δικαίως ἄρα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ λογία γλῶσσα τῆς Ἀλβανίας, εὐπλαστοτέρα μάλιστα οὐσα τῆς Γεγικῆς.

³ Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου παραπέμπω τὸν εὐμενῆ ἀναγνώστην εἰς τὰς ἐξῆς πηγὰς: Ἰωάννου Λαμπρίδου, Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ ἀγαθοεργημάτων Μέρ. Α'-Β' (Ἀθῆναι 1880). Α. Γούδα: Βίοι παράλληλοι, Τόμ. Γ', Πλούτος ἢ ἐμπόριον καὶ Β' Παιδεία (Ἀθῆναι 1870). Κληροδοτήματα, ἥτοι μελέτη περὶ τῶν ὑπὲρ ἐθνικῶν

Ἡ γλῶσσα ἐνταῦθα ἐπίσης ἀνεπτύχθη φυσιολογικῶς διατηροῦσα ἀκραιφνεῖς τοὺς γραμματικούς τύπους καὶ ἐν γένει τὸν ἀρχαῖκόν χαρακτήρα, καὶ πλουτιζομένη ἐκάστοτε διὰ νέων λέξεων καὶ δὴ Ἑλληνικῶν. Ἡ ἐπίδρασις αὕτη ἔνεκα τῆς στενωτάτης τῶν δύο γλωσσῶν συγγενείας δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ξενική. Τὸ νέον ὑλικὸν διὰ ταχείας ἀφομοιώσεως καθίσταται τόσῳ δυσδιάκριτον, ὥστε οὐδεμίαν οὐσιώδη μεταβολὴν βλέπει τις ἐν τῇ γλώσσῃ¹. Οὕτω λοιπὸν κατέστη δι' ὄλων τῶν ὡς ἄνω παραγόντων ἡ Τοσκικὴ ἱκανὴ πρὸς ἔκφρασιν ὑψηλοτέρων ἐννοιῶν. Καὶ οὐ μόνον τὸ ἀγαθὸν τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπαφὴν τῶν Νοτίων Ἀλβανῶν πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ἀλλ' ὅτι καὶ διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος οὗτοι μορφωθέντες προσανατολίζονται εὐκολώτερον πρὸς τὰς νέας τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ιδέας, χωρὶς ν' ἀποβάλλωσι τὸν ἰδιάζοντα φυλετικὸν χαρακτήρα.

Οὐδόλως ὁμως πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι πολλὰ Ἑλληνικὰ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ λέξεις ἔχουσιν ἀρχαίαν καὶ κοινὴν τὴν καταγωγὴν, ὡς ἀπέδειξαν ἄλλοι τε καὶ ὁ ἐνθουσιώδης Ἰταλοαλβανὸς ἱερεὺς Δημήτριος Camarda². Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ νέα ἐκεῖνα, ἅπερ αἱ καθημερινὰ ἀνάγκαι καὶ ἡ Μετάφρασις τοῦ Γρηγορίου εἰσήγαγον εἰς τὴν γλῶσσαν, παρὰ πάσας τὰς καταφανεῖς ἀναλογίας, ἃς ἐκ πρώτης ὄψεως παρουσιάζουσιν αἱ δύο γλῶσσαι, ἡ Ἀλβανικὴ ἀπετύπωσε τὴν ἑαυτῆς σφραγίδα ἐξωτερικῶς διὰ τε τῶν προτακτικῶν καὶ ἐπιτακτικῶν μορίων, καταλήξεων κττ. καὶ δὴ διὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῆς προφορᾶς³.

Ὡς γεωγραφικὸν τῶν δύο κυρίων διαλέκτων τῆς Ἀλβανικῆς ὄριον εἶναι ὁ ποταμὸς Γενοῦσος (Σκούμπης), ὅστις διὰ τῆς 41^ο βορείου πλάτους διερχόμενος χωρίζει τὴν νότιον τῆς βορείου Ἀλβανίας. Αἱ δύο διάλεκτοι διαφέρουσι κυρίως φωνητικῶς. Τὸ οὐσιῶδες γνώρισμα τῆς Γεγικῆς

καὶ εὐαγῶν σκοπῶν κληρονομιῶν, κληροδοτημάτων καὶ δωρεῶν, ὑπὸ Ἀθ. Π. Παπαχριστοπούλου (Ἀθῆναι 1914). Συλλογὴ τῶν περὶ τῆς ἐθνικῆς δωρεᾶς I. M. Μπάγκα ἐπισήμων κειμένων (Ἀθῆναι 1896).

¹ Περὶ τῶν εἰσαχθειῶν Ἑλληνικῶν λέξεων βλ. H a h n III, σ. VII, ἃς οὗτος ἀποβαλὼν μόνον τὰς ὑπὸ τῶν λογίων καὶ τοῦ Εὐαγγελίου εἰσαχθείσας διετήρησεν ἐν τῷ Λεξικῷ. Βλ. καὶ τὴν ἐπομένην § τὰ Ἑλληνοαλβανικά.

² Saggio di Grammatologia comparata sulla lingua Albanese. (Livorno 1864) ἀποδείξας στενωτάτην τὴν συγγένειαν τῆς Ἀλβανικῆς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν, ὅπερ καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ Ἀλβανοὶ ἐν Ἰταλίᾳ ἔπραξαν καὶ δὴ ὁ Vincenzo Dorsa: Studi etymologici della lingua Albanese (Cosenza 1862), ὁ G. Ascoli, ὁ M. Crispi κ. ἄ.

³ Βλ. Aug. Dozon. Manuel de la langue Chkipe ou Albanaise, (Paris 1878) σ. 168. Δὲν φαίνεται τὸ γεγονός τοῦτο, ὅτι ἀντίκειται σοβαρῶς εἰς τοὺς ὑποστηρίζοντας τὴν ταυτότητα τῶν δύο γλωσσῶν; Ὅτι αἱ Ἑλληνικαὶ λέξεις εἶναι παναλβανικὸν κτῆμα παραπέμπω εἰς τὴν Rondinella τοῦ Z. Marihiani (1790). τῷ 1906, ἐκδοθεῖσαν, ἔνθα οὐ μόνον τὸ πλῆθος τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων θαυμάζει τις, ἀλλὰ καὶ τὴν μεταμόρφωσιν αὐτῶν.

εἶναι τὸ ἔρρινον καὶ τὸ τραχὺ τῆς προφορᾶς ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν συμφώνων (καὶ δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν Δωρικὴν διάλεκτον) ¹. Τοῦναντίον ἢ Τοσκικὴ ἀποφεύγουσα τὸ ἔρρινον τρέπει καὶ αὐτὸ η εἰς γ. Οἱ Γέγιδες ὁμιλοῦντες πλήττουσιν ἐπαισθητῶς τὸ οὖς διὰ τοῦ ἰσχυροῦ τονισμοῦ καὶ τῆς μακρότητος τῶν φωνηέντων καὶ δὴ οἱ τῶν ὄρεινῶν περιφερειῶν, καὶ καταφανεῖς γίνονται διὰ τῆς ποικίλης τῶν τε μακρῶν φωνηέντων (ἄπερ δὲν ἔχει ἢ Τοσκικὴ) καὶ διφθόγγων διαθέσεως, καὶ τῶν συχνῶν συναρρέσεων. Πολλάκις οἱ τελικοὶ φθόγγοι ἐκμηδενίζονται ὡς ἐκ τοῦ μήκους τῶν προηγουμένων· καὶ τὸ μὲν ε γίνεται ἰ π.χ. ηje-ηji ἔν, τὸ δὲ h τραχύνεται εἰς f: rah-raf δέρω, ngreh-ngref ἐγείρω, shoh-shof βλέπω ². καὶ τοῦτο ἔνδειξις τῆς τραχύτητος τῆς γλώσσης, ἣτις τοσοῦτον ἐπέδωκεν ὥστε καὶ τὰ ἀπαλώτατα h καὶ v τρέπονται καὶ ἐν μέσῳ λέξεως εἰς f: baht-baft τύχη, levdi-lafiti ἔπαινος, çvare çfare (çe fare) τί, veshellenj-feshellinj συρίζω. συνήθως ἀποβάλλεται τὸ κλειστὸν e mekate-mrkat, ἀμάρτημα, nde kembes-nekembes-mkas ἀντικαταστάτης, kershendelle-kshnele Χριστούγεννα, καὶ ἄλλα χεῖρω: ηjinsse ἀντὶ argjirimì νηστεία ³.

Κατὰ ταῦτα μᾶλλον εὐήχος διὰ πλήθους φωνηέντων καὶ εὐπλαστος δι' ἐπιδράσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐμφανίζεται ἢ Τοσκικὴ καὶ δὴ ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ ⁴. πρεπωδῶς ἄρα ὁ πρῶτος πολιτογραφηθεὶς ἐν Ἑλλάδι ἀλβανολόγος Βαναρός, —ἱατρὸς τοῦ Ὀθωνος—ὁ Reinhold ἐφθέγγετο τάδε: «Τῆ ἀβροᾶ τῶν Πελασγῶν, τῶν τοῦ βασιλικοῦ στόλου ἐταίρων, πρὸς ἐμὲ φιλοφροσύνῃ παρακινήθει, τῆ ἡδεῖα αὐτῶν γλώσση τὸν νοῦν προσέσχον καὶ...τῆ ἐκμαθήσει τοῦ κομποῦ τῶν ἐταίρων ἰδιώματος ἀνήλισκον τὸν χρόνον, ἥδη δὲ αὐτὸν τὸν τοῦ Ἀλβανικοῦ λόγου ἦχον ἡδονὴν ἔχω» ⁵. Πρὸς τούτοις πολλή

¹ «Περὶ τροπῆς ψιλῶν συμφώνων εἰς δασέα ἢ τραχέα.

Οὐδέποτε ἀπαντᾷ λέξις εἰς τὴν Ἀλβανικὴν λήγουσα εἰς β, b, γ, δ, d, gj, ζ, ἀλλ' ἀντ' αὐτῶν εἰς φ, π, θ, τ, κ, q, σ, sh». Χριστοφορίδης, Γραμματικὴ τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης κατὰ τὴν Τοσκικὴν διάλεκτον (Κωνσταντινούπολις 1882) σ. 7.

² Αὐτ. σ. 2-9 περὶ τῶν φθωγγολογικῶν διαφορῶν τῶν δύο διαλέκτων. καὶ Η a h η Albanesishe Studien II σ. 6-24.

³ Αὐτ. σ. 18 ἔ.

⁴ Ὁ Dozon (Manuel σ. 166) γράφει: Δύο τινὰ οὐσιώδη δέον νὰ ἔχη τις ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἔρευναν ταύτην α') ὁ Ἀλβανὸς ἔχει ἄκραν εὐχέρειαν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ξένων ἰδιωμάτων καὶ λέξεων, καὶ β') ἀκολουθεῖ τῷ νόμῳ τῶν νεολατ. γλωσσῶν (ἦτοι συστέλλει τὴν συλλαβὰς τῶν ξένων λέξεων καὶ λαμβάνει τὸ θέμα). βλ. ἀνωτ. σ. 6.

⁵ Noctes Pelasgicæ ? 129 σημ. 9 (παρὰ Κουπιτώρη ἐνθ' ἀνωτ. σ. 60). Ἴσως τῶν σπουδαιότερων τῆς ἀλβανικῆς προσόντων εἶναι ἢ διατήρησις τῆς προσφθίας, ἣτις προώριστα νὰ λύση πολλά τῆς ἑλληνικῆς γλωσσολογίας προβλήματα, π. χ. δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τίς ἢ προφορὰ τοῦ e, ὅπερ διὰ τοῦ η παρυστάθη ἐν τῷ Ἰωνικῷ ἀλφαβήτῳ ἀρχομένου τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. βεβσίως δὲν ἦτο

τῶν διαλέκτων παρατηρεῖται ἀνάμειξις, καὶ Γεγικοί τύποι οὐ μόνον ἐν Τοσκαρίᾳ ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι ἀπαντῶνται π. χ. ἐν Πόρῳ λέγεται *grate martuame, te shtrenguamete edhe te qertuarit, çe te besh ti ishte mire bene*¹.

Ὅπως οἱ κάτοικοι εἰσὶν ἀναμιξ πανταχοῦ διεσπαρμένοι οὕτω καὶ αἱ διαλέκτοι τῆς Ἀλβανικῆς δὲν δύνανται νὰ ᾧσιν ἀμιγεῖς. καὶ ὅπως μεταξὺ τῶν Ἀλβανικῶν πληθυσμῶν αἰεὶ μετακινουμένων κατὰ τὸ παρελθὸν ὄρια δὲν δύνανται νὰ τεθῶσι κατ' ἀκρίβειαν, οὕτω καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ, ὡς παραετήρησε καὶ ὁ Dozon², ἡ ἀνάμειξις εἶναι φυσικὸν ἐπακολούθημα. Οἱ Γέγιγες κατὰ κανόνα διαρκῶς κατήρχοντο ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ὡς στρατευόμενοι, καὶ τὰ μάλιστα ἰσχύοντες παρὰ τοῖς κρατοῦσιν ἐγκαθίσταντο κατ' ἐκλογὴν εἰς τὰ κατακτώμενα μέρη. Ἀλλὰ καὶ αἱ στρατιωτικαὶ ἀποικίαι δὲν ἦσαν ἀμιγεῖς πάντοτε.

οἷα ἡ τοῦ *η* νῦν, διότι ὁ ἰωτακισμὸς φαίνεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἀπὸ τοῦ Β' π. Χ. εἰσαχθεῖς. Καὶ ἔχομεν μὲν κατὰ τὸν καθ. κ. Χατζηδάκιν ἐνδείξεις τινὰς ὅτι οἱ Δωριεῖς διὰ τοῦ *e=η* παρέστησαν τὸ *εε*. (Ἀκαδημ. Ἀναγώσμ. κτλ. Α'. (Ἀθῆναι 1902) σ. 62). καὶ ἐν Ἀθήναις διὰ τὸ *η* ἐγράφη τὸ *e* (αὐτ. σ. 327). ὅταν δὲ οἱ Δωριεῖς, οἷς ἐπεχωρίαζεν ὁ φθόγγος *e*, παρέλαβον τὸ νέον ἀλφάβητον, διὰ τοῦ *η* παρέστησαν τὸ *αι* (χῆρε, Ἀθανῆος, Ταναγραῶν αὐτ. σ. 376). Ὁ κατ' ἀρχὰς ὀνοικτὸς οὗτος φθόγγος κατήντησε *ι* ἔπειτα. Τὴν ἀκριβῆ προφορὰν τοῦ *η* παραδίδωσιν ἡμῖν Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς ὡς ἐξῆς «ὅτι κάτῳ περὶ τὴν βᾶσιν τῆς γλώσσης ἐρείδει τὸν ἤχον ἀκόλουθον, ἀλλ' οὐκ ἄνω, καὶ μετρίως ἀνοιγομένου τοῦ στόματος» (περὶ συνθέσεως ὀνομάτων τόμ. V (Lipsiae 1829) σ. 42). Φαίνεται ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διονυσίου (μεσ. τοῦ Α'. π. Χ. αἰῶνος) ἡ προφορὰ τοῦ *e* διετηρεῖτο (καὶ ὅμως ὁ κ. Χατζηδάκης σ. 381 λέγει, ὅτι ἀπὸ τοῦ Β'. π. Χ. εἶχε καταντήσει *ι*) καὶ ἀποδείξει, ὅτι τὴν προφορὰν τοῦ *e* ὁ Διονύσιος (ἐνθ. ἄνωτ.) παρέστησε διάφορον τῆς τοῦ *η*. (τὸν βουλόμενον πλείω νὰ ἰδῆ περὶ τοῦ *e* παραπέμπομεν εἰς τὰ εἰδικὰ ἔργα τοῦ A. Kirchhoff Studien zur Geschichte des griechischen Alphabets ἔκδ. δ' (Gütersloh 1887) ἰδίᾳ ἐν σ. 102-103, καὶ W. Christ: Grundzüge der griech. Lautlehre (Leipzig 1859) σ. 20-21. Συνωδὰ δὲ τῇ τοῦ Διονυσίου παραδόσει προφέρεται νῦν τὸ *ε* (=e ὅμοιον κατὰ τὴν προφορὰν πρὸς τὸ γαλλ. *e muet*, ἢ τὸ ἀγγλικὸν *u but*) εἰς τὴν ἀλβανικὴν. καὶ ὁ θέλων νὰ ἀκούσῃ τὴν γνησίαν προφορὰν τοῦ Ὀμηρικοῦ ἡ δὲ (=καὶ) κλινάτω τὸ οὖς εἰς τὴν προφορὰν τοῦ ταυτοσήμου ἀλβανικοῦ *edhè*. Ἀνέφερον ἐν παράδειγμα, ἵνα δείξω πόσον χρήσιμος τοῖς Ἑλλησι τυγχάνει ἡ σπουδὴ τῆς Ἀλβανικῆς.

¹ Meyer Albanesische Studien V. Beiträge zur Kenntniss der in Griechenland gesprochenen albanesischen Mundarten. Wien 1896 (ἀποσπ. ἐκ τῆς Sitzungsberichte d. kais. Akad. der Wissens. in Wien, Philolog-historische Classe tom. CXXXIV, VII σ. 34. 36). περαιτέρω τὰ Γεγικά στοιχεῖα τῆς Ἀττικῆς ᾤρισεν ὁ Weigand (βλ. Das Albanisch in Attika σ. 204-205 ἐν Balkan-Archiv τόμ. II, Leipzig 1926). Τὸ *ishte* καὶ ἐν τῇ Ἰταλοαλβανικῇ (Hylli i Drites 1931 σ. 513.

² Ἐνθ. ἄνωτ. σ. 162-168.

Τοῦ Τσαμικοῦ ἢ μάλλον Ἀργυροκαστριτικοῦ ἰδιώματος χαρακτηριστικὰ τὰ κυριώτερα εἰσὶ τὰ ἑξῆς :

1) Ἡ μεγάλη χρῆσις ἢ κατάχρησις τοῦ *j*. Τοῦτο ἐπεκτείνεται οὐ μόνον εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς ἐνεστῶτας ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν παρατατικόν. π. χ. *hajje, thoje, doje*¹, *rije, flije*. Ματθ. 11,18 *as haj, as rij* κττ.² (ἀντὶ τῶν γνησίων Τσαμικῶν: *hanja, thoshnja* καὶ *thosha, donja, rinja, flinja hante, pinte*, κττ.), ἥτοι εἰς τοὺς παρατατικούς τούτους παρατηρεῖται ἡ ὑδροποίησης τοῦ *nj* εἰς *j*. Τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ εἰς τινὰς ἀορίστους· π. χ. *thoj, doj* (ἀντὶ *thashe, desha*)³.

2) Οἱ συγκοπτόμενοι παρατατικοί. ἐν τῷ γ' πληθ. προσ. π. χ. *ruajne* (ἀντὶ *ruanine*), *flijne* (ἀντὶ *flinine*), *kallezojne* (ἀντὶ *kallezoinine*)⁴. οὕτω καὶ *hajne, dilne*; (Ματ. 8,28). *bijne* (ἐκ τοῦ *bje* ἢ *bije* = φέρω), *preqeshne, shkojne, gjejne, rijne, vijne*, ἥτοι εἰς τὸ γ' πληθ. ἀποβάλλεται τὸ *n* καὶ τὸ *i* τρέπεται εἰς *j*⁵. Ἔτι καταφανέστερα εἶναι ἡ συγκοπή εἰς τὸ γ' ἐνικ. πρόσ: π. χ. *din, kerkon, vin, flit* (ἀντὶ *dinte, kerkonte, vinte, flitte*)⁶.

3) Αἱ προστακτικαὶ τοῦ *ma rr, ve, le* ἥτοι: *mirri e haj*⁷. *merri zigone t' im*⁸. *lirri ata*⁹. *virri nde vesh*¹⁰. κττ. (ἀντὶ *mirni, lini, vini*) καὶ τὸ β' πληθ. ἐνεστ. *viri* ἢ *virni, birni* ἢ *biri, ziri* κττ.

4) Τὸ *ç* ἀντὶ *sh* ἐν τοῖς ῥήμ. τύποις· π. χ: *te beç te haç, te dijoneç, te thuaç*¹¹.

5) Τὸ *u* ἀντὶ *nne* καὶ σπανιώτατα τὸ *a* ἢ ἀντὶ τοῦ *a y*. καὶ ἄλλα τινὰ ὡς π. χ. *mbrejdh*¹², *gjerrasa*, κττ. (ἀντὶ *mbleth, gjersa*). καὶ τὰ τοιαῦτα ἄπερ κατωτέρω θὰ εἴδωμεν.

¹ Πρβλ. *H a h n*, II, 76.

² Ὁ Γρηγόριος συνήθως ἔχει τὸν τύπον: *dua je*· π. χ. *nuku dua j te rij* (Ματ. 27,34), ὅπερ εἶναι, ὡς ὀψόμεθα, ἑλληνοαλβανικόν.

³ Βλ. *H a h n* II σ. 82-83 ἀλλὰ καὶ οἱ ἀόριστοι οὗτοι ἀνάγονται εἰς τὰ ἑλληνοαλβανικὰ στοιχεῖα τῆς Μεταφράσεως.

⁴ Ἄλλ' ὁ συγκοπτόμενος τύπος οὗτος ἐν τῇ καθόλου ἀλβανικῇ συμπίπτει τῷ γ' πρ. πληθ. τοῦ ἐνεστῶτος.

⁵ Ἡ συγκοπή γίνεται καὶ εἰς ἄλλους τύπους ῥημάτων: πρβ. *H a h n* II σ. 166 *prine. kurbene* (ἀντὶ *prinine*).

⁶ Ταῦτα βεβαίως παρουσιάζονται ὡς ἀνώμαλα, διότι ὑπάρχει εἰς ἄλλα ῥήματα ὁ πλήρης τύπος συνηθέστερος μάλιστα. (βλ. *H a h n*, II, 80-84).

⁷ Ματθ. 26,26. ⁸ αὐτ. 11,21 καὶ 2,38. πρβλ. καὶ *H a h n* II, 168. ⁹ Ματθ. 15,14. ¹⁰ Πράξ. 2,14.

¹¹ Τοῦτο εἶναι Τεπενλήτικον, καὶ ὑπάρχει ἐκτὸς τῆς ὑποτακτ. καὶ εἰς ἄλλους τύπους· π. χ. ἐν Πράξ. 19,17: *paçe* (ἀντὶ *pashe*).

¹² Πράξ. 1,6 καὶ *H a h n*.

3. Τὰ Ἑλληνοαλβανικὰ στοιχεῖα τῆς Μεταφράσεως. Ἡ πλάνη τοῦ *Xylander* καὶ *Hahn*. Σύγχυσις ἐν ταῖς Γραμματικαῖς καὶ τοῖς Λεξικοῖς τῶν διαλεκτικῶν τύπων.—Τὸ ἔργον τοῦ *Hahn*, πῶς χαρακτηρίζεται.

Πάντες οἱ πραγματευσάμενοι περὶ τῆς γλώσσης τῆς Κ.Δ. ἤτοι τῆς μεταφράσεως τοῦ Γρηγορίου ἐχαρακτήρισαν αὐτὴν ὡς Νοτιοαλβανικὴν, καὶ δὴ ὁ *Hahn* ὡς ἰδίωμα τῶν Ἀκροκεραυνίων, ὡς ἐλέχθη. καὶ τοῦτο διότι δὲν ἐγνώριζεν ἀκριβῶς τὴν πατρίδα τοῦ ἱεράρχου. Ὁ Χριστοφορίδης ὁμοῦς ἐγνώριζεν αὐτὴν καὶ διὰ τοῦτο ὅσας λέξεις λαμβάνει ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου διακρίνει αὐτὰς ὡς Ἀργυροκαστριτικὰς. Ἐν τούτοις ἐνταῦθα ὑπάρχουσι στοιχεῖα οὐχὶ ἀσήμαντα, ἅπερ δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν λαλουμένην ὑπὸ τῶν Νοτιοαλβανῶν. τοῦτο μέχρι τοῦδε οὐδεὶς δυστυχῶς παρετήρησεν· καὶ συνέβη, ὥστε τῶν στοιχείων τούτων νὰ γίνηται ἀνεπιφύλακτος χρῆσις, καὶ εἰσῆχθησαν ἐν Λεξικοῖς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν διευπλώθησαν κανόνες γραμματικοὶ καὶ ἐθεωρήθησαν ὡς ἴδια τῆς Νοτιοαλβανικῆς. Ἐν τῇ παγίδι ταύτῃ ἔπεσε καὶ αὐτὸς ὁ εἶπερ τις καὶ ἄλλος τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ἐγκύψας εἰς τὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τῆς Ἀλβανικῆς, ὁ ἀείμνηστος Χριστοφορίδης. Ἡ πλάνη αὕτη ὀφείλεται εἰς ἄγνοιαν τοῦ βίου καὶ τῶν περιπετειῶν τοῦ Γρηγορίου, ὃν οὐδεὶς ἐξηρεύνησε μέχρι τοῦδε¹. Καίτοι διὰ τὸν καλὸν ἐρευνητὴν, ὁ τίτλος τοῦ «ἀρχιεπισκόπου Εὐβοίας» ἦτο ἀρκετός, ὥστε νὰ προκαλέσῃ τὴν περιέργειαν, ὅτι ὁ ἀνὴρ ὁ ἀφιερῶσας τὸ πλεῖστον τῆς δράσεως αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἐν Εὐβοίᾳ ποιμνίου, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἐκμάθῃ καὶ ἐξοικειωθῇ τὸ ἰδίωμα τῆς διαλέκτου αὐτῆς². Τὸ πλεῖστον τῶν τότε κατοίκων τῆς Εὐβοίας ἠγνόει τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ δὴ ἐν ταῖς κόμαις, καὶ ἦτο ἠναγκασμένος ὁ Γρηγόριος νὰ διδάσκῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ὡς ἔπραττον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς τῶν ἀλβανοφώνων πληθυσμῶν, Ἀλβανιστί, καὶ τὸ τοιοῦτον ἦν ἡ πρώτη ἀνάγκη, ἣτις παρέσχε τὴν ἀφορμὴν πρὸς καλλιέργειαν τῆς Ἀλβανικῆς. Τούτου ἕνεκα ἐπιβάλλεται ἐνταῦθα νὰ διακρίνωμεν σαφῶς τὰ ἐν τῇ Μεταφράσει στοιχεῖα τῆς ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου, καὶ τοὺς χαρακτῆρας, δι' ὧν αὕτη διαστέλλεται τῆς καθόλου Τοσκικῆς ὡς ἰδιωματικῆς.

Ἡ διαφορὰ τῆς γλώσσης τῆς Μεταφράσεως πρὸς τὴν κυρίως Τοσκικὴν ἢ καὶ τὴν Τσαμικὴν εἶναι τότε καταφανὴς καὶ εἰς τὸν πλέον ἀπεριε-

¹ Τοῦτο ἠνάγκασεν ἡμᾶς νὰ συγγράψωμεν τὸ πολλαχού ἤδη μνημονευόμενον ἔργον: Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης, οὗ ἐν ἀρχῇ περιγράφωμεν διεξοδικῶς τὰ τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ τὰ περιστατικὰ τῆς Μεταφράσεως.

² Ἐντεῦθεν φαίνεται ὀρμώμενος καὶ ὁ Παράνικας λέγει ὅτι κατήγετο ὁ Γρηγόριος ἐξ Εὐβοίας (Σχεδιάσμα σ. 175).

γον ἀναγνώστην, ὥστε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαφύγη τὸ ὄξυδερκές βλέμμα τοῦ H a h n. ἀλλὰ δυστυχῶς κατόπιν ἐορτῆς. καὶ τὸ κακὸν ἔμεινεν ἀδιόρθωτον. Οὗτος ἐπιληφθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις (ὡς πρόξενος) τῆς σπουδῆς τῆς Ἀλβανικῆς πρὸ παντὸς ὡς βάσιν εἶχε τὴν Μετάφρασιν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ οὐ μόνον ἐν πάσῃ τῇ Γραμματικῇ αὐτοῦ ἐντεῦθεν ἀρύεται τὰ παραδείγματα, ὅπως καὶ ὁ X y l a n d e r, ὃν ἔχει ὡς ὄδηγὸν εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν κανόνων, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Λεξικὸν¹, οὗ ἐν προοιμίῳις ῥητῶς ὁμολογεῖ περὶ τῆς μοναδικῆς ταύτης πηγῆς ταῦτα: «Die Hauptquelle, aus welcher dieselbe schöpfte, ist die im Jahre 1827 in Korfu erschienene toskische Übersetzung des neuen Testamentes von Gregorius Erzbischof von Euböa. Aus dieser Quelle waren kaum drei oder vier Worte nachzutragen, und nur wenige Formen und Bedeutungen zu verändern»². Ὁ δὲ X y l a n d e r τοσαύτην ἀπένειμεν αὐθεντίαν εἰς τὸ κείμενον τοῦτο, ὥστε πάντα τὰ ἄλλα παραδείγματα, ἅπερ ἐξ ἄλλων ἠρύσθη πηγῶν, ἔκλεισεν ἐν παρενθέσει ὡς ὑποπτα! Μετὰ τοιαύτης λοιπὸν προκαταλήψεως ἐχώρει ὁ H a h n ἐπὶ τὴν χρῆσιν τῆς Μεταφράσεως. Οἱ διδάσκαλοι αὐτοῦ, ὡς φαίνεται δὲν ἦσαν ἱκανοὶ καὶ αὐτοὶ νὰ διαγνώσωσι τὸ ἀνάμεικτον τῆς γλώσσης τῆς Μεταφράσεως. Ἀμφότεροι ἦσαν μαθηταὶ τοῦ Γυμνασίου Ἰωαννίνων, καὶ ὁ μὲν ἐκ τῆς περιφερείας Τεπελενίου καταγόμενος, ὠνομάζετο Ἀπόστολος Παναγιωτίδης³ καὶ ἐπ' αὐτοῦ δὲν δύναται τις νὰ ἔχη οὔτε μεγάλας ἀξιώσεις, οὔτε καὶ πεποιθήσιν⁴, ὅτι ἠδύνατο νὰ διακρίνη διαλεκτικὰς δια-

¹ Δηλ. τοῦτο κυρίως εἶναι αὐτὸ τὸ τοῦ X y l a n d e r, ὅπερ συνεπλήρωσεν διὰ νέων λέξεων ὁ H a h n.

² Alban. Studien III σ. V. πρβλ. καὶ II, σ. V-VI.

³ Ἐκ τοῦ περιφήμου Λαμπόβου πατρίδος τοῦ Ζάππα τῆς περιφερείας Ῥίτσας ἢ Ῥίτσας (μᾶλλον Reza), ἣτις περιέχει 10 χωρία, ἐν οἷς ἡ Λέκκη καὶ τὸ Χόρμοβον (βλ. ἐν Δωδώνῃ Ἡμερολ. τοῦ φίλου κ. Γ. Γάγαρη. ἔτ. Β' 1899 (Ἀθῆναι) σ. 127-132 περιγραφὴν τῶν χωρίων τούτων καὶ τινὰ ἀλβανικὰ αὐτῶν ποιήματα). Εἶναι περίεργον, ὅτι ὁ H a h n δὲν ὀνομάζει τὸ χωρίον τοῦ Παναγιωτίδου. Μεταξὺ τῆς Ῥίτσας καὶ Πρεμετῆς κεῖται ἡ Ζαγοριά ἢ ὁ δῆμος Παρωραίων, οὗ πρωτεύουσα τὸ Sheperi, ὅθεν ὁ D o z o n ἠντίλησε τὰ διηγήματα (Manuel XVI-XVIII σ. 56,64 καὶ 132-136) εἶναι δὲ τὰ χωρία 7 Zhej, Iliar, Oshteva κτλ. (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 155).

⁴ Οὗτος ἔπειτα ἐσπούδασε τὴν λατρικὴν καὶ ὡς χειροῦργον ἐγνώρισεν αὐτὸν ὁ D o z o n ἐν Ἰωαννίνοις (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 7 σημ. 5). ὁ Ἀθ. Πετριδης κατακρίνει τὸν H a h n, ὅτι ἐπωφελήθη χειρογράφου συλλογῆς τοῦ Παναγιωτίδου, χωρὶς ν' ἀναφέρῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. (Ἐφημ. τῶν Φιλομαθῶν σ. 1509-10). Δὲν ἔχει ὁμως δίκαιον· διότι ἐπανελημμένως ὁ H a h n ἐκφράζει καὶ ὀνομασί τὴν εὐγνωμοσύνην εἰς τοὺς διδασκάλους (βλ. ἀνωτ. καὶ II σ. V καὶ 163). Ὁ Παναγιωτίδης οὗτος διέπρεψεν ἔπειτα καὶ ὡς ἱστοριοδίφης δημοσιεύων μέχρι τοῦ 1910 εἰς Περιοδικὰ καὶ Ἐφημερίδας διαφόρους, ἰδίᾳ περὶ Πάργας καὶ Παραμυθίας (ἐνθα ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα) πραγματείας. (βλ. ἐμὴν Βιβλιογραφίαν περὶ Ἡπειροῦ καὶ Ἀλβανίας ἐν Ἡπειρ. Χρονικοῖς Τόμ. Γ' ἐ.).

φοράς, εἰς γλῶσσαν ἦν ἐμπειρικῶς ὡς μητρικὴν ἐλάλει. Τοῦτο ἰσχύει κατὰ μείζονα καὶ διὰ τὸν ἕτερον διδάσκαλον τῆς Γεγικῆς, τὸν Χριστοφορίδην. ὅστις ἐξ Ἑλβασανίου ὑπάρχων μητρικὴν δὲν εἶχε τὴν Τοσκικὴν, οὐδὲ ἰδέαν δὲ τῆς ἐν Ἑλλάδι ὁμιλουμένης. Παρὰ τούτων ὁ H a h n ἐλάμβανε κυρίως λέξεις διὰ τὸ Λεξικὸν καὶ τὸ ὀλίγον λαογραφικὸν ὑλικόν, ὅπερ κατέταξεν ἐν τέλει. Περιορίσθη δέ, ὡς λέγει, ὡς πρὸς τὴν Τοσκικὴν εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Ρίτσας (Reza), ἵνα μὴ ἐκ τῆς ἀναμειξέως καὶ ἄλλων τύπων καὶ ἰδιωτισμῶν τῆς γλώσσης συγχύσῃ τὰ πράγματα! ¹ ὅπερ ἀποβαίνει ἀληθῶς ἀκατανόητον διὰ τὸν ἐπιστήμονα. Ἐκ τῆς συνεξετάσεως καὶ τῶν ἄλλων τυπικῶν ἀποχρώσεων τῆς Τοσκικῆς, ἠδύνατο νὰ ἀποδειχθῇ τίς ὁ ἀκραιφνῆς καὶ ἐπικρατέστερος τύπος. Τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν στενότητα τῆς ἀντιλήψεως τοῦ H a h n ὡς πρὸς τὰ γλωσσικὰ ζητήματα. καίτοι δὲ ἀσφαλῶς ἐχρησιμοποίησε καὶ ἐκ τῆς ζώσης γλώσσης ὑλικόν ², ἀλλὰ τὸ «ἐξαίρετον κριτήριον» ἦν δι' αὐτὸν ἡ Μετάφρασις. Αὕτη ὅμως ἕνεκα τῆς πληθύσεως τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν λέξεων κατὰ τὴν ἀλβανικὴν φωνητικὴν καὶ γραμματικὴν διεσκευασμένων, ἀποβαίνει ἐν πολλοῖς ἀκατανόητος ἀπὸ γραμματικῆς τοῦλάχιστον ἀπόψεως «par l' imitation d' une pensèe et d' un style étrangers», κατὰ τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ D o z o n ³, ὅστις πρῶτος διέγνωσε τὸ κίβδηλον τῆς γλώσσης τῆς μεταφράσεως καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸ γραμματικὸν μέρος ἐστηρίχθη εἰς τὸ ἀφθονον ἀνέκδοτον ὑλικόν, ὅπερ συνεκέντρωσεν εἰς τὸ ὠραῖον αὐτοῦ βιβλίον (ὁ M e y e r ἀντικρούει τὸ τοιοῦτον) ⁴.

Ἐν τούτοις ὁ πολὺς H a h n, ἐνῶ ἠδύνατο ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς γλώσσης νὰ ἐργασθῇ κάλλιον, δὲν ἠθέλησεν, ἀλλὰ θεωρήσας ὡς διίπετες παλλά-

¹ H a h n II, σ. V.

² III σ. V. ὡς πρὸς τοῦτο τῷ H a h n κατὰ πόδας ἠκολούθησε καὶ ὁ D o z o n περιορισθεὶς εἰς τὴν διάλεκτον τῆς Πρεμετῆς (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 163). Καὶ οὗτος μὲν ἐπέτυχε πλήρως τοῦ σκοποῦ καὶ παρέδωκεν ἡμῖν πιστὴν καὶ ἀπηκριβωμένην εἰκόνα τοῦ ιδιώματος, οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ H a h n παθὼν ὅ,τι ἀκριβῶς ἐφοβεῖτο ὑπολαβὼν γὰρ τὴν γλῶσσαν τῆς Μεταφράσεως ὡς ἀμιγῆ ἀπήντησε τὸ ὑλικόν ἐντεῦθεν πρὸς καταρτισμὸν τῶν γραμματικῶν νόμων καὶ κανόνων.

³ Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 10 πρβλ. καὶ 168 ἐνθα ὀνομάζει Ἀριστοφάνειον τὴν γλῶσσαν τῆς Μεταφράσεως.

⁴ Βλ. παράρτ. τῆς Allgemeine Zeitschrift τῆς Αὐγούστης ἀρ. 142 (22 Μαΐου 1881) ἐν τέλει, ἐνθα φρονεῖ, ὅτι ὁ D o z o n δὲν ἐχρησιμοποίησε τὰ κείμενα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἐν τῇ Γραμματικῇ. ὅπερ δὲν ἀληθεύει. Οὗτος ὡς θὰ ἴδωμεν παραδίδωσι κάλλιον τοὺς τύπους τῆς Τοσκικῆς ἢ ὁ H a h n ἐπὶ τῆς Μεταφράσεως στηριζόμενος. βεβαίως ἔχει τὸ κακὸν ἐλάττωμα, ὅτι δὲν παραπέμπει, ἀλλὰ δὲν σημαίνει, ὅτι δὲν ἔλαβε ὑπ' ὄψιν τὸ ὑλικόν κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν κανόνων, οἵτινες ἄλλως δὲν θὰ ἴσαντο. Τὸ ἀληθές εἶναι ὅτι δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν αὐτὸ κατὰ τὸ σημεῖον τῆς ἐκ τῆς γλώσσης τῆς Μεταφράσεως νοθείας αὐτῶν.

διον τὴν Μετάφρασιν, συνεφόρησεν ἐκ ταύτης οὐ μόνον ψευδεῖς ἐν τῇ Γραμματικῇ κανόνας τῆς γλώσσης τῶν ἐπὶ τάδε Ἰαλιανῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Λεξικὸν (παρὰ πάσας τὰς προσημειωθείσας ἐπιφυλάξεις), ἀθρόας νεοελληνικὰς λέξεις. Ἐξαίρει δὲ ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ Τυπικοῦ τὸ τοιοῦτον ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐναβρύνεται προσφέρων «τοῖς ἀρχαιολόγοις καὶ ἐθνολόγοις μετὰ ἄλλεμα», ἐν ᾧ ὑπάρχει τελεῖα παράστασις τῆς σχέσεως τῆς Ἰαλικῆς πρὸς νεοελληνικὴν, ἀπὸ τοῦ σπουδαιότερου σημείου καὶ ἐνδιαφέροντος. Ἐπὶ τούτων στηριζόμενος διὰ πολλαπλῶν ἐνδείξεων εἰκάζει ὅτι ἀμφοτέραι αἱ γλώσσαι ἐν τῷ συνόλω ἔχουσιν ἐξελιχθῆναι κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους, ἢ ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἔχουσι κοινὴν τὴν καταστροφὴν (dass sich beide Sprachen im Ganzen nach denselben Gesetzen entwickelt haben, oder genauer verkommen sind). Τὸ δὲ τοιοῦτον, λέγει, δύναται ἡμᾶς ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ ἄγῃ εἰς συμπεράσματα περὶ τῆς προγενεστερᾶς μορφῆς τῆς Ἰαλικῆς γλώσσης, ἧς οὐδὲν ἔχον ὑπελείφθη ἡμῖν. Εἰς μίαν τοιαύτην ἐργασίαν, φρονεῖ, ὅτι ὡς ἀναπόφευκτος ὅρος προϋποτίθεται ἡ συγκριτικὴ ἐξέτασις τῆς Γεγικῆς διαλέκτου, ἧς οἱ τύποι πολλάκις ὀδηγοῦσιν ἡμᾶς εἰς ἀρχαιότεραν ἐποχὴν, ἢ οἱ τῆς Τοσκικῆς¹.

Καὶ εἶναι μὲν πολὺ ὠραῖα ταῦτα, ἀλλ' οὐδέποτε ἐλέχθησαν τόσῳ μεγαλειώδεις λόγοι μὴ συμβιβαζόμενοι δυστυχῶς πρὸς τὰ πράγματα, καὶ οὐδέποτε ἀνηγέρθη μεγαλοπρεπέστερον οἰκοδόμημα ἐπὶ οὕτω σεσαθρωμένων βάσεων! Καὶ εἶναι λυπηρόν, διότι οὔτε οἱ εὐτυχεῖς ἐθνολόγοι, οἵτινες πολλάκις ἐξεκαμίνευσαν τὸ μετὰ ἄλλεμα αὐτοῦ, οὔτε καὶ οἱ γλωσσολόγοι ἠδυνήθησαν μετὰ 70ετίαν ἤδη νὰ συμφωνήσωσι πρὸς τὰ ἀνωτέρω συμπεράσματα τοῦ Hahn. ἀλλ' εἶναι ἔτι λυπηρότερον, διότι οὐδεὶς ἀνεκάλυψε τὴν τοιαύτην πλάνην τοῦ διακεκριμένου Ἰαλιανολόγου, οὗ τὸ ἔργον ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρῆται ὡς βᾶσις καὶ πηγὴ ἀνεξάντλητος διὰ τὴν Ἰαλιανολογίαν, (καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἀνὴρ παρὰ τὰς συμπαρομαρτούσας ταύτας κῆρας κατέλαβεν ἤδη τὸ Πάνθειον τῶν μεγάλων συγγραφέων καὶ θὰ ἀπολαύῃ διαρκῶς τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Ἰαλιανικοῦ λαοῦ). Ἐν τούτοις αὐτὸς ὁ ἴδιος ὑποπεύσας, ὡς φαίνεται ὅτι, τὸ τραγελαφικὸν συμπίλημα τῆς γλώσσης τῆς Μεταφράσεως οὐδόλως πρὸς τὸ ἰδίωμα, ὅπερ αὐτὸς ἐγνώρισε, συνεβιβάζετο, ἐζήτησεν, ὡς εἶδομεν, νὰ συμβουλευθῆναι τὸ τῆς Χιμάρας ἰδίωμα, ἀλλ' οὐδὲν ἤνυσεν πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτοῦ. ἴσως διότι τὸ ἔργον εἶχε συντελεσθῆναι. Καὶ ἡμεῖς σήμερον εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ἐπιληφθῶμεν τῆς ἐκκαθαρίσεως τοῦ παρουσιαζομένου κυκεῶνος καὶ νὰ καθορίσωμεν τὰ πράγματα.

¹ Π σ. VI, δὲν φρονῶ ὅτι ἀληθεύει τοῦτο περὶ τῆς Γεγικῆς λεγόμενον, ἧς οἱ τύποι παρουσιάζουσι φθορὰν μείζονα ἢ οἱ ἀντίστοχοι τῆς Τοσκικῆς.

4. Ἡ Ἑλληνοαλβανικὴ διάλεκτος.—Ὁ ἔσμος τῶν ἑλληνικῶν λέξεων καὶ οἱ μεταπλασμοὶ αὐτῶν.—Αἱ κυριώτεραι ἰδιωματικαὶ λέξεις ἐκ τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς εἰσχωρήσασαι ἐν τῇ Μεταφράσει.—Τὰ διαλεκτικὰ τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς γνωρίσματα.

Ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανικὴ διακρίνεται πρὸ πάντων διὰ τὸ πλῆθος τὸ ἀνείκαστον τῶν ἑλληνικῶν λέξεων, ὥστε ἐν τοῖς περίξ τῶν Ἀθηνῶν καταντᾷ ἀλβανοφορεμένη Ἑλληνίς! Τοσαύτη κατάχρησις ἑλλ. λέξεων γίνεται, ὥστε προκαλεῖ τὴν εἰρωνεῖαν τῶν ἀκούοντων καὶ τὸν γέλωτα. Σταχυολογῶ ἐπιδορπίου χάριν τινὰ ἐκ τῶν μνημονευθέντων ἄσματιών τοῦ κ. Σωτηρίου καὶ τῶν παρὰ Weigand¹.

Levqeza ne perivol—haris me nje çike mboj.

Anathema emborikate—çe skane mellan e karte².

anathema palo epohine—pa smirr vajza ksenetine!³

atjè çe gjymnaseshe—nekelipotaksese?

Lipotakse me po me zene—meta fillaqi me vene⁴.

Feru si te féreshë—kudo me shohe thèreshë.

theru si thereshe prota—thòe: do na ndanje bota⁵.

Mes' i holle si kormò—ngrihete n' ere si aitó⁶.

Na hathis palokutó—tata im s' te ben gambró⁷.

Nje taksith çe meletise—panta vajte s' metanoise⁸.

Ἐπειτα ἔχομεν καὶ τὰ ἔρμαφρόδιτα εἰς λέξεις τε καὶ φράσεις:

kathe dite, kathe mpreme, me dhane prama te lira, kesh anallavur nje ipotesin, koprè ikonomiqè⁹, çurepe tripito¹⁰, me shumë glikomili¹¹, kalloindreçure trapeze, per te shih ç' dote a probe ne j, do vinje edhe dote a povinje¹², e gjegji dhe i kakondin j¹³, djali kakoziu¹⁴, kakozeze¹⁵, pse do te

¹ Τοῦ μὲν Σωτηρίου τὰ κείμενα προέρχονται ἐκ Μαρχοπούλου τῆς Ἀττικῆς καὶ τινὰ ἐκ Σπετσῶν, τοῦ Weigand ἐκ Κορωπίου τῆς Ἀττικῆς.

² Λαογραφία (Πολίτου) Α' 85-86. ³ 87. ⁴ Β' 96. ⁵ 103. ⁶ 104. ⁷ 109. ⁸ 112. ⁹ Ἐξεπίτηδες (ἐκτὸς τῶν περιχώρων τῶν Ἀθηνῶν) κατέφυγον καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα τοῦ ἄστεως, καὶ ὅσαι λέξεις δὲν ἔχουσι τὴν παραπομπὴν ἐνταῦθα ἀναφέρονται εἰς τὰς σημειώσεις μου, ἃς ἔλαβον διαμείνας κατὰ τὰ ἔτη 1919-1923 εἰς Κακοσάλεσι μὲν καὶ Βαθὺ (μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Χαλκίδος) καλοκαίρια δύο, καὶ ἄλλα δύο ἐπὶ τοῦ Ἑλικῶνος εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ὁσίου Σεραφεῖμ, ἔνθα ἤκουον τὰ ἄλβανικὰ οὐ μόνον παρὰ τῶν μοναχῶν, (ἀπάντων ἀλβανοφώνων) ἀλλὰ παρὰ τῶν ἐκ τῶν περίξ χωρίων Χοστίων, Δομβραίνης, Ζυρικίου, Κυριακακίου κτλ. ἐπιδημούντων χωρικῶν. ¹⁰ Λαογρ. Α' 89,50. ¹¹ 91. ¹² 93. ¹³ 94 κακοφάνηκεν. ¹⁴ Τὰ ἐφεξῆς ἐκ Πόρου εὔρηται ἐν τοῖς Alb. Studien τεύχ. V τοῦ Meyer σ. 36. ¹⁵ αὐτ. 53.

kakopatirnjesh (=θά τιμωρηθῆς)¹, kakogramme (καὶ kakavrame)², kakozi, kakogramèn—nxir ato çe ke nder ment³ vate djali nde nuni, e kaodheksi καὶ kaodheks⁴, kallomire (55). Kalè plaka bábezo! hajde beme nje thelime (51), lishe kakoshkaure⁵, te ksanalëhetë (49) djelli çe protodel (60) pune mboreto. Εἶναι δὲ περίεργος καὶ ὁ μετασχηματισμὸς τῶν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς, τῆς συγχρόνου καὶ τετριμμένης, λαμβανομένων λέξεων, ἐν αἰσῇ ἀφομοιωτικῇ τῆς γλώσσης δύνανται δὲ νεῖναι τόσῳ ἰσχυρά, ὅσῳ παρὰ τοῖς Νοτιοαλβανοῖς. Ἀναφέρομεν ἐνταῦθα λέξεις καὶ φράσεις τινάς: arvanite kenge, ovrinj (βρουνία, ἀβουρνιά) orektiqé, koprè ikonomiqè, parè (παρᾶς), vorè (βορρᾶς), stëpi ftohè, zestò supè, enete palò (τὸ enete=ροῦχα), vajze nga ikogjenie, podhè qentistiqè, djalthë llahtaristò, qes (ἀντὶ kisha) anallavur nje ipohreosi, drangulè (δραγγολία, ὄφισ), foressi, fóre (φορᾶ, δύναμις), herem, jatri πληθ. jatrina, kardhiàs (ῥιγῶ, ἐν Ἑλικῶνι, ἐν Ἀττικῇ merdinj), ame (δός μοι), argati, (ἐργατιά), dhiforime καὶ dhiforimate (δίφορον), ç' ande ndara dhromit (ἐκεῖθεν τοῦ δρόμου), zois (ζωογονῶ), silloisem, rehe (ῥάχη), revoni καὶ revonjis (ἄρραβωνίζω), kopè (ἢ kapè) κοπέλλα, kopósem, llamparis (λάμπω καὶ παρὰ τοῖς βορειοαλβανοῖς), mèta (μετά, ὕστερον) meraq ἢ merahi (μάραθρον), milath καὶ midhale (ἀμύδαλον), nikoqirat, noti (νότος, Τοσκ. notis=νοτίζω, not δὲ παρὰ Γέγιδες τὰ νῶτα, ἢ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης), njora (ἐνωρίς), olpris, (ἐλπίζω), ormis (ἐντολή ἐκ τοῦ ἔρμηνεύω, ἐνῶ Τοσκ. ormis=στολίζω) ἐκ τοῦ orpare, parakome (στραβοπόδης). Παραλαμβάνομεν καὶ αὐθις ἐκ τοῦ Πόρου τινὰ παραδείγματα: nje plake ftohè (36), vate tuti harè, bene harè te mbëdha (40), palonjeri (41), gala-galate (43), prishi sorete (49), te benhemi aksie (=ὑπὲρ τοῦ καταξιωθῆναι 50), vetullate me t' unxihine—mos u ke vene vafine (=βαφή 59). mbretopull (35), mèta (σπανίως μετά) do metanoisnje (37), nje kopile kaq' e bukure, qe feksi shtëpia (37), u his (=χύνω) dorberia e dera vet pre nde shkemp (45), te me thej çe nd' arhis (57), nje taksinh çe meletise⁶, te t' arnis neke mborës⁷, se mos tihje (τύχη) bejme andare⁸, agapisa moll' afrate⁹, koposem (19), ah, iziu, çe u kanonishë, nga nje vaize u limbishë! (59).

Ἀπλούστερον μεταβάλλονται τὰ οὐσιαστικά: π.χ. vorè, parè, koprè καὶ ἔ. (ἀλλ' okà), sot ve gusht (=γοῦστον), pse midhë basilea

¹ Meyer, 40. ² 60. ³ 61, 62. ⁴ 36, 82 ἐν Ἀττικῇ kallodheks Λαογρ. Α' 97. ⁵ αὐτ. Β' 113, 1. 96. ⁶ αὐτ. Β' 112, 1. ⁷ αὐτ. Α' 93, 88. ⁸ αὐτ. 93, 1. ⁹ αὐτ. 93, 88.

ska kaqe te mire fai (=φαγεῖ 37), si e pa kopilea (=μονοταρο (ἀμέσως) mberda (38, 39, 40). te me japesh fr¹ ende (38), mblyane tuti kozmine (=κόσμον 45), çe the² djale?—tet' a benj u monofjale (51), drom me lanog³ mboretò te me qeshni (24), sovarò te mos me mbash⁴ jese (63=φόνισσα), monodufeki te vras (60), djara (διάφορον), pre te çojne vione (14=θησαυρός), ç' ish një⁵ ti². qente e horse (=χώρα 20).

Σύνδεσμοι: ande (=άν) befsha u ketë (20), afu bleune

"Ετι περιεργότερα καὶ τὰ ἑξῆς ἐν γένει ἕξ ὄλων τῶν ἀναρ⁶ fregadhe frengë⁴, te dete (v' ἀγαπᾶ) horne edhe llaone e tij⁷, καὶ monobile⁶, u duk para kseno⁷, kanello ollothri⁸ tanani⁹, një pallathure ngà notiká¹⁰, keshe epiméar¹¹ mbistemén (ἔμπιστος) aksiomatikó, agaria pra¹² κττ. Καὶ ἔτι τούτων χεῖρω: Fa ja isht etimo¹². Ama isht¹³ me pelqen te lakisheshe ne shur, edhè te me lajn afro¹⁴ ne katofli edhè e perimninje¹⁴. Njeri i dhistihire di te dhiavás¹⁵. ama arhisa te dhiavasinj tatan¹⁶ me efiti. Dheu do mbétete hersë, edhè do katansi ákarpò pémete tona¹⁶. Do jem plusio, edhè ti edh¹⁷ me kselódhen. Nji her edhè një kerò ish një vasilè e¹⁸ silise. Çeli do qivernisinje laon ten².

Ishin pantote te thlipsure, aparigórito¹⁹ pi mos ishin androjen i agapisure. Ga mberda omosva stenaksen edhè sqepsej¹⁷. Nji erimi do aplòsete¹⁸ ne Nji eleinò kalive ne kapno edhè ne skupidhia. l sopiske, hrise edhè méta²⁰. Ti katandise aniof Je sklirózémer, edhè arono²¹. Τέλος ληφθήτωσαν ὑπ²² μεταπλαστικά τῶν ἑλληνικῶν λέξεων π.χ. i aksim, te aksne²³ çe aksisene²³, horadhi, horadheps²⁴, tellore (τέ²⁵ κόσμου), kllara (κλαδιά)²⁵, pallathure κττ²⁶.

¹ Αὐτ. Β' 115,30. ² αὐτ. Α' 91. ³ αὐτ. 95. ⁴ Λαογρ. Β' 90, 74. ⁵ 103 ἀρχ. Α' 98. ⁶ αὐτ. 102. ⁷ 92,84. ⁸ Β' 103,178. ⁹ 106,218. ¹⁰ Α' 105,10. ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶

¹² G. Weigand, Das Albanische in Attika ἐν Balkan-Aron Leipzig. σ. 173 (ἑφεξῆς=W.). Τὰ ἐνταῦθα δημοσιευθέντα διηγήματα εἶναι κυρίως ἐκ τοῦ χωρίου Κορωπί. ¹³ αὐτ. 175. ¹⁴ 176. ¹⁵ 178. ¹⁶ 179. ¹⁷ αὐτ. αἱ Ἑλλ. λέξεις εἰς ὀλιγώτερον ἡμισελίδου!

¹⁸ 181. ¹⁹ 191. ²⁰ 188. ²¹ 189. ²² 185. ²³ 181-3. ²⁴ 187. ²⁵ 186. ²⁶ 1

Τοσαύτη ἀθρόα ἡ τῶν ἑλληνικῶν εἰσβολὴ ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ! Καὶ

(ἔλλα) ὡς ὁ Γρηγόριος, καίτοι εἰθισμένος ἐν τῇ αὐτοῦ πατρίδι πρὸς ταῦτα, εἶπεν ὅτι ἐν Εὐβοίᾳ ἐξωκειώθη ἔτι πλέον καὶ ἐξέμαθε διάλεκτον ¹, ἣν δυσχερὲς τις ἄνευ τῆς γνώσεως τῆς ἑλληνικῆς κατανοεῖ, ἐν τούτοις κατώρθωσεν ἑμὲλῶς ν' ἀποφύγη ταῦτα ἐν τῇ Μεταφράσει, πλήν τινων δυσμεταφράστων.

Βεβαίως δὲ εἶναι εὐκόλος ἡ διάκρισις ἐν τῇ Μεταφράσει πασῶν τῶν (=) χρήσει παρὰ τοῖς Ἑλληνοαλβανοῖς λέξεων, Τοσκικῆς οὔσης καὶ τῆς διακτου αὐτῶν, ἀλλ' ἡμεῖς παραλαμβάνομεν ἐνταῦθα ἐκείνας, αἵτινες ἀμέσως ἀκριβῶνται, καὶ ἄς ἔτυχεν, ἢ νὰ ἀκούσωμεν παρ' αὐτῶν, ἢ ν' ἀναγνώσωμεν.

α d h a καὶ d h a, οὖν, λοιπὸν (οἱ Τόσκιδες καὶ Γέγιδες ἔχουσι συνή-
ως τὰ ἔξε) ος τὸ pra). ada ἔχουσι καὶ οἱ Ἰταλοαλβανοί, ὡς εἶδομεν ἄνωτέρω.

ni adhà ato qe jane te Qesarit (Λουκ. 20,25 καὶ 21,7). Davidh dha

thot' ate (Λουκ. 20,44). ç' eshte dha kejo (αὐτ. 3,8. πρβλ. καὶ 20,17,

ἢ 33. Ἰω. 16,17. Πρβλ. καὶ W. 193). Οὕτω καὶ ἐν Κορωπὶ τῆς Ἀτ-

κῆς adha (Weigand Das Albanische in Attica ἐν Balkan-Archiv II

26 σ. 193). Ὁ Βορρ σχετίζει αὐτὸ πρὸς τὸ σανσκο. atas=ὄθεν λοιπὸν,

ἢ ἐδῶ. Παραδόξως τὴν λέξιν εὗρισκω καὶ παρὰ Meyer, ἐν τοῖς ἐκ τοῦ

ἢ τκου εἰλημμένοις μύθοις· π. χ. keshtu adhà u bene gati ². Τὸ adhà

ἔχει ἐν χρήσει νῦν ἐν Κρήτῃ (τῇ Ἀνατολικῇ) ὡς ἐδᾶ: *Μὰ μορεῖς νὰ πο-*

ς μπλειό, κειὰ ποῦ σὲ φίλησα γώ; Πόσο μ' ἀγαπᾶς ἐδᾶ ³; Τοῦτο ἀκριβῶς

ἰσοδείκνυσιν ἀριδῆλως τὴν Ἑλληνικὴν καταγωγὴν τοῦ μορίου.

ahiere καὶ a te here, (ἐκ τοῦ a te here=ἐκείνη τῇ ὥρᾳ).

ατ. 19,28, Ἰω. 8,28). Οἱ Τόσκαὶ καὶ Τσάμιδες λέγουσιν ahere (ἢ aere)

ate. Ὁ Hahn (II 164) ἔχει ayeere, ὅπερ εἶναι μοναδικόν, καὶ πιθαν-

νὰ εἶναι λελανθασμένον. Ἐν Κοριτσᾷ καὶ ὁ ἐκτεταμένος τύπος: a te

na j. (Mey. 64). Ἐν Ἑλλάδι ahiere ἢ ahere καὶ ahiaara ⁴. Ἐν δὲ Ἰταλίᾳ

Ea hiera ἐπίσης ⁵. Ἡ ἐπένθεσις τοῦ i εἶναι ἰδίωμα τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς

ἑλέκτου, δι' ἧς ἐν αὐτῇ τὸ δασὺ ἢ μεταβάλλεται εἰς ἠχηρὸν χ.

α me, δός μοι.

α me atò qe me do? (Ματ. 18,28). memezò ame sevdane (Σ. Β'100, 148)

ἑλός ἢ Ἰταλοαλβ. eme (oeme) uratene ⁶.

¹ Δυστυχῶς τοῦ ἰδιώματος τῆς Εὐβοίας οὐδαμῶθεν ἠδυνήθη νὰ λάβω γνώσιν.

νῦν περιορίσθη ἡ Ἀλβανικὴ μόνον εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς νήσου.

² Kurzgefasste albanesische Grammatik mit Lesestücken und Glossar.

182. Ἐκ τοῦipzig. 1888. (=Mey.) σ. 64 καὶ 66. Ἀλλ' ὅπως θὰ ἴδωμεν καὶ εἰς ἄλλας λέξεις ἢ

μόνοσσα τοῦ Μήτκου εἶναι ἐπιτετηδευμένη, καὶ δὲν περιορίζεται εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Κο-

σᾶς, ἐνθα οὔτε τὸ adhà τὸ gati λέγεται.

³ I. Κονδουλᾶκη, Πρώτη ἀγάπη. ἐκδ. β' (Χανιά 1927) σ. 8. ⁴ Σωτ. Α' 105.

W. 176. ⁵ Ditur. II, 311.

⁶ Skanderg. 156. Ἐπίσης ἐν Ἀττικῇ καὶ δὴ ἐν ταῖς νήσοις καὶ τῷ Πόρῳ συνηθέ-

τον καὶ τὸ a m i (ξένον ἐντελῶς παρὰ Τόσκαίς): ami çe te them?

1. 88.

anangasi, (Ματ. 14,22).

Τόσκιδες viasi¹, Χρ. shtrengoj. Ἐν χρήσει καὶ παρὰ τοῖς Ἰταλοαλβανοῖς τὸ anangas.

angalasi, (Ματ. 16,22).

Οὕτω μεταφράζει ὁ Γρηγόριος τό: προσλαβόμενος. Ὁ Χριστ. e morri mbe njane (μεταφρ. παραλαβὼν αὐτὸν κατ' ἰδίαν). Τοσκ. përqafonj.

asprete, τὸ χρῆμα (Πράξ. 4,35).

Χριστ. ashprate τὰ ἀργύρια (Ματ. 26,15) ἀφῆκεν ἀμετάφραστα. ὁ Γρηγόριος ἔχει δ' ἐν παρενθέσει t' ergjenta. καὶ ἐν 25,18 κ. ἄ. ἀπλῶς ergjent, ἢ argjent (Χριστ.).

bicuni, (Λουκ. 2,24).

Χριστ. turtul. ὡς πανταχοῦ λέγεται ὁ τούρτουρας, Νεοελληνικὰ πιτσούνια (βλ. Meyer Alb. Stud. V, Glossar).

djelme καὶ djelm, (πληθ. τοῦ djale. προβλ. διάλος, παῖς. (Ἡσύχ.). Ματ. 11,16, Λουκ. 3,8. 20,29 κ. ἄ. Οὕτω καὶ οἱ Γέγιδες, Τόσκιδες καὶ Τσάμιδες djem, djemte καὶ djemeria ἢ νεότης². Ὁ ἀκραιφνῆς τύπος παρ' Ἰταλοαλβανοῖς: djaleme (Skanderb. σ. 232).

djer, (πληθ. τοῦ dere, θύρα) καὶ djerte παρὰ Meyer Alb. Stud. V σ. 50. (Ματ. 16,18) ἀντὶ dver. Οὕτω καὶ ὁ Σωτ. (Β' 115,31). Ἡ λέξις παναρχαιοτάτη: Σανσκρ. duâr, (τὸ u=v, ἐνῶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ u=j, v).

dhemòn, δαίμων.

(Λουκ. 4,33, Σ. Β' 108,244). Ἐν Λουκ. 9,32 djall διάβολος, ὅπερ παναλβανικὸν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου εἰσαχθέν. ἐντεῦθεν καὶ τὸ ὄημα djallos (ἀεὶ οὕτω παρὰ Γρηγορίῳ Ματ. 5,24 τε djallosure καὶ 8,16). καὶ dreq (δράκων).

dhiavàs, (Ματ. 19,14. Λουκ. 4,16).

Ἐπάσχει ἐν χρήσει καὶ παρ' Ἰταλοαλβανοῖς³, ὁ Χριστ. ἔχει kendoj, ἀλλὰ τοῦτο σημαίνει τραγωδεῖν, ὅθεν καὶ τὸ τραγούδιον, ὅπερ οἱ Ἰταλοαλβανοὶ λέγουσι sinodia⁴.

eja-ejani, (Ματ. 14,29. 11,28. 21,38) ἐκ τοῦ ἔλα.

Ἡμεῖς λέγομεν ajde. Ὁ Γρηγόριος ἔχων τὸν Ἀττικὸν τύπον ἀποδεικνύεται ἔλλιπῆς περὶ τὴν Τοσκικὴν.

¹ Ἐν Ἀττικῇ viasi ἢ βία.

² Hahn II, 165, 129, 120· ἐν δὲ 168 diele ἐσφαλμένως.

³ Ἀξιόλογον εἶναι τὸ ἀναφερόμενον εἰς ἀρχαῖον ζῆμα: I biri i Pjeter Shinit, ὑπὸ τοῦ ἐξόχου ποιητοῦ De Rada παραδοθέν, ὅτι ἡ μήτηρ ἔστειλε τὸν υἱὸν τοῦ ἥρωος πεσόνητος εἰς μοναστήριον: to e dhianos neje te xoeoej. κτλ. (Skanderbegu, Sirdani σ. 167. εἰς ὃ παραπέμπω συντόμως Skanderb.).

⁴ Rondinella Marciani (Ditur. III 177).

elefthero, jan' ἐλεύθερο.

(Ματ. 17,20), te leftherosure (8,10), Χριστ. te lire, te liguare. (ὅπερ παρὰ τοῖς Τόσκαις σημαίνει εὐθηνός): rush te lire εὐθηνὰ σταφύλια, u liguà buka, ὁ ἄρτος ἐγένετο εὐθηνός (σήμερον τὸ i lire ἐν χρήσει ἐπὶ τοῦ ἐλεύθερος θεωρεῖται νεολογία εἰσαχθεῖσα ἐκ τῆς Γεγικής). kuvendon me lefteri (Ἰω. 7,13 ἢ ὀρθὴ προφορὰ), ἐνθα ὁ Χριστ. ἐσχημάτισε νέαν οὐχὶ τόσω ἐπιτυχῆ λέξιν perpara sysh=πρὸ ὀφθαλμῶν. lefteri καὶ οἱ Ἰταλοαλβανοί: tue dashur lefterin e dheut ç' i leu¹.

fare, (gje), πράγμα τι.

çdo fare pune (Ματ. 18,19, Ἰω. 15,7). Οἱ Τόσκιδες καὶ Τσάμιδες συνήθως τὸ fare², (ὅπερ ἐν τοιαύταις χρήσεσι καταντᾷ ἀόριστος ἀντωνυμία) παραλείπουσιν, οἱ δὲ Ἑλληνοαλβανοὶ ἔχουσι πάντοτε κατὰ πλεονασμόν π.χ. ἐρωτῶσι: nxure fare gje? ὅπερ οἱ Τόσκαι λέγουσι: mesove gje. οὕτω καὶ: do gjendet fare nje gjilperere? (Βαθὺ Αὐλίδος), ἀντί: do mos gjen dot nje gjilperere? veshtojne torre. fare tate=βλέπουν περὶ. πουθενὰ ὁ πατήρ³.

e feksure, φωτεινή.

re e feksure (Ματ. 17,5). Χριστ. e ndriçime, συνηθέστατον παρὰ τοῖς Ἑλληνοαλβανοῖς τὸ feks (φέγγω).

foti-a, ὁ λύχνος.

Mos vjen φωτία qe te vihete ndene shinik? (Ματ. 4,21) dez fotine (Λουκ. 8,16). Ἐν τούτοις ἀλλαχοῦ χρῆται διαφόροις ὀνόμασι. π. χ. Ματ. 6,22: drit' e kurmit eshte siu. Ἀποκ. 1,20 shtate lihni te arta. 11,4. di kandilerete. Χριστοφορίδης kandil, ὡς συνήθως λέγεται παρὰ τοῖς Τόσκαις καὶ λοιποῖς Ἀλβανοῖς ὡς καὶ τοῖς νεωτέροις Ἑλλησιν. kandilier (Skanderb. 242) παρ' Ἰταλοαλβανοῖς.

hria, Λουκ. 24,7 eshte hria. Χριστ. duhete. συνήθης ἢ λέξις ἐν Ἀττικῇ καὶ ταῖς νήσοις: neke kam nonje hri (οὐδεμίαν ἔχω ἀνάγκην).

ja, Λουκ. 22,3: ja satanaj. Ἰω. 16,29 καὶ 32: ja vien. Χριστ. na.

kofina, (καὶ shporta) Ματ. 16,10. ἐν Ἰωαν. 6,13 kosha.

ksehilis, Λουκ. 6,38 te ksehilisure. Χριστ. derdhure per buze.

ksenderonj, Ῥωμ. 2,5=καταφρονῶ. Χριστ. benj per as gje.

kseperblim, Ματ. 20,28 =λύτρον. Χριστ. shperblim. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα ἐκ προθέσεων Ἑλληνικῶν σύνθετα Ἀλβανικά ὀνόματα εἶναι ἴδια τῶν Ἑλληνοαλβανῶν (πρβλ. katabenj, arobenj, metavinj. κατάχρησις ὅμως γίνεται εἰς τὸ kse=ἐκ). Παρὰ τοῖς Ἡπειρώταις ἐν λίαν περιορισμένην χρήσει εἶναι μόνον τὸ kse—(ksebenj, kseberdheps κττ).

¹ Ditur. II, 312.

² Περὶ τῶν διαφορῶν σημασιῶν αὐτοῦ βλ. Λεξικὸν Χριστοφορίδου σ. 456.

³ Σωτ. Β' 53.

Τούτου ἔνεκα καὶ ἐκ τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Χριστοφορίδου ἔλλειπει τελείως τὸ στοιχεῖον ks=ξ. Ἐν τῇ ὁμιλίᾳ ἐνίοτε ἀκούεται τὸ ks, ἀλλὰ προέρχεται ἐκ τοῦ kes' π. χ. ksille, ksule (ἀντὶ kesille, kesule).

ksigjis, Λουκ. 24,27: u ksigjis ature, Χριστ. sgjithte. Τοῦτο ἔπειτα ἐκ τῶν σχολείων εἰσήχθη καὶ ἐν τῇ συνήθει γλώσσῃ ἐν Ἀλβανίᾳ, ἀλλὰ παντὶ σθένει ἀγωνίζονται οἱ ὑπερπατριῶται νὰ ἐξοβελίσωσιν αὐτὸ ἐκ τῆς γλώσσῃς πλάσαντες διαφόρους ἀλλ' ἀτυχεῖς πρὸς ἀντικατάστασιν λέξεις, ὡς τὸ perketenjë, shrjegonjë κττ.

kurme, κορμός, σῶμα.

Ῥωμ. 1,3. qe morri kurme e u le. Χριστ. qe lindi. pas mishit. προβλ. καὶ Ματ. 10,28 ἔνθ' ὁ Χριστ. ἔχει trup. kurm ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἑλληνοαλβανοῖς καὶ Ἰταλοαλβανοῖς.

llampsenë, (do të) si dielli Ματ. 13,44. Χριστ. të ndritnjene. Ἀττικοί, Γέγιδες καὶ Ἰταλοαλβανοὶ ἔχουσιν ἀντὶ τούτου llamparis¹.

llao, Ματ. 15,8: kuj llao aferonete tek meje. Τόσκιδες καὶ Γέγιδες: llauz.

latri, Λουκ. 4,8. do ti beç levdime latri. Χριστ. dot' i lutesh. λάτρα (Νεοελλ.) ἢ φιλοκαλία τοῦ οἴκου.

lëmonjarr. Λουκ. 6,36. Χριστ. i perdelyershim (προβλ. bakanjar Βαθύ, καὶ ἀλλαχοῦ ἐν Ἑλλάδι. βλ. Meyer Alb. Stud. V, Glossar).

lipsote, ἄζυμα.

Μαρ. 14,1 E pas di ditet (sic) qe Pashka dhe lipsote. Χριστ. pabrumierte καὶ Α' Κορ. 6,7. ἄζυμοι pabrume (ἀμφότεροι).

llogari, λόγος.

Ματ. 12,36 do të arrene llogari për të (ἀποδώσουσι λόγον). Χριστ. fjalë, ἐν 18,23 ὅμως «συνᾶραι λόγον» ἀμφότεροι llogari.

Παρὰ Βυζαντινοῖς λογάριον, ὅθεν καὶ ὁ τοῦ λογαρίου (ἄρχων) ὁ λογοθέτης, ὁ νῦν ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν. Νῦν ἡ λέξις ἐν χρήσει καὶ παρὰ τοῖς Γέγαις, ὅθεν καὶ παραγωγὸν llogaritar. λογιστής. Παραπλήσιον τὸ Ἰταλοαλβανικὸν llogjias².

ma, Λουκ. 20,35 ma atá qe janë jikuare. Χριστ. po atà. καὶ Ἰω. 16,5 καὶ 7. Οἱ Ἰταλοαλβανοὶ ἔχουσι me, ὅπερ νομίζω προέρχεται ἐκ τοῦ mae. (προβλ. Skanderb. me martova shum toe ri σ. 184).

martiri, Μαρ. 14,15. οὕτω καὶ ὁ Χριστ. ἐκ τοῦ Γρηγ. λαβών.

Ἐν Ἀλβανίᾳ τέως ἦν χρήσις τὸ Τουρκικὸν shaït, νῦν δὲ τὸ deshmi καὶ deshmonjë Γεγικόν. Ἀλλαχοῦ ὁ Γρηγ. ἔχει ἀντὶ μαρτυρῶ,benjë te duket.

mbalo me, Λουκ. 5,36. Χριστ. arne. (Ἑλλ. ἐμβάλωμα).

¹ Σωτηρ. I, 84,13.

² Ditur. II, 313.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγική οἰκειότερον τυγχάνει τὸ ρε π. χ. ρε atehere deri tashti, ρε kure, ἐν τῇ Τοσική σπανιώτατον· π. χ. ρε kestu shoqe nde mua? (πῶς οὕτω φῆλῃ εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ ρ' eshte? (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία ρeshtja (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· xben (ρε ben) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ ρε τὸ qysh (=πῶς) ἐκαλοῦντο Κιούσιδες. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται Κιούσης, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὤμος καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν Κιούσιδων (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ qysh ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς qish. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν qysh, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε qish κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Κἀγὼ αὐτὸς ἀντελήφθην ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς Κιούσιδες,

σθῆ τις ὅτι τὸ s...βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ t ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² H a h n ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ H a h n ὡς πρὸς τὸ ρε ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ ρε θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ H a h n II, 166 πο qysh te bej?

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 gysh.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγικῇ οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *քε π. χ. քε atehere deri tashti*, *քε kure*, ἐν τῇ Τοσικῇ σπανιώτατον· π. χ. *քε kestu shoqe nde muar?* (πῶς οὕτω φῆλῃ εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ք' eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *քeshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *քեք (քε beք)* ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεοτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *քε* τὸ *գյշ* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὤμος καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὔτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *գյշ* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *գիշ*. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *գյշ*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *գիշ* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Καθὼ αὐτὸς ἀντελήφθη ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*,

σθῆ τις ὅτι τὸ *s...* βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² Hahn ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ Hahn ὡς πρὸς τὸ *քε* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ *քε* θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ Hahn II, 166 *po gysht te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *gysht*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγικῇ οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *քε* π. χ. *քε atehere deri tashti*, *քε kure*, ἐν τῇ Τοσικῇ σπανιώτατον· π. χ. *քε kestu shoqe nde muar?* (πῶς οὕτω φῆλῃ εἰς ἐμέ;)¹. ἰδίως ἐν τῷ *ք' eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *քeshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *քեք* (*քε beք*)². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτίσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *քε* τὸ *գյշ* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὤμος καὶ ἀμόρφωτος⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *գյշ*⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *գիշ*. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *գյշ*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *գիշ* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Κἀγὼ αὐτὸς ἀντελήφθην ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*,

σθῆ τις ὅτι τὸ *s...* βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² H a h n ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ H a h n ὡς πρὸς τὸ *քε* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ *քε* θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ H a h n II, 166 *po գյշ te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *գյշ*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγική οἰκειότερον τυγχάνει τὸ ρε π. χ. ρε atehere deri tashti, ρε kure, ἐν τῇ Τοσική σπανιώτατον· π. χ. ρε kestu shoqe nde mua? (πῶς οὕτω φῆλ ἐῖς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ ρ' eshte? (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία ρeshtja (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· xben (ρε ben) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ ρε τὸ qysh (=πῶς) ἐκαλοῦντο Κιούσιδες. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται Κιούσης, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὦμος καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν Κιούσιδων (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ qysh ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς qish. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν qysh, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε qish κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Κἀγὼ αὐτὸς ἀντελήφθην ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς Κιούσιδες,

σθῆ τις ὅτι τὸ s...βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ t ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² H a h n ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ H a h n ὡς πρὸς τὸ ρε ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ ρε θεωρεῖ Πελασγικόν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ H a h n II, 166 πο qysh te bej?

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 gysh.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγικῇ οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *քε* π. χ. *քε atehere deri tashti*, *քε kure*, ἐν τῇ Τοσικῇ σπανιώτατον· π. χ. *քε kestu shoqe nde muat* (πῶς οὕτω φῆλῃ εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ք* *eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *քeshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *քben* (*քε ben*) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *ք* τὸ *qysh* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὦμος καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *qysh* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *qish*. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *qysh*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *qish* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Κἀγὼ αὐτὸς ἀντελήφθην ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*,

σθῆ τις ὅτι τὸ *s*...βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² Hahn ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ Hahn ὡς πρὸς τὸ *ք* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ *ք* θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ Hahn II, 166 *po qysh te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *gysh*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγική οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *σε π. χ. σε atehere deri tashti, σε kure*, ἐν τῇ Τοσική σπανιώτατον· π. χ. *σε kestu shoqe nde mua?* (πῶς οὕτω φῆλῃ εἰς ἐμέ;)¹. ἰδίως ἐν τῷ *ς' eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *ceshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *xben (σε ben)*². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεοτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτίσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *σε* τὸ *qysh* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὦμος καὶ ἀμόρφωτος⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *qysh*⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *qish*. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *qysh*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *qish* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Κἀγὼ αὐτὸς ἀντελήφθην ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*,

σθῆ τις ὅτι τὸ *s...* βασιίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² Hahn ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ Hahn ὡς πρὸς τὸ *σε* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ *σε* θεωρεῖ Πελασγικόν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ Hahn II, 166 πο *qysh te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *gysh*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγική οἰκειότερον τυγχάνει τὸ ρε π. χ. ρε atehere deri tashti, ρε kure, ἐν τῇ Τοσική σπανιώτατον· π. χ. ρε kestu shoqe nde mua? (πῶς οὕτω φῆλ ἐῖς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ ρ' eshte? (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία ρeshtja (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· xben (ρε ben) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ ρε τὸ qysh (=πῶς) ἐκαλοῦντο Κιούσιδες. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται Κιούσης, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὤμος καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν Κιούσιδων (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ qysh ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς qish. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν προφορὰν qysh, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε qish κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Κἀγὼ αὐτὸς ἀντελήφθην ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς Κιούσιδες,

σθῆ τις ὅτι τὸ s...βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ t ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² H a h n ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ H a h n ὡς πρὸς τὸ ρε ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ ρε θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ H a h n II, 166 πο qysh te bej?

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 gysh.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγική οἰκειότερον τυγχάνει τὸ ρε π. χ. ρε atehere deri tashti, ρε kure, ἐν τῇ Τοσική σπανιώτατον· π. χ. ρε kestu shoqe nde mua? (πῶς οὕτω φῆλ ἐῖς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ ρ' eshte? (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία ρeshtja (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· xben (ρε ben) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ ρε τὸ qysh (=πῶς) ἐκαλοῦντο Κιούσιδες. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται Κιούσης, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὤμος καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν Κιούσιδων (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ qysh ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς qish. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν qysh, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε qish κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Κἀγὼ αὐτὸς ἀντελήφθην ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς Κιούσιδες,

σθῆ τις ὅτι τὸ s...βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ t ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² H a h n ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ H a h n ὡς πρὸς τὸ ρε ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ ρε θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ H a h n II, 166 πο qysh te bej?

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 gysh.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγική οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *σε π. χ. σε atehere deri tashti, σε kure*, ἐν τῇ Τοσική σπανιώτατον· π. χ. *σε kestu shoqe nde mua?* (πῶς οὕτω φῆλῃ εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ς' eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *ceshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *xben (σε ben)* ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *σε* τὸ *qysh* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὤμος καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *qysh* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *qish*. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *qysh*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *qish* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Κἀγὼ αὐτὸς ἀντελήφθην ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*,

σθῆ τις ὅτι τὸ *s...* βασιίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² Hahn ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ Hahn ὡς πρὸς τὸ *σε* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ *σε* θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ Hahn II, 166 πο *qysh te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *gysh*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγικῇ οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *քε* π. χ. *քε atehere deri tashti*, *քε kure*, ἐν τῇ Τοσικῇ σπανιώτατον· π. χ. *քε kestu shoqe nde muar?* (πῶς οὕτω φῆλῃ εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ք' eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *քeshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *քեք* (*քε beք*) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεοτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *քε* τὸ *գյշ* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὤμος καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὔτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *գյշ* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *գիշ*. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *գյշ*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *գիշ* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἀντελήφθη ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*,

σθῆ τις ὅτι τὸ *s...* βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² H a h n ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ H a h n ὡς πρὸς τὸ *քε* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ *քε* θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ H a h n II, 166 *քո գյշ տե եջ?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *գյշ*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγικῇ οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *քε* π. χ. *քε atehere deri tashti*, *քε kure*, ἐν τῇ Τοσικῇ σπανιώτατον· π. χ. *քε kestu shoqe nde muat* (πῶς οὕτω φῆλῃ εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ք* *eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *քeshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *քեք* (*քε beք*) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *ք* τὸ *գյշ* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὤμος καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὔτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *գյշ* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *գիշ*. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *գյշ*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *գիշ* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Κἀγὼ αὐτὸς ἀντελήφθην ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*,

σθῆ τις ὅτι τὸ *s...* βασιίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² Hahn ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ Hahn ὡς πρὸς τὸ *ք* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ *ք* θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ Hahn II, 166 *po գյշ te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *գյշ*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγικῇ οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *քε* π. χ. *քε atehere deri tashti*, *քε kure*, ἐν τῇ Τοσικῇ σπανιώτατον· π. χ. *քε kestu shoqe nde muar?* (πῶς οὕτω φῆλῃ εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ք'* *eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *քeshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *քեք* (*քε beք*) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεοτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *քε* τὸ *գյշ* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὤμος καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὔτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *գյշ* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *գիշ*. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *գյշ*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *գիշ* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Καθὼ αὐτὸς ἀντελήφθη ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*,

σθῆ τις ὅτι τὸ *s...* βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² H a h n ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ H a h n ὡς πρὸς τὸ *քε* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ *քε* θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ H a h n II, 166 *po gysht te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *gysht*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγική οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *σε π. χ. σε atehere deri tashti*, *σε kure*, ἐν τῇ Τοσική σπανιώτατον· π. χ. *σε kestu shoqe nde mua?* (πῶς οὕτω φῆλῃ εἰς ἐμέ;)¹. ἰδίως ἐν τῷ *ς' eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *ceshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *xben* (*σε ben*)². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτίσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *σε* τὸ *qysh* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὤμος καὶ ἀμόρφωτος⁴. Ἐν τούτοις οὔτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *qysh*⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *qish*. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *qysh*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *qish* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἀντελήφθη ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*,

σθῆ τις ὅτι τὸ *s...* βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² Hahn ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ Hahn ὡς πρὸς τὸ *σε* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ *σε* θεωρεῖ Πελασγικόν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ Hahn II, 166 πο *qysh te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *gysh*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγικῇ οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *քε* π. χ. *քε atehere deri tashti*, *քε kure*, ἐν τῇ Τοσικῇ σπανιώτατον· π. χ. *քε kestu shoqe nde muar?* (πῶς οὕτω φῆλῃ εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ք' eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *քeshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *քեք* (*քε beք*) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεοτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *քε* τὸ *գյշ* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὤμος καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὔτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *գյշ* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *գիշ*. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *գյշ*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *գիշ* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Καθὼ αὐτὸς ἀντελήφθη ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*,

σθῆ τις ὅτι τὸ *s...* βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² H a h n ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ H a h n ὡς πρὸς τὸ *քε* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ *քε* θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ H a h n II, 166 *քո գյշ տե եջ?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *գյշ*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγικῇ οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *քε* π. χ. *քε atehere deri tashti*, *քε kure*, ἐν τῇ Τοσικῇ σπανιώτατον· π. χ. *քε kestu shoqe nde muar?* (πῶς οὕτω φῆλῃ εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ք'* *eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *քeshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *քեք* (*քε beք*) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεοτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *քε* τὸ *գյշ* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὤμος καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὔτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *գյշ* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *գիշ*. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *գյշ*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *գիշ* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Καθὼ αὐτὸς ἀντελήφθη ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*,

σθῆ τις ὅτι τὸ *s...* βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² Hahn ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ Hahn ὡς πρὸς τὸ *քε* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ *քε* θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ Hahn II, 166 *po gysht te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *gysht*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγική οἰκειότερον τυγχάνει τὸ ρε π. χ. ρε atehere deri tashti, ρε kure, ἐν τῇ Τοσική σπανιώτατον· π. χ. ρε kestu shoqe nde mua? (πῶς οὕτω φῆλ ἐῖς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ ρ' eshte? (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία ρeshtja (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· xben (ρε ben) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ ρε τὸ qysh (=πῶς) ἐκαλοῦντο Κιούσιδες. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται Κιούσης, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὦμος καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν Κιούσιδων (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ qysh ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς qish. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν προφορὰν qysh, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε qish κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Κἀγὼ αὐτὸς ἀντελήφθην ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς Κιούσιδες,

σθῆ τις ὅτι τὸ s...βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ t ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² H a h n ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ H a h n ὡς πρὸς τὸ ρε ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ ρε θεωρεῖ Πελασγικόν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ H a h n II, 166 πο qysh te bej?

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 gysh.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγικῇ οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *քε* π. χ. *քε atehere deri tashti*, *քε kure*, ἐν τῇ Τοσικῇ σπανιώτατον· π. χ. *քε kestu shoqe nde muar?* (πῶς οὕτω φῆλῃ εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ք' eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *քeshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *քեք* (*քε beք*) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεοτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *քε* τὸ *գյշ* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὤμος καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *գյշ* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *գիշ*. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *գյշ*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *գիշ* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Κἀγὼ αὐτὸς ἀντελήφθην ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*,

σθῆ τις ὅτι τὸ *s...* βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² H a h n ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ H a h n ὡς πρὸς τὸ *քε* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ *քε* θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ H a h n II, 166 *քո գյշ տե եջ?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *գյշ*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγική οἰκειότερον τυγχάνει τὸ ρε π. χ. ρε atehere deri tashti, ρε kure, ἐν τῇ Τοσική σπανιώτατον· π. χ. ρε kestu shoqe nde mua? (πῶς οὕτω φῆλ ἐῖς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ ρ' eshte? (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία ρeshtja (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· xben (ρε ben) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ ρε τὸ qysh (=πῶς) ἐκαλοῦντο Κιούσιδες. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται Κιούσης, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὤμος καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν Κιούσιδων (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ qysh ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς qish. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν qysh, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε qish κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Κἀγὼ αὐτὸς ἀντελήφθην ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς Κιούσιδες,

σθῆ τις ὅτι τὸ s...βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ t ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² H a h n ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ H a h n ὡς πρὸς τὸ ρε ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ ρε θεωρεῖ Πελασγικόν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ H a h n II, 166 πο qysh te bej?

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 gysh.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγικῇ οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *քε* π. χ. *քε atehere deri tashti*, *քε kure*, ἐν τῇ Τοσικῇ σπανιώτατον· π. χ. *քε kestu shoqe nde muar?* (πῶς οὕτω φῆλῃ εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ք'* *eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *քeshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *քեք* (*քε beք*) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *քε* τὸ *գյշ* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὤμος καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὔτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *գյշ* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *գիշ*. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *գյշ*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *գիշ* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἀντελήφθη ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*,

σθῆ τις ὅτι τὸ *s...* βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² Hahn ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ Hahn ὡς πρὸς τὸ *քε* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ *քε* θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ Hahn II, 166 *po gysht te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *gysht*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγική οἰκειότερον τυγχάνει τὸ ρε π. χ. ρε atehere deri tashti, ρε kure, ἐν τῇ Τοσική σπανιώτατον· π. χ. ρε kestu shoqe nde mua? (πῶς οὕτω φῆλῃ εἰς ἐμέ;)¹. ἰδίως ἐν τῷ ρ' eshte? (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία ρeshtja (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· xben (ρε ben)². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ ρε τὸ qysh (=πῶς) ἐκαλοῦντο Κιούσιδες. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται Κιούσης, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὤμος καὶ ἀμόρφωτος⁴. Ἐν τούτοις οὔτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν Κιούσιδων (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ διὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ qysh⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς qish. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν προφορὰν qysh, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε qish κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Κἀγὼ αὐτὸς ἀντελήφθην ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς Κιούσιδες,

σθῆ τις ὅτι τὸ s...βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ t ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² Hahn ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ Hahn ὡς πρὸς τὸ ρε ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ ρε θεωρεῖ Πελασγικόν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἐτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ Hahn II, 166 πο qysh te bej?

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 gysh.

ὄπερ εἶναι Τοσκικὸν καὶ Τσαμικόν, ὅθεν καὶ τὸ ῥ. kuq καὶ çkuq). Σωτ. Β' 108,239 nguq. Περὶ τοῦ φωνητικοῦ τούτου νόμου βλ. Weigand (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 204). nguq καὶ παρὰ Meyer (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 37).

njerasa καὶ gjerasa, (πολλαχοῦ), μέχρις, ἕως. Ματ. 16,28 gjerasa 17,17 gjera kur. Τοσκ. gjer, gjersa (Mey. 60). Ἐν Βαθεῖ ἤκουσα: gjera mbrema. προβλ. καὶ Σωτ. Α' 95 njerasa, ἀλλὰ καὶ njera 98. καὶ Meyer Alb. Stud. σ. 7 njera te vdisë, σ. 48 njera la (=ἕως ἄνω).

pa gjene, πάλιν.

Ματ. 2,1 (ἕως ἐκ τοῦ πάλιν-gjene) Τοσκ. gjene. προβλ. proto-pare.

pa meta, ὕστερον.

Ματ. 13,44. Τοσκ. pasta j ἢ pasandaj, ὁ Μητκος ἔχει pa meta (Mey. 58,60). ἐγὼ οὐδαμοῦ ἐν Τοσκαρίᾳ Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίᾳ ἤκουσα πώποτε τὴν λέξιν.

parimira, παροιμίαι.

Ἰω. 16,25 (ὅπως τὸ silloira. ἢ κατάληξις ra καὶ παρ' Ἰταλοαλβανοῖς). Χριστ. τε pergjatura, ἀλλ' ἔπειτα τὸ Παροιμίαι τοῦ Σολομῶντος μετέφρασε fjale te urta.

patitir, ληγός, πατητήριον λέγεται καὶ νῦν ἐν Ἀθῶ.

Ματ. 21,33, Χριστ. tire. (Γεγ.)

piraksi—piraksisem, (προβλ. καὶ Ματ. 6,13 pirasmò).

Λουκ. 22,44. Χριστ. nguçim, (καὶ νῦν nguçhimtar, ὁ δραστίης). 6,18: ata qe piraksishne nga shpirtet. Χριστ. qe mundoneshine. Τοσκ. ngas piraçw, καὶ ngasje piraçsmòs.

pirgo, (βλ. κατωτ. stis) σύνηθες ἐν Ἑλλάδι. ἐκ τούτου οἱ Γέγιδες τὸ burg καὶ burgos (φυλακή, φυλακίζω), filaqi οἱ Ἰταλοαλβανοὶ (Skanderb. 233).

pramati, ἐμπόριον.

Ματ. 22,5 ὁ Χριστ. ἔχει τὸ Γεγικὸν tregti (νῦν tregti). Οἱ Ἰταλοαλβανοὶ pramatia καὶ ῥ. pramatis (βλ. Scanderbegu, Sirdani)=ἐμπορεύομαι. παρὰ Meyer συνηθέστατον τὸ prame, pramatar, pramati pramatefti (Alb. Stad. V σ. 29, 36, 38, σ. 162. 173).

préhem, κλίνω.

Ματ. 17,5 ὁ ἀγαπητὸς=mbete prehem une. Χριστ. i dashuri. Ὁ Χριστ. ἐν τῷ Λεξικῷ ἔχει préhem, τὸ ἔμπροσθεν τοῦ γυναικείου ὑποκαμίσιου. préher ἐν Ἀττικῇ (W. 189) ἢ ποδιὰ τῆς γυναικός, ὅπως καὶ ἐν Κολωνίᾳ (ἐπαρχία Κοριτσᾶς) ἔχω ἀκούσας. Οἱ Τόσκιδες γενικῶς λέγουσι τὴν ποδιὰν pregas, τὸ δὲ κλίνω prigem (ἀμφότερα Σλαβικά). ἕτερον τύπον τοῦ préher εὐρίσκω εἰς ἀρχαιότατον Ἰταλοαλβανικὸν ποίημα τὸ prohéti (ἐξ ἐπιδράσεως ἀγνώστου Ἑλληνικῆς λέξεως μᾶλλον ἢ ἀγκάλῃ, διότι τὴν ποδιὰν λέγουσι

podhè), προχέριον: mbiodhi lule nde ptoherit—lulezit e dheut tire (Skanderb. σ. 245).

protopare, πρότερον.

Λουκ. 21,9. Ίω. 8,7. Πρόξ. 3,26 και ΄Ρωμ. 1,8. Χριστ. με perpara. προβλ. τὸ Τσαμικὸν μονοqyqe και protoene=ἐνιαύσιος (Hahn II, 130 ἐνθ' ἀνακαλύπτω ἐν τῷ -ene τὴν ῥίζαν τοῦ ἐνιαυτὸς κττ.). ἐν Πρεμετῇ λέγεται και protohere (=κατὰ πρῶτον).

psonj, διδάσκω (mesoj ὅπερ Γεγικόν, ἐν Ἀττικῇ=πάσχω ἀντι peshonj (R. Jockl, Die Bektasis von Naim Frasherî παρὰ Weigand, Balkan-archiv II σ. 250-251). Λουκ. 3,18 e pson llaone. 4,16 si kundre qe mpshare. Ματ. 13,52 u mpshua (ἐμαθητεύθη). 14,8 si e mpsoj mem' e saj «προβιβασθεῖσα» ἦτοι διδαχθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρός. Ὁ Χριστοφορίδης ἔχει εἰς ταῦτα τὰ χωρία mesonj (Γεγ. ἐξ οὗ και νῦν mesonjes ὁ διδάσκαλος). ἀλλ' οἱ Τόσκα και Τσάμιδες εἰς τὸ mesonj ἀκούουσι διδάσκω και οὐχὶ μανθάνω. Οὕτω λοιπὸν οἱ Ἑλληνοαλβανοὶ και οἱ Γέγιδες ἔχουσι τὸ mesonj, mpsonj και psonj ἐπὶ τοῦ διδάσκειν, οἱ Τόσκιδες και Τσάμιδες ἐπὶ τοῦ μανθάνειν. Οὐδέποτε ἠδυνήθην νὰ λάβω ἀπάντησιν ὁσάκις ἠρώτων τοὺς ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανούς mesove donje te re nga Athina? (ἐννόουν διὰ τοῦ mesove, ἔπαθες ἢ ἐπίστευσες), ἀντὶ τούτου ἐπὶ τῷ μανθάνειν ἐκεῖνοι χρῶνται τὸ nxe' ὅθεν ἢ ἀνωτέρω φράσις ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς Ἀττικῆς ἔδει νὰ λέγηται ὡς ἐξῆς: ce te râ nxure nka Athina? Ἐν τούτοις ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ κ. Σωτηρίου δημοσιευθεῖσι ποιήμασιν εὐρίσκω:

éçurit' te shtruare

kush ta ka mbeshuare? ¹

(και ἐν Ἑλικιῶνι ἤκουσα mesonj ἐπὶ τοῦ μανθάνειν).

râ (te), νέα.

Ματ. 13,52 nxjer nga hasinë e tij te râ e te vjetera. 16,17 gjuhe te râ do te flasene. Χριστ. te reja.

Ἡ συναίρεσις εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς και Γεγικῆς (βορείας) διαλέκτου. ἐν τῇ μέσῃ και νοτίῳ Ἀλβανίᾳ ἀκούεις πάντοτε εἰς τὴν πρώτην μετ' ἄλλου συνάντησιν çte rea kemi?. Οὕτως ἠρώτησα και ἐγὼ χωρικὸν ἐπὶ τοῦ Ἑλικῶνος, ὅστις ἀντὶ νὰ με ἀπαντήσῃ προσέβλεψε πρὸς τὸν οὐρανόν, ὁποῦ δὲν ὑπῆρχον νέφη (rea=τὸ νέφος). τότε ἐγὼ κανόνισας τὴν προφορὰν ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν: gjifare (τίποτε, ἀντὶ gjefare, ὅπερ ἐν τῇ Τσοκικῇ λέγεται skemi gje=δὲν ἔχομεν τίποτε).

silloi—silloisem,

Ματ. 13,12. silloite e kesaj jetet (sic). 15,19 silloi te keqia. Λουκ.

¹ Ditur III σ. 343.

2,35 silloira. Πράξ. 4,29 silloisu. 'Ο Χριστ. εἰς ταῦτα ἔχει kujdes, mendim καὶ kujdesem, mentojem. Τὸ ῥῆμα εἶναι κοινὸν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἑλλάδι π. χ. Σωτ. Α' 89,50 καὶ ἄ. Εἰς γαμήλιον τῆς Λαμπερίας ἄσμα εὐρίσκω. Jeten mos e shko...me merak e me lloji...se bota te kane zili.

simfonis, Ματ. 18,19 Χριστ. περιφραστικῶς jam me nje faqe!
skotadh, Λουκ. 23,44. Χριστ. eresire.

sopate, (Λουκ. 3,9) πέλεκυς.

Τόσκιδες καὶ Τσάμιδες serate (καὶ Χριστ.) ἐν Κοριτσᾷ συνήθως sprate καὶ late, latoshke. Οἱ Γέγιδες sopate. παρ' αὐτῶν shrate λέγεται ἡ σπάθη: t' a shof shpaten si lozin¹, ὡς καὶ παρὰ τῶν Ἑλληνοαλβανῶν: shpaten edhè pistolate (Meyer Alb. St. 33).

shtrate, ὁδός, ἡ στρατά.

Ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρωτή, Ῥωμαῖοι strata via ἔλεγον κατ' ἀρχὰς τὴν στρωτὴν ὁδόν, εἶτα οἱ Γραικορωμαῖοι μετέβαλον τὸ ἐπιθ. εἰς οὖς. (Κοραῆς, Ἄτακτα I σ. 214). Λουκ. 5,24-23 shtratne καὶ shtratthine, οὕτω καὶ Ἰταλοαλβανοὶ shtrat πληθ. shtrrete ἢ κλίνη βλ. Λεξ. Χριστ. 415 καὶ Skanderbeg 240: u voeoe shtrane e teriorisum me gjoelpenje toe mundashta. τοῦτο Τόσκιδόν, ἐτυμολογικῶς συνδέονται ἀμφοτέρω βλ. Curtius, Grundzug der griech. Etymologie (Leipzig 1866) σ. 195). ὅθεν ὁ Bogdanus ἐν Infallibile verità: possi kur te me thoj engjelli shtrazetar (=ὁδοιπόρος, Dituria II 271). ἀναμφιβόλως εἶναι τῆς αὐτῆς ῥίζης καὶ τὸ στρατός (ὅθεν stradiot). ὁ Meyer θεωρεῖ Σλαβικὸν (Βουλγ. stratar). Ἐν Ἑλλάδι προσωκειώθη ἐντελῶς τὸ dhrom (=δρόμος), σπανιώτατα δὲ ἀκούεται shtrate.

stereòs, στηρίζω

Λουκ. 22,32 stereòs vellazerit e tua. Χριστ. forçonj, ἐν γένει παρὰ Τόσκαϊς i benj krahe. shiguronj (νεολ.) καὶ bazonj.

stis.

Ματ. 21,33 stisi mbe te pirgo. Χριστ. ndertoj nje pirk. Ὁ πύργος παρὰ Γέγαις λέγεται burg καὶ burgos φυλακίζω. παρὰ δὲ τοῖς λοιποῖς kulle, ὅπερ ὁ Γρηγόριος ἐκλείσεν ἐν παρενθέσει, ὅθεν καὶ τὸ νεοελληνικὸν κουλάς καὶ Βυζ. γουλᾶς. Ὁ Meyer θεωρεῖ τὴν λέξιν τουρκικὴν. ἐν τούτοις ὁ Καναβοῦτσης συγγραφεὺς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος γράφει: «Ἀκρόπολις δὲ ἔστιν, ὄντινα καλοῦμεν ἡμεῖς λατινικῶς κουλάν (πρὸς τὸν αὐθέντην τῆς Αἴνου καὶ Σαμοθράκης Commentarius ἔκδ. Μαξ. Lehnerdt Lipsiae 1890, σ. 57,4). πρβλ. καὶ Ζ. Μολοσσού Ἡπειρωτ. Μελέτας Δ' σ. 109. Τὸ stis ὑπάρχει καὶ παρὰ τοῖς Ἰταλοαλβανοῖς: stisen katundin².

¹ Scanderbegu 145.

² Dit. II, 310.

telió-teliòs, τελειῶ.

Ματ. 19,21 nde dote jec telio. Χριστ. i sosur. Ἰω. 16,33 te jene te teliosure καὶ τὸ Ματ. 5,48 γίνεσθε οὖν τέλειοι: behuni adhà te teliosure. Χριστ. te sosure. Ἐπὶ τοῦ φέρω τι εἰς πέρας οἱ Τόσκιδες λέγουσι teleps καὶ mbitis (Τουρκ.). Ἐν Ἀττικῇ tellore, ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου (W. 186), τὸ δὲ telio ἔχει καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἐντελοῦς ὠραίου.

turme, ὄχλος.

Ἰω. 12,12 shume turme. Χριστ. gjendaje. Ἐν τῷ Λεξικῷ τὴν λέξιν χαρακτηρίζει Γεγικήν. Νεοελλ. τσοῦρμα.

tharòs, θάρρος.

Ἰω. 16,33. kij tharòs (θαρῶδός). Χριστ. kini zemere.

thavme thavmaturgji.

Ματ. 12,38 duame prej teje nishan (θαῦμα). Χριστ. shenje. Ματ. 7,22 δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν=ben (sic) shume thavmaturgji. Χριστ çudira. τὸ δὲ Ἄποκ. 17,6 θαῦμα καὶ Ματ. 24,24 ἀμφοτέροι μετέφρασαν çudi καὶ çudira. ἤτις λέξις ἐπικρατεῖ καὶ νῦν καθ' ὅλην τὴν Ἀλβανίαν. Ἐν τούτοις κατὰ τὸν κ. Ἀλεξ. Τζοβάνι, φιλόλογον ἐν Ἀλβανίᾳ, ἐν Ἐλβασανίῳ ὑπάρχει ῥημά τε καὶ οὖσ. ἐκ τοῦ θαῦμα: me u thagmite καὶ tagemja, παρὰ δὲ τοῖς Ἰταλοαλβανοῖς thamasem: kishin thamasur jeten¹. thame σύνηθες παρ' Ἑλληνοαλβανοῖς.

thelimε, Ματ. 12,50, Λουκ.22,42. Χριστ. dashurim, (εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι τοῦτο εἶναι Ἑλληνοαλβανικόν).

u-uj, πείνα (ὁ W. σ. 205 θεωρεῖ τοῦτο Γεγικόν βλ. Χριστ. Λεξ. σ. 293). Ματ. 5,6 οἱ πεινῶντες, ata qe kane u. 12,3 i erdhi uj 21,18 e morri uja (πρβλ. καὶ Ματ. 3,25 ἐπεινάσει). Wey. 173 me ka marre uja. Τουσκ. ugia, Γεγ. unia καὶ ἀρχαιότερον un ἢ hun, ὡς ἔχει ὁ Bogdan ἐν τῷ Infallibile Verita). ἀλλ' uje τὸ ὕδωρ· ὅθεν αἱ φράσεις i erdhi uja, e morri uja, σημαίνουσιν τοῦ ἤλθε τὸ νερὸ (ἐπὶ τοῦ οὐρεῖν)! τὸν πῆρε τὸ νερὸ (ἦτοι κατεστράφη)! τσαῦτη σύγχυσις ἐπέρχεται ἐκ τῆς ἀναμειξέως διαφόρων διαλέκτων. Οἱ Γέγιδες λέγουσι: Shkodra e ngustue pre ûjet e prej edjet, (=πιεζομένη ἐκ τῆς δίψης καὶ ἐκ τῆς πείνης).

veveòs.

Λουκ. 22,59 veveòs nje tjater e thoshite, διῶσχυρίζετο. Χριστ. qendroj

¹ Ditur. II, 312 ἦτοι εἶχον κάμει τὸν κόσμον νὰ θαυμάση. εἶναι περιεργος ἢ σημασία ἐνταῦθα τοῦ jete=κόσμος, ὅπερ ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ Ἑλλάδι σημαίνει ζωή. τὸν δὲ κόσμον λέγομεν bote, καὶ ἐν Ἑλλάδι kosmi. κυρίως ὅμως bote εἶναι ἡ οἰκουμένη, ὅθεν καὶ ἐν Ἑλλάδι bote=ἡ γῆ Σ. Β' 103,183 καὶ ἐν Βαθεῖ ἤκουσα do te nqalles botne nde shteri. θὰ ῥίψης τὸν κονιορτὸν στὸ σπῆτι. ἀλλ' ἐνίοτε σημαίνει καὶ κόσμος: atò kan' allargjinite—çe jane ne njatre bote (ἐνθ. ἀνωτ. 116,35).

me fjale. vñn theksonj. Τὸ βέβαιος ὅμως, οὔτινος τοσαύτη κατάχρησις γίνεται ὑπὸ τῶν Ἑλληνοαλβανῶν, ἀπέφυγεν ἐπιμελῶς ὁ Γρηγόριος καὶ ἐδημιούργησεν διαφόρους λέξεις, ὡς ἐν Ἑβρ. 2,2 e pa luajture καὶ Ῥωμ. 4,16 per te qene te taksurite te qendruare. Ἄλλ' ἐκ τούτων οὐδὲν λέγεται ἐν τῇ συνήθει ὀμιλίᾳ, ἀλλὰ e sakte, e shigurte κτ. vñn δὲ (ἐκ τοῦ βάσις-base) καὶ bazonj=ἔξασφαλίζω.

vjell, τρυγῶ.

Ματ. 7,16 mos vjellene nga gjembate rush? Χριστ. mbeledhene, ὡς πάντες ἄλλως οἱ Ἀλβανοὶ καὶ ὁ Γρηγόριος ἐν Ἰω. 4,36 καὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ mbejeth, (ἦτοι ὑγραίνει τὸ l). Ἐν Ἀττικῇ τὸ vjell συνηθέστατον (προβλ. Wey. 176 καὶ Σωτ. πολλαχοῦ). Ἐν Ἀλβανίᾳ τὸ vjell σημαίνω ἐμῶ, κάμνω ἔμετον. vllasfimis- vllasfimi.

Ματ. 9,3. 26,65. vllasfimis; vllasfimi, vllasfimi καὶ Λουκ. 5,21 vllasfimira. Χριστ. vllasfimis-vllasfimi. ὁμοίως καὶ οἱ Ἰταλοαλβανοί. Ἐν τούτοις ὁ Γρηγόριος ἔχει καὶ shauj ὡς ἐν Ματ. 27,39 e shajne atë ë-βλασφήμουν. Τοῦτο ἐπικρατεῖ ἐν Ἀλβανίᾳ. τὸ vllasfimis σχεδὸν εἶναι ἄγνωστον π. χ. ajy qe shan Perendine i prehet gjuha.

5. Γραμματικὰ καὶ φθoγγολογικὰ ἐν τῇ Μεταφράσει στοιχεῖα τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς. α') Ὁ τσιτακισμός. β') Ὁ ιωτακισμός. γ') Ὁ χιασμός: Τὸ *h* ἐν γένει ἐν τῇ Ἀλβανικῇ 1) ὡς δασὺ πνεῦμα, 2) ὡς εὐφωνικόν, ἐναλλάσσεται καὶ τῷ *j*. Γενικώτερα περὶ τοῦ *h* καὶ τῶν δασέων—ἡ θεωρία ὅτι ἡ Ἀλβανικὴ ἀνήκει εἰς τὴν Σλαβικὴν ὁμοφυλίαν—αἱ δύο τῶν γλωσσολόγων παρατάξεις—ὁ Meyer ἐλεγχόμενος.—Ἡ προφορὰ τοῦ *h* ἐν Ἑλλάδι ὡς *χ* καὶ ἡ παραποίησης τῆς Τσαμικῆς ἐν τῇ Μεταφράσει. δ') Ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς εἰς τοὺς τύπους: 1) διαφορὰ ἐν τῷ ἐνεστώτι. 2) διαφορὰ ἐν τῷ παρατατικῷ: Περὶ τοῦ εἰς —*je* Τσαμικοῦ παρατατικοῦ. Τὸ γ' ἐνικ. πρόσ. τοῦ παρτ., ἡ ἐπικράτησις τοῦ ἀκαταλήκτου ἢ Ἀττικοῦ παρατατικοῦ. Οἱ συγκεκομμένοι τύποι. 3) διαφορὰ ἐν τῷ ἀορίστῳ.—Αἱ κυριώτεραι διαφορὰ τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου ὡς πρὸς τὴν Τσοκικὴν.

I. Πάθη φωνηέντων καὶ συμφώνων. 1) Μετάπτωσις φωνηέντων. 2) Συναίρεσις. 3) Τροπὴ συμφώνων ἐν τε τοῖς ὀνοματικοῖς καὶ ῥηματικοῖς τύποις. 4) Ἀνάπτυξις φωνηέντων καὶ συμφώνων. 5) Ἀποβολὴ συμφώνων πρὸς ἔξομαλισμὸν καὶ εὐφωνίαν. 6) Περὶ τῆς προσ. ἀντωνυμίας *μπε ἐγώ*, *μετοχῶν τινων*, τοῦ εὐφωνικοῦ—*th* καὶ τῶν ὑποκοριστικῶν.

II. Αἱ κυριώτεραι λέξεις, ἐν αἷς διαστέλλεται ἡ Ἑλληνοαλβανικὴ τῆς Τσοκικῆς.

Πρὸς ἀκριβέστερον καθορισμὸν τῶν στοιχείων τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς

ἐν τῇ Μεταφράσει ἀνάγκη, ἵνα διὰ βραχέων ἀσχοληθῶμεν καὶ ἐπὶ τῶν φθογγολογικῶν καὶ γραμματικῶν αὐτῆς διαφορῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν κυρίως Τοσκικὴν. Τούτων αἱ κυριώτεραί εἰσιν :

α') Ὁ τσιτακισμός, ἥτοι ἡ προφορὰ τοῦ *γε* ὡς *ρε* (=ὄς, ὄ,τι, τι, ὄπου, πόθεν, ἀφοῦ κτλ.)¹. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ, ὃ παρέλαβον καὶ οἱ εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν Ἀλβανοὶ ἄποικοι, προσπίπτει τοσοῦτον βαρὺ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ χαιρετισμοῦ *ρε* *βεν*, ὥστε ἀμέσως προδίδωσι τὸ Γεγικὸν στοιχεῖον ἐν τῇ διαλέκτῳ ταύτῃ.

Ὁ Weigand δεχόμενος μεταγενεστέραν μετανάστευσιν τῶν Γέγιδων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνευρίσκει πλὴν τοῦ *ρε* καὶ τῆς εἰρημένης παθ. μετοχῆς καὶ φθογγολογικά τινα στοιχεῖα καὶ λέξεις, ἅπερ θεωρεῖ νεώτερα τῶν Τοσκικῶν τύπων². Τυγχάνει δὲ ἡ χρῆσις τοῦ *ρε* ὡς τε ἀντωνυμίας, συνδέσμου καὶ ἐπιρρήματος πολυσήμαντος, ὡς καὶ ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ τὸ ὄπου *ρε* *the?* τί εἶπες; *ate* *ρε* *thashe* ὄ,τι εἶπον, *ρε* *kur* *erdhe?* πότε ἦλθες; *ρε* *atehere* *ρε* *te* *pashe* ἔκτοτε ὅταν σὲ εἶδον, *çili* *ha* *mish?* *ai* *ρε* *ngjien* τίς τρώγει κρέας; ὅστις *κυνηγᾶ* κτλ. Οὕτω πολλὴν κατάχρησιν οἱ ἐν Ἑλλάδι ποιοῦνται τοῦ μορίου τούτου, ἐφ' ᾧ καὶ οὐκ ἂν ἁμάρτοι, εἴτις τούτους καλέσειε Τσιτακιστάς. Ἦττων χρῆσις γίνεται ὑπὸ τῶν βορείων, καὶ ἐλαχίστη ὑπὸ τῶν νοτίων Ἀλβανῶν. Οἱ Γέγιδες χρῶνται καὶ τῷ *qish*, *grue* *qish* *do?* *qish* *qan?* γῦναι τί θέλεις; τί κλαίεις; *qish* *pune* *jane* *keto?* τί πράγματα εἶν' αὐτά; *qish* *te* *duesh* ὄ,τι θέλεις κτλ. οὕτω καὶ ἐν τῇ Γεγικῇ μεταφράσει τῆς Κ. Διαθήκης: *blij* *qish* *na* *duhene* *per* *festene* Ἰω. 13,29 ἀγόρασον. ὧν χρεῖαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτήν. καὶ ὁ *Bogdan* *qish* *u* *vin*

¹ Εἰς ἄλλας λέξεις βεβαίως εἶναι κοινὸν ἰδίωμα ὁ τσιτακισμὸς τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης, πρβλ. *çaj*, *çark*, *çorap*, *çarlonj* κτλ. Δυστυχῶς δὲν ἔχω ὑπ' ὄψιν τὴν πραγματείαν τοῦ κ. Norbert Jokl περὶ τοῦ ἀρχαίου *ç*: Beiträge zur albanesischen Grammatik, zur Geschichte des Albanesischen *ç* in Urwörtern (Indogermanische Forschungen Τόμ. XXX (1915) σ. 192-210). Τὴν γενικὴν τῶν Ἀλβανῶν ἐκτίμησιν προκαλεῖ ὁ ἀντάξιος διάδοχος οὗτος τοῦ Kretschmer ἐν τῷ Βιενναίῳ Πανεπιστημίῳ διὰ τὴν περιπαθῆ πρὸς τὴν Ἀλβανικὴν κλίσιν καὶ τὰς λαμπρὰς ἐργασίας ἐπὶ τῆς γραμματικῆς αὐτῆς, δι' ὧν συνεχίζει τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου ἐκείνου γλωσσολόγου. Ταύτας ἐν μέρει ἀνεγράψαμεν ἐν τῇ Βιβλιογραφίᾳ Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας (βλ. Ἠπειρ. Χρονικ. ἔτ. Ε', (Ἰωάννινα 1930) σ. 125 ε' καὶ Σ' (1931) σ. 142. Τὸ σπουδαιότερον τούτων εἶναι τὸ ἔξῃς: Linguistisch-kulturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanesischen, Berlin-Leipzig 1923, 8ον σ. 367.

² Das Albanische in Attika ἐν Balkan-Archiv II (1926 Leipzig) σ. 204-205 λέξεις Γεγικαὶ ἐν Ἀττικῇ: *ka* *tun* *d* (ἀντι *fshat* ἢ *pshat*) κόμη, *dje* *l* *m* (ἀ. *djente*) παιδιὰ, *u* *j* *a* (ἀ. *uria*) ἡ πείνα· πάντα δὲ τὰ ἄλλα ἐσφαλμένως ὁ Weigand νομίζει ὡς Γεγικά, ὡς καὶ τὰ φθογγολογικά, πλὴν τοῦ *e* ἀντι *u*, *ne* *ke* (ἀ. *nuku*), ἢ Μετάφρασις *nuke*) οὔτε, *ve* *te* *lle* (ἀ. *vetulle*) ὄφρυς, *u* *le* *m* (*unjem*) προσκλίνο.

prej pronosit (Χριστ. pronosit) ὅ,τι προήρχετο ἐκ τῶν εισοδημάτων. qish bani dijeja e ameshueshime per te¹. Ἄλλ' ὁ Weigand ἀντιτιθέμενος τῷ Χριστοφορίδῃ δισχυρίζεται, ὅτι δὲν ἤκουσεν ἐν Ἑλβασανίῳ τὴν λέξιν. Ὁ δὲ Ἀλέξ. Xhuvani, εἷς τῶν μᾶλλον εὐπαιδευτῶν τῆς Ἀλβανίας φιλολόγων (τοῦ Ἀθήνησι Πανεπιστημίου ἀπόφοιτος) μαρτυρεῖ ὅτι πρὸ 33 ἐτῶν ἤκουε τὸ qish ke (ἀντὶ ς' ke) νῦν ὅμως, λέγει, ἐξέλιπεν ἐν Ἑλβασανίῳ, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐν τοῖς πέριξ χωρίοις². Χρῶνται δὲ οἱ Γέγιδες καὶ τῷ qysh ἢ qyc (ἀφοῦ, ὄπου, ἀντὶ τοῦ gjer ἢ gersa) ka banue qysh ne fillim ἔχει ἐκτισμένον ἐξ ἀρχῆς, kishte hyre ne aktivitet qysh pardje ἐνήργει ἕως προχθές. Τοῦ qish τούτου (Λατ. quis) τὸ sh θεωρεῖται ὡς πανάρχαιος χαρακτήρ τῆς ὀνομαστικῆς³. Μετὰ τοῦ H a h n καὶ ὁ B o p p δέχονται τὸ ς ὡς γλύκανσιν τοῦ q, ὅπερ καὶ διαλεκτικῶς ἐμφαίνεται ἐν τῷ çint ἑκατόν, çen κύων, çij οὗτος (ἀντὶ çint, çen, ky), ὅπως καὶ τὸ Σανσκρ. c' (c'ata-m, centum, ἐ-κατόν)⁴. Δυσχερῆς εἶναι ἡ ἐξήγησις τοῦ sh τραπέντος ἐν τῷ γ' ἐνικ. προσ. τῆς ὑποτακ. εἰς ς, ἥς ἱκανὰ παραδ. ἔχομεν ἐν τῇ Μεταφράσει π. χ. te ktheneç Λουκ. 22,32, te arniseç 33, te shtjeç 41. te keç Ματθ. 14,4. te shohç 15,5, te thaçe 16,11, te duaç 19,19 (ἐν Ἑλλάδι te desh ἢ duash ὅπως καὶ ἐν Κοριθοῦ), te deftoç Ἰω. 14,22. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι καθαρῶς Τσαμικόν. ἐν τῇ ἄλλῃ Τοσκικῇ, ἐὰν ἀπαντᾶται ἐνιαχοῦ, δέον ἄλλως νὰ ἐξηγηθῇ π. χ. ἐν τῷ te shohç νὰ ἴδῃς (ἀντὶ shohsh) συμβαίνει ἀνομοίωσις, καὶ ἐν τῇ εὐκτικῇ, ἥς ὁ χαρακτήρ sh ἐνοῦται μετὰ τοῦ προηγουμένου τ εἰς ς' π. χ. mbeça (mbet-sha) μείναιμι, lepca ἢ lança ἀφείην (lent-sha πρβλ. lèta, σανσκρ. lata), paça σχοίην (patsba), καὶ ἐν τῷ ὑπερσυντελ. paçe, pate). Τὸ τοιοῦτον σαφέστατα διακρίνεται ἐν τῷ godit κτίζω εὐκτ. godit-sha-godiça, γ' προσ. goditt. (ἴδιον τῆς Τοσκικῆς)⁵.

¹ Αὐτ. Diturijia III, 1927 σ. 181,206.

² Diturijia III, 1928, σ. 255.

³ B o p p, Über das Albanesische in seinem verwandtschaftlichen Beziehung, Berlin 1855, σ. 5.

⁴ Albanesische Studien II, σ. 57 καὶ 129. Τοσοῦτον δὲ ἐν Ἑλλάδι ἐπέδωκεν ὁ τοιτακισμός, ὥστε καὶ τὸ Ἑλληνικὸν κ ἐτρέπη εἰς ς: pallamaçe, çinisisnje (κυνηγῶ), çitaks κυττάζω. Ἄλλὰ καὶ οἱ ἰθαγενεῖς Ἀθηναῖοι ἔλεγόν τσεφάλι τὸ κεφάλι, ὅπως καὶ Πιχέρμι Πιτσέρμι κατὰ τὸν Σ ο υ ρ μ ε λ ῆ ν.

⁵ Βλ. Meyer Alban. Gramm. σ. 41 περὶ τῶν τῆς εὐκτ. τύπων, καὶ λεπτομερέστερον παρὰ P e k m e z i, Grammatik der alb. Sprache σ. 190. Ὁ B o p p ποιεῖται οὐσιώδη διάκρισιν μεταξὺ τοῦ ς ἐν τῷ çe, ὅπερ, λέγει προέρχεται ἐκ τοῦ Σανσκρ. c' καὶ εἶναι παραμόρφωσις τοῦ k, καὶ τοῦ ς ἢ ts τῆς εὐκτικῆς, ἢ μᾶλλον εἶναι ἀνάπτυξις τοῦ sh (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 5,12). Ἄλλ' οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ «πολλάκις προέρχεται καὶ ἐκ συναιρέσεως τοῦ t μετὰ τοῦ s, διότι τα πλεῖστα ῥήματα, ὅσα λήγουσιν εἰς σύμφωνον εἰς ὅλα τὰ πρόσωπα ἔχουσι t, (μάλιστα) τοῦ ἀορ. καὶ τῆς παθ. μετοχῆς π. χ. ngjas μῆκνῶ, ngjita, ngjatur. shesh πωλῶ, shita, shitur, ὅθεν δύναται νὰ ἰσχυρι-

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγικῇ οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *ce* π. χ. *ce atehere deri tashti*, *ce kure*, ἐν τῇ Τοσκιῇ σπανιώτατον· π. χ. *ce kestu shoqe nde muar* (πῶς οὕτω φλη εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ç'* *eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *çeshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *xben* (*çe ben*) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὑδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *çe* τὸ *qysh* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὤμος καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ δὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *qysh* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *qish*. κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἐκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *qysh*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *qish* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Καγὼ αὐτὸς ἀντελήφθην ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*.

σθῆ τις ὅτι τὸ s...βασίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ t ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² Hahn ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ Hahn ὡς πρὸς τὸ *çe* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελασγικοῖς τὸ *çe* θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἔτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ι' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ Hahn II, 166 πο *qysh te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *gysh*.

διὸ καὶ μετ' εἰρωνείας ἀκούουσι αὐτὸ τὸ qysh. Ἐκ τῆς μεταβολῆς τῆς προσωδίας τοῦ qysh εἰς qish προκύπτει ἕτερον φαινόμενον ¹.

β'.) Ὁ **ιωτακισμός**, ἥτοι ἡ προφορὰ τοῦ *y* (=u γαλλικόν) ὡς *i*· ὅθεν οἱ Ἑλληνοαλβανοὶ προφέρουσιν *ai* (ἄ. ay) αὐτός ² *ti* (ἄ. ty) σύ, *di* (ἄ. dy) δύο, *si* (ἄ. sy) ὄμμα ³, *brime* (ἄ. bryme)πάχνη, *grike* (ἄ. gryke)λαιμός, *ndrishe* (ἄ. dryshe) διαφόρως, *krie* (kryè) κάρα ⁴, *frihem* (ἄ. fryhem) πρίσκομαι· ἔτι δὲ καὶ *gjekonj* καὶ *gjemonj* (ἄ. gjykonj, gjymonj) δικάζω, βροντῶ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀναντιρρήτως προέρχεται ἐξ ἐπιδράσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἥτις ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων εἶχεν ἀπολέσει τὴν γνησίαν προφορὰν τοῦ *v*, καὶ ἐν ἧ σπουδαιότατον τεκμήριον τῆς μεταβολῆς τῆς προσωδίας εἶναι ὁ **ιωτακισμός**. Διεσώζετο ὁμως ἡ ἀληθῆς τοῦ *v* προφορὰ ἐν τῇ Δωρικῇ, ὅπερ μετέπειτα προουφέρετο ὡς **ou**, οὕτω καὶ νῦν ἐν τῇ Τσακωνικῇ, ὡς ἀπέδειξεν ὁ κ. Χατζιδάκις ⁵. Ἐν Μεγάροις ὁμως (ἥτις τὸ πάλαι ἦν Δωρικὴ) τὸ *v* προφέρεται, ὅπως τὸ *y* τῆς Ἀλβανικῆς, ἥτοι ιού· ἀχίουρα σκιουλλι (ἄ. ἄχυρα, σκυλλι) ⁶.

¹ Εἰς Κακοσάλεσι τῆς Ἀττικῆς εὐρισκόμενος εἰς συνάθροισίν τινα κατὰ τὴν ὁμιλίαν μου εἶπον ἀντὶ τοῦ fjale τὸ Ἑπειρωτικὸν Haf (Τουρκ.). ὅτε ἀκούω Ἀλβανίδα ψιθυρίζουσαν: *moj ki ishte qyshe!* οἱ δὲ παρεστῶτες σπουδαιῶς προσέβλεψάν με, καὶ ὡς παρείσακτον μὲ ὑπέλαβον. Τούτου ἔνεκα μετερρῦθμισε τὸ κείμενον ὁ Γρηγόριος κατὰ τὴν β' ἔκδοσιν. Ὁ *Ha hn* ἀγνοῶν τὸ τοιοῦτον καὶ θεωρήσας ὡς σφάλμα τυπογραφικόν, ἐν οἷς χωρίοις ἐξ αὐτῆς ἠντηλησεν ἀντὶ τοῦ *qish* ἔγραψε *qysh* (Alb. Stud. III σ. 58).

² **ai** τονίζουσιν ἐπὶ τῆς παραληγοῦσης, ὡς καὶ οἱ Γέγιδες, ἐν Ὑδρα καὶ ἄλλο ἐκείνη. Τὸ **ay** εἶναι Σανσκριτ. ἐξ ὅλων δὲ τῶν Εὐρωπ. γλωσσῶν ἡ Ἀλβανικὴ καὶ ἡ Κελτικὴ διέσωσαν τὸ *y*.

³ **si** ὄμμα (Ὁμ. ὄσσε) καὶ *si* πῶς (σύγχυσις ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ).

⁴ Ἐκ τοῦ *krie* ἔχομεν ἐν Ἑλλάδι τὰ κύρια ὀνόματα Κριεζώτης, Κριεκούκης κττ. ἐν τῷ *nenekrye* προσκέφαλον (Λαογρ. Α' 101) διετερήθη ἡ προφορὰ τοῦ *y*, ἴσως ἔνεκα τῆς συνθέσεως (εἰ μὴ σφάλμα τοῦ ἐκδότου κ. Σωτηρίου, ὅστις καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα ἔχει) ὡς καὶ τὸ *hys* χέω (B' 98, 118) *do te hys* χύσω. *do ta hysinje* θὰ ἔχεον· διότι ὁ Meyer ἔχει *his* (Πόρος). Βλ. πρδγμ. ἰωτακισμοῦ παρὰ *Ha hn* II, 13.

⁵ Μείζω σχέσιν παρουσιάζει ἡ Ἀλβανικὴ πρὸς τὴν Αἰολικὴν· οἱ Αἰολεῖς προέφερον τὸ *v* ὡς **ou** ἢ **iou** (*A hrens*, *De graecae linguae dialectis, Gottingae 1837* τομ. I' σ. 124-126) πρβλ. *tufes*-*toufes*, *tufes*, γλώσσα-γλοῦσσα *gluhe*, ὀδός-οὐδός, *udhe*. Οὗτοι πρὸς τούτοις ἔτρεπον τὰς διφθόγγους εἰς ἀπλοῦς φθόγγους καὶ δὴ ἐβαρυτόνουν, ἅπερ ἔχει καὶ ἡ Ἀλβανικὴ. (γνωστὸν δὲ ὅτι οἱ Βοιωτοὶ ἐκ τῆς Ἑπείρου κατῆλθον· ὅθεν καὶ τὸ Βόιον ἢ Βοῖον ὄρος τῆς Κοριτσᾶς βλ. Ἡμερολόγιον τῆς Μεγ. Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1922 σ. 310 ἔ. Περὶ τῶν σπουδαιότερων χαρακτήρων τῆς Αἰολικῆς παρὰ Χατζιδάκι, Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν καὶ μικρὸν εἰς τὴν Ἰνδικὴν γραμματικὴν, Ἀθῆναι 1902 Τόμ. Α' σ. 56-59.

⁶ Γλωσσολ. Μελέται (Ἀθῆναι 1901) σ. 550 ἔ.

Ἐκ τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς ὁ ἰωτακισμὸς εἰσεχώρησε καὶ εἰς τὴν Μετάφρασιν, ξένος ὢν τῆς γνησίως Τοσκικῆς: *te th je je* (ἄ. *thyeje*) νὰ θραύω ¹, *riet* (ἄ. *pyet*) ἐρωτᾷ ², *qicete* (ἄ. *gycete*) τὰς κλεῖς, Ματ. 16,19, *ndrise* (ἄ. *ndryshe*), 17,21, *siu* (ἄ. *syu*) ὁ ὀφθαλμὸς, 18,9. *mbilli* (ἄ. *mbylli*) ἔκλεισεν, Λουκ. 3,20. Τοῦτο παρετήρησε καὶ ὁ *Hahn*, καὶ λέγει ὅτι ὁ Γρηγόριος ἔχει ἀμφοτέρους τοὺς τύπους *ti—ty*, *di—dy*. ἀντὶ δὲ *atyre* (αὐτῶν, αὐτοῖς) ἔχει ἀεὶ *ature*: *ksigjis a ture* (III σ. 30, Λουκ. 24,27).

Κατὰ ταῦτα ἔξοικειωθείς ἐπὶ 20ετίαν καὶ πλέον πρὸς τὸ ἐν Ἑλλάδι ἰδίωμα ὁ Γρηγόριος εἰσήγαγε καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τὸν ἰωτακισμὸν εἰς τὴν Μετάφρασιν, ἐνῶ οὐδόλως ἀπαντᾷται εἰς τὴν Τσαμικὴν, ὡς παρὰ τῷ *Hahn* βλέπει τις. καὶ γὰρ μεταβάς εἰς Τσαμουργιὰν (μικρὸς ὅμως τὴν ἡλικίαν) καὶ ἐν Ἀθήναις μετὰ Τσάμιδων ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀναστραφεὶς παρετήρησα, ὅτι οὗτοι διατηροῦσι τὴν ἀρχαίαν προφορὰν, ἥτοι προφέρουσι τὸ *y π. χ. hyll* ἄστηρ, *dy* δύο, *dyhja* κόσμος, *syri jyt* τὸ ὄμμα σου κττ. Τὸν ἰωτακισμὸν ἔχουσι καὶ οἱ Ἰταλοαλβανοὶ ὡς παρὰ τῷ *de Rada* βλέπομεν:

<i>hajin buk si di velezer</i>	συνέτρωγον ὡς δύο ἀδελφοὶ
<i>ngroeti prana sit ne qiel</i>	ὑψωσαν εἶτα τὰ ὄμματα εἰς τὸν οὐρανόν ³ .
<i>me gjakun e faqevet</i>	διὰ τοῦ αἵματος τῶν παρειῶν
<i>ngjien sqerpin çoe qindisen</i> ⁴ .	ἔβαπτε τὸ ἄκρον τοῦ ἐνδύματος ὅπερ ἐκέντιζεν.

Ἄλλ' ὁ Γρηγόριος ποιούμενος κατάχρησιν τοῦ ἰωτακισμοῦ κατέστησε διὰ τοὺς γνησίους Τόσκιδες ἐν πολλοῖς οὐ μόνον δυσνόητον τὸ κείμενον, ἀλλὰ καὶ ἀπροσδιόνυσον: π. χ. ἐν Ῥωμ. 1,26 τὸ πρωτότυπον ἔχει: «διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας» αἶτε γὰρ ἠήλεια αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν». Ὁ Γρηγόριος τὸ πάθη ἀτιμίας μετέφρασεν *mundime te ndiera*, ἥτοι ἐπὶ λέξει: κόποι ἐπιτετραμμένοι. ὁποῖα διαστροφὴ! διότι τὸ *ndjenj* συγχωρῶ ἐν τῇ ἐν Ἑλλάδι διαλέκτῳ λέγεται *ndelenj*. Ἐνταῦθα ὁ Γρηγόριος βεβαίως τὰ ἄτιμα πάθη ἠθέλησε νὰ ἀποδώσῃ διὰ τοῦ Τοσκικοῦ *te ndyga*, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἰωτακισμοῦ παρασυσθεὶς ἔγραψε *te ndjera*! ⁵.

¹ Ματθ. 12,13.

² Αὐτ. 16,13. ὁ Meyer Gramm. 35 θεωρεῖ τὸν τύπον *ries* ἀρχαιότερον, ἀλλ' ἵνα σχετίσῃ αὐτὸν πρὸς τὸ Λατ. *reto*, ἐνῶ λογικώτερον νὰ σχετισθῇ πρὸς τὸ Σανσκρ. *budh*, *bud* Ἑλλ. πυθ. πυνθάνομαι.

³ Scanderbeg σ. 148, 150.

⁴ Αὐτ. 166.

⁵ Ὁ Χριστοφορίδης: *pesime felliqerie*. τὸ ἀκριβὲς θὰ ἦτο: *pesime te çndershme*. Ἀνυπόφορα εἰσὶ τὰ ἐξῆς *atij*, *tij*, *kuij* (ἀντὶ *ati*, *ty*, *ky*) ἀκατανόητον δὲ τὸ *pas sij*, *prej sij* (Λουκ. 5,13) ἀντὶ τοῦ *pas ati*, *prej ati* (=κατόπιν αὐτοῦ, ἀπ' αὐτοῦ).

γ'.) **Ὁ χιασμός.** Ἴδιον τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης ἐστὶν ἡ ἐκφώνησις τοῦ δασέος πνεύματος, ὅπερ παρίσταται διὰ τοῦ *h*. καὶ ὑπάρχει οὐ μόνον ἐν ἀρχῇ λέξεως, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ· π. χ. haqonj λησμονῶ, hehθ ὄπτω, duhet χρειάζεται, behet γίνεται. οὕτω προφέρεται καὶ τὸ *h* τῶν τουρκικῶν λέξεων: Hamit, hambèr, sehir (οὐχὶ σεχίρ = σεριάνι). Ἐντεῦθεν καὶ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς λέξεσιν τὸ *χ* ἢ ἀποβάλλεται· ristòs Χριστός, (ὅπως καὶ ἐν ταῖς Τουρκικαῖς ambar, oxhak), ἢ τρέπεται εἰς *κ*· karte χάρτης, quill χυλός, efkaristò εὐχαριστῶ, qion χιών¹. Ὡστε κυρίως ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ὁ φθόγγος *χ* τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν ὑπάρχει· ἐλλείπει ὅθεν καὶ ἐκ τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Χριστοφορίδου, γράφει δὲ linari (ἄ. λυχνάρι) καὶ σημειοῦται «δυσπρόφερτον *χ* εἰς τὴν Ἀλβανικὴν» σ. 209. Παρὰ τοῖς Ἰταλοαλβανοῖς ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς λέξεσιν ἀντὶ τοῦ *χ* ἔχομεν *σ*: π. χ. qaré (χαρὰ ἐν Hylli i Drites VII, 1931, σ. 507). Παρὰ τοῖς βορείοις Ἀλβανοῖς τὸ δασὺ πνεῦμα εἶναι ἰσχυρότερον· hek ἔλκω. καὶ ἐν μέσῳ καὶ τέλει λέξεων τὸ *h* προφέρεται ὅπως ἐν τῷ Τουρκ. bacht τύχη καὶ ἐν τῷ Γερμ. Macht δύναμις)· ἐνῶ παρὰ τοῖς νοτίοις μόλις ἀκούεται². Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι παρ' ἐκείνοις μὲν ἐν τῷ μέσῳ καὶ τῷ τέλει λέξεως τρέπεται, ὡς εἶδομεν, εἰς *f*, παρὰ τούτοις δὲ ἢ ἐξαφανίζεται ἢ μόλις ἀκούεται ὡς *j* ἐν μέσῳ λέξεως. bejem γίνομαι (ἀντὶ behem). Παρεμφερές συνέβη καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ. καὶ ἐνταῦθα πρὸς δήλωσιν τοῦ δασέος πνεύματος ἦν ἐν χρήσει τὸ Η. ΗΟΣ—ός, ΗΟΡΟΣ—όρος³, |-οκτώ, |-ιαρός, ἀδεαλτώ|-ειε, πεντα|-ετηρίδα⁴. ἢ τὸ *j* ἐν ἀρχῇ, Σανσκο, yas ὄς, Ζενδ-αβέστα. yakar, Λατ. jecur ἥπαρ, Ἰνδ. yushma, Γοτθ. jus ὑμεῖς, Ἀλβ. juve, ὅπερ μεταξὺ δύο φωνηέντων, ὡς εἴπομεν, ἀπεβλήθη δέος (δεῖδω), καὶ ἐπόμενον συμφώνῳ διετηρήθη ὡς *ι* ἢ καὶ ἐξέπεσε μετ' ἐκτάσεως τῆς προηγουμένης συλλαβῆς⁵.

Πρὸς τὰ δύο ταῦτα ἀρχαῖα γραπτὰ σημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς ὁμοιάζει καὶ ἡ χοῆσις τοῦ *h* τῆς Ἀλβανικῆς καὶ λαμβάνεται. 1) ὡς δ α σ ὺ π ν ε ῦ μ α· hip ἱππεύω, heq (helq) ἔλκω, Λατ. sulcus, hyll (Ἕλλας, ἥλιος) ἀστὴρ,

¹ Πρβλ. καὶ τὰ Δωρικὰ: δέκομαι, κρέματα, κιθών, ἀντὶ δέχομαι, χρήματα, χιτών, ὁ Χριστοφορίδης δύο μόνον λέξεις ἔχει μετὰ τοῦ *χ*: χαρακοπί-α, χόβ-ι.

² Τούτου ἕνεκα καὶ ὁ D o z o n τὸ τελικὸν *h* τίθησιν ἐντὸς παρενθέσεως· ngre (h) ἐγείρω, njò (h) γινώσκω, sho (h) βλέπω κτλ. (Manuel σ. 260-261)· ἐν δὲ τῇ κλίσει τῶν ῥημάτων παραλείπει αὐτὸ παντελῶς.

³ Τοῦτο ἔπειτα διηρέθη εἰς δύο |- | ὡς δασεῖα καὶ ψιλὴ καὶ τὰ σημεῖα ταῦτα ἀπὸ τῶν ἐπιγραφῶν διετηρήθησαν ἐν τοῖς χειρογράφοις μέχρι τοῦ Θ' μ. Χ. αἰῶνος.

⁴ Ἐπιγραφαὶ Ἑλείας 1, 6, 9, 16 κτλ. Βλ. Χατζιδάκιν Ἀκαδ. Ἀναγν. Α' σ. 166 καὶ Kirghhoff ἐνθ. ἄνωτ. σ. 87.

⁵ Βλ. Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλλ. γλώσσης ὑπὸ Μιχ. Κωνσταντινίδου τόμ. Γ' σ. 553. Χατζιδάκιν ἐνθ' ἄνωτ. σ. 463· Ἐν τέλει σημειούμεθα ὅτι τὸ *h* διὰ τῆς Ἀλβανικῆς εἰσήχθη καὶ εἰς τὴν Ῥουμανικὴν ἐν τισὶ λέξεσιν τῆς περιφερείας Μότσεν καὶ Ἑπταφυργίου (βλ. Balkan-Archiv III, σ. 220-221).

here ώρα, χρόνος, καιρός, Zenð. yâre έτος και Γοτθ. jêr, ύψηλόν άρχ. Γερμ. jâr, Βοεμ. jir άνοιξις. 2) ώς εϋφωνικόν (έναλλασσόμενον και προς τὸ j) har άνοιγω, heth δίπτω, ha τρώγω, hark τήξον¹ (Λατ. argum), jam ειμί, jar δίδωμι (έν τῇ Μεταφράσει άνευ τοϋ j. cdo te a p e njeriu. Ματθ. 16,26. do ti a p te gjitha 8,26. e p u n i 'Ιω. 14,16) και έν τέλει λέξεως· dij γνωρίζω (άντι di) tij σὺ (άντι ti) και έν τέλει τῶν ῥημάτων ώς εἶδομεν έν τῷ περι Ιωτακισμού κεφαλαίω. Ἐπίσης ύπάρχει τὸ h έν τέλει τοϋ ενεργητικοϋ και έν τῷ παθ. τοϋ ῥήματος μεταξὺ θέματος και καταλήξεως· lâ-h-em martò-h-em (ένθα οἱ νότιοι προφέρουσι j' lajem martò-jem ἢ οὐδέν εϋφωνικόν). Ὁ Βορρ θεωρεῖ τὸ h τοϋτο (ώς τὸ r τῆς Λατ. a:por) άρχικόν γράμμα άντωνυμίας, ἣς ἡ ῥίζα έν τῇ Σανσκρι. sva (svá-tas έξ έαυτοϋ) οϋτω έν τῷ ve-te έξέπεσε τὸ s. ένθ. άνωτ. σ. 20). Πρὸς ταϋτα ἡ Ἄλβανική πρόσκειται τῇ Ἑλληνικῇ διότι έξ πασῶν τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν αἱ δύο αϋται μόναι έχουσι τὸ δασὺ πνεϋμα, ξένον ὅλως τῆς Ἰαπετικῆς².

Ἄλλὰ έκτὸς τῆς τοιαύτης έν τῇ Ἄλβανικῇ χρήσεως τοϋ h, τοϋτο εις άλλας λέξεις ύπάρχει ώς φθόγγος προερχόμενος έξ τοϋ Ἰαπετικοϋ gh ἢ h. ἢ άντ' αϋτοϋ και άλλο γράμμα.

Κατὰ τὴν πολυθρύλητον θεωρίαν τοϋ Grimm³ έξ τοϋ Ἰαπετικοϋ ἠχηροϋ δασέος gh έχομεν έν μὲν τῇ Ἑλληνικῇ χ και g έν ταῖς Σλαβικαῖς και λοιπαῖς γλώσσαις (k έν τῇ άρχ. ύψηλ. Γερμ.)⁴. Ἡ Ἄλβανική επειδή, ώς οἱ νεώτεροι δογματίζουσι γλωσσολόγοι, άντι τοϋ gh έχει g και οϋχι h (=χ) άνήκει οϋχι εις τὴν τάξιν τῶν centum ἀλλ' εις τὴν τῶν satem γλωσσῶν, ἥτοι εις τὰς Σλαβ. γλώσσας. Οϋτω προσπαθοῦσιν' άπομακρύνωσι τὴν Ἄλβανικὴν τῆς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν άρχαιοπινούς σχέσεως και συγγενείας, ώς και τοϋ Πελασγικοϋ κορμοϋ. Καί έναντι τῆς άδιασείστου αϋθεντίας διασήμων γλωσσολόγων και ἐθνολόγων τοϋ Thunmann, Leibnitz, Leake, Xylander, O. Müller, Mommsen, Hübmänn, Max Duncker, Abel, Hahn, Reinhold, Camarda, Dozon, Dorsa, Κουπιτώρη, Stier, Fallmerayer, Malte-Brun, Reclus, Masci, Bopp, Hertzberg, Curtius, Hüpp, de Rada, Ascoli,

¹ Τοιοϋτον και τὸ hudhra-udhra σκόροδα· ὄθεν ώς εϋφωνικόν και έναλλάσσεται. hynj-gynj εισέρχομαι. Εϋφωνικόν χ ύπάρχει και έν τῇ ἑλληνικῇ έν άρχῇ λέξεως πρὸς ζωηροτέραν έκφοράν· χ λ α ἰ ν α, χ λ ι α ρ ὀ ς (άντι λαῖνα, λιαρός).

² Χατζιδάκις, ένθ' άνωτ. σ. 463 βλ. περι τῆς γενέσεως και προφορᾶς τοϋ δασέος πνεύματος· φωνητικῶς σ. 462· άπαραλλάκτως δὲ προφέρουσιν αϋτὸ οἱ Γέγιδες μέχρι σήμερον.

³ Βλ. Vorlesungen über die Wissenschaft der Sprache von Max-Müller für das deutsche Publicum bearbeitet von K. Böttger, II. Serie², (Leipzig 1870) σ. 216 κεφ. V. Vorlesung, Grimm's Gesetz.

⁴ Αὐτ. σ. 242 και πληρέστερον πίνακα έν Κορτίου Grundzüge der griech. Etymologie² (Leipzig 1866) σ. 120.

Marchiani, Kretschmer, Bentow, Whitney, Flieger, Sinvet, Θωμοπούλου μετὰ συμπάντων τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν καὶ γεωγράφων, οἵτινες πάντες ὁμοφώνως θεωροῦσι τοὺς Ἀλβανοὺς ὡς Ἰλλυριοὺς ἀπογόνους τῶν Πελασγῶν καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ἀνῆκουσαν εἰς τὸν Ἑλληνολατινικὸν κλάδον. Ἀντιτάσσονται οἱ νεώτεροι Meyer, Miklosich, Tomaschek, Barisch, Hirt, Jokl, Thalloczy καὶ Weigand (πάντες Αὐστριακοὶ Σλαβολόγοι, πλὴν τοῦ τελευταίου Ῥουμανολόγου, Γερμανοῦ, τὴν καταγωγὴν). Οὗτοι ἐκ τῶν εὐαριθμῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος προσπαθοῦσι λίαν φιλοτίμως νὰ συναγάγωσι τὰ στοιχεῖα τῆς Θρακο-Ἰλλυρικῆς καὶ Φρυγικῆς γλώσσης, ἧς ὡς τὴν σπουδαιότεραν ἐκπρόσωπον ἀνακηρύττουσι τὴν Ἀλβανικὴν καὶ πρὸς ταύτην σχετίζουσιν οὐ μόνον τὴν Ῥουμανικὴν καὶ Κουτσοβλαχικὴν, ἀλλ' ἐπὶ πλεον καὶ αὐτὴν τὴν Βουλγαρικὴν, καίτοι οὐχὶ τόσον ἐκπεφασμένως¹. Τῆς ἐξεζητημένης ταύτης ἰδέας ἤρξεν ὁ πολὺς Meyer διὰ τῆς διατριβῆς: Die Stellung des Albanesischen in kreise der Indogermanische Sprache², ἀποφαινόμενος ὅτι ἡ Ἀλβανικὴ ἀφίσταται τῆς Ἑλληνικῆς ἐν τοῖς ἐξῆς:

α') «ὅτι μετέβαλε τὰ ἀρχαιότατα δασέα gh, dh, bh, οὐχὶ ὅπως ἡ Ἑλληνικὴ εἰς χ, θ, φ, ἀλλ' εἰς g, d, b, ὅπως δηλ. ἡ Σλαβικὴ καὶ ἡ Γερμανικὴ.

β') ὅτι τὰς δύο ἀρχαίας σειρὰς τῶν λαρυγγικῶν καὶ οὐρανικῶν φθόγγων (περὶ ὧν ἴδε Schmidt ἐν Kuhn Περιοδ. τ. 25 σελ. 1 ἔ.) διετήρησεν ἀσυγχύτους, ἐνῶ ἡ Ἑλληνικὴ διεφύλαξεν ἴχνη τινὰ ὀλίγα τῆς ἀρχαίας καταστάσεως.

γ') ὅτι τὰ σύμφωνα v, j, s, τὰ ἐν ἀρχῇ λέξεως δὲν ἀπεβλήθησαν, ὅπως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ. Τῶν τριῶν τούτων διαφορῶν μόνη ἡ τελευταία εἶναι

¹ H. Hirt, Die sprachliche Stellung des Illyrischen (Beiträge zur alten Geschichte und Geographie. Festschrift für H. Kiepert, Berlin 1898) σ. 187 ἡ πραγματεία αὕτη ἔχει πολλὰ τὰ ἀντιφατικά. Ὁ συγγρ. φρονεῖ ὅτι «ἡ ἀπλότης ἡ μεγίστη τῆς Ἀλβ. γλώσσης θὰ ἐπέτρεπεν ἡμῖν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι εἶναι συνέχεια τῆς ἀρχαίας Θρακικῆς, ἀλλ' αἱ περὶ ταύτης τῆς γλώσσης γνώσεις ἡμῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι τόσῳ ὀλίγαι, ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα γλωσσικῶς νὰ ἀποδείξωμεν τοῦτο...» Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν, ἐπιφέρει, τὸ ἐνδεχόμενον θὰ ἠδυνάμην μετὰ μεγαλητέρας βεβαιότητος ν' ἀποφανθῶ, ὅτι τὰ κοινὰ στοιχεῖα τῆς Ἀλβανικῆς, Βουλγαρικῆς καὶ Ῥουμανικῆς κατὰγονται ἐκ τῆς ἀρχαίας Βουλγαρικῆς (sic), ἐφ' ἧς δύναται νὰ θεμελιωθῇ ἡ συγγένεια τῆς Ἀλβανικῆς πρὸς τὴν Ῥουμανικὴν, ἣν δὲν παρέχει ἡμῖν ἡ Ἰλλυρικὴ». Καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτων παραλογισμῶν ἀνεπιφυλάκτως ὁ Hirt ἀποφαίνεται ὅτι ἡ Ἀλβανικὴ ἀνήκει εἰς τὰς satem γλώσσας. Ἀνεφέρθη εἰς τοῦτον ἐκ τῶν νεωτέρων, διότι ὁ Weigand ἐν τῇ περιληπτικῇ αὐτοῦ πραγματείᾳ περὶ τῆς θέσεως τοῦ ζητήματος: Sind die Albaner die Nachkommen der Illyrier oder Thraker? (Balkan-Archiv Τόμ. Ζ', (Leipzig 1925) σ. 227-251) τὸν Hirt ἀναφέρει ὡς αὐθεντίαν. Περὶ τῶν Θρακικῶν στοιχείων ἐν τῇ Ἀλβανικῇ. βλ. C. Patsch, Thrakische Spuren an der Adria (Jahresberichte des oesterr. archaeolog. Institut 1907. καὶ Mladennoff ἐν Balkan-Archiv IV σ. 185 ἔ.

² Ἐν Beiträgen τοῦ Bezzenberher Τόμ. 8 1883, σ. 186, 188, 189.

οὐσιώδης, ἢ δευτέρα ἦττον, ἢ δὲ πρώτη. ἂν μὴ σφαλλώμεθα, οὐδαμῶς, διότι αὕτη ἐνεφανίζετο καὶ ἐν τῷ Μακεδονικῷ ἰδιώματι, ὅπερ ὅμως δὲν ἐκωλύετο δι' αὐτὸ νὰ εἶναι 'Ελληνικόν»¹. Μετὰ ταῦτα ὁ Meyer συναθροίσας πλεῖον γλωσσικὸν ὕλικὸν ἐξέδοτο τῷ 1891 τὸ Λεξικόν: Etymologisches Wörterbuch, der albanesischen Sprache (Strassburg) ἐνθ' ἀντικρούει ὡς ἐσφαλμένην τὴν γνώμην, ὅτι ἡ 'Αλβανικὴ ταυτίζεται τῇ ἀρχαίᾳ Πελασγικῇ, καὶ δογματίζει, ὅτι αὕτη πλησιάζει ταῖς τῆς Βορ. Εὐρώπης (Λεττοσλαβικῇ καὶ Γερμανικῇ) μᾶλλον ἢ ταῖς τῆς Νοτίου ('Ελληνικῇ καὶ Λατινικῇ). 'Αλλὰ τὸ Λεξικόν τοῦτο περιέχον μόλις περὶ τὰς 5000 λέξεις ἦν ἐλλιπέστατον διὰ τὰς γλωσσολογικὰς αὐτοῦ παρατηρήσεις, καὶ περιέχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς ξένας λέξεις Λατινικὰς (1420) καὶ Τουρκικὰς (1180) καὶ Νεοελληνικὰς (840) κτλ. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐξέδοτο τὴν 'Αλβανικὴν Γλωσσικὴν: Lautlehre der indogermanischen Bestandtheile des Albanesischen². 'Επὶ

¹ Μὴ ἔχων πρόχειρον τὴν πραγματείαν τοῦ Meyer παραλαμβάνω τ' ἀνωτέρω παρὰ τοῦ κ. Γ. Χατζιδάκι γράψαντος ἐν Πλάτωνι ('Αθῆναι 1883) τόμ. Ε' σ. 421-422. ὅπερ δὲ λέγει ἐνταῦθα περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀπέδειξε τρανώτατα τῷ 1896, Περὶ τοῦ 'Ελληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων ('Αθῆνᾶ Η' τόμ. 'Αθῆναι, καὶ ἰδιαιτέρως) σ. 26-33. 'Εν τῇ Μακ. διαλέκτῳ δηλ. ἔχομεν β, δ ἢ b, d ἀντὶ φ, θ ἤτοι Βίλιππος, κεβιλά, Ξανδικός, δανῶν κτλ. ἀλλ' οὐχὶ καὶ γ ἀντὶ τοῦ χ (ὅτε θὰ εἴχομεν, ὡς ἐν ταῖς Σλαβ. γλώσσαις, τὰ ἄγχα g, d, h ἀντὶ τῶν ἠχηρῶν gh, dh, bh δασέων, ἐνῶ ἐν τῇ 'Ελληνικῇ ταῦτα ἐγένοντο χ, θ, φ). μετὰ δὲ τὴν τροπὴν ἐν τῇ 'Ελληνικῇ ἠκολούθησεν ἀνομοίωσις ἐν τῇ πανελληνίῳ ἔτι, πρὶν διασπασθῆ εἰς διαλέκτους, γλώσση (ἤτοι ἔχομεν τίθημι, πέφυκα, κέχυμαι καὶ οὐχὶ δίθημι, βέφυκα, γέχυμαι). ταῦτα δὲ βλέπομεν καὶ ἐν τῇ Μακεδονικῇ: Ἡμαθία, χάλιθος, πέχαρι, 'Εχέδωρος (ἀντὶ Ἡμαθία, γάλιθος, βέχαρι), ἤτοι ἐκ τῶν δύο ἄλλεπαλλήλων δασέων τὸ α' τρέπεται εἰς τὸ ἀντίστοιχον αὐτοῦ ψιλόν. ἄρα ἐτρεψέ ποτε καὶ τὰ bh, dh, gh εἰς ph, th, kh. καὶ οἱ μετέπειτα φθόγγοι β, δ ἀντὶ φ, θ προέρχονται ἐκ τῶν περιστοιχοῦντων τοὺς Μακεδόνας βαρβάρους. 'Εν δὲ τῷ ΙΑ' τόμ. (1899) σ. 136 λέγει ὅτι ἦτο δυνατόν τὰ ὑπολειφθέντα δασέα φ, θ νὰ τραπῶσι κατὰ τὸν νόμον τῆς ἀνομοιώσεως εἰς μέσα β, δ. καὶ «οὐδαμῶς δύνανται...ὡς πρὸς τὴν ἱστορικὴν γένεσιν (ὡς πρὸς τὴν προφορὰν οὐδὲν δύναται νὰ λεχθῆ πειστικόν) νὰ ὑπολαμβάνωνται ὁμοια τοῖς μέσοις b, d τῶν ἄλλων γλωσσῶν». (Βλ. καὶ ἐν 'Επετηρίδι τοῦ 'Εθν. Πανεπιστημίου 1911 τὴν πρὸς τὸν Kazrow ἀπάντησιν σ. 87-134). Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ ἀπεδέξατο ὅτε Meyer καὶ δὴ καὶ ὁ Hofmann. (Die Macedonien, ihre Sprache und ihr Volkstum, Berlin 1906 ἐν ἀρχῇ).

² 'Εν Βιέννῃ 1892 ἐν τῇ Sitzungsbericht der Kais. Akademie der Wissenschaften, philos.—historische Cl. τόμ. 125. ἐξεδόθη ἐν τοῖς Albanesischen Studien III. Βάσει τούτου καὶ τοῦ Brugmann, Grundriss der vergl. Grammatik der indogerm. Sprache τομ. Ι' Strassburg 1897 ἐδημοσίευσεν ὁ Pekmezci ἐν τῇ Grammatik τὴν φωνητικὴν τῆς 'Αλβανικῆς γλώσσης (σ. 19-45) χρησιμώτατον ὄσον καὶ περιεκτικόν κεφάλαιον. Ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῆς 'Αλβανικῆς ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἄλλων γλωσσῶν βλ. καὶ Max Müller, The languages of the seat of war in the East ἔκδ. β' London 1855 σ. 50-63.

τῆ βάσει τῆς σπουδαίας ἀπὸ ἐτῶν ἐργασίας καὶ τοῦ πλουσίου ὕλικου ἀπεπειράθη ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ ὁ Meyer νὰ καθορίσῃ τὰς σχέσεις τῆς Ἀλβανικῆς πρὸς τὰς Ἰνδοευρωπ. γλώσσας καὶ τὰς γενομένας ἐν αὐτῇ φωνητικὰς καὶ φθογγολογικὰς μεταβολὰς. ὄθεν τὴν θέσιν τοῦ Ἱαπετικοῦ gh ἐν τῇ Ἀλβανικῇ καθορίζει ὧδε :

gh—g: n g a s τρέχω, Σανσκρ. gâ, gâm, Ἑλλ. βαίνω, Λατ. venio, Γοτθ. qinam.

n g a r t h φραγμὸς Λιθουαν. gardas, ἄρχ. Σλαβ. gards.

g j e j, g j e n j εὐρίσκω (παθ. gjendem), Ἑλλ. χανδ-άνω, Λατ. pre-hendo.

gh—k k a βούς, Σανσκρ. gâu-s, Ἑλλ. βούς, Λατ. bo-s.

l i k-i, l i g e κακός, Ἑλλ. ὀλίγος, Λιθ. ligà (ὁ Curt. lësa-s καὶ Σανσκρ. liç, ἄρχ. περσ. lik μικρός).

d j e k καίω (πληθ. djegem), Γοτθ. dags, Λιθ. digu.

g a s χαρά, Σανσκρ. harj-a-mi, Ἑλλ. χαίρω, Λατ. gaudere.

Καὶ τὰ ἀνωτέρω μὲν τάσσουσι τὴν Ἀλβανικὴν οὐχὶ πρὸς τὰς centum, ἀλλὰ πρὸς τὰς sate m γλώσσας· ἀλλ' ἔχομεν ἐν τῇ Ἀλβανικῇ καὶ τὰ ἐξῆς :

gh—h p r e h e r ποδιά, ἄρχ. Σλαβ. p r e g a (ὄθεν καὶ τὸ Ἀλβ. p r e g a ç), p r e h e m, κλίνω, ἐντείνω.

l e h e t e (i l e-t) ἔλαφρός, Ἑλλ. ἐλαχὺς (ὑπερθ. ἐλάχιστος), Σανσκρ. laghu-s ἔλαφρός, ἄρχ. ὑψηλ. Γερμ. lih-t, ἄρχ. Σλαβων. lig-u-kuj ἔλαφρός, Λιθ. lëngva-s εὐκόλος. Καὶ ἔνθα αἱ ἄλλαι γλώσσαι ἔχουσι s k ἢ Ἀλβ. ἔχει k :

a h ὄξυά, ἄρχ. βοο. Γερμ. askr μελία, Ἑλλ. ὀξύη (o-ksu-η).

h i j e σκιά, Σανσκρ. skajâ, Ἑλλ. σκιά, ἄρχ. Σλαβ. scio. Ἐν τῷ

h ὡσαύτως ὑποκρούπεται τὸ s k τῶν Ἑλλ. ἐναρκτηκῶν ῥημάτων : n j o h οἶδα, Λατ. posco, Ἑλλ. γι-γνώσκ-ω. κττ¹.

Ἐκ τῶν τελευταίων παραδειγμάτων, ἐν οἷς ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου ἠχηροῦ δασέος ἔχομεν δασὺ h ἐν τῇ Ἀλβανικῇ (Ἑλλ. χ ἢ sk), καὶ οὐχὶ g ὅπως ἐν ταῖς Σλαβικαῖς γλώσσαις, ἀποδείκνυται πόσον πρόωρον εἶναι τὸ ν' ἀποφαίνηται τις ἔγκυρον γνώμην περὶ τῶν φθογγολογικῶν νόμων τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης καὶ νὰ προτείνῃ τὴν αὐθαίρετον κατάταξιν αὐτῆς εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν κατηγορίαν τῶν γλωσσῶν². Ὑπάρχει τι τὸ

¹ Albanesische Studien III, 7, 9, 29, 33.

² Καὶ ὁ σεβ. καθ. Χατζιδάκις παρασυρθεὶς ἔπειτα ἐκ τῶν γραφομένων τοῦ Meyer διετέλεσεν αἰεὶ ἀδυσώπητος εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, εἰ καὶ ὁ ἴδιος οὐδέποτε ἐνέκλυεν εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἀλβανικῆς· διὸ καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου ἀποφαινόμενος ἀξιωματικῶς ὑποσημειοῦται τάδε περὶ τῆς Ἀλβανικῆς: «Ἀντίπη μὴδεὶς ὅτι ἡ νῦν Ἀλβανικὴ ἔχουσα φ καὶ θ ἐλέγχει με ἐσφαλμένως

ἐξόφθαλμον, ὅπερ διαρρηθὴν παρὰ πάντων θεωρεῖται ὡς ἀπρόσβλητος ἀπόδειξις στενωτάτης συγγενείας τῆς Ἀλβανικῆς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν, ἡ κοινότης τῆς προφορᾶς τοῦ *δ, θ*. ἦν οὐδεὶς τῶν Σλάβων καὶ σχεδὸν τῶν Εὐρωπαίων δύναται νὰ μιμηθῆ. Ὁ Meyer ταύτην θεωρεῖ νεωτέραν, τὸ δ' ἀρχαῖον *δ, θ* ἄλλως διατίθεται, λέγει, ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ὡς καὶ παρὰ τοῖς Σλάβοις. ἀλλ' ἰδοὺ καὶ ἀρχαιοπινεῖς λέξεις ἐν αἷς τὸ *δ, θ* διασταυροῦται τῷ Ἑλληνικῷ.

d hashē ἔδωκα, *d hri* ἄμπελος (δρύες· ἄμπελα Ἑσυχ.), *d hēmp* ὁδοὺς (δάπ-τω, δεῖπνον), *d hē* γῆ (Δαμάτερ), (*h*) *ur d hē* σκόροδον, *por d hē*, *d h j e t e* δέκα.

*thithē*¹ *θήθη-τήθη καὶ τιτή, Σανσκρ. *da-dhi* θηλάζω, Λατ. *filius felagē* ἀρχ. ὑψηλ. Γερμ. *ta-u*, *tila* μαμμά, ἀρχ. Σλαβων. *doja* γάλα, *doilica* τροφὸς (τὸ *θήθη κοινὸν ταῖς δύο γλώσσαις πρὸ τῆς ἀνομοιώσεως).

thashē εἶπον, ἀρχ. Περσ. *thas* ὁμιλεῖν, Ἑλλ. *θάζομαι* (Ἑσυχ.). ἐπίσης *thēs* σάκκος (Ἑλλ. θέσις), *ri th* (Ἑλλ. πυθ-μῆν), *thye j*, θύω, θυάζω-θύζω, θυία, *thellim* θύελλα. Ἐν ταύταις ταῖς Ἰαπετικαῖς λέξεσι τὸ ἀντίστοιχον εἰς τὰς ἄλλας γλώσσας εἶναι *dh*, *d*, *f*, *t*.

Ταῦτα λέγοντες οὐδόλως βεβαίως νὰ ταυτίσωμεν θέλομεν τὰς δύο γλώσσας, ἀλλὰ σκοπὸς ἡμῶν εἶναι νὰ σταματήσωμεν ὀλίγῳ τὴν δρμὴν τῶν σπευδόντων ν' ἀνατρέψωσι τὸ κράτος τῆς ἀρχαίας παραδόσεως. Διὰ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος χρειάζεται πολλὴ εἰσέτι ἐργασία. Ὁ Meyer ἔγραψε πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Χριστοφορίδου (ὅστις ἀνεβίβασεν εἰς 13000 τὰς Ἀλβ. λέξεις), οὔτε ἐγνώριζεν (οὔτε αὐτὸς οὔτε ὁ Weigand) τὴν Ἀλβανικὴν, τὰ δὲ κείμενα ἔλαβον συνειλεγμένα παρ' ἄλλων. Ὅπως ἀποκατασταθεῖς τῆς Ἰαπετικῆς ὡς κοινῆς τῶν Ἰνδοευρωπαίων γλώσσης ἐστηρίχθη ἐπὶ ἀσαλεύτων βάσεων ἡ ὁμοφυλία τῶν γλωσσῶν αὐτῶν, οὕτω θὰ συμβῆ καὶ διὰ τὴν Ἀλβανικὴν, ὅταν ἀνασυνταχθῆ ἡ Θρακο-Ἰλλυρικὴ γλῶσσα. (Νῦν ἐπικρατεῖ, ὡς φαίνεται, ἡ γνώμη ὅτι ἡ γλῶσσα αὕτη ἀνήκει εἰς τὰς *satem* ἀπὸ τοῦ St. Mladenoff πρώτου

διατεινόμενον, ὅτι οἱ ἡμέτεροι φθόγγοι *φ* καὶ *θ* ἦσαν ἀλλότριοι τῆς Ἰλλυρικῆς· διότι τό τε *bh* καὶ *dh* δὲν ἐγένοντο ἐν τῇ γλώσσῃ *φ*, *θ*, ἀλλὰ *b*, *d* καὶ ταῦτα εἶχεν ἡ Ἰλλυρικὴ, ἔκτοτε δὲ ἀνεπτύχθησαν ἐξ ἄλλων φθόγγων οἱ νῦν *φ*, *θ* καὶ *δ* τῆς Ἀλβανικῆς καὶ παραπέμπει εἰς τὸν Meyer ἐνθ' ἀνωτ. σ. 13, 16, 18, 19, 22. (Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων σ. 33).

¹ *thithē* ἐν Κοριτσᾷ καὶ γενικῶς *sise* σπανιώτατον δὲ *cice*. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐγένετο κατ' ἄλλον νόμον, οὐ οὐκ ὀλίγα παραδείγματα ἔχομεν ἐν τῇ Ἀλβανικῇ, καθ' ὃν τὸ Ἑλλ. *θ* τρέπεται εἰς *ς*· *Θύαμις*—*Çamis*, *θῶμαξ*—*çomage*, *Θωμάς*—*Çome* καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἀρχ. πόλεως *Πάρθος* ἢ *Πάρθιον* *Barçi* (ἐπαρχ. Κοριτσᾶς, χωρίον). εἰ μὴ καὶ τοῦτο ἐγένετο κατὰ Σλαβ. ἐπίδρασιν πρβλ. θεῖος Σλαβ. *tsitse*.

γράφαντος τῷ 1892 : Albanisch und Trakio - Illyrisch ¹. καὶ μετὰ τὸν πολὺν Tomaschek, οὗ τὸ κύριον σύγγραμμα Die Thraker ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τῶν Θερακολόγων, ἐσχάτως ὁ Jokl συνῆψε πρὸς τὴν Θερακοϊλλυρικὴν καὶ τὴν Φρυγικὴν). Μετὰ τὴν παρέκβασιν ταύτην εἰς τὸ θέμα ἡμῶν περὶ τῆς προφορᾶς τοῦ δασέος *h* ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἀλβανικῇ ἴδωμεν πῶς δὲ διέτεθῆ ὁ φθόγγος οὗτος τῶν Ἀλβανῶν πρὸς Ν κατελθόντων καὶ συμφυρθέντων τοῖς Ἑλλησιν; Κατὰ τὸν κ. Γ. Χατζιδάκιν «ὄπου γλῶσσά τις ἐξαπλοῦται (ἢ Ἑλληνικῇ) περιορίζουσα ἄλλην (τὴν Ἀλβανικὴν ἐνταῦθα) τὴν ἐπιδιδούσαν ὑποκαθιστῶσιν εἰς τοὺς φθόγγους αὐτῆς τοὺς τῆς ἰδίας τῆς περιοριζομένης, διότι παρ' αὐτοῖς τὸ αἶσθημα τῆς κινήσεως καὶ τὸ τῶν φθόγγων δὲν διεμορφώθη ἐξ ἀρχῆς ἐλευθέρως καὶ διὰ τοὺς φθόγγους τούτους, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλους» ². Κατὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ τὸ *h* δασὺ μετετρέπη ἐν πάσῃ χώρᾳ ἐν ταῖς Ἀλβανικαῖς λέξεσιν εἰς *χ* μαλακὸν (*kh*), ἐν δὲ ταῖς Ἑλληνικαῖς διειρηθῆ ἀμετάβλητον. καθ' ὀλοκληρίαν μάλιστα ἐπέδρασεν οὗτος ὁ νόμος ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ (ἐν Ἑλλάδι: *χαγε*, *χέγεμ*, *χίς*, *χίσι* *nje* ³, *vlastar te njome χίση* ⁴, κτ. ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ: *χadhjar* (χαῖδευμένος), *χadhjà* ⁵, *χαγερση* ⁶, *χάγετε* καὶ *χαργος* (χάριτες, χαίρω) ⁷ *χορε* κτλ.). Ἐν τῇ Μεταφράσει εἰσήγαγεν ὁ Γρηγόριος τὰ ἐξῆς ἀσυνήθη δι' ἡμᾶς τοὺς τὴν γνησίαν ὀμιλοῦντας Τοσκικῆν: *χαίγδε*, *χά*, *δούχαετε*, *χουαί*, *χαψάνε* κτ. (ἀντὶ *hajde* ἄγε, *ha trōge*, *duhete* χροιάζεται, *huaj* ξένος, *harsane* φυλακὴ καὶ ἔτι χείρω τὸ παντέχνι Λουκ. 13,2. *σίχμενι*, *σίχνι* 24,39. *χάπι* 45 (ἀντὶ *randehni*, ἢ *randejni*, *shihmeni*, *shihni*, *hapi*). ἀκούει δὲ τις παρὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανῶν τὰ ἐξῆς: *χίνι* εἰσέλθετε, *vetexene* ἑαυτὸν (ἀντὶ *vetjene* Τοσκ. καὶ *vetehene* Γεγ.) *atechere* τότε (οὕτω καὶ ὁ Γρηγόριος) Τοσκ. *atere* ⁸, *m̄bachu* στηρίξου (ἄ. *m̄baju*), *rihem* δέρομαι (ἄ. *rihem*) κτ. Ἡ μαλάκυνσις αὕτη τοῦ *h* ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων συναναστροφὴν τῶν Ἀλβανῶν καὶ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, (ὄρα ὅτι καὶ οἱ Ἴωνες δὲν ἠδύναντο νὰ προφέρωσι τὸ δασὺ πνεῦμα, ὅθεν καὶ τὸ *h=H* ἔτρεψαν εἰς *ε-η*) καὶ ἀποτελεῖ σπουδαῖον διακριτικὸν τῶν δύο διαλέκτων

¹ Βλέπ. καὶ ἐν Balkan-Archiv IV (1928) σ. 181-194.

² Ἀκαδ. Ἀναγ. τόμ. Α' σ. 236.

³ Ὁ Σωτηρίου κακῶς ἐξέδοτο *χjous* καὶ *χjousinje* Λαογρ. Β' 98, 118, 127.

⁴ *Χίση* ἦτοι ἀναδίδουσι Λαογρ. Α' 91.

⁵ Scanderb. 152 καὶ 173 καὶ ἐν Αἰγίῳ λέγουσι, *χαϊδάρος*, *χαϊδάρα*, ἀντὶ χαῖδευμένος.

⁶ Meyer ἐνθ' ἄνωτ. σ. 71.

⁷ Marciani Rondinella. τοσοῦτον δὲ ἐπέδωκεν ὁ χιασμὸς ἐν Ἰταλίᾳ, ὥστε ἔχομεν καὶ *χαγοση=ἄρωμα*. Scanderbeg σ. 147.

⁸ Ὁ de Rada ahiera τότε καὶ mahere, Scanderbeg σ. 150. Τὸ Τοσκ. *vetehene* εἶναι ὁ γνησιώτερος τύπος ἐκ τοῦ *ve-te*, ἐνθα τὸ μὲν *ve* προέρχεται ἐκ τοῦ *sansok*. *sva*, τὸ δὲ *te* εἶναι ἄρθρον.

γνώρισμα· διότι τὸ *χ*, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Βορρ λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ Ἄλβαν. ἀλφαβήτου ἐν τῇ διαληφθείσῃ πραγματείᾳ¹, εἶναι πάντῃ ξένον ἐν ταῖς γνησίαις Ἄλβαν. λέξεσιν. Καὶ ὄντως ἀναφαίνεται σποραδικῶς καὶ ἀσθενῶς πως ἀκουόμενον ἐν Ἡπειρῶ, ἐνθα ὁ συγχρωτισμὸς πολὺς μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐν Λουντζουρίᾳ π.χ. προφέρουσι *χιε σκιά*, *sexir*, *bejchem* ἢ *bechem* γίγνομαι—ἐνῶ ἐν τῇ περιφερείᾳ Κοριτσᾶς αἱ λέξεις αὗται προφέρονται ὡσεὶ ἦσαν γεγραμμένα *ie*, *seir*, *bejem* ἢ *beem*². Γενικῶς δὲ λέγομεν ὅτι ἐν ταῖς δύο ἐπισήμοις διαλέκτοις τῆς Ἄλβαν. γλώσσης συμβαίνει τὸ ἐξῆς περὶ τὸν φθόγγον ἢ τὸ δασὺ πνεῦμα τοῦτο φαινόμενον, ἦτοι ἐν μὲν τῇ Γεγικῇ ἀκούεται ἰσχυρῶς ἐν ἀρχῇ, ἀσθενέστερον ἐν τῷ μέσῳ λέξεων καὶ τῷ τέλει, ἐν δὲ τῇ κυρίως Τοσκικῇ μόλις ἀκούεται καὶ ἐν ἀρχῇ. Ὡς πρὸς δὲ τὸν χιασμὸν ἀναφαίνεται μὲν οὗτος ἀσθενῶς εἰς τὴν Τσαμικὴν, ἐπιδίδωσι δὲ ἐν Ἑλλάδι καὶ παρὰ τοῖς ἐντεῦθεν εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν μεταναστεύσασιν Ἀλβανοῖς³. Παρόμοιόν τι παρατηρεῖται, ὅτι συνέβη τὸ πάσαι ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ἐν γένει, ὅτι τὸ ἀρχικὸν δασὺ *bh* ἐξέλιπεν ἐντελῶς καὶ ἐμφανίζεται *b* ἀντ' αὐτοῦ καὶ *d* ἀντὶ *dh*, *g* δὲ καὶ *j* ἀντὶ *h* καὶ ψιλὸν ἀντὶ Σανσκο. δασέος μέσου, ὡς ἐν τῷ *tym* ἐκ τοῦ *dūmās* ἔλλην. θύμος (θύω) λατ. *famus*, σλαβ. *dūm*. Ἐὰν τὸ τοιοῦτον ἐν χρόνῳ συνέπιπτε θὰ ἔλεγον, ὅτι καὶ ἐν προκειμένῳ ἐλειτούργησεν ὁ νόμος τῆς τροπῆς τῶν ἠχηρῶν δασέων *bh*, *dh*, *gh* εἰς ἄηχα δασέα *ph*, *th*, *kh*, ἣτις συνέβη ἐν τῇ πανελληνίῳ τῇ ἔτι ἀδιαίρετῳ εἰς τὰς γνωστάς διαλέκτους ἔλλην. γλώσσης, καὶ ἣ ἠκολούθησεν ἀνομοιώσις, ὅπως καὶ ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ⁴. Συνωδὰ τοῖς εἰρημένοις περὶ τῆς διαθέσεως τοῦ *h* ἐν τε τῇ Τοσκικῇ καὶ τῇ Ἀττικῇ, οὐδόλως ἔχεται ἀληθείας, ὅτι ἡ τελευταία ἀπ' ἀρχῆς εἶχε *χ* ἀντὶ *h*, «ὅπερ ὅταν ἡ λέξις λήγη εἰς ἠχηρὸν σύμφωνον γίνεται ἄφωνον», τοῦτο δὲ θεωρεῖ ὁ Weigand (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 203) ὡς στοιχεῖον ἐν τῇ Ἀττικῇ Τοσκικόν. Ἐν τέλει τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶναι διδακτικώτατον περὶ μεταβολῆς τῆς προσωδίας τῆς Ἀλβανικῆς συναγελασθείσης τῇ Ἑλληνικῇ, καὶ ὅπερ παρέχει τοῦνδόσιμον, ἵνα καὶ ἄλλας τοιαύτας ἐπιζητήσωμεν.

δ') Ἡ μεταβολὴ τῶν ῥημάτων διὰ μεταπτώσεως καὶ ἀποβολῆς γραμμάτων. Τύποι συγκοπτόμενοι.

Ἡ Ἀλβανικὴ τὴν θέσιν τῆς Λιθουανικῆς ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ Χερσονήσῳ ἐπέχουσα, ἄτε διὰ τῶν αἰώνων οὐδέποτε γραφεῖσα, ἦτο ἐπόμενονον νὰ διατηρήσῃ τοὺς μᾶλλον ἀρχαιοπινεῖς καὶ ἀδιαφθόρους τύπους, ὡς ἀποδει-

¹ Βορρ, ἐνθ' ἀνωτ. 3 καὶ 32. Περὶ τῆς τροπῆς ταύτης εἶπομεν διεξοδικῶς ἀνωτέρω.

² Pekmezi 62.

³ Ἐνῶ λοιπὸν πάντες οἱ Ἀλβανολόγοι καὶ Λεξικογράφοι θεωροῦσι ξένον τὸ *χ* τῆς Ἀλβ. γλώσσης, ὁ Hahn, ὅστις δὲν εὔρεν αὐτὸ ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἀλφαβήτῳ, εἰσήγαγεν αὐτὸ ἐν τοῖς Alb. Studien, παρασυρθεὶς βεβαίως ἐκ τῆς Μεταφράσεως.

⁴ Χατζιδάκις, Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων σ. 30-31.

κνύει καὶ αὐτὴ ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἡμιφώνου j ἐξαφανισθέντος ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ ἡ ἐκφώνησις τοῦ δασέος πνεύματος. Κατὰ τὸν μέγαν γλωσσολόγον Βορρ πολλὰ Ἰαπερικὰ στοιχεῖα διασώζονται ἐν τῇ Ἀλβανικῇ, ἐνῶ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν γλωσσῶν ἕνεκα τῆς ἐπὶ μῆκιστον γραφῆς αὐτῶν ἀπετρίβησαν ἢ ἐξηλλοιώθησαν π. χ. ὁ χαρακτήρ τῶν τριτοκλ. ὀνομάτων, ὅστις ἐξέπεσεν ἐκ τῆς ὀνομαστικῆς, σώζεται εἰς τὴν Ἀλβανικὴν (πρβλ. mjal-te μέλι ἢ mjalete), ἐν τοῖς ῥήμασι jam εἶμι, kam ἔχω, thom φημί τὸ a, m εἶναι πανόρχαια. Τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰς γραφομένας γλώσσας διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ μὲν φθόγγοι εἶναι ἄπειροι τὰ δὲ γραπτὰ σημεῖα περιορισμένα. Ἡ Ἀλβανικὴ γλῶσσα κατελθοῦσα πρὸς Νότον ἕνεκεν ἐπιδράσεως τοῦ κλίματος διὰ τῆς ἀναμείξεως ἑλληνικῶν στοιχείων ὑπέστη σχετικὴν ἀλλοίωσιν. Ἰδίως παρατηρεῖται μετάπτωσις οὐ μόνον περὶ τὰ φωνήεντα, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ σύμφωνα, ἅπερ ἐνίονε ὡς τελικὰ ἐξαφανίζονται (ὡς συνέβη ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τῶν τριτοκλίτων τῆς ἑλληνικῆς). Ἐν μὲν τῇ Βορείᾳ νέᾳ Ἑλληνικῇ τῇ ὀριζομένη διὰ τῆς 38° βορείου πλάτους, μεταπίπτουσιν ἢ ἐξαφανίζονται τὰ φωνήεντα, καὶ ἐντεῦθεν ἀκούομεν τοὺς Μακεδόνας λέγοντας: *μῶν, σκλί, μλὰρ κηιά, πανός, δλεῦου, θμός* κττ. (ἀντὶ μηνῶν, σκυλλί, μουλάρι, κουκιά, πισινός, δουλεύω, θυμός) ¹. Ἐν δὲ τῇ Ἀλβανικῇ ἐν τῷ αὐτῷ σχεδὸν χρόνῳ συνέβη παρόμοιον φαινόμενον, ἀλλ' ἀντιστρόφως, δηλ. ὅταν αὕτη διῆλθε τὴν 40° καὶ ἐνεκλιματίσθη πρὸς Ν καὶ θάλασσαν, ὑπέστη συμφυσίς περὶ τοὺς φθόγγους μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώσεις περὶ τοὺς τύπους.

Οἱ ἱστορικοὶ χρόνοι φυσικῶς ὑπέστησαν τὰς μεγαλητέρας μεταβολὰς ἐν τῷ τῆς Ἑλλάδος τερπνῷ κλίματι, καὶ δὴ ὁ παρατατικὸς καὶ ὁ ἀόριστος. ὁ δὲ ἐνεστῶς ἔπαθεν ὀλιγώτερον. Πρόκειται δὲ ἐνταῦθα περὶ τῶν καταλήξεων μόνον ².

1) Διαφοραὶ ἐν τῷ ἐνεστῶτι τῇ προστακτικῇ καὶ ὑποτακτικῇ.

Τοῦ ἐνεστῶτος αἱ καταλήξεις ἐν μὲν τῷ πληθ. διετηρήθησαν ὅπως οἱ πλεον ἀδιάφθοροι, ἐν δὲ τῷ ἐνικῷ ὑπέστησαν φθορὰν μεγάλην ³. ἀκραιφνέστεραί εἰσιν αἱ καταλήξεις τῆς εἰς—ο (III κατὰ Pekmezi) μεγάλης κλάσεως τῶν ῥημάτων. Τὸ α' πρόσ. ἐνταῦθα κατὰ τὸν γνησιώτερον τῆς Τοσκικῆς τύπον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοριτσᾶς καὶ ἐν γένει πρὸς Β αὐτῆς

¹ Βλ. Χατζιδάκι: Μεσαιωνικὰ καὶ νέα Ἑλληνικὰ Τόμ. Α' (1905) σ. 252-253. Τὸ κεφ. τοῦτο ἐδημοσιεύθη τὸ α' ἐν Kuhn's Zeitschrift Τόμ. Λ' 1880.

² Ἐν ταῖς προσωπικαῖς καταλήξεσι τῶν ῥημάτων ἐμφαίνεται σαφέστατα ἡ συνάφεια τῆς Ἀλβανικῆς πρὸς τὰς Ἰνδοευρωπαϊκάς Βορρ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 10.

³ Βλ. Βορρ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 11. τὸ ἀρχαῖκόν—m εὐρίσκει οὗτος μόνον εἰς τὸ kam καὶ thom, ὅπερ ἐν τῷ ἀρχ. διέσωσε καὶ τὸ ἀρχ. a thashe.

καταλήγει εις -nj και ουχι εις -j (δ̄ χαρακτηρ της Γεγικης διαλεκτου) ¹ π.χ. ruponj, mesonj, tregonj. Εις την Τσαμικην εν μερει και ολοσχερωσ σχεδον εις την βορειαν Γεγικην ταυτα εχουσι μονον j: ruponj πονω̄ εργαζομαι, mesonj μανθανω, tregonj δεικνυω, και συμπιπτουσι προς το γ' ενικ. προς. αορ. ruponj=ειργασθη (ruponi και ruponjti εν Κοριτσᾶ). και υπενθυμιζουσι τα της ελλ. γλωσσης συνηρημενα ρηματα, απερ πριν η̄ παθωσι ειχον το j, οπερ μετετεθη μεταξυ δυο φωνηεντων απεβληθη ². Και ομως το αποβληθεν n̄ εῑναι ο̄ χαρακτηρ εις την ταξιν ταυτην των ρηματων και διεσωθη εις αλλα προσωπα και εν τῶ παρατατικῶ.

Παραδειγματα εκ της Μεταφρασεως:

Εν. α' προς. ενεστ. οριστ. dertoj διορθωνω, dergoj στελλω, deftoj δεικνυω, temoj σκαπτω, sherbej υπηρετω, vji ερχομαι κττ. ουτω ανεξαιρετως ουδαμοῡ εχει μετα-nj ενεστῶτα η̄ Μεταφρασις.

Τῶ Γρηγοριῶ και ο̄ H a l h n παρὰ ποδας ακολουθων εισαγει πανταχοῡ τον βραχυν ενεστῶτα, οστις φαίνεται οτι επικρατεῑ εις την Τσαμικην ³, ουχι ομως και εν Ἑλλαδι καθ' ολοκληριαν, ενθα συναντωμεν και τους μακρους τυπους: dergonj, benj ποιω̄ ⁴, ikenj ικνοῦμαι ⁵, vinj, sheronj ιωμαι ⁶. (το vinj, εῑναι vin+j, dergon-j κττ.).

Εν. β' προς. ενεστ. οριστ. εν τη̄ Μεταφρασει μεμονωμενα προδγ. υπαρχουσι βραχεων τυπων' ως pergjegje Μαρκ. 14,60=pergjegjesh και τουτο μεσον ⁷ και dij αντι di γνωριζεις: ku mbetej e ku rri? (αντι mbetesh καθησαι εν Βαθει).

¹ Ο Meyer (ενθ' ανωτ. σ. 5) φρονει οτι το nj (gn Ἰταλ.) προηλθεν εκ του ni και αναφερε̄ι το njeri, αλλα τουτο ουδαμοῡ προσφερεται nier̄i, οπερ και ετυμολογικως δεν ευοδοῦται (Σανσκρι. nar, α-νηρ).

² Π. χ. κλινω, φαينو, πονω̄. τιμω̄' αντι κληνω, φανω, πονεω, τιμαω. βλ. Χατζιδάκιν Ἀκαδημ. Ἀνιγν. Α' σ. 25, 179.

³ P e k m e z i, Gramm. σ. 162. ουτος διακρινει την Τσαμικην εις βορειαν, νοτιαν και δυτικην. Τα δυο τελευταια σημεια περιλαμβανομεν η̄μεις ενταυθα εις την Τσαμικην διαλεκτον.

⁴ Κοπιτωρη, Διατριβη̄ περι της παρ' Ἀλβανοις τοῡ τριτου προσωποῡ αντωνυμιας κατα την διαλεκτον των εν Ἑλλαδι Ἀλβανων (Ἀθη̄ναι 1879) σ. 7 (αποσπ. εκ της Ἐφημ. των Φιλομαθων̄ τόμ. ΚΣ' Περ. Β' Παρὰ Meyer σ. 198 και ο̄ Ἀττικος̄ τυπος μετ' εκτεταμενης̄ ριζης̄ ληγων̄ εις -enj, -inj' hipenj ιπευω, ulenj ταπεινουμαι, anthisinj, arandisinj, κτλ. τοιαυτα και εν Budi τα Γεγικα: arinj διδωμι, ydonj δωκω κττ. και παρὰ B o g d a n: e po dergonj nji te madhe hun αποστελω λιμον̄ μεγαν (Infailibile Verita, εν Diturija II σ. 268).

⁵ Weigand 173. ⁶ Meyer 73.

⁷ Και εν Ἀττικῇ mbā κρατεῑ (αντι mbaj) Λαογρ. Β' 91,78,97,115.

Παραδείγματα ἐκ τῆς Μεταφράσεως.

Πληθ. β' πρόσ. ἐνεστ. ὀριστ. ἐνταῦθα ἐπικρατεῖ ἐν τῇ Μεταφράσει ὁ συγκεκομμένος τύπος:

se pse doj (=doni ἢ dvanì) mua Ματθ. 10,18.

edhe nde doj ta dheksni ai eshte Ηλία γε duaij te vinte 11,14.

diji Ἰω. 15,18. riji Λουκ. 21,34 (ἀντὶ dinì, rini).

shtridhni kunupne e jamilene (sic) e haj te terre Μάτθ. 23,24 (ἀντὶ hani), shtrengim dotë kini, po kij tharos Ἰω. 16,33. (ἀντὶ kini).

— ὁμοίως καὶ οἱ μέλλοντες: do ti thoj Zotit Λουκ. 22,11, mos thoj fjale te terpera Ματθ. 6,7 (ἄ. thoni), do te qaj e do te mirolloisni Ἰω. 16,20. (ἀντὶ qani).

Ἐν τέλει παρατηροῦμεν ὅτι εἰς πολλὰ ῥήματα ἐν τῷ Τσαμικῷ ιδιόματι πλὴν τοῦ εἰς nì λήγοντος τύπου ὑπάρχει καὶ ἕτερος εἰς ri' π.χ. te me liri veteme Ἰω. 16,32. ὁ Χριστοφ. Γραμμ. σ. 151 μόνον αὐτὸν τὸν τύπον σημειοῦται. οὕτω καὶ vini virni καὶ viri. σ. 151, bini καὶ birni (φέρετε σ. 152), zeni, zini καὶ ziri (συλλαμβάνετε σ. 153 καὶ Μετάφρ.). ἕως ἡ-ri κατάληξις προῆλθεν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ ὑγρόληκτα: mirni-mir λαμβάνετε. καὶ ἐν τῷ ἄορ. kerkojne ta zirine ἐζήτουν πιᾶσαι Ματθ. 21,46.

Ἡ προστακτικὴ ἔχει ὁμοίως. Παραδείγματα ἐκ τῆς Μεταφράσεως.

mos mirri me pahir gjen'je botese Λουκ. 3,14 (καὶ merri ketë 22,17), rrji xjuare Λουκ. 21,34, rrij ketu e mos fliji Μαρκ. 14,34. κττ.

Παρὰ ταῦτα ὁμοίως ἔχομεν καὶ τύπους μετὰ τοῦ n:

ngreuni e mos frikoni Ματθ. 17,7 κτλ. καὶ ngrenie ate e vinie jaste Ματθ. 22,13 καὶ zini, zirie κατ' ἀναλογίαν ἐκ τοῦ ἐνικ. bie, due.

Ἄλλ' ἔχομεν καὶ τύπους μετὰ r ἀντὶ n (καὶ δὴ εἰς τὸν ἄοριστον):

pse fliri? ngrihi e faluni te mos hini nde piraksi Λουκ. 26,46.

biri dha qendrim nde zemera tuaj Λουκ. 21,14.

Καὶ ἐν Ἀτικῇ thoj (Λαογρ. Β' 102,172, Meyer Gramm. 73). ἄλλ' ὁ Weigand ἔχει thoni, τὸν γνήσιον Τοσκικὸν τύπον (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 184).

Παρὰ Hahn ἐν τοῖς μύθοις συναντῶμεν τὸ doj (ἐνθ' ἄνωτ. II σ. 83,165). οὕτω καὶ παρ' Ἰταλοαλβανοῖς t'i shkruani e ti thoj s'ime momuse (Diturija 186,=να γράφητε καὶ να λέγητε τῇ μητρὶ μου).

Τοιοῦτοι συγκοπτόμενοι τύποι κυρίως εἰσὶν οἱ τῶν ἀνωμάτων καὶ συ-

νηθεστάτων ῥημάτων thom φημι (καὶ them), duva ἀγαπῶ, θέλω, rri κά-
θηναι, klaj κλαίω, marr λαμβάνω κτλ. (Βλ. ταῦτα παρὰ H a h n κλινόμενα
μετὰ τῶν παραλλαγῶν ἐν II σ. 80-85).

Ἵποτακτικὴ ἐνεστώτος.

Ἐν τῷ α' ἐνικ. προσ. ὁμοίως τῇ ὀριστικῇ: te rri j, te do j, te tho j
κτλ. ὁ H a h n (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 168) ἔχει καὶ τὸ ὀρθὸν te be n j. Οἱ Ἄττι-
κοὶ ἐν τῷ β' προσ. the sh, de sh· π.χ. te mos thesh, puthme sa te desh
(ἀντὶ te duash, te thuash=νὰ μὴ λέγῃς, φίλα με ὅσον θέλεις Λαογρ. Β'
98,126)¹.

Παραδείγματα ἐκ τῆς Μεταφράσεως περὶ τῆς ὑποτακτικῆς.

Ἐν τῷ γ' ἐνικ. προσ. οἱ αὐτοὶ καὶ ἐν τῇ ὀριστικῇ τύποι, καὶ
ἐπὶ πλεον τε dil νὰ ἐξέροχηται ἀντὶ te dale παρὰ Γρηγορίῳ, ὡς καὶ
παρὰ H a h n te ngit νὰ πειράζῃ (ἀντὶ te ngase). ἐν Λουκ. 13,6 te
kerkon (ἀντὶ te kerkonje). καὶ ἐν Ἄττικῇ te be n νὰ κάμνῃ, te kre-
he n νὰ κτενίζῃ (Λαογρ. Α' 94 καὶ Β' 98,103). ἀλλ' ὁ Κουπιτώρης
(ἐνθ' ἄνωτ. σ. 6) ἔχει καὶ τὸν κανονικὸν τύπον te lashonje (ἀντὶ leshonje),
te kerkonje.(=ν' ἀπολύῃ, νὰ ζητῇ).

Ἐν τῷ α' πληθ. προσ. οἱ συγκεκομμένοι τύποι, ὡς καὶ ἐν τῷ β':
te ha je te ri ji nde mesalle t' ime Λουκ. 22,30². ὁμοίως καὶ οἱ
Τσάμιδες: do j te me ha j (ἀντὶ doni ἢ duani ἐν τοῖς μύθοις παρὰ
H a h n II σ. 165).

Ἐν τῷ β' πληθ. προσ. συνήθεις καὶ οἱ κανονικοὶ τύποι· te ru he ni
Μαρκ. 16,11. καὶ ἐν Ἄττικῇ te ndreni (ἀντὶ te ndreqni, Weigand
σ. 170), ὡς καὶ ἐν τῷ γ' πληθ. te v r a s e n e (ἀντὶ te vrasene), te ru he ne
(ἀντὶ te rnahene Ματθ. 16,12) te v e j n e Λαογρ. Β' 104 (ἀντὶ te vene).

Ἐκ τούτων ἐξάγεται, ὅτι οἱ συγκεκομμένοι τύποι ἔξωβέλι-
σαν σχεδὸν τελείως τοὺς κανονικοὺς (ἐναπολειφθέντας ἐνιαχοῦ

¹ Παρ' Ἰταλοαλβανοῖς. te de (ἀντὶ te doje) pse (=qe) te de e te sherbenje t' ine
Zone nde kete gjelle (=jete) Matranga, Hulli i Drites, 1931 σ. 515.

² Ὡς γνωστὸν τὸ α' πρόσ. ἐνικ. καὶ πληθ. τῆς ὑποτακτικῆς εἶναι ταυτόσημον
τῷ τῆς ὀριστικῆς. βλ. Meyer Gramm. σ. 40. Ὑπομιμνήσκομεν καὶ τότε, ὅτι ὁ
Μπέλλος ἐν τοῖς Ἀλβανικοῖς σ. 16 γράφει ὅτι τὸ α' πρόσ. τοῦ ἐνεστώτος λήγει εἰς
-η ἐν τῇ διαλέκτῳ τῶν Ἑλληνοαλβανῶν, ἀλλ' οὐδὲν προσάγει παράδειγμα. Σημειω-
τέον ὅτι ἐν Ἄττικῇ ἀποβάλλεται ἐνίοτε καὶ τὸ μεταξὺ ῥίζης καὶ καταλήξεως κλει-
στόν ε: te marrme ἀντὶ te marrme (Λαογρ. Α' 96).

ὡς ἀρχαιολογικά λείψανα), καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ ἤδη ἐν τῶν σπουδαιότερων γνωρισμάτων τῆς Τσαμικῆς, Ἑλληνοαλβανικῆς καὶ Ἰταλοαλβανικῆς διαλέκτου.

Εὐκτική. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἔχομεν καὶ τύπους τινὰς δημάτων εἰς ἡληγόντων, οἵτινες παριστῶσιν τὴν εὐκτικὴν ἡλλοιωμένην· π.χ. Ματθ. 21,21 *nde mos qofi me di zemera* (μὴ ἀμφιβάλλετε, ἀντὶ *mos qofsi*), *nde mos nde jefi* Μάρκ. 11,26 (ἀντὶ *ndjefsi* ἐὰν δὲν συγχωρᾶτε), *nde mos qendrofi tek u* (γρ. *muu*) Ἰω. 15,4 (ἐὰν δὲν μείνητε εἰς ἐμέ, ἀντὶ *qendrofsi*), καὶ *nde i th efci* Ματθ. 21,2, *nde thafcim* 21,25 (ἀντὶ *then-ci*, *thençim* ἐὰν εἴπητε, εἴπωμεν). οὕτω καὶ *nde u kthefi* ἀντὶ *nde u kethfsi* (ἐὰν μὴ στραφῆτε).

2. Διαφορὰ ἐν τῷ παρατατικῷ.

Μεγάλη ἀνωμαλία καὶ ποικιλία παρατηρεῖται εἰς τοὺς τύπους τοῦ παρατατικοῦ ἐν τῇ Μεταφράσει. Ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ φύσει διαφέροντι ἐν ἐκάστη διαλέκτῳ ἐνταῦθα ἐπὶ πλέον ἐγένετο ἀνάμειξις Τσαμικῶν καὶ Ἑλληνοαλβανικῶν τύπων. Καὶ παρίσταται ἀνάγκη πρὸς ἀκριβῆ καθορισμὸν τοῦ φαινομένου τούτου νὰ ὀμιλήσωμεν ἐκτενεστερόν πως, ἔχοντες ὑπ' ὄψει τοὺς σπουδαιότερους τῶν γραμματικῶν *Dozon*, *Χριστοφορίδην*¹, *Rekmezi*, *Meyer* καὶ δὴ τὸν *Hahn*, ὅστις διὰ τὴν Τσαμικὴν εἶναι ἡ μόνη ἀθθεντικὴ πηγὴ. Διὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἢ Ἀττικῇ (ἣτις εἶναι ἡ σπουδαιότερα περιφέρεια τῆς Ἀλβανικῆς) διάλεκτον προτιμῶ τὸν *Weigand*, οὐ μόνον διότι τελευταῖος ἔγραψε περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ διότι ἔχει ἄριστον ὑλικὸν ὑπ' ὄψιν. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἀσφαλέστερον ὁδηγὸν ἔχω ἐν πολλοῖς τὴν ἐξ αὐτηκοῖας γνῶσιν τῶν διαλέκτων τούτων². Ταύτη ὡς Λυδία χρώμενος λίθῳ οὐχὶ ἀπροῖξ ἠκολούθησα τοῖς κειμένοις τῶν διαληφθέντων ἐκδοτῶν καὶ παραδείγμασι· π.χ. παρετήρησα, ὅτι ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ συμπολίτου μου

¹ Ἡ κλίσις τοῦ Ἀλβανικοῦ ῥήματος φύσει πολυσιδῆς—καὶ αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς πολυσηδεστέρα—ὁ Χριστοφορίδης κατέστησεν αὐτὴν πολυπλοκωτέραν ἐπινοήσας τοὺς «προπαρφημένους» τοὺς «προτέρους» παρακείμενον καὶ ὑπερσυντέλικον, καὶ πρὸς τῇ «ἀπροσοδοκῆτῳ» (*admirativus*) ἐγκλίσει, ἣτις εἰς οὐδεμίαν ἑτέραν ὑπάρχει, ὡς νομίζω γλῶσσαν, προσέθετο καὶ δύο ἑτέρας τὴν «βουλευτικὴν» καὶ «ὑποθετικὴν», ὥστε ἡ κλίσις τοῦ ῥήματος ἔχω περιλαμβάνει ἐν ὅλῳ 10 σελίδας! Ἐν τούτοις ἔχει τὸ προσόν, ὅτι διακρίνει χωρὶς τοὺς τύπους Γεγικόν, Τσοκικόν, Τσαμικόν, ἔτι δὲ καὶ Βερατινὸν καὶ Πρεμετινὸν ἐνιαχοῦ (βλ. σ. 99).

² Ἰστέον ὅτι τὰ ἐν τοῖς *Albanesische Studien V* κείμενα τοῦ *Meyer* ἔχρησιμοποίησα μόνον εἰς τὰ γλωσσικά, ἐλάχιστα δὲ ἐνταῦθα εἰς τὰ γραμματικά, μόλις ἐσχάτως ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσπικῆς κατορθώσας νὰ μελετήσω τὸ βιβλίον.

Μήτκου παραδοθεῖσι μύθοις ¹ πολλοὶ παρουσιάζονται κίβδηλοι τύποι καὶ λέξεις ἀνήκουστοι ἐν Κοριτσᾷ καὶ τινες νεολογίαι.

Κατὰ τὴν τοῦ παρατατικοῦ ἀνωμαλίαν ὁμοιάζει ἡ Ἀλβανικὴ τῇ Γερμανικῇ, ὅθεν καὶ οὐδεμία μέχρι τοῦδε γραμματικὴ δύναται νὰ ἐμφανίσῃ ἀκριβῆ παραστάσιν τῶν διαφόρων τύπων καὶ καταλήξεων. Οὕτως ἐπὶ προδγμ. ὁ *Pekmezî*, ὁ τὴν πληρεστέραν γραμματικὴν παρουσιάσας τῆς Γεγικῆς καὶ Τοσκικῆς (ὅπως αὐταὶ ἐν τῇ μέσῃ ὁμιλοῦνται Ἀλβανίᾳ), ἔχει μὲν 4 τύπους τοῦ παρατατικοῦ, ἀλλ' ἓνα λήγοντα εἰς -nja, ὅστις ἰδιάζει εἰς τὴν ἀπὸ Βερατίου μέχρι Φράσσαρης περιοχὴν. καὶ ὄντως οὗτος εἶναι ὁ ἀκραιφνῆς Τοσκικός ², ἐνῶ ἐκ τῶν κατωτέρω ἀποδεικνύεται, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ παραλλαγὰὶ αὐτοῦ.

Τούτου πληρέστερος τύπος εἶναι ὁ Βερατινὸς *drith-njam* ἔκλωθον διασώζων τὸ ἀρχαῖον *m*, ὅπερ ἔχει ἡ Σανσκρ. καὶ ἡ Λατ. ἐν δὲ τῇ Ἑλληνικῇ ἐτράπη εἰς *n* (πρβλ. *abarām-ferabām-ἔφερον*). ἀλλ' ἔχομεν καὶ παρατ. (ὡς καὶ ἀορ.) μετὰ χαρακτῆρος δασέος *sh* π.χ. ἐν Κοριτσᾷ λέγομεν *thosha* καὶ *thoshnja* (ἀορ. *thashe*). καὶ τὸ ῥῆμα καὶ ὁ τύπος συγγενεῦει πρὸς τὴν παλαιοπερσικὴν ῥίζαν *thah* (ἐκ τοῦ *thas=ὀμιλεῖν*) καὶ ἀ' πρόσ. παρατ. *athaham=thoshnjam*. τὸ *sh* εἶναι ἀρχαῖκός χαρακτήρ τοῦ παρατατικοῦ καὶ εὐρίσκεται καὶ ἐν τῷ *isha* ἤμην τοῦ *jam* (εἰμί), γνώρισμα, καὶ τοῦτο τοῦ παρτ., τῆς Σανσκριτ., ἢ ἡ Ἀλβανικὴ ἐν τούτῳ προσομοιάζει ἀφισταμένη τῆς Ἑλληνικῆς ³. Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Τοσκικῇ τὸ *sh* τοῦτο ἐνιαχοῦ εὐρίσκεται, ἐν τῇ Γεγικῇ εἶναι καθολικὸν τοῦ παρατατικοῦ γνώρισμα π.χ. *drith* κλώθω, *drithshjem* ἢ *drithshje*, *puno(j)she* εἰργαζόμεν, *gotitshe* ἔκτιζον, *pishe* ἔπινον ⁴.

Ὁ Meyer λέγει ὅτι ἐν Σκόδρα, ὅταν ἡ ῥίζα λήγῃ εἰς φωνῆεν, ἀκολουθεῖ ἀεὶ τὸ *j* π.χ. *martoj* νυμφεύομαι, *martojshe* (ἢ *martojshnja*), *martosjhe*, *martote*, πληθ. *martosjhim* κτλ. ⁵

¹ Ἀλβανικὴ Μέλισσα κτλ. (Ἀλεξάνδρεια, 1878).

² Grammatik σ. 175-179.

³ Bopp, ἐνθ' ἀνοικ. σ. 13, 16. ὅστε ὁ παρατ. τοῦ *thom thoshnjam* προῆλθεν ἐκ τοῦ *tho-isha* ἤτοι ἐκ τῆς ῥίζης τοῦ ῥήμ. καὶ τοῦ παρατ. τοῦ βοηθ. *jam*, ὅπως καὶ ἐν τῇ Λατ. τὸ -bam, ἢ κατάληξις τοῦ παρατ. εἶναι αὐτὸ τὸ *fui*. ἐπομένως σφάλεται ὁ *Pekmezî* (Gramm. 175), φρονῶν ὅτι τὸ *sh* προῆλθεν ἐκ τοῦ ἐνσίγμου τύπου τοῦ β' πληθ. προσ. τοῦ ἐνεστῶτος π.χ. *shitni* καὶ Τοσκικῶς *shishni*, *flitni* καὶ *flishni*. τὴν ἀναλογίαν δεχόμεθα μετὰ τοῦ Meyer μόνον διὰ τὴν προέλευσιν τοῦ *n* ἐν τῇ καταλήξει -nja ἐκ τῶν εἰς -n ληγόντων ῥημάτων π.χ. *punon-j*, *punonja*, *lith* δένω, *lithni-lithn-ja* (β' πληθ. πρόσ.). ἐκ τούτων φαίνεται ἀπεσπᾶσθη ὁλόκληρον τὸ *nja*.

⁴ Βλ. *Pekmezî* σ. 176, Χριστοφ. 99.

⁵ Gramm. 39. ὁ Bogdan καὶ *kujdesne* (Dit. II 269).

Εἶναι δὲ λίαν περίεργον, ὅτι Γεγικῶς σχηματίζεται ἐν Προμετῇ καὶ τὸ γ' ἐνικ. πρόσ. martonish, dridhish, shkruanish, ἐνῶ ἐν τῇ Γεγικῇ διεσώθη καὶ ἡ ἀρχαϊκὴ κατάληξις - t e' π.χ. harpte ἤνοιγε, drithte, goditte, punote, rīte, ὅπως καὶ ἐν τῇ Τοσκικῇ ἐν γένει. καὶ τὸ te τοῦτο (Σανσκρ. t a τοῦ β' τύπου κατὰ τὸν B o p p) εἶναι λείψανον τῆς πολιᾶς ἀρχαιότητος ἐκπεσὸν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς (πρὸβλ. ἔγνοντ) διεσώθη καὶ ἐν τῇ Γερμανικῇ hatte, wolte κττ. καὶ τῇ Λατιν. amaba-t.

Κατὰ ταῦτα ἐν τῇ κυρίως Τοσκικῇ ἔχομεν ἐπικρατοῦντα τὸν ἔνσιγμον παρατατικὸν εἰς τὰ τρία ἐνικὰ πρόσωπα' πρὸγ. τὸ ῥῆμα thom φημί ἔχει :

ἐνικ. πρόσ. 1. thoshnajm, thoshnja, thonja ¹ καὶ thosha.

» » 2. thoshnje, thonje καὶ thoshe.

» » 3. thoshte καὶ thosh, thonte.

Περὶ τοῦ εἰς—je λήγοντος Τσαμικοῦ παρατατικοῦ.

Ὁ Γεγικὸς παρατατικὸς διετήρησε τὴν πρωτογενῆ κατάληξιν - e, ἣτις ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ βοηθητικῷ ishe. καὶ μετὰ τοῦ e τοῦτο ἔχομεν τὸν μοναδικὸν Προμετινὸν τύπον τοῦ παρατατικοῦ τοῦ dret h κλώθω καὶ μεσ. κλώθομαι, σείομαι:

ἐνικ. dredhe, dredhe, drithtej καὶ dridhish.

πληθ. dridhim, dridhite, dridhine. ²

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ μεταβατικὸς οὗτος τύπος προῆλθεν ἐκ τοῦ Γεγικοῦ διὰ σειρᾶς μεταπτώσεων τοῦ καταληκτικοῦ φωνήεντος ἢ κατὰ συμφωνιῶν τῶν τριῶν τύπων : martojshja-kerkoshje-drithshje ἦτοι ἔχομεν τροπὴν τοῦ a εἰς ē, καὶ ē.

Ὁ τύπος ὁ ἀρχικὸς ὁ ἐμφανίζων τὴν σύμπτωσιν 4 συμφώνων -jhsnj κατερχόμενος εἰς τὸ εὐκραέστατον καὶ γλυκὸ κλίμα τῆς Ἠπείρου καὶ Ἑλλάδος ὑφίσταται ἀπλοποίησιν καὶ περιορίζεται εἰς τὸ τελευταῖον nj ἢ j μετὰ

¹ Εἶναι περίεργον ὅτι παρὰ τοῖς Ἰταλοαλβανοῖς εὐρίσκομεν keshnja, keshnje εἶχον, εἶχες (ἀντὶ kisha, kisha Scanderbeg σ.156), καὶ ἐν Ἀτικῇ ὑπάρχει τὸ thonja, thonje (ἀορ.). Τὰς καταλήξεις βλέπει τις παρὰ Meyer: nja (m), nje, te, nim e, nit e, nin e (ἐνθ' ἀνωτ. σ. 39), ἃς ὀνομάζει τοῦ Βερατίου καὶ τῆς Φράσσαρης, καὶ αἰτινες συμπίπτουσι πρὸς τὰς Κοριτσαίας, ἄρα δικαίως ὀνομάζει ἐνταῦθα Τοσκικὰς. Ὁ Meyer ἀναφέρει ἐνταῦθα ἑλληνοαλβ. κατάληξιν τοῦ 1 ἐνικ. nje, ἣτις ὁμως μόνον ὡς ἐξαίρεσις δύναται νὰ θεωρηθῇ, ἣν ἐγὼ οὐδαμοῦ συνήνησα. οὗτος ἀναφέρει ὡς συνήθεις Τοσκικὰς τὰς διὰ τοῦ j καταλήξεις ἔχων ὑπ' ὄψει βεβαίως, ὡς καὶ ὁ H a h n, τὴν Μετάφρασιν τοῦ Γρηγορίου. ἀλλ' αἱ γνήσια Τοσκικὰ εἶναι αἱ προηγούμεναι. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τύπων τοῦ παρατ. τὸ μὲν s h ὀδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τὸν Σανσκρ. τὸ δὲ nj ἢ n εἰς τὸν Ἑλληνικὸν παρατατικόν.

² Χριστοφ. Γραμμ. σ. 99, Dozon 58, Meyer 39.

καταληκτ. \bar{e} τραπέντος εἰς μακρὸν ἔνεκα τῆς ἀποβολῆς τῶν συμφώνων· ὥστε ἐνταῦθα ἐπὶ τινα χρόνον διεξάγεται πάλη μεταξὺ τῶν δύο τύπων εἰς-ηγε καὶ -γε, ἕως οὗ ἐν Τσαμουριᾷ ἐξενίκησε τελείως ὁ τελευταῖος, ὅστις καὶ παρὰ τῶν γραμματικῶν καλεῖται Τσαμικός. Ἡ ἐπικράτησις, ὡς φαίνεται συνέβη μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Τόσκιδων ἐν Ἑλλάδι· διότι ἐν Ἀττικῇ παρὰ τὸν εἰς-ηγε τύπον σώζεται ἐνιαχοῦ καὶ ὁ εἰς-ηγε λήγων· π. χ. fshehhe ἔκρυπτον, behhe ἐποίουν, shuanhe ἔσβυνον¹, ἕως ἐπὶ τέλους ἀπεβλήθη καὶ τὸ ε ἐνιαχοῦ· luanj ἔπαιζον Weigand 175, ephenj: 198, shkonj 175, te iqenj Λαογρ. Β' 102, 172=ἔβαινον, ἔφευγον, νὰ μετέβαινον.

Οὕτω πρὸς Ν τὸ ἀ' πρόσ. τοῦ παρατατικοῦ τὰς τοῦ χρόνου φθορὰς ὑποστὰν κατέληξεν εἰς τὸ -ηγε ἢ κατόπιν φωνήεντος -ηγε ὅπερ σχετίζεται πρὸς τὸ σανσρκ. aya τῆς 10ης τάξεως καὶ causalforn· προέρχεται δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ βοηθ. jam, ὅπως καὶ ἐν τῇ σανσρκ. ἔλλην. ἀρχ. σλαβικῇ (παλαιοπερσ. τὸ γ' πρόσ. τοῦ thah=ὀμιλεῖν thatis ἐκ τοῦ thah-a-tij εὐρίσκεται πολλάκις ἐν σφηνοειδέσιν ἐπιγραφαῖς)².

Ἐν τῇ Μεταφράσει ἀνεξαίρετως ὑπάρχουσιν οἱ εἰς-ηγε λήγοντες παρατατικοί. π.χ. kur. jeshe nde bote bashke me ta un' i rruaje atà Ἰω. 17, 12. Σπανιώτατα ὁμως εὔρηται τὸ ἀ' πρόσ. τῆς ὀριστ. ἐν τῇ Μεταφράσει. συνήθως συναντῶμεν τὴν ὑποτακτικὴν (ἦτις, ὡς εἴπομεν ταυτίζεται)· e si te vije une doje ta marre³ timene me fajde Ματθ. 25, 27. nuke me dhate te ha je... nuke me dhate te ri je Ματθ. 25, 42. Οὕτως ἔχει ὁ παρατ. τῆς ὑποτ. καὶ ἐν τοῖς παρὰ Hahn ἄσμασιν· π. χ. nga te doje te gjesdisje - dote te vije rreth avlise, do te hipije çatishe⁴ (ὅπου ἤθελον στρέψει, θὰ ἔρχομαι πέραξ τῆς αὐλῆς, θὰ ἀναβαίνω εἰς τὴν στέγην.

¹ Weigand σ. 197, 200, 201. παρὰ Dozon σ. 60,69 ἐν Ζαγοριᾷ vinje παρὰ τὸ vej (σ. 57). φαίνεται ὅτι εἰς τὰ εἰς η λήγοντα ῥήματα σώζεται ἐνιαχοῦ ἐκ συμπτώσεως, ὅπως καὶ ἐν Ἀττικῇ ἔχομεν τὰ ἐξῆς παρὰ Weigand παραδgm. behje (benije) 175, thonj (παρὰ τὸ thonje 176) 177, rruanje, hipinje 177 καὶ lashonje, shkonje (Κουπιτώρης, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 5-7 καὶ Λαογρ. Β' 98, 126 te shkonje). Δέον νὰ μὴ συγχέηται ὁ τύπος οὗτος τοῦ ἀ' ἐν. προσ. τοῦ παρατ. πρὸς τὸ γ' ἐν. τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ ἐνεστ., ὅστις λήγει ἐπίσης εἰς-ηγε ἢ -ηγε' π. χ. ay ke te munt- nje.. te kercenje (γρ. kercenje ὁ δυνάμενος νὰ πηδᾷ Meyer 67), kur te vinje... te krrinje ὅταν θὰ ἔλθῃ ἄς ἐκτελῇ (Dozon, Manuel σ. 63). ὁμοίως καὶ ἐν Ἀττικῇ· te veshtronje, νὰ βλέπῃ, te thonje νὰ λέγῃ, te arrinje νὰ φθάνῃ (Weigand σ. 177, 178, 186, 191), te vinje νὰ ἔρχηται Λαογρ. Β' 100, 146. Διὰ τῆς καταλήξεως -ηγε εἰς τινα ῥήματα σχηματίζεται καὶ μέλων: do vinje dhe dote arovinje (=θὰ ἔλθῃ και- ρὸς καὶ θὰ παρέλθῃ (Λαογρ. Α' 93).

² Borp σ. 11 καὶ 16. ³ doje ἀντὶ do, ἦτοι σώζεται ἐνταῦθα ὁ ἀκραιφνῆς τύ- πος τοῦ doj θέλω, δι' οὗ περιφραστικῶς σχηματίζεται ὁ μέλλων. ⁴ Alb. Stud. II σ. 128. Ὁ Meyer ἐν τοῖς ἀνωμάλοις ῥήμασι. περὶ τοῦ vij (vinj) ἔρχομαι, σημειοῦται, ὅτι

Καὶ παρὰ Dozon ἐκτὸς τοῦ vinje ἔχομεν bej, hipje¹. ἀλλ' ἐν τοῦτοις καί: uhe stregonje² (τῶν σπανιωτάτων τύπων ἀντὶ tregonje=ἐγὼ δὲν ἐφανέρωνα).

Ἐν τῇ Ἀττικῇ ἐπικρατεῖ σχεδὸν ὁ εἰς-je παρατατικὸς· π.χ. ne pallathure rrije, qeroneje mollepe³ (στὸ παραθύρι ἐκάθησο, ἐκαθάριζες τὸ μῆλον). οὕτω καὶ thoje, doje, dale, lije, veje, blije, dije (ἔλεγον, ἠγάπων, ἐξηρχόμην, ἄφηνον, ἔθετον, ἠγόραζον, ἐγνώριζον)⁴. καὶ ἐν Πόρω τε shoje, te shinje (ἔβλεπον ἔβλεπες)⁵, theje⁶.

Ἐπίσης ἐν Ἀττικῇ παρὰ τὸ keje (Weigand 178= εἶχον) μαρτε ἑλάμβανον (Meyer σ. 198) συναντιῶμεν καὶ τὸν τύπον keshje⁷ (Τσαμικὸς Τσοκικὸς kisha) καὶ ngjeshje (ἤκουον Weigand 116, 172. Meyer σ. 199 βλ. διαφόρους τύπους)· ngriheshje kathe menate e thoje: Janji im vella nga vate? (ἔσηκώνεσο κάθε ἑσπέρας καὶ ἔλεγες: ὁ Γιάννης ὁ ἀδελφός μου ποῦ πῆγε;⁸

Τὸ β' πρόσ. τοῦ παρατ. λήγει κανονικῶς εἰς-je Τσαμικῶς ἐν τῇ Μεταφράσει (ἢ καὶ εἰς-je ἐνίοτε)· te deroja (γρ. darova) ti gjith ate borç qe me doje Ματθ. 18,32· duhaej dha ergjentne tim ta verren darta qe kemprejene asprete Ματθ. 25, 27. Καὶ εἰς τὰ Τσαμικὰ ἄσματ'· vin gjarpri nde sinuar - i rrije me shkop nde duar ἤρχετο ὁ ὄφις εἰς τὸ ὄριον - ἐκάθησο μὲ ῥάβδον εἰς χεῖρας⁹.

Περὶ τοῦ γ' ἐνικ. προσ. τοῦ παρατατικοῦ.

Μέγιστος σάλος παρατηρεῖται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦτο. Ὁ ἀκραιφνέστερος τύπος εἶναι ὁ εἰς-te λήγων ἐν τε τῇ Γεγικῇ καὶ Τσοκικῇ· lith-te drith-te (ἔδενε, ἔκλωθε). τὸ t ὁ Βορρ θεωρεῖ ὡς προσωπ. κατάληξιν¹⁰ (τὸ e εἶναι εὐφωνικόν), ὅπερ καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὑπάρχων ἐξέπεσεν ὡς εἶπομεν ἀπωλέσθη ὁμοῦς τὸ -je, ἦτο δηλ. ὁ πλήρης τύπος lidhjete, kendonjete (ἔψαλλε)¹¹. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Τσαμικῇ ἐπικρατεῖ ὁ τύπος οὗτος, ὡς μαρτυρεῖ ὁ σπουδαιότερος αὐτῆς γραμματικὸς· π.χ. mirrte ἑλάμβανε, rrekonte ἐστέναζε, pinte ἔπινε,

ὁ παρατ. εἶναι ὁμοῖος τῷ ἐνεστώτι vij (ἴσως μόνον τὸ α' πρόσ. ἐνικ.), ἐνῶ διὰ τὸ rri κάθημαι (οὐχὶ ri) ἔχει παρατ. rrije, rrije, ὅπως καὶ διὰ τὸ ha τρώγω, ha je, ha je καὶ dona (γρ. duva) θέλω doje, doje, οὕτω καὶ εἰς πάντα τὰ λοιπὰ σημειοῦται τὸν κανον. παρατ. εἰς-je (σ.82-85). ¹ Manuel σ. 60,57,128. ² αὐτ. σ. 96. ³ Λαογρ. Β' 94. ⁴ Weigand 176, 177, 178, 173, Λαογρ. Β' 98, 127. ⁵ Meyer Alb. Stud. V σ. 10. ⁶ αὐτ. 9.

⁷ Περὶ τῆς θεωρίας ταύτης ἐπιθι Χατζιδάκι Ἀκαδ. Ἀναγν. εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν γραμματικὴν Τόμ. Β' (Ἀθήναι 1931) σ. 177.

⁸ Λαογρ. Β' 119, 64. ⁹ Αὐτ. σ. 116, 35. ¹⁰ Ha hn, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 134 καὶ Dozon σ. 58 hedhe, ἔρριπτες. Τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ. ¹¹ Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 15.

ndiqte ἐδίωκε, qante ἔκλαιε, llampste ἔλαμπε, rrinte ἐκάθητο ¹. Ὁμοίως ἔχει καὶ ὁ Dozon εἰς τοὺς μύθους τῆς Ζαγοριάς: qante, vinte ἤρχετο, marrte (ἄ. mirrte ἐλάμβανε), pueste (ἄ. puette) ἠρώτα, kekkonte ἐζήτει, bente ἐποίει, pritte ἀνέμενε, duante ἤθελεν. ἔτι καὶ ikente ἔφευγεν ². Ἐν Ἑλλάδι εἶναι σπανιώτατος, ὡς ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς Ἀττικῆς (Κορωπὶ) harente ³.

Ὁ εἰς -te τύπος συνηθέστερον εὐρίσκεται ἐν Ἰταλίᾳ. οὕτω ἐν ἀρχαίῳ συγκινητικῷ ποιήματι τῶν ἐκ Κορώνης τῆς Πελοποννήσου μεταναστευσάντων Ἑλλανῶν ὑπάρχουσι καὶ οἱ τρεῖς τοῦ γ' προσ. τοῦ παρατατικοῦ τύποι:

mblidh lule vasheza,
mblidhte sheshi i Koronit,
monosaget e rea.
mblidhte lule e kentonej,
si vâm e fatit saj.

Ἡ ἔννοια εἶναι: ἡ κόρη ἐσύναζεν ἄνθη εἰς τὴν γῆν τῆς Κορώνης, τὰ νέα ἴα καὶ ἔκλαιε τὴν μοῖραν τῆς ⁴.

Παρὰ τὸν κανονικὸν καὶ ἀρχαϊκὸν εἰς -te τύπον τοῦ παρατ. ἔχομεν ἐν Τοσκαρίᾳ καὶ εἰς -tej Πρεμετινόν, ὅστις δι' ἐπεκτάσεως τοῦ e εἰς ej συνεξέδραμε τῷ Γεγικῷ γ' προσ. τοῦ παθητ. (harej ἠνοίγετο, lahej ἐλούετο) ⁵ π.χ. ἐν τοῖς μύθοις τῆς Ζαγοριάς ἔχομεν thoshitej καὶ thuanfej ἔλεγεν, vintej ἤρχετο, dintej ἐγνώριζε, shripntej ἐκόμιζε, qantej, bentej ἐποίει ⁶. Τούτοις προσιδιάζει καὶ ὁ ἐν Ἀττικῇ εἰς -ej lakisej ἔτρεχε, rritej ἠΰξανεν ⁷, ὡς καὶ ὁ Ἰταλοαλβανικὸς vinej ἤρχετο ⁸, mbanej ἐποίει, qelnej εὕρισκεν ⁹.

Περὶ τοῦ ἐν τῇ Μεταφράσει ἀκαταλήπτου ἐνικ. γ' προσ. παρατατικοῦ, ὃν ὀνομάζω Ἀττικὸν καὶ ἐν γένει Ἑλληνοαλβανικόν.

Ὁ παρατατικὸς οὗτος ἔχει γυμνὴν τὴν ῥίζαν ἐν τοῖς συμφωνολήκτοις δῆμασι, καὶ μετὰ -j ἐν τοῖς φωνητολήκτοις. Καὶ ἐν μὲν τῇ Τσαμικῇ διαλέκτῳ μόλις ἀναφαίνεται (παρὰ τὸν ἐπικρατοῦντα εἰς -te κανονικόν) εἰς ἀνώμαλά τινα δῆματα. οὕτω ἐν τοῖς μύθοις τοῦ Λαμπόβου τοῖς παρὰ τοῦ H a h n

¹ H a h n II ἐν τοῖς μύθοις σ. 164, 166, 167, 168.

² Manuel σ. 57, 60, 62, 63. ³ ἠνοίγεν. Meyer σ. 59.

⁴ Scanderbeg σ. 234. ⁵ Βλ. Pekmezi σ. 176, 206. ⁶ Dozon Manuel σ. 57, 58, 63.

⁷ Weigand σ. 176, 186. μοναδικὸς ὁ παρὰ Κουλουριώτη, Ἑλλαν. ἀλφάβητάριον κατὰ τὸ ἐν Ἑλλάδι ὀμιλούμενον ἀλβανικὸν ἰδίωμα (Ἀθῆναι 1882) σ. 66 benj, lidhen, ulen.

⁸ Παρὰ Bogdan ἐν τῷ Cuneus prophetarum εὕρηται vinhej ἤρχετο, ὃν ὁ X h u n a n i θεωρεῖ ὡς ἀρχαϊκόν (Diturija III σ. 254). ⁹ Scanderbeg (ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ de R a d a) σ. 144, 145.

ἐκδοθεῖσι συναντῶμεν καὶ τοὺς ἑξῆς τύπους: *prit* ἀνέμενε, *flij* ἔκοιμάτο, *mbit* ἔπνιγε, *ngit* ἀνεβίβαζε, *mbreteron* ἐβασίλευε, *stij* ἔρριπτε, *dua j*¹. κατὰ τοῦτον ἐλέχθη καὶ *klua j* ἔκλαιεν ἐν Ἰταλίᾳ². Τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ ἐν τῇ Μεταφράσει, ἀλλ' ἀντιστρόφως: διότι ἐνταῦθα πλεονάζουσιν οἱ συγκεκομμένοι ἢ ἀκατάληκτοι τύποι· π. χ. παρὰ τοὺς κανονικοὺς τύπους *shkonte* ἔφευγε, *shonte* (sic, ἀντὶ *shinte*) ἔβλεπε, *vinte* ἤρχετο, *hajte* (ἀ. *hante*, παρὰ τὸ *haj*) ἔτρωγε, *thosh* καὶ *thoshte*, *vijte* ὑπήγαιεν³, ἔχομεν καὶ τοὺς ἑξῆς ἀκαταλήκτους· *e mathitivet se tij u vin u* Ματθ. 12, 1. *e Petrua vij pas ti per se largut* Λουκ. 22,54 καὶ 21,38· *llaoj vij* 24, 28. *e eçen mbi ujera te vin nde Iisuj* Ματθ. 14, 29. *e thot' atij qe p unon veshtene* Λουκ. 13 7. (ἀντὶ *punonte*). *nje Shpirt qe e mban te shemure* Λουκ. 13, 11. *nuke dua j te rij* Ματθ. 27, 34. 14, 9 *dua j ta vrit* (ὄθεν καὶ *duhate*) 16, 25. *e vinje re ate te shihne nde duan ta sheron* Μαρκ. 3, 2. *e natene dile bente te ndenurite nde mal...* Λουκ. 21, 37. *e kerkon kohe tua ip ate ature* Λουκ. 22, 6 *probl.* καὶ 22, 4. *tek flit ai akoma* Ματθ. 12, 46. *smunt te flit* 22, 12. *e zuri ate e mbit, e i thosh* Ματθ. 18, 28. *e nuke lijte njeri qe te shk on* Μαρκ. 11, 16. *shih* ἔβλεπε, *kej* εἶχε κττ.⁴ Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἠκρωτηριασμένων τούτων τύπων ἀνευρίσκομεν τὸ ἑλληνοαλβανικὸν στοιχεῖον ἐν τῇ Μεταφράσει. καὶ ἐν τούτῳ ἐπηρεάσθη μὲν ἡμεῖς ὁ Γρηγόριος ἐκ τῆς πολυχρονίου ἐν Ἑλλάδι διαμονῆς· χαρακτηριστὴρ γὰρ καὶ γνώρισμα τοῦτο τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου, ἔνθα οἱ εἰς -te παρατατικοὶ εἰσι πάμπαν ἀήθεις καὶ ἄγνωστοι καὶ ἀναφέρομεν.

Παραδείγματα ἀκαταλήκτου τοῦ ἐνικ. γ' προσ. παρατατικοῦ ἐν τῇ Ἀττικῇ Ἀλβανικῇ διαλέκτῳ.

ip ἔπνευε, *rih* ἐκάθητο⁵, *kej* εἶχε, *dua j*, *relqen* ἤρσεκε, *sherben* ὑπηρετεῖ, *mbill* ἔσπειρε, *vin*, *sill* καὶ *siell* ἐκόμιζε, *mirr* ἐλάμβανε, *shih* ἔβλεπε, *perier* ἔκλινε, *thoj*, *vej* ἔβαινε, *jip* ἐδίδου, *gjuaq* ἐθήρρευε⁶ *prit*

¹ Alb. Stud. II σ. 164, 166, 167, 169. ² Kenka e sprasme e Balles ἐν Diturija II σ. 341, ὃν τύπον ὀνομάζει Γσαμικὸν ὁ Xhuvani: «veta e trete e veçorit t' imperfektit ne Çamerishten.

³ Μαρκ. 2,14. 14,31, Ματθ. 11,14, Λουκ. 24,51, Ματθ. 12,1. 16, 13, Λουκ. 3 16, Μάρ. 14,51.

⁴ Καὶ οἱ Γέγιδες ἔχουσιν ἐν μέρει τὸν τύπον τοῦτον, ὡς ἐν τῷ Cuneus βλέπομεν· *te do j*, *vin* ἀντὶ *donte*, *vinte* (Ditur. σ. 254).

⁵ Κουλουριώτης, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 66.

⁶ Weigand 170, 173, 175, 176, 177, 179, 180, 181, 193, βλ. καὶ κλίσει τῶν ῥημάτων *me klene* εἶναι, *me pasure* ἔχειν, *me thene* φάναι, *me dashure* ἀ-

dru e tuarr. παρὰ τούτους ἔχομεν καὶ τοὺς μεταβατικούς τύπους: veshtronje ἔβλεπε, thoje ἔλεγεν, rrije ἐκάθητο, arrinje ἔφθανε, vinje ¹, καὶ ἑτέρους πλέον περιέργους (e)lidhen ἔδενε, ulen ἑταπείνου ², korren ἑθέρριζεν ³.

Οἱ συγκεκομμένοι οὗτοι τύποι συντελεσθέντες πρὸς Ν ἔχουσι τὸν λόγον ἐν τούτῳ, ὅτι οἱ Νότιοι δυσκόλως προφέρουσι τὴν συνδρομὴν πολλῶν συμφώνων, ὡς mirrte-mirr, thoshte-thosh-thoj. (τὸ j ἔμεινε, διότι εὐκόλως ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ὡς ἡμίφωνον συμπροφέρεται μετὰ φωνήεντος ἐν τέλει). Ἐν τῇ Ἀττικῇ, ὅπου καὶ τὸ j τοῦτο δὲν θεωρεῖται πολὺ ἀνεκτὸν ἐπεκράτησαν ὀλοσχερῶς οἱ ἀκατάληκτοι τύποι ἐν τῷ γ' προσώπῳ τοῦ παρατατικοῦ, ὅπως ἐν τῷ ἐνεστώτι ἐν τῷ α' ἐνικ. προσ. ὁ πλήρης Τοσκικὸς εἰς -nj. Ἡ κατάληξις αὕτη εὐρίσκεται οὐχὶ μετὰ φωνῆεν, ἀλλὰ καὶ προηγούμενου συμφώνου ὡς enj' π. χ. ecej βαδίζω (Τοσκ. ec). Ταῦτα γνωρίσματα τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου.

Ὁ συγκεκομμένος παρατατικὸς τοῦ πληθυντικοῦ γ' προσ.

Εἰς τὸν πληθ. ὁ παρατατικὸς δὲν παρουσιάζει μεγάλας παρὰ τῷ Γρηγορίῳ ἀνωμαλίας. ἐν Ματθ. 28, 13 ἔχει: kur flegem navet, ἀντὶ cur flinim ὅτε ἐκοιμώμεθα. Ὁ τύπος οὗτος εἶναι Ἀττικὸς ⁴ καὶ προέρχεται ἐκ τοῦ flege (κατὰ τὸ dredhe-dredhim) ⁵. ἐν Ἀττικῇ kejime καὶ kejim (ἔχομεν Weig. 176 181). Τὸ γ' πληθ. πρόσωπον ἔχει τὸν συγκεκομμένον ἐν τῇ Μεταφράσει τύπον ἀνεξαιρέτως, ἐνῶ παρὰ τοῖς γραμματικοῖς ἀναγράφεται (ἐν τῇ Τοσκικῇ καὶ Τσαμικῇ) μόνον ὁ σῶος τύπος: martonine, ἐνύμφεον, qanine ἔκλαιον, gjenjine ἐψεύδοντο, benine ἐποίουν ⁶. Τὸ τελικὸν e ἐν τῇ κυρίως Τοσκικῇ παραλείπεται, ὅπως καὶ ἐν τῇ Γεγικῇ ⁷. Ὁ H a h n ἔχει ὡσαύτως καὶ τὸν ἀκέραιον τύπον, ἀλλ' εἰς -j e n e λήγοντα π.χ. plakijene ἐγήρασκον, kejkojene ἐζήτουν ⁸.

Παραδείγματα ἀκέραιων τύπων ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς Ζαγοριᾶς (Τσαμουργιά).

flitnine ὠμίλουν, vinine ἤρχοντο, mirrnine ἐλάμβανον (καὶ mirrnin), hidheshin καὶ hidheshine ἐπήδουν, puetnine ἠρώτων κ.τ.λ. ⁹.

γαπᾶν, me nature βαίνειν, me dhene δίδοναι κατὰ τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον (αὐτ. σ. 201-203) καὶ Meyer Alb. Stud. V. σ. 13 καὶ 14' ce remon çoj mallam.

¹ Weigand 177, 178, 191, 186 καὶ Λαογρ. Α' 93.

² Κουλουρ. 66. ³ Weigand 176.

⁴ Βλ. Weigand σ. 198 ἐ. marrem ἐλαμβάνομεν, presem ἐκόπτομεν, κτλ. ⁵ Pekmezi σ. 179. ⁶ Dozon Manuel σ. 244, 246. πρβλ. καὶ Meyer σ. 39. ⁷ Pekmezi σ. 176. ⁸ Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 69 77. ⁹ Dozon, Manuel σ. 62, 58, 59, 64, 60, 64.

Μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ *n* (κερκοjνε) ἐν τῇ Τσαμικῇ τῷ χρόνῳ ἐκ τῶν δύο ἀλλεπαλλήλων κλειστῶν *e* (επε) ἀπεβλήθη τὸ *α'*, καὶ οὕτω προῆλθεν ὁ συγκεκριμένος τύπος τοῦ παρατατικοῦ.

Παραδείγματα συγκεκριμένου τύπου τοῦ παρατατικοῦ.

Ἐν τοῖς μύθοις τοῦ Λαμπόβου (πλησίον τοῦ Ἀργυροκάστρου) thoshne ἔλεγον, muarге ἐλάμβανον, vijnе ἤρχοντο, prine ἀνέμενον (ἀντὶ pritnine ἀπεβλήθη καὶ τὸ ῥιζ. *t*), bejne ἐποίουν, vejne ἔβαινον, luajne ἐχόρευον, skkojne ἔφευγον, vithne ἐκλεπτον ¹.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Τσαμικῇ ἐπικρατεῖ σάλος μεταξὺ τῶν δύο τύπων. πρὸς *N* ἐν Ἑλλάδι ὑπερίσχυσεν ὁ συγκεκριμένος κατὰ κράτος.

Παραδείγματα συγκεκριμένου τύπου τοῦ παρατατικοῦ ἐν Ἀττικῇ.

dojne ἠγάπων, lajn ἔλουνον, duanje ἤθειλον, kejn εἶχον, thojne ἔλεγον, shkojn ἔφευγον, zijhne συνελάμβανον, mirge ἐλάμβανον, ikejne ἔφευγον, vejne ², kalojne ἵππευον ³. *ke ne* δὲ παρὰ Meyer καὶ ὡς ἤκουσα αὐτὸς καὶ ἐν Βαθεῖ τῆς Αὐλίδος, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ kishine καὶ kishin (εἶχον) ⁴. *ke ne* καὶ Ματθ. 18, 13.

Παρὰ τοῖς Ἰταλοαλβανοῖς συνηθέστεροί εἰσιν οἱ συγκεκριμένοι τύποι· π. χ. hajin buke ἔτρωγον ἄρτον, dojin (Γεγικῶς dojshin) ἠγάπων, shtijin ἔρριπτον· nkaha vinej Skenderbegu, dergojne m'a doijn, hajin buk si di vlezzer ὅθεν ἤρχετο ὁ Σκενδέρβεγος, ἔστελλον καὶ ἠγάπων αὐτόν, ἔτρωγον τὸν ἄρτον ὡς δύο ἀδελφοί ⁵.

Παρὰ ταῦτα ὅμως ἔχομεν καὶ τύπον εἰς-nith· π. χ. ro njato i vinjenith ὅτε ἤρχοντο ⁶.

¹ H a h n Alb. St. II σ. 164, 166, 167, 168, 169. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητον ὅτι ἐνῶ καὶ οἱ δύο γραμματικοὶ περὶ τῆς αὐτῆς διαλέκτου τῆς Τσαμικῆς ἔγραψαν, παρουσιάζουσι τοιαύτην οὐσιώδη διαφορὰν ἐν τοῖς λαογραφικοῖς κειμένοις (ἐφ' οἷς αἰεὶ ἐνταῦθα στηρίζομαι). ὑποτοπάζω ὅτι ὁ H a h n, ὅπως ἐν ἄλλοις οὕτω κἀνταῦθα διεσκεύασε τὰ κείμενα κατὰ τοὺς τύπους τῆς Μεταφράσεως. ἐν τούτοις ἐν δημῳδαί ποιήματι τοῦ Ἀργυροκάστρου ὑπάρχει· mbejne, mbijne ἔπαιζον (Δωδώνη Ἡμερολ. ἔτ. Β' 1899 σ. 176). Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἢ χρῆσις τοῦ συγκεκριμένου τούτου τύπου εἶναι λίαν περιορισμένη.

² Weigand σ. 174, 176, 179, 180, 181, 194 καὶ Λαογρ. Β' 118, 57.

³ Meyer Alb. Stud. V, σ. 12.

⁴ Βλέπε τὴν παρ' Ἀττικοῖς κλίσειν τῶν ἀνωμάτων τούτων ῥημάτων παρὰ Weigand. σ. 201-202.

⁵ Scanderbeg ἐνθ' ἀνωτ. σ. 145, 173, 148, 185.

⁶ Αὐτ. 145. Περὶ τοῦ εὐφωνικοῦ τούτου *th*, ὅπερ ὡς προσχηματισμὸς μᾶλλον

**Παραδείγματα συκεκομμένου ή Ἀττικοῦ παρατατικοῦ
ἐν τῇ Μεταφράσει.**

e zune te ferkojne kallesse e ti hajne Matθ. 12, 1.
e tek flit ai.. erdhe mema edhe vellazerit'etij, e rrijne, e e ker-
kojne e ti flishne fjale Matθ. 12, 46.
e kohene qe flijne njerezit Matθ. 13, 25.
e thoshne nga u gjente nde kuj kaqe σοφία? Matθ. 13, 54.
e vijne re ate te shihne nde duan ta sheron ate te shetune qe
ta kallezojne ate Μαρκ. 3,2.
e çuditejne per fjale t' embla qe dile nga goj e tij e thoshne
Λουκ. 4, 22.
e dhe dhemonete dile nga shume e therrishne Λουκ. 4, 41.
dergoj nje kopil.. qe ti ipne atij nga pemet e veshtit Λουκ. 20,10.
e si rrijne tuke ruajtune Λουκ. 20, 20.
edhe grammatejte kerkojne te shtijne duarrte mbi te
Λουκ. 20,19.
e ata burra qe mbajne lisune lidure Λουκ. 22, 63.
Ἐκ τούτων τῶν τύπων σοβαρὰ δύναται νὰ ἐπέλθῃ σύγ-
χυσις, διότι συμπίπτουσι πρὸς τὸ γ' πληθ. πρόσ. ἐνεστῶ-
τος, καὶ δὴ ἐν τῇ Τοσκιῇ bejne, vinjne ἢ vijne, kallezojne, rruane, gjejne
κττ. Οὕτω τὸ Matθ. 21, 8 shtrojne rrobat' e tyre mb' udhe δύναται νὰ
σημαίνῃ ἐστρώννουσιν καὶ στρωννύουσιν. ἐπίσης συγγέεται καὶ πρὸς
τὸ γ' πληθ. πρόσ. τοῦ ἀορ. π.χ. nxori jashte gjith ata qe shitne..
nde kishe Matθ. 21, 12=οἵτινες ἐπώλουν, ἀλλὰ καὶ ἐπώλησαν.

3. Διαφορὰ ἐν τῷ ἀορίστῳ.

Καὶ ὁ χρόνος οὗτος, Τοσκιὸς ἢ Τσαμικός, ἐν τῇ Μεταφράσει δὲν εἶναι
ἀμιγής. καὶ ὡσεὶ μὴ ἔρκει ἡ πολυσχιδὴς αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ἀνωμαλία,
ἐπιτείνει ταύτην καὶ ἡ ἀνάμειξις τῶν τοπικῶν ιδιωμάτων. Ἰδίως οὐκ ὀλίγον

τίθεται ἐν τέλει τῶν ὀνομάτων π. χ. ἐν Ἀττικῇ djaleth, vjerith, parethi,
vellath (παῖς, πενθερός, παῖς, ἀδελφός) βλ. ἐν ἐκτάσει παρὰ Meyer Alb.
Studien I σ. 31-34. Κατάχρησις μεγάλη γίνεται παρ' Ἰταλοαλβανοῖς εἰς πάντα τὰ
μέρη τοῦ λόγου· οὕτω ὁ de Rada: sontenith me diornate (Scanderbeg 166,
ἀντι sonte ἀπόψε), vetmith (αὐτ. 170, ἀντι vete μόνος), i lavosi krahethin 144.
Ἰδίως διὰ τοῦ thi-thin σχηματίζει τὴν μετοχὴν οὗτος: me vrathin φονεύων,
me prerith κόπτων, me dejturith μεθύων. οἱ Ἀττικοὶ περιορίζουσι αὐτὸ μόνον
εἰς τὰ ὀνόματα π.χ. nikoqirth, shokth (σύντροφος, Meyer Alb. St. V.
12), nga malthi (ἐκ τοῦ ὄρους, αὐτ. 60).

ἐπέδρασεν ἡ ἑλληνοαλβανικὴ διάλεκτος εἰς τὴν Μετάφρασιν, ἔνθα ὁ ἔνσιγμος ἄορ. ἔχει πολλὴν ἔκτασιν· προβλ. u n g r e s h e ἠγέρθη, u r r i s h e ἠύξθη, k e s h e εἶχον¹ (ἀντὶ u n g r i t a, u r r i t a, k i s h a). καὶ μετὰ τοῦ n j t h o n j a εἶπον, t h o n j e², d o j a, d o j e³ (ἀντὶ t h o s h a, t h o s h e, d e s h a, d e s h e ἠθέλησα). Ἄλλ' ὁ σάλος ἰδίᾳ ἐπιτείνεται ἐν τῷ γ' ἐνικ. προσώπῳ. Ἐν τῇ Μεταφράσει εὐρίσκομεν τύπους ὅλως ξένους τῆς Τσαμικῆς· π.χ. e s i m u a r r t e s h t a t e b u k e t e Ματθ. 15, 36. m e m u a r r u j a 25,35. r r a m b e d h e e i d u a l l s h p i r t i Πράξ 5,5 κ. ἄ.

Οἱ γνήσιοι ὅμως Τσοκικοὶ καὶ Τσαμικοὶ τύποι εὐρίσκονται συχνότερον· morri ἔλαβε Λουκ. 22,17 ἔ. dolli ἐξῆλθε 22,39. Οὕτω καὶ ἐν Τσαμουργιῶ (Λάμποβον) morri, dolli⁴. οὐδαμοῦ δὲ ὁ H a h n οὔτε ἐν τῇ Γραμματικῇ οὔτε ἐν τοῖς κειμένοις ἀναφέρει muarr καὶ duall. Ὁ P e k m e z i παρατάσσει αὐτοὺς μᾶλλον ὡς Γεγικὸν duall καὶ dull⁵ καὶ muerr καὶ γ' πληθ. muerrr⁶. Οἱ τύποι οὗτοί εἰσι καθαρῶς Ἑλληνοαλβανικοὶ (καὶ Ἰταλοαλβανικοὶ) καὶ ἀποτελοῦσι τὸ ἀναμφισβήτητον γνώρισμα τῆς πολλῆς ἰδιωματικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς γλώσσης τῆς Μεταφράσεως. Ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ κ. Σωτηρίου Ἀλβανικοῖς ἐξ Ἀττικῆς λαογραφήμασι εἶναι ἀνεξαίρετοι οἱ ἄοριστοι duall καὶ muarr⁷. καθ' ὅμοιον τρόπον ἐσχηματίσθησαν καὶ τὰ ἐξῆς: mbuall ἔσπειρε⁸, suall καὶ sall ἠνεγκε, n x u a r ἐξήγαγε⁹, p r u a r ἔκλινε¹⁰ καὶ r u a f¹¹ ἐγέννησεν.

Ἐν τοῖς τοῦ d e R a d a ποιήμασιν ἀναγινώσκωμεν: m u a r r κλίξεται ndoe dore. d u a l l κλησθρα te m'e gaj¹². moe s u a l t i n t e b i r i n, καὶ k u a r t (ἀντὶ i k o r r i ἐθέρισεν αὐτοῦς)¹³.

¹ Weigand 172,177,202 καὶ Τσαμικῶς k e s h e.

² Λαογρ. Β' 104.

³ Ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἑλικῶνος καὶ παρὰ Weigand σ. 203 desha.

⁴ H a h n II σ. 131,164,167,168. ὁ D o z o n ἔχει καὶ dil (Ζαγοριά σ. 242) ὅπερ μᾶλλον ὡς παρατ. δέον νὰ ἐκληφθῆ. οὗτος τὸ d u a l l καὶ m u a r r δὲν εὔρε καὶ ἀποδίδωσιν εἰς τὸν Χ ρ ι σ τ ο φ ο ρ ῖ δ η ν, ὅστις ἀνέγραψεν ἐν τῇ Γραμματικῇ σ. 152 αὐτοῦς, ἴσως ἐκ τῆς Μεταφράσεως λαβών.

⁵ Gramm. σ. 182 καὶ σ. 257 m a r r Γεγικῶς καὶ d u e l l. σπανιότατοι ὅμως οἱ τύποι οὗτοι καὶ εἰς τοὺς Γέγιδες· συνήθως λέγουσι dolli, morri. Ἄνωμάλως ἀπαντᾶται καὶ ἡ ὑποτακτικὴ· m e s h t r o j m e m a t e f l e r e μ' ἔστρωσεν ἡ μητέρα νὰ κοιμηθῶ Λαογρ. Α' 85,18.

⁶ Καὶ Ἀττικῶς γ' πληθ. m i r r e· Μάρκ. 8,14 h a r u a n s t e m i r r e b u k e. Ἰω. 7,39, d u a j n e t e m i r r e. Weigand 194, ὅπως καὶ τὸ i k e j n e (αὐτ.).

⁷ Λαογρ. Α' 93,96,101,102 καὶ 98,12. παρὰ Weigand 193 καὶ mirr.

⁸ Weigand 171.

⁹ Λαογρ. Α' 101,103. καὶ s o n a ἐν Ἀττικῇ, s e v a ἐν Ὑδρῳ, s o g a Ἰταλ. (τὸ II καὶ ἐν Πόρῳ τρέπεται εἰς g, ἦτοι v g a ἀντὶ v e l l a ἀδελφὸς βλ. Weigand σ. 204).

¹⁰ Meyer Alb. Stud. V, σ. 6.

¹¹ Κουπιτ. σ. 5. ¹² Scanderbeg σ. 153. ¹³ Αὐτ. σ. 157,174.

Εἰς τὰς δυσεξιχνιάστους ταύτας μεταμορφώσεις τοῦ ἀορίστου ἔχομεν καὶ τύπους διασταυρουμένους πρὸς τὸν παρατατικόν· π.χ. γ' ἐν. πρόσ. d o j, t h o j (ἀντὶ desh, thosh) ¹ καὶ v e j (ἀντὶ vate ἔβη) ². Αἱ πλεῖσται τῶν ἀνωμαλιῶν τούτων πάμπαν ξέναι τῆς γνησίας Τοσκικῆς ἀποτεθησαυρισμέναι εἰσὶ καὶ ἐν τῇ Μεταφράσει (πρὸς. te t h o s h ἀντὶ te thote, te z b r i t ἀντὶ te z b r e s e νὰ κατέλθη Λουκ. 3,22 h i p e n (ἀντὶ h i p i) ἵππευσε, u n g r e ³ ἀντὶ u n g r i t Ματθ. 14,2 ἠγέρθη, u k t h j e ἐστράφη Λουκ. 22,61). Ἄλλ' ἔχομεν καὶ ἐνταῦθα τὸν συγκεκριμένον τύπον ἐν τῷ γ' πληθ. προσ. ὅστις ἰδιάζει τῇ Ἀττικῇ, ἀλλ' εἶναι καὶ Τσαμικός· π.χ. g j e n e (ἀντὶ g j e t n e εὖρον, p i e n e (ἀντὶ p i e t n e) ἠρώτησαν. καὶ ἐν τῷ α' πληθ. f j e m e (ἀντὶ f j e t m e) ὑπνώσαμεν ⁴, k e r u n e (ἀντὶ k e r u t n e) ἀπέκοψαν, p r i n e (ἀντὶ p r i t n e) ἀνέμειναν ⁵. Τὸ τ τοῦτο ἐξέπεσε καθ' ὁμαλισμὸν ἐκ τῆς πρὸς Ν ἐμπολιτευομένης γλώσσης, ὡς εἴπομεν, ὅπερ συνέβη καὶ ἐν ὀνόμασι· π.χ. εἰς τὴν αἰτία. s u r a n e ἀντὶ s u r a t n e τὸ πρόσωπον ⁶.

Συνήθως ἐν τῷ γ' πληθ. τὸ ε ἐκπίπτει· π.χ. v e j i n ἦλθον, d o i j n ⁶.

Ἐπι μείζων συνέβη ἡ τοῦ ἀορ. καταστροφή εἰς τοὺς πέραν τοῦ Ἀδρια Ἀλβανούς. Ὁ Σκοδραῖνος Φραγκισκανὸς Μ α ρ ῖ ν ο ς S i r d a n i, ὁ τὸ συνεχῶς μνημονευόμενον ὠραῖον βιβλίον «Περὶ τοῦ ἐν ταῖς παραδόσεσι τοῦ λαοῦ σωζομένου Σ κ ε ν δ ῆ ρ β ε η» γράφας, παρενίρει πολλὰ αὐτῶν ποιήματα, ἐν οἷς ἀναφέρεται ἡ Ἑλλάς ὡς ἡ ἀρχαία κοιτίς τῶν ἀποίκων τούτων ⁷.

Κατὰ τὸ 1425 τὸ πρῶτον ἐκ Πελοποννήσου, ἔνθα τότε ὑπῆρχον περὶ τοὺς 100000 Ἀλβανοί, μετόκησαν εἰς τὰς ἐν Σικελίᾳ Ἐνετικὰς κτήσεις πολλὰὶ οἰκογένειαι καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπλήρωσαν 70 χωρία. Οἱ Ἀλβανοὶ καθ' ἑκάστην ἀνοιξιν ἀνερχόμενοι εἰς τὸ «Ὅρος τῶν Ῥόδων» (mal te drandofilleve) καὶ στρεφόμενοι πρὸς τὴν Ἑλλάδα περιπαθῶς ᾄδουσιν:

O e bukura Moré,	ὦ ὠραῖε Μωρηά,
ase kur te lje	ἀφότου σὲ ἄφησα
me nenk te pe!	δὲν σὲ εἶδα πλειά!
Atje kam u memen time	ἐκεῖ ἐγὼ ἔχω τὴν μητέρα μου,
Atje kam u t'im vella.	ἐκεῖ ἐγὼ ἔχω τὸν ἀδελφόν μου.

¹ Λαογρ. Β' 104. ² Αὐτ. Α' 96. ³ Οὕτω λέγουσι καὶ οἱ Τσάμιδες. ⁴ W e i g a n d 170. ⁵ H a h n II σ. 166. τοιαῦτα ἀνευρίσκομεν καὶ ἐν τῇ Ἀττικῇ, ὡς τὸ Ζοῆ (ἀντὶ Ζοῆ) τὸν κύριον, τὸν Θεὸν καὶ εἶναι Γεγικά καὶ Τσαμικά. ⁶ Ἐν Ἑλικῶνι ἤκουσα duojn ἠθέλησαν.

⁷ Οἱ Ἀλβανοὶ (150 χιλιάδες) ὑπὸ ἀρχηγούς τὸν Μ π ο ῦ α ν, Λ ι ὄ σ α ν καὶ Σ π ᾶ τ α ἐγκατεστάθησαν τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι τῷ 1370 προσκληθέντες ὑπὸ τοῦ δεσπότη τῆς Σπάρτης Μ α τ θ α ῖ ο υ Κ α ν τ α κ ο υ ζ η ν ο ῦ (;) καὶ ἀφοῦ κατεδίωξαν τοὺς Καταλανοὺς μετὰ μακροχρονίους ἀγῶνας (ἴδεν καὶ ἡ λ. Katallan ἐν τῇ Ἀλβ. σημαίνει τὸν ληστήν καὶ ἀποτρόπαιον) κατέλαβον τὰς ἐκλεκτὰς ἐπαρχίας (βλ. Γ ρ η γ ο ρ ὀ β ι ο ν, Ἱστορία Ἀθηνῶν μετάφρ. Λάμπρου, Β' 233-5, καὶ 306-9., Χ ῆ ρ τ ζ μ π ε ρ γ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος μετάφρ. Καρολίδου Β' σ. 465.

O e bukura Moré,
ase kur te lje
me nenk te pe!

ὦ ὠραῖε Μωρηά,
ἀφότου σὲ ἀφήκα
δὲν σὲ εἶδα πλειά! ¹

Ὡστε καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν βραχὺν (ὅπως τὸν Προμετινὸν παρατ.) ἀόρ. le ἢ lje, εἰς τὰ τρία ἐνικ. πρόσωπα. Οὕτω καὶ παρὰ Matranga' pse te de e te sherbenje t'ine Zone nde kete gjelle διὰ τὴν θελήσης (τὴν ἀποφασίσης) τὴν ὑπηρετήσης τὸν Κύριον ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ (Hylli i Drites, 1931, σ. 515). Ἐν Ὑδρα καὶ lejti ², ἐν Ἐλικῶνι δὲ καὶ filé (ἄ. fjete) ἐκοιμήθης.

**Αἱ κυριώτεραι διαφοραὶ τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου
ὡς πρὸς τὴν κυρίως Τοσκικὴν.**

I. Πάθη φωνηέντων καὶ συμφώνων.

Μετὰ τὸν τσιτακισμόν, ἰωτακισμόν, τὸν χιασμόν καὶ τὰς λοιπὰς περὶ τοὺς ῥηματικοὺς τύπους διαφορὰς ἀνάγκη νὰ συνοψίσωμεν καὶ τὰ κεφαλαίωδέστερα τῶν μεταπτωτικῶν καὶ φθογγολογικῶν φαινομένων. Οὕτω θὰ δύναται πᾶς τις νὰ σχηματίσῃ μᾶλλον συγκεκριμένην ἔννοιαν περὶ τοῦ ἰδιοτύπου τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου, ὡς καὶ περὶ τῶν ἐν τῇ Μεταφράσει παρεισφρησάντων ἰδιωτισμῶν, ξένων ὅλων πρὸς τὴν γνησίαν Τοσκικὴν ³.

1. Μεταπτώσεις φωνηέντων.

e ἀντὶ ε: ne (ἀντὶ ne ἢ nde)· π. χ. ne njatje bote εἰς ἄλλον κόσμον, me me (ἀντὶ meme καὶ ἐν Κοριτσῶ emme), ate (ἀντὶ ate) ἐκεῖνο, tent (ἀντὶ tent)· π. χ. vgjente tent αἱ πεῦκαί σου, tere (ἀντὶ tere), dore (ἀντὶ dore) χεῖρ, le (ἀντὶ le)· π. χ. do t'a le ketu θὰ τὸ ἀφήσω ἐδῶ. ment (ἀντὶ ment) νοῦς, vent (ἀντὶ vent) τόπος, rrenje (ἀντὶ rrenje) ῥίζα. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ Γεγικῇ διαλέκτῳ ⁴. Σπανιώτατα ἀπαντιᾶται τὸ

¹ Scanderbeg σ. 104.

² Meyer Alb. Stud. V. 7.

³ Παρατηρήσεις τινες—οὐχὶ καθ' ὀλοκληρίαν ὀρθὰς—περὶ τῶν διαφορῶν τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου ἐποιήσατο ὁ Weigand (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 203-205).

⁴ Εἰς τοῦτο ὑπακτέον καὶ τὸ edhé δέ, ἀντὶ edhé, ὅπερ ἀσφαλῶς εἶναι τὸ Ὀμηρικὸν ἡδέ. τὸ κλειστὸν e ὑπῆρχε καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ καὶ παρεστάθη ἔπειτα διὰ τοῦ η, βλ. Χατζιδάκι Ἀκαδ. Ἀναγν. Α' σ. 381-382, ἐνθα λέγει ὅτι τὸ η ἦν κλειστὸν e (οὐχὶ μακρὸν) καὶ ἀνοικτὸν ē μακρὸν. καὶ τὸ μὲν ἀνοικτὸν εἶναι τὸ μακρὸν ē, ὅπερ ἐγράφη ἔπειτα εἰς η. Ἀλλὰ τοῦ κλειστοῦ, ὅπερ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ καὶ Λατινικῇ τρέπεται εἰς i, τίς ἢ προφορὰ; τὴν ὀρθὴν σπάντησιν δίδωσιν ἡμῖν πραγματεία τις Περὶ τῆς προφορᾶς τῆς ἑλλ. γλώσσης ὑπὸ Elisabeth Dawes (με-

a ἀντὶ *e*: mbi all (ἀντὶ mbiell) σπείρω, pi all (ἀντὶ piell) γεννῶ.

e ἀντὶ *u*: n e k e (ἀντὶ nuku, Μεταφρ. nukë) οὔτε, v e t e l l (ἀντὶ vetulle) ὄφρῶς. ταῦτα ὁ Weigand θεωρεῖ Γεγικά.

e ἀντὶ *i*: c e p e (ἀντὶ cipe) γωνία, ἐξοχή, q e l l o n j (ἀντὶ qillonj) διακρίνω ἐπιτυγχάνω, s e l l e (ἀντὶ sille) φέρω, u n g r e (ἀντὶ u ngrit) ἠγέρθη, καὶ ἀντιθέτως: f l i t (ἀντὶ flet) ὀμιλεῖ, x b r i t (xbrët) καταβαίνει, n d i z (ἀντὶ ndez) ἀνάπτω, i q i n j (ἀντὶ eq)· te i q i n j d o r e n à τραπεζῆς χέρι, n d i n j (ἀντὶ ndenj) ἐκάθησεν.

e ἀντὶ *i*: ç e l i (ἀντὶ çili) τίς, a r r e n (ἀντὶ arrin) φθάνει καὶ a r r e j t i (ἀντὶ arrijti) ἔφθασε· te a r r e n ç e n k o r e k a g o l a σοῦ φθάνει ὅτι εὐγάλες ἀπὸ τὸ στόμα (Meyer 23). Σπανιώτατον τὸ ἀντίθετον, καὶ μόνον εἰς τὸ n j i (ἀντὶ një) εἰς (Weigand 170), n d o n j i (ἀντὶ ndonjë) κάποιος καὶ i n g r a (ἀντὶ engr) ἔφαγον. ἐνίοτε λέγουσι οἱ ἐν Ἑλλάδι s h i n (ἀντὶ shen) ἄγιος· shin Vasili. Σφαλερὸν καὶ τὸ g j i τοῦ Weigand (σ. 203) ἀντὶ g j e t i· s m u n t t e b e n n j a t r e g j e δὲν ἠδύνατο νὰ κάμη ἄλλο τι¹, ὡς μαρτυρεῖ ἄλλως καὶ τὸ g j e f a r e: ç e n e k e n a t h o t e g j e f a r e? διατὶ δὲν μᾶς λέγει τίποτα²; Ἐνίοτε καὶ i s h t e (ἀντὶ eshte) ἐστὶ· ç e l i i s h t e³ τίς ἐστὶ, a n i s h t e e d h e d o n j e i s h k l e p u r e ἂν εἶναι καὶ κανεὶς κουτσός⁴. καὶ παρ' Ἰταλοαλβανοῖς i s h t (Hylli i Dritës 1931 σ. 513).

2. Συναίρεσις.

h e (ἀντὶ hije) σκιά, t e r a (ἀντὶ rea) νέα, t e v a (ἀντὶ vea) χῆραι, x i r, n x i r (ἀντὶ nxjer) ἐξάγω, z i n j (ἀντὶ zjenj) βράζω, v i t e r a (ἀντὶ vjet) ἔτη, l e (ἀντὶ lere) ἄφες (καὶ lehe), s h u n j (ἀντὶ shuanj) σβύνω, p a g u n j (ἀντὶ paguanj) πληρώνω, s h k r u n j (ἀντὶ shkruanj) γράφω, r u h e m (ἀντὶ ruahem) ῥύομαι, φυλάττομαι, m b l o n j (ἀντὶ mbluanj) ἀλέθω, n g r u (ἀντὶ ngreu) ἐγείρου, g e z o (ἀντὶ gezou) χαῖρε· g e z o, o e g e z u a r e χαῖρε, ὦ κεχαριτωμένη⁵, x a t h e, x a t h u r (ἀντὶ xvathur) γυμνόπους, x a r e (ἀντὶ xvare) συρτῶς· l u m i e m i r r x a r e e d o m b i t h e j παρέσυρεν αὐτὴν ὁ ποταμὸς καὶ θὰ ἐπνίγετο⁶. Τοῦτο συμβαίνει ἐν πολλοῖς ἐν τῇ συνεκφορᾷ τῶν ἀντωνυμιῶν καὶ δὴ τῆς τριτοπροσ. τοῦ ἐνικ. *e* μετὰ τοῦ *te*. αὕτη κατὰ τὸν Κουπιτόρη ἐστὶ «εἶναι παντὸς γένους Ἑλληνικῆ αἰτιατ. τοῦ

τάφρ. εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ Mary Dawes (Ἀθήναι 1898) σ. 43), ὅτι ἦτο διάμεσος ἡχος μετὰ ξὺ τῶν Λατ. *e* καὶ *i*, καὶ ἀναφερόμεθα εἰς τὸν γνωστὸν στίχον τοῦ Κρατίνου: «ὁ δ' ἠλίθιος, ὡσπερ πρόβατον, βῆ βῆ λέγων βαδίζει» ἀλλὰ τὸ ἠ ἐνταῦθα οὔτε *i* οὔτε *e* δύναται νὰ εἶναι, ἀλλὰ τὸ κλειστὸν *e* τῆς Ἑλληνικῆς (be be βελάζει τὸ πρόβατον).

¹ Λαογρ. Α' 103 μεσ. ² Αὐτ. ³ Αὐτ. ⁴ Αὐτ. 91. ⁵ Λουκ. 1,28. ⁶ Ἀντὶ mbytej, Meyer Albanesische Studien V, 23.

ἑνικοῦ ἀναφερομένη εἰς πρόσωπον ἢ πρᾶγμα καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰς (ἑλληνικὰς) ἔ, ἐ, αὐτόν, αὐτήν, αὐτό, (τὰς Λατ.) se, eum, eam, id κττ. καὶ τὰς γαλλικὰς le, la»¹. te kem, e ar². ἂν τὸ ἔχω, τὸ δίδω (ἀντὶ (te e) ta kem), nde e thefsha do te be nj ἔὰν τὸ εἶπω θὰ τὸ κάμω (ἀντὶ do ta be nj)³, te marr, te ken νὰ τὸ πάρω, νὰ τὸ ἔχω (τῆς Μεταφράσεως· ἀντὶ ta marr, ta ken)· dua te marr grua θέλω νὰ τὴν πάρω γυναικα⁴. ἐπίσης καὶ ἡ ἀντων. na (ἀντὶ neve) ἡμεῖς.

3. Τροπὴ συμφώνων ἐν τε τοῖς ῥηματικοῖς καὶ ὀνομ. τύποις.

ν ἀντὶ ll: mavi ὁ πόθος (ἀντὶ malli), privi Ἐπρίλιος (ἀντὶ prilli), kava (ἀντὶ kalla) ἔθαψα, sona ἠνεγκον (ἀντὶ solla)⁵, mbona ἔσπειρα (ἀντὶ mbolla), ngaj, ngavi (ἀντὶ ngjalli) ἔξωογόνησεν, ἢ τρέπονται τὰ ll εἰς j· mjeguj καταχνιά (ἀντὶ mjegull)⁶. diej ἡλιος (ἀντὶ diell) u j ἔλαια (ἀντὶ ulli ἐν Ἀττικῇ καὶ Ἑλικῶνι lli). Ἐνίοτε καὶ ἐντελῶς ἀποβάλλονται τὰ ll· kuos βόσκω (ἀντὶ kullos), rraon ἀραιῶ (ἀντὶ rrallon). Ἐν Ὑδρᾷ τὰ ll τρέπονται εἰς f· π.χ. grua ja ru a f (ἀντὶ polli) ἡ γυνὴ ἐγέννησε⁷, καὶ r ἀντὶ ll· rotur (ἀντὶ rotull) πέριξ.

j, i ἀντὶ l: pja g ἦπαρ (ἀντὶ planç), pja gos πληγώνω (ἀντὶ plagos) priesht, ψύλλα (ἀντὶ plesht), piana οἰκογένεια (ἀντὶ plang), fij e, fij e me κοιμῶμαι, κοιμώμεθα (ἀντὶ fle, fle me) ea, e ani (ἀντὶ ἔλα). ἐν Budí e ja ὅπως τὸ Νεοελλ. ἔγια. ἀλλὰ καὶ fruturoj (ἀντὶ flytyronj ἵπταμαι). παρὰ ταῦτα ἔχομεν καὶ τὰ ἀντίθετα l ἀντὶ j: val ἔλαιον (ἀντὶ vaj), mil χίλιοι (ἀντὶ mij), valitonj (ἀντὶ vajton) μοιρολογῶ, keltonj (ἀντὶ kujtonj) ἐνθυμοῦμαι, perpjelte ἀνήφορος (ἀντὶ perpjete), te dils h νὰ γνωρίζης (ἀντὶ te dish), mbejeth, mbjodhi⁸ συνάγω, συνήγαγε (ἀντὶ

¹ Διατριβὴ σ. 6. αὕτη, κατὰ πάντα ἀξιόλογος, ἐγρᾶφη «κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι διάλεκτον τῶν Ἀλβανῶν, μάλιστα τὴν τῶν Ὑδραίων», (διότι Ὑδραῖος ἦν ὁ ἐνθουσιώδης γυμνασιάρχης Κουπιτώρη) καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν (ἔτ. ΚΖ' περίοδ. β' ἀρ. 23-24 τοῦ μηνὸς Μαρτίου), ἐντεῦθεν δὲ ἐξεδόθη καὶ ἰδιαιτέρως εἰς 17σέλιδον φυλλάδιον. ² ar διαλεκτικόν (ἀντὶ jar) κατὰ τὸ Γεγικόν. συγγέεται δὲ πρὸς τὸ ar ἀνοίγω· do ti ar te gjitha Ματθ. 18,26 δώσω σοι πάντα, ἀλλὰ καὶ ἀνοίξω σοι πάντα. ³ Διατρ. Κουπιτώρη σ. 7. ⁴ Λαογρ. Α' 104.

⁵ Ἐκ τοῦ ἀορ. sona ἐν Κρανιδίῳ καὶ Μεθάνοις ἐσχηματίσθη ῥῆμα meson φέρω καὶ ἀορ. mesona.

⁶ Ἴδιον τοῦ Πόρου καὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἀλβανῶν τυγχάνει ἡ τροπὴ τῶν ll εἰς g· π.χ. vga, tagantise (ἀντὶ vella ἢ vlla, dallandise, ἀδελφός, χελιδών) vga-stimise (ἀντὶ vllastimis). βλ. Weigand, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 204, κακῶς οὗτος λέγει ὅτι τὰ ll διατηροῦνται ἐν Ἀττικῇ. *

⁷ Κουπιτώρη ἐνθ' ἀνωτ. σ. 5.

⁸ Ὁ Γρηγ. ἔχει τὸν μετὰ τοῦ e τύπον: e mbejidhesne shume turme te dijiojne Λουκ 5.15.

mbleth, mblodhi), v e l e n j ἀξίζω (ἀντί vjenj), g o l e στόμα (ἀντί goje. τουτο Γεγικόν), n d e l e n j και n d e l e s e (ἀντί ndjenj και ndjese) συγχωρῶ, συγχώρησις, g l u h a και g l u f a (Weig.) γλώσσα (Τοσκ. gluha, ἀλλὰ και gjua), g l i s h t δάκτυλος (Τοσκ. glisht και gjishti· οὔτω και ὁ Rossi), h i l q ἔλκω, τραβῶ (ἀντί heq), i g l a t e ὑψηλός (ἀντί i gjate), g l i a s δμοιάζω (ἀντί ngjas), u l e m κύπτω (ἀντί unjem), k l o f s h a εἶην (ἀντί qofsha), m e k l e n e τὸ εἶναι (ἀντί me qene), g l u n j γόνυ (ἀντί glu και gjuri). και ἀποβάλλεται τελείως ἐνίοτε· π.χ. f u d h e (ἀντί fludhe), s h q e r e r (shkiperer) χολός.

Περὶ τῆς τοῦ / τροπῆς παρατηροῦμεν ὅτι συμβαίνει, ὅσον κατερχόμεθα ἐκ τῆς ἐνδοχώρας πρὸς τὴν παραλίαν· π.χ. ἐν μέσω τῶ δήμῳ Δρύσπης (Πελοπόννησος) ἀκούεται vaj, ἐν δὲ Μεθάνοις val. οὔτω και ngjall - m e n g a u e τὸ ζῆν, ἦτοι τὰ ll ἐτράπησαν εἰς u (ὅπως ἐν Κρήτῃ λάκκος - οὐάκκος). Πρὸς τούτοις ἐνίοτε ἀντί τοῦ j ἔχομεν h mbahu¹.

th ἀντί f : t h e n g i l l ἀνθραξ (ἀντί fengill), i t h e l l e βαθύς (ἀντί i felle), t h e r a πτέραι (ἀντί fera), t h e l l e z e πέριξ (ἀντί felleze). ταῦτα πάντα ἤκουσα ἐν Ἐλικῶνι.

Ἴδιον δὲ τῆς Γεγικῆς ἡ τροπὴ αὕτη τὸ f εἰς th· t h e l e τεμάχιον (ἀντί fele) και t h e l l i m βάθος (ἀντί fellim)². ἔχουσι τοῦτο και οἱ Τσάκωνες θυτρούνου — φυτρώνω, θίλε — φίλος, νύθη — νύμφη³. ἡ δὲ Νεοελληνικὴ ἀντιθέτως φηκάρι—θηκάρι, ὅπως και ἡ Τοσκικὴ fron—thron θρόνος. Κατωτέρω περὶ τῆς ἐτυμολογίας Ἀθηνᾶ λόγον ποιούμενος προσεκόμισα πρδγ. τοιαῦτα τροπῆς τοῦ φ εἰς th ἄλβανικόν, ὅπως και τὸ t h u r (φράσσω και) θάμαξ (πρβλ. Ὅμηρ. φάρος και Ἑσυχ. φᾶραι· ὑφαίνειν).

4. Ἀνάπτυξις φωνηέντων και συμφώνων.

Ἡ πρὸς N. τάσις τοῦ νὰ ἀποβάλλονται τὰ ἀλλεπάλληλα σύμφωνα παρουσιάζει ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ τὸ φαινόμενον τῆς ἀναπτύξεως τοῦ κλειστοῦ ε· g j i m e s e ἡμισυς (ἀντί gjysme), v e n e r (vrer) ἰός, v e n e s h t e ἄμπελος (ἀντί vreshte), ἀμφοτέρα Γεγικά, Shen-miter ἅγιος Δημήτριος (Shmitri. ἀλλὰ sheng vangjel)⁴ t h e r r é s φωνάζω (ἀντί thr-

¹ Thjake, mos m b a h u me trima - do ta (γρ. ti) vrase shqeretima θειά, μὴ κρατεῖσαι μὲ τὸ παλληκάρια, θὰ σοῦ τὰ σκοτώση τὸ ἀστροπελέκι (Λαογρ. Β' 91,82).

² Ἀντιστρόφως κἀνταῦθα ὁ H a h n (II σ. 21) σημειοῦται τὰ Τοσκικὰ ἀντί τῶν Γεγικῶν. περὶ τῆς τροπῆς ταύτης βλ. Meyer Alb. Stud. I (1883) σ. 30-34.

³ Μπέλλου Ἀλβανικά σ. 14.

⁴ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Ἀνεξήγητον τὸ nestre ἀντί nesere· πάντα δὲ τὰ ἄλλα πρδγ. τοῦ W e i g a n d (σ. 204) οὐ κεῖται ἐνταῦθα ἐν τῇ ἀναπτύξει. Περὶ ἀναπτύξεως βλ. Χατζιδ. Ἀκαδημ. Ἀναγν. Α' 147, Β' 545-548. Τὸ δὲ m e s o n j Τοσκ. μαν-

res)¹, plesés σκᾶσε (ἀντι plas), shprente ἤλιψε (ἀντι shprente), mjalte μέλι (ἀντι mjalte), belè ἀγοράζω (ἀντι ble, te belij), mbleth συναίω (ἀντι mbleth), mbejedhene συναίτουσι (ἀντι mbledhene) και mbelidhuni συναχθήτε (ἀντι mblidhi)². οὕτω και ἐν τῇ κλίσει τῶν ῥημάτων vinjene, temeshohene κττ. ὁμοίως και ἐν τῇ κλίσει τῶν ὀνομάτων ἐπεκτείνεται ἡ κατάληξις: sqeparine τὸ σκέπαρον (ἀντι sqepar), vedekja ὁ θάνατος (ἀντι τοῦ Τσαμικοῦ και Ἰταλ. deqja και Τοσκ. vdekja), hazineja ὁ θησαυρὸς (ἀντι hazna Τουρκ.), hasmerite οἱ ἐχθροὶ (ἀντι hasmit Τουρκ.). Παρὰ τοῖς Ἰταλοαλβανοῖς ἐπέδωκεν ἐπὶ πλέον ἡ ἀνάπτυξις τοῦ κλειστοῦ ε (βλ. Δημ. Camarda: Fyletia e Arbenore perez kanekate (ἀντι kengete ἄσματα), laoshima (ἀντι laoshme λαϊκὰ) enkethyeme ne shkjipe). ἄξιοσημείωτα και τὰ ἐξῆς: mekata (ἀντι τοῦ Γεγικοῦ mpkata ἁμαρτήματα Bogdan ἐν Diturija II 268), mesonj πάσχω (ἀντι psonj ἢ pessonj). Ἡ ἀνάπτυξις ὀργιάζει ἐν τῇ μετὰ τῶν ὀνομάτων συνεκφορᾷ τῶν προσ. ἀντωνυμιῶν: at pathe, titati ὁ πατήρ (ἀντι i ati) γεν. te jatit. emma ἡ μήτηρ, tejemmen τὴν μητέρα (ἀντι temmen και Τοσκ. temmen), ne shteri t'atia εἰς τὸ σπῆτι του (ἀντι ne shteri te ti), vetshene e tia τὸν ἑαυτόν του (ἀντι vetjen e ti). Και εἰς τινα ὀνόματα: dejerse (ἀντι dirse) ἰδρώς. Σπανιώτατα δὲ παρουσιάζονται ὀνόματα μετ' ἀναπτύξεως συμφώνων π. χ. τὸ nestre (ἀντι nesere) αὔριον, djelme (ἀντι djem) παιδιά, (djalthë (ἀντι djathe) τυρός, ziarim (ἀντι ziar) πῦρ.

5. Ἀποβολὴ συμφώνων πρὸς ἐξομαλισμὸν και εὐφωνίαν.

meritem (ἄ. merzitem) ἀπεχθάνομαι, kescenj (ἄ. kercenj) πηδῶ, dufej, αἰτ. dufejne (ἄ. dyfek), grua (ἄ. gruva) γυνή, dua (ἄ. duva) θέλω, ne (ἄ. nde) εἰς, mekat (ἄ. mpkat) ἁμαρτία, sheh (ἄ. msheh), Γεγ. fsheh Τουσκ.) κρύπτω, la (ἄ. lart) ὑψηλά³, nit (ἄ. ngit) κολλῶ, zit (ἄ. nxit) βία, dierte (ἄ. dverte θύραι (ἀποβολὴ τοῦ v και ἀνάπτυξις i)⁴, bukurohem (ἄ. xbukurohem) ἐξωραίζομαι,

θάνατος ἐν Ἑλλάδι λέγεται nxe? cete ra nxure? psonj παρὰ τοῖς Βορείοις διδάσκω (Bogdan ἐν Ditur. II, 268).

¹ Και Ἰταλοαλβανοί: therresh (Scand. 148).

² Τοῦτο και Γέγιδες: mbeledhine (ἀντι mbledden). δυσξέμβλητα ταῦτα παρ' ἡμῖν. e mbejdheshne shumeturme συνήγοντο ὄχλος πολὺς Λουκ. 5.15.

³ Κακῶς ὁ Weigand, γράφει lert Ἀττικὸν και Γεγικὸν και nalt Τοσκικὸν (σ. 205).

⁴ Σανσχο. dvara-m, (ἀρχ. Σλαβων. dveri). τὸ dver ἐξάγει και ὁ Borp ὡς ἀκραιφνή τύπον τῆς ἀλβανικῆς.

s h k u m e (ἄ. shkumb) ἀφρός, r r g j e n t (ἄ. errgjent Λατ. argentum) και Ἰταλοαλβ. rrgjan. Ἔχομεν και μαλάκυνσιν τοῦ k : n g u g (ἄ. ckuq) ἐρυθραίνω (μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ c ἀνάπτυξιν εὐφων. n), g r u n d e (ἄ. krunde) πίτυρα, g u x o n j (ἄ. kuxonj) τολμῶ, s g j o h e m, (ἄ. sqohem) ἐξυπνῶ, ὅπερ και ἀποβάλλεται· u n d r e (ἄ. kundre) ἐναντίον. και μεταβολὴν τοῦ ς εἰς c: m e l c i (ἄ. melci) ἦπαρ, και εἰς shq: s h q a n (ἄ. çanj) θραύω, s h q e r (ἄ. çer) σχίζω.

6. Περὶ τῆς προσ. ἀντωνυμίας ὑπε ἐγώ¹, μετοχῶν τινων, τοῦ εὐφωνικοῦ th και τῶν ὑποκοριστικῶν.

Ἡ ἀντωνυμία αὕτη εἶναι σπουδαῖον διαλεκτικὸν γνώρισμα. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἔχομεν *μ*· π.χ. do tua bej *μ* kece², xdo dhri qe nukε ben tek *μ* (ἄ. de mua Τοσκ.) peme³, nde mos qentrofi tek *μ*⁴. ἀλλὰ και ὑπε ἐν τῷ αὐτῷ μάλιστα στίχῳ· qentroni mbe mua edhé *μπε* mbe ju. Ὅσον ἀπολύτως ἐπικρατεῖ ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ τὸ *μ* τοσοῦτον σπανίζει ἐν τῇ Τσαμικῇ. μόνον οἱ Λιάπηδες, οἵτινες τὰ τελικὰ περικόπτουσι σύμφωνα (pellu, ἄ. pellumb περιστερά), ἔχουσιν ἐνίοτε *μ*. και ἐν τοῖς παρὰ H a h n λαογραφίμασι τετράκις μόνον ἀπαντᾶται τοῦτο· *μ* martonem ἐγὼ νυμφεύομαι, kam *μ* vellazer? ἔχω ἐγὼ ἀδελφούς⁵; Ὁ D o z o n ἔχει μόνον ὑπε.

Συνήθως ἀποβάλλεται, ὡς εἶδομεν, και τὸ t ἐν τοῖς ῥήματι. τύποις (kerune - kerune) και τῇ αἰτιατ. τοῦ ἐνικ. Z o n e, m o n e, m b r e n e (α. Zotne, motne, mbretne κύριον, ἔτος, βασιλέα). ἔτι δὲ n o n j e - d n o n j i τίς, κάποιος. e n e t e - e n d e t e τὰ ἐνώτια (Τοσκ. veth), και n g j e n j - n d j e n j αἰσθάνομαι. Ὁ W e i g a n d (σ. 204) ἐνταῦθα ἔχει και n g j i n j - n d i n j, ὅπερ σημαίνει καταλαμβάνω (και οὐχὶ παρατηρῶ) ἀντὶ τοῦ Τοσκ. marr vesh· π.χ. neke n d i t ç e f l i t δὲν καταλαμβάνει τί λέγει πβλ. και τὸ δίστιχον· d j l m e r i a n j i h e t e τὰ παλληκάρια γνωρίζονται.

ama del do n d i h e t e ὅταν ἐξέλθουν θὰ καταλαμβάνονται⁶.

² Ἄλλη μεταβολὴ ἐν τούτῳ τῷ ῥήματι δὲν γίνεται.

Μετοχαί. Καὶ ὁ μετοχικὸς τύπος διαφέρει τοῦ γνησίου Τοσκικοῦ ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ, ὡς δῆλον γίνεται ἐκ τῶν ἐξῆς παραδειγμάτων :

¹ Τὸ ὑπε, ἀρχικὸς τύπος, συναπτεόν πρὸς τὸ Αἰολ. ἰώ ν. οἱ τε Γέγιδες και Ἰταλοαλβ. ἔχουσιν *μ*.

² Ἰωάνν. 14,13. ³ 15,2. ⁴ Ἰωάνν. 15,4.

⁵ Alb. Stud. II, 132, 165, 167, 168. Ἐν Ἀργυροκαστριτικῷ ποιήματι (Diturija, III, 314): deftome te te deftoj—une sa viet do te rroj δεῖξε μοι, νὰ σὲ δεῖξω, ἐγὼ πόσα ἔτη θὰ ζήσω. ἐνταῦθα ὁ ῥυθμὸς ἀπῆται *μ*. Ὁ Bogdan ἔχει ὑπε.

⁶ Λαογ. Β' σ. 104, 196. Περαιτέρω ὁ W e i g a n d λέγει (σ. 204) ὅτι και ἀντὶ nk, mp ἔχουσιν οἱ Ἑλληνοαλβανοὶ ng, mb, ὅπως και ἐν τῇ Ἑλληνικῇ.

duke r r a g e πίπτων (ἀντι dyke rrene) ¹, ἦτοι ἔχομεν *r* ἀντι *n*. καὶ ἀντιθέτως neke keje b e n e u t e n j i a p u s i ² (ἀ. bere) εἶχον καμωμένην, mi-re bene καλῶς καμωμένον, jam n x e n e t e z e t e t j e r e ἔχω μαθούσα ³ (Τοσκικόν). Συνηθεστάτη εἶναι ἡ μετοχή τοῦ οὐδ. ῥήματος l e j = γεννῶμαι (ἀ. lind) i l e r e ὁ γεγεννημένος ἢ (γεννηθείς) ish tri dit ς' ish l e r e ⁴ εἶναι τρεῖς ἡμέρας γεννημένος. συναντῶμεν δὲ καὶ τοὺς περιέργους τύπους τοῦ ha καὶ thaj (τρῶγω, ξηραίνω) a j t u r, καὶ t h a j t u r v a r t u r, (ἀ. vajtur) ἀπερχόμενος, t h e r t u r (ἀ. therur) ἐσφαγμένος, καὶ v e (ἀ. vajtur) ς e j a n e v e n e n j a t r e b o t e Λαογρ. Β' 116, 35 ποῦ εἶναι παημένοι εἰς ἄλλον κόσμον.

Οὕτως ἔχει αἰεὶ καὶ ἡ Μετάφρασις καὶ τὸ μετοχικὸν t e l e r i t e ἢ γέννησις. Ἄλλοτε ἀντι τοῦ r συναντῶμεν m, ἦτοι ἔχομεν Γεγικήν μετοχήν :

mal' i l a r t e (i) l u l e z u a m βουνὸν ὑψηλὸν ἀνθισμένον·

ishte nje trim i p a m a r t u a m ⁵ ἦτο ἓνα παλληκάρι ἀνύπανδρον. g r a t e m a r t u a m e ⁶ γυναῖκες ὑπανδρευμένα, t e s h t r e n g u a m e t e αἰ στενοχωρία, t e d e r g u a m i t e ἡ ἀποστολή ⁷. ἀλλὰ καὶ t e q e r t u a r i t ἡ ἐπιπληξίς ⁸. Ἡ Τοσκική εἰς ταύτας ἔχει r i l u l u z u a r e i p a m a r t u a r e κττ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι ἀξιοπαρατήρητον καὶ ὑποδηλοῖ τὴν τάσιν τῶν διαλέκτων πρὸς μόρφωσιν κοινῆς γλώσσης, ὅτι ἀκριβῶς συμβαίνει νῦν ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ἐφημερίδων τῆς πρωτεύουσας τῆς Ἀλβανίας. καὶ ἐκεῖ ὁ Τοσκικὸς τύπος διαμορφῶν ὁσημέραι τὴν κοινὴν ἔλαβεν ἐκ τῆς Γεγικῆς πλὴν ἄλλων καὶ τὴν μετοχήν, ἣν ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων ἔχει ἡ Ἑλληνοαλβανική· π. χ.

j a r i n m s i m e t t u e i d e r g u e m t e s h t y p e n j a v e p e r j a n e.

n j e a r t i k u l l t e g j a t e m b i k t o t e b o t u e m n e n j e f l e t o r e.

n e k t y e t e n j e r r u g e s, e c i l a a s h t f r e k u e n t u e m e p r e j t e h u a j v e.

Τὸ εὐφωνικὸν th. Εἶναι περιέργος ὁ τρόπος τῆς συνδέσεως τοῦ ὀνόματος μετὰ τῆς κτητ. ἀντωνυμίας διὰ τοῦ th, χάριν εὐφωνίας, ὅστις σπανίως ἀπαντῶμενος ἐν τῇ νοτιῇ Ἀλβανίᾳ ἐπέδωκε τὰ μάλιστα ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ· π.χ. d j a l e t h - i m, v e l l a t h - i m ⁹ παιδί μου, ἀδελφέ μου, d j a l e t h i n e t i τὸν υἱὸν του ¹⁰, i p a r e t h i f l o r i, i d i t e t h i, i t r e t e t h i ¹¹, v g j e r i t h - i m ὁ πεῦκος μου ¹², l u m t h i a y ς o r e v e n d εὐτυχισμένον ἢ καλότυχον ἐκεῖνο τὸ μέρος ¹³, p u n e t h i ἡ δουλειά ¹⁴, n i k o q i r t h, s h o k t h, σύντροφος, m a l t h i πόθος. v e t m i t h μόνος, s o n t e n i t h ἀπόψε ¹⁵. προσαρτῶμενον

¹ Λαογρ. Α' 82,3. ² Weigand 178. ³ Meyer All. Stud. V, σ. 9. ⁴ Λαογρ. Α' 93. ⁵ Αὐτ. Β' 104, 189. ⁶ Meyer Alb. St. V, 34. ⁷ Αὐτ. 36, 46. ⁸ Meyer 36 καὶ 46 i f i l l u a m i ὁ μονογενής.

⁹ Λαογρ. Α' 102. Β' 116,35. ¹⁰ Meyer Gramm. 61 τοῦτο ἐν Κοριτσᾷ ἐκ τῶν ἀνεκδότων τοῦ Μήτκου, ὅθεν ἀμφίβολον. ¹¹ Λαογρ. Β' 111,263. ¹² Αὐτ. Α' 102. ¹³ H a h n II, 134. ¹⁴ Weigand 194. ¹⁵ Scanderbeg 170, 166.

δὲ εἰς τὸ θέμα τοῦ ὀνόματος λαμβάνει τὰς πτωτικὰς καταλήξεις· i lavosi k r a - h e t h i n τὸν βραχίονα, d j a l i t h i n ¹. Κατάχρησιν ποιεῖται ὁ de R a d a εἰς τὴν μετοχὴν me vrathim φονεύων, me p r e t h i m κόπτων, me d e j t u r i t h μεθυσμένος. Οὕτω καὶ ἐν Budi τῆς βορείου Ἀλβανίας· p e t k u t h i ἐπενδύτης, f i l l t h i μικρόν, νημάτιον. ταῦτα καὶ τὸ Ἰω. 13,30 d j e l m t h i t e m i τεκνία μου δηλοῦσι πασιφανῶς, ὅτι τὸ εὐφωνικὸν t h κατήντησεν ἔπειτα ὑποκοριστικὴ κατάληξις. Περὶ τούτου οὐδεὶς τῶν γραμματικῶν ἐσημειώσατό τι, πλὴν τοῦ M e y e r ἐξηγησαμένου διὰ πολλῶν παραδειγμάτων μόνον τὴν θέσιν καὶ γένεσιν νοῦ t h καὶ ἐν ἄλλοις ὀνομαστικοῖς καὶ ῥηματικοῖς τύποις ².

Τὸ ὑποκοριστικὸν - z e. Καὶ τούτου ὑπερβολικὴ ἐν Ἑλλάδι γίνεται κατάχρησις. Ἐν τοῖς λαογραφήμασι π.χ. τοῦ κ. Σωτηρίου συναντῶμεν k a s e l - l e z e, b u k e z e ψωμάκι, p a l l a t h u r e z e, d j a l e z e παιδάκι, m j e k r e - z e, t u t i z e n e t ἀπ' ὄλους ³, d r o m i z e n e. Ἐντεῦθεν μετεδόθη καὶ εἰς τὰ ἐπιρρήματα ἄνευ ὅμως ἐννοίας σμικρότητος. v e r t e t a z e ⁴, f s h e h a z e κρυφίως ⁵, g l u n j a z e γονατισί, ⁶ n j e ç i k e z e ⁷. ἐν τῇ Μεταφράσει καὶ εἰς - z a' f a q e z a d o t u t h o m j u n e t παρρησία λαλήσω ὑμῖν ⁸. Ἐν Πόρφ υπάρχουνε καὶ ἐπιρρήματα λείγοντα εἰς - r i s h t' b u r r e r i s h t γενναίως, g r a r i s h t γυναικωδῶς ⁹. Ταῦτα τὰ τελευταῖα νῦν ἐν Ἀλβανίᾳ πολιτεύονται, τὰ δ' ἀνωτέρω πάμπαν ἀήθη. Περίεργος εἶναι καὶ ἡ προσφωνηματικὴ τούτων κλητικὴ, t a t e z ô, m é m e z ô καὶ m é m e z ô, t h j a k e z ô, πατεράκι, μανίτσα, θειίτσα, v a s h e z ô κοριτσάκι καὶ b i l e z ô ¹⁰. Σπανιώτατα καὶ ταῦτα παρ' ἡμῖν ¹¹. συνήθεις αἱ κλητ. εἰς - o' m e m m ô ¹², Z o t ô: s i p o m u n t t e b e n e t e k e j o p u n e Z o t ô ¹³ (ἀντὶ ο Ζοτ), b i r ô καὶ b i r ô, καὶ n e n ô (οὔτω καὶ μόνον ἀκούεται ἐν Κοριτσᾷ) ἄ. παιδί μου, μητέρα μου' π. χ.

n i s m u, n i s m u d h e n t e r ô . . .

u r a t e n e m e m e z ô ¹⁴.

Κατ' ἐπέκτασιν δὲ ἐν τοῖς ἄσμασι καὶ ἐν τέλει διαφόρων τύπων :

¹ Αὐτ. 144. ² Alban. Studien I, 31-34.

³ M e y e r Alb. Stud. V, 10,15. ⁴ Λαογρ. Α' 104, M e y e r 41, Χριστοφ. v e r t e t ἀληθῶς. ⁵ W e i g a n d 194. ⁶ M e y e r 35. ⁷ Ὀλίγον, εἶναι τὸ μόνον τοῦ εἶδους τούτου, ὅπου ἐνθυμοῦμαι λεγόμενον ἐν τῇ περιφερείᾳ Δεβόλεως, ὅπερ ἐν Κοριτσᾷ καὶ ἐν Πόρφ συνηθέστατον ὑπ' ἄλλον τύπον ἦτοι ç i ç k e (M e y e r 37). ⁸ Ἰω. 16,25. ⁹ M e y e r 39,40. ¹⁰ M e y e r 60. ¹¹ Ἄπαξ παρὰ H a h n II. 141 d e l e z o προβατάκι ¹² Αὐτ. 166. ¹³ W e i g a n d 192. Ἐξ ὑποκοριστικῶν τοιούτων προήλθον αἱ τοπωνυμιαὶ τῆς Ἀττικῆς Θράσιζας, Νιράσιζα, Πύριζα, Κοπρίζα, Δρέζα, Ξυλοκέριζα, Καλογρέζα, Βελανιδέζα κττ. Βλ. Τοπωνυμίας τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ τοῦ φίλου I. Σ α ρ ρ ῆ ἐν Ἀθηνᾶ τόμ. 40 σ. 117 - 160.

¹⁴ Ἐκ Ῥίτσας, Ἡμερολόγ. Δωδώνη Β' 1899, σ. 130.

Ç' jan ata qe viin - ô ?
 Mena ime moj nen - ô ?
 Jane krushq Ducatas - ô
 bija-ime moj bij - ô ! ¹

Τοιαῦται καὶ τοσαῦται αἱ ποικιλίαι καὶ διαφοραὶ τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς καὶ ταύτας ἐν ταῖς οὐσιωδεστέραις περιορισθέντες συνηγάγομεν ἐνταῦθα, ἵνα ὁ διεξιὼν τὴν Μετάφρασιν ἔχη αἰεὶ ὑπ' ὄψιν πρὸς πλήρη κατανόησιν τοῦ λόγου καὶ τῆς φράσεως. Ἡ διάλεκτος αὕτη ἐπὶ 600 σχεδὸν ἤδη ἔτη ἐν τῷ τερπνῶ τῆς Ἑλλάδος κλίματι μεταφυτευθεῖσα ὑπέστη διάφορον ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης τῆς μητροπόλεως ὡς πρὸς τοὺς τύπους καὶ τὴν φθολογίαν ὡς πρὸς τὴν λεξιλογίαν δὲ ἀντὶ τῶν ὀλίγων Τουρκικῶν καὶ Σλαβικῶν λέξεων ἐκείνης ἐνταῦθα ἔχομεν εἰς πλησμονὴν τὰς ἑλλ. λέξεις καὶ ὀλίγας φραγκικὰς, ὥστε ὁ ἀδαῆς τῆς Ἑλληνίδος Ἀλβανὸς δυσκόλως τῇ ἀληθείᾳ δύναται νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Μενιδιάτου καὶ Κουλουριώτου.

II. Αἱ κυριώτεραι λέξεις, ἐν αἷς διασιτέλλεται ἡ Ἑλληνοαλβανικὴ τῆς Τοσκικῆς.

Ἐν τέλει τοῦ προηγουμένου κεφαλαίου παρετάξαμεν λέξεις τινὰς τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου ἀπαντιωμένας ἐν τῇ Μετάφρασει. Ἐνταῦθα σταχυολογοῦμεν ἄλλας ἐκ ταύτης ἰδιωματικὰς συνήθως ὑπὸ ἄλλον παρουσιαζομένας τύπον πρὸς συμπλήρωσιν τῶν προειρημένων καὶ συνάπτομεν ἅμα τὴν ἀντίστοιχον Τοσκικὴν λέξιν. Οὕτω δύναται ὁ ἀναγνώστης ὅσον ἔνεστι πληρεστέραν ἔννοιαν τῆς διαλέκτου λαμβάνων εὐχερῶς νὰ διακρίνη τὰ ἐν τῇ Μετάφρασει διάφορα τῆς τῶν Νοτιοαλβανῶν γλώσσης. Οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι οὔτε πάσας ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ τὰς διαλεκτικὰς περιλαμβάνομεν λέξεις, ἀλλ' οὔτε καὶ οἵανδήποτε μὴ ὑπάρχουσιν ἐν τῇ κυρίως Τοσκικῇ—καὶ εἶναι μέγα τούτων τὸ πλῆθος—οὐδὲ καὶ τὰς ἐκ τῶν ξένων γλωσσῶν ἢ τῆς Ἑλληνικῆς εἰλημμένας· οὐδὲν γὰρ αὐταὶ συμβάλλονται τῷ προτεθέντι ἡμῖν σκοπῷ, τῆς ἐκθέσεως δηλονοῦν τῶν διαλεκτικῶν διαφορῶν. Φρονοῦμεν, ὅτι σὺν ταῖς ἑκασταχοῦ τῆς παρούσης πραγματείας ἐγκατεσπαρμέναις λέξεσι καὶ βάσει τῶν προεκτεθειμένων ἐν τε τοῖς τύποις καὶ τῇ προσφδίᾳ ἔχει ὀπωσοῦν ἀπληρτισμένην ὁ ἀναγνώστης τὴν τῆς διαλέκτου ταύτης εἰκόνα.

a n d e — de ἐάν. ὁ σύνδ. de πρὸς ἐπίτασιν λαμβάνει καὶ τὸ ἑλλην. ἄν· a n d e do te rosh mire ἐὰν θέλῃς νὰ ζήσης καλὰ M.17,20 ², a n d e befsha u kete ἐὰν ἔκαμνον ἐγὼ τοῦτο M.33, a n d e je trim i mire ἐὰν

¹ Ἐν Λαπουριᾷ, Diturija III σ. 342.

² M= Meyer Albanesische Studien V.

εἶσαι καλὸ παλληκάρι M.33, a n d e m e d o εἶν με ἀγαπᾶς. εἶτα καὶ μόνον τὸ ἄν' a n i s h t e e d h e n d o n j e f t o h o ἄν ἦτο καὶ κανένας πτωχός.

b a r e m—h u m b e m ἀπόλλυμαι, φθίνω (Γεγ. b i r e m καὶ v d i r e m καὶ d n i r e m b d a r e m) ἐκ τοῦ ἑλλ. βαρ, βάρανθρον, var. ἄλβ. τάφος. Ἀμφίβολον τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Χ ρ ι σ τ ο φ ο ρ ῖ δ ο υ , ὅτι τὸ b a r e m εἶναι καὶ Τσαμικὸν (ἢ Μετάφρασις ἐν γένει ἔχει h u m b a s καὶ h u m b e m). Τὸ ὄημα ἔχει ποικίλους τύπους ὡς δεικνύουσι τὰ ἐξῆς πρδγμ. i e r t h t e b a r e n m e n t e τοῦ ἦλθε νὰ χάση τὰ μυαλὰ Λαογρ. Α' 104, d o b a r e t e n j e r i n g a n a θὰ χ a θ ῆ ἕνας ἀπὸ μᾶς Β' 93,89, s a t e b a r e m i t e d i - m e m i r e t e b a r e s h t i ἀντι νὰ χαθοῦμεν οἱ δύο, καλλίτερα νὰ χ a θ ῆ σ ύ , n g a k e t u j e b a r - t u r e ἐντεῦθεν εἶσαι χαμένος Λαογρ. Β' 105,208, u b u a r n e ἔχ a θ ῆ σ α ν 115,26, b a r u χάσου M.55, a t a c e k a n e t e p a k a . . . b a r e n e e d h e t e p a k a t e (ἐνεργητ.) οἱ ἔχοντες τὰ ὀλίγα, χάνουσι καὶ τὰ ὀλίγα M. 15, r b i e r j e t e n e t' i m e χάνω τὴν ζωὴν μου M.19 καὶ ἀλλαχοῦ. Πρὸς τοῦτοις καί: t e b a r j e t e n e t' i m e νὰ χάσω τὴν ζωὴν μου M.19, e r b u a r e s e p a t e n e καὶ r b u a r m s e p a t e n e ἔχασαν τὸν πέλεκυν, ἔχ a σ α μ e n τὸν πέλεκυν M. 25, r b i r h e m M.28 (ὁ ἐνεστώς), e g a t i t e b i r e d h e j e t e n e t i a καὶ ἔτοιμος νὰ χάση καὶ τὴν ζωὴν του M.29. Ἐν Ἐλικῶνι καὶ ὁ ἄορ. u m b u a r s a ἔχ a θ ῆ ν , u m b a s a r e ἔχ a θ ῆ σ α ν , c e m b u r e s ? τί ἔχασες ; Ὁ Χ ρ ι σ τ ο φ . (σ. 16) ἔχει καὶ ἐνεργ. τύπον μετὰ παθ. σημασίας v d i r καὶ b i r κτλ. Γεγικὸν καὶ τοῦτο· ὅθεν ἐγένετο ἐν Ἑλλάδι συμφυρμὸς τῶν δύο τύπων (βλ. b i r h e m).

b i c e l e καὶ b i z g e l e — p e r p l o t πληρέστατα M.70.

b i n j a r — b i n j a k δίδυμος M.51.

b i r h e m καὶ r b i r h e m ἀφαρπάζομαι, ἐκλείπω (βλ. b a r e m)· t e m o s b i r h e t e f a r a e s h q i r j e s e νὰ μὴ ἐκλείψη τὸ γένος τῆς Ἀλβανικῆς M.7, e v e j t e b i r h e j k a r a n i καὶ πῆγαινε νὰ χ a θ ῆ τὸ καράβι M.16, t e p a - s u r i t e m b r e t i t b i r h e t e ἢ κτῆσις τοῦ βασιλέως χάνεται καὶ r b o r a ἀπώλεσα M.40.

b l o n j , m b l o n j—(m b u s h) , m b l u s h γεμίζω (πί-μ-πλη-μι, i m - p l e - o) · m b l u a n e t u t i k o z m i n e n g a t e t h e n e t e ἐγέμισαν ὅλον τὸν κόσμον ἀπὸ τὰ λόγια M.45, m e b l o n e g j i n e l o t μ' ἐγέμισες τὸν κόρφο δάκρυα Λαογρ. Α' 89,51, m u a t r n j e n e n e k r y e e b l o j m i r e , πῆρε ἕνα προσκέφαλον καὶ τὸ ἐγέμισε καλὰ 101. ἐν Ἐλικῶνι m b l u o n j καὶ m b s h r o n j , Ἱταλοαλβ. b i o n j . Ὁ πλήρης τύπος ἐν Κοριτσᾷ m b u l o n j καὶ εἶτα ἐν Ἑλλάδι m b e l o n j · m b e l o s p i t h a r i n e b o t e γέμισον τὸν πίθον χώματος Λαογρ. Α' 98,121.

b o r e — d e b o r e χιών Λαογρ. Α' 87,34 Γεγικὸν ἀπὸ Βερατίου καὶ πρὸς Νότον d e b o r e , ἐν Ἀργυροκάστρῳ καὶ c b o r e , Ἱταλοαλβ. s b o r e H y - l l i i D r i t e s 1931 σ. 511.

bote—dhe γῆ, χῶμα, πηλός· te ecurite per ne bote Λαογρ. Β' 103,183 τὸ διὰ τοῦ χῶματος βαδίζειν (=τὸ πλεόν ἤσυχον βάδισμα), dote nqalles botne ne shperi θὰ φέρης τὸ χῶμα εἰς τὸ σπῆτι (λικμίζων, ἐν Βαθεῖ), theru si thereshe prota—thoe: do na ndanje bota σφάζου ὅπως ἐσφάζεσο πρῶτα εἰπέ: θὰ μᾶς χωρίση τὸ χῶμα Λαογρ. Β' 103, 182. ἀλλὰ καὶ κόσμος·

ato kane allargjinote — ce jane ne njatre bote αὐτὰ ἔχουν οἱ ξενιτευμένοι, ποῦ ἔχουν μεταβῆ εἰς ἄλλον κόσμον 116, 35, friksi dheu friksi bota (συνώνυμα) 110,257. Παρὰ τοῖς κυρίως Ἀλβανοῖς bote = γῆ, ἥπειρος, κόσμος, ἄνθρωποι, λαός, ξένοι (βλ. Χριστοφ. σ. 49), ἐνῶ παρ' Ἰταλοαλβ. ἔχει τὴν σημασίαν, ἣν καὶ ἐν Ἑλλάδι· me te ngrehashin cope bote = νὰ τὴν ἐσήκωναν ὡς κομμάτι χῶμα, Scanderbeg 232. παρ' ἀμφοτέροις ὁμως καὶ kozmi (ιδίως ἐν Ἑλλάδι)· ponde di u babe mjere - se do benet kozm' i erre ἐὰν ἐγνώριζον δυστυχισμένε πατέρα, ὅτι ὁ κόσμος θὰ σκοτισθῆ¹.

buce — bushtre σκύλλα· dosa dhe buca bejne ksill ἡ σκρόφα καὶ ἡ σκύλλα συνομιλοῦν M.30.

çan j — thvenj θραύω· çan j bastune θραύω τὴν ῥάβδον, καὶ çon j M.42 (κεάζω).

çel, n cel — ndes ἀνάπτω· u çel ziarmin ἀνάπτω τὴν φωτιά. καὶ οἱ Ἰταλοὶ çel ziarrin² καὶ ruatin pa çelur ἐφύλαξαν ἄσβεστον³.

çegon j — perrilas κατηγορῶ, πειράζω· tuti i çegoni ὄλους τοὺς πειράζετε Λαογρ. Α' 83,6. (βλ. ἄνω τ. περὶ τῆς ἔτυμολογίας).

çon j καὶ n çon j — gjëj, gjënj εὐρίσκω· te te çoj e betalia νὰ σὲ εὔρη ἢ πανοῦκλα ἐν Βαθεῖ, do ços ndonje bela θὰ εὔρης κανένα μελὰ Λαογρ. Α' 86, 30, londari edhe arkudha çuane nje viç ὁ λέων καὶ ἡ .. εὔρον ἓνα μοσχάρι M.21, neke n çona dhromine δὲν εὔρον τὴν ὁδόν. Παρὰ Χριστοφ. σ. 450 = ὑψῶ Γεγ. çoj syte ne qelle ὑψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν σημαίνει καὶ στέλλω. Ἐν τούτοις συναντῶμεν σπανίως καὶ τὸ gjënj ἢ μάλλον v gjëj· nek u v gjënt nje gur me cera δὲν εὔρέθη λίθος μὲ γωνίας (ἀγκωνάρι) Λαογρ. Β' 108,242, nde jam jashte, mberda v gjëndem, ἂν καὶ εἶμαι ἐκτός, εὐρίσκομαι ἐντός 102,173, gjëti ἐπέτυχε M.40. συνηθέστατον τοῦτο ἐν Ἑλικῶνι ἀντὶ τοῦ çon j, ἐν δὲ Κολωνίᾳ σημαίνει κνηγῶ ἢ τίθεμαι εἰς κίνησιν ἐπὶ ζῶων ὀδευόντων ἐν γένει (ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοριτσᾶς).

çukure πληθ. cukura — xhumbe κορυφή ὄρους· prane nje çukure çuane shumë dhent W.174⁴ πλησίον μιᾶς κορυφῆς εὔρον πολλὰ

¹ Diturija τόμ. Α' 9. ἐκ Πόρου τὸ ποίημα. ² αὐτ. II. 311. ³ αὐτ. 310.

⁴ W = Weigand Das Albanesische in Attika ἐν Balkan—archiv II. 1926 σ. 167-220.

πρόβατα. *çukε* τσούκα ἐν Ἐθῶ ἡ ὑψηλὴ κορυφὴ καὶ ἐν Προμετῆ τὰ αἰδοῖα μικροῦ παιδίου.

çun, çuci — *kar* πέος ἐν Ἐλευσίει, ἐν νοτίῳ Ἑλβανίᾳ *çun* 12ε, τὲς παιδίον ἢ *shule* καὶ *cul* ἐν Μαλεσίᾳ.

daldis — *kuxonj* θαρρῶ, *τολμῶ* M.72.

dej — *rasneshre* μεθαύριον E¹. ὁ Χριστ. 94 γράφει: Ἰσαμ.-Ἄργου.

djema — *dje* χθές.

deveronj — *parkonj, qerthullonj, rethonj* κυκλώνω. τὸ *devre* ὑπάρχει καὶ παρὰ τοῖς Νοτιοαλβανοῖς καὶ σημαίνει περίοδον ἢ μᾶλλον ἐποχὴν: *devre q' arrime!* ἐποχὴν ποῦ ἐφθάσαμεν! (*de*)*veronj* κάμνω ἑτέραν περίοδον χρόνου εἰς τὴν ξενιτείαν (ὁ Χριστ. ἐαρίζω, περνῶ τὴν ἀνοιξιν).

dertonj, ndertonj — *godis, benj* κτίζω, κάμνω, κατασκευάζω. *dertonj shtepine, bojen, fagjne* E. κατασκευάζω τὴν οἰκίαν, τὸ *çrōma*, τὸ φαγητὸν (τὸ τελευταῖον καὶ *ndreq*). οἱ Τόσκιδες *ndertonj shtepine* = ἐπιδιορθώνω κτλ. ὄπερ καὶ *hujdis* λέγεται καὶ ἐν γένει *ndreq* (= κυρίως ἰσάζω). τούτου δὲ ποιοῦνται κατάχρησιν οἱ ἐν Ἑλλάδι *ndreq zogun* ἀντὶ *sprastronj z.* καθαρίζω τὸ πουλί.

diçe behet — *çeç behet* κάτι γίνεται E.

diçube — *çeç ube* κάτι ἐγεινεν E.

diçethonja — *çeç thosha* κάτι ἔλεγον E.

dicile — *dicush* κάποιος.

dorberi — *koré, tufe, turme* ἀγέλη M.43.

drashte — *torbe* τορβᾶς ἢ τουρβᾶς E.

dreqt — *dale me dreqt* = *me nga dale* σιγὰ σιγὰ, *dreç* ἀκριβῶς, ἴσα E. *ku dreçe e kare shtepine* ποῦ ἀκριβῶς ἔχουσι τὸ σπῆτι.

dridhem — *kthenem* ἐπιστρέφω. *ama psaraj u droth ne kalive* ἐγύρισε εἰς τὴν καλύβην W.187, *drithu meta ne gruaja* ἐπίστρεψον ἔπειτα εἰς τὴν γυναῖκα 190, *dridhem te veshtonj* στρέφω νὰ βλέπω Λαογρ. A' 86,32, *dridh te ndajme sevdate* γύρισε νὰ μοιράσωμεν τὸν ἔρωτα B' 95,105, *drith sin' e luaje* γύρισε τὸ μάτι καὶ παῖζε 101,157. Τὸ ῥῆμα *dreth* παρὰ τοῖς Νοτιοαλβανοῖς σημαίνει κλώθω, εὐνουχιάζω καὶ μέσ. *drithem* τρέμω, εὐνουχίζομαι καὶ *dridhet dheu* σειεται ἡ γῆ.

drize — *dru drūs, pān dëndron u njit sipre nde nje drize e shkunt farazet e drize* ε ἀνέβηκε ἐπάνω εἰς ἐν δένδρον καὶ ἐτίναξε τοὺς σπόρους (τὰ βαλανίδια) τοῦ δένδρου M.29. *pān tounantion* οἱ Τόσκιδες *drize* = θάμνος καὶ κατὰ τὸν Χριστοφ. 108 ἄκανθα.

¹ E=Ἑλικῶνος περιφέρεια, χωρία Δομβραῖνα, Χόστια, Ζιρίκι, Κυριάκι κττ.

du a — *duva* θέλω, ἀγαπῶ· *me ndote* (ἄ. *me do*) με ἀγαπᾷς M.41.
du retille — *dhuneti* Γεγ. *dhurate* Τοσκ. δῶρον, χάρις (ἔλλ. δωροῦμαι) M.46.

dhune — *turp* ἐντροπή· *me tuarr dhuna e dunjajt* με πῆρεν ἢ ἐντροπή τοῦ κόσμου Λαογρ. Β' 108,238. παρὰ Χριστ. σ. 89 σημαίνει λύπην, βίαν καὶ προᾶξιν ἐπιβλαβῆ.

ea, eani — *ajde, ajdeni* ἔλα, ἔλατε. καὶ ἐν Budi ¹ *eja, eani*. ἀναφέρομεν τὸ τοῦ δημοτ. ἄσματος (Ὑδραίων καὶ Σπετσιωτῶν) ἔγια μόλα, ἔγια λέσα, ὅπερ εἶναι ἄλβανικὸν ἠδόμενον ἀσυναισθήτως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς προανάκρουσμα καὶ ἐπωδὸς ἑλληνικῶν ἄσμάτων.

ecenj — *vete, baràs* περιπατῶ· *ec' nde dhrom' e klanj me lot te zi* περιπατῶ . . . καὶ κλαίω με μαῦρα δάκρυα Λαογρ. Β' 91,79, *te ecurit* τὸ περιπατεῖν 103,183, *ecenje bashke* περιεπάτουν ὁμοῦ M. 20. ταύτην τὴν σημασίαν ἀναγράφει καὶ ὁ Χριστοφ. 117, πρὸς δὲ καὶ τὴν τοῦ ἔρχομαι, ὅπερ ἐσφαλμένον. λέγομεν π. χ. *ec jashte* πῆγαινε ἔξω. συνήθως ὁμως παρ' ἡμῖν τοῦτο λέγεται ἐπὶ ζώων φορτωμένων· *mushkat ecen mire* τὰ μουλάρια περιπατοῦσι καλά, *te ecurit' e kalit* τὸ περιπάτημα (ἔβάνι) τοῦ ἵππου, ἐπὶ ἀνθρώπων λέγομεν *vete* πηγαίνει, *baret* περιπατεῖ.

edheva — *edhe une* ἀγῶν· *n' ato ksenjiti te thella* — *meletis te vinj edheva* (Λαογρ. Β' 96 τέλ.) εἰς τὴν ἀπομεμακρυσμένην ἐκείνην ξενιτειᾶν . . . νὰ ἔλθω καὶ ἐγώ.

ehenj — *mpreh, preh* ἀκονίζω· *nje derk i eger . . ehen dhe mbete* ἕνας ἀγριόχοιρος ἀκονίζει τὰ δόντια M.30. *ahem* Γεγ. καὶ *ehem* Τοσκ. πρίσκομαι ἐκ τροφῆς, ὅπερ καὶ *fryhem* ἢ *frihem* λέγεται.

ene — *placka* (Σλαβ.) τὰ πράγματα τοῦ οἴκου· *i shrtotj te flij, po pse pa ai enete* *ralò* τοῦ ἔστρωσε νὰ κοιμηθῆ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνος εἶδε τὰ ῥοῦχα παλαιὰ Λαογρ. Α' 93, (*do te martonj*) . . . *edhe me nje stive ene* Λαογρ. Β' 93,86 θὰ σὲ παντρέψω . . . καὶ με μιὰ στίβα ῥοῦχα Λαογρ. Α' 93,86, *an plhth. ene* Γεγ. ἀγγεῖον. *enete* Τοσκ. τὰ σκεύη τὰ μαγειρικὰ καὶ ἐνώτια.

eshter — *koske* ὄστουν W.191 (Σλαβ. *koske* Μαυροβ. *kostke*)· *e brenda jane plot eshtera* (sic) *te se vdekuret* Ματθ. 23,27. ἐντεῦθεν ὡς νομίζω παρέλαβε τὸ ὄνομα ὡς Τοσκικὸν ὁ Χριστοφ. εἰς τὸ Λεξικόν. ὁ *Ha hn* (III 34) ἔχει μόνον τὸ Γεγικὸν *eshtena*.

etja ἢ δίψα ἐν Ὑδρα καὶ Σπέτσαις. παρὰ μὲν τοῖς Βορείοις *et-i kam et per uje* ἔχω δίψαν διὰ νερόν, παρὰ δὲ τοῖς Νοτίοις πάντοτε περιφραστικῶς *me piet uje* μοῦ πίνεται νερό, ὅπως καὶ τὸ πεινώ: *me ha het buku* μοῦ τρώγεται ψωμί, σπανίως δὲ *kam uri* ἔχω πείναν.

¹ Κώμη τῆς βορείου Ἀλβανίας, ὅθεν ὁ Χριστοφ. ἠντλησε πολὺ ὕλικόν.

farenje — donje κάποιος-α-ο· do gjendet farenje gjilpere
 B¹ θὰ εὐρεθῆ κάποια βελόνη. σημαίνει δὲ τὸ fare² καί που, πουθενά,
 veshtuane torre fare tate ἐκύτταξαν πέριξ πουθενά πατῆρ Λαογορ. Β'
 53, καὶ ἀμφοτέρω: te gjen donji fare shkak W.191 νὰ εὕρισκε οἶαν-
 δήποτε αἰτίαν.

femçe — thumb κέντρον (ἀγκάθι) κατὰ τὸν Meyer (σ.76) ἐκ τοῦ
 thembonj (γο. thumbonj) ἀγκυλώνω, ἐρεθίζω (μεταβολῆ τοῦ th εἰς f).

filloi πληθ. filloite ἐρωτική συνέντευξις·

nde te njoha vre dhjosmali ἂν σὲ (ἐγνώρισα) γνωρίσω βρὲ λεβέντη
 do te siell ne filloi θὰ σὲ προσελκύσω εἰς συνομιλίαν.

Λαογορ. Β' 97,115. ἡ λέξις οὐχὶ ἐκ τῆς ἑλλ. φίλος, ὡς ἐκ πρώτης ὄψεως
 θὰ ὑπέθετέ τις, ἀλλ' ἐκ τῆς Σκοδριανῆς fijoj μνηστεύω ἀρραβωνιάζω
 (Τοσκ. vlo nj), ὅθεν καὶ fijese, vlese ἀρραβώνιασμα. ὁ πλήρης τύπος fil-
 loij, ἀλλ' ἔχομεν καὶ filloj, za ἡ ze fill ἄρχομαι, πιάνω τὸ νῆμα ἐπομένως
 ἄρχομαι (Τοσκ. nis). οὐδεμίαν βεβαίως σχέσιν ἔχει τὸ νῆμα πρὸς τὸν ἀρ-
 ραβῶνα, ἀλλ' ὅπως τοῦτο εἶναι ὁ πυρὴν ἢ ἀρχὴ τοῦ ὑφάσματος, οὕτω
 καὶ ὁ ἀρραβῶν τοῦ γάμου. ἐκ τούτου ἐν Ἑλλάδι τὸ:

filloise m συνομιλῶ ἐρωτικῶς, ἐνῶ τὸ fillohem ἀρραβωνιάζω, ὅπερ
 καὶ mbulonj (κυρίως σκεπάζω) καὶ mblonj καὶ vlo nj λέγεται, (ἴσως ἐγίνετο
 χρῆσις καὶ ὑφάσματος ὡς δώρου εἰς τὴν σύναψιν τοῦ ἀρραβῶνος)·

ea te filloise mi — ra djelm jemi e ojdisemi

ἔλα νὰ συνομιλήσωμεν (νὰ ἐρωτευθῶμεν), καὶ παιδιὰ εἴμεθα καὶ ταιριάζομεν
 Λαογορ. Α' 90,55. Ἐκ τῆς τοῦ ἀρχεσθαι σημασίας ἔλαβε τὸ filloj
 καὶ τὴν τοῦ ἀριθμεῖν M.76.

i filluami — i vetemi ὁ μονογενῆς⁴.

fundér - fundér — çrejt - çrejt M.77 γλήγορα, γλήγορα.

fundit — fare· smunt fundit = smunt fare δὲν ἤμπορῶ διόλου.

futumak — i merzitur (Σλαβ.), i urrejtur ἀποκρουστικὸς M.77.

frushkullinj — veshellenj, vershellenj σφυρίζω M.77. ἐκ τοῦ
 Γεγικοῦ vishkelloj, vishkulloj, ἐν Καβάγιτᾳ frashullij.

gamelise m — leh γαυγίζω M.24.

¹ B = ἐν Βαθεῖ τῆς Αὐλίδος ἔναντι τῆς Χαλκίδος, ἔνθα παρεθέρισα δις 1919—
 1920.

² Ἀντὶ τούτου ὁ Meyer σ. 77 ἔχει καὶ fraço τίποτε.

³ διοσμάλῆς (ἄγνωστος ἢ λέξις ἰσ. ἐκ τοῦ ἠδύοσμος-διόσμο, ὡς ἔχομεν καὶ ἄλλας
 τοιαύτας μεταφορὰς ἐξ ἀρωματωδῶν φυτῶν (βλ. Ἡ γλώσσα τῶν ἀνθέων) εἰς ἔρωτας.

⁴ Meyer 46, ὅστις παραπέμπει εἰς Ἰω. 1,18, ἔνθα ὁ μὲν Γρηγόριος ἔχει
 i vetemi, ἡ δὲ Γεγική μετάφρασις vetem - lemi. καὶ ἐν ἄλλοις παραπέμπει οὗτος εἰς
 τὴν μετάφρασιν (ὠρισμένα κεφάλαια) τὴν ἐν τέλει τῶν Alb. Studien V.

gatis—gezohem χαίρω Ε. ἐν Ἀρτικῇ herem.

gerdhes, gerdhis—merdhinj, merdhih, merdhás, ἐν Κοριτσᾷ ngrinj καρῶνω Μ.77 ὄθεν gerdhinj, gerdhim καὶ merdhim Μ.21. kardhiás Ε (ἡ καρδία θεωρεῖται ὡς ἔδρα κτλ.).

gjerdellan—gerrshmaq λάουγξ W.195 καὶ kapexerk (αὐτ.). ἐν τῷ Ἑλληνοαλβανικῷ λεξικῷ τοῦ Κ. Tasi, (Ἀθῆναι 1928) gergelak, skerfull, fyt, rrul, ἄπερ ἀσφαλῶς εἰσι Γεγικά. Τοσκιὸν εἶναι τὸ gurmaz (γρ. gurtas).

gjera, gjerasa—gjer, gjersa ἕως, ἕως οὗτου gjera mbrema Β. ἕως ἐσπέρας.

gjigjem, gjegjem—degjonj ἀκούω. ἐν τῶν πλέον ἰδιωματικῶν ὀημάτων τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς (καὶ Γεγικῆς), ὅπερ ἀμέσως διακρίνει τὸν ὀμιλοῦντα (παρ' ἡμῖν ὁ τύπος διετηρήθη ἐν συνθέσει pergjegjem ἀποκρίνομαι). παρατ. gjegje W.181, ἄορ. ἐνσιγμος u gjesh a καὶ u gjigja, u gjegje, u gjigji. προστ. gjegju καὶ gjigju ἄκουσον. ἐνιαχοῦ δὲ ἀκούεται καὶ ὁ τύπος degjonj: duva te (de)gjon djalen θέλω ν' ἀκούω τὸ παιδί, idigjuri ὁ ἀκουόμενος, καὶ ὁ Bogdan njerij me ndegjiuem e me gjegjune ἄνθρωπος νὰ ἀκούη καὶ ἀκούων...Diturija II σ. 268.

gjim(ε)se, gjems, gjimpse—gjysme ἡμισυ (ἐκ τοῦ *Φημισυ) καὶ τοῦτο Γεγικόν shkoj nje varke me plehure-gjems a Turq, gjemsa gjauete. Λαογρ. Β' 112,271 πέρασε μιὰ βάρκα μὲ πανιά — ἡ μισὴ μὲ Τούρκους ἢ μισὴ μὲ γιαιούρηδες (=Χριστιανοί).

grasith—kopsht, kopesht (Ἰταλοαλβ. Hylli i Drites, 1931, σ. 518), bashce W.170 κῆπος. τὸ α' ἐκ τοῦ γρασίδι (Νεοελλ.), τὸ β' ἐκ τοῦ ἑλλ. κῆπος, ὄθεν ὁ Tasi ἔχει καὶ qipsht, καὶ τὸ γ' ἐκ τοῦ τουρ. baktse.

grinj—pres κόπτω· do te grinj donje dru θὰ κόψω κανὲν ξύλον Β. κυρίως παρ' ἡμῖν τὸ grinj ἐπὶ τῶν εἰς λεπτὰ μέρη κατατεμαχιζομένων λαχάνων ἢ κρέατος, ἄπερ λέγονται cikra grinj korminkat κατατεμαχίζω τοῦ ἄρνιου τὰ ἔντερα (διὰ μαγειρίτσαν).

igrumbë—i shtruket Μ.77 κυρτός, καὶ grumbiás—shtrukem κυρτοῦμαι (αὐτ.). ὁ Tasi διὰ μὲν τὸ κυρτός ἔχει gerpiuc, gerbut καὶ kerbut, διὰ δὲ τὸ κυρτοῦμαι kerbunjem, germuqem, karavoshem, karavuhem, kerfusem, ἐν δὲ τῇ πατριδί μου καὶ kurisem ἢ me ze kurizi (κυρίως μὲ πιάνει ἢ μέση).

gjua nj—ndjek διώκω· çobani gjua jti qenferat W.174 ἐδίωξε τοὺς κύνας, παρ' ἡμῖν μόνον κυνηγῶ, ὄθεν gjuaatar κυνηγός. ἐν Λαογρ. Α' 92,66 σημαίνει ἐγγίζω, πειράζω. (Σλαβ. gonjia).

gjyko hem—mundo hem βασανίζομαι Β. (ἀντὶ δικάζομαι, ὅπερ σημαίνει εἰς τὴν Τοσκικὴν). ἐνῶ τὸ gjékonj ἔχει τὴν κυρίαν σημασίαν (ἀντὶ gjykonj).

guc—derr, thi Γεγ. χοῖρος ἀνωτέρω εἶδομεν καὶ derk. guc Γεγ.

σημαίνει *λαιμαργία*, *guc* δὲ ἐν Ἀργυροκάστρω δάγκαμα· *kali ze guc* = *ka-fson* ἢ *karson* δαγκάνει. Ἐν Δεβόλει *derkuc* χοῖρος.

h a j — *hajde* ὑπαγε· *h a j ne* Κορορί Λαογρ. Β' 105, 209. τοῦτο καὶ παρὰ τῶν Ἑλλήνων γενικῶς λέγεται· *αἶδε σὴν εὐχή, αἶδε νὰ φᾶμε κτ.*

h e l q, h i l q — *heq* (ἔλλ. ἔλκω) σύρω τραβῶ· *do te h e l q e thi-kepe* M.35 θὰ σύρω τὴν μάχαιραν, *h i l q e vallenε* Λαογρ. Α' 85, 20 σῦρε τὸν χορόν, *te h i q e dore* Β. νὰ τραβᾷς χέρι, *e h o l q me te dia duarr* 105 τὸ τράβηξε μὲ τὰ δύο χέρια.

h e r e — *ne çasht* εἰς τὴν στιγμήν· *djali h e r e n e ç' e la flij, edhe prin te sgjonej vate mira* τὸ παιδί τὴν στιγμήν ποῦ τὸν ἄφησεν ἔκοιμάτο, καὶ πρὶν τὸ ἐξυπνήσῃ πῆγε ἢ μοῖρα Λαογρ. Α' 95, *h e r e n e çe do t' iken* τὴν στιγμήν ποῦ θὰ φύγῃ (αὐτ.), *erth h e r a e do hashi buke* ἦλθεν ἡ στιγμή καὶ θὰ φᾶς ψωμί Β' 98, 119. Εἰς τὰς πολυπληθεῖς σημασίας παρὰ Χριστοφ. (σ. 444) αὕτη δὲν περιλαμβάνεται. ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης ὁ φίλος Ἰ. Θωμόπουλος σχετίζει αὐτὸ πρὸς τὸ Ὀμηρ. *ατ+άρ*, Κυπριακῶς ἔρ.¹ ἀλλὰ μᾶλλον τὸ *ατ+here* σχετίζεται πρὸς αὐτό. τὸ δὲ *here*—*here* (Σκόδρα)=ἀμέσως λέγεται καὶ παρ' Ἑλλήσιν· *ἔλα χέρι—χέρι*² ἦτοι ταχέως.

h e r., *h e r* — *kur.*, *kur* ὅτε μὲν.... ὅτε δέ· *h e r mbill, h e r korren* W.176 ὅτε μὲν σπείρει ὅτε δὲ θερίζει.

h i m e t o h e m — *shteronj* στεριεύω· *qengji nga reposh pi uje prej nga h i m e t o n e j* *ujte* W.191 τὸ ἄρον ἀπὸ κάτω ἔπινε ὕδωρ, ἀπ' ἐκεῖ ποῦ ἔστείρευε τὸ νερό.

h i d h i — *hidherim* πικρία, λύπη καὶ *i d h e t e* (ὄπερ ἔχει καὶ ὁ Χριστοφ. 131) πικρῶς M.³.

h i m e s — *hyrje* εἴσοδος· *u rrus h i m e s e ndè folè* M.6 ὥρμησεν εἰς τὴν εἴσοδον τῆς φωλεᾶς. ὁ Bogdan *hijm* μετοχὴ τοῦ *hynj* εἰσέρχομαι.

i — *a* διαζευκτικόν· *te jar.... i te mba u vete* Λαογρ. Α' 100 νὰ τὸ δίδω ἢ νὰ τὸ κρατῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, *je burre i grua* 104 εἶσαι ἄνδρας ἢ γυναῖκα (κατ' ἐπίδρασιν ἑλληνικὴν).

ine - Zot — *im* *Zot* ὁ Θεός μου, ὁ Κύριός μου (ἐκ τῆς κλητ. ο *Zot -i -im*) τοῦτο εἶναι τῶν Γέγιδων. τὸ δὲ *Perendia* δηλοῖ παρ' αὐτοῖς *αὐτοκρατορία* (ἐκ τοῦ *imperator*!), οὐδέποτε δὲ Θεός· ὅθεν *perendesha* ἡ βασίλισσα καὶ *perendon djelli* βασιλεύει ὁ ἥλιος. παρὰ *Bogdan* καὶ *Budi Tin ezot*. Πρὸγ. *kio ishte nga i n e z o t* Λαογρ. Α' 96 τοῦτο εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν, *katallavi se ai plaku ish i n e z o t, beçri kriqene* 98 ὅτι ὁ γέρον

¹ Πελασγικά σ. 23. ² Αὐτ. σ. 391.

³ *e me lak e me hidhi* καὶ μὲ λυγμούς καὶ μὲ πικρίαν *Scanderbeg* σ. 134 Γεγ. *hidhni*, τὸ ῥῆμα *idhenoj* καὶ Τοσκ. *hidheronj* πικραίνω. ἐν Ἀττικῇ *te idhete*—*te idhur* πικροί, λυπημένοι.

ἦτο ὁ Θεός, ἔκαμε τὸν σταυρόν. ὁ Weigand σ. 175 (ὡς καὶ ὁ Meyer) ἔχουσι καὶ τύπον *kenē-Zot* καὶ φρονεῖ ὅτι τὸ *kenē* σημαίνει *καλός*, ὅθεν μεταφράζει· ὁ καλὸς Θεὸς (ἀμφίβολον. ἴσως εἶναι παραφθορὰ τοῦ *Tinezot*). Ὁ *Matranga* παρὰ τὸ *inē-Zot* ἔχει καὶ τὸ ἀντίστροφον· π.χ. *hir te Krishtit, Zotit t' inē* (ἔνθ. ἀνωτ. 513, 520) ἢ χάρις τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

je n j — venj, end ὑφαίνω· *kish je re plehure M.32* εἶχεν ὑφάνει τὸ πανί.

je r d a n — shpirtmath μεγάλου ψυχός M.81.

ka ç a b e — gune, tallagane καὶ Γεγ. *kase M.84*.

ka cit — qyc, klyç κλειδώνω E. *kacit* Τοσκ. σκαλώνω καὶ κλειδώνω.

ka ç u a t — i perkedhelur· ruple ka ç u a t e ὄρνιθα χαϊδευμένη Λαογρ. A'. 83, 9.

ka ç o l e — kalive (ἐκ τοῦ *casa*) Γεγ. *kasole* καὶ Σκοδο. *kaçole*. Λαογρ. A' 103 *hipi ne nje vgje prane ka ç o l e z e s e* ἀνέβηκεν ἐπάνω εἰς ἕναν πεῦκο πλησίον τῆς καλυβίτσας.

ka d e r — i zoti ἱκανός· *po ti je ka d e r te me nxjereshe kokaline M. 23* ἔάν εἶσαι ἄξιός νὰ μὲ βγάλῃς τὸ κόκκαλον.

ka f s h — bageti ζῶον, κτῆνος.

ka l l e z o n j — rrefenj, deshmonj διηγούμαι, μαρτυροῦμαι (Γεγικόν)· *njereszite çe neke ka l l e z o n j e n e te vertetene, ka l l e z o n h e n e nga te benate e punetve tire M. 10* οἱ ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι δὲν μαρτυροῦσι τὴν ἀλήθειαν, μαρτυροῦνται ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν. παρ' ἡμῖν σημαίνει μόνον τὸ διαβάλλω, καταγγέλω· *ka l l e z o n a djalen nde dhaskalli*.

ka mi z o l e — kemishe γυναικεῖον ἔνδυμα Λαογρ. B' 104 (πρὸβλ. καμίσιον καὶ ὑποκάμισον, τὸ γνωστὸν ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων).

ka r é k ó r η · vat'e lajti ajo ka r e a πῆγε καὶ τὸ ἔπλυνεν ἐκείνη ἢ κοπέλλα Λαογρ. B' 107, 225. συνήθως *ç u r g e*, ὅθεν καὶ ἐν τῇ Νεοελλ. τσούπρα τὸ κορίτσι.

ka r e t i t — gelldit καταπίνω W. 195.

ka r u l é — karuçke κάλυμμα κεφαλῆς M. 83· παρ' ἡμῖν *karule*

¹ Ἀστήρικτος φαίνεται πᾶσα μέχρι τοῦδε περὶ τοῦ *Perendi* (οὕτως γενικῶς οἱ Τόσκιδες ὀνομάζουσι τὸν Θεόν) ἔτυμολογία. φρονῶ ὅτι τὸ ὄνομα εἶναι ἀρχαιότατον. καὶ ἐπειδὴ ἐκ πολλῶν λέξεων εἰκάζομεν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἰλλυριοὶ ἦσαν ἡλιολάτραι, ὁ δὲ Ζεὺς ἦν ἡ προσωποποίησης τοῦ ἡλίου, νομίζω ὅτι ἡ λ. εἶχεν οὕτω *per-im-Di* μὰ τὸν Δία μου, καὶ ἐκ τῆς ἄλλης ῥίξης *im-Zot*, λεγομένη κατ' ἀρχὰς ἐπὶ ὄρκου. μέχρι δὲ τοῦ νῦν οἱ Ἀλβανοὶ ὀμνύουσι *per qelle* μὰ τὸν οὐρανόν. Ἐν Ἑλικῶνι, ὁ Θεὸς λέγεται *Qell* (οὐρανός) καὶ παρὰ Βογδάνῳ ἐν τῷ *Cuneus prophetarum Hyj* ὁ Θεὸς καὶ Τοσκικῶς *Hyll*, ἀστὴρ κυρίως, ἡλῖος (ἐπειδὴ ὁ ἡλῖος εἶναι τὸ σπουδαιότερον τῶν ἀστέρων) *aga e desh Hyji shekulline sa nji te vetemine bir e vet i fali* (Balkan — Archiv III, 1927, σ. 182). Ἐκ τοῦ *hyll* ἢ *hyj* (πληθ.) σχηματίζονται αἱ λέξεις *hy-ni* θεότης (Bogdan), *hyjdie* θεολογία (Χριστοφορίδου).

(Νεοελλ. καπούλια) τὰ ὀπίσθια τοῦ ἵππου καὶ αὐτὸ τὸ κάλυμμα, ἐν Ἑλβασανίφ δὲ δηλοῦται ἡ θημωνία, καὶ πᾶς σωρός.

k a r b e ς e n j — karerchenj πηδῶ M. 83, κυρίως παρ' ἡμῖν ξεπαιρονῶ τὸ σημεῖον. ἐγένετο κατ' ἀναγραμματισμόν.

k a r a m u ς e — gajde καρμουζα M. 84 ὁ κοινὸς μουσικὸς ἀσκός.

k a r u m b a l — kocan τὸ κοτσάνι M. 84. (Ἑλλ. κόρυμβος καὶ δοθιήν).

k a s h ς o r e — kashtore ἀχυρῶν B. k a s h ς a r e ἐν Δεβόλει σωρὸς ἀχύρων ἐπὶ ἰκτριώματος καιόμενος κατὰ τὰς ἀπόκρως, ἐν Κοριτσᾶ ὁ ἀχυρῶν λέγεται kashtore, ἐνῶ ἐν Δεβόλει plevice (ἴσως ἐκ τοῦ ple κόπρος τῶν ζώων, διότι συνήθως ἔμπροσθεν τοῦ ἀχυρῶνος ταύτην συσσωρεύουσιν), kesole, kasole ἐν Σκόδρα.

k e r c j e l l — kolis κολλῶ M. 19.

k e s h i l l o n j — kurtonj, marr vesh ἐννοῶ. παρὰ τοῖς βορείοις τὸ ῥ. σημαίνει συμβουλευῶ καὶ keshill συμβούλιον· keshilli i shtetit τὸ συμβούλιον τοῦ κράτους.

i k l i t u r — i mbajtur παραλυτικὸς M.44. ἐν Κοριτσᾶ καὶ i zene πιασμένος καὶ i mekure M.43.

k o f h s e - k l i n d e — anakatosur φύρδην μίγδην M.84.

k o i n a k e — shami μανδηλι, δι' οὗ πιάνονται οἱ χορευταὶ M.85.

k o p i l , k o p i l e — husmeqiar, -e ὑπηρέτης, ὑπηρέτρια καὶ ἐν γένει κόρη· vajzene e rriti edhé u be nje k o p i l e a q e e bukure ἔμεγάλωσε τὴν κόρην καὶ ἔγεινε ἓνα κορίτσι τόσο ὥραϊον Λαογρ. Α' 90, 50, 100 καὶ ἄ. ἐν γένει ἐπὶ καλῆς σημασίας. παρ' ἡμῖν ἀπεναντίας σημαίνει τὸν νόθον καὶ διεφθαρμένον ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἡ λέξις εὔρηται ἐν τῇ Σλαβικῇ καὶ Τουρκικῇ ἐπὶ κακῆς σημασίας.

k r e n d e — boll ἀφθονία.

k r e s e l e — gram, gramer ἄγρωστις M.87. Σλαβ. grisela κορώνη.

k r e s h t e — kome, gershet χαιτή M.87.

i k r i e r e — zemerashper σκληροτράχηλος W.181.

k s h i l l — fjale λόγος· M. 45 gole ka e k s i l l i si merr στόμα ἔχει καὶ λόγον δὲν τὴν παίρνεις, 57 k s h i l e t e ς e kemi thene — dublie edhe florin u bepe ντούμπλια καὶ φλωριά ἔγειναν (ἐν ποιήματι Πόρου).

k s u l e — shami e kokes κάλυμμα τῆς κεφαλῆς· k a ς u l e καὶ ῥ. kaçulos M.85. ἐν Σκόδρα keshulle καὶ παρὰ B o g d a n. kesule σκούφια ἐν Ἀργυροκάστρω· djali pa lere e k e s u l a blege (Hahn II. 153) ἀγέννητο τὸ παιδί καὶ ἡ σκούφια ἀγορασμένη. Ἐν τῇ ἐφημερίδι τῶν Τιράνων «Ora» ἀρ. 63—64, 15 Ἀπριλ. 1930· i heqem k s u l a t ἀποσύρουν τὰ ἄσπρα σκούφια (τῶν Γέγιδων). k s u l ἐν Ἀργυρ. λέγεται ὁ Ἑλλην. Ἐν Ἑλλάδι τὸ τοιοῦτον κάλυμμα λέγεται ἐνιαχοῦ κατσοῦλα. ὁ Μπέλλος σχετίζει πρὸς τὸ Μακεδ. κανοία, ὅπερ ἀμφίβολον.

ku l u n r i q e—kolenda κολουράκια M.88. koleda ὁ πρῶτος Θεὸς τῶν Σλάβων.

ku m e n t o n j—urdheroj διατάσσω· kumentari διέταξε M.40, Τοσκ. ὀμιλῶ, ὅπερ kuventoj ἐν Ἑλλάδι λέγεται.

ku n d r e l l o n j—kundresh-tonj, kondrastar ἀνθίσταμαι W.192.

ku r d o—kurdo here πάντοτε B.

ku t h r e—kurth, çark. hekur παγίς, δόκανον M.10.

ku vent—fjale λόγος, kuventonj—kumentonj ὀμιλῶ· kam qero te bejn kuvent ἔχω καιρὸν νὰ κάμω λόγον, νὰ ὀμιλήσω Λαογρ. 97, 115, kuvend W.183 καὶ Bogdan.

la r g o n j—mugullonj, ap blastánw· bari i njome largoj flete τὸ χλωρὸν χορτάρι εὔγαλε φύλλα Λαογρ. Α' 84, 9, ma largoj ajo e para—tere luleze me kllara μου ἄνοιξε ἐκείνη ἢ πρώτη ὄλο λουλουδάκια μὲ κλαδάκια 89. καὶ γεννῶ largoj ne nga nje ve ἐγέννων ἀνά ἐν ὧν 103. ἀλλὰ καὶ largoj lesherate nga kryete (sic) ἀπεμάκρυνε τὰ μαλλιά ἐκ τῆς κεφαλῆς 103, ἐφ' ἧς καὶ παρ' ἡμῖν σημασίας, ὡς ἐκ τοῦ lark μακρὰν παραγόμενον.

le m p—tallure piate παροψίς M.92.

le n g e—iakje, κατάβρεξις τῆς αὐλῆς ἢ τοῦ δρόμου M.92. lenk Τοσκ. χυλός, ζωμός.

le t h πληθ. ledhëra—endek ὄχθος (καλλιεργησίμου ἀγροῦ) Γεγικόν· beri ledhit ksellaftonj βάλε στὸν ὄχθον ξυλαφτοῦς Λαογ. Α' 86, 32, ledhëra W.189.

li q—ligje δίκαιον· u tunt te vinje nish-nish pa ndonje liq ti marre mbreterine ἐκίνησε νὰ ἔλθῃ, ὡς εἶπον, χωρὶς κανὲν δίκαιον νὰ τοῦ πάρῃ τὴν βασιλείαν M.36, kunavi zu (=çoni) nje ngel me liq pre te haj ὁ κόνικλος εὔρεν ἕνα πετεινὸν μὲ τὸ δίκαιον διὰ νὰ τὸ φάγῃ M.7, me te gjthe liq e pesona μὲ ὄλον τὸ δίκαιον τὸ ἔπαθα M.16. τοῦτο τοῦ Πόρου (ἴσ. καὶ τῆς Ὑδρας), ὡς σημειοῦται ὁ Χριστοφ. 207, ἀλλὰ γράφει οὗτος ligje· οὕτω δὲ νῦν λέγεται ὁ νόμος ἐν Ἀλβανίᾳ (Γεγικόν, οἱ Τόσκιδες e drejta τὸ δίκαιον, ὅπερ καὶ ἐν τῇ Νεοελληνικῇ ἐπολιτογραφίῃ ὡς δρέτα) καὶ ὁ Matranga ἔχει ligje=δίκαιον (Hylli i Dritës, 1931, σ. 518).

li k o s—tret λειώνω· e likasa τὸν ἐλείωσα στὸ ξύλο M.93.

li o ç—vere ὀπὴ μυῶν W.194 καὶ πτηνῶν (=φωλεὰ) M.93, Γερμ. Loch. Ἑλλ. λόχος, λοχμή.

lu a n j—los χορεύω E. do te luas θὰ χορεύσῃς.

lu ç e, ll u ç e—dudule κατάβρεκτος, τόπος ἐλώδηςatak. (luza βόρβορος Σλαβ.). Ἡ λέξις ἀλβανικὴ ὡς ἀπέδειξεν ὁ Meyer ἐν τοῖς Neugr. Studien. more shkurtere si vuçe—pare se na bere luçe Λαογρ. Α' 83,8 μωρὴ κοντὴ σὰν βαρέλι, πέρα γιὰτὶ μᾶς ἔβρεξε (μᾶς ἔκανε λούτσα.

τὸ δὲ *λοῦτσα* πανελλήνιον), *di breteq kulloine nde nje lluce* M.12 δύο βιάτραχοι ἔβοσκον εἰς ἓν ἔλος, *kjo kafshe kullon gjithë monë nga luçate* M.18 τοῦτο τὸ ζῶον ἔβοσκεν ὄλον τὸ ἔτος εἰς τὸ ἔλος (πρβ. καὶ M.22).

makurosem—*bejem zengjin pa pritur* (Τουρκ.) πλουτῶ ἀνεπίστωσ M. 95 Γεγικόν, ὅπως καὶ τὸ *begatem* καὶ *rasunohem*, ἐν M.36 *imbajshim* πλούσιος (κυρίως ὁ βασταγμένος).

magje—*korite* (Σλαβ.) σκάφη τῆς πλύσεως E. ἡμεῖς *magje* λέγομεν τὴν σκάφην τῆς ζύμης, *korite* τὴν τῆς πλύσεως.

malle—*zirre, persipre* ἐπάνω, κατεπάνω· *nde malle te kuventese arriu edhe dhelpira* M.22 ἐπάνω εἰς τὴν ὀμιλίαν ἔφθασε καὶ ἡ ἀλώπηξ, *londari u egersua mbi malle gomarite* M.22 ὁ λέων ἐξηγριώθη ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ ὄνου, *nje londar u derth mbi malle gomarite* M.26 ἓνας λέων ἐχύθη ἐπὶ τοῦ ὄνου, *u te marr nde malle te te benj te shohesh* M.41 ἐγὼ σὲ παίρνω ἐπάνω διὰ νὰ σὲ κάμω νὰ ἴδῃς, *vere lekurenë nde malle te kurmit t' ent* M.22 βάλε τὸ δέρμα ἐπάνω εἰς τὸ κορμί σου, *malleshtija* ἡ ὑψηλότης, καὶ *naltmalleshtija* ἡ μεγαλειότης

marrsonj—*marros* μωραίνω· *sevda-im me marrsoj* Λαογρ. B' 99,139 ὁ ἔρως μου μ' ἐμώρανεν, *u marrësua edhe u be keq nga e liga* A' 99 ἐμωράνθη καὶ ἐχειροτέρευσεν ἀπὸ τὸ κακόν.

imbartur—*i humbur* ἀνωφελῆς (κυρίως χαμένος ἐκ τοῦ *barem*). (Βωταλῖς καὶ νυκτερίδες): *pse ditene prahe e natene kendon? pse nekë e benj mbe te mbarture* M. 13. διατι τὴν ἡμέραν ἀναπαύεσαι καὶ τὴν νύκτα τραγφεῖς; διότι δὲν τὸ κάμνω ἀνωφελῶς.

mbera—*mbera* ἔκαμα E.

mberdha, mberda—*brenda* ἐντὸς· *vu djaline atje mberdha* ἔβαλε τὸ παιδί ἐκεῖ μέσα Λαογρ. A' 95. *mberda* W. 170.

mbesonj—*mesonj* μανθάνω· *te ecurit te shtruarë-kush ta ka mbesuarë?* τὸ περιπάτημα τὸ στρωτὸν ποῖος σοῦ τὸ ἔχει μάθει; Λαογρ. B' 103,183. Βλ. ἀνωτ. σ. 75 *psonj*.

mbill κλείω παθ. *mballem* E. Τοσκ. *mbyllem*.

mbinj—*mbyt* πνίγω· *urdhëroj te mbinjene...e mbitine* *nje nate e e shtine nde lume* M.33 διέταξε νὰ τὴν πνίξωσι.... καὶ ἔπνιξαν μίαν νύκτα καὶ τὴν ἔρριψαν εἰς ποταμόν. παθ. *mbithem* πνίγομαι M.23.

mburronj—*para, pushonj* παύω· *te mburronje luftene* M.36 νὰ παύσῃ τὸν πόλεμον, *mburronj trimate nga lufta e qendron* παύω τοὺς γενναίους ἐκ τῆς μάχης καὶ σταματᾷ (αὐτ.), *mburrorem* ὑπερασπίζομαι. W.193 (Γεγικόν *mburrem* κάμνω τὸν γενναῖον). *mburronj* πηγάζω, ἀναβρύω καὶ *mburrim* πηγὴ Τοσκ.

medhuris, medhurisem—çuditem (Τουρκ.), thanmaks θαυμάζω u medhuris tuti gjitonia M.37. mrekuall Γεγ. θαῦμα, tmerem Τοσκ.

meme—emme μήτηρ· mame καλεῖ τὴν πενθερὰν ἐν Ἑλλάδι ὁ γαμβρὸς καὶ παρὰ τὸν πενθερόν· ἀλλὰ καὶ emme ἐν συνεφορᾷ μετ' αὐτῶν.

si te benj moj maxhurane

te ja thom sat - emme mane . . .

teja thom te - tet pa r u Λαογρ. Β' 109.

Τί νὰ κάμω, ἐρωτᾷ ὁ ἐρώπληκτος, διὰ νὰ λέγω τὴν μητέρα σου μάνα καὶ τὸν πατέρα σου παποῦ.

menate—mengjes (menes Βουλγ. σήμερον) πρωτ' edhe kjo benej mbrema menate καὶ τοῦτο ἐγίνετο βράδυ πρωτ' Λαογρ. Α' 96, shkona nje menate atje πέρασα ἓνα πρωτ' ἐκεῖ 87,43. καὶ παρὰ de Rada menatja ἢ πρωτ'· si m' u dij (=ngdhi) menatja ἀφοῦ ἐξημέρωσεν ἢ πρωτ' (Scand. 154 πρβλ. καὶ 182). ἀλλὰ παρὰ Meyer 20 ndaj menate (Τοσκ. ndajnate) τὸ ἐσπέρας. παρ' ἡμῖν menate νύκτα - νύκτα, ὄρθου βαθέος, οὐδέποτε δὲ σημαίνει τὸ ἐσπέρας οὔτε τὴν πρωτ'· u ngrit menate dhe vate per dru ἡγέρθη λίαν πρωτ' καὶ πάει διὰ ξύλα (=mengoj), ç me erdhe menate? τί τηνικάδε ἀφίξει; ἄλλως κατὰ λέξιν menate = μὲ νύκτα, Γεγ. nadjje (=mengjes). ὅθεν κατ' ἀρχάς, ὡς δεικνύει καὶ τὸ ndaj menate, ἐδήλου ἢ λ. τὸν καιρὸν τῆς νυκτός, εἶτα ἐκ τοῦ Γεγ. nadjje περιορίσθη εἰς τὸ τέρμα αὐτῆς τὴν πρωτ' ὥστε οἱ Γέγιδες natia ἢ nadia mire—mir' mengjes καλὴ πρωτ' (βλ. Χριστοφ. σ. 258).

mersi—mezi Τοσκ. ὁ πῶλος Ε ἐν Ἀργυρ. plazi καὶ plaz.

meritem, meretonhem—merzitem. ἄχθομαι βαρύνομαι· kur me kelton te grenete meretonhem, ami pre te pire gezonhem M.15 ὅταν ἐνθυμῶμαι τὸ φαγητὸν βαρύνομαι, ἀλλὰ διὰ τὸν πότον χαίρω. meritoj ἀξίζω Γεγ.

mesonj—resonj πάσχω M.15 καὶ τὸ ἑλλ. παιδεύω σημαίνει διδάσκω, ἀλλὰ καὶ τιμωρῶ, οὕτω κἀνταῦθα mesonj Τοσκ. διδάσκω (μανθάνω τινα δηλ. καὶ μανθάνω ἐγώ, τὸ resonj παιδεύομαι μανθάνων. βλ. ἄνωτ. 75,

milingon—mjaraushke μύρμηξ M.23 καὶ Νεοελλ. μιλιγγόνια.

molis—squnaj διακρίνω· çe molis? τί βλέπεις (τί διακρίνεις); M.96.

mos ne here—as nje here οὔτε μίαν φορὰν. τὸ δὲ mosnje here μὴ μίαν φορὰν Τοσκ. (=πολλάκις).

murk—kallogjer, kallver μοναχός, murg Γεγ. καὶ murgu (Βουλ.) ὁ μοῦργος. Τοσκικῶς ὅμως δὲν σημαίνει ἢ λ. τὸν μοναχόν, ἀλλὰ τὸν ἀξιὸν οἰκτιροῦ. Ἐν τῇ Νεοελληνικῇ μοῦργος ὁ κτηνώδης, παχύδερμον.

murgu i zi! ὁ δύστηνος! ἐν γένει σημαίνει τὸν πενθοῦντα τὸν φαιὸν καὶ μέλανα τὸ χρῶμα ἐνδύματα φέροντα¹.

mushkrij—melci πνεύμων (mushkeni Γεγ.) Λαογρ. B' 91,77 me hengere mushkrijne μοῦ ἔφαγες τὸ συκῶτι. ὑποδηλοῦνται δὲ ἀμφοτέρα διὰ τοῦ i zeze, i bardhe, μέλας λευκός πνεύμων.

nani—tashi, tashti νῦν· Γεγικὸν καὶ Ἰταλοελληνικόν.

naskaris—benj haser (Τουρκ.), gatis (Γεγ.) ἐτοιμάζω M.96.

(ndaj)indari, endara—i mjeri, e mjera ὁ ἡ δύσμοιρος· pse t'agarisa endara! Λαογρ. B' 90,72, endara mema ce te ka bere 119, 66 ἡ δυστυχῆς μήτηρ ποῦ σὲ ἐγέννησε! (πρβλ. M.15,16 καὶ ἔ.) endara = ἡ διεξυγμένη, ὥστε τὸ διαζύγιον θεωρεῖται ὡς δεινὴ συμφορὰ παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς.

ndara—tej, pertej πέραν· ndara malit πέραν τοῦ βουνοῦ Λαογρ. A, 85,18. shome ne do dale ndara ἴδωμεν, ἂν θὰ ἐξέλθῃ πέραν B' 93,90, ndara nga mulliri ἔναντι τοῦ μύλου W.175, ndara nde Jordhani πέραν M.46

ndajmenate—ndaj nate τὸ ἐσπέρας M.20 καὶ ndajnat(ε)here.

ndane—nde ane te ti· te me marre ndane M.36 νὰ μὲ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του. ἐνῶ ndane παρ' ἡμῖν (=nde ane) εἰς τὸ μέρος εἰς τὸ ἄκρον· e hodhi ndane τὸ ἀπέροψεν.

ndava—gjeta εὔρον· mir u ndava = mir se u gjeta καλῶς σᾶς ἡῦρα E.

nde j—andej ἐκεῖθεν E.

ndjek—vete pas, rasonj (Γεγ.) M.35,43 ἀκολουθῶ (πρβλ. τὸ τοῦ Ψαλτῆρος: τὸ ἔλεός σου κύριε καταδιώξει με = ἀκολουθήσει με) ndjek καταδιώκω Τουσκ.

nga pse—pse ἢ sepse διότι W.171.

ngalkonj—ngarkonj φορτώνω M. 39.

ngasrunen—shikonj runen, kujdesem φροντίζω E. Οἱ Τόσκιδες λέγουσι ngas mushkat ἐκβιάζω τὰ μουλάρια νὰ περιπατήσουν.

ngaterronj—semurem ἀσθενῶ καὶ ngat ἀσθενῆς (ἐν Ἄνδρῳ M.97). Γεγικῶς ἡ λ. σημαίνει περιπλέκω, συγγέω καὶ παθ. ngaterrohem, ἀντιθ. shkateronj ξεμπερδεύω, καταστρέφω.

ngeqem—zemerohem ὀργίζομαι M.23.

ngjenj—ndjenj ἐννοῶ W.172.

ngjesh—gatuanj (Βουλγ.) ζυμώνω (ἐκ τοῦ ἀορ. ngesha) E. ngesh παρ' ἡμῖν τὸ μετὰ τὸ ζύωμα δόλευμα. ἦτοι τὸ ἀνακάτευμα τοῦ ἀλεύρου ἢ καὶ αὐτὸ τὸ πλάσιμον (ἡ πλάσις ἐν Ἄθῳ).

ngllanj—gezohem χαίρω· kush do te ngllanje jeten e ti dhe

¹ Τοῦτο ἀξιοσημείωτον· διότι κατὰ τὸν Εὐνάπιον «οἱ τὰ φαιὰ φοροῦντες» εἶναι οἱ μοναχοὶ ἐπὶ Ἀλαρχίου, ὡς καὶ ἐν τῷ βίβλ. Παχωμίου βλέπομεν.

pasurite M.35 ὅστις θέλει νὰ ἀπολαμβάνη τὴν ζωὴν του καὶ τὴν περιουσίαν.

njatre—tjatre ἕτερος, ἄλλος· per njene edhe per njatrine δια τὸν ἕνα καὶ δια τὸν ἄλλον Λαογρ. Α' 83,6.

njere, njerasa—gjer, gjersa μέχρι μέχρις οὗ· njere nde folè te saj M.29 μέχρι τῆς φωλεᾶς τῆς, njere çe e ndejti çobani ἕως κατάλαβεν ὁ ποιμὴν, njere mbe sot ἕως σήμερον M.40 καὶ njire ndheu uline μέχρις ἐδάφους ὑπεκλίθησαν W.185 njere nani μέχρι τοῦδε (Κουλουρ. W.194), do klajnje njerasa te plesese nga te klarate θὰ κλαίη ἕως ὅτου σκάση ἀπὸ τὰ κλάμματα Λαογρ. Α' 95.

njut—njerrit ἑνὸς καὶ doujut κανενὸς M.18.

rage—ragim πληρωμὴ W.195.

parrimje—e paranduerë ἀπροσδόκητον, δυστύχημα. M.23.

raq—perzimi hyllit ἔρωσ· nje vashete me raq te shume e doj (Πόρος M. 41) μιὰ κόρη μὲ ἔρωτα μεγάλον τὸν ἡγάπα. raq Τοσκ. εἰρήνη.

rage—pertej πέρα, παρέκει· rage se na bere luce Λαογρ. Α' 83,8 παρέκει διότι μᾶς κατάβροξε, djalthim te hilqesh rage παιδί μου νὰ τραβηχθῆς πέρα Β' 93.

rasie—pas, prapa ὀπισθεν· nga do vesh do viny rasie Λαογρ. Β' 101, 151 ὅπου θὰ πᾶς θὰ ἔλθω κοντά σου καὶ te viny pasio ti νὰ ἔλθω ἀπὸ πίσω σου 102, 172, morri pasio B. ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ.

per—qe διά· per te shoh B δια νὰ ἴδω, neke jam kader per te vish ti preposh nde te pushtum shtepise s' im οὐκ εἰμι ἄξιος, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθης τῆς οἰκίας M.73 (Ματθ. 8,8).

pergjonj ἢ peregjonj—permbys, prier ἀνατρέπω· e sufrate ua peregjuar atire M.49 (Ἰω. 2, 15) καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψεν (αὐτοῖς).

pergule—llozenke κλῆμα καὶ pjer gullli E. vervitet pjer gullit ἀναρριχᾶται εἰς τὸ κλῆμα.

perpjek—pjek, perrije m—rijem συναντῶ, συναντῶμαι. τὸ ἐνεργ. παρὰ Meyer 33, 42 ne dhrom çe perrije mi—si llampadha digjemi εἰς τὸν δρόμον συναντώμεθα ὡς λαμπὰς καιόμεθα Λαογρ. Β' 94,93, Hároa kudó te perpjeken — te vien ziar edhe te djeken. ὁ Χάρος ὅπου σὲ συναντήση σὲ βάζει φωτιά καὶ σὲ καίει 116,39. τὸ ἐνεργ. ἀπλοῦν μόνον παρὰ Meyer 44 ἀντὶ τοῦ perpjek. τοῦτο τὸ ὄ. παρ' ἡμῖν σημαίνει φροντίζειν περισπουδᾶστως· τὸ δὲ pjek rijem βλ. κατωτ.

perrier—gjezdis περιφέρωμαι (νῦν ἐν τῷ τύπῳ shetit περιηγοῦμαι)· perrierter kosmine W.179 perrier nga ter mērete 178. pjer (previa κλίνω Σλαβ.) παρ' ἡμῖν ἐπὶ τοῦ ἀνατρεπομένου σάγματος ζῶου· prori kali samare ἔγυρε τὸ ἄλογο τὸ σ., prirem Λαογρ. Α' 83, 9 γυρίζω πίσω, ὁ ἐνεργ. ἄορ. pruar' neke te pruarene prape δὲν σὲ γύρισαν πίσω Β' 112,2. (ὁ Χριστοφ. prier 344).

pesonj, psonj—mesonj, ημε μανθάνω (Γεγ. διδάσκω ἤτοι μανθάνω τινα. Diturija II 268 Weigand) βλ. ἄνωτ. σ. 75.

perzihem—riqem συναντῶμαι pre te kepe çdo qero te perzierge διὰ τὰ ἔχωσι καιρὸν τὰ συναντῶνται M.6., u perzjeme ne dhrom E. συνηγήθημεν καθ' ὁδόν. Ἐν Ἀργυροκάστρω na perzihete hylli ἐρώμεθα, (κατὰ λέξιν μᾶς συναντᾷ ὁ ἀστὴρ, ὃν βλέπομεν ἀμφοτέρω. ἐντεῦθεν καὶ ἡ σελήνη σύμβολον ἐρωτος). παρὰ Χριστοφ. 314=συναναστρέφομαι, εἶναι δὲ τῶν βορείων jane tri fe te ndryshme dhe te gjitha qene perzierne politike εἶναι τρεῖς θρησκείαι ἐν Ἀλβανίᾳ, λέγει ὁ βασιλεὺς Zogu I. καὶ πᾶσαι ἦσαν ἀναμεμιγμέναι εἰς τὴν πολιτικὴν (Ἐφημ. Τυράνων Ora 13. Ἰουλ. 1930 σ. 2). εὐρίσκομεν δὲ καὶ παρὰ Bogdan ἐν Cuneus Proph. i perzume te dashune te lutunat e tijnaj (I, 9) ἤνωσεν ἐκουσίως τὰς παρακλήσεις αὐτοῦ (προβλ. καὶ II, 7). Παρὰ ταῦτα ὁ κ. A. Xhuvani λέγει (Diturija III 255), ὅτι δὲν ὑπάρχει τὸ ὄ. παρ' αὐτοῖς, εἰμὴ ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ perzê ἀποπέμπω, ὅπως καὶ τὸ nqas (Τοσκ. πλησιάζω) ἐν Ἑλβασανίῳ (προβλ. τὸ Κρητικὸν ζυγώνω=διώκω). Οἱ Τόσκιδες perzihem=ἐπασχολοῦμαι, καταγίνομαι.

riqem—arrinj φθάνω E. ἀλλὰ roqiderene Λαογο. Α' 93 ἔκρουσε τὴν θύραν roqi saiten e e çajti Β' 107, 228 ἐκτύπησε.. καὶ ἔθραυσε. u rona (ἀντὶ u roqa) E.

rjenva ἢ riva—roqa ἔψησα E. do te rjenes θὰ τὸ ψήσης (peka ψήνω Σλαβ.).

rienj—ryes ἐρωτῶ ta ries τὰ τὸν ἐρωτήσω EB. per shtepine tuaj rienvj διὰ τὸ σπῆτί σας ἐρωτῶ Λαογο. Β' 100, 143, pritnim te rjeme ἀνεμένομεν τὰ σὲ ἐρωτήσωμεν 107, 229 rienvi ἐρωτήσατε.

pllargез—pralle M.6. ἔ. παραμῦθι.

plesès—plas σκάζω njerasa te plesese ἕως τὰ σκάσης Λαογο. Α' 95, kriete do ti plesese θὰ σκάση τὸ κεφάλι της (ἀπὸ ταῖς φωναῖς) 84,15.

prahem—çelodhem ἀναπαύομαι, ἠσυχάζω ὁ Χριστοφ. 340 Τοσκ. prehem π.χ. pse sle natene njerezite te prahene? M. 8, 12 διατὶ δὲν ἀφήνεις τοὺς ἀνθρώπους τὴν νύκτα ν' ἀναπαύωνται;

prosmul—kerthize ὀμφαλὸς M.

psheretinj—renkonj ἀναστενάζω psheretin e klaj ἀνεστενάζε καὶ ἔκλαιεν M.26, 39. W.178 ἐν M. 32 παραπονοῦμαι, M.23 ταράσσομαι ὁ Χριστοφ. λέγει (σ. 346) ὅτι τὸ mpsheretinj (Τοσκ.)=πτάρνυμαι.

pushronj—mbulonj καλύπτω malet ishin pushruare me re te zeza W.174 τὰ βουνὰ ἦσαν σκεπασμένα μὲ μαῦρα σύννεφα. pushron tuti kormine Λαογο. Α' 102 περιβάλλει ὄλον τὸν κορμὸν καὶ W. 193. Προβλ. pushtonj ἀγκαλιάζω καὶ Γεγ. ὑποτάσσω.

pushtum—çati στέγη M.73 και pushtuam M.43. παρ' ἡμῖν poshtresine ὑδραγωγὸς στέγης καὶ ἐν γένει M. 8. Πρβλ. pushton περιβάλλω.

puten—putane· μόνον οὕτω παρ' ἡμῖν. ἐν Πόρῳ οὐ μόνον puten ἀλλὰ καὶ puter· je puter edhe fonjese M.63 εἶσαι πόρνη καὶ φόνισσα.

qall, nqall, qell—shpie, bje φέρω, κομίζω εἰσάγω, ὀπίτω· mbelith nje grusht lule tua qallish trimavet μάζεψε μιὰ χουῖφτα λουλούδια νὰ τὰ πᾶς στὰ παλληκάρια Λαογρ. Β' 111, 265, Α' 98 καὶ 105 e qallne ne vasi-
lea, dote ngalles botne nde shteri θὰ εἰσάξης τὴν σκόνην στὸ σπῆτι, nek
na nqall kali E. δὲν μᾶς πηγαίνει τὸ ἄλογο, te qellnjes hnde mema.
e qelli nde jema νὰ τὸ πᾶς.. τὸ ἐπῆγε.. M.38 e qelli e e nu nde nje var
M.14 τὸ ἔφερε καὶ τὸ ἔβαλεν εἰς ἕναν τάφον. kall Τοσκ. εἰσάγω, ἐμβάζω.

qellónj—qillónj ἔξηγοῦμαι B., ἐπιτυγχάνω, πιάνω· rrashë e gjume
sme qelloj ἔπεσα καὶ ὕπνος δὲν μ' ἔπιανε Λαογρ. Β' 99, 139 (βλ. Χρι-
στοφ. 184, 188). ἐν Κοριτσᾷ σημαίνει προσέχω· veteme ki ment e qello
mos zesh dashin e zi μόνον ἔχε τὸν νοῦν καὶ πρόσεχε νὰ μὴ πιάσης τὸν
μαῦρον κριὸν (Meyer Gramm. 65).

qeth—plastir πλαστῆρι E. Γεγικόν, καὶ keth-dhi κατσίκι.

qome—prokori M.91, Γεγ. ondi προκοπή, πρόδος prodhim.

gerara—repara W.187, σπανίως καὶ παρὰ Νοτιοαλβανοῖς gerara
(Hahn, II, 169 βλ. Χριστοφ.) ἔμπροσθεν. ἐν Λαογρ. Β' 90. 72 prepara.

gerosh—reprosh ὑποκάτω W.170 καὶ reprosh, verprosh E.

reze—renje ῥίζα M.54. παρ' ἡμῖν ἐπὶ τοιαύτης σημασίας ὑπάρχει
ἐν ταῖς φράσεσι reze-malit, reze-detit εἰς τὰς ὑπωρείας, εἰς τὴν παραλίαν.

rusem—xebres, sulem κατέρχομαι ὁρῶ E. ng' atje la çe ruse-
she ἀπ' ἐκεῖ ψηλὰ ποῦ κατέβαινες Λαογρ. Β' 90. 73, rusu me vrap κι-
νήσου μὲ ὁρμὴν E. (ἑλλ. ῥέω).

rusprij—shanj ἔρίζω E. rosri κακὴ γυνή.

safi—fare τελείως, ὅλως διόλου· safi i vrarre Λαογρ. Β' 89 κατα-
σχοτωμένος.

sherbise πληθ. sherbisete ὑπηρεσία M.37 ἀντὶ sherbese, hysmet.

senjath—shenim σημεῖον M.49 καὶ shenjës M. 101.

sheterine σκαπάναι (πληθ. τοῦ shate M. 107) muarr sheterine
edhe dhigjele M.14 ἔλαβον τὰς σκαπάνας καὶ τὰς δικέλλας.

shkak—seber Τουρκ. ἀφορμή, πρόφασις· te gjën donji fare
shkak W. 191 νὰ εὔρισκε κάποια ἀφορμὴ Γεγικόν, νῦν ἐν κοινῇ διὰ τύπου
χρήσει, γνωστοῦ ὄντος, ὅτι ἡ δημοσιογραφία ἐκ τῆς Γεγικῆς πρωτευούσης
Τίρανα συμφορεῖ τὸν Γεγισμὸν καὶ εἰς τὰς Τοσκικὰς ἐφημερίδας.

shkalkonj—xebres dermonj κατέρχομαι· shkalkoj nga vgje-
ri Λαογρ. Α' 102 κατέβη ἐκ τῆς πεύκης (πρβλ. shkallmonj ξεκαρφώνω).

shklierisht—gerqisht ἢ skuperisht Ἑλληνικὰ M. 56 (Πόρος)

ketu atje dhe shklierisht—gjithe mone arberisht

ζητεῖ ἢ κόρη ἄνδρα σοφόν, ὅστις ποῦ καὶ ποῦ νὰ ὀμιλῇ Ἑλληνικὰ εἰς αὐτήν, ἀλλ' ὅλον τὸ ἔτος Ἀλβανικά. Shklla ὄντως ὑπὸ τῶν Ἑλληνοαλβανῶν ἀποκαλεῖται ὁ ἰθαγενῆς Ἕλληνας, ὅπως ὁ Βούλγαρος παρ' ἡμῖν (ἐκ τοῦ σκλάβος οἶος οὗτος ἐπὶ Βυζαντινῶν ἦν ἐν Μακεδονίᾳ). ὁ Weigand γράφει ὅτι shklla πληθ. shkenj οἱ βόρειοι ἐκάλουν τοὺς Ὀρθοδόξους Σέρβους, ὁμοίως λοιπὸν ἐκάλεσαν, ἔπειτα τοὺς ὀρθοδόξους Ἕλληνας¹. ἀλλὰ τοῦτο θὰ εὐδοκῆτο, ἐὰν οἱ κατελθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦσαν τὸ θρησκευμα καθολικοί, ὅπερ δὲν ἀληθεύει. Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης προσωνυμίας ἔγκειται ὡς νομίζω, εἰς ἀντιπάθειάν τινα ἀναφνεῖσαν κατὰ τὴν κάθοδον μεταξὺ τῶν δύο φύλων.

shprate=palle σπάθη· muarr shpraten edhe pistollate M. 33 πάρε τὸ σπαθὶ καὶ τὰς πιστόλλας. Γεγικόν, οἱ Τόσκιδες sprate λέγουσι τὸν πέλεκυν. τοῦτο ἀποδείκνυσι τὴν τῆς λέξεως ἀρχαιότητα (ὄθεν καὶ εἰς τὰς Εὐρωπ. γλώσσας ὑπάρχει), καθ' ἣν ὁ πέλεκυς ἅμα ἦν καὶ σπάθη (λιθικὴ ἐποχὴ).

spretonj—sos, bitis Τούρκ. τελειώνω (πρβλ. Λατ. sospes, sospito. Σλαβ. sprasaja γλυτώνω). συνεξέδραμε δὲ καὶ πρὸς τὸ Νεοελλ. σώζω-σώνω· ὄθεν παρὰ τοῖς Νοτιοῖς μὲν τὸ spretonj=σώζω ἢ σώζομαι (πρβλ. shpratonj nga belaja γλυτώνω ἀπὸ τὴν πανοῦκλαν) παρὰ δὲ τοῖς Ἑλληνοαλβανοῖς τελειώνω· spreton rruhet B. τὰς ἐργασίας, καὶ ὅταν τελειώνη τις γλυτώνει.

shqanj—çanj θραύω, σχίζω. nxuar thikene edhe e shquar drune ἔσυρε τὴν μάχαιραν καὶ ἔσχισε τὸ ξύλον Λαογρ. A' 105.

shqerper, shklexer—topall, çal, çalaman χωλὸς M.102 anjshte dhe ndonje i shklexer e neke munt te vinje ἄν εἶναι καὶ κανεῖς κουτσὸς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἔρθη Λαογρ. A' 91.

shqer—çer σχίζω, shqer dhene σχίζω τὴν γῆν M. 58. κυρίως çer σπαράσσω· çer suratne, faget. ξεσχίζω τὸ πρόσωπον τὰς παρειάς.

shqites—krerr κτένι M.101.

shtinj—shtje ῥίπτω, ἀλλὰ καὶ καταγγέλλω· shtiti tjatrene nde zot te math M.22 κατήγγειλε τὸν ἄλλον εἰς τὸν μέγαν κύριον, shtiti dheprezene nde londar e ithoj M.22 κατήγγειλε τὴν ἀλώπεκα εἰς τὸν λέοντα καὶ ἔλεγεν. σημαίνει καὶ ἴσταμαι· nde pre juve.. shtijete μέσος δὲ ὑμῶν ἔστηκεν (Ἰω. 1, 26) M.46 καὶ ἀποφεύγω M.46.

stros—shtynj ἔξωθῶ, σπρώχνω, καταδικάζω (καὶ ἀποφεύγω M.38) me strosene ka ketu (Ἵδρα) μὲ διώκουσιν ἐντεῦθεν.

shtrojere—arangjo ὑπὴνεμον M.103 (ἐκ τοῦ shtronj - ere).

tallandushe—dellendyshe χελιδῶν M.31 καὶ vallandrushes

¹ Balkan—Archiv II σ. 205.

vallandrushë u bësh' e shkona ἔγινα καὶ πέρασα Λαογρ. Β' 93. (βλ. τὸ ἀρχαιότατον τῆς χελιδόνης ἄσμα παρὰ Χριστοφ. 91, ἔνθα Γεγ. dallendushe καὶ Τσαμ. dellandushe) παρ' Ἰταλοαλβανοῖς tagantishë (τροπῇ ll εἰς g) περὶ ἔτυμολογίας τινὸς ἐξεζητημένης βλ. Μπέλλου Ἰταλοαλβανικά σ. 26. λογικώτερα τὰ παρὰ Θωμοπούλω ἐν Πελασγικοῖς σ. 709.

tembihiás (κατὰ τὸ καρδιάς, angalás)—pertonj ἐπιπλήττω, ἐπιτιμῶ Μ.45. ἐν Τσοκαρία ὑπάρχει περιφραστικῶς benj tembi μετὰ τῆς ἔννοιᾳς τοῦ σωφρονίζειν καὶ ὑποτάσσειν.

Tinezot βλ. inezot.

torre — rotull περίξ· torre nga shtepia W.171 περίξ τῆς οἰκίας. τοῦτο ἐν Λαογρ. Β' 92 ane-mbane, καὶ παρ' ἡμῖν anebane (βλ. Χριστοφ. 426) καὶ Α' 93· ndejtine torre trapezit ἐκάθησαν περίξ.. καὶ tor· ka atje tor edhé nje molle M.54. ἔχει ἐκεῖ περίξ καὶ μίαν μηλέαν.

trokakis — ὁ Meyer σ. 103 ἐξηγούμενος διὰ τοῦ greife ἄπτομαί· (mos me trokakis herdhete κακῶς μὴ μοῦ ἐγγίξης τοὺς ὄρχεις, σχετίζει πρὸς τὸ trokonj (troke ξηρός)=καταστέφω.

turperia — turpi αἰσχύνη, ἐντροπή· aj zite klarate nga turperia Λαογρ. Α' 103.

tuti — tere, gjithë πᾶς, ὅλος. τοῦτο ἰδιάζει ἐν Ἀττικῇ καὶ ταῖς νήσοις εἰσαχθὲν ὑπὸ τῶν Φράγκων (tout). ἐν Ἐλικῶνι ἔχουσι τὸ tere (καὶ σπανίως τὸ tuti), ὅπερ καὶ ἐν Ἀττικῇ διασταυροῦται πρὸς τὸ tuti καὶ gjithë (πρβλ. Λαογρ. Β' 107, 224. 115, 23. 118, 55)· εἶναι δὲ τὸ tuti ἄκλιτον.

theuze — bilbil ἀηδῶν Μ.7. ἐὰν τὸ ἀηδῶν παραγῆται ἐκ τοῦ αἰίδω, τότε συντρέχει καὶ τὸ theuze πρὸς them λέγω, ὡς λάλον τὸ πτηνὸν κατ' ἐξοχήν.

thjeshter re προγονός, προγονή Γεγικόν (figliastro). καὶ νόθος Μ.75· djem nga gruaja e pare τέκνα ἐκ προτέρας γυναικός.

thirrme — thirje φωνασκία πλ. thirrmete κραυγαί· vasilisa ne kuvendi vu thirrmete ἐκραύγασε Μ.20 (πρβλ. W.184)· Γεγικόν.

thumbil — ligavéc κοχλίας Μ.19.

thras — i ncelur ἀκμάζων ἐπὶ τῆς βλαστήσεως· drizate jane thrasε τὰ δένδρα εἶναι ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς βλαστήσεως Μ.

viell — mbleth συνάζω καρπούς κτλ. W.176.

vgje — borige (ἑλλ. βόρατον) πεύκη, τὸ δένδρον, ὅπερ ἐξυμνοῦσιν οἱ Ἑλληνοαλβανοὶ διὰ τὴν ἐξαγωγήν τῆς ῥητίνης.

recinjarene vgje mbe vgje τὴν ῥητινομαζώχτρα ἀπὸ πεῦκο σὲ seze dielli poté Λαογρ. Α' 84. πεῦκο δὲν τὴν πιάνει ὁ ἥλιος ποτέ.

te me ben dhromi te shkonje - vgje- jte bote do ta mbelonje. Β' 98, 126. νὰ μοῦ ἔκανεν ὁ δρόμος νὰ περνοῦσα, τὰ πεῦκα χῶμα θὰ τὰ γέμιζα.

vier — var κρεμῶ Μ.105 (συνδέεται πρὸς τὸ αἰίρω, αἰρω, ῥίζα ἀφωρ, ὄθεν ἀορτήρ, αἰώρα βλ. Curtius, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 318).

viethem — rronj, jetonj ζῶ (ἴσ. ἐκ τοῦ ἑλλ. βιώω) ajo çe ka njeriu nga te lerite vjethete njera te vdisë M.7 ὅ,τι ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἐκ γενετῆς ζῆ ἕως νὰ ἀποθάνῃ, u neke vjethem pa te ngréne M.8 ἐγὼ δὲν ζῶ χωρὶς νὰ τρώγω.

vit — mot ἔτος (*Fétos Fétia* ἐπιγρ. Ἡλείας), nje vit ἐν ἔτος τὸ Τοσκικόν, ὅμως nje vit καὶ τὸ Γεγικὸν parviet προπέρουσι, mote shumë, per shumë viet χρόνια πολλά. Λαογρ. Β' 91,81.

kam nje vit edhe di dit ἔχω ἓνα ἔτος καὶ δύο ἡμέρας,
do kendonj nga hari it θὰ τραγουδήσω πρὸς χάριν σου.

vitëra — vjet W.173. πληθ. ἔτη. ἐν Ἀργυροκάστρῳ ὅμως καὶ vjet χρόνος.

venë — farmaq (Λατ. venenum) ὄθεν ὁ. venëronj καὶ

vrëroj — farmakos δηλητηριάζω M.105, Τοσκ. vrer ἡ σφοδρὰ λύπη, ὅσον vrërohem λυποῦμαι, ἐκ τούτου vrahem συννεφιάζω καὶ Γεγ. vrapoj (ἔξ οὗ καὶ τὸ κύριον ὄνομ. Βρανᾶς=συννεφιάς). τὸ δὲ vrëroj (ἔξ οὗ τὸ Βρένος) καὶ vrëhem ὡς Τοσκικὰ ἀναφέρει ὁ Χριστοφ. ἐγὼ ὅμως οὐκ οἶδα (ταῦτα ἄλλοι ἐτυμολογοῦσι ἐκ τοῦ οὐρανός. Σανσκ. var una-s (Curtius σ. 513).

voç — çun, shule 12ετῆς παιδίον (ὄθεν κυρ. ὄνομα Βότσης) M.106.

xholl — svoll βῶλος (Νεοελλ. σβῶλος) E.

xbruh — sbruj (Γεγικὸν) διαλύω εἰς κόνιν M.106. ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ Τοσκικὸν xbut ἀπαλύνω.

zeks — qelbem ὄζω M.106. ὁ Meyer παράγει αὐτὸ ἐκ τοῦ ἔζεξα (ἀορ. τοῦ ὄζω).

Ἐκ τοῦ περιληπτικοῦ τούτου πίνακος παρέχεται ἀδρομερῆς χαρακτηρισμὸς τῶν ιδιωμάτων τῆς ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου καὶ ἐν τῇ τῶν λέξεων περιοχῇ. Ὡς βάσιν τῆς συγκρίσεως ἔσχομεν πρὸ παντὸς τὴν διάλεκτον τῆς Κοριτσᾶς, καὶ διὴ τὴν τῆς ἰδιαιτέρας ἡμῶν πατρίδος τοῦ Δεβόλεως. Ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ, ὡς καὶ ἀλλαγῶν ἐλέχθη, ὁμιλεῖται ἡ ἀγνωτέρα Τοσκικὴ ἀπηλλαγμένη τῶν ἑλληνισμῶν, ὅστις συμφύρεται αὐτῇ ὅσον νοτιώτερον προχωροῦμεν (ὅπως τῇ Τσαμικῇ καὶ Χιμαραῖᾳ π. χ.). Διδακτικώτατον προκύπτει ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων λέξεων συμπέρασμα. ὅτι πολὺ τὸ Γεγικὸν ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ στοιχεῖον, καὶ τὸ πλεῖστον τῶν διαφόρων πρὸς τὴν κυρίως Τοσκικὴν λέξεῶν εἰσι Γεγικαὶ (δὲν συγκατελέξαμεν τὰς Γεγικὰς, αἵτινες ὑπάρχουσι καὶ ἐν τῇ κυρίως Τοσκικῇ π. χ. τὸ katund, ὅπερ μετὰ 2—3 ἄλλων ἐσφαλμένων καὶ αὐτῶν, ἀναφέρει ὁ Weigand, διότι ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοριτσᾶς δὲν λέγεται μὲν, ἀλλ' ὑπάρχει κώμη οὕτως καλουμένη). ἐπίσης παραρηρεῖται ὅτι οἱ Ἑλληνοαλβανοὶ δὲν ἔχουσι τὰς ἀντιστίχους Τουρκικὰς λέξεις τῆς Τοσκικῆς, ὅπερ ἀριδῆλως μαρτυρεῖ, ὅτι ἀνεχώρησαν ἐξ Ἀλβανίας πρὸ τῆς κατακτήσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀντὶ δὲ τῶν ἔπειτα πολιγραφηθεισῶν τουρκικῶν ἐνταῦθα οὗτοι ἔχουσιν ἑλληνικὰς π. χ. saat-ore ὥρα ἢ rolloj καὶ τ. τ. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει σχεδὸν καὶ διὰ τὰς σλαβικὰς λέξεις.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΙΣ Η ΟΡΘΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

«Πᾶσα Γραφή θεόπνευστος» ἡ ὀρθὴ μετάφρασις *e hyjfryste-
maare*.—Πολυζήτητον τὸ χωρίον.—Γενικὴ καὶ μερικὴ τῶν Γραφῶν
θεοπνευστία.—Τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖον, (Ὠριγένης, Ἀθανάσιος).—
Πῶς προῆλθεν ἡ διάκρισις.—Ὁ Παῦλος, ἀνθρωπίνως διαλέγεται.—Ἡ
κατὰ λέξιν θεοπνευστία καὶ αἱ διαφοραὶ τῶν κωδίκων ἀσυμβίβαστα.—
Οὐδὲν πάρεργον ἐν τῇ Γραφῇ.—Οἱ ὑπὲρ τῆς μερικῆς θεοπνευστίας.—Αἱ
δυσκολίαι.—Ἡ γνώμη τοῦ Ζολῶτα.—Τὸ ἐξ ὑποκειμένου καὶ ἀντικει-
μένου τῶν ἱερῶν συγγραφέων.—Τὸ διττὸν τῆς θεοπνευστίας.—Ἡ θεία
ἐπιστασία—Θεολογ. ἔρις, Λέσσιος καὶ Χάμελ.—Πᾶσα Γραφή θεόπνευ-
στος (ἐρμηνεῖα δόκιμος).—Ἡ ἔρις Ἰακώβου Α' τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ
καρδινάλιου *du Perron*.

Εἰσαγωγή εἰς τὴν Ἑρμηνείαν τῆς Κ. Διαθήκης

Β' Τιμ. 3, 16. Πᾶσα γραφή θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος
πρὸς διδασκαλίαν. κτλ.

Γρηγ. Γίθε κάρτα ἐ φόλε σὶ δὲ Περντία, ἔστ' ἐ βεγίερε
πέρ τὲ διδάξουρε κτλ.

Χριστ. Γίθε σκρόνα ἐστε φρύρε νγα Περενδια, εδὲ
ε δοβισεμε περ μεσίμ κτλ.

Δυστυχῶς ἡ Ἀλβανικὴ, ὅπως πᾶσα ἀρχαιοπινῆς καὶ μὴ γραφομένη
γλῶσσα, εἶναι λίαν ἐνδεὴς εἰς ἐπίθετα καὶ ῥηματικά. τὸ θεόπνευστος,
οὔτε ὅπως μετέφρασεν ὁ Γρηγόριος: ε φόλεσὶ δὲ Περντία
(γραφή) ὁμιληθεῖσα καθὼς θέλει ὁ Θεός, οὔτε αὖ, ὡς ὁ Χριστοφορί-
δης: φρύρε νγα Περενδιά πνευσθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀποδίδεται
ἀκριβῶς καὶ κατὰ κυριολεξίαν.

Εἰς τὴν Βουλγάταν ὁ ἅγιος Ἰερώνυμος ἔχει: *Omnis scriptura divinitus inspirata*, ὅπερ κάλλιον ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ ληθές, διότι τὸ *divino* σημαίνει θεῖαν εἰσήγησιν προφέρειν, προσορᾶν τὸ ἐκ θείας ἐπιπνοίας κτ¹. ὅπερ ἐνταῦθα ἐνισχύεται ἐπὶ πλέον ἐκ τοῦ *inspiro* (=ἐμπνέω). Νῦν πλουτισθεῖσα ἀρκοῦντως ἡ Ἀλβανικὴ ἔκ τε ὀθνεῖων καὶ αὐτοσχεδιασθεισῶν λέξεων, ἔχει ἀνάλογον πρὸς τὸ *θεόπνευστος* λέξιν τὸ *sh spirituale* καὶ τὸ γηγενές *ifrymesuare*: ἴσως ἡ τελευταία, ἢ κατακόρως χρῆται ὁ Φανόλης ἐν τῇ τῶν ἐκκλησ. ὕμνων μεταφράσει, ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐνταῦθα πρὸς παράστασιν τοῦ θεοπνεύστου, ἀλλὰ καὶ τὸ *ifrymesuare* οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, εἰ μὴ αὐτὸ τοῦτο τὸ πνευσθεῖσα. διότι ὡς εἶδομεν καὶ ὁ Φανόλης εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐ χρῆται τῷ *fryme*, ἀλλὰ τὸ *shpirt*. ἄρα τὸ ἀ' συνθετικὸν τὸ θεός, ὅπερ οἱ μεταφρασταὶ ἀνωτέρω ἔθηκον κατὰ παράταξιν, ἐλλείπει τελείως ἐκ τοῦ *frymesuare*: διὰ τοῦτο πρόπει νὰ σχηματίσωμεν νέαν λέξιν ἀνάλογον τῷ *divino*, καὶ ὡς τοιαύτην προτείνω *hyj frymohnj* (ἐκ τοῦ *fryme* = πνεῦμα, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ *frynj* = πνέω) οὐ ἢ παθ. μετ. *ihyjfrymesuare*: καὶ ἐπιθ. *hyifrymesore* ὅπερ δηλοῖ ἀκριβῶς τὸ θεόθεν ἐμπνευσμένος². Ἴν' ἀποδείξωμεν πόσον σπουδαῖον εἶναι τὸ χωρίον τοῦτο, ὅπερ τοσοῦτον εὐχερῶς καὶ ἀκρίτως ἀπεδόθη εἰς τὴν Ἀλβανικὴν, καὶ ἐκθέσωμεν καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἑρμηνευτικῆς, αἵτινες ἐξ αὐτοῦ τούτου ἀπορρέουσιν, ἀναγκαζόμεθα νὰ ἐπεκταθῶμεν εἰς τὴν κατὰ τοὺς πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ἑρμηνείαν αὐτοῦ: καθόσον ἐπὶ τούτου στηρίζεται ἡ θεοπνευστία τῆς Κ. Διαθήκης.

Ἡ θεοπνευστία ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ εἶναι γενικὴ ἐπεκτεινομένη καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν λέξεων, ἢ μερικὴ ἀναφερομένη μόνον ἐπὶ τῶν οὐσιωδῶν μερῶν τῆς θείας ἀποκαλύψεως, τῶν εἰς τὴν δογματικὴν καὶ ἠθικὴν ἀφορῶντων, καὶ εἰς ὧν τὴν ὀρθὴν παράστασιν ἡ ἀνθρωπίνῃ ἀντίληψις δὲν εἶναι ἰκανὴ ἀφ' ἑαυτῆς ἄνευ τῆς ἐπιπνοίας τοῦ ἁγίου πνεύματος νὰ προχωρήσῃ: Τὸ ζήτημα τοῦτο

¹ Βλ. Λεξικὸν Λατινο-γερμανικὸν τοῦ K. Georges (Leipzig 1879).

² Ἐκ τοῦ *hyj*=θεός (ὄθεν *hi je*=θεός χάρις *hiresi* ἀγιότης *hyenueshim* θεός *Bog d.* ἐν *Cun. proph. Balkan—Archiv III 204*), *hyjn* ἰ θεότης, εὐρίσκονται δὲ ἐν τῷ Λεξ. τοῦ Χριστοφορίδου ἐπίθετα *hyjdije* θεολογία καὶ *hyjditune* θεολόγος. Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως, ὅπερ ἀσφαλῶς εἶναι ἐκ τοῦ *hyll* ἢ *yll*=ἄστρον, ἥλιος. (Ἵλλος καὶ Φρυγοπελασγικὸν Ὕλας = θεός τοῦ φωτός) ἐς ἄλλοτε. Κατὰ τὴν Ἑλλ. μυθολογίαν ὁ Ὕλλος υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους, ἦλθεν εἰς Ἰλλυρίαν μετὰ τῶν Ἰλλυριῶν Φαιάκων. Ἡ λ. θεόπνευστος τὸ ἀ' παρὰ Παύλῳ ἐνταῦθα. ἴσως κατὰ τὸν Κοραῆν ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν σχηματισμὸν τὸ Ἰωβ 32, 8. «Ἀλλὰ πνεῦμα ἐστὶν ἐν βροτοῖς, πνοὴ δὲ παντοκράτορος ἡ διδάσκουσα». Ἐπειτα ἐν τοῖς τοῦ Τρισμεγίστου Ἑρμοῦ Ἰατροσοφικοῖς συναντῶμεν τὸ *θεόπνοος* (*Ideler. Anecd. medica I, 17, 14*) καὶ *θεήπνοος* παρ' Ἀναστ. Σιναίτη (*Migne Patr. Gr. 89, 1169 A*).

ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ σπουδαιότατον καὶ αἱ γνῶμαι τῶν πατέρων ἀμφιταλαντεύονται, ὡς καὶ αἱ ἐκκλησίαι νῦν ἀντιδιαφέρονται ¹. Ἡ ἡμετέρα Ὁρθόδοξος Ἀνατολ. Ἐκκλησία καὶ ἡ Δυτικὴ τῇ παραδόσει συνωδὰ μόνον ἐπὶ τῶν σπουδαιότερων δέχονται τὴν θεοπνευστίαν. «ἐν δὲ τοῖς μέρεσιν, ἐν οἷς περιέχονται ἀλήθειαι καὶ γνώσεις δυνάμεναι νὰ γνωσθῶσι καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, οἷον ἐν τοῖς ἱστορικοῖς μέρεσι τῆς Ἄ. Γραφῆς κτλ. ὑπάρχει μόνον ἐπιστάσια τοῦ θείου Πνεύματος» ². Οἱ Διαμαρτυρόμενοι οἱ μὲν καὶ τὰς αὐτὰς τὰς λέξεις τῆς Ἄ. Γραφῆς ἐκλαμβάνουσιν ὡς ὑπαγόρευσιν τοῦ ἁγ. Πνεύματος, ἀλλ' ἐν τούτοις καὶ ἀπορρίπτουσι βιβλία αὐτῆς, οἱ δὲ Σωκινιανοὶ καὶ Ἀρμινιανοὶ ἀποδέχονται, ὅτι πᾶν τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν πίστιν καὶ τὰ ἥθη ἐξέθησαν οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς ἀκριβῶς, τὰ δὲ ἄλλα οὐχὶ τοσοῦτον ἐπιμελῶς καὶ ἀκριβῶς ³. Ὁ κ. Ἀνδροῦτσος φρονεῖ ὅτι τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς Μεταρρυθμίσεως ἐξελήφθη ἡ θεοπνευστία ὡς κατὰ λέξιν ἔμπνευσις τῶν θείων ἀληθειῶν, καὶ ὑπὸ τινων Δυτικῶν ἐγένετο ἡ ὡς ἀνωτέρω διάκρισις τῆς θεοπνευστίας ⁴. Ἴσως ὁ σοφὸς καθηγητῆς θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι τότε τὸ πρῶτον διευπλώθη ἐπισήμως ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοιαύτη γνώμη, διότι ἡ διαφωνία καὶ ἡ ἔρις ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐν τοῖς Ψευδοκλημεντίοις διακρίνεται ὑπὸ αἰρετικῶν τὸ περιεχόμενον τῆς Π. Διαθήκης εἰς μέρη ἀληθῆ καὶ εἰς μέρη ψευδῆ ⁵. Ὁ Ὠριγένης, ὅστις θεωρεῖται ὁ διαπρεπέστερος θιασώτης τῆς καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν λέξεων θεοπνευστίας τῆς Ἄγ. Γραφῆς, ποιεῖται τὴν διάκρισιν ταύτην. «Ἐὰν λίαν σαφῶς καὶ ἐκπεφασμένως δέ τις ἀνθυποφέρῃ, λέγει, διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀπαρχῶν, φάσκων μετὰ τὰ Εὐαγγέλια τὰς Πράξεις καὶ τὰς Ἐπιστολὰς φέρεσθαι τῶν ἀποστόλων, καὶ κατὰ τοῦτο μὴ ἄν ἔτι σώζεσθαι τὸ προαποδοδεδομένον περὶ ἀπαρχῆς, τὸ ἀπαρχῆς πάσης γραφῆς εἶναι τὸ Εὐαγγέλιον, λεκτέον ἦτοι νοῦν εἶναι σοφῶν ἐν Χριστῷ ὠφελημένων ἐν ταῖς φερομέναις ἐπιστολαῖς, δεομένων, ἵνα πιστεύωνται μαρτυριῶν τῶν ἐν τοῖς νομικοῖς καὶ προφητικοῖς λόγοις κειμένων, ὥστε σοφὰ μὲν καὶ πιστὰ λέγειν, καὶ σφόδρα ἐπιτεταγμένα τὰ ἀποστολικά, οὐ μὴν παραπλήσια τῷ: Τάδε λέγει Κύριος Παντοκράτωρ. Καὶ κατὰ τοῦτο ἐπίστησον, εἰ, ἐπὶ ἀν λέγη ὁ Παῦλος: «Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος», ἐμπεριλαμβάνει καὶ τὰ ἑαυτοῦ γράμματα, ἢ οὐ τό, «κἀγὼ λέγω, καὶ οὐχ ὁ Κύριος», καὶ τὸ «ἐν

¹ Ἐν τῇ περὶ Ἀλεξάνδρου Λυκούργου πραγματείᾳ ἡμῶν ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ γράψωμέν τινα περὶ τοῦ σπουδαιότητος τούτου ζητήματος βλ. «Θεολογία» Τόμ. Ε' (1927) σ. 334-341 καὶ Σ' (1928) σ. 70-80. ² Ζ. Ῥώση Δογματ. σ. 470 βλ. διεξοδικώτερον ἐν τῷ Θεολογικῷ τοῦ Εὐγ. Βουλάργου (Βενετία, 1872) σ. 23-29. ³ Χρ. Ἀνδροῦτσου, Δοκίμιον Συμβουλευτικῆς ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου (Ἀθήναι, 1901) σ. 105-6. ⁴ Δογματικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατ. Ἐκκλησίας (Ἀθήναι, 1907) σ. 4. ⁵ Θεολογία Σ' σ. 73.

πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις διατάσσομαι», καὶ τὸ «οἷα ἔπαθον ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, ἐν Λύστροις» καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια, ἐνίοτε ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα καὶ κατ' ἐξουσίαν, οὐ μὴν τὸ εἰλικρινές τῶν ἐκ θείας ἐπιπνοίας λόγων. ἢ καὶ τοῦτο παραστατέον, ὅτι ἡ Παλαιὰ μὲν οὐκ Εὐάγγελιον ὅσον ἐπὶ τῇ ἀκριβείᾳ τῆς τοῦ Εὐαγγελίου φωνῆς, οὕτως οὐκ ἔσται Εὐάγγελιον τὸ κατὰ τὰς ἐπιστολάς πᾶν γράμμα, ὅταν παραβάλληται τῇ διηγήσει τῶν περὶ Ἰησοῦ πράξεων καὶ παθημάτων καὶ λόγων αὐτοῦ. . . »¹. Οὕτως οὖν ὁ Ὁριγένης διακρίνει σαφῶς ἐν ταῖς Γραφαῖς τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖον ἐν τοῖς σχετικοῖς τοῦ Παύλου χωρίοις². Ἀλλαχοῦ οὗτος συγκρίνων τοὺς ἐνικῶς κειμένους Μακαρισμοὺς πρὸς τοὺς πληθυντικῶς εἰρημένους μετὰ πολλὴν συζήτησιν λέγει: Εἰ δὲ «τὰ λόγια Κυρίου λόγια ἀγνά, ἀργύριον πεπυρωμένον, δοκίμιον τῇ γῆ, κεκαθαρισμένον ἑπταπλασίως» καὶ μετὰ πάσης ἀκριβείας ἐξητασμένως τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὑποβέβληκεν αὐτὰ διὰ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ λόγου, μήποτε καὶ ὑμᾶς διαφεύγη ἡ ἀναλογία, καθ' ἣν ἐπὶ πᾶσαν ἔφθασε γραφὴν ἢ σοφίαν τοῦ Θεοῦ, θεόπνευστον μέχρι τοῦ τυχόντος γράμματος Οὕτως ἡμεῖς ὑπολαμβάνομεν περὶ πάντων τῶν ἐξ ἐπιπνοίας τοῦ ἁγ. Πνεύματος ἀναγεγραμμένων . . . »³. Δὲν εἶναι ἀντίφασις ταῦτα πρὸς τὰ ἀνωτέρω, ὡς τις ὑπέλαβεν⁴, ἀλλ' ἀναφέρονται εἰς τὰ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ λόγια. Ἀλλαχοῦ ὁ Ὁριγένης ὀρίζων ἐν τίσιν μέρεσιν ἡ θεοπνευστία ἀναφέρεται λέγει: «Πρῶτον γε τοῦτο ὑποδεικτέον, ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν φωτίζοντι πνεύματι προνοία Θεοῦ διὰ τοῦ (!) ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν λόγον τοὺς διακόνους τῆς ἀληθείας προφήτας καὶ ἀποστόλους ἦν προηγουμένως ὁ περὶ τῶν ἀπορορήτων μυστηρίων τῶν κατὰ τοὺς ἀνθρώπους πραγμάτων»⁵. Ἴνα δὲ συμβιβάσῃ ἔπειτα τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς ἀπροσδιόνυσα καὶ πλάνια τινὰς συνιστᾷ ὡς πανάκειαν τὴν ἀλληγορίαν, δι' ἧς ἐρμηνεύει ἀνομίας, πονηρίας, ἀκολασίας, πλεονεξίας καὶ τὰς φιλοπολέμους τάσεις τῶν ἀνδρῶν τῆς Π. Διαθήκης, ὥστε κατήντησε νὰ ἐπεκτείνῃ αὐτὴν ἐφ' ὅλων τῶν ἱστορικῶν μερῶν: «Δεῖ δὲ τὴν θείαν Γραφὴν νοεῖσθαι νοητῶς τε καὶ πνευματικῶς· ἢ γὰρ κατὰ τὴν ἱστορίαν γινώσκεις οὐκ ἔστιν ἀληθής»⁶. Ἴδου τὸ μέγα σφάλμα, εἰς ὃ περιέπεσεν ἔπειτα ὁ φι-

¹ Ὑπόμν. εἰς Ἰωάνν. Migne 14, 28-29. ² Ῥωμ. 3, 6, 19, 16, 26. (τὸ τελευταῖον παρελείφθη ἐκ τῆς Πατριαρχ. ἐκδόσεως) Α' Κορ. 7, 6, 10, 12, 25. Β' Κορ. 8, 8, 11, 17, 12, 11. Α' Θεσσ. 4, 15. Γαλ. 3, 15. Τιτ. 1, 3. ³ Migne 12, 1080-1. ⁴ Gieseler, Histoire des Dogmes μεταφρ. Γαλ., (Dieppe 1863) σ. 89. Οὕτω καὶ ἄλλοι λαμβάνοντες μονομερῶς χωρία τοῦ Ὁριγένους ἀποφαίνονται, ὅτι ἔχει ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν γνώμην, καὶ ὁ Εὐγ. Βούλγαρις τάσσει αὐτὸν εἰς τὴν τῶν ἀποβαλλόντων τὸ ἀνθρώπ. στοιχεῖον μερίδα (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 25).

⁵ Περὶ ἀρχῶν βιβ. 4, 14, Patr. Gr. Migne 11, 372-3· ἴσως ἀντὶ διὰ τοῦ, διὰ τὸ εἶναι γραπτέον. ⁶ αὐτ. Τόμ. 17, 221 C. ἐν ἐκτάσει περὶ ἀλληγορίας ἐν τῷ Δ' βιβλίῳ

λοσοφικώτατος νοῦς καὶ ἀγγινοῦστατος τῶν ἀγίων Γραφῶν ἐρμηνευτῆς βουληθεὶς νὰ συμβιβάσῃ τὴν θεωρίαν περὶ ἀπολύτου θεοπνευστίας, παρερμηνεύσας καὶ ἔλεεινῶς διαστρέψας τὰ πάντα, ἵνα συμβιβάσῃ τὰ ἀσυμβίβαστα. Ἄλλ' ὁ δεχόμενος τὴν κατὰ λέξιν θεοπνευστίαν καὶ εἰσάγων τὴν ἀλληγορίαν πρὸς ἐρμηνείαν αὐτῶν δὲν ἀνατρέπει τὴν βάσιν αὐτοῦ ταύτην; ἔνθα οὐ μόνον ἡ λέξις ἀντικαθίσταται, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἔννοια; πρὸς ἀσφάλειαν δὲ καὶ ἐπικύρωσιν τούτων ἀπαιτεῖται ἄλλη θεία ἔμπνευσις! Ἐτέρα σπουδαιότερα μαρτυρία ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὑπάρχει ἐν τοῖς πρὸς Ἀνομοίους διαλόγοις τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου¹, ἐνθ' ὁ Ἀνόμοιος Ἀρειανὸς ἐρωτᾷ: «Οἱ γὰρ προφηταὶ οὐκ εἶτι θέλει ὁ Θεὸς θέλουσιν; Ὁρθόδοξος: Οὐ πάντοτε· ἔσθ' ὅτε γὰρ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἐλάλουν (παραδείγματα)· καὶ πάντα γὰρ τὰ λογικὰ κτίσματα, ποτὲ τὰ ἑαυτῶν λαλοῦσι, ποτὲ τὰ τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ πνεῦμα οὐχ οὕτως καὶ διὰ τοῦτο εἴρηται περὶ τοῦ πνεύματος, οὐ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ. Ἀνόμοιος: Εἰ καὶ μὴ πάντοτε οἱ προφηταὶ τὰ τοῦ Θεοῦ ἔλεγον, ὡς ἔδειξεν ὁ λόγος, ἀλλ' οἱ ἀπόστολοι οὐδὲν ἐλάλουν ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ πάντοτε τὰ τοῦ Θεοῦ. Ὁρθόδοξος: Ἡ γραφὴ ἡμᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι οἱ ἀπόστολοι ἐλάλουν ἀφ' ἑαυτῶν. Ἀνόμοιος: Πῶς; Ὁρθόδοξος: Ἐὰν οὖν ἀκούσῃς Παύλου λέγοντος περὶ τῶν ἀποστόλων «ἀλλ' ὅτι εἶδον, ὅτι οὐκ ὀρθοδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου, εἶπον τῷ Κηφᾷ ἔμπροσθεν πάντων» (Γαλ. 2, 14)· τὰ δὲ ἐπόμενα οἶδας, εἰ φιλόλογος εἶ· τί ἄλλο λογίξῃ ἢ τὸ ἀφ' ἑαυτῶν τε λελαληκέναι καὶ πεποιηκέναι; ὅπερ οὐκ ἦν θεόπνευστον. Καὶ περὶ ἑαυτοῦ δὲ λέγει: «Οὐδὲν γὰρ ἑμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι» (Α' Κορ. 4, 4)· τὸ δὲ πνεῦμα οὐχ οὕτως . . .»². Αἱ ἐπίση-

περὶ Ἀρχ. Τόμ. 11, 193 ἔ, καὶ κατὰ Κέλσου: «Τὰ συμβεβηκέναι ἀναγεγραμμένα τοῦ Ἰησοῦ οὐκ ἐν ψιλῇ τῇ λέξει καὶ τῇ ἱστορίᾳ τὴν πᾶσαν ἔχει θεωρίαν τῆς ἀληθείας· ἕκαστον γὰρ καὶ σύμβολόν τινος εἶναι παρὰ τοῖς συνετώτερον ἐντυχάνουσι τῇ Γραφῇ ἀποδείκνυται» αὐτ. Τόμ. 904 Α. καὶ 1725 C. ἔνθα διαιρεῖ εἰς νοητὰς καὶ ψιλὰς τὰς ἐννοίας καὶ ἐπιφέρει: «Οὐκοῦν νοητὰ ἐστὶν καὶ οὐ ψιλὰ, καὶ εἰς ὃ δοκοῦσι τῇ λέξει διαφωνεῖν ὁνοῦς ὁ αὐτὸς εὐρίσκεται». Ὁὗτοι οὐ μόνον διεφιλνεύουν, ἀλλὰ καὶ διαρρήδην ἠρνοῦντο τὸ θεόπνευστον τῶν ἀγ. Γραφῶν, ὅθεν καὶ αἱ κατωτέρω προβαλλόμεναι ἐνστάσεις δεικνύουσι τὰ πρῶτα σημεῖα, ἐφ' ὧν ἐστήριζον τὴν ἑαυτῶν πλάνην. Τούτοις συνεφρόνησαν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὁ Σπινόζας καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι Ὁρθολογισταί.

² Ἀθανασίου τὰ Ἄπαντα (Coloniae, 1686) Τόμ. Β' σ. 179 - 181. Οἱ 4 οὗτοι διάλογοι θεωροῦνται ἐκ τῶν νόθων τοῦ μεγάλου πατρὸς· καὶ οἱ μὲν ἀποδιδόασιν αὐτοὺς τῷ μοναχῷ Μαξίμῳ, οἱ δὲ τῷ Θεοδώρῳ, καθόσον ἐκ πολλῶν τεκμηρίων ἐξελέγχονται γραφέντες μετὰ τὴν τοῦ Εὐτυχίου αἵρεσιν (Κοντογόνοῦ, Φιλολογικὴ Ἱστ. Β' σ. 140). Ἐν τούτοις ὁ πατὴρ ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ ἀποδείκνυται ἐξάιρων ἀεὶ τὴν θεολογικὴν ἔννοιαν ὑπὲρ τὰς Γραφικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς λέξεις,

μοι αὐται μαρτυρίαι δεικνύουσιν, ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶχεν ἀνακινήθῃ τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα· προῆλθε δὲ κυρίως ἐκ τῶν συζητήσεων περὶ τοῦ κύρους τῆς Π. Διαθήκης ἐν σχέσει πρὸς τὴν Καινὴν, ἔπειτα δὲ ἡ διάκρισις ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ ταύτης, ὅταν μάλιστα ἔθνικοί, Ἰουδαῖοι καὶ διάφοροι αἰρετικοὶ ἀσθενῆ τινα τῶν Γραφῶν ἀνακαλύπτοντες μέρη προσεπάθουν τὸ ὅλον αὐτῶν κῦρος νὰ διασειώσῃ, καὶ εἰς τινὰς τῶν ἱερῶν συγγραφέων διαφωνίας ἀποβλέποντες τὸ τῆς θεοπνευστίας δόγμα διημφισβήτουν¹. Τότε λοιπὸν μετὰ προφανοῦς θράσους ἤρχισάν τινες νὰ σπουδαιολογῶσι περὶ τούτου. «Τοιοῦτοι δὲ εἰσιν, λέγει ὁ Ὠριγένης, οἵτε τὴν μὲν Καινὴν ἐγκρίνοντες τὴν δὲ Παλαιὰν ἀποδοκιμάζοντες, καὶ οἱ τῶν παλαιότερων γραμμάτων τὰ μὲν ἀπὸ θειότερας λέγοντες εἶναι δυνάμεως καὶ τῆς ἀνωτάτω, τὰ δὲ ἀπὸ ὑποδεεστερας . . . ὥστε τῶν εὐαγγελικῶν τινα μὲν πατεῖν, τινὰ δὲ ὡς καλὴν νέμεσθαι νομῆν, καὶ τῶν ἀποστολικῶν ἢ πάντα ἀποκρίνειν, ἢ τινὰ μὲν ἐγκρίνειν, τινὰ δὲ ἀποκρίνειν»². Ἄλλ' οἱ τῆς ἐκκλησίας πατέρες ἔθηκαν φραγμὸν ταῖς τῶν τοιούτων φληναφίαις, διακρίναντες τὸ ἀτομικὸν τοῦ θεοπνεύστου καὶ τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖον τῆς θείας ἀποκαλύψεως. Οὕτως ὁ θεῖος Χρυσόστομος, δικαιολογῶν τὴν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου στάσιν τοῦ Παύλου, ὅτε ἵνα διασπάσῃ τοὺς κατ' αὐτοῦ ἐνωθέντας Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους, καὶ ἵνα ἀποφύγῃ τὰ δεινὰ «ἔκραξεν ἐν τῷ συνεδρίῳ: Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ Φαρισαῖός εἰμι. . . .»³ λέγει: «Πάλιν ἀνθρωπίνως διαλέγεται καὶ οὐ πανταχοῦ τῆς χάριτος ἀπολαύει, ἀλλὰ καὶ παρ' ἑαυτοῦ τι συγχωρεῖται εἰσφέρειν. . . .»⁴. Ἐπίσης καὶ διὰ τὸ γεγονός τῆς εἰς Ταρσὸν ἀποστολῆς τοῦ Παύλου ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ἵν' ἀπὸ τῆς τῶν Ἰουδαίων μανίας σώσωσιν αὐτόν, λέγει ὁ πατήρ: «ὄρα πῶς οὐ πάντα χάριτι γίνεται, ἀλλὰ αὐτοὺς (τοὺς ἀποστόλους) ὁ Θεὸς καὶ οἰκεία σοφία οἰκονομεῖν πολλὰ καὶ ἀνθρώπι-

μηδ' αὐτὸ τὸ ὁμοούσιον ἐξαιρῶν (βλ. Λόγος Β' κατὰ Ἀρειανῶν 3 κ. ἀ. καὶ «Πρὸς τοὺς δουλεύοντας λέξεις καὶ μὴ τοῖς νοήμασι τῶν θείων Γραφῶν». παρὰ Migne τόμ. 28 σ. 60 ε. Ἐν τοσοῦτῳ λόγος οὐδεὶς ὑπάρχει κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ διαλόγου τούτου· ἡμῖν δὲ ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα διὰ τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἱστορικὴν τῆς θεωρίας ταύτης ἀνάπτυξιν, ἣτις ἀριδηλότατα ἀποδείκνυται ἐκ τούτου.

¹ Αἱ γραφαὶ δὲν εἶναι ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ ἱστορία τῆς τοιαύτης ἀποκαλύψεως· τὰ δὲ τυχόντα λάθη ἀποδοτέα οὐχὶ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν, ἀλλ' εἰς τὸν συγγραφέα· ὥστε ταῦτα δὲν δύναται ν' ἀνατρέψωσι τὸ ἀλάθητον κῦρος αὐτῆς. (Σπαρτίον ἐντρίτον ὑπὸ Εὐγ. Βουλγάρεως σ. 75-76 βλ. αὐτόθι καὶ τὴν σημείωσιν τοῦ μεταφραστοῦ εἰς τίνα ἄτοπα δύναται νὰ ἄγῃ ἡ ἀπόλυτος θεοπνευστία ἐν ταῖς Γρ. ὑποστηριζομένη).

² Εἰς Ἰεζεκιήλ, Migne 13, 664-5.

³ Πράξ. 23, 6. ⁴ Ὁμιλ. ΜΘ' εἰς τὰς Πράξ. τόμ. Θ' (ἐκδ. β' Montfaucon, Paris. 1839) σ. 409 c.

νωσ»¹. Τὴν περὶ τὸ γράφειν ἐλευθερίαν, ἣτις διὰ τὸ ἐνσυνείδητον τῶν ἱερῶν συγγραφέων προϋποτίθησιν καὶ συνεργὸν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν τῶν θεῶν ἀποκαλύψεων διατύπωσιν ἀναδεικνύει, καὶ αὐτὸς ὁ μέγας Βασίλειος δέχεται, ἐν οἷς γράφει: «ἡμεῖς δὲ κεχοῆσθαι μὲν πολλαχοῦ ταῖς φωναῖς ταύταις καὶ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ὁμολογοῦμεν, οὐ μὴν τὴν γε τοῦ Πνεύματος ἐλευθερίαν δουλεύειν πάντως φαμὲν τῇ σμικροπρεπείᾳ τῶν ἕξωθεν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀεὶ προστυγχάνον οἰκείως ταῖς χρείαις ὑπαλλάττειν τὰς ἐκφωνήσεις»². Ὁ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφου τάξεως τῷ Χριστιανισμῷ προσφοιτήσας κλεινὸς τῆς Πτολεμαίδος ἐπίσκοπος ἀποφαίνεται: «Οὐδὲν μέλει τῷ Θεῷ θεοφορήτου λέξεως Πνεῦμα θεῖον ὑπερορᾷ μικρολογίαν συγγραφικὴν»³. Θαυμασίως περὶ τούτου διατείνεται ὁ χρυσορρήμων διὰ τοῦ ἕξῃς ἐπιχειρήματος: «Μὴ τὰ γράμματα τὸν λόγον ἐποίησεν; ὁ λόγος τῶν γραμμάτων τὴν φύσιν εὔρεν. καὶ ὥσπερ οὐχ αἱ τέχναι τὰς ὕλας ἐγέννησαν, ἀλλ' αἱ ὕλαι ταῖς τέχναις ἀφορμὰς ἐχαρίσαντο, οὕτως οὐ τὰ γράμματα τὸν λόγον ἐποίησεν, ἀλλ' ὁ λόγος τῶν γραμμάτων τὴν φύσιν εὔρεν»⁴. Διὰ ταῦτα πάντα καὶ ἡμεῖς τῷ τῆς εὐσεβείας κανόνι στοιχοῦντες καὶ τὰς τῶν θεοεικέλων πατέρων φωνὰς ἀσπαζόμενοι, ὑποστηρίζομεν οὐχί τὴν κατὰ λέξιν θεοπνευστίαν ἐπὶ πάσης τῆς ἁγίας Γραφῆς· διότι «τὸ σπεῖρειν τὸν λόγον τῆς θεοπνευστίας περὶ τὴν λέξιν ἀδύνατον» κατὰ τὸν Ὁριγένην. Περὶ τὰς λέξεις καὶ τὰς συλλαβὰς ἡσχολοῦντο σκοπίμως οἱ διάφοροι αἵρετικοί, περὶ ὧν ὁ Βασίλειος λέγει: «Ἡ περὶ τὰς συλλαβὰς καὶ τὰς λέξεις τῶν ἀνδρῶν τούτων μικρολογία . . . βαθεῖαν ἔχει κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ συνεσκιασμένην βουλήν»⁵. Καὶ ὄντως αἱ λέξεις καὶ αἱ συλλαβαί, ἐλάχιστα μόρια τοῦ λόγου, εὐχερῶς ἀλλοιοῦνται καὶ διαφθείρονται, καὶ τοῦτο ἐπεδίωκον οἱ τῶν αἱρέσεων ἀρχηγοὶ ὑποκαθιστῶντες ἐν τῷ ἱερῷ κειμένῳ τὰς πλάνας αὐτῶν. Οἱ ἀναρίθμητοι κώδικες παρουσιάζουσι τοσαύτην ποικιλίαν γραφῶν καὶ διαφορῶν, ὅσοι εἶναι καὶ οἱ γραφεῖς αὐτῶν. Ὁ Gaspar Gregory ἀναγράφει τὰς διαφορὰς ἑλληνικῶν κωδίκων (τοῦ μικρογραμμάτου ἑυθμοῦ), 1273 Τετραευαγγελίων καὶ ἄλλων

¹ Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 181 Α, Ὁμιλ. ΚΑ' εἰς τὰς πράξ. πρβλ. καὶ Ὁμιλ. ΙΓ'. σ. 123 Α: «Οὐ γὰρ δὴ πάντα τῆς χάριτος ἦν, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῶν σπουδῆς πολλὰ τὰ τεκμήρια· τὸ γὰρ ἐν αὐτοῖς τὰ τῆς χάριτος διάλαμπειν τῆς αὐτῶν ἐπιμελείας ἦν».

² Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρὸς Ἐμφιλόχιον. Τὰ εὐρισκόμενα ἅπαντα (εἰς 3 διπλοῦς τόμους) ὑπὸ Jul. Garnier, ed. Parisiana altera (Paris, 1889) Τόμ. Γ' σ. 7Ε καὶ Β' 64 κατὰ Εὐνομίου: «Οὔτε τὰς φωνὰς τοῦ Πνεύματος διαγράφομεν, οὔτε σωματικῶς τῶν λεγομένων ἀκούομεν».

³ Συνεσίῳ Λογ. Ε' σ. 295 (ἐκδ. Παταβίου).

⁴ Χρυσ. Τομ. Η'. σ. 827 c. ⁵ Ἐνθ' ἄνωτ. 5 Α.

τόσων τῶν λοιπῶν βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης ¹. Ὁ Ἄγγλος Mill τῷ 1707 ἔχων ὑπ' ὄψιν ὠρισμένον τότε ἀριθμὸν κωδίκων ἀπηρίθμησε περὶ τὰς 30000 διαφόρους γραφάς ². πρόσφατοι δὲ καὶ ἐπίπονοι ἐργασίαι ἀνεβίβασαν αὐτὰς εἰς 150000! ³. Ἐρωτῶ· ἐν τῷ πολυδαυδάλῳ τούτῳ κυκεῶνι τῶν διαφορῶν, τίνα τῶν κωδίκων δεόν νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἔγκυρον τῆς κατὰ λέξιν θεοπνευστίας καὶ ποῦ νὰ στηρίζωμεν τὴν γνησιότητα τῆς λέξεως;

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ οἱ πλεῖστοι τῶν πατέρων ἐπαμφοτερίζουσι, δι' οὓς λόγους θὰ εἴπωμεν ἀμέσως, καὶ διότι πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς φιλοσόφους ἀγωνιζόμενοι ἐφοβοῦντο σαφῶς νὰ διακρίνωσι τὰ διάφορα στοιχεῖα τῆς Ἀγ. Γραφῆς καὶ συγκεκριμένως ν' ἀποφανθῶσι, μήπως δῶσί τινα λαβὴν καὶ μειωθῇ τὸ ἀναμφίσβητον κῦρος τῆς θείας Γραφῆς ὡς ἔργου ὑπερέπεκεινα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ἢ μήπως ἐπὶ τῶν μὲν σπουδαιολογήσει, τῶν δὲ ὀλιγορήσει ὁ ἀναγνώστης. «Μὴ γὰρ εἰκῆ ταῦτα συγγεγράφθαι νομίζωμεν, λέγει ὁ θεολόγος Γρηγόριος, μηδὲ ὄχλον ἄλλως εἶναι ῥημάτων τε καὶ πραγμάτων ψυχαγωγίας ἔνεκα τῶν ἀκουόντων συγκεκριμένα..... Ταῦτα μὲν παιζόντων μῦθοι καὶ Ἕλληνες..... ἡμεῖς δέ, οἱ καὶ μέχρι τῆς τυχούσης κεραίας καὶ γραμμῆς τοῦ πνεύματος τὴν ἀκρίβειαν ἔλκοντες, οὐποτε δεξιόμεθα· οὐ γὰρ ὅσιον οὐδὲ τὰς ἐλαχίστας πράξεις εἰκῆ σπουδασθῆναι τοῖς ἀναγράψασι καὶ μέχρι τοῦ παρόντος μνήμη διασωθῆναι» ⁴. Καὶ ὁ Χρυσόστομος: «Τῶν θείων γραφῶν οὐδὲν περιττόν, οὐδὲν πάρεργόν ἐστι κἂν ἰῶτα, κἂν μία κεραία ἦ, ἀλλὰ καὶ ψιλῆ πρόσρησις πολὺ πέλαγος ἡμῖν ἀνοίγει νοημάτων. Πολλάκις καὶ ἐνὸς στοιχείου προσθήκη δλόκληρον νοημάτων εἰσήγαγε δύναμιν» ⁵. Ἀλλὰ μήπως οἱ Διαμαρτυρόμενοι τὴν κατὰ λέξιν θεοπνευστίαν πρεσβεύοντες δὲν κατέληξαν, οἱ ἔξ αὐτῶν Ὁρθολογισταί, εἰς τὴν τελείαν ἄρνησιν τῆς θεοπνευστίας; Ἐὰν αἰλέξεις, λέγουσιν, ἔχωσι τὴν δύναμιν ὡς αὐθαίρετα σημεῖα νὰ διεγείρωσι τὰς ἐν τῷ νῷ μόνον ἰδέας, ὁ

¹ Novum Test. Τομ. III Prolegomena, (Lipsiae 1894), σ. 453 ἐ. ² αὐτ. σ. 186. Εἰς τοῦτο ὁ Ν. Αὐγουστος παρατηρεῖ ἐν Φιλοσ. μελέταις Γ' σ. 143 (μεταφ. ἑλληνική, Κέρκυρα 1857): «Ἄλλ' ὅτι διεγείρει τὸν θαυμασμὸν ἐξ ἀνάγκης, εἶναι ὅτι ἐκ τῶν 30000 διαφορῶν γραφῶν δὲν εὐρέθη μία μόνη προσβάλλουσα τὴν οὐσίαν τῆς ἐννοίας τοῦ θείου τούτου συγγράμματος». Ὁ δὲ Wissemann, Ἄγγλος καρδινάλιος σοφὸς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ πολύγλωττος, ἐν Oestliche-Studien X, λέγει: «Καὶ διὰ τῶν κολοσσιαίων περὶ τὸ κείμενον τοῦ Εὐαγγελίου ἐρευνῶν, γενομένων καὶ εἰς τὰς πλέον ἀπομακρυσμένας χώρας οὐδὲν ἀνεκάλυψαν! ὄχι, οὔτε κἂν μίαν γραφὴν δυναμένην νὰ ἐγείρῃ τὴν ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν περὶ οὐδενὸς τῶν ἕως τότε ὡς βεβαίων καὶ ὀριστικῶν θεωρουμένων χωρίων». Ὡς πρὸς τὸ χωρίον (Ἰωάνν. 5, 7-8, Ἐπιστ.) τῶν τριῶν μαρτύρων βλ. «Ἡ Κ. Διαθήκη.... ἐν Κ)πόλει 1904» σ. ζ'.

² Fillion, Introd. gen. aux Evang. § IX.

⁴ Ἀπολογ. τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς τόμ. Α' (Λειψ. 1690) σ. 41 Α.

⁵ Τόμ. Γ' 207 Α. καὶ Δ' 137 Β, ἐνθ' ἀποδεικνύει τί δύναμιν ἔχει ἡ προσθήκη τοῦ δέ.

Παῦλος ἀνυψωθείς εἰς τὴν σύλληψιν ὑπερφυσικῶν ἀληθειῶν, δὲν ἠδύνατο διὰ λέξεων νὰ μεταδώσῃ αὐτὰς εἰς ἄλλους, οἵτινες δὲν εἶχον ἐμφύτους τὰς ιδέας ἐκείνας κττ ¹. Βεβαίως καὶ αἱ λέξεις ὑπὸ θεοφορουμένου ἀνδρὸς ἐκφερόμεναι καὶ ἡ ἐπιπολάζουσα χάρις εἰς τὴν ἀπλότητα τῆς Εὐαγγ. γλώσσης, ἥτις σαγηνεύει καὶ διανοίγει τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν τῶν ὑπερφυσικῶν ἀληθειῶν κατανόησιν, δὲν εἶναι δυνατὸν ἄλλως, εἰμὴ νὰ κέκτηνται ἰδιάζουσαν δύναμιν καὶ νὰ προκαλῶσιν ἀπεριόριστον σεβασμὸν, ἄλλ' οὐχὶ καὶ μέχρι τοῦ σημείου νὰ θεωρῶμεν αὐτὰς ὡς ὑπαγορεύσεις τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον: «Τὸ μὲν Πνεῦμα ὑπέβαλεν ἐκάστῳ τῶν προφητῶν, αὐτοὶ δὲ λοιπὸν ἀπήγγελλον ὡς ἕκαστος ἠδύνατο τὰ τοῦ Πνεύματος» ². καὶ κατὰ τὸν Ἰώσηπον «οἱ προφήται τὰ μὲν ἀνωτάτω καὶ τὰ παλαιότατα κατὰ τὴν ἐπίπνοιαν τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἔμαθον, τὰ δὲ καθ' αὐτούς, ὡς ἐγένετο, σαφῶς συνέγραψον» ³. Τοῦτό ἐστι τὸ ὑγιὲς τῆς ἐκκλησίας φρόνημα. Τῆς γνώμης ταύτης ἐκ τῶν ἀρχαίων πρὸς τοῖς ἀνωτέρω εἶχοντο καὶ οἱ ἑξῆς: ὁ Ἱεραπόλεως Παπίας, Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρείας, Εὐσέβιος ὁ Παμφύλου, Μάξιμος ὁ Ὁμολογητῆς, Αὐγουστῖνος, Ἱερώνυμος οἱ Δυτικοὶ πατέρες, Ζιγαβηνός, Θεοφύλακτος, κ. ἄ. ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων θεολόγων: ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος, Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις, Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὁ Ῥώσος Μακάριος, Ἀθανάσιος ὁ Πάριος, ὁ Οἰκονόμος, Ἀλέξανδρος ὁ Λυκοῦργος, ὁ Κοντογόνης, ὁ Ῥομπότης, ὁ Δαμαλᾶς, Ζ. ὁ Ῥώσης, ὁ Μεσολωρᾶς, ὁ Ἡρακλείας Φιλάρετος Βαφείδης ⁴ καὶ ὁ Δ. Μα-

¹ Ho dge, Ἑγχειρίδιον θεολογίας (μετάφρ. Καλαποθάκη) σ. 56-7.

² Προλεγόμ. εἰς τοὺς ἐλάσσονας προφήτας.

³ Πρὸς Ἀπίωνα α', 7 σ. 1146 (ἔκδ. O b e r t h.). Τὸ ἀντίθετον ὑποστηρίζεται ὑπὸ τοῦ Φίλωνος (Αἴρεσ. 404): «Προφήτης γὰρ ἰδίον μὲν οὐδὲν ἀποφθέγγεται, ἀλλότρια δὲ πάντα ὑψηλῶντος ἐτέρου. Ὅργανον Θεοῦ ἐστὶν ἡχοῦν κρουόμενον καὶ πληττόμενον ἀοράτως ὑπ' αὐτοῦ». καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου μάρτυρος «... ἴν' αὐτὸ τὸ θεῖον ἐξ οὐρανοῦ κατιὸν πληκτρον, ὥσπερ ὄργανον κιθάρας τινὸς ἢ λύρας τοῖς δικαίοις ἀνδράσι χρώμενον τὴν τῶν θεῶν ἡμῖν καὶ οὐρανίων ἀποκαλύψῃ γνώσιν» (Λόγ. Παραιν. πρὸς Ἑλληνας κεφ. η' σ. 13). Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον σχεδὸν ὑπὸ πάντων τῶν πατέρων κατεπολεμήθη· διότι ὁ τοῦ Θεοῦ προφήτης δὲν εἶναι μανικὸν καὶ ἐξεστηκὸς τὰς φρένας ὄν, ὡς ἡ Πυθία, ἀλλ' ἔχει πλήρη συνείδησιν, ὧν γράφει· κατὰ γὰρ τὸν θεῖον Μάξιμον «ἡ χάρις οὐδαμῶς τῆς φύσεως καταργεῖ τὴν δύναμιν, ἀλλὰ μᾶλλον καταργηθεῖσαν πάλιν τῇ χρήσει τῶν καιᾶ φύσιν πρὸς τὴν τῶν θεῶν κατανόησιν ἐπανάγει» (Ἔρευνα εἰς τὴν Γραφήν, Ἄπαντα, τόμ. Α' σ. 201. Τὴν τοῦ Φίλωνος θεωρίαν ἐδέχετο ὁ Μοντανός (Ἐπιφ. αἰρ. 483).

⁴ Ὁ σεβ. καὶ σοφὸς οὗτος ἱεράρχης καὶ διαπρεπῆς ἱστορικὸς τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εὐηρεστήθη νὰ μοι ἀπαντήσῃ δι' ἐκτεταμένης λαμπρᾶς ἐπιστολῆς λίαν ἐμπεριστατωμένης. ἦν ἐν τῷ ἔργῳ μου περὶ θεοπνευστίας θέλω δημοσιεύσει.

ραγκουδάκης¹. Ἐκ τῶν ξένων ὁ I. Soam², ὁ A. Hodge, ὁ Rothomage³, ὁ Semler, ὁ Staudenmeier, ὁ Töllner, ὁ Gieseler, ὁ Harnack, ὁ Ritshl καὶ πλείστοι ἄλλοι. Ὁ φίλος καθηγητῆς τῆς Δογματικῆς ἐν τῷ Ἀθήνησι Πανεπιστημίῳ κ. Ἀνδροῦτσος δικαιολογεῖ ἀρκούντως τὴν μὴ ἀποδοχὴν τῆς κατὰ λέξιν θεοπνευστίας, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν τῆς θεοπνευστίας ἐκφράζεται λίαν ἀορίστως, καὶ οὐ μόνον δὲν λύει τὸ ζήτημα, ἀλλ' ἀντιτίθεται καὶ πρὸς τὴν οὕτω γενικῶς παραδεγμένην γνώμην ὑπολαμβάνων ταύτην ὡς δυναμένην νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὸν ὀρθολογισμόν!⁴

Ἄλλ' ὅτι τοιαύτη ὑπόληψις οὐ δικαιολογεῖται συντελοῦσα εἰς τὸ νὰ διαιωνίσωμεν τὴν ἐκκρεμότητα καὶ ἀοριστίαν τοῦ περὶ θεοπνευστίας λόγου, ἐξ ἧς μυριοὶ κίνδυνοι ἐπακολουθοῦσι τῇ Ἐκκλησίᾳ⁵, ἀπέδειξεν εὐτυχῶς ἡ ἱερὰ φάλαγξ τῶν ἀνωτέρω διδασκάλων, καθ' ὧν οὐδεμία ποτὲ μορφή ἐπὶ ὀρθολογισμῷ προσήφθη. Συμφωνῶ ὅμως τῷ εἰρημένῳ διαπρεπεῖ δογματολόγῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας διὰ τὸ δυσχερὲς τῆς διακρίσεως τῆς Γραφῆς εἰς θεῖον καὶ ἀνθρώπειον μέρος· διότι ὄντως «δὲν ὑπάρχει . . . ἀντικειμενικὸν κριτήριον πρὸς διάκρισιν τῶν θεοπνεύστων ἀπὸ τῶν μῆ»⁴. Ἄλλὰ μήπως περὶ τῶν ἐν ταῖς Γραφαῖς ἀλληγορουμένων, ζητήματος συμφυοῦς πρὸς τὸ τῆς θεοπνευστίας, ὑπάρχη κανὼν ἀκριβῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διακρίσις καὶ στατιστικὴ τῶν τοιούτων Γραφικῶν μερῶν; Καὶ ὅμως ὁ κ. Ἀνδροῦτσος, ἵν' ἀπαλλάξῃ ἡμᾶς τοῦ παραλογισμοῦ, εἰς ὃν ἕνεκα τῆς

¹ Οὗτος, μητροπολίτης νῦν ἐν Κρήτῃ, ἔγραψε λαμπρὰν μονογραφίαν ἐν Ν. Σιών (ἔτ. 1906 - 1907). ὑπὸ τὸν τίτλον Τὸ δυνατόν καὶ ἡ ἱστορικὴ ἀναγκαιότης τῶν προφητειῶν καὶ Π. Διαθήκης, ἔνθα πολλὰ τὰ καλὰ πραγματεύεται καὶ περὶ θεοπνευστίας.

² Τοῦτου τοῦ Μιλόρδου Ἰενονοσίου Σωάμου μετέφρασε τὴν πραγματείαν ὁ Εὐγένιος ἐν τῷ Σπαρτίῳ ἐντρίτῳ.

³ «Ἀπόδειξις τοῦ κύρους τῶν τῆς Ν. καὶ Π. Διαθήκης βιβλίων κτλ.» Βιέννη 1794 εἰς 8ον σ. 800 καὶ πλέον (ὁ κρυπτόμενος μεταφραστὴς ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ εἶναι ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης). ⁴ Δόγματ. σ. 4 - 5.

⁵ Ἀπαριθμοῦμεν ἐνταῦθα ἐνστάσεις τινάς, ἃς ὁ θεολογῶν ἀντικρῶζει καθ' ἑκάστην, ὡς κατὰ τῆς γενικῆς θεοπνευστίας ἐπιχειρήματα. 1) Τὰ ἐξ ἀποκρύφων χωρία εἰλημμένα ἐν τῇ Κ. Δ. π. χ. Παύλ. Ἐφεσ. Γαλ. Κορ. καὶ ἐν τῇ τοῦ Ἰοῦδα ἐπιστολῇ. 2) Ἡ ἀσυμφωνία τῶν Εὐαγγελιστῶν. 3) Ἡ πλάνη τοῦ Πέτρου ἐν τῷ ἐθνικῶς ζῆν (Γαλ. Β. 11 ἐ). 4) Ἡ περιτομή τοῦ Τιμοθέου. 5) Ἡ διαφθορὰ ὑπὸ αἰρετικῶν τοῦ ἱεροῦ κειμένου καὶ αἱ διαφοραὶ αὐτοῦ. 6) Αἱ μεταφράσεις, αἵτινες δὲν πρέπει νὰ θεωρῶνται θεοπνευστοί, ἐφ' ὅσον δὲν διασώζουσι τὸ γράμμα τοῦ πρωτοτύπου. 7) Τὰ ἱστορικά, γεωγραφικά καὶ γραμματικά σφάλματα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ὡς πρὸς τὴν Π. Δ. αἱ ἐνστάσεις αὗται δύνανται νὰ πολλαπλασιασθῶσιν. Τὰ τοιαῦτα σημεῖα ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ ἐθνικοί, καὶ δὴ περὶ τὰ μέσα τοῦ Γ' αἰῶνος ὁ γνωστὸς Κέλσος εἰς τὸ Περὶ ἀρχῶν καὶ ὁ Πορφύριος ἐν τῷ Α' κατὰ Χριστιανῶν βιβλίῳ. Αἱ δικαιολογίαι εἰς ταῦτα τῶν τὴν ἀπόλυτον θεοπνευστίαν δεχομένων εἰσὶν ἀνίσχυροὶ καὶ μᾶλλον σχολαστικάι.

ἀκαθέκτου ἀλληγορίας κατήντησεν ὁ Ὡριγένης, ὥρισε τὸν ἐξῆς κανόνα: «.....πᾶσα λέξις ἢ φράσις λαμβάνεται ἐν τῇ κυρίᾳ αὐτῆς σημασίᾳ, ἐφ' ὅσον τὰ συμφραζόμενα καὶ ἡ ὅλη τῶν νοημάτων ἀλληλουχία, ἢ ἄλλοι ἐξηγητικοὶ λόγοι ἐπιτρέπουσι τὴν κατὰ γράμμα ἐκδοχὴν κτλ.¹».

Πληρέστατα συναισθάνομαι καὶ κατανοῶ τὰς δυσκολίας, ἃς παρουσιάζει ἰδιαζόντως τὸ τῆς θεοπνευστίας ζήτημα, ὅπερ ὡς ἀκανθωδέστατον καὶ δυσεπίλυτον ὑπὸ τινῶν ὀνομάζεται *sui generis*. ἔάν δὲ ἡ κατανόησις εἶναι δυσχερής, ἔτι δυσχερεστέρα εἶναι ἢ παραστάσις καὶ ἡ ἐξήγησις, ὥστε τῶ ὄντι προφήτην ἀπαιτεῖ, ὅπως προσηκόντως διασαφήσῃ αὐτό². «ἀνέφικτον γάρ, κατὰ τὸν οὐρανοφάντορα, τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει παραστῆσαι τὸν λόγον τῆς διαφόρου ἐνεργείας τῆς παρὰ τοῦ θείου πνεύματος τοῖς ἀξίοις ἐγγινομένης»³. Ἄλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἐπαρκὴς δικαιολογία, ὥστε νὰ θεώμεθα ἀπαθῶς τὰ εἰς βάρος τῆς θρησκείας, ἔνεκα τῶν τοιούτων ἀντιγνωμῶν, τεκταινόμενα. Ὁ ἱεροὺς Ἀύγουστινὸς διετύπωσε τὴν ἀρχήν: *in dubiis libertas, in necessariis unitas*. Ὁ Θεὸς ἔδωκεν ἡμῖν κανόνας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ὧν τὴν χρῆσιν δέον νὰ μὴ ἀποφεύγωμεν ἐν τῇ ἐκτιμήσει καὶ ἔναντι αὐτῶν τῶν κρατούντων ἐκ τῶν βροτῶν, καίτοι ἐκ τούτου δυνατὸν νὰ προκύψωσι παρεξηγήσεις. Τοιαύτας παρεξηγήσεις καὶ σφοδρὰς ἐπιθέσεις προκάλεσεν ὁ ἀείμνηστος Ἀλέξανδρος Λυκούργος, ὅτε πρῶτην φορὰν, περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἀπὸ τῆς Πανεπιστημιακῆς ἔδρας μετὰ ἐλευθεροστομίας χαρακτηρίζουσης τὸν ἀληθῆ ἐπιστήμονα ἀνεκήρυξε τὰ ἐξῆς: «Ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ περιέχεται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. πᾶσα δὲ ἡ Γραφή δὲν περιέχει μόνον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ»⁴. Καὶ ἐπειδὴ περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Λυκούργου θὰ συνεχίσωμεν ἀλλαχοῦ, ὡς ἐρμυμὸν ἔρεισμα τῆς ἱστορικῆς ταύτης τοῦ περὶ θεοπνευστίας ζητήματος ἐρεῦνης ἡμῶν καταχωρίζομεν τὴν γνώμην τοῦ μακ. καθηγητοῦ μου Ἐ. Ζολώτα, ἐνὸς

¹ Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 347. ὁ Μακ. Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν κ. Χρυσόστομος δίδωσι τὸν ἐξῆς κανόνα: «..... οἱ τύποι, αἱ παραβολαί, αἱ ὁμοιώσεις, τὰ σύμβολα, αἱ ὁράσεις, ὁ ἀπόλογος, ἡ εἰρωνεία, τὰ αἰνίγματα, αἱ παροιμίαι καὶ αἱ γνῶμαι ὑπάγονται εἰς τὸν ἀλληγορικὸν τρόπον τοῦ πνευματ. νοήματος» Στοιχειώδης Ἱερά Ἑρμηνευτικὴ (Ἱεροσολ. 1902) σ. 37.

² *Ami Lugni, L' inspiration des prophètes de l' Ancien Testament.* σ. 4.

³ Εἰς Ἡσαΐαν προοίμιον τόμ. Α' σ. 537 Δ (Garnier). Κατὰ τὸν Ἄγγλον *Newman* ὑπῆρχε, φαίνεται, ἐρμηνεία τις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ τῶν ἱστορικῶν τούτων τύπων, ἀλλ' ἐτηρήθη ἐν τοῖς ἀπορρήτοις ὡς ἐπικίνδυνος τοῖς πολλοῖς τῶν ἀκροατῶν (Οἱ Ἀρειανοὶ τῆς Δ' ἑκατ. μετάφρ. Ἰωακείμ Φοροπούλου (Κ)πολις, 1890) σ. 55). Τὸ τοιοῦτον σχεδὸν ἐπιβεβαιοῦται καὶ ὑπὸ τοῦ μεγ. Βασιλείου, ὅστις λέγει: «Ἐπειδὴ τῶν ἐν ἡμῖν στρεφομένων πραγμάτων ἢ ῥημάτων, τὰ μὲν ἐστὶν ὑπὸ τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Ἀγ. Γραφῇ διεσταλμένα τὰ δὲ σεσιωπημένα . . . περὶ τῶν σεσιωπημένων κανόνα ἡμῖν ἐξέθετο ὁ ἀπ. Παῦλος εἰπών: πάντα μοι ἐξεστίν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει κτλ.» (Τόμ. Β' σ. 1-2). ⁴ Θεολογία Ε' σ. 334.

των ἐμβριθεστέρων καὶ μᾶλλον συντηρητικῶν θεολόγων, καὶ ὑπὸ πάντων τιμωμένου διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ εὐσέβειαν. «Τὸ κῦρος τῆς ἀληθείας τῆς ἁγίας Γραφῆς, λέγει, πρέπει νὰ εἶναι καὶ εἶναι τῷ ὄντι ἀδιάσειστον. ἡ θεοπνευστία δὲ τῆς Γραφῆς δὲν αἴρει ὅλως τὴν ἀτομικότητα βεβαίως ἐκαστοῦ τῶν θεοπνεύστων συγγραφέων, ὥστε οὗτος νὰ μὴ εἶναι ἄλλο ἢ ὑπογραφεὺς γράφων καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ ἁγ. Πνεύματος, ὅτε αὐταὶ αἱ λέξεις καὶ αἱ φράσεις δὲν θὰ εἶναι αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἁγ. Πνεύματος (ἐνστάσεις περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ ὕφους τῶν ἱερῶν συγγραφέων). ὡς δὲ τὸ πανάγιον Πνεῦμα ἐμπνέον καὶ φωτίζον τοὺς ἱεροὺς συγγραφεῖς καὶ ἐπιστατοῦν τῇ συντάξει τῶν βιβλίων αὐτῶν οὔτε ἀστρονομίαν, οὔτε γεωγραφίαν, οὔτε γεωλογίαν, οὔτε ἱστορίαν, οὔτε ἄλλην ἐφικτὴν τῷ ἀνθρώπῳ ἐπιστήμην, εἰ μόνον τὰ ἀποβλέποντα εἰς τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας προετίθετο νὰ διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους (πάντα τὰ τοιαῦτα μαθητὰ καὶ ἀνθρώπου γνώμη αἰρετὰ, ἃ ἔξεστιν ἀριθμῆσαντας ἢ μειρῆσαντας ἢ στήσαντας εἰδέναι), οὔτως οὐδὲ τὴν καλολογίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν Τοῦτο οὐδεὶς ἔχων σαφῆ καὶ καθαρὰν καὶ ὀρθόδοξον γνώμην περὶ τῆς θεοπνευστίας τῶν ἁγ. Γραφῶν δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ. Ἐν τῇ ἁγ. Γραφῇ πρὸς ταῖς θείαις ἀποκαλύψεις ταῖς ἀποβλεπούσαις ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας, ὧν πρωτεύουσιν αἱ δογματικαὶ καὶ ἠθικαὶ διδασκαλίαι . . . , ὑπάρχει καὶ ἀνθρώπινον στοιχεῖον, ἕξ αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς ἐμπειρίας τῶν χρόνων αὐτοῦ προερχόμενον, ὃ δύναται νὰ ὑποβληθῇ, χωρὶς νὰ ἐλαττωθῇ μηδὲ τὸ παράπαν τὸ θεῖον καὶ ἀδιάσειστον κῦρος τῆς ἁγ. Γραφῆς, τῇ βασάνῳ καὶ τῷ ἐλέγχῳ τῆς ἀνθρωπίνης κριτικῆς. ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ τὸ ἀνθρ. τοῦτο στοιχεῖον ἔχει οὕτω συνυφανθῆ τῇ θεοπνεύστῳ διδασκαλίᾳ τῆς ἁγ. Γραφῆς, ὥστε εἶναι δυσδιάκριτον καὶ δυσἀπόσπαστον μέρος αὐτῆς, πρέπει ἡ κριτικὴ εἰς τὴν ἐξέτασιν αὐτοῦ νὰ χωρῇ μετὰ πλείστης περισκέψεως καὶ ἄκρας εὐλαβείας κτλ.»¹.

Δι' ὅλης ταύτης τῆς ἐρεῦνης καταλήγομεν εἰς τοῦτο, ὅτι, καθὼς εἰς πᾶν ἱστορικὸν ἔργον, δεόν νὰ διακρίνωμεν καὶ ἐν τῇ Γραφῇ αὐστηρῶς τὰ δύο ταῦτα : τὸ ἐξ ὑποκειμένου καὶ ἐξ ἀντικειμένου. καὶ τὸ μὲν εἶναι ἡ τοῦ γράφοντος ἀντίληψις, τὸ δὲ προῖόν τῆς θείας ἀποκαλύψεως, ἐνθα ἀσφαλῶς ἀπαιτεῖται ἀπαραιτήτως ἡ θεοπνευστία. ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ γράφοντος ἱεροῦ συγγραφέως ἀντίληψις ἐμφανίζεται ἐνταῦθα λίαν πεφωτισμένη, ἐπομένως οὐδὲν παρ' αὐτῷ ἀθείαστον, οὔτε ἐννοια, οὔτε φράσις, οὔτε λέξις, ἦτοι καὶ αὐτὰ τὰ ἀνθρωπινώτερα μετέχουσι πάντως θείας τινὸς ἐμπνεύσεως. δηλ. ὁ γράφων δοχεῖον τοῦ

¹ Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον Α' (Ἀθήναι, 1906) σ. 491-492. Προτιμήσαμεν νὰ καταχωρίσωμεν ἐνταῦθα ἐξ ὅλων τῶν μεταγν. τὴν γνώμην τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ πρώτον ὡς περιληπτικωτέραν, καὶ δεύτερον διότι ἐκ πάντων εἶναι ὁ ἔσχατος, ὅστις ὁμιλεῖ περὶ θεοπνευστίας; ἐμπεριστατωμένως.

παναγίου πνεύματος καταστάς ἔχει ὡς χειραγωγὸν ἀχώριστον τὴν θείαν ἐπιστάσιαν, ἕτερον εἶδος θεοπνευστίας, διὰ τὴν μὴ ἀποπλάνησιν αὐτοῦ. τοιαύτη τις θεία δύναμις ἦν καὶ ἐν ταῖς οἰκουμ. συνόδοις συμπάρεδρος, ὀρθοτομούσας τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Ὅθεν διακρίνομεν εἰς ἕκαστον ἱερὸν συγγραφέα τὴν κυρίως θεοπνευστίαν¹ καὶ τὴν θείαν ἐπιστάσιαν· ἐντεῦθεν συνεκδοχικῶς καὶ τὸ ὅλον προῖδον τοῦ πνεύματος αὐτοῦ θεωροῦμεν σχεδὸν θεόπνευστον. Τοιαύτη τις γνώμη ἐπικρατεῖ καθόλου παρὰ τοῖς πατράσι τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν λέγωσιν, ὅτι ἡ θεοπνευστία ἐπεκτείνεται καθ' ὅλην τὴν ἀγ. Γραφήν. τότε ἡ ἐννοοῦσι τὸ ἀνωτέρω ἢ ἀναφέρονται εἰς τὸ πνευματικὸν μέρος αὐτῆς, διότι τοῦτο κυρίως εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ὁ πρὸς σωτηρίαν τοῖς ἀνθρώποις δοθεὶς². Συμπληροῦσι δὲ τούτους, ὅσοι διίσχυρισθησαν, ὅτι μόνον ἐν τοῖς δογματικοῖς καὶ τῇ ἠθικῇ διδασκαλίᾳ ἦν ἀναγκαία, καὶ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ἡ θεοπνευστία. Δέον ὅθεν νὰ χωρισθῶσι τὰ ἐξ ὑποκειμένου, τὰ εἰς χρόνον καὶ τόπον καὶ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα τοῦ συγγραφέως ἀναφερόμενα, καὶ δὴ γινώμαι αὐτοῦ ἴδιαι, εἰκασίαι, προσδοκίαι, φόβοι, ἐλπίδες, ἅπερ παροδικῶς μόνον ἀναφέρονται³. Ὅμοίως δέον νὰ ἀποβλέπωμεν καὶ πρὸς τὰς τῶν ξένων προσώπων ῥήσεις, αἵτινες κακαὶ ἢ καλαὶ παρεμβάλλονται ὑπὸ τῶν ἱερῶν συγγραφέων πρὸς ἀναίρεσιν κακῆς τινος γνώμης ἢ πίστωσιν ἀληθείας⁴. Τὸ διττὸν τῆς θεοπνευστίας εἶδος ἀποδέχονται καὶ οἱ πλείστοι τῆς Δύσεως θεολόγοι καὶ δὴ τῆς Καθολ. Ἐκκλησίας, ὡς καὶ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες⁵. Οἱ Διαμαρτυρούμενοι ὑποστηρίζοντες ἐν μόνον εἶδος θεοπνευστίας καὶ περιορίζοντες ταύτην ἐπὶ τῶν ἀποστόλων, οἷον εἰς ἕξαντλοῦσι ταύτην ἐπεκτείνοντες μέχρι τῶν λέξεων καὶ τῶν συλλαβῶν καὶ ἀποστεροῦσι τὴν Ἐκκλησίαν ταύτης ὡς καὶ τὰς ἱερὰς Συνόδους, καὶ διὰ τοῦτο ἀπορρίπτουσι τὸ κῦρος αὐτῶν ὡς καὶ πᾶσαν ἱερὰν παράδοσιν⁶.

¹ Αὕτη ὑπὸ τῶν πατέρων λέγεται ἐπίπνοια θεία: «Μέγα μὲν καὶ πρῶτον χάρισμα ψυχῆς ἄκρως κεκαθαμένης δεόμενον χωρῆσαι τὴν θείαν ἐπίπνοιαν πρὸς τὸ προφητεῦειν τὰ τοῦ Θεοῦ» Βασ. εἰς Ἡσ. προοίμ. Α' σ. 535C.

² Σημειωτέον ὅτι πολλαχοῦ γράφοντες οὗτοι, ὅτι ἡ θεοπνευστία ἐξικνεῖται μέχρι συλλαβῆς καὶ κεραίας ἀναφέρονται εἰς τὴν περὶ τοῦ νόμου διαγόρευσιν τοῦ Κυρίου, ἢ πρὸς τοὺς αἰρετικούς, οἵτινες προσετίθουν καὶ ἀφήρουν λέξεις.

³ βλ. Staudenmeier, Encycl. der theol. Wissenschaften (Mainz, 1840) σ. 374.

⁴ Χρυσ. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 85.

⁵ Εὐγ. Βούλγαρις, Θεολογ. σ. 23-24. Οἰκονόμος, Τετράβιβλ. Δ' σ. 59. Ἄ. Λυκοῦργος, Ἱερομνήμων 302,338 κ. ἀ. Κοντογόνης, Σειρὰ Ἐγκ. μαθημ. Τόμ. Ζ' Εἰσαγ. εἰς τὴν ἀγ. Γραφήν (Ἀθήναι, 1859) σ. 8. Ζ. Ῥώσης, Δογματ. σ. 470.

⁶ Martensen, Christliche Dogmatik (Berlin, 1856) σ. 322. πρβλ. For-

Κατὰ τὸν ΙΣ' αἰῶνα ἠγέρθη θεολογικὴ ἔρις μετὰξὺ Παπιστῶν καὶ Διαμαρτυρομένων, τινῶν μὲν ἐκλαμβάνοντων τὴν θεοπνευστίαν ὡς ἰδιαιτέραν ἐπιστάσιαν πρὸς προφύλαξιν τῶν ἱερῶν συγγραφέων ἀπὸ τῆς πλάνης, ἄλλων δὲ ὡς ἰδιαιτέραν διέγερσιν διὰ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἁγ. Πνεύματος, καὶ ἐτέρων ὡς ἐπιστάσιαν ἅμα καὶ διέγερσιν μετ' ἀποκαλύψεων μυστηριωδῶν ἀληθειῶν¹. Ἐκ τούτων αὐτοὶ μὲν ὑπεστήριζον, ὅτι ἡ θεοπνευστία ἀναφέρεται μόνον εἰς τὰς ἐννοιίας, οἱ δὲ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς λέξεις. Οἱ Ἰησουῖται Λέσσιος καὶ Χάμελ δι' ἰσχυρίζοντο, ὅτι ἡ ἔμπνευσις τῶν ἐννοιῶν δὲν εἶναι ἀναγκαία πρὸς ἀπόδειξιν τῆς κανονικότητος βιβλίου τινός. ἀλλὰ τοῦτο ἐπολέμησαν τὰ Πανεπιστήμια τοῦ Söwen καὶ Donay τῷ 1587-1588 καὶ τινες ἐπίσκοποι. Ἡ ἀνάμειξις Σέξτου τοῦ Ε' οὐδὲν ὠφέλησε πρὸς διάλυσιν τῆς ἔριδος. ἀκολούθως ὁμῶς ἐπεκράτησεν ἡ θεωρία, ὅτι ἡ θεοπνευστία ἀναγκαία μὲν εἶναι ἐπὶ τῶν ἐννοιῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν λέξεων².

Ἄλλ' ἀφετηρία καὶ βάσις τῶν θεολογικῶν τούτων συζητήσεων ὑπήρξεν ἀνεκάθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ ἀνωτέρω προκείμενον ῥητὸν τοῦ Β' Τιμ. 3.16

Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν.

μοναδικὸν χωρίον, εἰς ὃ στηρίζεται ἡ θεοπνευστία τῶν Γραφῶν· ἐκ δὲ τῆς ἐρμηνείας τούτου προκύπτει αὕτη ἡ ἐκείνη ἡ περὶ θεοπνευστίας ἐκδοχή. Ἐν πρώτοις ἐξετάστέον τί σημαίνει ἡ λ. γ ρ α φ ἡ καὶ τίνες αἱ ἐπὶ Παύλου ἐν χρήσει γραφαί. Βεβαίως, ὅτι ἡ λ. ἀναφέρεται εἰς τὰς θείας μόνον καὶ οὐχὶ καὶ τὰς θύραθεν γραφάς, οὐδεὶς ἀμφιβάλλει, καὶ ἦτο περιττὴ τινῶν πατέρων συζήτησις περὶ τούτου. Ὁ νεοθαλὴς Χριστιανισμὸς ἐστερεῖτο ἰδίων πρὸς εἰδικὴν διδασκαλίαν κειμένων³, καὶ αὐτοὶ οἱ ὕμνοι ἦσαν τῆς ἰδίας ἐκκλήτου πιστοῦ ἐμπνεύσεως, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ στόματος διεδίδοντο. «τὰ ἱερὰ γράμματα», ἄπερ ὀλίγον ἀνωτέρω ἀνέφερον ὁ Παῦλος ὡς γνωστὰ τῷ Τιμοθέῳ (Β' 3, 15) εἶναι αὕτη ἡ Π. Διαθήκη⁴, ἀλλ' ὁ κανὼν τῶν βι-

mula consensus helvetica, Can. 1 σ. 731: Et tum quo ad res, tum quo ad verba θεόπνευστος, ut fidei et vitae nostrae una cum codice novi Testamenti sit canon unicus et illibatus.

¹ Ἐντεῦθεν ὁ Λούθηρος ἐκλαμβάνει τὴν θεοπνευστίαν ὡς ἐνθουσιασμὸν καὶ ἔκστασιν.

² Φιλαρέτου Βαφείδου, Ἐκκλησ. Ἱστορ. Τόμ. Γ' (Κ/πολις, 1912) σ. 163.

³ Ἰουστ. φιλοσόφου Ἀπολ. Α' 67.

⁴ Ἱερὰ γράμματα εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ Π. Διαθήκη Γράμματα καὶ οἱ Ἑλληγες καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγον τοὺς νόμους, πιθανὸν κατὰ Κοραῆν, εἰς διάκρισιν τῶν ἐθῶν, νόμων καὶ αὐτῶν, ἀλλ' ἀγράφων, ἡ διότι, ὅτ' εὐρέθησαν τὰ γράμματα πρῶτον φυσικὰ τὰ ἐμεταχειρίσθησαν εἰς τὴν καταγραφὴν τῶν νόμων (Συνέκδ. Ἱεραικός κτλ. Μελίτη, 1835, σ. 325 βλ. καὶ εἰς τὸν Ἰσοκράτ. Μερ. Β' σ. 41 καὶ 109).

βλίων αὐτῆς ὑπέστη κατὰ καιροὺς διαφόρους μεταβολὰς καὶ παρὰ τὰ Κανονικὰ ὑπῆρχον τὰ Ἐναγινωσκόμενα, παρὰ δὲ ταῦτα τὰ Ἀπόκρυφα, ἕξ ὧν διαρκῶς ἐνοθεύετο ὁ κανὼν. Καὶ ἐπὶ τοῦ μεγ. Ἀθανασίου συνέβαινε τοῦτο εἰσέτι, ὅστις ὑποστηρίζων μόνον τὰ 22 ὡς Κανονικὰ γράφει : «Ἐπειδήπερ τινὲς ἐπιχείρησαν ἀνατάξασθαι ἐαυτοῖς τὰ λεγόμενα Ἀπόκρυφα, καὶ ἐπιμῖξαι ταῦτα τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ . . . ἔδοξε κάμοι . . . ἕξις ἐκθέσθαι τὰ Κανονιζόμενα καὶ παραδοθέντα, πιστευθέντα τε θεῖα εἶναι βιβλία»¹. Ἄλλ' ὁ σάλος καὶ ἡ ἐπιβουλὴ ἦν βεβαίως μείζων ἐπὶ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων. τούτου ἕνεκα ὁ Παῦλος ὁμιλῶν πρὸς τὸν Τιμόθεον περὶ πονηρῶν ἀνθρώπων καὶ γοήτων, συνιστᾷ αὐτῷ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἱερῶν γραμμάτων «ἐν οἷς ἔμαθες, λέγων, καὶ ἐπιστώθης, τὰ δυνάμενα σοφῖσαι σε εἰς σωτηρίαν». εἶτα ἐπιφέρει τὸ «Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος» ἤτοι ἡ οὕσα θεόπνευστος ἐστὶ καὶ ὠφέλιμος· ὅθεν τὸ θεόπνευστος εἰς ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰ μὴ θεόπνευστα· «ἐξ ἀρχῆς γάρ, λέγει ὁ Ζιγαβηνός, καὶ ἄνωθεν ὁ διάβολος παρυσφίστησι τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος καὶ τῇ ἀρετῇ τὴν κακίαν . . . τοῖς προφήταις οἱ ψευδοπροφητῆται, τοῖς ἀποστόλοις οἱ ψευδαπόστολοι καὶ τοῖς ὀρθόδοξοις οἱ ἑτερόδοξοι»². Τὸ ὑπονοούμενον «οὕσα» ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ παρέρχει ἡμῖν καὶ ὁ πρῶτανις τῶν ἀρχαίων ἐρμηνευτῶν Ὁριγένης : «ὅτι πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος οὕσα ὠφέλιμος ἐστὶν· τὸ γὰρ ἐν τῶν δύο δεῖσε παραδέξασθαι ἐπὶ τούτων τῶν γραφῶν, ἢ ὅτι οὐκ εἰσὶ θεόπνευστοι, ἐπεὶ οὐκ εἰσὶν ὠφέλιμοι, ὡς ὑπολαμβάνοι ἂν ὁ ἄπιστος, ἢ ὡς ὁ πιστὸς παραδέξασθαι, ὅτι ἐπεὶ εἰσὶν ὠφέλιμοι θεόπνευστοὶ εἰσιν»³. Καὶ ὁ Κύρου Θεοδώρητος διαμνημονεύει τῆς περὶ τὸ ῥητὸν διαφωνίας : «Ζητοῦσι δὲ τινες, πῶς εἶπε πᾶσα . . . ἄρα οὖν καὶ αἱ τῶν Ἑλλήνων γραφαὶ θεόπνευστοι, καὶ βιαζόμενοι στίζουσιν εἰς τὸ θεόπνευστος· καὶ φασίν, ὅτι Πᾶσα γραφὴ, ἣτις ἐστὶ θεόπνευστος ἐκείνη καὶ ὠφέλιμος· ἔδει δὲ αὐτοὺς συνιδεῖν, ὅτι εἰπὼν ἄνωτέρω : «τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας» λέγει νῦν ὅτι Πᾶσα γραφὴ. ποία; περὶ ἧς διαλέγεται, περὶ ἧς εἶπεν, ὅτι ἱερά· πᾶσα οὖν ἡ τοιαύτη θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς πάντα, ἃ ἕξις ἐπιφέρει»⁴. Καὶ ὁ Κοραῆς λέγει, ὅτι, «εἰς τὸ πᾶσα γραφὴ ἐδίστασάν τινες, ἂν τὸ ἀναγκαίως ὑπακουόμενον ὑπαρκτικὸν ἐστὶ πρέπει νὰ συναφθῇ μὲ τὸ πᾶσα ἢ μὲ τὸ ὠφέλιμος, ἤγουν νὰ ἐξηγηθῇ : ὅλη ἡ θεόπνευστος γραφὴ εἶναι

¹ Ἐορταστικὴ ἐπιστ. 39. ² Τόμ. Β', ἐκδ. Καλογερα (Ἀθῆναι 1887) σ. 295.

³ Τὸ χωρίον τοῦτο ὡς ἐπίσημον μεθ' ἑτέρου τοῦ Κλήμεντος Ἀλεξ. ἀναφέρει ὁ Tischendorf ἐν ταῖς διαφοραῖς τοῦ χωρίου μετὰ παραπομπῆς 2,443 (Novum Testamentum graece . . . editio octava major Vol. II (Lipsiae 1872) σ. 877). ⁴ Ἄπαντα, τόμ. Γ' σ. 849.

προσέτι καὶ ὠφέλιμος, ἢ ὅλη ἢ γραφή εἶν' ἐμπνευσμένη καὶ ὠφέλιμος»¹. Ἐν τέλει πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς ἐρμηνείας, ὅτι ἐκείνη ἢ γραφή εἶναι θεόπνευστος, ἦν ὁ Θεὸς ἐνέπνευσε τοῖς ἱεροῖς συγγραφεῦσιν, ἦν τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐξήγγειλε (καὶ οὐχὶ πᾶσα), ἀναφέροντες τὴν μαρτυρίαν καὶ ἐνὸς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας πατρός: «Unde et in scriptura divina θεόπνευστος, omnis ex hoc dicitur, quod deus inspiret, quae locutus est spiritus»². Ὡς κατακλείδα ἐπὶ τῆς ἐρμηνείας τοῦ πολυθρύλητου τούτου χωρίου ὑπενθυμίζομεν καὶ τὴν κατὰ τὸν μεσαίωνα περίφημον θεολογικὴν ἐπ' αὐτοῦ συζήτησιν γενομένην μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἰακώβου τοῦ Α' καὶ τοῦ διασήμεου καρδινάλιου Du Perron. Ταύτην βλέπει τις ἐν ἐκτάσει ἐν τῷ σπουδαίῳ βιβλίῳ τοῦ I. Berger de Xivrey, Étude sur le texte et le style du Nouveau Testament (Paris 1856 σ. 90—94). Ὁ βασιλεὺς στηριζόμενος εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Rich. Simon, ὅστις ἠκολούθει ἐν ταύτῃ τῇ Βουλγατίᾳ, μετέφραζεν: «πᾶσα γραφή ἁγία εἶναι θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος». Ὁ Du Perron ἔλεγε: διὰ τὴν ἔχωμεν τοιαύτην ἔννοιαν ἔπρεπε νὰ μὴ λέγῃ «πᾶσα γραφή», ἀλλ' «ὅλη ἢ γραφή», καὶ μετέφραζεν: πᾶσα γραφή θεόπνευστος εἶναι ἅμα καὶ ὠφέλιμος», καὶ ὑπεστήριξε τὴν ὑπαρξίν δύο διακεκριμένων στοιχείων ἐν τῇ Γραφῇ, τοῦ θείου καὶ ἀνθρωπίνου (βλ. σ. 93)³. Κατὰ ταῦτα οὐ μόνον ἐκ τῆς σεβαστῆς ἀρχαίας παραδόσεως, οὐ μόνον ἐκ τῆς λογικῆς αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ καθόλου πνεύματος τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς αὐστηρᾶς γραμματικῆς ἐρμηνείας τοῦ περιζητήτου χωρίου περιτράνωσ καὶ πασιφανῶς ἀποδείκνυται τὸ διμερὲς τῆς θεοπνευστίας τῆς ἁγίας Γραφῆς. τούτου δεδομένου τό τε κῦρος τῶν ἐξ ἀποκαλύψεως μερῶν αὐτῆς κραταιοῦται καὶ καθίσταται ἀπροσμάχητον, καὶ αἱ κατὰ τῶν ἀνθρωπινωτέρων σημείων αὐτῆς ἀντιρρήσεις ὡς ἱσὸς ἀράχνης διαλύονται καὶ τελείως ἐξουδετεροῦνται.

¹ Συνέκδ. Ἱερατ. σ. 326 καὶ παραπέμπει εἰς Rosenmull Schol. in Nov. Test. tom. V, σ. 98 προτιμᾷ δὲ τὴν δευτέραν ἐξήγησιν «ὡς ἀπλουστέραν». ἴσως ἀπλουστέρα, οὐχὶ ὁμως ὀρθοτέρα, ὡς δεικνύει καὶ ἡ ἀποουσία τοῦ καὶ πρὸ τοῦ ὠφέλιμος ἐν πολλοῖς ἀντιγράφοις καὶ ἀρχαίαις μεταφράσεσι βλ. Tischendorf ἐνθ' ἀνωτ. 876.

² Ἀμβρόσιος παρὰ Tischendorf αὐτ. σ. 877. Περὶ τῶν κατὰ τῆς γνησιότητος τῶν δύο πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῶν ἐπιχειρημάτων βλ. Ρενά ν, Ὁ ἀπόστολος Παῦλος (ἐλλ. μετάφρ. Βουτσινᾶ, Ἀθήναι 1923) Τόμ. Β' Τιμ. σ. 19 ἐ. Ἀπόντος μοι παντὸς σχετικοῦ ἐνταῦθα βοηθήματος, ἀδυνατῶ ν' ἀποφανθῶ περὶ τῆς βασιμότητος αὐτῶν. τοῦτο μόνον λέγω ὅτι ἡ ἀνύποπτος χρῆσις τοῦ ἐκ τῆς Β' Τιμ. ἐπιστολῆς ζήτου ἀπὸ τῶν πρώτων χριστ. χρόνων καὶ μέχρις ἐσχάτων εἶναι ἡ τρανωτέρα ὑπὲρ τῆς γνησιότητος ἀπόδειξις (βλ. Δαμαλᾶ ἐρμην. εἰς τὴν Κ. Διαθήκην. Τόμ. Α' σ. 462).

³ Περιληπτικῶς μόνον διελάβομεν καὶ λίαν ἐπικαίρως, ὡς φρονῶ, ἐν τῇ ἐρμηνευτικῇ ἡμῶν ταύτῃ πραγματείᾳ ταῦτα περὶ τοῦ σοβαρωτάτου σημείου τῆς θεοπνευστίας. δηλοῦμεν δὲ ἐπισημῶς, ὅτι χάριν παρέχομεν παντὶ εὐαρεστηθησομένῳ νὰ ἐκφέρῃ ἐπὶ τῶν ὡδε ἐκτιθεμένων ἀντιρρήσιν τινα, ἢν εὐχαρίστως δημοσιεύσομεν ἐν τῷ Περὶ θεοπνευ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΧΩΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΕΩΝ ΟΡΩΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΩΝ.

1. Ἐπιούσιος ἄρτος—*Buken e sorme* καὶ *buken te perditeshime*
ne—Τὸ *quoditianum* τοῦ Ἱερωνύμου καὶ τὸ *supersubstantialis*—Ἐ-
πιούσιος καὶ ἐπούσιος (σημασία καὶ παραγωγή)—Ἡ γνώμη τοῦ
Meyer—Τὸ *buke* καὶ τὸ *βεκδς* τοῦ Ἡροδότου—*Buken te perhajtesh-*
men (τὸ ὀρθόν).

Ματθ. 6,11 Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν
σήμερον.

Λουκ. 11,3 Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν
τὸ καθ' ἡμέραν.

(Μετάφρ. εἰς ἀμφοτέρους: Τὸ ψωμί μας τὸ καθημερινὸν δός μας το σήμερον) ¹.

Γρηγ. (Ματθ.) Ἐπνα νάβει πούκεν ἐ σόρμε ², κὲ νὰ δού-
χετε πέρ φύσ τένε. (Λουκ.) Πούκενε τόνε κὲ νὰ μπάν ἔπνα
γκὰ δίτε νάβει.

Χριστ. βδ' κενε τόνε τε περδίτεσιμεν' ἔπνα νέβε σότ. (Λουκ.
περδίτε.

¹ Ἀμφοτέροι οἱ Ἀλβανοὶ μεταφρασταὶ παρεσύρθησαν ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς
νεοελλ. μεταφράσεως. καὶ ὁ μὲν Γρηγ. ἔγραψε μὲν ἐ σόρμε (=καθη-
μερινόν), ἐνῶ ἔπρεπε νὰ εἴπῃ σότ (=σήμερον), ἀλλὰ προσέθετο καὶ τὴν
φράσιν: κὲ νὰ δούχετε πέρ φύσ τένε (=ποῦ μᾶς χρειάζεται διὰ
τὴν φύσιν ἡμῶν), ἣτις ἐκφράζει ὅ,τι καὶ τὸ ἐπιούσιος. τοῦτο εἰς τὸν
Λουκᾶν μετέφρασεν ὁ Γρηγ. διὰ τοῦ κὲ νὰ μπάν (=ποῦ μᾶς διατηρεῖ).
Ὁ Χριστ. ἠκολούθησε κατὰ γράμμα τῇ νεοελλ. μεταφράσει, γράψας τε-
περδίτεσιμενε καθημερινόν, ἢ περδίτε καθ' ἡμέραν. Οἱ ἐκχυδαῖσται τῆς
Κ. Διαθήκης παρέλαβον καὶ τὸν μαργαρίτην τοῦτον, τὸ καθημερινός, ἐκ
τῶν εὐρωπαϊκῶν μεταφράσεων, Οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὰς μέτροι τοῦ Ἱερωνύ-
μου Λατινικῆς μεταφράσεις ἔχουσι τὸ *quodidianum*, ὅπερ ὡς φαίνεται προ-
ῆλθεν ἐκ συγχύσεως πρὸς τὸ τοῦ Λουκᾶ «τὸ καθ' ἡμέραν». Καθ'
ὄν χρόνον ὁ πατὴρ τῆς Βουλγάτας ἀνέλαβε νὰ παρασκευάσῃ τὴν νέαν ταύ-
την μετάφρασιν, εἶχον προηγηθῆ πολλὰ συζητήσεις περὶ τῆς σημασίας τοῦ

στίας ἔργῳ ἡμῶν ἵνα καλλίτερον διαλευκανθῆ ἡ σκοτεινὴ αὕτη ὑπόθεσις ἐν τῇ Ὁρ-
θοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

¹ Berger de Xivrey ἐνθ' ἄνωτ. σ. 22—24.

² ἐ σόρμε. ὁ *Ha hn* ἐν τῷ Λεξικῷ ἔχει ἐρωτηματικὸν· βεβαίως εἶναι ἐσφαλ-
μένον. τὸ ὀρθόν *e sorme* ἢ *sorme*.

ἐπιούσιος· ὅθεν καὶ οὗτος τὸ panem nostrum quotidianum da nobis hodie, (μεταξὺ δὲ ἄλλων ἐν τοῖς Προλεγομένοις λέγει καὶ τοῦτο, ὅτι διωρθώσατο quae sensum videbatur mutare), μετέβαλεν εἰς panem nostrum supersubstantialem da nobis¹. Ἡ λέξις supersubstantialis ἐθεωρήθη, ὅτι ἀνταποκρίνεται ἀκριβῶς τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἐπιούσιος, καὶ διεδόθη ἔπειτα πανταχοῦ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς μεταφράσεις, παρ' ὅλην τὴν ἐπιρορὴν, ἣν εἶχεν ὡς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος τὸ quotidianus ἐπικρατήσαν ἐν πάσαις ταῖς προσευχαῖς¹. Μίαν λοιπὸν οὕτω πανηγυρικῶς ἐξοβελισθεῖσαν λέξιν, ἔρχονται οἱ καλοθεληταὶ ἱεραπόστολοι νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν ζωὴν, καὶ οὕτως εἰσήχθη καὶ εἰς τὴν ἄλβανικὴν μετάφρασιν. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Ἱερώνυμος διὰ τοῦ supersubstantialis (panis=ὑπερούσιος ἄρτος), ἐννοῶν τὴν θεῖαν μετάληψιν, δὲν ἐπέτυχε τοῦ ὀρθοῦ. Ἀλλὰ τίς ἡ ὀρθὴ ἐξήγησις τῆς λέξεως ἐπιούσιος, ἣτις «παρ' οὐδενὶ τῶν Ἑλλήνων οὔτε τῶν σοφῶν ὠνόμασται, οὔτε ἐν τῇ τῶν ἰδιωτῶν συνηθείᾳ τέτριπται, ἀλλ' εἴκει πεπλάσθαι ὑπὸ τῶν Εὐαγγελιστῶν»;² Αὕτη, σύνθετος ἐκ τοῦ ἐπι καὶ οὐσία, δηλοῖ τὸν ἄρτον «τὸν ἐπὶ τὴν οὐσίαν τοῦ σώματος διαβαίνοντα καὶ συγκρατῆσαι ταύτην δυνάμενον»³ ἢ κατὰ τὸν Σουίδαν «τὸν ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ τοῦ σώματος ἀρμόζοντα», die zur Subsistenz erforderliche Nahrung, ὡς λέγει ὁ Meyer. οὗτος ὁμως ποιεῖται δύο ἐνστάσεις, ὅτι οὐσία δὲν σημαίνει σύστασιν (Subsistenz), ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον τοῦ μὴ εἶναι⁴, ἦτοι τὴν ὑπαρξιν. ἀλλ' ἡ ὑπαρξις οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συστάσεως ἦτοι διατηρήσεως νομίζεται, καὶ ὅτι ἔδει νὰ λέγηται ἐπούσιος καὶ οὐχὶ ἐπιούσιος· ἀλλ' ἐν τῇ ἑλλ. γλώσσῃ δὲν λείπουσι πρὸς τοιαύτης συνθέσεως⁵, ὅθεν καὶ τοῦτο συνεξέδραμε τοῖς ὁμοίοις. Τὸ ἐπιούσιος προῆλθε κυρίως ἐκ τῆς ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ φράσεως, ὡς π. χ. ἐπὶ καὶ ζημία ἐπιζήμιος, ἐπὶ καὶ μισθῶ ἐπιμισθιος, ἐπὶ καὶ στρατεία ἐπίστρατος, ἐφ' ἡμέρα ἐφήμερος⁶. Τὴν γραμματι-

¹ Berger de Xivrey, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 22-24. ² Ὁριγ. περὶ εὐχῆς § 27. ³ Χρυσ. τόμ. Ε' σ. 187 (Montfaucon). ⁴ Κατὰ Πλάτωνα, Θεαιτ. 185 καὶ ἀ. ⁵ Πρὸς ἐπίουρος, ἐπίοινοσ κττ.

⁶ Περὶ τῆς σημασίας ἐπιούσιος βλ. Κόντου, Φιλολογ. παρατηρήσεις, ἐν Ἀθηνᾶ τόμ. Γ. σ. 331 ἐ. σπουδαία δὲ πραγματεία ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Τεργεσταίᾳ Ν. Ἡμέρα (1887 ἔτ. ΙΓ' ἀριθ. 643-644), ἐξ ἧς ἀποδεικνύεται, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐρμηνευταὶ ἦσαν διηρημένοι, καὶ ἄρτον ἐπιούσιον οἱ μὲν δέχονται τὸν σωματικόν, οἱ δὲ τὸν ἐπουράνιον. Ἡ λ. ἄρτος ἀπαντᾶται ἐν τῇ Κ. Δ. 99κις (83 μόνον ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις), ὁ δὲ πληθ. ἄρτοι 40κις, καὶ σημαίνει (οὐχὶ κατ' ἀρχαίαν ἐκδοχὴν) πάντα τὰ ἐδώδιμα, ἀπερ ἐν Κ. Δ. λέγονται καὶ βρωμα, τροφή κττ., ἦτοι τὸ πλῆθος. Ὁ ἄρτος Ἀλβανιστὶ λέγεται buke. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ψαμίτιχος βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, θέλων νὰ μάθη τίνες οἱ πρῶτοι ἐν τῷ κόσμῳ ἄνθρωποι, παρέδωκεν εἰς ποιμένα δύο βρέφη διατάξας νὰ διατηρή-

κὴν καὶ οὐχὶ τὴν ἀλληγορικὴν, ὡς ὁ Ἰερωσύμος, ἐρμηνείαν παραδέχονται οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἐρμηνευτῶν, οὓς βλέπει τις παρὰ Meyer. οὗτος αὖ ἐκλαμβάνων τὴν λ. ἐπιούσιος ἐκ τοῦ ἐπὶ καὶ ἰούσα ὑποστηρίζει ἐπὶ τῇ βάσει τινῶν ἀρχαίων μεταφράσεων καὶ τινῶν εὐρωπαϊῶν ἐρμηνευτῶν, ὅτι ἐν τούτῳ δηλοῦται ὁ ἄρτος τῆς ἐπιούσης ἡμέρας *dies crastinus*¹. Ἄλλ' οὐδεὶς τῶν τῆς Ἐκκλησίας πατέρων (πλὴν τοῦ Ἀμβροσίου) ἐξέφερε τοιαύτην ποτὲ γνώμην, οὔτε συμβιβάζεται πρὸς τὸ Χριστιαν. πνευματοιαύτη ἐκδοχή. (πβλ. τοῦ αὐτοῦ κεφ. 34 στίχ. ἔνθα ῥητῶς ἀπαγορεύεται τοῦ μῆμεριμῶν εἰς τὴν αὔριον, καὶ προτρεπόμεθα, ἵνα σήμερον μόνον ἐπιζητῶμεν)².

Οὕτως ἀφοῦ τὸ *quotidianus* (=καθημερινός) ἐκ τῆς Ἰτάλας προελθὼν ἀπεσκυβαλίσθη καὶ ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν μεταφράσεων, διατηρηθὲν μόνον ὑπὸ τοῦ Λουθηροῦ (*tägliches Brod*), καὶ ἐκ τῶν πατέρων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μόνον ὁ Χρυσόστομος ἔχει «ἐφήμερος»³ (ἀλλὰ καὶ οὗτος λέγει τούτο ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ αὔριον), ἔπεται κατ' ἀνάγκην, ὅτι δὲν ἔχει θέσιν καὶ εἰς τὰς Ἀλβαν. μεταφράσεις καὶ δέον ν' ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ *bukēn te permbajteshmen* ἢ *per mbaitjen tope* (τὸν πρὸς διατήρησιν ἡμῶν ἄρτον). Οὐχὶ τυχαίως τὴν ἀρχὴν τοῦδε τοῦ ἐλέγχου ἐποιησάμεθα μετὰ τὴν περὶ τοῦ Λόγου προεισαγωγικὴν ἔρευναν ἐκ τῆς Κυριακῆς προσευχῆς, μεθ' ἧς ὁ εὐσεβὴς Χριστιανὸς παιδιόθεν ζῆ καὶ ἀναπνέει καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐν τε ταῖς τακταῖς τῆς προσευχῆς ὥραις ἀπαγγέλλων αὐτὴν καὶ πρὸ αὐτοῦ τοῦ γεύματος, οὐδεμία δὲ ἱεροπραξία τελεῖται ἄνευ ταύτης. καὶ ὅμως οὐδεμία ἰδιαιτέρα προσοχὴ ἐδόθη ὑπὸ τῶν ἡμετέρων μεταφραστῶν. Περιορίσθημεν εἰς μίαν καὶ μόνην ἐνταῦθα λέξιν, ἵν' ἀποδείξωμεν, ὅτι ἕκαστον τοῦ ἱεροῦ κειμένου ῥῆμα ἔχει ὀλόκληρον ἱστορίαν καὶ πολλῆς δεῖται μελέτης καὶ ἐξετάσεως, ὥστε ὁ μεταφραστής νὰ διεισδύσῃ εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἔννοιαν καὶ παραδῶ τοῖς πιστοῖς μετὰ φρασιν καὶ περὶ τὰς λέξεις ἐμπνευσμένην καὶ θεοχαρίτων. Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη, ἵν' ἀναγνῶ καὶ ἐπισταμένως διεξέλθῃ τὰς τε ἐρμηνείας καὶ τὰ ὑπομνήματα πρὸ παντὸς τῶν ἀρχαίων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων, οἵτινες ἐκ τῆς προσφάτου χειραγωγούμενοι παραδόσεως ἐπέτυχον τοῦ ὀρθοῦ ἀκριβέστερον.

ση αὐτὰ ἐν ἀπομονώσει, ὥστε νὰ μὴ ἀκούσωσι φωνὴν ἀνθρώπου. μετὰ δύο ἔτη εἰσελθὼν εἰς τὴν καλύβην ὁ ποιμὴν ἤκουσεν ὅτι «τὰ παιδιά ἀμφοτέρω προσπίπτοντα βεκόσ ἐφώνεον ὀρέγοντα τὰς χεῖρας» καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τοῦτο ἔλεγον. ἐξετάσας ὁ βασιλεὺς ἔμαθεν, ὅτι οἱ Φρύγες βεκόσ ἔλεγον τὸν ἄρτον (βιβ. 2,2). ὁμοίως καὶ οἱ Κύπριοι ὠνόμαζον τὸν ἄρτον. Ὁ δὲ Πορφυρογέννητος ἐν λ. Βουκελάριοι, ἀναφέρει: «βοῦκα ὁ ἐστὶν ἄρτος». καὶ μπουκιά νῦν ὁ βλωμός (βλ. Θωμοπούλου, Πελαγικά σ. 171).

¹ Meyer, *Kritische exegetische Handbuch über das Evang. des Matthäus* (Göttingen 1864) σ. 181—2 εἰς τὸ κλασσικὸν καὶ πολύτιμον τοῦτο ἐρμηνευτικὸν τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ ἔργον παρεπέμψαμεν πολλάκις καὶ ἀνωτέρω. ² Δαμαλᾶς, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 494.

³ Τομ Ζ' σ. 251—2 ἔκδ. Monf. καὶ ἔκδ. Ἀθηνῶν (1872) σ. 239 τοῦ Α' τόμου.

2. Περὶ τῶν λέξεων σῶμα, σὰρξ, πνεῦμα ἢ Πνεῦμα καὶ ψυχὴ *Shpirt*, *kurme* ἢ *trup* (ψυχὴ—σῶμα).— Τὸ δισύνθετον τοῦ ἀνθρώπου.— Ἡ περὶ τοὺς ὄρους τούτους σύγχυσις (παρὰ Γρηγ. καὶ Χριστ.)— Ψυχὴ=*jete* (ζωή!).— «Ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν . . . » (τίς ἢ ὀρθὴ ἐρμηνεία). — *Shpirt* καὶ *fryme* (= πνεῦμα, πν. ἅγιον, πν. πονηρόν, πλήρης σύγχυσις). — Ἡ δυσχέρεια ἐν ἄλλοις χωρίοις. — «Ἐκραταιοῦτο πνεύματι»=*forconej me Shpirt* (Γρηγ. Φανόλης), *nde fryme* (Χριστ.). — Ἀντιλεγόμενον τὸ χωρίον, ἢ παράλειψις καὶ ἐν τῇ Βουλγάτᾳ.— Ἡ ἐναγῆς διαστροφὴ τοῦ Χριστοφορίδου.— *Kufome* (κουφάρι).— *Pa shpirtine e Perendise* εἶδε τὴν ψυχὴν τοῦ Θεοῦ! (Φανόλης).— *Aerore* ἢ ψυχῇ, καὶ *dhureti* ἢ *dhurate frymerore* τὸ πνευματικὸν χάρισμα.

Ματθ. 10,28 καὶ μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γέεννῃ.

Γρηγ. Ε μὸς οὐ τρέμπνι γκὰ ἀτὰ κὲ βράσενε κούρμινε, ἐνούκε μούντγενε τὲ βράσενε σπίρτινε, πὸ τὲ τρέμπενι μὲ τέπερ ἀτὲ κὲ μούντ τὲ βέρρε ντὲ πίσε ἐδὲ σπίρτινε ἐδὲ κούρμινε.

Χριστ. . . . νγκὰ αῦ κὲ μούντ τε χσμβάσε νδε γεχένε ἐδὲ σπίρτινε ἐδὲ τρδ'πινε.

Ἐνταῦθά τε καὶ εἰς τινα ἄλλα χωρία γίνεται σαφῆς διάκρισις τῶν δύο συστατικῶν, ἔξ ὧν συνίσταται ὁ ἄνθρωπος, τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, *kurm* ἢ *trup* καὶ *shpirt*. καὶ περὶ μὲν τοῦ *kurm* (=κορμός) θὰ εἴπωμεν κατωτέρω, τὸ δὲ *shpirt* εἶναι αὐτὸ τὸ τῶν Λατίνων *spiritus* πνεῦμα, παρ' ὧν ἡ ψυχὴ λέγεται *anima* (=ἀνεμος)¹. Τὸ δισύνθετον ἀποτελεῖ δόγμα σπουδαιότατον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅπερ ἀκριβῶς στηρίζεται ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου καὶ τῶν ἄλλων παραλλήλων. ἀποφαίνεται δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος «σύνθετος ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος. ἢ σὰρξ ἀπὸ τῆς γῆς, ἢ ψυχὴ οὐρανία», καὶ «διπλοῦς ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς συνεστῶς καὶ σώματος» κτλ.² Εἰς ἄλλα ὅμως

¹ Ἐκ τοῦ ὅτι παράγεται ἡ ψυχὴ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ἐκ τοῦ *spiritus* καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ *anima*, συμπεραίνομεν, ὅτι ἐπεκράτει καὶ ἐν τῇ Λατινικῇ ὁ ὄρος οὗτος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ὅτε οἱ Ἀλβανοὶ ἔλαβον τὴν λέξιν (πρβλ. *Tertulian. de anima* ἢ *consitus spiritus corpus est, consitus autem spiritus anima est, ergo corpus est anima* (βλέπ. κατωτέρω).

² Ἐρμην. εἰς τὸν Ἡσαΐαν. βλ. καὶ ἄλλα πρδγμ. παρὰ Ζ. Ῥώση, Σύστημα Δογματικῆς κτλ. (Ἀθήναι 1903) σ. 403—4.

χωρία οἱ Ἄλβανοι μεταφραστοὶ δὲν ἐτήρησαν τὴν ἀκριβείαν τῶν ὄρων τούτων, ἀλλ' ἢ ἀποδιδόσκει τούτους καὶ εἰς ἄλλας ἐννοίας, ἢ ἀντ' αὐτῶν χρῶνται διὰ τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἑτέροις ὀνόμασι, καὶ οὕτως ἐπέρχεται τελεία σύγχυσις· π. χ.

Ματθ. 10,39 ὁ εὐρών τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτὴν, καὶ ὁ ἀπολέσας αὐτὴν ἔνεκεν ἐμθυεῦρήσει αὐτήν. Μετάφρ. ἐκεῖνος ὅπου εὔρει τὴν ζωὴν του κτλ. κατ' αὐτὴν δὲ ὁ Γρηγ. ἐδέ ἀτ̄ κ̄ε δὸ τ̄ε ρούαγε γέτεν' ἐτίγ (ὅστις θέλει νὰ φυλάξῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ), δὸ τὰ χουμπάσε, εἰ ἀτ̄ κ̄ε τ̄ε χουμπάσε γέτεν' ἐτίγ πέρ μουά, δὸ τὰ φέγε.

Χριστ. αὐ̄ κ̄ε γέτι jέτεν' εἰ κτλ. (ἐκεῖνος ὅστις εὔρη τὴν ζωὴν....). Κατὰ ταῦτα τὸ ψυχὴ τοῦ πρωτοτύπου μετεφράσθη ὡς ζωὴ, καὶ τὸ χωρίον οὕτω κατέστη τελείως ἀκατανόητον. Καὶ ὅμως δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψιν οἱ εὐλογημένοι τοῦλάχιστον τὰ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ εὐαγγελιστοῦ χωρία, ἔνθα ἐπὶ ταυτοσήμου ἐννοίας ὑπάρχει ἡ λέξις ψυχὴ, καὶ δὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ σῶμα· π.χ. Ματ. 2,20 τεθνήκασιν γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. 6,25 μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε καὶ τί πίητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσησθε. οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεϊόν ἐστι τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος;

Ἄλλὰ καὶ ἐνταῦθα οὗτοι ταῖς ἐξαμβλωματικαῖς παρὰ πόδας ἐπόμενοι νεοελλ. μεταφράσει μετέβαλον εἰς ζωὴν jετε τὴν ψυχὴν. Οὕτω ἡ ὑψηλὴ ἐννοία τοῦ χωρίου, δι' οὗ παρορμώμενα τὰ στίφη τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως χαίροντες καὶ ἀγαλλόμενοι, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι ἔσπευδον πρὸς τὸ μαρτύριον, ἐπισκοτίζεται καὶ διαστρέφεται οἰκτρῶς καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐκδοχὴν τοῦ Γρηγορίου. Ἴδου κατὰ τὸν Ζιγαβηνοῦ ἡ ὁρθὴ τῆς περικοπῆς ἐννοία «Ὁ εὐρών, ἀντί τοῦ, ὁ κερδάνας αὐτὴν (τὴν ψυχὴν) ἐν καιρῷ μαρτυρίου, καὶ μὴ ἀπολέσας αὐτὴν δι' ἀναιρέσεως, οὗτος ἀπολέσει αὐτήν, ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, τουτέστιν, εἰς κόλασιν ἐμβαλεῖ, ὡς προδεδωκυῖαν τὴν πίστιν. Ὁ δὲ ἀφαιρεθεὶς αὐτὴν δι' ἐμὲ (λέγει ὁ Κύριος) παρὰ τῶν ἀπίστων οὗτος εὔρησει μᾶλλον αὐτήν, ἢ γουν κερδανεῖ, σώσει. ταῦτα δὲ ἔλεγεν, ἀπάγων μὲν αὐτοὺς τῆς ἀγεννοῦς φιλοψυχίας, παραθήγων δὲ ἐπὶ τὸ μαρτύριον»¹. Οὕτω συνωδὰ τῇ ἀρχαίᾳ παραδόσει καὶ οὐχὶ τῇ τῶν καλοθελητῶν μισσιοναρίων ἀντέχεται τοῦ χωρίου τούτου καὶ ὁ πολὺς Meyer: ist nichts Anderes als Seele, λέγει, ἦτοι περὶ οὐδενὸς ἄλλου (δηλ. οὔτε περὶ σώματος οὔτε περὶ ζωῆς) πρόκειται, ἀλλὰ περὶ τῆς ψυχῆς.

¹ Εὐθυμίου τοῦ Ζιγαβηνοῦ, Ἑρμηνεῖα εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια ἕκδ. Φαρμακίδου (Ἀθῆναι 1842), Τόμ. Α' σ. 211.

Shpirt, fryme (=πνεῦμα, πν. ἅγιον, πν. πονηρόν).

Ματθ. 4,1 Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ πνεύματος πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου.

Ἐφεσ. 4,23 ἀνανεοῦσθε τῷ πνεύματι τοῦ νοῦς ὑμῶν.

Ἰωάν. 7,39 περὶ τοῦ πνεύματος οὗ ἔμελλον λαμβάνειν...

Γρηγ. Ἰησοῦ οὐ προὐ γὰρ σπῖρτι ντὲ ἔρημι (Ματθ.)¹.

Χριστ. νγὰ φρύμα ντὲ σκρετετίρετ.

Γρηγ. ἐ περτεῖρῶίχι ντὲ Σπῖρτ τε μεντίεσε σουαῖγ. (Ἐφ. ὁ Χριστ. φρύμε).

Γρηγ. πέρ Σπῖρτ κέ διφριουάγνε τε μῖρῶε. (Ἰωάν.).

Κατὰ τε τοὺς ἀρχαίους καὶ νεωτέρους ἐρμηνευτὰς τὸ πνεῦμα εἰς τὰ τοιαῦτα τριχῶς ἐξηγεῖται χωρῖα, δηλ. σημαίνει τὸ πονηρὸν πνεῦμα, τὸ πνευματικὸν χάρισμα, καὶ ἐν τέλει αὐτὸ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὅπερ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἔλαβον οἱ ἀπόστολοι καὶ δι' αὐτῶν πάντες οἱ πιστεύσαντες κατὰ τὸ βάπτισμα, καὶ δι' οὗ ἀποδύονται εἰς τοὺς πνευμ. ἀγῶνας καὶ διὰ τῆς μετανοίας καὶ ἐναρέτων ἔργων ἀνακαινίζονται ἀποβαλλόμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον «τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης» καὶ τὸν νέον ἐνδυσάμενοι «τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνη καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας»². Ὅλας αὐτὰς τὰς ὑψηλὰς ἐκδοχὰς καὶ μεταφορὰς τῆς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ λέξεως πνεῦμα, ἃς αὕτη εἶχε καὶ πρὶν γένηται αὐτῆς χρῆσις παρὰ τῶν Εὐαγγελιστῶν³, γνωρίζει ἡμῖν ὁ Γρηγόριος διὰ μόνης τῆς λέξεως shpirt! ἀλλὰ shpirt λέγεται καὶ ἡ ψυχὴ παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς. καὶ διακρίνει μὲν ἐνίοτε οὗτος γράφων τὸ ἀ'. διὰ κεφαλαίου Σ, ἀλλ' εἰς τὴν ἀκοὴν οὐδὲν ὠφελεῖ ἡ διάκρισις αὕτη (καίτοι γράφει διὰ κεφαλαίου ἐνίοτε καὶ τὸ πονηρόν, ὡς εἶδομεν). καλῶς ποιῶν ὁ Χριστ. ὠνόμασε τὸ πνεῦμα fryme (=πνοή), ἀλλὰ τότε πῶς θὰ μεταφράσωμεν τὸ «ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς» (Γέν. 2,7); διότι κατὰ τὸν Εἰρηναῖον «ἕτερον μὲν ἐστι πνοὴ ζωῆς, ἢ καὶ ψυχικὸν ἀπεργαζομένη τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἕτερον πνεῦμα ζωοποιοῦν, τὸ καὶ πνευματικὸν αὐτὸν ἀποτελοῦν (Ἡσαΐας 42,5 διδοὺς πνοὴν τῷ λαῷ τῷ ἐπ' αὐτῆς καὶ πνεῦμα τοῖς πατοῦσιν αὐτήν), τὴν μὲν πνοὴν κοινῶς παντὶ τῷ ἐπὶ

¹ Ἐμφανεστέρα ἡ ἐννοία τοῦ πονηροῦ πνεύματος εἶναι εἰς τὸ χωρίον Λουκ. 13,11 γυνὴ ἦν πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας = νιὲ φρούα κέ κισ...νιὲ Σπῖρτ κέ ἐμπάν τὲ σεμούρε.

² Ἐφεσ. 4,22—24 βλ. καὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ζιγαβηνοῦ, ἐνθ' ἀνωτ. Α' σ. 54 καὶ Οἰκουμ. Γ' σ. 145—146, οἷς ἀκριβῶς ἀκολουθοῦσιν καὶ οἱ νεώτεροι (παρὰ Meyer, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 114—115).

³ Πνεῦμα λέγεται κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην (περὶ κόσμου κεφ. 4) καὶ «ἡ ἐν

γῆς λαῶ φήσας δεδόσθαι, τὸ δὲ πνεῦμα ἰδίως τοῖς καταπατοῦσι τὰς γεώδεις ἐπιθυμίας (πνεῦμα παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται καὶ πνοὴν πᾶσαν ἐγὼ ἐποίησα αὐτ. 57,16), τὸ μὲν πνεῦμα ἰδίως ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τάξας τοῦ ἐκχέοντος αὐτό, τὴν δὲ πνοὴν ἐπὶ τῆς κτίσεως· ἕτερον δὲ ἐστὶ τὸ ποιηθὲν τοῦ ποιήσαντος. ἢ οὖν πνοὴ πρόσκαιρος, τὸ δὲ πνεῦμα αἰώνιον» ¹. Ἡ δυσκολία εἶναι ἔτι μείζων εἰς ἄλλα παρεμφερῆ χωρία· π. χ.

Λουκ. 2,40 Τὸ δὲ παιδίον ἠϋξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι πληρούμενον σοφίας καὶ χάρις Θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτό. (Μεταφρ. ἐδυναμώνετο κατὰ τὸ πνεῦμα). Γρηγ. Εδὲ δ' γιὰλλι (sic) ². ῥίτεϊγ, ε φορτζόνειγ μὲ Σπίριτ, (Σ κεφαλαιῶδες), ἐμπούσειγ μὲ σοφί, ἐ δουρετί ἐ Περντίσε κε μπέ τέ.

Χριστ. νδε φρούμε τ' ἔκε μβλδ' ὄσθε με διτθρί ἐδὲ λιρί...

Φανόλης...νε Shpirt, dyke, u - mbushur mē urtesi, dhé hir.

Ἐνταῦθα ὅτε Γρηγόριος καὶ ὁ Φανόλης μετέφρασαν τὸ πνεῦμα διὰ τοῦ shpirt (ὁ Χριστ. fgyne = πνοή, πνεῦμα) συνωνύμου τῷ ψυχῇ, καὶ ὅταν ὁ λαὸς ἀκούη forcopej me Shpirt ἤτοι ἐνεδυναμοῦτο διὰ ψυχῆς (κατὰ λέξιν), οὐδὲν βεβαίως καταλαμβάνει. Καὶ ὅμως τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν πλέον ὑπὸ τῶν νεωτέρων ὀρθολογιστῶν ἀντιλεγόμενον, οἵτινες ἐνταῦθα στηριζόμενοι ἀρνοῦνται τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς ψιλὸν αὐτὸν ἐκλαμβάνοντες, οἱ ἀσεβέστατοι, ἄνθρωπον! ὅταν δὲ οὕτως ἀταλαιπώρως καὶ κακῶς τοῦτο μεταφράζηται ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν μεταφραστῶν. ἀντὶ τὰ πολεμῶσιν οὗτοι ὑποστηρίζουσιν ἀσυναίσθητως τὸν ἀνίερον ἐκείνων ἀγῶνα. τοσοῦτον δὲ ἐνταῦθα, ἡ ὀρθὴ ἀπόδοσις τῆς ἐννοίας κατὰ λέξιν εἶναι δυσχερῆς, ὥστε παραδόξως ἐν τῇ Λατ. μεταφράσει, τῇ λεγομένῃ Βουλγάτα (ἐπίσημον κείμενον τῆς ἁγ. Γραφῆς ἐν τῇ Λατ. Ἐκκλησίᾳ) ἡ λέξις «πνεύματι» παρελείφθη, καὶ ἔχει οὕτως τὸ ἐδάφιον puer autem crescebat, et confor-

φυτοῖς καὶ ζώοις, καὶ διὰ πάντων διήκουσα ἔμψυχός τε καὶ γόνιμος οὐσία». κατὰ δὲ τὸν Δημοσθένην καὶ ἡ ψυχὴ «τὰ τούτων πνεύματα ἀπηλλάγη τῶν οἰκείων σωματων» (1396,12), καὶ Εὐριπ. (Suppl. 533) «Ἀπῆλθε πνεῦμα μὲν πρὸς αἰθέρα, τὸ σῶμα δ' ἐς γῆν», κ. ἀ. ὡς π. χ. οἱ Στωϊκοὶ «φασὶ εἶναι τὸν Θεόν, πνεῦμα κατ' οὐσίαν» (Κλήμ. Στρομ. V. 591A). καὶ κατὰ τὸν Ἀντίπατρον «οὐσία Θεοῦ ἀεροειδής». Διογ. Λαέρτ. VII. 148.

¹ Παρὰ Pitra, Analecta sacra τόμ. II. σ. 205—6.

² Τὰ δύο ἄλλ ἐν τῷ δ' γιὰλλι δὲν ἐτέθησαν κατὰ λάθος, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔθος τοῦ μεταφραστοῦ, ὅπως διακρίνη τὰ θεῖα ὀνόματα ἢ διὰ διπλῶν γραμμάτων ἢ διὰ κεφαλαίων· ἐνταῦθα ἐφοβήθη ὁ εὐλαβὴς ἱεράρχης μήπως γράφων διγιάλι, ταυτίση τὸν θεάνθρωπον πρὸς κοινὸν παιδίον, ἀλλ' ἔπαθε ἀφάνταστον τι· διότι διὰ τῆς σημερινῆς τῶν // προφορᾶς ὑπείσχεταί εἰς τὴν λέξιν ὁ ἀντικείμενος τοῦ Χριστοῦ καὶ αἰώνιος πολέμιος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους!!!

tabatur, plenus sapientia, et gratia Dei erat in illo.¹ Ὁ Ζιγαβηνὸς² τὸ «πνεύματι» τῇ ἠνωμένῃ θεότητι, ἐρμηνεύει «πνεῦμα γὰρ καλεῖται, λέγει, καὶ ἡ θεότης. καὶ ἐπληροῦτο μὲν σοφίας, ὡς ἠνωμένον (τὸ παιδίον) τῇ σοφίᾳ· χάρις δὲ τοῦ ἠνωμένου αὐτῷ Θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτό, παιδαγωγοῦσα τοῦτο καὶ ἑυθιμίζουσα καὶ κατακοσμοῦσα»³. Ἡ ἀμηχανία, τοῦ Γρηγορίου ἐπὶ τῇ περιορισμένῃ σημασίᾳ τῆς λέξεως spirit ἐξεδηλώθη ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ ἑδαφίου: «ἐξέβαλε τὰ πνεύματα (τῶν δαιμονιζομένων) λόγῳ κ. τ. λ.» (Ματθ. 8,16), μεταβαλὼν τὸ πνεύματα εἰς te paurhite (=διαβόλους): «ἐἴ ντζίρ μὲ φγιαλέ βέτεμε τε παούδετε»· διότι ἐὰν ἤθελε μεταφράσει τὴν λέξιν ὡς πάντοτε spiritete, οἱ Ἀλβανοὶ θὰ ἤκουον, ὅτι ἐξέβαλε τὰς ψυχὰς τῶν δαιμονιζομένων, ἤτοι ἐθανάτωσεν αὐτούς! ⁴ (ὁ Χριστ. ἔχει φρούματ' ενδύρα = βρωμερὰ (ἐπὶ ἡθικῆς) πνεύματα.

Kurm, trup ἢ mish (=σῶμα, σὰρξ).

Ὁ αὐτὸς σάλος ἐπικρατεῖ παρὰ Χριστοφορίδῃ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως trup σῶμα. ἐναλλάσσεται αὕτη πρὸς τὸ mish κρέας. καὶ βεβαίως ἐπὶ τῆς σαρκὸς ἐνδείκνυται ἡ λέξις αὕτη, οὐχὶ ὁμως καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος, ὡς ἐν Ῥωμ. 1, 3 περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὅστις ἐγεννήθη ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα (Μετάφρ.).

Χριστ. περ βίριν⁵ εἰ τι κε λίνδι νγὰ φάρ⁶ Δαβίδιτ πας μίσιτ. (κατὰ λέξιν: περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὃν ἐγέννησε (sic) ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ τὸ κρέας (sic). ἀλλ' ἐγέννησεν ὁ Θεὸς κατὰ σάρκα τὸν Χριστόν!!! (διότι ὡς ὑποκείμενον τοῦ lindi, τὸ Perendia (= ὁ Θεὸς) λαμβάνεται ἐκ

¹ Biblia sacra Vulgatae editionis Sixti V. et Clementis VIII jussu recognita atque edita. edit. nova, Londini 1857. ² Προτιμῶμεν τοῦτον, διότι ἐξ ὅλων τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀρχαίων ἐρμηνευτῶν μᾶλλον προσεγγίζει τῇ γραμματικῇ ἐρμηνείᾳ, καὶ ὃν ὁ μὲν Richard Simon θαυμάζει διὰ τὴν κρίσιν καὶ ἀκρίβειαν, ὁ δὲ Βαρώνιος ἀποκαλεῖ accuratissimum Scriptarum interpretem, καὶ ὁ Φαβρίκιος τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ eximium opus. (βλ. πλείονα ἐν τοῖς Προλεγόμενοις τοῦ Α' τόμου τῆς ἐκδ. Φαρμακίδου σ. ιε' κ. ε.).

³ Ἐνθ' ἀνωτ. τόμ. Β' σ. 160—1.

⁴ Ὁ ἐπίσκοπος Φανόλης μετέφρασε τὰ Λειτουργικὰ βιβλία καὶ ἐξέδωκεν αὐτὰ ἐν Βοστώνῃ, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἠκολούθησε τῇ ἀπλότητι τῆς γλώσσης τοῦ Γρηγορίου καὶ Χριστοφορίδου, ἀλλ' ἠθέλησε νὰ εἰσαγάγῃ τὴν λογίαν γλώσσαν, τύπους αὐθαιρέτως σχηματιζομένους καὶ λέξεις ξένας καὶ ἀσυνήθεις. Εἰς τὰς περικοπὰς τῆς Κ. Δ. ἀκολουθεῖ μᾶλλον τῷ Γρηγ. ὅθεν ἐγραψεν εἰς τὸν Ἀπόστολον τῶν Θεοφανείων u arne qijëjte dhe pã shpirtin ë Perendise te zbrëse si pullump (Libre e te kremteve te medha te kishes orthodoxe kthyër nga greqishta prej priftit orthodox Fan S. Noli. (Boston, Mass. 1911) σ. 178). Τὸ κείμενον ἔχει «καὶ εἶδε τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ» (Ματθ. 3, 16) αὐτὸς δὲ μετέφρασε «καὶ εἶδε τὴν ψυχὴν τοῦ Θεοῦ»· διότι οἱ Ἀλβανοὶ τοῦτο ἀκούουσιν εἰς τὴν λέξιν spirit.

τῶν ἀνωτέρω. μεγαλητέρα βλασφημία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ! Ὁ Γρηγ. ἔχει τὸ ὄρθον πὲρ τὲ πῖρρ ἐτίγ, κὲ μόρρι κούρμ, ἔ οὐ λὲ γκα φάρδα ἔ Δαβίδιτ. Ἀλλὰ *kur m* καὶ *trur* ἐν τῇ καθημερινῇ τῶν Ἀλβανῶν γλώσση εἰσὶν ἐκφράσεις, αἵτινες παριστῶσι τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ ζωῇ, διὰ τὸ νεκρὸν σῶμα ἦτοι τὸ πτώμα, ὑπάρχει ἰδίᾳ λέξις *kufo me* (βλ. Λεξ. Χριστ. σ. 175) ἦτοι κοῦφον ἢ κούφιον, ἄνευ ψυχῆς, ὅπερ καὶ ἡ νέα ἑλληνικὴ κουφάρι λέγει, καὶ οὕτως ἔπρεπε νὰ μεταφρασθῇ τὸ σῶμα (ἐν Ματθ. 14, 12. 27, 58. Μάρκ. 10, 8. Ἰωάνν. 19, 31. 38, 40. 20, 12. Ἰουδ. 9. Λουκ. 17, 37. 23, 52, 55. καὶ Πράξ. 9, 40), ἔνθα σημαίνει τὸ νεκρὸν πτώμα. Παρὰ Λουκᾶ καὶ Παύλῳ (11, 34 Α'. Κορ. 12, 12) τὸ σῶμα σημαίνει τὴν σάρκα, πολλάκις δὲ ἐναλλάσσεται πρὸς αὐτήν¹.

Δημιουργία νέων λέξεων.

aerore, ψυχῆ. dhureti ἢ dhurate frymerore πνευματικὸν χάρισμα.

Πρὸς ἄρσιν τῶν ἀτοπημάτων τούτων καὶ τῆς ἀνιέρου διαφθορᾶς τῶν Γραφῶν πρέπει νὰ περιορισθῇ ἡ λέξις *shpirt* μόνον ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ ὁ λαὸς οὕτως ὁμιλεῖ καὶ οὕτως ἐννοεῖ αὐτήν. Βεβαίως ἠδυνάμεθα νὰ ἐπινοήσωμεν καὶ νέας λέξεις πρὸς ἀκριβῆ ἐκφρασιν τῶν θρησκευτικῶν ἐννοιῶν, ὡς γίνεται μάλιστα ὑπὲρ τὸ δέον νῦν ἐν Ἀλβανίᾳ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, εἰσαγομένων ἀθρόως δυστυχῶς ξένων λέξεων, ὄρων καὶ ἐκφράσεων, τελείως ἀκατανοήτων διὰ τὸν λαόν. Ἡ λ. ψυχῆ (Σανσκρι. *sru*, *sruhu* = φυσῶ) δηλοῖ πνοὴν ἢ ἀναπνοήν, ὅθεν καὶ ἡ Γραφή «καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς» (Γεν. 2, 7)² ἐντεῦθεν καὶ τὸ Λατ. *anima* (= ἄνεμος). καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος εἶπεν: «Ψυχὴ δ' ἐστὶν ἄημα Θεοῦ»³. Ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ὁ ἄνεμος λέγεται *ere* (ἀήρ).

¹ Περὶ τούτων βλ. Χρυσ. Παπαδοπούλου (νῦν ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν) Ἑρμηνευτ. σ. 40 - 41. Ἡ παλαιὰ Ῥουμανικὴ μετάφρασις ἔχει *truru*. ἐπομένως τὸ σῶμα Κυρίου *truru* *Domnului* (= τὸ πτώμα τοῦ Κυρίου!).

² Οὐχὶ τὸ ἐμφύσημα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ψυχῆ. τοῦτο ἐφρόνουν οἱ κακόδοξοι Μανιχαῖοι «τὴν ψυχὴν εἶναι μέρος Θεοῦ καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἀποσπασθεῖσαν» (Ἐπιφάν. Τόμ. Β' σ. 44 ἔκδ. Migne), ὡς καὶ ὁ Κέρδων καὶ ὁ Μαρκίων, ὁμοούσιον δὲ τῷ Θεῷ οἱ Πρισκιλλιανισταὶ *animam dicunt ejusdem naturae atque substantiae, cuius deus* (Augustin' de haeres. κεφ. 70). Ὁ Θεοδώρητος Κύρου ἀντιχρούων τούτους λέγει «Νοητέον δὲ τὸ ἐμφύσημα οὐκ ἐκροήν τινα πνεύματος ἐκ στόματος γενομένην (ἀσώματον γὰρ δὴ τὸ θεῖον καὶ ἀπλοῦν καὶ ἀσύνθετον), ἀλλὰ τὴν φύσιν αὐτὴν τῆς ψυχῆς, ὅτι πνεῦμά ἐστι νοερόν τε καὶ λογικόν» (Ἑλληνικῶν παθημάτων θεραπευτικὴ Ε' 78, 18, ἔκδ. Gaisford, Oxonii 1839 σ. 212).

³ Patr. Graeca Migne Τομ. 37, 446.

δυνάμεθα ὅμως, ἐν τῇ εὐκολίᾳ, ἣν ἔχει νῦν ἡ Ἑλληνική κατὰ τὸν σχηματισμὸν διαφόρων τύπων, νὰ σχηματίσωμεν παράγωγόν τι ἐκ τοῦ *e r g e* π. χ. *a e r g o r e* (= ἀερώδες, αἰθέριον). ἡ λέξις αὕτη ἐκφράζει ἀκριβῶς τὴν ἔννοιαν τῆς ψυχῆς¹. Ἄλλ' ἐὰν τὸ τοιοῦτον εἶναι λίαν δυσχερὲς εἰς ἐφαρμογὴν διὰ τὴν καθολικὴν χρῆσιν, ἣν κέκτηται ἡ λ. *sh p i r t*, νὰ καθιερωθῇ τοῦλάχιστον διὰ τὸ πνεῦμα τὸ *f r y m e* (ἐκ τοῦ *f r y m j*, πνέω ἀρχ. φρέω, καὶ φρένες τὸ διάφραγμα, τὰ ὄργανα τῆς ἀναπνοῆς, ὁ νοῦς) καὶ ἅγιον πνεῦμα *f r y m e e s h e n j t e* ἢ *s h e n j t e r u a r e*. τὸ πνεῦμα ὅμως, ὅταν δηλοῖ τὸ πνευματικὸν χάρισμα, τὸν ἅγιον πνεύματι καθαρισμὸν τοῦ πιστοῦ, ὡς ἐν ταῖς ἀνωτέρω εἰρημέναις περιπτώσεσι, δέον δι' ἄλλης λέξεως νὰ διακριθῇ ἀπὸ τοῦ πνεύματος δηλ. τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ τρίτου προσώπου τῆς ἁγίας Τριάδος. καὶ πρὸς τοῦτο, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει ἰδίᾳ λέξις, προτείνω τὸ *d h u r e t i* ἢ *d h u r a t i s h p i r t r o r e* ἢ *f r y m e r o r e*² (= πνευματικὸν χάρισμα Ῥωμ. 1,11), διότι, ὡς εἶδομεν, οὕτως ἐξηγήσαντο τὴν λέξιν οἱ θεῖοι ἐρμηνευταί. Πνεύματα ὡσαύτως λέγονται ἐν τῇ Κ. Δ. καὶ τὰ πονηρὰ πνεύματα, ἧτοι οἱ δαίμονες, καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν δόξαν τῶν τε ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τινων πατέρων τῆς ἐκκλησίας ταῦτα εὐρίσκονται ἐν τῷ ἄερι, δυνάμεθα πᾶν πονηρὸν πνεῦμα ν' ἀποκαλέσωμεν *e r g e s* (ἐκ τοῦ *e r g e* ἔρεβος,³ ὅπερ σημαίνει τὸν τοῦ σκότους ἐκπρόσωπον καὶ κοσμοκράτορα, τὸν σκότια πράγματα τοῖς ἀνθρώποις προξενοῦντα⁴. Δὲν φρονοῦμεν, ὅτι τόσῳ εὐχερῶς λύνονται τὰ σπουδαῖα ταῦτα προβλήματα, ἀπλῶς ἠθελήσαμεν, ἵνα νῦξίν τινα δώμεν τοῖς ἀγαστῶς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένοις, καὶ ἵνα δείξωμεν ὅτι «ἀρχὴ σοφίας ἢ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις» κατὰ τὸν Ἐπίκτητον, καὶ ὅτι «οὐ μικρὸν τὸ περὶ τῶν ὀνο-

¹ «Οὐσία Θεοῦ ἀεροειδῆς» ἢ ψυχὴ κατ' Ἀντίπατρον (παρὰ Διογ. Λαέρτ. III, 148.

² Παρὰ τοῖς Νοτίοις Ἑλλήνοισι καὶ δὴ τοῖς Μουσουλμάνοις συνήθης εἶναι καὶ ἡ λ. *x h a n e* ἐπὶ ψυχῆς καὶ δὴ ἐν τῇ ποιήσει καὶ τῇ καθημερινῇ ὁμιλίᾳ: *m e m o r r e x h a n e* (= μὲ πῆρες τὴν ψυχὴν), ἀλλ' εἶναι Τουρκικὴ, καὶ ἐὰν πᾶσαι αἱ ξέναι λέξεις πρέπει ν' ἀποκλείωνται κατὰ μείζονα λόγον αἱ Τουρκικαί, ὡς ἀποτρόπαιαι καὶ τὰ δεινὰ τῆς δουλείας ὑπενθυμίζουσαι. Εἶπον *a e r g o r e* τὴν ψυχὴν (καὶ οὐχὶ *e r g o r e*) καὶ πρὸς ἀντιδιαστολήν πρὸς τὸ *e r g e* ἢ *e r g e t* (= σκότος), καὶ διότι ὑπάρχει λέξις ἐν τῇ ἄνω Ἑλληνικῇ, ἔνθα ὁ ἄηρ λέγεται *a j r* (βλ. Χριστοφ. Λεξ.) καὶ οὐχὶ *e r g e*. Οὕτω ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλληνικῆς *Zogu I.* εἶπεν εἰς δημοσιογράφον ἐπισκεψάμενον αὐτὸν εἰς τὴν ἐξοχικὴν ἑπαυλιν «*jam i k e n a q u r n g a j e t a n e a j r i n e h a r e t*» (εἰμαι εὐχαριστημένος ζῶν εἰς ἀνοικτὸν ἀέρα, *Telegraf, Tirana 12 Aὐγ. 192*). ἐν χρήσει δὲ εἶναι σύνθετα ἐκ τοῦ *a e r g o*. π. χ. *a e r o p l a n*, *a e r o p o r* κττ. ἐν τῇ διαμορφουμένῃ γραπτῇ ἄλβ. γλώσσῃ.

³ Τὴν λέξιν εἶδομεν ἀνωτέρω παρὰ Γρηγορίου. εἶναι Τουρκικὴ ἐκ τοῦ ῥήμ. *d h u r o j* (δωροῦμαι) καὶ Γεγ. *d h u n e t i* τὸ δῶρον, ἀλλὰ παρὰ Γρηγ. καὶ *d h u r a t e*, ὡς καὶ νῦν λέγεται. Ἐκ τοῦ *s h p i r t* ἤδη ἐσχηματίσθησαν τοιαῦτα ἐπίθετα π. χ. *k e n a q e s i s h p i r t e r o r e* πνευμ. εὐχαριστήσις, *b a s h k i m s h p i r t e r o r e* πνευμ. ἔνωσις. ⁴ Ἐντεῦθεν καὶ ἐν ταῖς νεοελλ. παραδόσεσι λέγεται ἄερικὸν πᾶσα ἐκδήλωσις τοῦ πονηροῦ πνεύματος ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. τὸ ἐρυσίπελας π. χ. λέγεται ἀνεμοπύρωμα καὶ ἀερικόν.

μάτων τυγχάνει ὄν μάθημα» κατὰ Πλάτωνα¹. οὔτε ἄλλως τε ἀποδεχόμεθα «ὄνόματος ὁρθότητα εἶναι ἐκάστω τῶν ὄντων φύσει πεφυκυῖαν»², εἰδότες ὅτι πάντα τὰ ὄνόματα εἶναι «ξυνθήκη καὶ ὁμολογία». Αὐτὴ ἡ λέξις *πνεῦμα*, ἢ τοσοῦτον ἱερά καὶ ὑψηγόρος παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς, κατ' ἀρχὰς παρ' Ἑλλησιν ἦν ταυτόσημος τῷ ἀνέμῳ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη³.

3. *Περὶ τοῦ ὄρου Λόγος fjale.*— Ἐν ἀρχῇ γε *berpara* (Γρηγ.), *γε berpara herese* (Χριστ.), *γε me te pare, ne kryet ἢ kryebari* (τὸ ὁρθόν).— Λόγος, ὄρος φιλοσοφικὸς καὶ θεολογικὸς, ἀλλαι σημασίου τῆς λέξεως.— Σύγχυσις ἐν τῇ Ἀλβ. μεταφράσει.— Ἡ γνώμη τοῦ *Berger de Xivrey* νὰ εἰσαχθῇ τὸ *Logos* ἀντὶ τοῦ *Verbum*.— Ἡ φραγκομανία τῶν Ἀλβανῶν.— *Θᾶνες Thanes* ἐκ τοῦ *them*, ὅθεν καὶ τὸ Ἀθάνα ἢ *Ethana*, ἢ ὁρθὴ τοῦ Λόγος μετάφρασις.— Τί ἐσυμβόλιζεν ἢ Ἀθηνᾶ.— Τί σημαίνει τὸ Παλλὰς Ἀθήνη ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.— Τὰ σύμβολα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ ἑλλην. θρησκείᾳ.— Τὰ ὄνόματα τῶν Θεῶν Πελασγικά, ἐρμηνεύονται διὰ τῆς Ἀλβανικῆς.— Αἱ ἐκ τοῦ *them* γλῶσσαι παρ' Ἑσυχίῳ ἀποδεικνύουσι τὴν ταυτότητα τοῦ θ' ἑλλην. καὶ πρὸς τὸ *th* Ἀλβανικόν.

Ἰωάνν., 1,1. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος.
Γρηγ. Κ ἐ περ πάρα ἴσ Φ γ ιά λλ ια, ἐ Φ γ ιά λλ ια ἴσ μ ἐ Π ερ ν τί ν ε π ά σ κ ε, ἐ Φ γ ιά λλ ια ἴσ Π ερ ν τί.

Χριστοφ. Κ ἐ περ πάρα χ ἐ ρ ε σ ε ἴσ τ ε Φ ιά λ α κ τ λ.

Ge berpara. «Τὸ τῆς ἀρχῆς ὄνομα πολυσήμαντόν ἐστιν» λέγει ὁ Ζιγαβηνός⁴. Αἱ νεοελληνικαὶ μεταφράσεις ἔχουσιν «εἰς τὴν ἀρχήν». ἀλλ' ἐνταῦθα τὸ ἐν ἀρχῇ (μετὰ τοῦ ἦν) δὲν σημαίνει τὸ κατ' ἀρχάς, (ὅπως ἐν τῇ Γενέσει τὸ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν), ἀλλὰ τὴν αἰδίον τοῦ Θεοῦ λόγου ὑπαρξιν κατὰ τὴν τῶν πατέρων ἐρμηνείαν, ἦτοι ὅ,τι καὶ τὸ «ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς»⁵. Εἰς τὸ σημαινόμενον τοῦτο οὔτε κἂν προσεγγίξῃ τὸ *berpara* (= ἔμπροσθεν ἢ πρῶτα), ὅπερ κεῖται ἀεὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὕστερον· ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ ὑπαρξις θεωρεῖται ὑπερεπέκεινα καὶ ὅλως ἄσχετος πρὸς πᾶν χρονικὸν σημεῖον, ὅθεν καὶ αἰδίος καὶ ἄχρονος λέγεται ὁ Θεός⁶.

¹ Κρατύλ. I, 2. ² αὐτ. I, 1. ³ Ἄνεμος οὐδὲν ἐστι πλὴν ἀήρ πολὺς ῥέων καὶ ἀθρόος, ἅμα καὶ πνεῦμα καλεῖται, Περὶ κόσμου κεφ. 4. Ὁ δὲ Σουΐδας, πνεῦμα ὅστις καινόν (Ἰεζεκ. 11, 19), οὐ τὸ πανάγιον, ἀλλὰ τοῦ λογικοῦ τὴν ὁρμὴν λέγει.

⁴ Ἐνθ' ἀνωτ. (ἔκδ. Φαρμ. Β' σ. 412. ⁵ Α' Ἰωάνν. 1, 1.

⁶ Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἀνέγων που, ὅτι ἀσεβεῖς τινες ἠρώτησαν τὸν ἱερόν Ἀβγουστινον, τί ἔκαμνεν ὁ Θεὸς πρὸ τῆς πλάσεως τοῦ κόσμου; «ματαία ἐρώτησις

«αὐτὸς γὰρ οἰκείαν ἑαυτῷ καὶ πρέπουσαν τῇ ἑαυτοῦ αἰδιότητι προσηγορίαν ἐξεῦρεν, ὄντα ἑαυτὸν ὀνομάσας, «ἐγὼ γὰρ εἰμι, φησιν, ὁ ὢν»¹. Διὰ ταῦτα προσφυστέρων θὰ ἤρμοζεν ἢ τὸ *qe me te pare ἢ me pare*, ἢ μᾶλλον τὸ *ne kryet, kryepari*, ὅπερ εἶναι ἄσχετον πρὸς πᾶν χρονικὸν σημεῖον².

Fjala ὁ Λόγος, λέξις, ὁμιλία, ὅθεν καὶ τὸ Λεξικόν, *Fjalore*. (ἐκ τοῦ *flas* = ὁμιλῶ, καὶ *foles* ὁ ῥήτωρ). Οὕτω διὰ τῆς πεζοτάτης καὶ τετριμμένης λέξεως *fjale* ἀντικατεστάθη ἡ ἱερωτέρα, ὑψηλοτέρα καὶ μυστικοπαθεστέρα λέξις τῆς *K*. Διαθήκης, περὶ ἧς τόμοι ὀλόκληροι ἐγράφησαν, ἵνα τὸ πολυσήμαντον τῆς ὑπερφουῦς ἐννοίας παρασταθῇ.

Ἡ λέξις λόγος ἦν ἐν χρήσει ὡς ὄρος φιλοσοφικὸς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν. Ὁ Ἡράκλειτος πρῶτος ὠνόμασε λόγον τὸν νοῦν τὸν διέποντα τὸ σύμπαν, ὅστις δημιουργεῖ καὶ μετασχηματίζει τὰ πάντα. καθ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἔχει τὴν λέξιν ὁ Ἐμπεδοκλῆς ὡς «ὄρθον λόγον». Λόγος σπερματικῆς ὑπὸ τῶν Νεοπυθαγορείων ἐλέγετο ἡ μονάς· οἱ δὲ Στωικοὶ λόγον σπερματικὸν λέγουσι τὴν κοσμικὴν ἀρχὴν, καθ' οὗς ψυχὴ τοῦ κόσμου εἶναι ὁ λόγος. Ἐν τῇ Σοφίᾳ Σολομῶντος ὁ λόγος εἶναι ταῦτόσημος τῇ σοφίᾳ, καὶ εἶναι τὸ πρόσωπον, δι' οὗ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον. Ἡ περὶ τοῦ λόγου διδασκαλία παρὰ Φίλωνι τῷ Ἰουδαίῳ διήκει δι' ὄλου τοῦ συστήματος αὐτοῦ. Οὗτος διδάσκει, ὅτι αἱ ἀσώματοι δυνάμεις καὶ ἡ ψυχὴ συνάπτονται διὰ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ὅστις εἶναι ἐνδιάθετός τε καὶ προφορικός. Δύο εἶναι αἱ πρῶται τοῦ ὄντος δυνάμεις, ἡ ἀγαθότης (ἡ χαριστικὴ τε καὶ ποιητικὴ), καθ' ἣν ἐκοσμοπλάτει, καὶ ἡ προσαγορεύεται Θεός, καὶ ἡ ἀρχὴ καθ' ἣν ἄρχει καὶ ἐπιστατεῖ τοῦ γινομένου, ἢ προσονομάζεται κύριος, καὶ ἥτις εἶναι ἡ βασιλικὴ καὶ κολαστήριος δύναμις. Ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν δυνάμεων τούτων ἐγκαθίδρυται ὁ θεῖος λόγος, ὡς μεσάζουσα τοῦ Θεοῦ δύναμις, ἢ ἡ ὑψίστη, ὁ κύριος, ὁ ὑπερέχων αὐτῶν³. Διὰ τοῦ Φί-

ἀπεκρίθη· διότι ὁ Θεὸς ἅμα τῷ κόσμῳ ἐδημιούργησε καὶ τὸν χρόνον. ἐκτός τούτου ἀνάγκη πιστεύειν καὶ μὴ ἐρευνᾶν τὰ ἀνεξερεύνητα».

¹ Βασιλ. κατὰ Εὐνομ. Λογ. β' σ. 51 τοῦ Β' τόμου τῆς ἐν Παρισ. ἐκδ. 1618.

² Ἡ μὲν φράσις *ne kryet* (εἰς τὴν ἀρχὴν) σημειοῦται ὑπὸ τοῦ Χριστοφορίδου ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς Ἀλβ. γλώσσης (Ἀθῆναι, 1904) ἐν λ. *krue*, ἥτις κυρίως σημαίνει κεφαλὴν, ὅθεν καὶ *krice e pare* (sic, κεφάλαιον πρῶτον) ἔχει ὁ Γρηγ. ὡς καὶ ὁ Χριστοφ. ἐντεῦθεν καὶ *Kricezotis* (= κυρίαρχος), ὄνομα κύριον. ἡ δὲ φράσις *qe me te pare* σημαίνει τὸ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς. εἰς δὲ Λουκ. 1, 2 ὁ Γρηγ. τὸ «ἀπ' ἀρχῆς» μεταφράζει *qe krie herese*, καὶ ἐν 21,9, Ἰω. 8,7, Πραξ. 3,26, Ῥωμ. 1,8, τὸ πρῶτον μεταφράζει ὁ Γρηγ. *protopare*, ὁ δὲ Χριστ. *me perpara*, ἐν Πρεμετῇ *protohere*. πρβλ. τὸ Τσαμικὸν *protoene* πρωτοφανές (*προφαντὸν*) Hahn II, 130.

³ Πλείονα περὶ τοῦ λόγου βλ. Max Heinze, *Die Lehre vom Logos in der griechischen Philosophie*. Oldenburg 1872, 8ον σ. XIV, 336.

λωνος λοιπόν ἐγένετο γνωστή ἡ λέξις κατὰ τὴν μεταχριστιανικὴν ἐποχὴν, διὰ δὲ τῶν ἐν Ἐφέσῳ Ἑλληνιστῶν διεδόθη εἰς τοὺς χριστιανικοὺς κύκλους, ληφθεῖσα (ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὄροι ἐξ ἐθνικῶν τε καὶ Ἰουδαίων) εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν χρῆσιν· διὸ καὶ ὁ Ἰωάννης οὕτως ἀναφέρει τὴν λέξιν, ὡσεὶ ἐπρόκειτο περὶ γνωστοῦ ὄρου. Περὶ τῆς θεολογικῆς αὐτοῦ ἐνταῦθα σημασίας ὁ Ζιγαβηνὸς λέγει τὰ ἑξῆς: «ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ λόγου, πολυσήμαντόν ἐστιν· ἰδιοτρόπως δὲ νῦν σημαίνει τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Λέγεται γὰρ Λόγος, ὡς ὁ θεολόγος λέγει Γρηγόριος, ὅτι οὕτως ἔχει πρὸς τὸν πατέρα, ὡς πρὸς τὸν νοῦν ὁ λόγος, οὐ μόνον διὰ τὸ ἀπαθὲς τῆς γεννήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ συναφὲς καὶ τὸ ἐξαγγελτικόν· «πάντα γὰρ, φησὶν, ὅσα ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς ἀνήγγεila ὑμῖν». τάχα δ' ἂν εἴποι τις, ὅτι καὶ ὡς ὄρος πρὸς τὸ ὀριζόμενον κτλ.»¹ Ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης μόνον παρὰ τῷ Ἰωάννῃ εὔρηται ἡ λέξις ἐνταῦθά τε καὶ ἐν Ἐπιστ. Α' 1, 1, καὶ Ἀποκ. 19, 13 «ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς ὃ ἐθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς» (Γρηγ. per fjale te jatece· ὁμοίως σχεδὸν καὶ Χριστοφ.), «καὶ κέκληται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ» (Γρηγ. fjala e Pereandise. οὕτω καὶ Χριστοφ.).

Ἀναφέρομεν ἐνταῦθα ἄλλας τρεῖς τὰς σπουδαιότερας σημασίας τῆς λέξεως λόγος ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ· π. χ. 1) Ματθ. 8, 16 ἐξέβαλε τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ 12, 37 ἐκ τῶν λόγων σου δικαιοθήσῃ. 2) Πράξ. 12, 24 ὃ δὲ λόγος τοῦ Θεοῦ ηὔξανε καὶ ἐπληθύνετο πρὸς καὶ λόγος τοῦ Κυρίου, λ. τῆς σωτηρίας, λ. τῆς χάριτος, λ. τοῦ Εὐαγγελίου κτλ. ἐν οἷς δηλοῖ τὴν θείαν ἀποκάλυψιν. 3) Πράξ. 19, 40 ἀποδοῦναι λόγον (= ἀπολογεῖσθαι). Καὶ ἐν ταῖς τρεῖσι τοιαύταις περιπτώσεσιν ὁ Γρηγ. ἔχει τὴν αὐτὴν λέξιν fjale. καὶ ἠθέλησε μὲν νὰ διακρίνη τὴν διαφορὰν γράψας διὰ κεφαλαίου καὶ λλ τὴν λέξιν Φγιάλλια ὁ Λόγος (ὅπερ δὲν ἐμιμήθη καὶ εἰς τὰ δύο παράλληλα χωρία, ἐνῶ ὁ Χριστοφ. καὶ εἰς τὰ τρία γράφει Φιάλια), ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲν σημαίνει. τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ Ὑιὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ συγγέεται ἐν τῇ μεταφράσει πρὸς τὸν κοινὸν λόγον τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Berger de Xingey, ὃ ἐν εἰδικῇ μονογραφίᾳ ἐξετάσας τὰς Λατινικὰς καὶ Γαλλικὰς μεταφράσεις κατὰ πόσον στοιχοῦσι τῇ ὀρθότητι τῶν ὑψηλῶν ἐννοιῶν τοῦ ἀρχετύπου, ὡς πρὸς τὸν Λόγον παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς: «Quant au mot Λόγος, il prend dans l' Evangile une telle extension mystique, qu' on ne peut espérer de rencontrer dans le français un équivalent d' un sens aussi multiple, aussi fécond; et peut-être, pour constater notre impuissance, en ne recourant pour ce terme lá á au-

¹ Ἐνθ' ἄνωτ. Β' σ. 412. Περὶ τῶν διαφορῶν τῆς λέξεως ἐρμηνειῶν παρὰ τε τοῖς Ἀνατολικοῖς καὶ Λατικοῖς συγγραφεῦσι καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ βλ. ἐν ἐκτάσει παρὰ Meyer, ἐνθ' ἄνωτ. Handbuch über das Evangelium des Iohannes (Göttingen 1862) ⁴ σ. 47 - 55.

cun mot de notre langue, vaudrait-il mieux écrire en lettres française Logos, que de passer par la latin Verbum pour arriver au mot Verbe; expression qui offre d' ailleurs l' inconvenient d' acceptions toutes différentes, puisqu' elle s' applique au ton de la voix ou à désigner, en grammaire, une des parties du discours»¹. Καὶ ὅταν εἰς τὴν πλουσιωτέραν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, τὴν Γαλλικὴν, τὴν καταστᾶσαν ὄντως κλασσικὴν διὰ τε τὴν χάριν καὶ τὴν εὐχέρειαν πρὸς ἔκφρασιν καὶ τῶν λεπτοτέρων διανοημάτων καὶ τῶν πλέον ἁσημάντων τοῦ πνεύματος ἐκδηλώσεων, προτείνεται ἡ διατήρησις τῆς λέξεως τοῦ ἱεροῦ κειμένου, μηδεμιᾶς εὐρεθείσης λέξεως, ἵνα περιλάβῃ τὴν μυστικοπαθῆ ἔννοιαν καὶ ἔκτασιν τοῦ ὅρου Λόγος, τί εἴπωμεν περὶ τῆς Ἀλβανικῆς τῆς μόλις χθιζᾶ τε καὶ πρωιζᾶ γραφῆν τε καὶ φιλολογίαν γνώσης! ² Καὶ ἐὰν ἐν πάσῃ ἄλλῃ ἐπιστήμῃ καθιερώθῃ ὡσεὶ διὰ διεθνοῦς νόμου ἡ κοινότης τῶν ἑλληνικῶν ὅρων ³, ἐν τῇ τῶν θείων πραγμάτων ἐπιστήμῃ κατὰ μείζονα

¹ Étude sur le texte et le style du Nouveau Testament, (Paris, 1856) σ.71 - 72.

² Ἡ ἔρευνα τῶν διαλέκτων θὰ πλουτίσῃ καὶ τὴν Ἀλβανικὴν. Οἱ τῆς Ἑλλάδος Ἀλβανοὶ ἔχουσι ἀντὶ τοῦ fiale καὶ τὸ kshill συνήθως ἐπὶ ἔρωτος. Ὁ Meyer ἐν Albanesische Studien V (Βιέννη 1896) σ.43-45, ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς κεφ. τοῦ Εὐαγγελίου ἐν Ἀλβ. μεταφράσει Ματθ. 8, 5 - 13, 28 - 34, 9, 1 - 7, 27 - 35, Ἰω. 1. 2, 1 - 25. 3, 1 - 15, 22, 19 - 25 καὶ τὸ τῆς Β' Ἀναστάσεως. Τὸ Ἰω. 1, 1 μεταφράζεται ὧδε: Heren e pare ish kshilli, e kshilli ish nde Perendi (σ. 15). ἐν τῇ Γεγικῇ τὸ kshille=συμβουλῆ.

³ Ἐξαιρέσειν τοῦ κανόνος τούτου ποιοῦνται παραδόξως οἱ πολλοὶ τῶν Ἀλβανῶν δημοσιογράφων, οἵτινες ἀντὶ νὰ λαμβάνωσιν ἐκ τοῦ ἀνεξαντλήτου θησαυροῦ τῆς Ἀλβανικῆς, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ τῆς ἑλλ. γλώσσης, ὡς σύμπας ὁ πεπολιτισμένος κόσμος πράττει, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προτιμῶσι τὰ Φράγκικα. εἰς τοιοῦτον δὲ βαθμὸν ἡ φραγκομανία ἐκυρίευσεν αὐτούς, ὥστε δυστυχῶς ἡ Ἀλβανικὴ γλῶσσα ὁσημέραι καθίσταται ἀδιάγνωστος καὶ ἀκατανόητος! Ὀλίγα πρὸς. ἐκ τῶν Ἀλβανικῶν ἐφημερίδων τῶν μᾶλλον συντηρητικῶν πρὸς ἀπόδειξιν: afati i çaktuem per oferta—nje kontroll mbi adjudikimin—eksistenca e nje minoriteri — incedenti ne seksionin' e prefekturës së Korçes — formalitetet per daljen e nje dekret-ligje. Ἰδοὺ καὶ περικοπὴ ἐξ ἐγκυκλίου τοῦ Ὑπουργ. Συμβουλίου ἀπὸ 30 Ἰουλ. 1928 Asambleja konstituante si sudstancat e idealit dhe te vullnetit t' and asht e ngarkueme me misionin ma te shenjte te historise kombtare dhe do t' i hedhi definitivisht themelit ma te forta t' instituteve shtetnore. Εἶναι ζήτημα ἐκ τῆς περιόδου ταύτης, ἣτις ὁμολογουμένως παρουσιάζει ἀκραιφνέστερον λεκτικόν, ἐὰν ἐννοῇ 5 - 6 λέξεις ὁ λαός. Διὰ ταῦτα καὶ ἄλλα χεῖρω συχνὰ βλέπει τις ἐν ταῖς στήλαις τοῦ Τύπου διαμαρτυρίας ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, ὅτι οὐδὲν ἀντιλαμβάνονται ἐκ τῆς τοιαύτης γλώσσης· (βλ. ἄρθρον τοῦ ἐξ Ἑλβασανίου Κ. Κοσι, ὑπὸ τὸν τίτλον: C'na shtrengon qe te perdorim fiale te huaja.? (Τί μᾶς ἀναγκάζει νὰ μεταχειριζώμεθα ξένας λέξεις. Ἐφημ. Telegraf, Tiranë 25 Μαΐου 1927). Πόσον ἀπλῆ, πόσον σαφῆς ἦν ἡ γλῶσσα τῶν πρώτων ἁλβανικῶν ἐφημερίδων! καὶ ὡς πρὸς. φέρω τὴν Bashkimin i Kombit τῆ 1908 ἐκδιδομένην ἐν Μοναστηρίῳ ὑπὸ τοῦ σεβαστοῦ πατριῶτου Fehim bej Zavalani, ὅστις καιρῶς θλίβεται, ὡς μοὶ ἔλεγε πρὸ ὀλίγου, διὰ τὴν διαφθορὰν τῆς γλώσσης. Ἐξαιρέσειν ποιεῖ ἡ Demokratia τοῦ Ἀργυροκάστρου γραφομένη διὰ χεῖρὸς παλαιμάχου δημοσιολόγου καὶ διαπρεποῦς πατριώτου τοῦ ἱατροῦ

λόγον ἐπιβάλλεται τὸ τοιοῦτον. Ἄλλως παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς Ὀρθοδόξοις Ἀλβανοῖς εἶναι συνήθης ἡ λέξις *λόγος*, χρῆται δὲ ταύτη καὶ αὐτὸς ὁ Γρηγ. Ματθ. 12, 36 δὲ *τε ἄπενε λογαρι πέρο τε ντε δίτε τε* *Φιουκίμιτ.* (ἀποδώσουσι λόγον), *logaz* (= λόγος) παρὰ τοῖς Ἰταλοαλβανοῖς (βλ. *Rondinella* τοῦ *Μαργκνιανί*. Ταῦτα λέγω καὶ ὑποστηρίζω ἄλλ' ἐάν τις ἐξ ἄκρου σωβινισμοῦ ἀγόμενος, ἤθελε ζητήσῃ ἄλλην Ἀλβανικὴν λέξιν πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ *fi ale* προτείνω ὡς μᾶλλον κατάλληλον τὸ *Θᾶπες*, *Thānes*, ἣτις εἶναι ἐν χρήσει ἐν συνθέσει *parathānes*, *parathānese* (= προφήτης, προφητῆς), *parathem* (= προφητεύω) ¹. καὶ ὁ πρόλογος μετεφράσθη εἰς *parathenje* ². εἶναι δὲ παράγωγον ἐκ τοῦ *θέμ* ἢ *them* λέγω καὶ *para*, *πρό* ³.

Παρέκβασις ⁴.

Τὸ ῥῆμα *them* ἢ *thom* φημί, λέγω σχετίζεται, ὡς εἶπομεν, πρὸς τὴν παλαιοπερσικὴν ῥίζαν *thah* καὶ *thas* ὁμιλῶ. τούτου τὸ γ' πρόσ. *thatis* (*thah - a tij*) εὐρίσκεται ἐν σφηνοειδέσιν πολλάκις ἐπιγραφαῖς.

Ὡς μετοχὴ τοῦ ῥήμ. *them* ὑπάρχει τὸ *e thāne* τὸ πεπρωμένον, καὶ ἐπιθετικῶς *i thāni*, *e thāna* (Τοσκ. *i theni*, *e thena*), λεγόμενα ἐπὶ πεφημισμένων προσώπων ἥτοι *σοφῶν* ἄλλὰ τὸ *e thena*, *e thāna* σημαίνει καὶ ὁ λόγος ⁵. Ἐκ τούτου τοῦ *e thāna* (ἢ κάλλιον) Ἐθάνα (= ἡ σοφῆ) παράγεται τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, οὗ ὁ Δωρικὸς τύπος εἶναι Ἀθάνα, καὶ ὄπερ, ὅπως καὶ τὰ πλεῖστα ὀνόματα τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν θεῶν, τυγχάνουσιν ἄχρι τοῦ δεῦρο ὄντα ἀνετυμολόγητα. Ἐὰν πιστεύσωμεν εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου τὰ τῶν θεῶν ὀνόματα «παρὰ Πελασγῶν Ἕλληνες

κ. Γ. Μέξη η. Λοιπὸν ἔναντι τοσαύτης πληθώρας ξενικῶν λέξεων δὲν θὰ ὑπάρχη θέσις δι' ἐν τοσοῦτον πανυπέριτον ὄνομα;

¹ Βλ. Χριστοφ. Λεξικὸν ἐν λ. *parathem*.

² Τὴν λ. πρῶτος ἔγραψεν, ὡς νομίζω, ὁ *Naim Frashari* ἐν *Iliade e Omiric*. (1896 Βουκουρέστιον).

³ Τὴν ῥίζαν *θέμ*, *them* εὐρίσκομεν ὡς *θέμ* εἰς τὸ *θέμις* = λόγος, νόμος, δίκαιον, πρβλ. ὡς *θέμις* = ὡς λόγος ᾄδεται. Οἱ ἐτυμολόγοι παράγουσιν αὐτὸ ἐκ τοῦ τίθημι! Ἐκ τοῦ *them* παρὰ τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ Ἀλβανοῖς ὑπάρχει ἐν χρήσει τὸ ῥηματικὸν *thānes* καὶ δηλοῖ τὸν λέγοντα (ἢ προλέγοντα), τὸν ὑποκριτὴν βλ. *Fr. Rossi*, *Vocabolario della lingua Epirotica* (οὕτω λέγεται ἡ ἄλβανικὴ συνήθως παρὰ τῶν Ἰταλῶν) *Italiana*. (Roma 1875). τὸ *them* ἀπαντᾶται καὶ ὡς *tham*. σημαίνει δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὸ πεπρωμένον· π. χ. *u ragua e thena*, *eu be djali mbret* ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν καὶ ἐγένετο ὁ παῖς βασιλεὺς (*Ha hn*, ἐνθ' ἄνωτ. II 168).

⁴ Θὰ συγχωρήσῃ μοι ὁ ἐπιεικὴς ἀναγνώστης τὴν μικρὰν ταύτην παρέκβασιν πρὸς ἀπόδειξιν περὶ τῆς καὶ ἐν Ἑλλάδι χρησιμότητος τῆς Ἀλβανολογίας, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη διδασκομένης ἐν τοῖς ἐπισημοτέροις, εὐρωπ. Πανεπιστημίοις (βλ. *Midhat Frashari*, *Katedhrat e gjuhese shqipe ne vende te huaj dhe albanologjija*, ἐν *Diturija* Τόμ. II (1927) σ. 161 - 166.

⁵ *Ha hn*, *Albanesische Studien I* (Wien 1853) σ. 253.

ἐξεδέξαντο ὕστερον» (2, 52). Οὗτοι κατ' ἀρχὰς κατόκουν περὶ τὴν Δωδώνην¹ ὅθεν καὶ τὸ μαντεῖον τοῦτο «νενομίσται ἀρχαιότατον τῶν ἐν Ἑλλησι χρηστηρίων εἶναι» (αὐτ.). ἐντεῦθεν καὶ ὁ ἥρωσ Ἀχιλλεὺς εὐχόμενος τὸν Πελασγικὸν ἐπικαλεῖται Δία:

Ζεῦ ἄνα, Δωδωναίε, Πελασγικέ, τηλόθι ναίων
Δωδώνης μεδέων δυσχειμέρου· ἀμφὶ δὲ Σελλοί
σοι ναίουσιν ὑποφῆται, ἀνιπτόποδες, χαμαιεῦναι².

Ἡ Ἀθηνᾶ, τὸ σύμβολον τῆς παρθενίας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἦτο θεὰ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς σοφίας, (τῆς συνετῆς ῥώμης), καὶ κατὰ τὸν μῦθον, ὃν ἐν ἐκτάσει ἐκτίθησιν ὁ Ἡσίοδος³, ἐξῆλθε πάνοπλος ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ Διὸς διαρραγέντος ὑπὸ τοῦ Ἡφαίστου διὰ πελέκως· ὅθεν καλεῖται Παλλὰς Ἀθήνη⁴, καὶ τριτογένεια⁵. Τὰ δύο ταῦτα ἐπίθετα σαφηνίζουσι τὸ περιεχόμενον τοῦ μύθου ἀκριβῶς ἐξηγούμενα.

Παλλάς. Ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ὑπάρχουσιν αἱ λέξεις *pa l s e* μυελός, ὅπερ καὶ *pa l c e* λέγεται, *pa s* ῥήγνυμι, ῥαγίζω καὶ *pe l l e s* (ἢ *pl l e s*) ὁ ἐκτινασσόμενος, ὁ γεννηθεὶς, ὁ πῶλος. «πῶλους· τοὺς νέους καὶ τὰς νέας καὶ τὰς παρθένους» Ἡσύχιος⁶. Τὸ τελευταῖον εἶναι μετοχὴ τοῦ ῥήμ. *pe l l* γεννῶ, ἐξ οὗ *pe l a* ἡ φορβὰς ἦτοι ἡ γεννῶσα⁷.

¹ Ἡπειρωτικὸς Τόμορος ἢ Τομορίτσα. ἐν Ἀργυροκάστρῳ *du dun* εἶδος περιστρωῶς.

² Ἰλιάδ. Π 232 - 235. Οἱ Πελασγοὶ κατὰ πάγκοινον μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων, καὶ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην τῶν νεωτέρων εἶναι οἱ σημερινοὶ Ἀλβανοὶ (βλ. τοῦ ἐμοῦ ἀξιοτίμου φίλου καὶ μαθητοῦ εἰς τὴν Ἀλβανικὴν ἱατροφιλοσόφου Ἰακώβου Θωμοπούλου τὰ «Πελασγικά, ἦτοι περὶ τῆς γλώσσης τῶν Πελασγῶν — ἀρχαῖαι Πελασγικαὶ ἐπιγραφαὶ Λήμνου, Κρήτης, Λυκαϊκῆς, Καριαικῆς, Ἐτρουσκικῆς, Χετιτικῆς ἐρμηνευόμεναι διὰ τῆς σημερινῆς Πελασγικῆς Ἀλβανικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀθῆναι 1912, 8ον σ. ρα', 870). Ὁ μακ. Καρολίδης ἀπεκάλεσε τὸ ἔργον τοῦτο, «μεγάλην ἀξιόλογον καὶ ἀξιανάγνωστον πολυμαθῆ πραγματείαν» (Παγκοσμ. Ἱστορ. Δ' Ἀθῆναι 1929 σ. 316). ἄλλοι δὲ ἀπεπειράθησαν νὰ συσχετίσωσι τοὺς Πελασγοὺς πρὸς τοὺς Ἀραβας βλ. Pan (=Gabriel Meksi) *Pelasget a rjedhen nga Arabet?* (Minerva, Tiranë 15 Οκτ. 1933 σ. 8-9).

³ Θεογον. 886 ἔ. καὶ Ὑμν. εἰς Ἀπόλλ. 308.

⁴ Ἰλιάδ. Α 78, Ὀδυσ. α 125 κ. ἄ.

⁵ Ἰλ. Δ 515, Θ 39 καὶ Ὀδ. γ 378.

⁶ «Ἐκ παραχρήσεως πρὸς τὸ εὐστομώτερον παρήχθησαν εἰς φαύλην σημασίαν τὸ *παῖς*, *παλλακὴ* καὶ *παλλακίς*. . . ». Ἰ. Οἰκονομίδης, Λοκρ. γραμμ. 6,84.

⁷ Ἐντεῦθεν καὶ Πέλλη ἢ Πέλλα, ἡ περιώνυμος πάλαι τῆς Μακεδονίας πρωτεύουσα, σημαίνει εὐφορον γῆν, ὡς εἶναι καὶ σήμερον ἡ ὑδατόρρυτος ἐκείνη χώρα. Ὁ Sturzius, *de dialecto Macedonica* κτλ. (Lipsiae 1838), σ. 45, δέχεται τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ὀύπιανοῦ, καθ' ἣν «πέλλης τὸ χρώμα, ὃ ἐστὶ τεφρῶδες!» ὅπερ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ὑποστηρίζουσιν. Τὸ *pe l l* συνδέεται καὶ πρὸς τὸ *πέλω* (= διατελῶ ἐν κινήσει ὑπάρχω, δίδωμι) ἐντεῦθεν τὸ *πέλωρ* = ἐξάσιον πρᾶγμα ἢ τέρας, (μέση λέξις): *Ζεὺς πέλωρ* (Ἀθην. 14, 640 Α). Κατὰ ταῦτα τὸ Παλλάς σημαίνει καὶ ὑπερφύεσ τέρας ἦτοι *πέλωρ*. (τὸ *πέλω* εἰς τὴν Ἀλβ. ἐγένετο *pe l l*, δι' ὑγράνσεως τοῦ *e* πρβ. *λέγω*, τὸ λέγω νῦν ἐν Ἡπειρῳ). Ἡ Ἀλβανικὴ διέσωσε τὰ ὑγρά φωνήεντα, ἄπερ δὲν

Τριτογένεια. Ὁ Σουτῖδας λέγει: «τριτογενής ἡ Ἀθηνᾶ . . . ἐπεὶ τρίτωνα τὴν κεφαλὴν οἱ Ἀθαμᾶνες λέγουσιν» (Ἀθαμανία, χώρα Ἰλλυρίας Στέφανος). Ἐν τῇ νῦν Ἀλβανικῇ trut ἐγκέφαλος, καὶ παρ' Ἰταλοαλβανοῖς ὁ νοῦς, τὸ δὲ β' συνθετικὸν τῆς λέξεως τριτογένεια εἶναι γεντ, καὶ g j e n t ἄλβανιστὶ σημαίνει ὑπαρξιν¹. Κατὰ ταῦτα Παλλὰς Ἀθηνᾶ καὶ τριτογένεια σημαίνουν εἰς τὴν Ἀλβανικὴν κατὰ λέξιν ἡ σοφία ἡ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ (τοῦ Διὸς) ὑπάρχουσα, ὁ λόγος ὁ διαρρηξίας τὸν ἐγκέφαλον, ἥτοι ἡ ἐκδήλωσις τοῦ θεοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ὁ γεννηθεὶς λόγος, ἡ μήτις. Καὶ κατὰ τὰς τρεῖς ταύτας ἐρμηνείας τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς σημαίνει μίαν τοῦ Διὸς ὑπόστασιν ἢ τὴν φύσιν αὐτοῦ ὑπὸ ἄλλην μορφήν ἐμφανιζομένην καὶ δρωσαν ἐν ἀνθρώποις², ἥτις, «ἀμήτωρ, οὐ μετέχουσα θήλεος»³, ἀγνή καὶ ἀμemptos, εἶναι ἡ ἀκτινοβολοῦσα τοῦ ὑπάτου τῶν θεῶν ἐν τῷ κόσμῳ δύναμις, ἡ τῆς συνέσεως καὶ σοφίας προσωποποιήσις, ἡ ὡς *Μέντωρ* (Ἀλβ. mentar νουνεχῆς) ἐμφανιζομένη καὶ χειραγωγοῦσα τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰς δυσχερείας τοῦ βίου. Οὕτως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλλ. ἐποχῇ παραδόξως εὐρίσκομεν ἐν τῷ ζῳφῷ ἐκείνῳ τῆς εἰδωλομανίας τοὺς τύπους καὶ τὰ σύμβολα τῶν μετὰ ταῦτα ἐν τῷ Χριστι-

δηλοῦνται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ. τὸ ἐπανέρχεται εἰς τὸ p e l a, ἀόρ. p o l l a, ἐξ οὗ τὸ πῶλος Λατ. puella.

¹ gjendja παρὰ Χριστοφ. ἐν Κ. Διαθ. ὁ λαός, καὶ νῦν ἡ κατάστασις, ἡ ὑπαρξίς.

² Ὅτι εἶναι ὑπόστασις τοῦ Διὸς ἡ Ἀθηνᾶ βλ. Γ. Κωνσταντίδου Ὀμηρ. θεολογία (Κωνσταντινούπολις 1876) σ. 107.

³ Τοῦτο λέγει ὁ Πλάτων ἐν τῷ Συμποσίῳ περὶ τῆς οὐρανιας Ἀφροδίτης Ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο παράγεται ἐκ τοῦ ἄλβανικοῦ a f r e και d i t e ὁ πλησίον τῆς ἡμέρας, καὶ οὕτω ἐλέγετο κατ' ἀρχὰς ὁ ἑωσφόρος ἢ ἔσπερος, καὶ κατὰ προσωποποίησιν ἡ θεᾶ. αἱ ἐτυμολογίαι τῶν ἀρχαίων ἐκ τοῦ ἀφρός—δύω, = ἡ ἀβροδίατος καὶ ἡ ἀφροσύνη, εἶναι προχειρολογία. Οἱ νεώτεροι λέγουσιν Αἰγυπτιακὸν τὸ ὄνομα, ἀλλ' οὐδὲν ἀποδεικνύουσιν. Ἐν τῇ Ἀλβανικῇ (Ἀργυροκ.) ὑπάρχει ἡ φράσις me perzihete hylli συναντᾶται μοι ὁ ἀστήρ, ἐρῶμαι. Ἦρα, θεᾶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς ἀτμοσφαιρας τῆς ζωογόνου καὶ σκοτεινῆς. Ἀλβ. hega ἢ ega ὁ ἀήρ. κατὰ δὲ τὸν Πλάτωνα «ἴσως μετεωρολογῶν ὁ νομοθέτης τὸν ἀέρα Ἦραν ὠνόμασεν ἐπικρυπτόμενος» (Κρατ. 404C). Κατὰ ταῦτα ὁ Ζεὺς εἶναι ὁ γεννῆτωρ, ὁ πατήρ, Ἀθηνᾶ ὁ λόγος, ὁ υἱός, καὶ Ἦρα τὸ πνεῦμα, ἥτοι ὡς προεικόνισμα ἔχομεν ἐνταῦθα τὸν τύπον τῆς ἁγ. Τριάδος. Ὁ Ὀμηρος παναρχαίας ποιητικὰς λέξεις ἀναφέρει εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν θεῶν ὅθεν καὶ ὁ Ἀλβανοῖταλὸς γλωσσολόγος Camarda ταύτην τὴν προσηγορίαν ἀπένειμεν εἰς τὴν Ἀλβανικὴν (βλ. Καρολίδη, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 201, ἐνθα καὶ ἐτυμολογίαι τινὲς ἑλληνικῶν λέξεων ἐκ τῆς Ἀλβανικῆς). Παρὰ Ηαhη (ἐνθ' ἄνωτ.) εὐρίσκω τὴν σημείωσιν, ὅτι ἐν τῇ Ἀμαλθείᾳ τῆς Σμύρνης (12 Ἀπριλ. 1846) ἐδημοσιεύθη πραγματεία, περὶ τῆς ἐκ τοῦ Ἀλβ. e t h e n a παραγωγῆς τῆς Ἀθηνᾶς. Τὴν θεωρίαν ταύτην ἐπικυροῖ πλήρως καὶ μῦθος περὶ τῆς γεννήσεως τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Δωδώνῃ σωζόμενος εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, καὶ ἐν ᾧ ἡ Ἀθηνᾶ καλεῖται Θένω καὶ Ἀθένω παρὰ τοῖς Λιάπηδες (βλ. Ζώτου Μολοσσού Ἱστορία Ἠλείου καὶ Ἀλβανίας τόμ. Α' Ἀθῆναι 1905 σ. 55). Ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα Παλλὰς, ὡς Παλλᾶσα ἐσώθη ἐν τῇ Ὠρυκίᾳ τῆς Ἠλείου τοῦ αὐτοῦ Ἠπειρ. Μελέται Δ' σ. 196).

ανισμῶ ὑπερφυῶν ἀποκαλίψεων τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων. «πάντες οὖν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, λέγει ὁ Ἀλεξανδρεὺς Κλήμησ, οἱ θεολογήσαντες βάρβαροί τε καὶ Ἕλληνες, τὰς μὲν ἀρχὰς τῶν πραγμάτων ἀπεκρύψαντο, τὴν δὲ ἀλήθειαν αἰνίγμασι καὶ συμβόλοις, ἀλληγορίαις τε αὐτὰ καὶ μεταφοραῖς, καὶ τοιοῦτοισὶ τισὶ τρόποις παραδεδώκασιν, ὅποια καὶ παρ' Ἕλλησι τὰ μαντεῖα καὶ ὁ γε Ἀπόλλων ὁ Πύθιος λοξίας λέγεται»¹.

4. Νομίσματα καὶ μέτρα: ἔσχατον κοδράντην βαροῖ gjithe (= ἐπλήρωσε πάντα). Ἀσσάριον aspre. — Δίδραγμα καὶ κῆνσος harac. — Κόρος mate (χοιλόν). — Μόδιον shirik. Ῥάκος ἀγναφον mballome te ra lare. — Ἀῖρει τὸ πλήρωμα do te gjere anet (= δὴ ἀνοίξῃ τὰ ἀκρα). Πονηρός i lige (= κακός). — Ἡ ἐρμηνεία τῶν Πατέρων. — Ἐκλε-

¹ Στρωμ. Ε'. κεφ. 4 § 21 (ἔκδ. Klottz) τόμ. III σ. 17. Τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην περὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ ὀνόματος Ἀθηνᾶ εἶχον ἐπεὶ τῷ 1910 εἰς τὸν κ. Θωμόπουλον, ὅστις καὶ ἀνέγραψε 2-3 γραμμὰς περὶ τούτου (ἐνθ' ἀνωτ. 471). ἀνεκοίνωσα δὲ συγχρόνως καὶ εἰς τὸν καθηγητὴν μου κ. Χατζιδάκη, ὅστις μοὶ εἶπεν, ὅτι πρέπει γὰρ ἀποδείξω, ὅτι τὸ ἀλβανικὸν th ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς πρὸς τὸ ἐλληνικὸν θ. Καίτοι γομίζω, ὅτι τὰ ἀνωτέρω δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην τοιαύτης ἀποδείξεως, διότι ἡμεῖς ἐκλαμβάνομεν τὴν λέξιν Πελασγικὴν, ἐν τούτοις εὐκόλως ἀποδείκνυται, ὅτι τὸ th τοῦ Ἀλβ. them, thashe, thane προφέρεται ὁμοίως καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ π. χ. ἐκ τούτου, ὡς εἶπομεν, προέρχεται τὸ θέμις (= λόγος). πλὴν τούτου ἔχομεν τὰς ἐξῆς γλώσσας παρ' Ἡσυχίου (τινάς καὶ ὁ κ. Θωμόπουλος ἐσημειώσατο, εἰς ὃν καὶ παραπέμπω, ἐπειδὴ δὲν ἔχω ἐνταῦθα τὴν μεγάλην ἔκδοσιν τοῦ Ἡσυχίου). π. χ. θεῖται· ᾄδεται, λέγεται (Ἀλβ. thohete, thuhete, καὶ thuate σ. 593), θωύσσειν· βοᾶν, κηρύσσειν, θούπος, ὁ λόγος, ἐκ τῆς ῥίζ. thom (Ἡσύχ. μικρὰ ἔκδ. τοῦ Schmidt. Jenae 1867 σ. 734), θωτάζει· ἐπαίξει, χλευάζει (αὐτ. 746, Ἀλβ. thote=λέγει κτλ.), θαζόμενος· σκώπιων (ἐκ τῆς ῥίζ. tham Ἡσύχ. σ. 713), θάοντα· διδάσκοντα, θεωροῦντα (Ἡσύχ.). ὁ Herwerden ἐν τῇ β' ἔκδ. τοῦ Lexicon Graecum supplementum et dialecticum (Lugduni Bat. 1910 Τόμ. Α' σ. 654) κακῶς ποιήσας διέγραψε τὸ διδάσκοντα κτλ. Ἀλλὰς λέξεις ἀπὸ θ ἀρχομένας καὶ μετὰ τοῦ θ παραληφθεῖσας παρὰ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης γλώσσης συνέλεξεν ὁ κ. Θωμόπουλος (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 828-9). Οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὑποστηρίζεται ἡ ἡμετέρα ἐτυμολογία. Καὶ οὕτως ἀπαλλασσόμεθα τῶν παραδόξων ἐτυμολογιῶν τῆς λ. Ἀθηνᾶ (βλ. Pauly-Wissowa, Real-Encyclop. (1896) τόμ. II σ. 2007), ἐνθα ἄλλοι μὲν παράγουσιν ἐκ τοῦ vadh, ἄνθος, Ἀττική, θάω θήλυς κτλ. ἄλλος ἐκ τοῦ Αἰγυπτ. Νηίθ (!), ὁ δὲ Krüger ἐκ τοῦ θενᾶ (=σκέπτεσθαι) καὶ αἰθᾶν (= ἰσχύς). Ἕλλην δὲ τις ἐπλησίασεν ὀπωσοῦν τῷ ὀρθῷ παραγωγῶν ἐκ τοῦ ἀλβ. ka καὶ them ἔχει λόγον. Τοιαῦτά τινα καὶ τὰ περὶ τοῦ Παλλᾶς ἀποτολούμενα, ἅς ἀπορρίπτων ὁ Dümmler παράγει ἐκ τοῦ παλάκη (!) καὶ παλλικάρης (!) Ὅμοιοι εἰκασιολογίαι ἐξηνέχθησαν καὶ διὰ τὸ τριτογένεια, ἅς προχείρως βλέπει τις ἐν τῷ Ὀμηρ. Λεξικῷ τοῦ Πανταζίδου ἐν λέξει. κατὰ δὲ τὸν Εὐστάθιον «διὰ τὸ τρία ἐκ τῆς φρονήσεως ἀποτελεῖσθαι (τὸ εὖ λογιζέσθαι, τὸ λέγειν καλῶς καὶ τὸ ὀρθῶς πράττειν). διὰ τὸ ἐκ τῆς τριτοῦς, ὃ ἐστι κεφαλῆς, τοῦ Διός, ἢ ἐν τρίτῃ μηνός ἢ παρὸ Τρίτονα Διβυκὸν ποταμὸν γεννηθῆναι», (σ. 696, 37. βλ. καὶ εὐρετήριον ἐν λ. πρβλ. καὶ Lobecq, Aglaophamus I, 157).

πη κυρία, mbi Eklektine zopjete. — Πώς ἐκκλησιάζον τὸ ἐκλεκτὴ κατὰ τοὺς δοκίμους τῶν Ἑρμηνευτῶν. — Πρεσβύτερος plak.

Ματθ. 5, 26... σὲ νούκε δὲ οὐ τε δάλτζ ἀτέγε γερρά σὰ τὶ παφουὰτζ φίθε. Μετάφρ. δὲν θέλεις εὔγει ἀπ' ἐκεῖ, ἕως ὅπου νὰ πληρώσης ὡς καὶ τὸ ὕστερον λεπτόν, ὅπερ ὁ Χριστοφ. ἀκριβέστερος πρὸς τὴν μετάφρασιν ἐρμηνεύει aspren e funçime. ὁ δὲ Γρηγ. gjera sati raguas gjithe ἕως νὰ πληρώσης τὰ πάντα. Ἄλλ' ἀμφοτέροι ἀστοχοῦσι τελείως εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ὀρθοῦ, διότι τὸ ἀρχέτυπον ἔχει: ἕως οὐ ἀποδῶς τὸν ἔσχατον κοδράντην. κοδράντης δὲ δὲν εἶναι οὔτε λεπτόν οὔτε ἄσπρον, ὡς οἱ τοῖς Διαμαρτυρομένοις ὑπουργοῦντες μετέφρασαν· κατὰ γὰρ τὸν εὐαγγελιστὴν Μάρκον «λεπτὰ δύο ἐστὶ κοδράντης» (12, 42), ἄπερ ἡ πτωχὴ χήρα ἔροψεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ. Τὸ δὲ χωρίον τοῦτο ἰδοὺ πῶς ἔχει παρὰ Γρηγ. «Ε σὶ οὐ κιάς νιέ φρούα ἔ βέ, ἔ βάρφερε βουῦρι δι ἄσπρε, κε ἔστε νιέ κοδράντ. Μετάφρ. δύο φύλλαις, ἡ ὁποία εἶναι τὸ τέταρτον τοῦ ἄσπρου. ὁ δὲ Χριστόφ. ἔχει χόδι δυ τε ἰμετα (λεπτὰ), δο με θένε νε κοδράντ. Καὶ τρίτον παράδειγμα αὐθαιρεσίας καὶ διαστροφῆς τῶν πραγμάτων ὡς πρὸς τὰ νομίσματα:

Ματθ. 10, 29: οὐχὶ δύο στρουθία ἄσσαρίου πωλεῖται Γρηγ. Νούκε σίτενε δὶ ζόϊ φπὲρ νε ἄσπρε; Μετάφρ. δὲν πουλοῦνται δύο πουλῖα διὰ ἓνα ἄσπρον; ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστοφ. οὐ ἡ μετάφρ. ἔχει ἄσάριον, ashpre μετέφρασεν. τὰ δίδραχμα δὲ καὶ τὸν κῆνσον ἡ μετάφρασις ὀνομάζει διὰ μιᾶς λέξεως χαράτζι! (Ματθ. σ. 17, 24-25.). Οὕτω ὡς πρὸς τὸ νομισματικὸν σύστημα ἐπικρατεῖ παρ' ἀμφοτέροις τοῖς μεταφρασταῖς τελεία σύγχυσις, καὶ τὸ ἐν νόμισμα λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ ἄλλου, ὅπερ εἰς οὐδένα συμβαίνει προκειμένης δοσοληψίας, καὶ ὅμως εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν ὑπόθεσιν οὐδεμία φροντίς, προσοχὴ οὔτε ἡ ἐλαχίστη! Τὸ αὐτὸ δὲ παρατηρεῖται καὶ ὡς πρὸς τὸ μετρικὸν σύστημα· π. χ. Λουκ. 16, 7 ἔκατὸν κόρους σίτου (Μετάφρ. κοιλὰ), Γρηγ. νιέ κίντ μάτεσε φρούρε. Ἄλλὰ mate εἶναι πᾶν μέτρον, ὁ δὲ κόρος εἶναι 30 μόδια. προτιμώτερον νὰ ἔλεγεν αὐτὸν shinik, ὡς κακῶς ἀλλαχοῦ μεταφράζει τὸ μόδιον. παρὰ τοῖς Ἑλληνοαλβανοῖς διεσώθη ἡ Βυζ. λέξις metritik (μετρικὸν) = πρὸς 1/2 κοιλὸν Κωνσταντινουπόλεως.

Mbalome te paliare e te pafekuarë.

Ματθ. 9, 16. Οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· αἴρει γὰρ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου καὶ χειρόν σχῖσμα γίνεται.

Γρηγ. Ε ντονέ νιερὶνούκε κέπ κούρδε μπὶ θοπε τέ βγιέτερε μπαλόμε τε παλιάρε ἔ τέ πὰ φερκούρε, σὲ ἀγιό δο

τὲ γκρόρε ἀνετ ἔ δόπεσε βγιέτερε ἔ δο τε πένετε μελίκ-
ξετε τε τζγιέρετε.

Χριστ. Εδὲ ασ νδονέ νδ'κε βε άρνε πελχ'δ'ρε τε ρε μβι δό-
βε τε βιέτερε' σεπσὲ χέκ τε μβδ'δ'δριτ' εασαῖ νγα δόβεja,
εδέ τε γρίσδριτε βένετε με τε κεκ.

Ὁ Γρηγ. ἐνταῦθα εἶχεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ἀρχέτυπον καὶ τὴν μετάφρασιν, ἥτις ἔχει ὡδε: «καὶ οὐδὲ κανένας βάλλει μπάλωμα ἀπὸ πανὶ ἄτρι-
βον εἰς φόρεμα παλαιόν· διατὶ τὸ μπάλωμα τὸ καινούριον παίρνει
ἀπὸ τὸ παλαιὸν καὶ γίνεται χειρότερον σχίσμα». Ἄγναφον ἢ ἄκναφον τὸ
ἄγναμπτον ἢ ἄκναμπτον (ἐκ τοῦ α καὶ γνάπτω ἢ κνάπτω), δηλοῖ ξέω καὶ
λέγεται περὶ τοῦ ἐξεσμένου μαλλίου, καὶ σημαίνει τὸ ἄξεστον καὶ ἐπομέ-
ως τὸ σκληρόν¹, καὶ οὐχὶ τὸ ἄπλυτον τε παλιὰτε Ὁ Χριστ. ἔχει arpe
peliute te re (παρανόσεις) κατὰ τὸν Λουκᾶν «ἐπίβλημα ἱματίου
καινοῦ» (5, 36). ὁ Γρηγ. do te ngrere anet. οὕτω ἐρμηνεύει τὸ
παίρνει ἀπὸ τὸ παλαιὸν (= αἶρει τὸ πλήρωμα). ὁ Χριστ. ἔχει τε
mbushurit τὸ πλήρωμα. πλήρωμα δὲ τὸ ἀναπλήρωμα τὸ δι' οὗ
ἀναπληροῦται τὸ κενὸν τοῦ ἱματίου, ἥτοι τὸ ἐπίβλημα καὶ ἐμβάλωμα².

Shpetona navet nga i liqu. (ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ).

Ματθ. 6, 13. Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ
ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Γρηγ. Ἐδὲ μὸς νὰ λεσ'ότς νέβει ντὲ ντονὲ πειρασμό.
(Χριστ. νγάσιε), πὸ σπετόνα νάβει γκά ἰ λίφου. (οὕτω καὶ ὁ
Χριστ). Τὸ χωρίον τοῦτο ἀποδεικνύει, ὅτι οἱ μεταφρασταὶ εἶχον ἐν ὄψει
καὶ ἄλλην μετάφρασιν, ἥτις, ὅπως καὶ ὁ Βάμβας, εἶχεν «ἀλλὰ ἐλευθέρωσε
ἡμᾶς ἀπὸ τὸ κακόν», διότι αἱ προκείμεναι μεταφράσεις ἔχουσιν: ἀπὸ
τὸν πονηρόν. Ἡ ἐρμηνεία «ἀπὸ τὸ κακόν» εἶναι ἐναντία τῇ
καθολικῇ παραδόσει, καθ' ἣν πονηρὸς εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν τοιοῦτος,
ὁ Σατάν. οὕτω ἐνῶ ὁ Ματθ. ἔχει ἀλλαχοῦ (13, 19) «ἔρχεται ὁ πονηρός», ὁ
μὲν Μᾶρκος ἔγραψεν «ἔρχεται ὁ Σατανᾶς» (4, 15), ὁ δὲ Λουκᾶς «ἔρχεται
ὁ διάβολος» (8, 12). Καὶ ἅπαντες οἱ πατέρες οἱ τὴν Κυριακὴν προσευχὴν
ἐρμηνεύσαντες οὕτως ἠρμήνευσαν πονηρόν τὸν διάβολον «ὡς ἐκ προαιρέσεως
ἔχοντα τὴν πονηρίαν» κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον³. «πονηρὸς δὲ ὁ ἀντι-
κείμενος δαίμων, ἀφ' οὗ ῥυσθῆναι εὐχόμεθα» λέγει ὁ Ἱεροσολύμων Κύριλ-

¹ Ἐντεῦθεν κατὰ τὸν Ἀλεξ. Κλήμεντα «ἡ στερεὰ ἐσθῆς καὶ μάλιστα ἡ
ἄγναφος ἀποστέγει τὸ θερμὸν τὸ ἐν τῷ σώματι» (Παιδαγ. ἐκδ. Η α s e Τόμ. Α' σ. 286, 31.

² Βλ. Ν. Δαμαλᾶ, Ἑρμην. εἰς τὴν Κ. Διαθήκην τόμ. Β' (Ἀθῆναι 1892) σ. 705.

³ Ὁμιλία, ὅτι οὐκ ἔστιν αἰτιος τῶν κακῶν ὁ Θεὸς τόμ. Α' σ. 430.

λος¹. Ὁ δὲ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος «δοκεῖ μοι, φησί, πολυτρόπως τε καὶ διαφόρως ὁ Κύριος τὸν κακὸν ὀνομάζειν, κατὰ τὰς τῶν πονηρῶν ἐνεργειῶν διαφορὰς πολυωνύμως αὐτὸν ἀποκαλῶν, διάβολον, βεελζεβούλ, μαμμωνᾶν, ἄρχοντα τοῦ σκότους, ἀνθρωποκτόνον, πονηρόν, πατέρα ψεύδους² καὶ ἄλλα τοιαῦτα».

Mbe Eklektine zopjene (Μετάφρ. εἰς τὴν κυρίαν Ἐκλεκτήν). Β' Ἰωάνν. 1, 1. Ὁ πρεσβύτερος ἐκλεκτῆ κυρία καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῆς. Μετάφρ. Ὁ πρεσβύτερος εἰς τὴν κυρίαν ἐκλεκτήν, καὶ εἰς τὰ παιδιὰ της.

Γρηγ. Οὕνε πλιάκου μπε Ἐκλεκτίνε ζόνενε, εδέ μπέ δγι-
ελμ τὲ σάϊγ. . .

Χριστ. ὄνε πλάκδ μβε Ζόνεν' ε σγέδδρε εδέ μβε τε bijt'
ε ασάϊ.

Ἀμφότεραι οἱ νεοελλ. μεταφράσεις ἔχουσιν ὁ πρεσβύτερος, ὅπερ μετεφράσθη διὰ τοῦ ρλακν. εἰς τὴν Ἀλβανικὴν ἢ λέξις ρλακ σημαίνει καὶ τὸν γέροντα καὶ τὸν πρωτόγερον τοῦ χωρίου, ὥστε κατὰ ταῦτα εὐδοῦται τῇ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐκδοχῇ τῆς λέξεως, καθ' ἣν πρεσβυτέρους ἔλεγον καὶ τότε οἱ ἄει νεώτεροι τοὺς προβεβηκότας τὴν ἡλικίαν, καὶ δὴ οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας τοὺς πρεσβυτέρους αὐτῶν διδασκάλους, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ μοναχοί, καίτοι πολλάκις νεαρῶτατοι, ὑπὸ τῶν λαϊκῶν σεβασμοῦ ἔνεκεν ἀποκαλοῦνται γέροντες. ἐν δὲ τοῖς Πατριαρχείοις οἱ τῶν μεγάλων μητροπόλεων πρωτοκάθεδροι Συνοδικοί, οἱ ἄλλοτε ipso jure ισόβιοι τοιοῦτοι, *Γέροντες* τιμητικῶς ὀνομάζονται. Ὁ Οἰκουμένιος λέγει: πρεσβύτερον δὲ μόνον ἑαυτὸν ἠξίωσε καλέσαι, ἥτοι ὅτι γηραιὸς ὢν ἤδη ἔγραψε ταύτας³, ἢ ὅτι καὶ ἐπίσκοπον καλῶν ἑαυτὸν διὰ τοῦ πρεσβυτέρου, εἰωθότος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων φέρεσθαι τοῦ ὀνόματος τοῦ πρεσβυτέρου, ὡς καὶ ἀπὸ τῶν Πράξεων δῆλον. . . . »⁴.

Ἀκολουθήσας ὁ Γρηγ. τῇ ἀθλία νεοελλ. μεταφράσει, καὶ οὐχὶ τῷ πρωτοτύπῳ, ἐξέλαβεν ὡς κύριον ὄνομα τὸ ἐπίθετον *ἐκλεκτή*. Ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐρμηνευτῶν καὶ ὁ Οἰκουμένιος ἀμφιταλαντεύεται καὶ λέγει «ἐκλεκτὴν δὲ ἢ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος ἢ ἀπὸ τῆς περὶ ἀρετὴν φιλοτιμίας καλεῖ»⁵. Ἄλλ' ὁ

¹ Κατηχ. Μυσταγωγ. Ε' σ. 244 ἔκδ. Παρισ. 1540.

² Περὶ εὐχῆς Κυριακῆς λογ. Ε' τόμ. Α' σ. 752.

³ Μόνον εἰς τὴν Β' καὶ Γ' καλεῖ ὁ Ἰωάννης ἑαυτὸν πρεσβύτερον.

⁴ Ἐξηγήσεις εἰς τὰς Πράξ. τῶν Ἀποστ. καὶ εἰς τὰς Ἐπιστ. τοῦ Παύλου ἔκδ. Φαρμακίδου, Τόμ. Δ' (Ἀθῆναι 1844) σ. 398 πβλ. Πράξ. 20, 17 μετεκαλέσατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας.

⁵ Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 398.

ἐκ τῶν ἀρίστων τυγχάνων διὰ τε τὴν σαφήνειαν καὶ τὸ περιεκτικὸν τῆς ἑρμηνείας Εὐθύμιος ὁ Ζιγαβηνὸς θεωρεῖ ἀνωνύμως ἐνταῦθα προσαγορευομένην τὴν κυρίαν. «ταύτην ὁ πρεσβύτερος, λέγει, γράφει *κυρία* τε καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῆς»¹. Ἄλλα καὶ αὐτὴ ἡ φύσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διδάσκει, ὅτι ἡ φράσις ἐκλεκτῆ κυρία ἐπέχει θέσιν προσφωνήσεως, ἔνθα τὸ κυρία ὡς μετουσιαστικὸν προσδιορίζεται ἐπιθετικῶς ὑπὸ τοῦ ἐκλεκτή. τοῦτο δὲ τοσοῦτον ἀληθὲς εἶναι, ὥστε οἱ πλείους τῶν ἀρχαίων κωδίκων φέρουσι διὰ κεφαλαίου τὸ Κυρία, ὡς ἐξέδοτο καὶ ὁ Tischendorf, ὅστις ὑποσημειοῦται, ὅτι καὶ ἡ Συριακὴ μετάφρασις ἔχει *Kyriae* κατὰ τὴν τοῦ Schaafii ἔκδοσιν, ὁμοίως καὶ τὴν τοῦ White. οὗτος μάλιστα παρατηρεῖ, ὅτι πρόκειται περὶ κυρίου ὀνόματος². Ὅτι δὲ ἐπίθετον εἶναι τὸ ἐκλεκτὴ καὶ οὐχὶ κύριον ὄνομα, ἀποδεικνύει καὶ τὸ τελευταῖον ἐδάφιον τῆς ἐπιστολῆς «ἀσπάζεται σε τὰ τέκνα τῆς ἀδελφῆς σου τῆς ἐκλεκτῆς», ἥτοι ὁ Ἰωάννης διαβιβάζει πρὸς τὴν ἐκλεκτὴν κυρίαν καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς τῆς ἐκλεκτῆς ἀδελφῆς αὐτῆς. (πρβλ. τὸ Α' Πέτρο. 5, 13 ἀσπάζεται ὑμᾶς ἢ ἐν Βαβυλῶνι συνεκλεκτῆ). Ἐὰν δὲ ἐν τέλει, ἐπιστεύετο ὡς κύριον ὄνομα τὸ ἐκλεκτῆ, θὰ ἐπεκράτει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς βαπτιστικὸν, ὅπως πάντα τὰ τῆς ἀγ. Γραφῆς ὀνόματα³.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἡ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ ΑΠΟ ΔΟΓΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ ΚΑΙ ΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ.

1. Ὁ μεταφραστὴς ὡς ὄργανον Θεοῦ.— Σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὴν Γραφήν.— Παραδείγματα κακῆς μεταφράσεως.— Τὰ οὐσιώδη σφάλματα.

Ἐκ τοῦ προηγηθέντος, ὡς ἐν εἵδει προπαιδείας Ἑρμηνευτικῆς τῶν Γραφῶν, μέρους, νομίζω ὅτι κατενοήθη ἀρκούντως ἡ σπουδαιότης τοῦ ἔργου τοῦ μεταφραστοῦ. ἐκ δὲ τῆς προηγηθείσης συγκριτικῆς ἐργασίας ἡμῶν ἐγένοντο ὀπωσοῦν γνωσταὶ αἷ τε ἀρεταὶ καὶ ἐλλείψεις τῶν ἡμετέρων

¹ N. Καλογερά, Ἑρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ' Ἐπιστ. τοῦ Παύλου καὶ εἰς τὰς Ζ' Καθολικὰς τόμ. Β' (Ἀθῆναι 1887) σ. 639. Ὁ Cassiodorus 136 λέγει *Johannes senior, quoniam erat aetate provector, electae dominae scribit ecclesiae filiisque eius, quos sacro fonte genuerat.* (Παρά Tischendorf, *Novum Testamentum Graece* κτλ. editio octava critica major Τόμ. II (Lipsiae 1872) σ. 346. * αὐτ. 345.

³ Καὶ ὁ Δαμαλᾶς θεωρεῖ ὡς ἐπίθετον τὸ ἐκλεκτῆ, τὸ δὲ κυρία οὐχὶ ὄνομα γυναικός, ἀλλὰ τῆς Ἐκκλησίας (Ἐισαγωγή σ. 556).

μεταφραστῶν. Εἶπομέν τινα ἀνωτέρω περὶ τῆς θεολογικῆς προπαρασκευῆς καὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ μεταφραστοῦ τῶν Γραφῶν, οὐκ ὀκνήσομεν δὲ νὰ παρουσιάσωμεν ἐνταῦθα καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐκ τοῦ παραδείσου τῶν πατερικῶν λόγων ἀνθη, χάριν τῶν συμπατριωτῶν ἡμῶν, παρ' οἷς τυγχάνει γνωστὴ τοῖς πᾶσιν ἢ σπάνις ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ἵνα κατάδηλον γένηται, ὅτι οὐ τοῦ τυχόντος τὸ ἔργον τοῦ μεταφράζειν τὰς ἁγίας Γραφάς. Τὸ κύριον γνώρισμα τούτων, ἀπὸ παντὸς ἀνθρωπίνου πνευματικοῦ προϊόντος διακρινομένων, ἐστὶν ἡ θεοπνευστία, ὥστε καὶ πᾶς ὁ βουλόμενος ἀλλαις λέξεσι νὰ παραστήσῃ τὴν ἀλήθειαν ταύτην οὐδόλως ἐκτελεῖ ἔργον ἀτομικῆς παραγωγικότητος, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ ὄργανον γίνεται, τὸν λόγον αὐτοῦ δι' ἀνθρωπίνων μέσων διαβιβάζων τῷ κόσμῳ. Διὰ τοῦτο ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πρὸς τῆ τῶν Γραφῶν ἀνεγνώρισε καὶ τὴν τῶν ἱερῶν συγγραφέων, κατὰ τινος δὲ καὶ τὴν τῶν μεταφραστῶν θεοπνευστίαν, (ἢ πάντως τὴν θεϊαν ἐπιστάσιαν), ἐποπτεύουσαν ἐν τῷ ἔργῳ καὶ προφυλάττουσαν αὐτοὺς ἀπὸ πάσης πλάνης καὶ διαστροφῆς τῆς ἀληθείας. Τούτου ἕνεκα καὶ ὁ μεταφραστὴς δέον, ἵνα ἦ ἀνὴρ θεοφορούμενος. «μόνος δὲ καὶ πᾶς ὁ ἐν Χριστῷ σοφὸς τὸν εἰρμόν πάντα ἀποδόψῃ ἂν τῶν μετ' ἐπικρύψεως εἰρημένων ἐν ταῖς προφητείαις, πνευματικὰ πνευματικοῖς συγκρίνων, καὶ κατασκευάζων ἀπὸ τῆς συνηθείας τῶν Γραφῶν ἕκαστον τῶν εὐρισκομένων»¹. Μετὰ πάσης ὅθεν προσοχῆς καὶ εὐλαβείας δέον ἀρτίως προπαρασκευασθεῖς, ἵνα ἐπιλαμβάνηται τοῦ ἔργου «ζητεῖν τὸ τῆς λέξεως βούλημα, καὶ μεριμνᾶν τίνα τρόπον ἀποκαταστήσῃ οὐχὶ δὲ καὶ ἀνατρέπειν τὰς περὶ Θεοῦ ἀξιολόγους προλήψεις»². Οὕτως οὖν δυσχερὲς καὶ δυοδιεξιτητον τὸ ἐγχείρημα τοῦτο ἐμφανίζεται, ὥστε εἶναι τῶν ἀδυνάτων διὰ μόνης τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ ἐπινοίας νὰ εὐδοθη. καὶ «ἐπεὶ μηδὲν χωρὶς Θεοῦ καλὸν εἶναι δύναται καὶ μάλιστα νόησις Γραφῶν θεοπνεύστων»³, ὀφείλομεν ἀπαραιτήτως ἐν τούτῳ συνεχῶς νὰ ἐπικαλώμεθα τὸν ἄνωθεν φωτισμὸν καὶ τὴν θεϊαν ἔμπνευσιν· «εὐχῆς γοῦν δεῖ ἡμῖν, καὶ εὐχῆς καὶ ἐπιμελείας, ἵνα οἱ ἡμέτεροι ὀφθαλμοὶ γίνωνται περιστεραί, πνευματικῶς ὄρωντες καὶ ὑπερβαίνοντες τὸ τοῦ γράμματος, καὶ διαρθροῦντες ἐναργῶς τὰ κεκρυμμένα μυστήρια· οὔτε γὰρ δυνατὸν ἑτέρως τῆς θείας Γραφῆς καταμαθεῖν τὴν διάνοιαν . . . εἰ μὴ αὐτός, ὁ τοῖς συγγραφεῦσιν ἐκείνοις ἔμπνευ-

¹ Ὁριγένης κατὰ Κέλσου VII, Patr. gr. Migne, Τόμ. ΙΑ' 1436 D.

² Μέγ. Βασίλειος, εἰς Ἑσαΐαν προοίμιον, Τόμ. Α' 540D (ἐκδ. Garnier, Paris 1889), λέγει δὲ καὶ ὁ Χρυσόστομος «τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ὀρημάτων τῶν ἐν ταῖς Γραφαῖς κειμένων, οὐχ ἀπλῶς ἡμῖν ὁ Θεὸς ἐπακούειν βούλεται, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς συνέσεως.» εἰς Ἰωάννην Ὁμιλ. ΙΕ' Migne, Τόμ. ΝΘ' 97.

³ Ὁριγ. Τόμ. ΙΒ' 1080 Α.

σας, τὸ ὀπτικὸν ἡμῶν φωτίσειε, χάριτος ἀκτῖνας πέμψας καὶ τὸν κεκρυμμένον ὑποδείξειε νοῦν»¹.

Ἄλλ' ἄραγε ἔλαβον ταῦτα ὑπ' ὄψιν οἱ ἡμέτεροι μεταφρασταὶ καὶ προουπονήθησαν πρὸς τὴν σοβαρότητα τοῦ ἔργου δεόντως, ἢ εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε προῆλθον ἐπὶ τοῦ μεταφράζειν; Καὶ περὶ μὲν τοῦ Χριστοφορίδου ἀπεφηνάμεθα ἀνωτέρω γνώμην. τὸν Γρηγόριον δέ, διαπρεπῆ ἱεράρχην καὶ «παιδιόθεν εἰς τὰ ἱερὰ γράμματα, τὰ δυνάμενα σοφίσει εἰς σωτηρίαν»² ἐγκύψαντα, δὲν εἶναι δίκαιον οὔτε λογικὸν νὰ κατατάξῃ τις εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν. Διὰ τοῦτο ἀπὸ ἐρμηνευτικῆς ἀπόψεως ἀνεγνωρίσαμεν τὰς ἀρετὰς τῆς Μεταφράσεως αὐτοῦ. Ἐν τούτοις παραδόξως, εἴτε πρὸς τὸ ἐπαχθὲς καὶ λίαν ἐπίπονον τοῦ ἔργου ἀποδυσπειῶν ἐνίστε, εἴτε καὶ ἐξ ἀγνοίας, δὲν καταβάλλει τὴν αὐτὴν ἀεὶ προσοχὴν καὶ προσπάθειαν ἐν τῷ μεταφράζειν, διὸ καὶ ἐν τισὶν ἀποτυγχάνει τοῦ ὀρθοῦ. Τὰς σοβαρὰς αὐτοῦ ἐλλείψεις παρετήρησεν ἤδη ὁ ἀναγνώστης ἐν τῷ προταχθέντι ἐκτενεῖ κριτικῶ καὶ ἐρμηνευτικῶ ἡμῶν ἐλέγχῳ, αἵτινες δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν ἐν τοῖς ἐξῆς σπουδαιότεροις. Ἐν πρώτοις ἐν τῶν ὀξιοσημιοτέρων χωρίων τῆς Γραφῆς, τὸ πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος, ἐν τῇ μεταφράσει εἶναι σόλοικον μὲν γραμματικῶς, σημασιολογικῶς δὲ ἀνάπηρον: *g jithe karta e fole si do Perntia*³.

Ψυχὴ (ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν) μεταφράζεται (ὑπ' ἀμφοτέρων) *jete* = ζώῃ, εἰ καὶ ἀεὶ ἐν τῇ Γραφῇ ἡ ψυχὴ κεῖται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ σῶμα ἥτοι τὴν ζωὴν, ὁμοίως καὶ ἐν τῷ «μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν», καὶ ἐνταῦθα ἐτέθη ἢ λ. *jete*. Ἀλλαχοῦ ὁ Γρηγ. τὸ ψυχὴ μεταφράζει *shpirt*, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ὁμοίως λέξιν ἔχει καὶ διὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ διὰ τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν⁴. Ὄθεν εἰς τὸ χωρίον (Λουκ. 2, 40), τὸ μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς τοῦ Ἰησοῦ θεότητος ἀντιλεγόμενον, μεταφράζεται τὸ «ἐκραταιοῦτο πνεύματι» *forcone j me Shpirt*, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ τῷ ἐκραταιοῦτο ψυχῇ. ἀλλὰ πνεῦμα ἐνταῦθα εἶναι «ἡ ἠνωμένη θεότης».

Οὕτω καὶ ἡ σύγχυσις τῶν λέξεων *trup* καὶ *mish* (σῶμα καὶ σὰρξ) ἄγει τὸν λίαν ἐπιπολαιῶς τῶν ἱερῶν ἀπτόμενον Χριστοφορίδην εἰς τὴν ἀσεβεστάτην ἐρμηνείαν τοῦ δογματικοῦ χωρίου (Ῥωμ. 1, 3) «περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα». τὸ κατὰ σάρκα *ras mishit* (ὡς ἔχει τὸ χωρίον παρὰ

¹ Θεοδώρητος εἰς τὸ Ἄσμα κεφ. Δ' Π 96.

² Β' Τιμ. 3,15.

³ Τὸ «θεόπνευστος» ἐξέφερε περιφραστικῶς: βιβλίον ὠμιλημένον, ὅπως θέλει ὁ Θεός, ἄτε στερούμενος καταλλήλου λέξεως. Ὁ Χριστ. *fyrgre nga Perendia*, πνευσθὲν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὅπερ πλέον ἀσαφές καὶ ἀκατανόητον.

⁴ Ἐνιαχοῦ *ipaudhi* λέγεται ὁ διάβολος ἐν τῇ Ἀλβανικῇ μετωνυμικῶς ἐκ τοῦ *pa* καὶ *udhe* = ὁ μὴ ἔχων ὀδόν, ἐννοεῖται πρὸς ἡμᾶς).

Χριστοφορίδην) ἀναφέρεται οὐχὶ εἰς τὸν Δαβίδ, ἀλλ' εἰς τὸν Θεόν. ὁποῖα διαστοφή! ¹. Δὲν εἶναι βεβαίως καλλίτερον καὶ τὸ *fi a le* (= ὁμιλία), δι' οὗ (παρ' ἀμφοτέρων) μετεφράσθη ὁ θεολογικώτατος καὶ φιλοσοφικὸς ὄρος Λόγος. καὶ οὕτως ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὁ ὑπέροχος ἐταυτίσθη πρὸς τὴν πεπατημένην τῶν ἀνθρώπων ὁμιλίαν. καὶ μάλιστα, ὅταν κορυφαῖοι τῶν Δυτικῶν θεολόγων προτείνωσι τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ *verbum* τῆς Βουλγάτας διὰ τοῦ *Logos*, κατὰ μείζονα οἱ Ἕλληνοί, οἱ τοῖς Ἑλληνικοῖς γράμμασι γαλουχηθέντες, ἔπρεπε νὰ διατηρήσωσι τὸ πανσεβάσιμον τοῦτο ὄνομα ἐν τῇ ἀρχετύπῳ μορφῇ, ἀφοῦ μάλιστα ἐκ τοῦ λόγος διασώζουσιν ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῶν παράγωγα.

«Ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ». Τὸ πονηρὸς μετεφράσθη *ilige* (ὁ κακός), ἐνῶ σημαίνει τὸν διάβολον. Ὡς πρὸς τὰ μέτρα δὲ καὶ σταθμὰ ἀπεμακρύνθη ὁ Γρηγόριος τελείως τοῦ γράμματος· π. χ. «τὸν ἔσχατον κοδραντήν» μεταφράζει *ti paguas gjithe* (= νὰ πληρώσης ὄλα), τὸ δὲ κόρος (= 30 μόδια) μέτρον ἀπλῶς (*mate*).

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων παραδειγμάτων καταφαίνεται ἀριδῆλως πόσον χωλαίνει ἡ Μετάφρασις ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ὀρθὴν τῶν ὄρων διατύπωσιν. τοῦτο δὲ ἀποδοτέον οὐχὶ τόσον εἰς τὴν ἀπειρίαν τοῦ μεταφραστοῦ, ὅσον εἰς τὴν ἔνδειαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσῃς, ἧς τὸ πρῶτον σχεδὸν γραπτὸν μνημεῖον εἶναι αὐτὴ ἡ Μετάφρασις. Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς τῶν ὄρων ἀτελείας ὁ Γρηγόριος ἀστοχεῖ ἐν πολλοῖς καὶ περὶ τὴν ἐρμηναίαν καὶ τὴν ὀρθὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐννοίας τοῦ κειμένου.

2. Παρερμηνεῖαι καὶ διαστροφαι—ἀντικατάστασις τοῦ ὀρθοῦ.

Περίληψις. Ἐδικαιώθη ἡ σοφία—*u gjykua sofia* (= ἐδικάσθη ἡ σοφία. Ἀσπάσασθε—*ironi* (= εὐχέσθαι). Οὐδεὶς ἐν τῷ κρυπτῷ ποιεῖ—*se ndonje qe do te mburjete hote si ben ruhet' e tij fseura* (= διότι οὐδεὶς ὃν θὰ κλείσωσιν ἐν φυλακῇ οἱ ἄνθρωποι! δὲν πράττει τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν κρυπτῷ). Συλλυποῦμαι—*eleimonis* (= ἐλεῶ). Καρποφορεῖ—*bjell* (= γεννᾷ). Οὐ μέλει σοι—*nuke te pret tij qe menjent* (ἀκατανόητον). Ἐπὶ πίνακι—*mbe nie kuqe* (= ποτήριον). Τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ—*ruhet' etij* (= τὸ ἔργον αὐτοῦ). Ἀμεμπτοι—*pa te shate* (= χωρὶς φιλονεικίαν ἢ ὕβριν). Χαλεποὶ λίαν—*e bejne shume te keqia* (= καὶ ἔπραττον πολλὰ τὰ κακά).

U gjykua sofia (= ἐδικάσθη ἡ σοφία!)

Ματ. 11, 19 καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς (τῆς γενεᾶς).

¹ Καὶ ἐν τούτοις ἡ τοῦ Χριστοφορίδου μετάφρασις προτιμᾶται καὶ τοιαύτη οὕσα εἰσήχθη ἐπίσης καὶ ἀναγινώσκεται ἐπ' Ἑκκ. ησίας· ἴλεως γενοῦ Κύριε!

Γρηγ. ἐ οὐ Φιουκούα σοφία γκα δ γέλμτ' ἐσσ'ιγ.
Χριστ. εδὲ δόλι ε δρέϊτε διτουρία νγὰ βίjt' ε σαϊ.

Τὸ μὲν ἐδικαιώθη ἐνταῦθα, (καὶ ἡ μετάφρασις οὕτως ἔχει), ἐξελήφθη ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐκρίθη, ἐξεδικάσθη, οὕτω καὶ ἐν Λουκ. 22, 30 τὸ «κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ», μεμετέφρασεν τε *g j y k o n i t e d i m b e d h j e t e f i l i t ' e I s r a i l i t*, τὴν δὲ δικαιοσύνην ὀνομάζει ἐνίοτε καὶ *g j y q* ('Ρωμ. 1, 17)¹, ἀλλὰ κυρίως τε *d r e j t e* π. χ. οἱ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην *q e k a n e . . . e t p e r t e d r e j t e n e* (οὕτως ἔχει ἐν τῷ ἀνωτ. ἐδαφίῳ καὶ ὁ Χριστοφορίδης). καὶ νῦν τὸ ῥήμα *g j y k o n j* σημαίνει μόνον δικάζω· ἀλλ' ἐδικάσθη ἡ σοφία, ὡς μεταφράζει ὁ Γρηγ. δὲν θὰ εἶπη τίποτε, ἀλλ' οὔτε καὶ ὡς ὁ Χριστοφ. ἔχει: καὶ ἐξῆλθε δικαία ἡ σοφία. θὰ ἦτο ὀρθωτέρα ἡ μετάφρασις τοῦ Γρηγ. ἐάν' ἔλεγεν: *e d y k e g j y k u a r e d i t u r i a n g a d j e l m t ' e s a j, d o l l i e d r e j t e*². Ἡ ἔννοια εἶναι, ὅτι ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ ἢ αὐτὸς ὁ Θεὸς (ὅστις εἶναι ἡ αὐτοσοφία) ἐξ ὅσων ἔπραξαν οἱ Ἑβραῖοι εὐρέθη δίκαιος, διότι μὴ πράξαντες κατὰ τὰς ἐπιταγὰς αὐτοῦ ἐτιμωρήθησαν, ὅθεν καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐρμηνεύει: «εἰ καὶ ὑμεῖς οὐκ ἐπείσθητε ἐμοὶ λοιπὸν ἐγκαλεῖν οὐκ ἔχετε»³ (τοῦτο ἠννόει ὁ Χριστὸς λέγων τὰ ἀνωτέρω πρὸς τοὺς Ἑβραίους). Ὅτι δὲ ἐνυπάρχει ἡ ἔννοια τῆς διαδικασίας ἐνταῦθα σαφὲς καθίσταται ἐξ ἄλλου χωρίου «ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου καὶ νικήσης ἐν τῷ κρίνεσθαί σε»⁴. Ἴδου πῶς ἀναπτύσσει τοῦτο ὁ αὐτὸς ἐρμηνευτῆς «δικαιοῦται ὁ Θεός, τουτέστιν, εἰ κρίσις γένοιτο καὶ ἐξέτασις τῶν τε παρ' αὐτοῦ γενομένων τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ τῶν παρ' ἐκείνων εἰς αὐτὸν, τὰ νικητήρια ἔσται παρὰ τῷ Θεῷ»⁵. Ὅμοίως καὶ ἐν Α' Τιμ. 3, 16 «Θεὸς ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι», ἀπεδείχθη διὰ τῶν θαυμάτων, ὅτι Θεὸς ἀληθὴς καὶ Θεοῦ υἱός⁶. Ὁ Η. Meyer, εἰς τῶν διαπρεπεστέρων ἐρμηνευτῶν τῶν νεωτέρων χρόνων, ὅστις κυρίως ἐπιμένει εἰς τὴν γραμματικὴν ἐρμηνείαν, καταλήγει εἰς τὸ ἐξῆς περὶ

¹ Τὴν «ἡμέραν τῆς κρίσεως» ὀνομάζει ὁ Γρηγ. *d i t ' e g j y q i m i t* (Ματθ. 10, 15) ὅθεν *g j y q* λέγεται κυρίως ἡ κρίσις.

² Ἦτοι καὶ «κρίθεισα (ἢ δικασθεῖσα) ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς εὐρέθη δικαία». Ἐν τῷ *g j y k o n j* ἐνυπάρχει καὶ ἡ ἔννοια τῆς τιμωρίας. οὕτω παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς τῆς Ἀττικῆς *d e r g o m e p s e s m e d e r g o n — s e v d a k e e m e g j e k o n*. (στεῖλέ με, διατί δὲν μοῦ στέλλεις, ἔρωτα ἔχεις καὶ μὲ παιδεύεις (Κων. Σωτηρίου, Ἀλβανικὰ ἔσματα, ἐν Λαογραφίᾳ Τόμ. Β' Ἀθῆναι, 1910, σ. 97, 114).

³ Εἰς Ματθ. Ὁμιλ. ΑΖ' Τόμ. Α' (Ἀθῆναι, 1872) σ. 439.

⁴ Ψαλμ. 50, 6.

⁵ Εἰς πρὸς Ῥωμ. Γ' ὁμιλ. κεφ. 3, 4.

⁶ Θεοδώρατος εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου σ. 478 (ἐκδ. Α'). βλ. πλείονα παρὰ Σουίγερφ *Thesaurus ecclesiasticus*, ἐν λ.

τῆς ἐννοίας τοῦ χωρίου τούτου συμπέρασμα τοῦ Ewald: «aber freilich, ebendardurch, dass die auf diese Art zeigen, wie sie nicht wissen, was sie wollen, ist die göttliche Weisheit von Seiten ihrer Kinder, d. i. der einzelnen Menschen, die weise sein wollen (aber unweise sind), vollkommen gerechtfertigt, und die sich selbst widersprechende Thohheit der Menschen ist auch hier die beste Rechtfertigung der göttlichen Weisheit in der grossen Geschichte»¹.

Ἄσπασασθε υιοὶ.

Ματθ. 10, 12: εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν ἄσπασασθε αὐτὴν λέγοντες: εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.

Γρηγ. Ἐδὲ κούρ τε χίνι ντε στεπι, τὰ οὐρόνι ἐ τὰ πεκόνι. (τὰ λοιπὰ παραλείπονται), τοῦθ' ὅπερ ἔπραξε καὶ ὁ

Χριστ. Εδὲ κθ' ο τε χίνι νδε ὅτεπιτ περσῆμδέτνι ατέ.

Βεβαίως καὶ ἐνταῦθα ἔχει τὸ ἐν διὰ δυοῖν ὁ Γρηγόριος, καὶ ὡς φαίνεται ἠκολούθησε κατὰ γράμμα τῷ Ζιγαβηνῶ, ὅστις τὸ ἄσπασασθε «ἐπεύχεσθε εἰρήνην» ἐρμηνεύει. Ὁρθωτέρα θὰ ἦτο ἡ μετάφρασις τοῦ Χριστοφορίδου, ἐὰν ἡ παραλειφθεῖσα φράσις εἶπετο.

Ἄλλαι παρερμηνεῖται καὶ διαστροφαί. Ἰωάνν. 7, 4 Οὐδεὶς γὰρ ἐν κρυπτῷ τι ποιεῖ καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρησιίᾳ εἶναι. Γρηγόρ. Σὲ ντονιὲ κὲ δὸ τὰ μπούργενε πότα σὶ πὲν πούνετ' ἐτίγ φσέχουρα (διότι οὐδεὶς, ὃν θὰ κλείσωσιν ἐν φυλακῇ οἱ ἄνθρωποι δὲν πράττει τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν κρυπτῷ) τελεία διαστροφή τῆς ἐννοίας! Κατὰ τὸ ἱερὸν κείμενον ἡ ἐννοία ἐστὶ σαφής. οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Χριστοῦ (ἦτοι οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰωσήφ), ἐκ φθόνου, κατὰ τὸν Ζιγαβηνόν, παρακινουῦσι τὸν Ἰησοῦν, ἵνα δείξῃ ἑαυτὸν τῷ κόσμῳ, ἦτοι πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις, μεταβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα κατ' αὐτὴν τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, ὅτε πλῆθος πολὺ συνεκεντροῦτο ἐκεῖ, καὶ ἐπιφέρουσιν: διότι οὐδεὶς ποιῶν τι ἐν κρυπτῷ (ἦτοι ἐν τῇ ἀσήμῳ Ναζαρέτ) ἐπιζητεῖ, ἵνα ἔνδοξος καὶ περιβλεπτος γένηται ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ. Κατὰ τὴν τοῦ Γρηγ. μετάφρασιν: ὅστις θέλει νὰ φυλακισθῇ πρέπει νὰ ποιῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν τῷ φανερῷ καὶ οὐχὶ κρυφίως! Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι τὸ συμπέρασμα τῆς προτάσεως ἐνταῦθα. καὶ ἴσως ὁ μεταφραστὴς παρεσύρθη ἐκ τῆς τοῦ Χρυσοστόμου ἐρμηνείας, ὅστις λέγει ταῦτα: «καὶ δοκεῖ μὲν ἡ ἀξίωσις δῆθεν φίλων εἶναι, πολλῆς δὲ πικρίας ἦν τὰ λεγόμενα· ἐνταῦθα γὰρ αὐτῷ καὶ δειλίαν καὶ φιλοδοξίαν ὀνειδίζουσιν, τὸ μὲν οὖν εἰπεῖν «οὐδεὶς τι ἐν κρυπτῷ ποιεῖ» δει-

¹ Kritisch Exeg. Kommentar über das N. Testament I. (Göttingen, 1864 σελ. 277.

λίαν ἐγκαλούντων ἐστίν, ἅμα καὶ ὑποπιευνόντων τὰ γινόμενα ὑπ' αὐτοῦ, τὸ δὲ ἐπαγαγεῖν, ὅτι «ζητεῖ ἐν παρησίᾳ εἶναι» φιλοδοξίας»¹.

Μάρκ. 3, 5 συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν. Γρηγ. σὲ ψὲ ἰέλεημονίσειγ πέρ τε βερπουάριτ' ἐ ζέμερεσε τοῦρε. Χριστ. τ'έκε ι ἀρδδρε κέκ περ ασπερίμιν' ε ζέμερεσ ατύρε. Κατὰ πόσον τὸ ἑλλ. eleimonis ἀποδίδωσι τὴν ἔννοιαν τοῦ συλλυποῦμαι ἀνάγκη ἐξηγήσεως δὲν ὑπάρχει.

Μάρκ. 4, 28 αὐτομάτη γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ. Γρηγ. σὲ ψὲ βετίουτ δέου πγιέλ. (Χριστοφ. βίε πέμε).

Ἐνταῦθα τὸ καρποφορεῖν ὁ Γρηγ. μετέφρασε διὰ τὸ p jell ἦτοι γεννᾶν· ἀλλ' ἕτερον ἑκάτερον.

Μάρκ. 4, 38. Διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύμεθα;

Δασκάλ, νούκε τὲ πρὲτ τίγ κὲ μενιέντ χουμπάσεμε;

Ἡ μετάφρασις τοῦ Γρηγ. εἶναι πάμπαν ἀκατανόητος. ἴσως ὑπάρχει σπουδαῖον τυπογραφικὸν σφάλμα, ἀλλ' ὅπως ποτ' ἂν ἦ ἡ φράσις n u k e t e p r e t m e n d j a (δὲν σὲ κόβει τὸ μυαλὸ κατὰ λέξιν, δὲν ἀντιλαμβάνεσαι) δὲν συνάδει ἐνταῦθα. Ἡ δυσχέρεια ἔγκειται εἰς τὴν ἐξεύρεσιν φράσεως ἀναλόγου πρὸς τὸ οὐ μέλει σοι. ὁ Χριστ. εὐρέθη ἐπίσης εἰς τὸ ἴδιον δύσκολον σημεῖον καὶ ἔγραψε Γεγιστὶ sdo me dite δὲν θέλεις νὰ ἤξεύρης. Ὁμοίαν πού φράσιν ἔχει καὶ ὁ Ἱερώνυμος non ad te pertinet. Τὸ μέλει μοί τινος, μέλει μοι, ὅτι κτ., σημαίνει φροντίζω. ἐννοιάζομαι· π. χ. ᾠ λαοὶ τ' ἐπιτετράφαται καὶ τόσσα μέμηλε. (Ὀδυσ. Ζ. 65). ἂν τις μὴ ποιῇ ταῦτα, τῇ θεῷ μελήσει. (Ξεν. Ἀνάβ. 5, 3, 13). καὶ ἐν τῇ Κ. Δ. οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός (Ματθ. 22, 16)., οὐ μέλει σοι, ὅτι ἡ ἀδελφή μου μόνην με κατέλιπε διακονεῖν (Λουκ. 10, 40), καὶ ὁ Πτολεμαῖδος Συνέσιος εἶπεν: «οὐ μέλει τῷ Θεῷ θεοφορήτου λέξεως»². Τὸ φροντίζω λέγεται εἰς τὴν Ἀλβανικὴν γενικῶς k a m k u j d e s, kujdesem καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοριτσᾶς çallestis (Τουρκ. tsalısmağ = προσπαθῶ). Ἀλλ' οἱ Γέγιδες ἔχουσι πρὸς τοῦτο ἰδίαν λέξιν, μάλιστα ἐπὶ Θεοῦ ἀναφερομένην τὸ p r o j (ἑλλ. πορεῖ) π. χ. Zoti profte! ὁ Θεὸς νὰ φροντίση! p r o o Zot! φρόντισον, Κύριε! ὅθεν τὸ οὐ μέλει σοι; n u k u n a p r o n n e v e t ?³.

Μάρκ. 6, 25 ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου. Γρηγ. μ π ἐ ν ι ἐ κ ο ὗ π ε κ ρ ί ε τ ἐ Ἰ ω ά ν ν η τ. ἀσφαλῶς ἐνταῦθα τυπογραφικὸν μᾶλλον τὸ σφάλμα· διότι δὲν ἦτο δυνατὸν τὸ πίναξ (= δίσκος· πρβλ. Ὀδ. Α 149:

¹ Εἰς Ἰωανν. Ὁμιλ. ΜΖ' σελ. 357. μνημ. ἐκδόσ. Τόμ. Β'.

² Βλ. ἄνωτ.

³ Κατὰ τὸν Χριστ. (Λεξ.) τὸ ῥῆμα συντάσσεται γενικῆ.

«κρειῶν πίνακος παρέθηκεν», ἢ ἄλλως τάβλα λεγομένη) νὰ μεταφρασθῆ εἰς *kyre* (= κοῦπα, ποτήριον). Ὁ Χριστ. ἔχει *talure*, ὅπερ εἶναι τάλαιρος μὲν πάλιν Ὁμήρω καὶ σημαίνει τὸν κάλαθον, καὶ δὴ «τάλαιρος πλεκτός», ἐν ᾧ ἐτίθετο ὁ νεαρὸς τυρός, ἵν' ἀποβάλλῃ τὸν ὄρρον¹. τάλαιρος δὲ παρὰ τοῖς Νεοέλλησιν ἢ κάδδῃ, ἔνθα κτυπῶσι τὸ γάλα, ἥτις εἰς τὴν Ἀλβανικὴν λέγεται *peti*, καὶ τάλεροι ἐπίσης ἀγγεῖον διὰ τὸ γάλα. Ὁ Σγουρόπουλος (ἢ Συρόπουλος) κατὰ τὸν Βυζάντιον² ἀναφέρει: «πάντα τὰ σκεύη ἦσαν ἀργύρεα, μέχρι καὶ τῶν ταλιουριῶν». ἐντεῦθεν καὶ ταλιαδόρος ὁ ξυλογλύπτῃς ἐλέγετο ἐν Ἀθῶν³. Παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς ἢ λ. *talure* σημαίνει πινάκιον, τρυβλίον, πιάτον· δυνάμεθα ὅθεν νὰ διατηρήσωμεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τὴν ἀρχαιοπινῆ ταύτην λέξιν. Ὁ Γρηγ. παρακατιῶν (στίχ. 28) τὸ ἐπὶ πίνακι μεταφράζει *nde mäshtrek*, ὅπερ σχετίζεται πρὸς τὸ Νεολλ. *μαστοραῖς* (= δοχεῖον ὕδατος, ἢ ποτήριον μέγα). ἀλλὰ καὶ ἡ λέξις *dhisk* ἢ *disk* εἶναι ἐν κοινῇ παρὰ τοῖς Τόσκιδες χρῆσις.

Πράξ. 1, 20 καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος. Γρηγ. ἐπούνεν⁴ ἐτι γιὰ μάρτε γιὰ τε. οὕτως ἔχει καὶ ὁ Χριστοφ. Κατὰ πόσον διὰ τοῦ *ryne* (= ἔργον) ἀποδίδεται ἡ ἔννοια τοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος, περὶ οὗ πρόκειται ἐνταῦθα, κρινέτω ἕκαστος. τὸ ἀξίωμα ἢ ἡ θέσις ὡς ἐξασφαλίζουσα τὸν ἐπιούσιον ἄρτον λέγεται εἰς τὴν γνησίαν Ἀλβανικὴν *buke*· νῦν χρῶνται ἐν τῷ τύπῳ λέξει ἐκ τοῦ Λατ. *dignitas, dignitati* (ἀποσκορακιστέα). ἔστωσαν δὲ αἱ λέξεις: *piskopi*,⁴ *apostoli, dergim*.

Πράξ. 2, 47 Προσετίθει. . . τῆ ἐκκλησίᾳ. Γρηγ. σὺν μὰ τὲ σιοκερὶ, (συντροφία)!

Λουκ. 1, 6 πορευόμενοι. . . ἄμεμπτοι. Γρηγ. ἐῖτ ζεῖγνε . . . πὰ τε σιάρε.

Τὸ *shanj* σημαίνει ἐρίζω κυρίως, εἶτα καὶ βλασφημῶ, καὶ οὕτω χρῆται τῇ λέξει καὶ ὁ Γρηγ., ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἐκφράσῃ καὶ τὸ ἐνταῦθα ἄμεμπτοι, ὅπερ χωρὶς μομφῆν ἢ κατηγορίαν ἔχει ἢ νεοελλ. μετάφρασις. τοῦτο προτιμώτερον, ἀφοῦ μάλιστα ἔχει ἤδη πολιτογραφηθῆ (κυρίως ὁμως ὡς φιλοσοφικὸς ὄρος ἐν πάσαις ταῖς εὐρ. γλώσσαις), ὁ Χριστοφ. ἔχει *ndyresi*, ἀηδὴς λέξις, διὸ τυγχάνει ἀποκρουστέα. Τὸ κατηγορῶ λέγεται *perflàs* (Λεξ. Χριστ.), ὑπὸ δὲ τῶν Ἑλληνοαλβανῶν καὶ *cegoj*⁵, καὶ ἐκ τούτων ἠδύνατό τις νὰ σχηματίσῃ τὸ *perfolim* κατηγορία, μομφή.

¹ Πρβλ. Ἰλ. Σ 568, Ὀδ. I 247 κ. ἀ.

² Λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλλ. γλώσσης ἐκδ. Γ' (1874) σ. 467.

³ Δὲν ἔχει δίκαιον ὁ Βυζάντιος παραγωγὴν τὴν λ. ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ *tagliere* «πιθανώτατα» μάλιστα, ἀφοῦ ἄχρι δευρο σώζεται τὸ Ὀμηρικὸν τάλαιρος. ἐντεῦθεν φρονῶ, ὅτι κατάγεται καὶ τὸ Ἀλβαν. *talure*. ⁴ *Pishkopi* τοπων. ἐν Ἀλβ.

⁵ Σωτ. ἐν Λαογρ. Α' 83, 6. ἴσως ἐκ τοῦ *ze nde* ἢ *ne goje* = λαμβάνω διὰ στό-

Ματθ. 8, 28 δύο δαιμονιζόμενοι ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι χαλεποὶ λίαν. Γρηγ. δι τὲ δαιμονίσουρε κὲ δίλε γκὰ βὰ ῥῥετε ἔ πείγνε σουμε τὲ κεκία. (Ἡ μετάφρ. ἄγριοι πολὺ, καὶ ὁ Χριστοφ. φόρτ τε ἔγερε). Τὸ λίαν χαλεποὶ μετεφράσθη e bejne shume te keqia ἐποιοῦν πολλὰ κακά. ὁ Χριστοφ. ἠκολούθησε τῇ μεταφράσει (προτιμώτερον) καὶ ἔγραψεν fort te egeete, ὅπως καὶ ὁ Ἰερώνυμος saeni nimis. χαλεπὸς λέγεται ὁ δεινὸς ἦτοι ὁ ἐμπνέων δέος, ὁ ἐπιβλαβέστατος, ὅπως παρ' Ὀμήρω σημαίνει τὸν σφοδρὸν βορρᾶν «χαλεπὸς δὲ ὤρορε δαίμων»¹. οὕτω καὶ θύελλα, χειμῶν χαλεπός. καὶ ὁ πλήρης δυσκολιῶν καὶ κακῶν· ὅθεν ὁδός, βίος χαλεπός κττ. Εἰς τοὺς πεζογράφους ἔχει μᾶλλον ἠθικὴν ἔννοιαν. Ἐνταῦθα διὰ τοῦ λίαν χαλεπὸς ἐμφαίνεται ὁ ὑψιστος βαθμὸς τῆς μανίας, ὡς ἐρμηνεύει ὁ Meyer². Ἐντεῦθεν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν διὰ τοῦ λίαν ἐπικίνδυνοι shume te veshtire· ὅθεν ἐπιφέρεται «ὥστε μὴ ἰσχύειν τινα παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης».

3. Ἡ τολμηρὰ παραχάραξις τοῦ ἱεροῦ κειμένου. — Αἱ προσθαφαιρέσεις καὶ αἱ καταδικαστικαὶ περὶ αὐτῶν γνῶμαι τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐτι τῶν εἰρημένων παραδοξώτερα συναντήσῃ ὁ ἀναγνώστης τὰ ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ παρατιθέμενα παραδείγματα, τὴν διαφθορὰν καὶ παραχάραξιν τοῦ ἱεροῦ κειμένου προδιδόντα, ἦτοι οὐ μόνον παραλείψεις λέξεων, ἀλλὰ καὶ χωρίων ὀλοκλήρων. Δὲν νομίζω, ὅτι ὑπάρχει ἀνιερωτέρα πρᾶξις τοῦ προσβάλλειν κατὰ τοιοῦτον τολμηρὸν τρόπον τὴν ἀκεραιότητα τῶν Γραφῶν, περὶ ὧν ὁ Κύριος ἀπεφήνατο ὅτι καὶ «ἰῶτα ἐν ἡ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως πάντα γένηται»³. ὥστε ὁ παραχαράττων ταύτας ἀντιμέτωπος τῷ Χριστῷ τίθεται, καὶ διαπράττει βεβήλωσιν ἀνήκουστον, περὶ ἧς ὁ ἱερὸς Φώτιος εἶπε τὰ ἀξιόλογα ταῦτα: «οὐ μόνον δὲ γράμματος ἐνὸς πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις, οὕτω πολλῶν πραγμάτων καταστροφὴν καὶ ἀλλοίωσιν ἀπεργάζεται, ἀλλὰ καὶ τόνου χρῆσις οὐκ εὐκαιρος, τό τε ῥῆμα ἀνθ' ἑτέρου, καίτοι τῆς γραφῆς ἀναλλοιώτου μενούσης, παρέδειξεν ἕτερον καὶ εἰς νόημα παντελῶς ἀλλοτριώτατον τὸν νοῦν ἐκτοπίσασα, ἢ δυσσεβῆ δόξαν, ἢ γελώμενον λῆρον

ματος, κατηγορῶ, κατακρίνω. ὥστε εἶναι συνώνυμον τῷ perflàs. βλ. Meyer Albanische Studien V (Wien 1896), σ. 18, 27, 87, ἔνθα σημαίνει, συλλαμβάνω, φθονῶ, πειράζω (άνωτ. σ. 118).

¹ Ὀδυσσ. Τ. 201.

² Ἐνθ' άνωτ. σ. 230.

³ Ματθ. 5, 18.

συνήγαγεν. Τί δὲ λέγω γράμματα; ὅπου γε καὶ αὐτὸ τὸ πάντων βραχυτάτον, ἡ στιγμή, κακουρούμενον ἢ παρορώμενον καὶ τῆς οἰκείας μετατιθέμενον λήξεως, παντοδαπὰς μὲν καὶ μεγάλας αἰρέσεις ἀπέτεκεν¹, ἀφρόνων δὲ πολὺν χρόνον κατενεμήθη φρονήματα, καὶ τοῖς εὐσεβέσιν, ὥστε θριαμβεῦσαι τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα μακρὰ παρέσχε τὰ ἀγωνίσματα»². Καὶ οὐ μόνον ἀφαιρέσεις παρατηροῦμεν εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ Γρηγορίου, ἀλλὰ καὶ προσθήκας ἢ μᾶλλον πλεονασμοὺς εἰς τὴν ἀποσαφήνισιν τῆς λέξεως σκοποῦντας, ἅτε μὴ ὑπαρχούσης ἀναλόγου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ· διὸ καὶ ὁ Μεταφραστὴς ἐν πολλοῖς ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ ἐν διὰ δυοῖν σχῆμα. ἀλλὰ τότε ἡ μετάφρασις καταντᾷ σχεδὸν παράφρασις. Τοιαῦτά τινα οὐκ ὀλίγα βλέπομεν καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα τῶν Εὐαγγελίων ἀντίγραφα, εἴτε ἀπὸ μοχθηρᾶς εἴτε καὶ ἀπὸ ἀγαθῆς προαιρέσεως ἐπιχειρισθέντα, ὡς εἰς τῶν τὰ μάλιστα εἰς τὴν κριτικὴν τῶν κειμένων αὐτῶν ἐγκυψάντων ἀποφαίνεται: «νυνὶ δὲ πολλή, λέγει, γέγονεν ἡ τῶν ἀντιγράφων διαφορὰ εἴτε ἀπὸ ραθυμίας τινῶν γραφέων εἴτε ἀπὸ τόλμης τινὸς μοχθηρᾶς τῆς διορθώσεως τῶν γραφομένων, εἴτε καὶ ἀπὸ τῶν τὰ ἑαυτοῖς δοκοῦντα ἐν τῇ διορθώσει προστιθέντων ἢ ἀφαιρούντων»³. Ὁπωσπότερ ἂν ἦ, μακρὰν τὰ τοιαῦτα ἀπὸ μεταφράσεων προσριζομένων εἰς ἐπίσημον χρῆσιν καὶ εἰς τὴν μετάδοσιν τῶν θείων παρὰ τῶ λαῶ ἀληθειῶν, μακρὰν πᾶσα κακοβούλων αἰρετικῶν ἐρελεσχία, ὡς καὶ πᾶσα, ἔστω καὶ εὐλογοφανής, ἀδολεσχία. «μὴ περιβαλέτω μέντοι τις, διακηρύττει ὁ στῦλος τῆς Ὁρθοδοξίας, αὐτὰ (τὰ λόγια τῶν ψαλμῶν καὶ τῶν ἄλλων Γραφῶν) τοῖς ἔξωθεν ῥήμασι πιθανῶς, μηδὲ πειραζέτω τὰς λέξεις μεταποιεῖν, ἢ ὅλως ἐναλλάττειν, ἀλλ' οὕτως ἀτεχνῶς τὰ γεγραμμένα λεγέτω . . . ὅσφ γὰρ τῶν ἀγίων ὁ βίος βελτίων τῶν ἄλλων ἐστὶν τοσοῦτω καὶ τὰ παρ' αὐτῶν ῥήματα τῶν παρ' ἡμῖν συνδιατιθεμένων βελτίονα καὶ ἰσχυρότερα ἂν τις εἴποι δικαίως· ἐν τούτοις γὰρ ἐκεῖνοι εὐηρέστησαν Θεῷ»⁴.

¹ Ὀλίγα τινὰ παραδείγματα προσθαφαιρέσεων τυχαίως σταχυολογηθέντα ἐκ τῆς Γρηγοριανῆς μεταφράσεως, μαρτυροῦσι περὶ τοῦ κύρους καὶ τῆς αὐθεντίας αὐτῆς ὡς ἱεροῦ κειμένου, καὶ εἴ γε ἀρμόζει αὐτῇ ἢ προσηγορία αὕτη.

¹ Οὐδεμίαν ὑπερβολὴν εἶρηκεν ὁ πατὴρ καὶ παράδειγμα: Ὁ Ἰωάννης, (κεφ. 5,27) γράφει ταῦτα: «καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν. ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ, μὴ θαυμάζετε τοῦτο». ἀντὶ τῆς τελείας στιγμῆς ὑποτιθέντες οἱ αἰρετικοὶ ἀπεδείκνυον τὸν Χριστὸν ψιλὸν ἀνθρώπον, παντελῶς αὐτὸν τῆς θεότητος ἀπογυμνοῦντες!

² Ἀμφιλοχίων ζήτημα λ'.

³ Ὁριγένης εἰς Ματθ. Patr. Migne graec. Τόμ. ΙΓ' 1293 Α. πρβλ. καὶ Τόμ. ΙΔ' 269: τὸ μέντοιγε ἡμαρτήσθαι ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ἀντιγράφοις τὰ περὶ τῶν ὀνομάτων πολλαχοῦ, καὶ ἀπὸ τούτων ἂν τις πεισθεῖ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις.

⁴ Ἀθανάσιος πρὸς Μαρκελλῖνον Τόμ. Α' σ. 758 (ἔκδ. Κολωνίας 1686).

4. Παραλείψεις λέξεων και φράσεων ἐν τῇ Μεταφράσει «Τὸ πνεῦμα, ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα» (παραλείπεται τὸ πνεῦμα).— Τὸ χωρίον σπουδαιότατον.— Τὸ τρισύνθετον τοῦ Ἀπολλιναρίου καὶ ἀναίρεσις αὐτοῦ ὑπὸ τῶν πατέρων.— Τίς ἡ ὀρθὴ ἔννοια τοῦ χωρίου.— Ἄλλαι παραλείψεις.

Α΄ Θεσ. 5,23 Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἀγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθεῖη.

Γρηγ. Ε βέτε Περντία ἐ πάκίτ τοῦ σ̄εῖνγτεροῦγε γιούβετ μπε Φίθε πούνερα· κὲ τὲ δούχαετ Σπίρτι γιούαῖγ ἰ τέρε ἐ δὲ κούρμι πὰ φεγίερε μπε τ' ἄρδουρε τὲ Ζότιτ σόνε Ἰησοῦ Χριστόιτ.

Χριστ. . . . ἐδὲ ὄρδ'αῖτ ε τέρε φρούμα j8'αῖ, ἐδὲ σ̄πίρτι, ἐδὲ μίσι, παπαλαβῖ νδε τε ἄρδδριτ Ζότιτ κτλ.

Ἴδου καὶ ἕτερον δεινὸν ὀλίσθημα τοῦ Γρηγ. μὴ ἔχων οὗτος ἐν τῷ λεξιλογικῷ αὐτοῦ θησαυρῷ ἰδίαν λέξιν διὰ τὸ πνεῦμα ἀφοῦ διὰ τοῦ spirit μετέφρασε τὴν ψυχὴν, ἐξωβέλισεν ὡς πλεονάζον δῆθεν αὐτό¹. (ἄλλ' ἀκριβῶς εἰπεῖν δὲν γνωρίζομεν ποτέραν τῶν δύο λέξεων ὠνόμασε διὰ τοῦ spirit λέξεως ἐμφαινούσης, ὡς εἶδομεν, καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα). Ἐὰν δὲν εἶχομεν καὶ ἄλλα παραδείγματα παραλείψεων ὑπὸ τοῦ Γρηγ. θὰ ὑπεθέτομεν, ὅτι οὗτος παρέλειπεν ἐξεπίτηδες τὸ πνεῦμα, ἵνα μὴ συμφωνήσῃ τῷ Ἀπολλιναρίῳ, τοῖς Μαρκιωνίταις καὶ τοῖς ἄλλοις τριχοτομικοῖς, οἵτινες ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου στηριζόμενοι ὑπεστήριξαν τὸ τρισύνθετον τοῦ ἀνθρώπου, ἐναντίον τῆς τε Γραφῆς καὶ τῆς παραδόσεως, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω². Ἐν τούτοις οὐκ ἀπὸ σκοποῦ θεωροῦμεν, ἵνα

¹ Εἶναι περίεργον, ὅτι καὶ ἐν τῇ τοῦ ἀγίου Ἰερωνύμου Βουλγάτᾳ ἐλλείπει ἡ λ. ἐν Λουκ. 2,40.

² Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπεστήριξε τὴν πλάνην ταύτην ἐν Ἀθήναις ὁ Ἀπόστολος Μακράκης, λίαν θορυβῶδῶς καὶ διὰ πολλῶν δημοσιευμάτων, ἰδίως διὰ τῆς «Ἀπολογίας» αὐτοῦ (Ἀθῆναι, 1873). Κατεπολέμησαν δὲ καὶ κατετρόπωσαν αὐτὸν ὁ Ἄγιορείτης ἀρχιμ. Χρυσάνθος Μακρῆς (Τὸ Δισύνθετον τοῦ ἀνθρώπου ἀποδεικνυόμενον διὰ τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων καὶ σύντομος ἀναίρεσις Μακρακικῶν τινῶν πλῆθῶν (Ἀθῆναι, 1881) β' ἔκδοσις (τριπλασία τῷ 1882). Περὶ τοῦ ζητήματος ἔγραψε καὶ ὁ ἄρτι ἀποθανὼν Ζῆκος Ῥώσης, ἀλλαχοῦ τε καὶ ἐν τῇ Δογματικῇ αὐτοῦ (σ. 398 — 406). ἄλλ' ἰδίως ὁ Μακράκης κατεκεραυνώθη ὑπ' αὐτοῦ τε τοῦ Δαμαλά καὶ ἄλλων θεολόγων ἐπὶ δικαστηρίῳ ἐν Ἀθήναις, ὅτε κατεδικάσθη ὡς αἰρετικὸς καὶ δημεγέρτης εἰς διετὴ φυλάκισιν (βλ. Ἡ κατὰ τοῦ Ἀποστ. Μακράκη ἐπὶ ἀναιρέσει δίκη (Ἀθῆναι, 1881) σ. 169. ἐνταῦθα δὲ πανηγυρικῶς ἀνατρέπειται καὶ ἡ περὶ τρισυνθέτου θεωρία.

προσαγάγωμεν μαρτυρίας τινὰς τῶν πατέρων καὶ περὶ τούτου. Γρηγόριος ὁ Νυσσαέων φωστὴρ ἀντικρούων τὸν Ἀπολλινάριον λέγει: «οὐ γὰρ τὸν ἄνθρωπον τρισὶ τμήμασι καταμερίζων ὁ Παῦλος, κατὰ γε τὸν ἡμέτερον λόγον, τοῖς Θεσσαλονικεῦσιν ἐκεῖνα γράφει, ὀλοτελῶς αὐτοὺς ἁγιασθῆναι εὐχόμενος τῷ Κυρίῳ ἐν σώματι καὶ πνεύματι, ἀλλ' ἔστι τις φιλοσοφία περὶ τῆς κατὰ τοῦτον τὸν βίον προαιρέσεως διαφόρως ὑψηλότερα, οὐκ ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν οἷς πρὸς Κορινθίους ποιεῖται τὸν λόγον· οἶδε γὰρ ἐκεῖ σάρκινον ἄνθρωπον, καὶ πνευματικὸν πάλιν ἕτερον καὶ διὰ μέσου τῶν δύο τὸν ψυχικόν, τὸν μὲν ἐμπαθῆ καὶ ὑλώδη σάρκινον προσαγορεύων, τὸν δὲ μὴ βαρούμενον τῷ ἐφορκίῳ τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐν τοῖς ὑψηλοῖς τὴν διάνοιαν ἔχοντα πνευματικὸν ὀνομάζων, τὸν δὲ μηδέτερον ἀκριβῶς ὄντα καὶ πρὸς ἑκάτερον ἔχοντα τὴν κοινωνίαν ψυχικὸν ἀποκαλῶν»¹. Καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος πολλαχοῦ ἐρμηνεύων τὸ ῥητὸν τοῦτο πνεῦμα, λέγει, τὸ πνευματικὸν χάρισμα². καὶ ὁ Οἰκουμένιος ὡσαύτως «τὸ πνεῦμα, φησὶν, αὐτὸ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἡγουν τὴν ἀπ' αὐτοῦ χάριν, ὅπερ αὐτοῖς τηρηθῆναι ἐπεύχεται μέχρι τῆς δεσποτικῆς παρουσίας»³. Λίαν διαφωτιστικὴ εἶναι καὶ ἡ γνώμη τοῦ ἱεροῦ Ἀὐγουστίνου, τὸ πῶς ἡ φαινομένη τριχοτομία ἀνάγεται εἰς διχοτομίαν. *tria sunt, λέγει, quibus homo constat: spiritus, anima et corpus, quae rursus duo dicuntur; quia saepe anima simul cum spiritu nominatur* (διότι πολλάκις ἡ ψυχὴ ἅμα τῷ πνεύματι ὀνομάζεται)· *pars enim quaedam ejusdem rationalis dicitur spiritus, sine mens, sive ratio* (λογικόν τι μέρος αὐτῆς λέγεται πνεῦμα, εἴτε νοῦς, εἴτε λόγος)⁴, ἥτοι κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην τοῦ πατρὸς τῆς Δυτ. Ἐκκλησίας, ἣτις πλησιάζει πρὸς τὴν τοῦ φιλοσόφου τῆς Ἀνατ. Ἐκκλησίας πατρὸς Γρηγορίου, ἡ ψυχὴ σημαίνει τὰς κατωτέρας δυνάμεις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ⁵, καὶ τὸ πνεῦμα τὰς ἀνωτέρας. καὶ ἐπειδὴ αἱ ἀνωτέραι αὗται δυνάμεις προσεπιγίνονται ἐπενεργεῖα τῆς τοῦ ἁγ. πνεύματος χάριτος, ἄρα συμπύπτουσι αἱ δύο θεωρίαι. Τὸ αὐτὸ ἐφρόνουσι περίπου καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὅταν λέγῃ ὁ Πλούταρχος, ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν θὰ ἦτο τοιαύτη «εἰ μὴ τι θεῖον ὄντως πνεῦμα ἐνῆν τῇ ψυχῇ»⁶.

Ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ (παρалаίπεται).

Ματθ. 7, 23 Καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς, ὅτι οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς. ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.

Γρηγ. Ε ἀχίερε δὸ τοῦ θοῦ ἀτοῦρε, σὲ κδῶδε νοῦκ' οὐ νιόχα γιούβετ, γιου

¹ Τόμ. 2 σ. 1233 παρὰ Χ. Μακρῆ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 44-5. ² Τόμ. 10, 147, 11, 162, (ἐκδ. Montfaucon). ³ Ἐνθ' ἄνωτ. Τόμ. Γ' 358. Τὸ αὐτὸ περίπου λέγει καὶ ὁ Ζιγαβηνός, ἐνθ' ἄνωτ. (Καλογερά) II σ. 190. ⁴ De fide et symbolo VI, 119, παρὰ Ζ. Ρώση, ἐνθ. ἄνωτ. σ. 405. ⁵ Τόσον δὲ ὑποδεστέραν ἐθεώρουν οἱ τῆς Δυτ. Ἐκκλησίας τὴν ψυχὴν, ὥστε ὁ Tertulianus ὑπεστήριζεν ὅτι nos animam corporalem profitemur (Περὶ ἀναστ. σώματος 17). ⁶ Εἰς Ἀξίον 370C.

κὲ πέγετε τε κείατε. (ἢ Α' ἔκδοσις ἔχει τὸ ἔλλειπον ἔνταῦθα χι κίου νι γ κα μέ γε). Ὁ Χριστοφ. ἔχει τὸ πλήρες, ἀλλ' ἀντὶ τε κείατε (=τὰ κακὰ) ἔχει τε παθερίνε, ὅπερ δὲν σημαίνει ἀνομίαν, ἀλλὰ διαβολήν). Ἡ παράλειψις αὕτη εἶναι κατὰ τοσοῦτον σπουδαία, καθόσον εἶναι ἡ καταδικαστικὴ τοῦ Σωτῆρος ἀπόφασις κατὰ τῶν ὑποκριτῶν καὶ ἀνθρωπαρέσκων.

Πτωχὸς ἰ νοbek (παραλείπεται).

Λουκ. 16,20 Πτωχὸς δέ τις ὀνόματι Λάζαρος.

Γρηγ. Ε κὲ ἀτγὲ νι ἐ νιε ρὶ κὲ κίου χα εἶ γ Λάζαρο.

Ἐνταῦθα ἡ λέξις πτωχὸς παρελείφθη, ἰ νοbek παρὰ Χριστ. παρὰ Γρηγ. ἀλλαχοῦ ὁ πτωχὸς λέγεται ἰ να γφε γ καὶ fu ka γὰ (Τουρκ.), ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἰ να γφε γ σημαίνει καὶ ὀρφανός, προτιμητέον τὸ ἰ νοbek.

Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ (παραλείπεται).

Ματθ. 10, 12 Εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν ἀσπάσασθε αὐτὴν λέγοντες: εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ (βλέπ. τὴν μετάφρασιν ἀνωτέρω ἐν τῷ ἀσπάσασθε). Εἶναι λίαν περιέργον ὅτι ἀμφότεροι οἱ ἡμέτεροι μεταφρασταὶ παρέλιπον τὸ εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ. Καὶ ὁ μὲν Γρηγόριος ἴσως διότι ἡ νεοελληνικὴ αὐτοῦ μετάφρασις εἶχε τὸ χωρίον ἐν παρενθέσει, ἡ δὲ τοῦ Χριστοφορίδου παραλείπει ἐντελῶς. Καὶ ὅμως ἡ φράσις αὕτη εἶναι ὁ χαιρετισμὸς τῶν πρώτων Χριστιανῶν. καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι πολλοὶ κώδικες δὲν ἔχουσι τὴν φράσιν — φαίνεται δὲ ὅτι εἰσῆλθεν ἐνταῦθα ἐκ τοῦ Λουκᾶ 10,5 — οὐχ ἥτιον ὅμως ὁ Γρηγόριος δὲν ἔπρεπε νὰ ἀθετήσῃ ταύτην, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχεν ἐν τῇ μεταφράσει, καὶ ἐφ' ὅσον τὸ κείμενον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (βλ. τελευταίαν ἔκδοσιν), ὅπερ διασώζει τὴν ἀρχαιότεραν παράδοσιν, ἔχει τὴν φράσιν, ἣν βεβαίως πολ- λάκις οὗτος θὰ εἶχεν ἀναγνώσει.

5. Πλεονασμοὶ καὶ προσθήκαι.

Ματθ. 2,25 τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον διγιάλεν ἐσαίγ τε πάρεν' ἐ τε βέτεμινε (Χριστοφ. τε παραλίνδ8ρε).

5, 5 πραιῖς τε οὔρτε ἐ τε πούτε (Χριστοφ. τε b8'τε).

11 ἔνεκεν ἐμοῦ σὲ ψὲ δόι μούα (Χριστοφ. περ π8'νε τίμε).

6,13 εἰς τοὺς αἰῶνας ντὲ γέτε τε πα σόσουρε (Χριστοφ. νδε jέτε τε jέτεβει).

7,14 ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν οὔδα κὲ πιὲ ντὲ γέτε τε πα σόσουρε. (Χριστοφ. 8'δα κε σπῖε νδε jέτετ).

8,12 εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον ντὲ σκοτὰδ τ' ἐρῶτετε (Χριστοφ. νδ' ερεσίρετ).

- Ματθ. 8,14 βεβλημένην καὶ πυρέσσουσιν κε δέο^φεῖγ ντὲ στρόμε γκά ἔθετε (Χριστοφ. δέογεί νδεο έθε).
- 16 καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν κε κένε σεμου-
ρε ἔ φεμουάρε ἰ σερόντε (Χριστοφ. σεροί . . κε κίσινε κεκ).
- 9,16 ἐπίβλημα ῥάφους ἀγνάφου μπαλόμε τε πὰ λιάρε ἔ τε πὰ
φερούαρε (Χριστοφ. άρνε πελχ'ορε τε ρέ).
- 9,23 αὐλητάς μυρολογίστρατε με φλογέρε (Μετάφρ. νεοελλ. μυ-
ρολογητάδες). (Χριστοφ. ατὰ κε 8 βίνινε φυέjet).
- 11,16 τίνι ὁμοιώσω τὴν γενεάν ταύτην; μετξ φάρῳε νιερί φιάν
κεγιδὸ σιρί ε κετοῦρε νιέρεζε; (Χριστοφ. πο με σε τα
περγάν κετὲ bρες).
- 12,31 ἡ δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία μὰ βλασφημία ἔ τε σιάῳ-
ῳε τε σέντιτ Σπίριτι (Χριστοφ. πὸ βλασφημία κ8νδρε
φρύμεσε σεντερ'αρε).
- 13,18 Οὐ φονεύσεις μὸς βρατξ νιερί (Χριστοφ. μὸς βρατῳ).
- 15,17 ὑποκριταὶ ὑποκριτῖγ (μὲ δὶ φακε).
- 16,25 ἐν τῇ δόξη με φίθε ντέῳθε ε λεβδίμετε.
- Λουκ. 2, 1 ἐξῆλθε δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου ἀπογράφεσθαι
πᾶσαν τὴν οἰκουμένην δόλι οὔρδεο πρέιγ Αὐγούστοιτ
Καίσαριτ κε τε σκουαχαῖσνε περ πάφε πότα σὰ οὔρδε-
ρόντε αῖ. (Χριστοφ. δόλι . . . γίθε βότα). Ὁ Γρηγό-
ριος προσέθετο per page = διὰ πληρωμὴν, καὶ sa urdhe-
ronte ay = ἐφ' ὧν ἐκυριάρχει ἐκεῖνος. 4,8 αὐτῳ μόνω λα-
τρεύσεις do τὶ πέτο λεβδίμ ἔ λατρί = αῖνον καὶ λατρείαν.
- Ἰωάνν.14, 9 εἰ δὲ μὴ διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε μοι ἔ ντε μὸς σῶλοῳ-
σιν κετὸ πύνετε, ἔ πεσόμενι μούα. (Χριστοφ. πὸ νδε
μος, βεσόμενι περ ατὸ πδ'νερα).
- Ῥωμ. 1, 3 τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβίδ κατὰ σάρκα κε μὸῳδι
κούρμ, ἔ οὐ λε γκά φάρῳα ε Δαβίδιτ (Χριστοφ. κε λίνδι
νγα φάρ' ε Δαβίδιτ πας μίσιτ).
- Πράξ. 1,12 οὗ ἦσαν καταμένοντες τεκ ῥίγνε ε πρίνε.
- Λουκ. 2, 8 ἐπὶ τὴν ποιμνὴν κοπέτ' ἔ δέντετ. (τὰ ποιμνία καὶ τὰ πρόβατα).
- 4,32 ὅτι ἦν ἐν ἐξουσίᾳ ὁ λόγος αὐτοῦ σε ψὲ διδαχὶ ἔ τιγ ἰσ με
ἐξουσί ἔ με οὔρδεο.

Λουκ. 6,22 τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πενηρόν ἔμερινε τούαιγ τὲ λίψκ ἔ τὲ ντγέτε (ἴσως *ndote*—ὡς κακὸν καὶ μυσαρὸν).

27 εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμῶν οὐρόνι ἀτὰ κὲ οὐ νέμ-
γενε γιούβει, ἔ οὐ μαλεκόγενε.

6. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Νεοελληνικῶν μεταφράσεων ἐπὶ τῆς Ἀλβανικῆς — Τὰ τυπογραφικὰ σφάλματα.

Τὰ ἀνωτέρω σοβαρὰ τῆς Μεταφράσεως μειονεκτήματα, ἅτινα τοσοῦτον προσβάλλουσι τὴν αὐθεντίαν καὶ ἀξιοπιστίαν αὐτῆς, ἀποδεικνύουσιν, ὅτι οὐκ ὀλίγον ὁ Γρηγόριος εἶχεν ἐπηρεασθῆ ἔκ τῶν νεοελληνικῶν μεταφράσεων· διὸ καὶ δὲν ἠδυνήθη πάντοτε πρὸ τῆς σοβαρότητος τοῦ ἔργου νὰ συγκρατήσῃ ἑαυτὸν, ἀλλ' εὐκόλως παρεσύρετο ἐνίοτε ὑπὸ τοῦ ρεύματος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· ἔζη γὰρ ἐν Κερκύρα ἔνθα μάλιστα, αἱ ἱεροποστολικαὶ ἰδέαι ἀπὸ πολλοῦ κυκλοφοροῦσαι εἶχον χαλαρώσει τὴν αὐστηρότητα καὶ τὴν γνωστὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εὐλάβειαν πρὸς τὸ κείμενον τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν. Αἱ νεοελληνικαὶ μεταφράσεις βρῖθουσαι ὡς γνωστὸν τοιούτων προσθηκῶν πρὸς ἐπεξήγησιν δῆθεν τῶν δυσκόλων λέξεων καὶ χωρίων, μᾶλλον δὲ πρὸς διαφθορὰν τοῦ κειμένου εἰσαχθεισῶν, εἶχον δώσει τὸ σύνθημα πρὸς τοιαύτην τολμηρὰν καὶ ἀσύγγνωστον ὄλως ἐλευθερίαν¹. Σκοπὸς τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἀνατολὴν διασκορπιζόντων ταύτας, ὡς ἄριστα κατέδειξεν ὁ μέγας Οἰκονόμος καὶ ἄλλοι θεολόγοι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἦτο νὰ διαφθείρωσι τὴν ἄχραντον ἑρμηνείαν τῆς θεοπνεύστου διδασκαλίας². ἐπετύγχανον δὲ τοῦτο, ὅπως καὶ οἱ παλαιοὶ αἰρετικοί, ἀκρωτηριάζοντες καὶ παραλείποντες τὰ θεῖα ῥήματα, ἄλλως δὲ προστιθέντες λέξεις εἰς τὸ θεόπνευστον κείμενον. Βεβαίως τοῦτο κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς γλώσσης καὶ σαφηνείας χάριν ἔπραξαν πάντες οἱ ἀρχαῖοι μεταφρασταί, ἀλλ' ἐν μέτρῳ πάντοτε καὶ μετὰ φειδοῦς, καὶ μόνον ἑρμηνείας λέξεων προσετίθουν, οὐδέποτε δὲ ἔφθανον μέχρι τοῦ σημείου τοῦ σχολαστικοῦ Τατιανοῦ, ὅστις, κατὰ τὸν Εὐσέβιον «ἐτόλμησε μεταφράσαι τινὰς τοῦ ἀποστόλου Παύλου φωνάς. ἐπιδιορθούμενος αὐτῶν τὴν τῆς φράσεως σύνταξιν»³. Ἀσφαλῶς ὁ Γρη-

¹ Βλέπ. Ἐπίκρισιν Οἰκονόμου σ. 80—86. ² Ἄριστα χαρακτηρίζει τοὺς τοιούτους ὁ δεινὸς Ὁριγένης λέγων: «λεξιθηροῦντες τὰς ἐκ τῶν Γραφῶν ῥήσεις καὶ ἀγκιστρῶντες πρὸς τὴν ἑαυτῶν νόσον τε καὶ πρόληψιν εἰς βάραθρον καὶ ἀκανθώδεις ἀτραποὺς βαδίζοντες τὴν ἀπευθύνουσαν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὁδὸν κατέλιπον (κατὰ Μαρκίωνος). *Migne Patr. Τόμ. ΙΑ'* 1881C.

³ Ἐκκλ. Ἱστορ. 4, 29.

γόριος οὐδ' ἐφαντάσθη ποτέ, ὅτι ἡ Μετάφρασις αὐτοῦ θὰ ἀντικαθίστα τὸ ἱερὸν ἐπ' ἐκκλησίας κείμενον. ἄλλα καὶ πάλιν τοιαύτη ὀλιγωρία περὶ τὸ ἔργον δὲν ἐπετρέπετο. Δι' ἐμὲ ὅμως, τὸν χαρακτῆρα τοῦ Γρηγορίου ἔχων ὑπ' ὄψιν, εἶναι εἰσέτι ἀνεξήγητον τὸ πρᾶγμα· διὸ ἀναγκάζομαι νὰ ἀποδώσω τὰς παραλείψεις εἰς τὴν ἀπροσεξίαν τοῦ τυπογράφου. Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τοὺς πλεονασμούς. καὶ εἶναι θαῦμα πῶς δὲν εἶναι περισσότεροι, ἐφ' ὅσον ὁ Γρηγόριος ἔγραφε διὰ τὸν λαὸν καὶ ἐν γλώσσει, ἥτις τοσαῦτα παρουσίαζε μειονεκτήματα πρὸς τὴν κατὰ λέξιν μετάφρασιν. Εἰς τὴν ἀδιαφορίαν ταύτην τοῦ τυπογράφου ἀποδοτέα καὶ τὰ τυπογραφικὰ παροράματα, ἅπερ εἰσὶν οὐκ εὐάριθμα, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι πρόκειται περὶ ἁγίας Γραφῆς. Ἐπισημειούμεθα ἐνταῦθα, ὅσα τυχαίως προσέπεσον εἰς τὰ ὄμματα ἡμῶν. βροῖλια φόνου Ματθ. 15, 19. μῖρδε (ἀεὶ οὕτω) Ματ. 26, 16. ἄπρετε (ἀ. ἄσπρετε) 27, 6. νεύκε (ἀ. νούκε) Μάρκ. 4, 7. βίντε πὰς σὶ (ἀ. πὰς τί) 5, 24, 37. μετέησιν (ἀ. μετανοήσιν) 6, 12. μαρεξία (ἀ. μαρεσία=ἀγνωσία!) 7, 22. τὲ σκιούαρε (ἀ. τε σκουάρε) 6, 32. σούμε νομὲ (ἀ. μονὲ) Ἰω. 14, 2. μὸς κεντρὸφι τέκ οὐ (ἀ. κεντρόφι), μπαρείγ (ἀ. μπάχειγ) Πράξ. 3, 2. σπέρην (ἀ. σπρεσέν) 3, 5. ὄτσα (ἀ. γιότγια) ¹, θύρδι (ἀόρ. τοῦ tres φωνάζω) ἀεὶ οὕτω ². Εἰς τὰ πολυάριθμα ταῦτα σφάλματα συγκαταλεχτέα, ἦτε πλημμελῆς στίξεις καὶ ὁ τονισμὸς τῶν προσθέτων τοῦ ἀλφαβήτου στοιχείων.

7. Ἡ σπουδαιότης τῆς Κ. Διαθήκης καὶ ἡ ἐπιρροή ἐν τῷ βίῳ ἡμῶν.—Αἱ μεταφράσεις.—Ἡ σπουδὴ πρὸς υἰοθέτησιν αὐτῶν κακὸς σύμβουλος.—Τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον.—Ἡ Λατινικὴ ἐκκλησία.—Τὸ πάθημα τῶν Ρουμάνων.—Τὰ ἀνίατα κακά.—Ἡ καταδίκη τῶν μεταφράσεων τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρίας.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη «αἰ πηγαὶ τοῦ σωτηρίου, τὸ τῆς εὐσεβείας διδασκαλεῖον», κατὰ τὸν Ἀθανάσιον ³, εἶναι τὸ σπουδαιότατον ἐν τῷ κόσμῳ βιβλίον καὶ τὸ σεπτὸν ἐγκόλπιον παντὸς Χριστιανοῦ. περιέ-

¹ Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα, ἅπερ δὲν δύναται τις ποῦ νὰ κατατάξῃ· π.χ. m a 11 (ἀεὶ οὕτω) ὄρος. ἀλλὰ τὸ ὄρος λέγεται m a 1, m a 11 δὲ σημαίνει πόθος, ἔρωσ· ἐντεῦθεν εἰς τὸ χωρίον Ἐβρ. 12. 18. u afruate nde mall qe zihete me dore δύναται νὰ ἐπέλθῃ δεινὴ παρεξήγησις. τοιαύτη φρικώδης ἐπέρχεται καὶ εἰς τὸ djalle παιδίον (ai qe te prese' nje te tille djalle mbe emer tim, me pret mua) πρὸς τὰ djall διάβολος (πρβλ. Ματ. 18,5). ἦτοι ὁ δεχόμενος διάβολον ἐν τῷ ὀνόματί μου! ² Ματθ. 15,32.

³ Τόμ. Α' σ. 113.

χον τὴν χαρμόσουν ἀγγελίαν τῆς σωτηρίας καὶ ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπὸ τῆς τυραννίας τοῦ διαβόλου, καὶ τὴν θείαν τοῦ Ἰησοῦ διδασκαλίαν, δι' ἧς πάντες οἱ ἄνθρωποι γίνονται τέκνα Θεοῦ κατὰ χάριν καὶ κληρονόμοι τῆς οὐρανοῦ βασιλείας. Οὐδὲν βιβλίον ἔσχε ποτὲ ἐν τῷ κόσμῳ δισεκατομμύριον ἀναγνώστας! οὐδὲν φιλοσοφικὸν σύστημα, οὐδεμία θρησκεία τόσους ὁπαδούς, καὶ οὕτω φανατικούς, ὥστε πολλάκις νὰ ἐπικυρώσωσι τὰς ἰδέας καὶ τὴν πίστιν αὐτῶν διὰ μαρτυρικοῦ τέλους. Ἡ εὐαγγελικὴ διδασκαλία ἀνεγέννησε πνευματικῶς καὶ διέπλασεν ἠθικῶς σύμπασαν τὴν ὑφήλιον, διήνοιξε δὲ εὐρεῖς τοὺς ὀρίζοντας καὶ ἀπήστραψε τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας ἐξηρευνήθησαν τὰ βάθη διὰ τῆς θρησκευτικῆς γνώσεως. Ἡ σοφία τοῦ ἀρχαίου κόσμου ὀρρωδοῦσα ὑπεχώρησε πρὸ τοῦ κηρύγματος τῶν ἀλιέων. Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ εὐρίσκουσι πάντες, σοφοὶ καὶ ἄσοφοι, πλούσιοι καὶ πένητες τὴν παρήγορον ἐλπίδα. «πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος, καὶ ὠφέλιμος, καὶ διὰ τοῦτο συγγραφεῖσα, παρὰ τοῦ Πνεύματος, ἔν' ὥσπερ ἐν κοινῷ τῶν ψυχῶν ἰατρείῳ πάντες ἄνθρωποι, τὸ ἴαμα τοῦ οἰκείου πάθους ἕκαστος ἐκλεγώμεθα»¹. Τοιοῦτον τὸ Εὐαγγέλιον τῆς χαρᾶς καὶ τῆς καλῆς ἐλπίδος προώρισται διὰ τῆς θείας ὄντως εὐδοκίας εἰς διαφόρους γλώσσας μεταφράσεως νὰ καταστῇ «κτῆμα ἐς αἶε» τῶν διαφόρων Χριστιανικῶν ἐθνῶν, καὶ νὰ θεωρηθῇ οὐ μόνον ὡς θρησκευτικὸς κώδιξ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως ὡς ἐθνικὸν κεφάλαιον. Τὴν γλῶσσαν τοῦ Εὐαγγελίου ἐνωτίζεται τις ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, καθ' ἣν βλέπει τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. ταύτην ἀκούει καθ' ἑκάστην εἰς τοὺς ναοὺς. ἐντεῦθεν αὕτη ὑπαισέχεται εἰς τὰς οἰκογενείας, διδάσκεται εἰς τὰ σχολεῖα, πολιτεύεται εἰς τὴν ἐπιστήμην, καὶ βαθμιαίως καταλαμβάνει ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα. Οὐ μόνον πᾶς πεπολιτισμένος ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ χωρικὸς γνωρίζει ἀπὸ στήθους λέξεις τινὰς καὶ φράσεις τοῦ Εὐαγγελίου. Μεγίστη εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῆς γλώσσης τῶν ἁγίων Γραφῶν ἐπὶ τῶν κατὰ μέρος ἐθνικῶν γλωσσῶν. Πολλὰ διεμορφώθησαν κατὰ τὸ ὕφος τῆς Βιβλικῆς γλώσσης, καὶ ταύτην ὡς κλασσικὴν πάντες οἱ διανοούμενοι ἔχουσιν ὡς πρότυπον (ὅπως π. χ. οἱ Γερμανοὶ τὴν γλῶσσαν τῆς μεταφράσεως τοῦ Λουθήρου)².

Τούτων οὕτως ἐχόντων ὅποια προσοχὴ ἀπαιτεῖται προκειμένου νεοσύστατος τις Ἐκκλησία νὰ υἰοθετήσῃ καὶ εἰσαγάγῃ ἐν τε τοῖς ναοῖς καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς κοινὴν χρῆσιν ὡς θεόπνευστον βιβλίον μετάφρασιν τινα; Τῇ ἀληθείᾳ τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι ἀπλοῦν, καὶ πρὸς λύσιν ἀπαιτεῖται πολυμερῆς τοῦ βιβλίου ἐξέτασις καὶ κρίσις βαθεῖα, πρὸς δὲ καὶ μόρφωσις

¹ Μέγ. Βασίλειος ὁμιλ. εἰς τὸν Α' ψαλμὸν Τόμ. Α' σ. 127.

² Βλ. Γρηγόριος Ἀργυροκαστριτῆς κ. τ. λ. σ. 65—66.

θεολογική καὶ γλωσσολογική οὐ τυχούσα. Πᾶσα μετάφρασις, ἵνα γένηται παρὰ πᾶσιν εὐπρόσδεκτος δεόν νὰ εἶναι α') ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως, ὡς θεόπνευστον βιβλίον, πιστὸν ἀκριβὲς καὶ ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου ἀπεικόνισμα, μόνον κατὰ τὴν μορφήν τῶν λέξεων διαφέρουσα, ἀλλὰ κατὰ τὰ λοιπὰ διασώζουσα ἀπαραχάρακτον τὴν εὐαγγελικὴν ἀλήθειαν μέχρι κεραίας καὶ στιγμῆς, καὶ β') ἀπὸ λεκτικῆς καὶ γλωσσικῆς ἀπόψεως, ἀπλή καὶ ῥέουσα, ἅμα τε εἰς ὕψος σεμνὸν καὶ ἱεροπρεπές, καθαρὸν ἀπὸ ξενισμῶν, ἀνόθεντον, ἄπταιστον καὶ ἀπηκριβωμένον γραμματικῶς.

Τὴν μακρὰν ἡμῶν ταύτην μελέτην ἐξεπονήσαμεν οὐδὲν ἕτερον ἔχοντες ἐν νῶ, εἰ μὴ κατὰ καθήκον ἱερὸν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἀγαπητῶν ἡμῖν συμπατριωτῶν, ἵνα μὴ ἐν τῷ ἀκρατήτῳ αὐτῶν ζήλω, ὅπως ἐξαλβανίσωσι τὰ πάντα καὶ παρουσιάσωσι καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τελείως ἐθνικὴν, σπεύδωσι τόσον πολὺ καὶ ὑπερβαίνωσι τὰ ἐσκαμμένα προκειμένου νὰ κληροδοτήσωσιν εἰς τε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος τὸ θεσπέσιον καὶ θεοφθόγγον βιβλίον, ἐν ᾧ ἐγγέγραπται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ «πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ»¹ καὶ ἁγιασμόν τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Ὁ μέγας Βασίλειος τὸ τοῦ Ἡσαΐου «τὸ ἀργύριον ἀδόκιμον» ἐρμηνεύων ἐπιφέρει : «πάντα μοι περισκέψασθε ἐν ταῖς κορυφαῖς ἀποθήκαις μήπου κίβδηλος ἢ δραχμὴ, τουτέστι μήπου τὸ δόγμα παραπεποιημένον, οὐκ ἐκ Πνεύματος σημειωθὲν ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ τῆς ἀληθείας χαράγμασιν, ἀλλὰ διὰ προφητῶν ἡμῖν καὶ ἀποστόλων ἐχαρίσατο, ἀλλ' ὑπὸ ἀνδρῶν ἐπιβούλων ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπινοίας λαθραίως καὶ δυσφωράτως παρακοπτόντων. Οἱ τὰ ἀλλότρια νομίματα τὴν τοῦ ἐχθροῦ μορφήν περικείμενα τοῖς βασιλικοῖς θησαυροῖς ἐπεισάγοντες τὸν τε μέγαν διέφθειραν πλοῦτον καὶ ἀμφιβολίαν τῆς ἐκλογῆς τοῖς πολλοῖς ἐνεποίησαν· ὀλίγοι γὰρ οἱ δόκιμοι τραπέζιται»².

Τῆς Κ. Διαθήκης τὸ κῦρος καὶ ἡ αὐθεντία ἐν τῇ ἀρχικῇ γλώσσῃ, τῇ ἑλληνικῇ, διεσώθη εὐτυχῶς ἐν τῇ Ὁρθόδοξῃ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ δι' ὑπερδισχιλίων κωδίκων, καθεκάστην δὲ νέοι τοιοῦτοι ἀνακαλύπτονται καὶ νέαι ἐργασίαι γίνονται πρὸς πλήρη καὶ τελείαν τοῦ ἱεροῦ κειμένου ἀποκατάστασιν. Καὶ ἐνῶ ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν τοιοῦτον ἱερὸν κείμενον τῆς πρωτοτύπου γλώσσης τῶν θεοπνεύστων συγγραφέων, δὲν ἀποτελεῖ ἀσύγγνωστον ἀμάρτημα νὰ ἀντικαθίσταται τοῦτο ἐν τῇ λειτουργικῇ χρήσει ὅλως ἀνεξετάτως διὰ τῆς τυχούσης μεταφράσεως ; μὴ προερχομένης κἂν ἐκ τοῦ ἀρχετύπου,

¹ Β' Τιμ. 3,16.

² Τόμ. Α' σ. 589 Ε.

ἄλλ' ἐξ ἀθλίας καὶ ἀδεσπότου νεοελληνικῆς μεταφράσεως, κατασκευάσματος τῶν «ἐγκαθέτων τῆς δυσσεβείας» (Βασίλειος)! Ἔχω δι' ἐλπίδος ὅτι οἱ ἐγνωσμένης εὐσεβείας Ὁρθόδοξοι τῆς Ἀλβανίας, νῦν μάλιστα ὅτε ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτῆς κάθεται βασιλεὺς εἰς ἄκρον φιλοπρόδος, ταχέως θὰ μεριμνήσωσιν διὰ τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ πλημμελοῦς φαινομένου τούτου, τοσοῦτον μειοῦντος τὴν πατροπαράδοτον αὐτῶν ἐπὶ συντηρητικότητι φήμην. Καὶ ἡ Α. Μεγαλειότης Ζωγος, ὁ Α', ὁ κλεινὸς Ἄναξ, ἄξιος κατὰ πάντα τῆς πατριδος, καὶ μέγας θὰ ἀνεκηρύσσεται προστάτης τῆς θρησκείας ἀείμνηστον τε θὰ κατέλειπεν ὄνομα, ἐὰν μιμούμενος τὸν Πτολεμαῖον ἐκείνον ἐπένευε πρὸς ἐκλογὴν ἐπιτροπῆς ἐκ κληρικῶν τῆς τε Ὁρθοδόξου καὶ Καθολικῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησίας, (καὶ εὐτυχῶς ὑπάρχουσι πολλοὶ Ἀλβανοὶ τοιοῦτοι διακρινόμενοι ὡς τε θεολόγοι καὶ φιλόλογοι καὶ γλωσσολόγοι), οἷς θὰ ἀνετίθετο τὸ μέγα καὶ περισπούδαστον ἔργον τῆς μεταφράσεως τῶν ἁγίων Γραφῶν ὡς καὶ τῶν Λειτουργικῶν βιβλίων εἰς κοινὴν Ἀλβανικὴν, ἣν ἡ Ἐκκλησία ἀμφοτέρων τῶν δογμάτων ἤθελεν ἀποδέξασθαι ὡς ἐπίσημον τῆς ἐλευθέρως Ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας γλώσσαν. Τὸ γεγονός τοῦτο θὰ ἑτερομάτιζεν ἅπαξ διὰ παντὸς τὴν κρατοῦσαν τυχὸν ἐκκλησιαστικὴν ἀνωμαλίαν, ἐπιτυγχανομένης μάλιστα, ὡς πᾶς γνήσιος θὰ ἠύχετο Ἀλβανός, τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἐθνικῆς γλώσσης καὶ εἰς τὴν Λειτουργίαν καὶ ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς μειονότητος τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν καθολικῶν. οὕτως ἀσφαλῶς συντελεσθήσεται πλήρως μετὰ τῆς ἐθνικῆς καὶ ἡ ποθητῆ ἐκκλησιαστικὴ ἐνότης πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἱερᾶς πατριδος. Τὸ παράδειγμα τῶν πολυεκατομμυρίων τῶν Καθολικῶν στερεῶς ἐχομένων ἀπὸ δύο σχεδὸν χιλιετηρίδων τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου ἐν γλώσσῃ Λατινικῇ, οἷασδήποτε καὶ ἂν ὦσι οὗτοι ἐθνικότητος, μαρτυρεῖ τὴν προσήλωσιν καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν γλώσσαν τῶν παραδόσεων καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας, καὶ τὸ προνοητικὸν ἅμα μήπως ἐκ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης μεταφράσεως ἀποπέσωσι τῆς ὀρθῆς βάσεως τῆς πίστεως. Ἡ στάσις τῶν συμπατριωτῶν μου πρὸς ἐθνικοποίησιν τῆς Ἐκκλησίας εἶναι λίαν ἀξιεπίαινος, ἀλλὰ καὶ ἡ μέριμνα αὐτῶν πρὸς καθιέρωσιν γλώσσης ὄντως ἱερᾶς καὶ καταλλήλου πρὸς μετάδοσιν τῶν ὑψηλῶν καὶ θείων ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου, δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος καθαγιάζεται, θὰ ἦτο μᾶλλον ἀξιεπίαινος καὶ ἀξιόγαστος καὶ δέον νὰ θεωρῆται κοθῆκον ὑπέριστατον. Ἡ περὶ τὰ τοιαῦτα σοβαρώτατα ζητήματα σπουδὴ εἶναι κακὸς σύμβουλος. καὶ ἀρμόζει εἴπερ ποτε καὶ ἄλλοτε ἐνταῦθα τὸ «σπεῦδε βραδέως», ἄλλως τὰ ἀποτελέσματα ἔσονται ὀλέθρια δι' ὀλόκληρον τὸν Ἀλβανικὸν λαὸν καὶ δυσανάλλακτα ἐπὶ πολλὰς γενεὰς ἀνθρώπων, ὡς συνέβη καὶ ἐν Ῥουμανίᾳ.

Ὁ εὐπαιδέυτος θεολόγος Ἰ. Ἡλιάδης Ῥαδουλέσκος¹. συγκρίνων

¹ Συγγραφεὺς δοκιμώτατος, ὁ διαμορφωτὴς τῆς Ῥουμ. γλώσσης, γράψας διάφορα διδακτικὰ βιβλία καὶ ποιήματα καὶ μεταφράσεις διαφόρους ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς, Γαλλικῆς, Ἀγγλικῆς καὶ Ἰταλικῆς, καὶ ἀγωνισθεὶς εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ὡς πο-

τῷ 1858 τὴν Ῥουμανικὴν μετάφρασιν πρὸς τὴν τῶν Ο΄, ἦτοι τὸ πρωτότυπον, μετ' ἐκπλήξεως παρετήρησεν, ὅτι οὐ μόνον λέξεις ἔλειπον, ἀλλὰ καὶ στίχοι δλόκληροι, πρὸς δὲ καὶ στίχοι καὶ κεφάλαια εἶχον μετατεθῆ ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν θέσεως. Ἀνεκάλυψε δὲ οὗτος μετὰ πολλὴν ἔρευναν, ὅτι ἐπὶ Σίξτου τοῦ Ε΄ πάπα Ῥώμης ἐξεδόθη ἐν τῷ Βατικανῷ τὸ κείμενον τῶν Ο΄ διὰ τοὺς λεγομένους Γραικοὺς Οὐνίτας. ἐν ταύτῃ τῇ ἐκδόσει ἐγένοντο οὐκ ὀλίγαι προσθαφαιρέσεις καὶ μεταθέσεις, ὥστε νὰ ἑξομοιωθῇ αὕτη πρὸς τὴν Βουλγάταν. Ἐκ ταύτης οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι Ῥουμάνοι μεταφρασταὶ μετέφρασαν εἰς τὸ Ῥουμανικὸν ἐν γνώσει ἢ ἀγνοίᾳ, καὶ παρέδωκαν εἰς τὸν Ῥουμ. λαὸν παρακεχαραγμένην τὴν ἁγίαν Γραφήν. Ταῦτα γνοὺς ὁ εὐγενὴς Ῥουμάνος Ἡλιάδης ἐτρώθη τὴν φιλοτιμίαν καὶ καταληφθεὶς ὑπὸ ἱεραῶς ἀγανακτήσεως προέβη εἰς νέαν ἀπὸ τοῦ κειμένου τῶν Ο΄ μετάφρασιν, ἣν καὶ ὑπέβαλε πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς Πατριαρχὰς δι' ἐκτενοῦς ὑπομνήματος, ἀφοῦ δὲν εἰσηκούσθη ὑπὸ τοῦ Μολδοβλαχίας Σωφρονίου, πρὸς ὃν ἔγραφε καὶ ταῦτα: «δὲν πρόκειται περὶ μικροῦ πράγματος. . . ὥστε ἡμεῖς, περίπου 11 ἑκατομ. Βλάχοι, νὰ ἔχωμεν ἔτι ἐν ἀγνοίᾳ ἀπὸ δύο ἑκατονταετηρίδας τὴν Π. Διαθήκην ἐκ τοῦ Βατικανοῦ; Αὕτη ἦτο ἡ αἰτία, δι' ἣν μέγα μέρος τῶν πέραν τῶν Καρπαθίων Βλάχων παρέλαβον ἐκεῖθεν καὶ τὸ ἅγιον μῦρον»¹.

Ἴδου λοιπὸν ὁποῖα ἀνίατα κακὰ δύνανται νὰ ἐπισωρευθῶσιν ἐν τῇ κλονιζομένη εἰσέτι καὶ τὴν νηπιώδη διανουσίᾳ περίοδον Ἀλβανικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅταν ἀπροῖξ ἀποδέχεται ὡς θεόπνευστον πᾶσαν ἀνώνυμον μετάφρασιν τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τὴν ἐκ ταύτης μεταβολὴν εἰς τὸ Ἀλβανικόν. Περὶ τῶν τοιούτων μεταφράσεων ἔχομεν ἐκπεφρασμένην καὶ ὀριστικὴν τὴν καταδικὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διαγορευούσης «*νὰ ἐμποδισθῶσιν καὶ ὄλαι μεταφράσεις τῶν διαπρυσίων τούτων ἐχθρῶν τῆς ἀμωμῆτου ἡμῶν πίστεως*

λιτικὸς, καὶ διπλωμάτης πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἐντεῦθεν ὁ δεσμὸς αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἦν ἠγάπησεν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων, διατρέψας ἐπὶ βραχεὶ καὶ ἐν Ἀθήναις.

¹ Βλέπ. τὸ ὑπόμνημα σ. 501 «Ἀναφορὰ πρὸς τοὺς ἀρχιποιμένας τῆς Ἀνατ. Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας περὶ τῆς εἰς τὸ Βλαχικὸν ἐκ τῆς Βουλγάτας μεταφράσεως τῆς ἁγ. Γραφῆς». ἐν Εὐαγγ. Κήρυκι (Ἔτος Β΄ 1858, Ἀθῆναι), σ. 495—507· προστίθησι δὲ (σ. 500) ὅτι «καὶ ἑτέρα (προσγίνεται) μετάφρασις κατὰ τὴν τῶν Διαμαρτυρομένην Βίβλον καὶ ἐκτυπῶνεται δαπάνῃ τῆς ἐν Λονδίῳ Βιβλικῆς Ἐταιρίας, καὶ ὅτι ἐπομένως οἱ Βλάχοι θέλουσιν εὐρεθῆ μεταξὺ δύο προπαγανδῶν ἄνευ μέσου ὑπερασπίσεως. . . ἠναγκάσθην. . . νὰ ἀρχίσω. . . τὴν ἐκδοσιν τῆς μεταφράσεώς μου, ἔχων τὴν συνείδησιν τῆς κατὰ γράμμα ἀκριβείας αὐτῆς». Τὴν παρεγγάρακτον ταύτην μετάφρασιν ἐξεπόνθη ἐπὶ Σερμπάνου Κατακουζηνοῦ καὶ δαπάναις αὐτοῦ ἐξέδωκε τύποις ἐν Βουκουρεστίῳ ὁ χρονογράφος Radul Greceanu (βλ. Θεοδ. Ἀθανασίου, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 176). Δυστυχῶς, ὡς ἔμαθον, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας ταύτας καὶ ἐκκλήσεις ἢ μετάφρασις τοῦ Ἡλιάδου δὲν εἶδε εἰσέτι τὸ φῶς διὰ τοῦ τύπου, ἀντιπράξαντος σπουδαίως τοῦ πολλοῦ μητροπολίτου Τρανσυλβανίας Σαγκούνα.

ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς μας. Εἰς τὴν αὐτὴν καταδίκην καὶ εἰς τὰ αὐτὰ ἐπιτίμια καθυποβάλλομεν καὶ τὰς λοιπὰς μεταφράσεις τῆς Π. καὶ Ν. Διαθήκης τὰς γενομένας παρὰ τῶν Λουθηροκαλβίνων, ἢ παρ' ὁμοθρήσκων καὶ ὁμογενῶν ἡμῶν, ὁπαδῶν δὲ αὐτῶν εἰς τε τὴν Τουρκικὴν, Σερβικὴν, Ἀραβικὴν, Βουλγαρικὴν, Σλαβωνικὴν καὶ ἄλλας τοιαύτας διαλέκτους διὰ τὰ αὐτὰ αἷτια καὶ διὰ τοὺς αὐτοὺς δολίους σκοπούς· καθότι τὰ δῶρα τῶν ἐχθρῶν πάντοτε καὶ πανταχοῦ εἶναι ὀλέθρια»¹ Ὄταν ὁ ἡμέτερος Γρηγόριος ἔξεπώνει τὸ ἔργον αὐτοῦ δὲν εἶχον εἰσέτι ἀποκαλυφθῆ οἱ σκοποὶ οἱ ἀπώτεροι τῶν τοιούτων μεταφράσεων· τούτου ἕνεκα, ὡς εἴπομεν, δὲν ἀπέτρεψεν αὐτὸν ἡ Ἐκκλησία². Ἦδη ὁμως ὁ μεγαλεπήβολος πατριάρχης Γρηγόριος ὁ 5³ δοιμὺς ἐκηρύχθη κατ' αὐτῶν, καὶ μετὰ τρία ἔτη τῷ 1839 δευτέραν ἔξαπολύει ἐγκύκλιον «Κατὰ τῆς εἰς τὸ ἀπλοῦν μεταφράσεως τῶν ἁγίων Γραφῶν», δι' ἧς αὐστηρῶς ἀπαγορεύει «τὴν χρῆσιν καὶ ἀνάγνωσιν χωρὶς τινος ἑξαιρέσεως πάσης εἰς τὸ ἀπλοῦν ὕφος μεταφράσεως τῶν ἱερῶν Γραφῶν, ὡς ἐναντίας τοῦ φρονήματος καὶ τῆς γνώμης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας»⁴. Ἐκτοτε οὖν καὶ μέχρι σήμερον ὁ πόλεμος οὗτος ἑξακολουθεῖ ἀμείλικτος κατὰ τῶν τοιούτων εἰς τὴν νεοελληνικὴν μεταφράσεων⁵. Τὸ φρόνημα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς ἁγίας Γραφῆς διετύπωσεν ἄριστα ὁ Ἱεροσολύμων Λοσίθεος: «πιστεύομεν τὴν θεῖαν Γραφήν εἶναι θεοδίδακτον, καὶ διὰ τοῦτο ταύτη ἀδιστακτικῶς πιστεύειν ὀφείλομεν, οὐκ ἄλλως μέντοι, ἀλλ' ἢ ὡς ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ταύτην ἠρμήνευσεν καὶ παρέδωκεν. πᾶσα γὰρ αἰρετικῶν βδελυρία δέχεται μὲν τὴν θεῖαν Γραφήν, παρεξηγεῖται δὲ αὐτὴν μεταφοραῖς καὶ ὁμωνυμίαις καὶ σοφίσμασι σοφίας ἀνθρωπίνης χρωμένῃ, συγγέουσα τὰ ἀσύγχιτα καὶ παίζουσα ἐν οὐ παικτοῖς»⁶.

8. Συμπέρασμα. *Τὸ ἀπαράδεκτον τῆς Γρηγοριανῆς μεταφράσεως ὡς αὐθεντικοῦ κειμένου.— Μετάφρασις μεταφράσεως.— Αἱ προσθαφαιρέσεις.— Ἡ ἔλλειψις ἐπισήμου κύρους καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐγκρίσεως.— Ἡ πλημμελὴς γλωσσικὴ μορφή.— Τὰ καλὰ αὐτῆς.— Ἡ ἀποκήρυξις τῆς μεταφράσεως τοῦ Χριστοφορίδου.*

¹ Κανον. Διατάξεις, Γεδεών Τόμ. Β' σ. 273. «Ἐγκύκλιος κατὰ τῶν ἐπιπολαζουσῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν» ἀπολυθεῖσα τῷ 1836.

² Βλ. ἀνωτ. σ. 34—35.

³ Οἱ πρόγονοι τούτου ἦσαν Δροβιανῖται (βλ. Ζώτου Μολοσσοῦ, Ἡπειρωτ. Μελέτας Τόμ. Δ' Μέρ. Α' 66). ⁴ Καν. Διατάξεις σ. 289.

⁵ Φιλαρέτου Διδυμοτείχου (νῦν Ἡρακλείας μητροπολίτου) «Ἡ παράφρασις τῶν ἁγίων Γραφῶν ἐν τῇ καθωμιλημένῃ» (Γρηγ. Παλαμᾶς Ἔτ. Ζ' 1928 σ. 61—68).

⁶ Ὁμολογία παρὰ Μεσολωρᾶ Συμβολικῆ, Παραρτ. τοῦ Α' τόμ. σ.102.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε διερευνηθέντων καὶ ἀναπτυχθέντων κατέστη δὴ-
λον, φρονῶ, ὅτι ἡ μετάφρασις τοῦ Γρηγορίου, εἰ καὶ ὑπερτέρα ὡς βιβλίον
θρησκευτικὸν τῆς τοῦ Χριστοφορίδου, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ἔγ-
κυρος καὶ ν' ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλη-
σίας ὡς ἐπίσημον κείμενον τῆς Κ. Διαθήκης διὰ τε τὴν κα-
θιέρωσιν ἐν τοῖς ναοῖς καὶ πρὸς διδασκαλίαν τῶν πιστῶν,
διὰ τὰς πολλὰς καὶ σοβαρὰς ἐλλείψεις, ὧν αἰ σπουδαιότεραι συνοψίζονται
ἐν τοῖς ἐξῆς :

Α'. Διότι δὲν μετεφράσθη ἀμέσως ἐκ τοῦ ἀρχετύπου.

Ἡ νεοελληνικὴ μετάφρασις, ἀφ' ἧς ἐκπηγάζει, καὶ ἦτις ἐξετυπώθη
ἔναντι ὡς κείμενον ἱερὸν, εἶναι αὐτὴ ἡ ἀποδοκιμασθεῖσα καὶ καταδικασθεῖ-
σα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Μαξιμίνα μικρὸν μεταβεβλημένη, φέρουσα ὁμως
ἀκέραια τὰ στίγματα τῆς κιβδηλείας καὶ παραχαράξεως τοῦ ἀρχετύπου, ὡς
ἀπεδείξαμεν, ἀφ' ἑνὸς συγκρίναντες τὴν Μαξιμίναν πρὸς τὴν προκριθεῖσαν
νεοελληνικὴν μετάφρασιν τοῦ Γρηγορίου, καὶ ἀφ' ἑτέρου ταύτην πρὸς τὸ
ἀρχετύπον ¹. Οὐδὲν δὲ δύναται νὰ ἐξιλεώσῃ ἡμᾶς ἡ προσφυγὴ αὐτοῦ ἐνίο-
τε καὶ πρὸς τὸ ἱερὸν κείμενον ². Τὸ γεγονός εἶναι, ὅτι ἡ Μετάφρασις
ἐγένετο ἐκ μεταφράσεως ἀποβλήτου, ἦτοι τὸ ὕδωρ ἐλήφθη οὐχὶ
ἐκ καθαρᾶς πηγῆς, ἀλλ' ἐκ τεθλωμένων καὶ ἀκαθάρτων ὄυακίων, ἐπομένως
ὡς ἀδόκιμος αὕτη ἀποδιοπομπαία καθόλου ἐκ τῆς ἐπ' Ἐκκλησία χρήσεως.

Β'. Διότι ἔχει πολλὰς προσθαφαιρέσεις καὶ οὐσιώδεις ἀτελείας.

Παρὰ τὴν τοιαύτην προέλευσιν καὶ ὡς μετάφρασις ἀπλῶς καὶ θρη-
σκευτικὸν βιβλίον ἐξεταζόμενον τὸ ἔργον τοῦ Γρηγορίου, δὲν δύναται
νὰ θεωρηθῆ ἀκριβὲς καὶ τέλειον. Τὰ παρατεθέντα παρερμηνειῶν
καὶ διαστροφῶν παραδείγματα ³ ἐμφαίνοντα τὸ ἀκατάρτιστον αὐτοῦ πρὸς
τοιοῦτον σπουδαῖον ἔργον, καὶ αἱ συχναὶ προσθαφαιρέσεις ὡς καὶ αὐτὰ τὰ
οὐκ εὐάριθμα τυπογραφικὰ σφάλματα ⁴, ἀποδεικνύουν, εἰ μὴ τι ἄλλο, ἀλλ'
ἀξιόμειπτον ἀδιαφορίαν καὶ ἀσύγγνωστον περὶ τὸ ἔργον ἀ-
προσεξίαν. Τὰ ἀνωτέρω ἐπισφαλῆ παραδείγματα ἠδύναντο καὶ νὰ πολλα-
πλασιασθῶσι δι' ὅλου τοῦ βιβλίου ἐξικνούμενα, ἀλλὰ καὶ ταῦτα εἶναι νο-
μίζω ἀποχρῶντα πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ πλημμελήματος, ἀναφερομένου εἰς
τὸ θεόπνευστον ἐκεῖνο σύγγραμμα, ἔνθα καὶ ἡ παράλειψις ἐνὸς ἰῶτα
ἢ μιᾶς κεραίας καθιστῶσιν αὐτὸ νόθον καὶ παρακεκομ-
μένον! Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι καὶ ἀρχαῖαι τινες μεταφράσεις ἐγένοντο ἀνα-
κριβεῖς καὶ ἐσφαλμέναι, ὡς ἀπέδειξεν ὁ πολὺς Ὁριγένης διὰ τῶν Ἐξα-
πλῶν καὶ Ὀκταπλῶν ἀντιγράφων τῆς Π. Διαθήκης. ὁ δὲ ἅγιος Ἰερῶ-
νυμος εἶχεν ὑπ' ὄψει εἰς τὴν ἐκπόνησιν τῆς Βουλγάτας μεταφράσεις τῆς

¹ Βλέπ. ἄνωτ. σελ. 12—16. ² Βλέπ. ἄνωτ. σ. 39 ἔ. ³ Βλέπ. ἄνωτ. σ. 176-187.

⁴ Βλέπ. ἄνωτ. σ. 188.

Κ. Διαθήκης τοιαύτας, καθ' ὅς ἡδύνατό τις νὰ ὑπολογίση, λέγει, τοσαῦτα κείμενα, ὅσα ἀντίτυπα! ¹ Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν κρίνομεν τοιαύτας μεταφράσεις πρὸς ἀγνώστους σκοποὺς κατεργασθείσας καὶ ἔξοστρακισθείσας ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ μετάφρασιν μοναδικὴν μέλλουσαν, ἵνα καταλάβῃ ἐπίσημον θέσιν ἐν τῇ Ἀλβανικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ δοθῇ ὡς ὁ κανονικὸς κώδιξ τοῦ θείου δικαίου τοῖς Ὀρθοδόξοις Ἀλβανοῖς. Τούτου ἕνεκα ἐνταῦθα ἡ προσοχὴ ἡμῶν δέον, ἵνα ἢ ὀξύτερα ἢ ἄλλοτε ποτε· διότι τὸ κακὸν ἔσται δυσίατον καὶ ὀλέθριον.

Γ'. Διότι ἡ Μετάφρασις οὐδὲν ἐπίσημον κῦρος ἔχει οὔτε καὶ ἐγκρίσιν ἐκκλησιαστικὴν.

Συνήθως αἱ μεταφράσεις ἐγένοντο ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ πρωτοβουλίᾳ αὐτῆς δι' εἰδικῶν προσώπων πρὸς τοῦτο διοριζομένων (Κύριλλος καὶ Μεθόδιος οἱ Ἰσαπόστολοι τῶν Σλάβων), ἢ ἐπιβάλλονται ὑπὸ ἐπισήμων ἀνδρῶν, μέγα ὄνομα φερόντων παρὰ τῷ λαῷ, καὶ διακεκριμένων δι' ἀρετὴν καὶ ἐπιστήμην (Ἰερόνυμος, Λούθηρος) ².

Πῶς ἄλλως εἶναι δυνατόν πᾶσαν οἰανδήποτε μετάφρασιν νὰ ἐπισημοποιήσῃ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ νὰ καθιερώσῃ ταύτην ὡς κείμενον τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ ὡς θεόπνευστον βιβλίον, ἀφ' οὗ ἔξαρτᾶται ἀπολύτως ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ ἀναγέννησις τῶν τέκνων αὐτῆς; Πῶς εἶναι δυνατόν, λέγω, νὰ πράξῃ τοῦτο ἀνευ ἐμπεριστατωμένης μελέτης καὶ σπουδῆς καὶ πολυμεροῦς ἐξετάσεως ἡ Ἐκκλησία, «ὁ στῦλος καὶ τὸ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας», ὁ ἄγρυπνος φρουρὸς τῶν δογμάτων τῆς πίστεως καὶ τῆς ἱεραῆς παραδόσεως; αὕτη γὰρ μεριμνᾷ καὶ φροντίζει διὰ τὴν ἀγνότητα καὶ αὐτῶν τῶν στοιχειωδῶν θρησκευτικῶν βιβλίων, ἵνα μὴ οἱ πιστοὶ ἀποπλανηθῶσι νομίζοντες, ὅτι πᾶν τὸ λάμπον εἶναι χρυσός. Ἐὰν τοῦναντίον ἔπραττεν θὰ

¹ Tot enim sunt exemplaria rene quod codices πρβλ. Ὁ ἅγιος Ἰερόνυμος ὑπὸ Α. Θιέρρου (κατὰ μετάφρασιν Παρμενίδου) σ. 101. Ἐκάστη ἐκκλησία, προστίθεισιν, ἕκαστος πιστὸς ἔτι, δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι εἶχεν ἴδιον Εὐαγγέλιον· τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἠνάγκασε τὸν ἅγιον νὰ ἐκπονήσῃ τὴν Βουλγάταν. Καὶ ἔγραφε τότε τὸ ἀξιοσημείωτον πρὸς τὸν πάπαν Δάμασον: sin autem veritas est quaerenda de pluribus, cur non ad graecani originem revertentes eaque vel a vitiosis interpretibus male reddita corrigimus? (παρὰ Berger de Xivrey σ. 29).

² Περὶ τῶν τοιούτων ἀνδρῶν τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἐκ τῶν κλασσικῶν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας πατέρων Βικέντιος ὁ ἀπὸ Λιρίνου (+ 450) οὕτως ἀποφαίνεται, τὸν λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ κριτηρίου τῆς διαγνώσεως τῆς ἀληθοῦς ἐκκλ. παραδόσεως: Sed eorum dumtaxat patrum sententiae conferendae sunt, qui in fide et communione catholica sancte, sapienter, constanter, viventes, docendes et permanentes vel mori in Christo fideliter vel occidi pro Christo feliciter meruerunt (Comment, adver. haer. cap. 1, 3, 33).

ἦτο κατακριτέα ἀληθῶς ἢ τοιαύτη Ἐκκλησία ὡς ὅπως ἀταλαιπώρως συντελοῦσα εἰς τὴν παραμόρφωσιν τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως, καὶ ἕωσα τοὺς πιστοὺς διαβουκολεῖσθαι ὑπὸ ψευδαποστόλων.

Δ'. Διότι ἀπὸ λεκτικῆς καὶ γλωσσικῆς ἀπόψεως εἶναι πλημμελής.

Ἡ ἅγια Γραφή, ὡς εἴπομεν, δέον νὰ ᾖ ἀπὸ λεκτικῆς καὶ γλωσσικῆς ἀπόψεως ἄμειπτος, τὴν ἀπλουστέραν μὲν ἀλλὰ καὶ δοκιμωτέραν τῆς γλώσσης μορφήν ἐμφαίνουσα, ὡς καὶ τοὺς ἀκραιφνεστέρους γραμματικούς τύπους. Πάντες οἱ λαοί, καὶ δὴ οἱ νεώτεροι, ὡς πρότυπον, γνώμονα καὶ κανόνα ἔχουσι τὸ κείμενον τῆς ἁγίας Γραφῆς· ἢ γλῶσσα ὅθεν τῆς Γραφῆς δέον νὰ ᾖ ἀπλή, σεμνή, σαφής, καθαρὰ καὶ ἀμιγής, ἀπηλλαγμένη τελείως παντὸς βαρβαρισμοῦ καὶ σολοικισμοῦ, ὥστε ν' ἀποτελέσῃ τὸν κλασσικὸν τύπον τῆς λογίας καὶ ἐπισήμου γλώσσης τοῦ ἔθνους. Δὲν δυνάμεθα δυστυχῶς νὰ ἰσχυρισθῶμεν τοῦτο καὶ περὶ τῆς γλώσσης τῆς μεταφράσεως τοῦ Γρηγορίου. Αὕτη διασώζει μὲν τὴν ἀρχαϊκὴν ἀπλότητα, καὶ τὸν πλοῦτον τῆς γλώσσης εἰς λέξεις, ἐκφράσεις, ἀλλ' ἀσχημίζουσιν αὐτὴν αἵ τε ξένοι λέξεις καὶ τὸ ἐπισημὸν καὶ ἀτημέλητον τῶν γραμματικῶν τύπων. καὶ τοῦτο ἦν ἐπόμενον διὰ γλῶσσαν ὡς ἡ Ἀλβανικὴ, ἣτις ὡς τὸ πρῶτον τότε γραφομένη διετέλει εἰσέτι ἐν σπαργάνοις, οὔτε ἠδύνατο νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν ὁ μεταφραστὴς γραμματικούς κανόνας.

Αὗται εἰσιν ἀδρομερῶς καὶ ἐν περιλήψει αἱ σοβοραὶ ἐλλείψεις τῆς μεταφράσεως τοῦ Γρηγορίου. Αἱ ἐλλείψεις αὗται εἰσι δυστυχῶς τοιαῦται, ὥστε αἴρουσι σχεδὸν τὸ ἐπίσημον αὐτῆς κῦρος καὶ καθιστῶσιν αὐτὴν ἀπλῶς κοινὸν θρησκευτικὸν βιβλίον. Ἡμεῖς δὲ εὐγνωμονοῦντες, ἀνθ' ὧν ἐμόχθησεν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὁ σεπτὸς ἱεράρχης κληροδοτήσας ἡμῖν τὸ πρῶτον γλωσσικὸν μνημεῖον καὶ ἱερὸν βιβλίον, καὶ δημιουργήσας πρῶτος αὐτὸς γλῶσσαν ἐκκλησιαστικὴν στεφανοῦμεν μὲν καὶ ἀσμένως γεραίρομεν τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ τὴν μετάφρασιν αὐτοῦ ἀποκλείομεν μακρὰν τοῦ περιβόλου τῆς Ἐκκλησίας, μιμούμενοι τὸν θεῖον Πλάτωνα, ὅστις στεφανώσας τὸν Ὁμηρον ἀπέβαλε τῆς πολιτείας αὐτοῦ. Δὲν πιστεύω δὲ ἕνεκα τούτου νὰ δυσαρεστήσωμεν τὴν ἱερὰν τοῦ φιλομούσου καὶ φιλοπάτριδος ἱεράρχου σκιάν, καθόσον αὐτὸς οὔτος πλέον πάντων ἡμῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ διὰ τὸ ἀπαράτρωτον τῶν δογμάτων τῆς ἀωμότητος ἡμῶν πίστεως ἐνδιεφέρετο.

Καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ἐπανειλημμένως ἐτονίσασμεν, ὅτι ὁ ἴδιος οὐδέποτε διενόηθη, ὡς νομίζω, ὅτι τὸ ἑαυτοῦ πόνημα προωρίζετο διὰ τοιαύτην περιοπὴν. Εἰργάσθη ἀπλῶς ὡς ἱεράρχης, καὶ ἔγραψεν ὡς ποιμὴν καὶ πνευματικὸς πατήρ, ἀκολουθῶν τῇ τότε μεταφραστικῇ κινήσει καὶ ἀποβλέπων μᾶλλον εἰς τὴν ὠφέλειαν καὶ τὸν καταρτισμὸν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν θρησκευτικὴν διαμόρφωσιν τοῦ Ἀλβανικοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις ἐν Ἑλλάδι μάλιστα ἕνεκα τῆς παντελοῦς σχεδὸν ἐλλείψεως σχολείων καὶ δὴ

ἐν ταῖς κόμαις εἶχεν ἀποβαρβαρωθῆ τελείως, καὶ διὰ τῶν παχυλῶν δεισι-
 δαιμονιῶν εἶχεν ἀποξενωθῆ τῆς θρησκείας, ὡς οἱ σύγχρονοι περιηγηταὶ ἐξι-
 στοροῦσιν. Διὰ τὴν ἐπ' Ἐκκλησίας ἀνάγκην τῆς μεταφρά-
 σεως οὐδέποτε διεσκέψατο ὅπερ εὐνόητον, διότι δὲν
 ὑπῆρχεν εἰσέτι τοιαύτη ἰδέα. Ἀπὸ γενικωτέρας ὅμως ἀπόψεως
 κρίνοντες τὸ ἔργον τοῦ Γρηγορίου, ἐπαναλαμβάνομεν καὶ ἡμεῖς ὅ,τι περί-
 που ἔγραψεν ὁ ἱερός Ἀὐγουστίνος περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἱερω-
 νύμου, ἀφοῦ ἐξήντησεν ἐννοεῖται πάντα κατ' αὐτοῦ τὰ πολέμια βέλη. «τὸ
 ἔργον εἶναι ἐξαίρετον. . . . ἐὰν δὲ σπάνιά τινα λάθη ὠλίσθησαν, εἶναι πα-
 ράλογον νὰ μὴ συγχωρήσῃ τις λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν ὠφέλειαν τῆς ἐπιχειρή-
 σεως καὶ τὴν ἀπαράμιλλον ἀξίαν τῆς κατεργασίας»¹. Ἡ μετάφρασις
 τοῦ Γρηγορίου καθαρθεῖσα δέον νὰ καταστῆ κοινὸν
 ἀνάγνωσμα τοῦ Ἀλβανικοῦ ἔθνους, αὕτη ἕνεκα τῆς ἀπλότητος
 τῆς γλώσσης τέρει ἅμα καὶ διδάσκει τοὺς πλείους τῶν καθ' ἡμᾶς λογογράφων
 Ἀλβανῶν, οἵτινες, οὔτε τὴν χάριν οὔτε τὴν ἀγνότητα αὐτῆς ἔχουσιν, ἀλλὰ παρου-
 σιάζουσιν ὡς συνονθύλευμα καὶ κακότεχνον κρᾶμα τὴν γλῶσσαν διὰ τῆς ἀ-
 ναμειξέως τόσῳ ἀπειροπληθῶν ξενικῶν στοιχείων καὶ ἀκαταλήπτων διὰ
 τὸν λαὸν λέξεων.

Ὅσας ἐλλείψεις ἀπηριθμήσαμεν περὶ τῆς Γρηγοριανῆς μεταφράσεως
 μετὰ μείζονος ἐμφάσεως δυνάμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ περὶ
 τῆς τοῦ Χριστοφορίδου, ὅστις ἀλλοτρίοις ὑπουργῶν σκο-
 ποῖς ἐπελάβετο τοῦ ἔργου τελείως ἀμύητος καὶ πάμπαν
 ἄγευστος τῆς θεολογίας· διὸ καὶ ἐπέδειξεν ἀσύγνωστον καὶ
 ἀξιοκατάκριτον περὶ τὴν μετάφρασιν ἀδιαφορίαν². Διὰ
 τοῦτο παρ' ὄλην τὴν ἐκτίμησιν τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ὅστις κατέστη διὰ
 τῶν ἔργων ἄξιος τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, ἡ μετάφρασις αὐτοῦ
 δέον νὰ ἀποπεμφθῆ ἐκ τῆς λειτουργικῆς χρήσεως. Ἡ
 Ἐκκλησία, ὡς γνωστόν, ὑπῆρξεν ἀεὶ ἀδυσώπητος πρὸς τοὺς λαϊκοὺς εἰς ἀλ-
 λότρια ἔργα ἀναμιγνυομένους, ἀπαγορεύουσα αὐτοῖς καὶ αὐτὸ τὸ
 διδάσκειν δημοσίᾳ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. οὕτω διαγορεύει ὁ
 Εἰς τὸν κανὼν τῆς 5' Οἰκ. Συνόδου πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τάδε: «τί σεαυτὸν
 ποιεῖς ποιμένα, πρόβατον ὦν; τί γίνῃ κεφαλὴ ποῦς τυγχάνων; τί στρατη-
 γεῖν ἐπιχειρεῖς τεταγμένος ἐν στρατιώταις»;³ ὅνπερ ἐρμηνεύων ὁ Βαλ-
 σαμών ἐπιφέρει: «τὸ διδάσκειν τὸν τοῦ Κυρίου λόγον καὶ
 ἐρμηνεύειν τὰ θεῖα δόγματα, μόνοις ἐδόθη παρὰ τῆς χά-
 ριτος τοῦ παναγίου Πνεύματος τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς

¹ «Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος», ἐνθ' ἄνωτ. σ. 101.

² Πρβλ. ἄνωτ. σ. 21—23 καὶ 35—38.

³ Σύνταγμα Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ Β' σ. 454.

παρὰ τούτων ἐπιτρεπομένοις» *. Ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν ὁμοῦς ὁ Χριστοφορίδης ἀναμφιβόλως εἶναι ὑπέρτερος τοῦ Γρηγορίου — εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς γραφομένης Ἀλβανικῆς—ἀλλ' ὅπως πᾶσα γλῶσσα πιστῶς ἔχομένη τῆς γραμματικῆς ἀπόλλυσι τὸ ῥέον, τὸ εὐπλαστον καὶ τὴν φυσικὴν χάριν, οὕτω καὶ ἡ τοῦ Χριστοφορίδου, ἀρτιγενῆς μάλιστα οὕσα. Ἐξ ἄλλου δὲ οὗτος Γέγας ὢν καὶ γράφων τὴν Τοσκικὴν ἀνέμειξε κατ' ἀνάγκην καὶ στοιχεῖα τῆς διαλέκτου αὐτοῦ, ἅτινα ὡς εἰκὸς καθιστῶσιν ἀνώμαλον ὄπωσοῦν τὸν λόγον καὶ δύσκαμπτον τὴν φράσιν. Ἐν τούτοις τὸ ἰδίωμα τῆς μεταφράσεως ταύτης γραφέν ἐν Ἑλβασανίῳ, τῷ μεταιχιμίῳ τῶν δύο διαλέκτων τῆς Ἀλβανικῆς, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις τῆς κοινῆς διαλέκτου, ἧς πρὸς σύμπηξιν γίνεται ἀπόπειρα νῦν ἐν Τιράνοις προεξαρχούσης τῆς Ἐφημερίδος «Ora»¹. Τούτου ἕνεκα καὶ τὴν μετάφρασιν τοῦ Χριστοφορίδου συνιστῶμεν παντὶ τῷ βουλομένῳ νὰ μορφώσῃ ὕφος γνήσιον τῆς Ἀλβανικῆς.

9. Παρεπόμενα καὶ ἐπίλογος.

Ἐὰν οὕτως αὐστηρὰ ἡ κριτικὴ περὶ τῶν μεταφράσεων ἀνδρῶν ἀξίων κατὰ πάντα τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, τί εἴπωμεν περὶ ἄλλων αὐθαιρέτως εἰσπηδησάντων εἰς τὸν περίβολον τῆς ἐκκλησίας καὶ πομπωδῶς παρελαυνόντων ὡς ἱερῶν μεταφραστῶν; θέλω νὰ εἴπω βραχέ' ἅττα περὶ τῶν ὀψίμων μεταφραστικῶν δοκιμίων, ἅπερ εἰς φῶς περιήλθον παρὰ τοῦ σεβ. ἐπισκόπου Φανόλη. Οὗτος πάντῃ πρὸς τὸ ἔργον ἀμύητος καὶ ἀκατάρτιστος προέβη ἐν Ἀμερικῇ εὐρισκόμενος εἰς τὴν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ μετάφρασιν τῶν τῆς ἐκκλησίας λειτουργικῶν βιβλίων, ὡς εἴπομεν, ἐν οἷς αἱ καινοφανεῖς καὶ παραβολώταται γλωσσοπλαστῖαι ἀμιλλῶνται πρὸς τὴν ἀκάθεκτον τολμηρίαν πρὸς ἐκχυδαῖσμόν καὶ τῶν τιμαλφεστέρων καὶ διὰ τῶν αἰώνων ἀναλλοιώτων ἱερῶν ὀνομάτων. Ἐχω μετὰ χειρὸς τὰ ἑξῆς τεύχη:

1. Libre e sherbesave te shenta te kishes orthodoxe kthyer nga gergishtja prej priftit orthodox Fan S. Noli, Boston 1909, 16ον σ. 244. Εἶναι εἶδος Συνόψεως περιεχούσης Ἑσπερινόν, Ὁρθρον, Λειτουργίαν Χρυσοστόμου, τὰς τῶν μυστηρίων Ἀκολουθίας, Ὁκτώηχον, κτλ.

Χαρακτηριστικὰ μεταφραστικῶν μαργαριτῶν ἔστωσαν τάδε:

Blate e hyjeshme θεία προσκομιδὴ, Dergimesore Ἐξαποσταλάρια, ferri ἄδης (ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ συνηθείᾳ kolas), font κολυμβήθρα, Hyjlihdese Θεοτόκος, kendonjes ἀναγνώστης, kryq-ngjallesor σταυραναστάσιμος, Kungatore Κοινωνικόν, litani συναπτὴ (ἀλλὰ τότε τὴν λιτανεῖαν πῶς

¹ Αὕτη διαδεξαμένη τὸ «Telegraf» ἐξεδίδετο ὡς καὶ ἐκεῖνο ἐπὶ διετίαν ὑπὸ τῶν ἐμῶν ἀδελφιδῶν Kost. Çekrezi καὶ Vas. Xhaçka. ἐπέτυχε δὲ τοῦ σκοποῦ ὡς ἀπέδειξε τὸ πολυπληθές τῶν ἀναγνωστῶν αὐτῆς. δυστυχῶς πρὸ ἔτους ἐπαύθη καὶ ἀντ' αὐτῆς ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ νῦν λαμπροῦ πατριώτου Timo Dilo ἢ Vatra.* Ράλλη καὶ Ποτλῆ σ.455.

εἰπωμεν;), lanjtore νιπτήρ, lavdi Δόξα, landerime αἶνοι, Lutjesore Παρακλητική, mbremesore ἔσπερινός, ndennjesore κάθισμα, paqesore εἰρηνικά, parrevarg προκείμενον, pasvark ἀπόστιχον, pesheshim ἀπόλυσις, Pesheshore Ἀπολυτίκιον, prelat προεστώς, Psalmi nisator Προουμιακός, Sherbese Λειτουργία, shkurtore κοντάκιον, thirrtoe κεκραγάρια, tingell ἦχος, Trini' e shente ἁγία Τριάς, trishent τρισάγιον, vargezime στιχηρά, zbratesore καταβασίαι κτ.

2. Libre e te kremteve te medha te kishes orthodoxe κτλ. Boston 1911 16ον, σ. 315. Ἑορτολόγιον, (εἰς ἐκάστην ἑορτὴν λαμβάνει τινὰ αὐθαιρέτως ὁ συμπλητῆς τροπάρια ἐκ τῆς ὅλης Ἀκολουθίας, Εὐαγγέλιον καὶ Ἀπόστολον). Ἀμφότερα τὰ ἔργα ἀφιερροῦνται Πλάτωνι ἐπισκόπῳ τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ῥώσων Ὁρθοδόξων, ὡς χειροτονήσαντι τὸν Φανόλην εἰς ἱερέα.

3. Triodi i vogel, kthyer nga gergishtja prej at Fan Nolit. Boston 1913, 8ον σ. 267¹. (Περὶληψις τοῦ Τριωδίου).

Τὸ κύριον διακριτικὸν γνώρισμα τῶν μεταφράσεων τούτων εἶναι, ὡς παρετήρησεν ὁ ἀναγνώστης καὶ ἐκ τῶν εὐαρίθμων προκειμένων λέξεων, ἢ ἀντικατάστασις πάση θυσίᾳ τῶν ἑλληνικῶν τύπων καὶ λέξεων καθιερωμένων ὡς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, τῆς ἱερότητος, καὶ τοῦ ἀμεταφράστου εἰς πάσας τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, εἴτε ἠνωμένας οὐσας ἀπ' ἀρχῆς μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἢ καὶ οὐχί². Τοῦτο θεωρεῖται τοῦλάχιστον ὡς τὸ μόνον ὑπολειφθὲν ὄρατὸν σημεῖον τοῦ ἱεροῦ συνδέσμου τῶν χειροφετηθεισῶν θυγατέρων πρὸς τὴν μητέρα Ἐκκλησίαν, καὶ τῆς ἐξαρθήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης ἐκ τῆς τοῦ πρωτοτύπου τῶν ἱερῶν κειμένων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων γλώσσης. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία, ἵνα τηρήσῃ ἀπαραχαράκτους τὰς σχέσεις ταύτας καὶ ἀμείωτον τὴν ἱερότητα τῆς τε Λειτουργίας τῶν ἱερῶν εὐχῶν καὶ ἐκκλησ. ὕμνων, καθιέρωσεν ὡς γνωστὸν τὸ ἀμετάφραστον τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπερ ἰσχύει ὡς καθεστὸς ἐν πάσῃ καθολικῇ ἐπὶ μέρους ἐκκλησίᾳ. Πλείω ἐνταῦθα δικαιώματα κέκτηται ἡ Ἑλληνική, ἢ ἀρχέτυπος γλώσσα τῶν ἁγίων Γραφῶν καὶ τοῦ Ἑυπικοῦ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, ἐν ἧ χθιζὰ καὶ πρωιζὰ ἠκούομεν ἡμεῖς οἱ Ἀλβανοὶ τὴν λειτουργίαν καὶ ἑλατρεῦομεν τὸν Θεόν. Οἱ συγγενεῖς ἡμῶν

¹ Τὸ βιβλίον ἀφιερροῦται τῷ πρωθυπουργῷ τῆς Ῥουμανίας Τάκη Ἰονέσκφ.

² Ὁ σεβ. Φανόλης, ἑλληνοδιδάσκαλος αὐτὸς πρὶν σχετισθῆ πρὸς τὸν Ἀλβανισμὸν ὑπάρχας, μετέβαλεν αὐθαιρέτως τὰ ἀμετάβλητα καὶ ἀντεισήγαγεν οὐ μόνον κακοπλάστους λέξεις ἀλβανικάς, ἀλλὰ καὶ φραγκικάς πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ἑλληνικῶν π. χ. republikani τελώνης, prodik ἄσωτος, κτ., ὁ μανιώδης σκοπὸς τοῦ ἀνδρὸς ἦν μᾶλλον νὰ συγχύσῃ τὰ πράγματα καὶ νὰ δυσχεράνη τὴν κατανόησιν διὸ καὶ ἀντὶ τῶν γνησίων ἀλβαν. λέξεων συνεφόρησε ξένους καὶ πάμπαν ἀήθεις π. χ. ἀντὶ kurba πόρνη, ἔγραψε lavira!!! καὶ shakul ne tym=σάκκος εἰς καπνόν, ἀντὶ ἄσκος ἐν πάχνη (ἄσκος δὲ σημαίνει φυτὸν, νεκρολούλουδον ἐν τῇ ἑλληνικῇ).

Ῥουμᾶνοι, καίτοι καὶ οὗτοι ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν τοῦ μισελληνισμοῦ πνοὴν ἐπραγματοποίησαν τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἀποκατάστασιν, διετήρησαν ὅμως τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν λεξιλόγιον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς εἶδομεν 1) εἰς ὀνόματα ἐκκλησιολογικὰ βιβλίων, 2) εἰς ὀνόματα διαφόρων βαθμῶν, καὶ 3) εἰς διάφορα ἄλλα ὀνόματα ἐν γένει λειτουργικὰ καὶ ὄρους βιβλικούς¹.

Ἄναφέρομαι εἰς τὴν σπουδαιότεραν φιλὴν χώραν τῶν Βαλκανικῶν λαῶν, ἐν ἧ ὁ Ἄλβανοι συνέλαβον καὶ ἐγαλουχήθησαν εἰς τὰς ἐθνικιστικὰς ἰδέας, καὶ λέγω ὅτι οὐδόλως ἔβλαψε τὴν ἐκκλησίαν αὐτῆς ἡ διατήρησις αὐτῶν τῶν ἀπαραιτήτων ἑλληνικῶν ὄρων καὶ λέξεων. Εἰς μεγαλτέραν κλίμακα συμβαίνει τὸ τοιοῦτον εἰς τὴν σλαβωνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Λατινικὴ καὶ ἐξ αὐτῆς πᾶσαι αἱ εὐρωπαϊκαὶ γλῶσσαι ἔχουσιν οὐκ ὀλίγας ἑλληνικὰς ἐκκλησιαστικὰς λέξεις. Ἐν τῇ Ἀλβανικῇ, λέγομεν καὶ διακηρύττομεν παρησιᾶ, αἱ τοιαῦται λέξεις διὰ τοῦ χρόνου τοῦ μακροῦ δηλ. ἀπὸ 1800 ἐτῶν πολιτογραφηθεῖσαι κατεστράθησαν πλέον γηγενεῖς καὶ οὐδόλως θεωροῦνται ξένα παρὰ τῷ λαῷ. ἀπεναντίας ξένοι εἰσὶν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀποτολμῶσι νὰ ἀποσκορακίζωσιν αὐτὰς ἀντείσάγοντες τὰ ὀθνεῖα καὶ παρεμβόλιμα πρὸς ἀνυπολόγιστον βλάβην τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος τοῦ λαοῦ καὶ διαστρέβλωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης. αὕτη πρὸς τὴν τετριμμένην καὶ καθημαξευμένην γλῶσσαν τοῦ λαοῦ κυλινδουμένη ἀπόλλυσι τὴν τοῦ ὕψους ἱερότητα καὶ μυστικοπάθειαν, δι' ἧς σαγηνεύει τὰ πλήθη καὶ συναρπάζει τὸν περιούσιον τοῦ Θεοῦ λαὸν εἰς ὕψη αἰθέρια. Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου στρέφομαι καὶ φιλομετρῶ ἐκδεδομένα ἀπὸ πολλοῦ κείμενα Ἀλβανικὰ ἐν γλώσσει οὐχὶ γνησίᾳ Τοσκικῇ, ἧς βεβαίως πολλὴ ἡ μετὰ τῆς Ἑλλ. γλώσσης συγχρότισις, ἀλλ' Ἱταλοαλβανικῇ καὶ Γεγικῇ, ἀφ' ὧν τοὺς Ἑλληνας χωρίζουσι οὖρα σκιόεντα θάλασσά τε ἠχῆεσσα, καὶ ἀπαντῶ πλείστας ἑλληνικὰς λέξεις ἐκ τῆς Ἐκκλησίας εἰσαχθείσας καὶ ἐν τῇ καθημερινῇ χρήσει. Αὐτὸς ὁ κλεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Σκοπίων Μπόγδανος, ὁ ἰδρυτὴς ὡς εἶπεῖν τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης ἠγεῖται εἰς τὴν διατήρησιν ἐν αὐτῇ τῶν ἑλληνικῶν λέξεων καὶ ὄρων, οἵτινες ἀπετέλεσαν τὸν κανόνα εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν ἐθνικῶν ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ γλωσσῶν². Ἐκ τούτου, ἐκ τῶν ὕμνων καὶ προσευχῶν τοῦ Matranga ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ de Rada κ.ἄ. σταχυολογοῦμεν τὰς ἐξῆς καθιερωμένας ἑλληνικὰς λέξεις: anastisem, anekò (ἀνεκτός), argjiupeshker, dhespot, dhianos (διαβάζω καὶ διαβαστής ἐν Ἀθῶν ὁ ἀναγνώστης), diocese, eleimosini, filaqi, gramatikosem, fanem (φαίνομαι) harè, harepsem, harome (ἄρωμα), harros, hri, hauz (χάος).

¹ Βλ. ἀνωτ. σ. 28-29. ² Οὗτος πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ Λατ. ἀλφαβήτου ἐδανείσθη στοιχεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὃν ἐμμύθησαν καὶ ἅπαντες οἱ μετὰ ταῦτα γράψαντες Ἀλβανοὶ καθολικοὶ καὶ Ἱταλοαλβανοὶ (Diturija II, 272 βλ. καὶ Γρηγ. ὁ Ἀργυροκαστρίτης σ. 57-59).

kalam, klllogjër, klllogré¹, lemoshene, lefteri, lefterosem, lipi και lipisi λύπη, lip (λείπω), maherie, melodhi, mehane, miter (μίτρα ἀρχιερ.), bri-me (κραυγή ἐκ τοῦ βριμέω), naforisem (ἀναφέρομαι, θυσιάζομαι προβλ. *θυσίαν ἀναφορᾶς* Λειτ.), njinse πληθ. njinsete (νηστεία), nom, not (ἡ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης, αἱ ῥάχαι τῶν ὀρέων), pandohi ἢ pandhohi (ἀπαντοχή, ἐλπίς), parajis (παράδεισος), parakales και parkles, e paraponeshme, parastenj (παριστάνω), pedheps, pisteps και pistepsen, porsek (προσέχω), pramati, pramatisem, prozenis (ἀντὶ proksenis), qefali (ἀρχηγός, Bogd.), qiri (κηρίον), rahi, sarkosem, simahuer (σύμμαχος), simeja, sinodheps, sinodhia², sosem (σώζομαι), shqer (ἡ ἄκρα τοῦ ἐνδύματος ἦτοι ἡ ποδιά, δι' ἧς σκεπάζομεν), stadi (στάδιον), stolis, style, tahe (ταγή), thamas (θανυμάζω)³, tallaz (θάλασσα, σάλος), tarazonj (ταράσσω)⁴, tirosem (λαμβάνω τὸν τύπον τοῦ Χριστοῦ, τὸν σταυρὸν = σταυροῦμαι, kryqosem vñv), treve (τρίβος, παρὰ τοῖς Γέγιδες διατριβὴ ἦτοι διαμονή), trigjimi (τρικυμία), thron, upreshker (ἐπίσκοπος), urgji (ὄργή), vasiliko (ῥάκιμον), vasileo (βασιλείον, βασιλικόν), vuli (βουλή, ἀπόφασις), zelohem (ζηλῶ), zone κττ. Καὶ ἐὰν οἱ ἀδελφοὶ Γέγιδες και Ἰταλοαλβανοὶ τὸ καθολικὸν πρεσβεύοντες δόγμα διετήρησαν τὰ ἑλληνικὰ ὡς παναρχαίαν τιμαλφῆ θρησκευτ. κληρονομίαν και λέγουσι Shenjt Triade⁵ theologji⁶, kolas, dhoksologji κττ., πρέπει ἡμεῖς οἷτινες ὁμοίως διετηρήσαμεν τὰς λέξεις ταύτας ν' ἀντικαταστήσωμεν αὐτὰς διὰ τῶν Λατινογενῶν, και γραμματικῶς ἀναπήρων Trini e shente, Perendi-diturie ἢ hyidie, ferri, te Dzum; και ἀντὶ τῶν ὑπαρχόντων ν' ἀντεισαγάγωμεν νέα κακόπλαστα; (προβλ. τὸ blate τοῦ Φανόλη ἀντὶ τοῦ προσκομιδῆ, ὅπερ ὡς δυσμετάφραστον διετήρησαν και οἱ Ῥουμᾶνοι).

¹ Ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς ὕμνοις και εὐχαῖς συντεταγμένοις ὑπὸ τῶν Ἰταλοαλβανῶν⁷, και τοῖς μεταφραστικοῖς συγγράμμασι τοῦ Πέτρου Μπογδάνου, τοῦ Nhoz Nikaj, τοῦ Nnrek Mjeds, τοῦ Logoreçi, τοῦ Iungg κ. ἄ.⁸ ὡς και ἐν ταῖς προσευχαῖς και διαφόροις θρησκευτ. ποιή-

¹ murk, murkeshe Γεγικὸν (βλ. ἄνωτ. σ. 128-129).

² Ὁ Φανόλης τὸ συμφωνίας και χορῶν (Λουκ. 15, 25) μετέφρασε muzikera dhe valle. τὸ sinodhia (συνφδία = συναυλία) σωζομένη παρὰ τοῖς Ἰταλοαλβανοῖς ἐκφράζει ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα ἐνταῦθα ἔστι δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις *συνφδία* ἢ *ψιλμφδία* (Σουτδας) χ.π. εἶοικα τυχεῖν τῆς σῆς ξυνφδίας Πλάτ. Νόμ. 8,837. ποῖται συναυλία και συνφδία χορῶν Ἀριστοτ. τόμ. I, 261. ταύτην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως εὗρισκω ἐν τῇ Rondinella, ἣν ἐδημοσίευσεν ὁ καθ. M. Marchiani ἀπὸ χειρογράφου τοῦ 1790: befshe hiè te sinodia (Ditur. III, 177) ἦτοι νὰ σκιάζῃ αὐτὸν κατὰ τὴν ψαλμφδίαν.

³ Nñv ἐν χρήσει τὸ pataksem και abitem ἢ çuditem. ⁴ Καὶ παρ' ἡμῖν trazonj πειράζω. ⁵ Matranga, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 515. ⁶ Bogdanus ἐν Diturija II, 271. ⁷ Βλ. παρὰ Sirdani, Scanderbeg σ. 124-135.

⁸ Βλ. τὰ ἔργα αὐτῶν παρὰ Legrand. 77, 82-85, 525, 557, 352, 532, 558, 520, 564, 603, 501, 530, 590, 683 ἔ. Πολλάκις μετεφράσθη ἐπίσης ἡ Dottrina Christi-

μασι τῶν Μπεκτασίδων (ἦτοι τῶν Ἑλβανῶν Μουσουλμάνων μοναχῶν) ὑπάρχουσι πληθὺς ὄρων, φράσεων καὶ λέξεων, αἷς μετὰ τῶν Λεξικῶν¹ δεόν να συμβουλευθῆ ὁ μέλλων να δημιουργήσῃ τὴν γλῶσσαν τῆς θείας λατρείας ἐν τῇ Ἑλβανικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τὸ ἔργον εἶναι μέγα καὶ τῶν δυσχεροστάτων. Ὁ ἀείμνηστος Μπόγδανος παρέδωκεν ἡμῖν περὶ τούτου ἀξιόμιμητον παράδειγμα. Μέλλων τὸ *I' infallibile verità della cattolica fede* να φέρῃ εἰς φῶς (Βενετία 1690) ἐκτίθησι τοὺς πολυχρονίους κόπους καὶ τὰς διηνεκεῖς προσπαθείας πρὸς μόρφωσιν τῆς ἑλβανικῆς φωνῆς, εἰς ἣν τὸ πρῶτον ἐγράφετο σύγγραμμα. «ἐλύωσε, γράφει, ὅπως τὸ ἄλας ἐν τῷ ὕδατι» (*u tretti si krypa nd' ujet*) εἶχε γὰρ πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ τοῦ ἁγίου Ἰερωνύμου: *qui animum ad scribendum applicat, vel ad dicendum, tot sibi iudices contra se assumit, quod lectores*². καὶ ὄντως ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ. καὶ τὸ βιβλίον πράγματι θεωρεῖται ὡς φωταγωγοῦσα λαμπὰς (οὕτω γὰρ ἐπηγγέλλετο: *te keshe nje qirij ndezune ndore, per te ndritune te vobek dhe t' Arbenit*³) οὐ μόνον πρὸς εὐσέβειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλβ. γλώσσης. Τυγχάνω εἶπερ τις ἄλλος θιασώτης τῆς δημιουργίας ἀκραιφνοῦς ἐθνικῆς γλώσσης καὶ τῆς συντόνου ἐκκαθαρίσεως αὐτῆς ἀπὸ πάντων τῶν ξένων καὶ ὀθνείων, αἵτινα ὡς κῆρες ἐπιπολάζουσι ἐν αὐτῇ. ἀλλ' οὔτε πάντα τὰ παλαιὰ εἶναι δυνατὸν ν' ἀντικατασταθῶσι, οὔδ' αὖ πάντα νέα να δημιουργηθῶσιν. Εἶναι ἀνάγκη ἀδήριτος καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐκ προκαταλήψεων καὶ παρεξηγήσεων δυστυχῶς ἀποστρέφονται τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν Ἑλληνας, να καταφεύγῃσι πολλάκις εἰς τὸν θησαυρὸν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ να δανειζῶνται ἐκεῖθεν τοὺς ἐπιστημονικοὺς καὶ τεχνικοὺς ὄρους. Τοῦτο τοῦλάχιστον πράττουσι μέχρι σήμερον πάντες οἱ πεπολιτισμένοι λαοί, χωρὶς βεβαίως οὔτε να θυσιάζουσι τὸν ἐθνικὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὸ συμφέρον ἐξ ἐθνουσιασμοῦ πρὸς τὸν ἑλληνισμὸν, οὔτε να παραβλάπτουσι τὴν φυσικὴν ἀπλότητα καὶ τὸν ἐθνικὸν τῆς γλώσσης αὐτῶν χαρακτήρα. Φέρω ὡς παράδειγμα τοὺς πλέον ἀπομεμακρυσμένους τῆς Ἑλλάδος, τοὺς Ἄγγλους. Ὁ δόκτωρ Persy Long ἐκ Springfield τῆς Illinois τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῷ 1931 ἐδημοσίευσε τὰ «Ἑλληνικὰ στοιχεῖα εἰς τὴν Ἄγγλικὴν γλῶσσαν». Τὸ βιβλίον τοῦτο ἔχει δύο συγγραφεῖς. ἡ ἑναρξὶς αὐτοῦ ἐγένετο ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Ἑλβανικοῦ γεωλόγου John Corbers Sok,

α να (βίοι ἁγίων τῆς Δυτ. Ἐκκλησίας κττ.). περίεργον εἶναι καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Ἄντ. Santorica Pizilhia (Νεάπολις 1855) Legr. ἀρ. 223. Ἐναμένομεν μετ' ἀγωνίας καὶ τοῦ Bizuku (προγενεστέρου τοῦ Βογδάνου ἑλβανοῦ συγγραφέως) τὰ χειρόγραφα ἐκδιδόμενα ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπ. Σικελίας Schiro καὶ τοῦ ἑλβανολόγου Petrotta.

¹ Blanchus, Rossi κ.ά. εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι τὰ τοιαῦτα Λεξικά ἐγράφησαν καὶ ἐξετυπώθησαν ὑπὸ τῆς ἐν Ῥώμῃ ἱερᾶς προπαγάνδας θρησκ. ἐνεκα λόγων.

² Diturija III. σ. 269—270. συνίστημι τοῖς φιλοσπουδαίοις, ἵνα τὰ προλεγόμενα τοῦ βιβλίου τούτου ἐπισταμένως διεξέλθωσιν (σ. 267—275). ³ Αὐτ. 271—272.

καὶ ἡ ἀποπεράτωσις ὑπὸ τοῦ διαληφθέντος φίλου αὐτοῦ. Ὁ τόμος οὗτος περιλαμβάνει 130.000 λέξεις προερχομένας ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς. ὁ δὲ Long ἐν τούτοις παρατηρεῖ, ὅτι ὁ ἀριθμὸς οὗτος δὲν εἶναι ὁ πραγματικός, διότι εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν ὑπάρχουσι πλέον τοῦ 1 ἑκατ. λέξεων (!) ἔξ ὀλοκλήρου ἢ ἐν μέρει προερχομένων ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς. καὶ δὴ οἱ Ἄγγλοι ἀνέδραμον εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὀμήρου κυρίως διὰ τὰς ὀνομασίας τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν βοτανικὴν, τὴν ἰατρικὴν, τὴν θεολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ἀρχαιολογίαν, τὴν φυσικὴν, τὴν μεταλλειολογίαν, τὴν ζωολογίαν, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν χημείαν. μόνον ἡ τελευταία ἀριθμεῖ περὶ τὰς 400.000 λέξεις προερχομένας ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς¹. Ὁ ἐμπνευσμένος Σικελιώτης Ἀλβανὸς τῆς Κρυπτοφέρρης ἱερομόναχος Νεῖλος Borgia ἀγωνιζόμενος νὰ χειραγωγήσῃ τοὺς ἐντεῦθεν τοῦ Ἀδρια συμπατριώτας εἰς τὴν ἀληθῆ ὁδὸν ὡς πρὸς τὸν πλουτισμὸν τῆς Ἀλβ. γλώσσης, λίαν ἐπικαίρως φέρει τὴν ἐπίσημον μαρτυρίαν τοῦ Ὁρατίου, ὅτι προκειμένου νὰ βαπτίσωμεν διὰ νέων λέξεων πράγματα ἔργον ἐστὶ φρονήσεως, ὅπως τὰ νέα ὧσιν ἀξιόπιστα, νὰ λαμβάνωνται ταῦτα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς.

si forte necesse est

indiciis monstrare recentibus abdita rerum.

. dabiturque licentia, sumpta prudenter,

et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si

graeco fonte cadant, parve deforta.

Διότι αὐτὸ ἐπιβάλλει, λέγει ὁ πατὴρ Νεῖλος, ἡ στενὴ τῶν δύο γλωσσῶν συγγένεια, αὐτὸ ἔπραξαν καὶ αἱ νεώτεροι γλῶσσαι, αὐτὸ ἀπαιτεῖ καὶ τὸ συμφέρον τῆς ἀλβ. γλώσσης, ἥτις ὡς ἀρχαία μόνον ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῆς Ἑλληνικῆς δεόν νὰ πλουτίζεται². Ἐν ἑτέρῳ ἀρθρῷ ἐπικαλούμενος τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἐνθουσιώδους Ἀλβανολόγου ἱερέως Δημ. Camarda περὶ τῆς συγγενείας τῶν δύο γλωσσῶν, φρονεῖ ὅτι ἀδύνατον ἢ Ἀλβανικὴ νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς Ἑλληνικῆς, ἥς δεόν νὰ ὀνομάζηται ἀδελφή. φυσικώτατον ὄθεν νὰ ἐρασιζώμεθα ἐκ ταύτης, καὶ νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν μορφολογικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν, καὶ ἐπὶ τὰ ἴχνη αὐτῆς νὰ σπουδάζωμεν τοὺς γραμμ. κανόνας τῆς Ἀλβανικῆς, ἀφοῦ τοσοῦτον ταυτίζονται αἱ δύο γλῶσσαι. Nuke do te jete pa dobi te kujtojne se gjuha shqipe, sikundre qe e ka rrefyere kaqe kthjellisht i shkelqyeri Demitrio Camarda (Saggio di grammatologia comparata 1866) nuke munt te ndahete nga greqishtja me te cilen duhet te quhete motre ; do te ishte pra gje naturale te marrim ndihime prej greqishtese, te kujtojme shvillimin e saj morfologjik dhe

¹ Βλ. βιβλιοκρισίαν εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἑλληνική» (Ἀθῆναι 1931) Φεβρ. 17. Διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἀριθμῶν, τόσῳ ὑπερβολικῶν, ἐπέχω.

² Βλ. τὸ λαμπρὸν ἀρθρον τοῦ κλεινοῦ Κρυπτοφερρίτου ἐν Diturija III. σ.33-35.

pas gjurmëve të saj të disiplinave regullat grammatikale të shqiptesë, për aqë sa natura e kësaj gjuhe i jep leje që të barasohet me greqishten¹.

Ὁμολογουμένως ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ ἱερωτέρα καὶ τιμαλφεστέρα τοῦ ἔθνους κληρονομία. αὕτη δὲ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ λαμβάνει τὴν θεοπρεπῆ καὶ μεγαλειώδη ἐκείνην μορφήν, δι' ἧς προώριεται διὰ τῆς θεοπρεποῦς αἴγλης, δι' ἐκστάσεως καὶ μυστικοπαθείας νὰ συναρπάξῃ τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν τοῦ θείου ἐπίγνωσιν καὶ νὰ ἀναβιβάσῃ αὐτοὺς εἰς τὰ πνευματικὰ κάλλη τοῦ παραδείσου, «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη »². Ἐντεῦθεν πᾶς τις κατανοεῖ ὁποῖα ὑπεράνθρωπος καὶ ἐκλεκτὴ διάνοια, ὁποῖος ἐμπνευσμένος καὶ θεόληπτος νοῦς ἀπαιτεῖται εἰς τὴν συγκρότησιν καὶ διαμόρφωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης, δι' ἧς μικροὶ καὶ μεγάλοι, σοφοὶ τε καὶ ἄσοφοι ὑμνολογοῦσι τὸν Θεὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν, ἐκδηλοῦσι τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας καὶ ἐξαιτοῦνται τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν. δι' αὐτῆς μεταδίδονται τὰ ὑπερφυῆ μυστήρια καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ ἐπιτυγχάνεται διὰ διηγεκοῦς διδασκαλίας ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ ἀναγέννησις τοῦ ἀνθρώπου. Ἵνα τὸν σπουδαῖον τοῦτον τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης συγκροτήσωμεν διάκοσμον, θὰ ἐξαντλήσωμεν ἐν πρώτοις τοὺς γνωστοὺς καὶ ἀγνώστους εἰσέτι θησαυροὺς τῆς ἄλβανικῆς γλώσσης, εἶτα ὡς εἰκὸς θὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν γλῶσσαν, ἐν ἣ ἐλάλησεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἐχαράχθη τὸ ὑπερφυῆς αὐτοῦ Εὐαγγέλιον. διὰ ταύτης οἱ θεόπνευστοι πατέρες τρανώς ἐδογματίσαν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὑψηλῶς τὴν θεῖαν ἐκείνου ἀναπτύξαντες διδασκαλίαν. αὕτη ὡς πολυχεύμων καὶ ἀστείρευτος πηγὴ προχέει διὰ πάντων τῶν αἰώνων τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς εἰς πάντας τοὺς λαοὺς, φυλὰς καὶ γλώσσας.

Οὕτω πολιτευόμενοι καὶ πράττοντες τῇ μὲν νεοπαγεῖ Ἀλβανικῇ Ἐκκλησίᾳ θέλομεν δωροφορήσει γλῶσσαν ὑψηλὴν καὶ θεῖαν, ἀξίαν τῆς κλήσεως αὐτῆς, μετὰ δὲ τῆς Μητρὸς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας θέλομεν διατηρήσει τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως, ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης, καὶ τὴν προσήκουσαν ἀφοσίωσιν μνήμονες τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἀπ' ἀρχῆς καὶ εἰς χρόνον μακροαίωνα ἐν ἡμέραις καλαῖς τε ἅμα καὶ πονηραῖς δαψιλῶς προσηλαύσαμεν³.

¹ Diturija II. 1926 σ. 328. * Α' Κορ. 2. 9.

³ Βλ. τὴν πραγματείαν ἡμῶν: «Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὡς φορεῖς τῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως τῶν Βαλκανίων (Μακεδονικὰ νέα, ἐφημερὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ 1929 Ἰουν. 9,10,12 καὶ 14). Πολλοὶ τῆς Βορείου Ἀλβανίας καθολικοὶ μετὰ τὴν εἰς τοὺς Τούρκους ὑποταγὴν τῆς Ἀλβανίας, ἵν ἀποφύγωσι τὴν ἀλλαξοπιστίαν προσῆλθον εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν (ὡς καὶ οἱ Χιμαριῶται ἐπὶ Αἰκατερίνης τῆς Β') καὶ παρέμειναν μόνοι οἱ Μαλεσόροι προστατευόμενοι οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Πάπα, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ τῆς Αὐστρίας αὐτοκράτορος (Fanoli, Historia e Skenderbeut, Boston 192 Γ', σ. 276).

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ
ΜΕΡΟΣ Ι. ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΟΝ — Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ
ΑΠΟ ΛΕΚΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ

Κεφ. Α'. Τὸ ἔργον τοῦ Γρηγορίου.

1. Ἡ ἀξία τῆς Μεταφράσεως. — Αἱ γνῶμαι τῶν Ἀλβανολόγων (Xylander, Κουπιώρης, Dogon, Midhat Φράσσαρης). — Ἡ Μετάφρασις ἔργον τοῦ Γρηγορίου. — Ἡ λέξις ἐπιστασία σ. 1—4.

2. Γρηγόριος καὶ Χριστοφορίδης. — Πῶς δικαιολογοῦνται οἱ Ἑλληνισμοὶ καὶ Τουρκισμοί. — Αἱ ἀμετάφραστοι λέξεις τοῦ Εὐαγγελίου. — Ἡ ἐπιμειξία Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν σ. 4—7.

3. Ἡ πρώτη ἔκδοσις τῆς μεταφράσεως τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου εἰς τὸ Ἑλληνικὸν μετὰ νεοελληνικοῦ κειμένου σ. 8—10.

4. Ἡ περίφημος τοῦ Γρηγορίου Μετάφρασις ὁλοκλήρου τῆς Κ. Διαθήκης, προσφθία καὶ τονισμὸς σ. 10—12.

5. Αἱ νεοελληνικαὶ μεταφράσεις τῆς Α' καὶ Β' ἐκδόσεως, αἱ προτασσόμεναι τῆς Ἀλβανικῆς μεταφράσεως. — Αἱ διαφοραὶ αὐτῶν καὶ τὰ τρωτὰ καὶ ἀπόβλητα τῆς Μαξιμίνας. — Ἡ ἀξία καὶ τὸ κῦρος τοῦ ἱεροῦ ἀρχετύπου σ. 12—16.

6. Φθορολογικαὶ καὶ λεκτικαὶ διαφοραὶ τῆς Α' καὶ Β' ἐκδόσεως τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐξ ὧν ἀποδείκνυται, ὅτι ἐλαχίστη ἡ διαφορὰ αὐτῶν σ. 16—19.

7. Ἀποσπάσματα τῶν δύο Ἀλβανικῶν μεταφράσεων (οἱ Μακαρισμοὶ καὶ τὸ Πάτερ ἡμῶν) μετὰ τῆς Νεοελληνικῆς σ. 19—20.

Κεφ. Β'. Γρηγόριος καὶ Χριστοφορίδης, οἱ μεταφρασταί.

1. Χριστοφορίδης, μόρφωσις καὶ δρᾶσις. — Τὰ μεταφραστικὰ ἔργα, ὄργανον τῶν ἱεραποστόλων. — Ἡ Καινὴ Διαθήκη σ. 21—23.

2. Ἡ διάλεκτος τῆς μεταφράσεως τοῦ Χριστοφορίδου. — Ἡ ἐκκαθάρισις τῆς γλώσσης. — Οἱ Τουρκισμοὶ ἐν τῇ Ἀλβ. ποιήσει. — Ἡ παράδοξος νοοτροπία τοῦ Χριστοφορίδου περὶ τῶν μνημείων τοῦ λόγου σ. 23—25.

3. Ἡ ἀντιπάθεια τοῦ Χριστοφορίδου πρὸς τὰς ἑλληνικὰς λέξεις. — Καὶ ὅμως ὑπάρχουσι καὶ ἐν τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ. — Τὰ ἀνακόλουθα σ. 25—27.

4. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλ. γλῶσσα διαβαλκανικὸν στοιχεῖον. — Ὑπῆρχε πρὸ τῆς μεταφράσεως τοῦ Εὐαγγελίου ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ. — Τὸ πλῆθος τῶν ἑλληνικῶν λέξεων ἐν τῇ Ῥουμανικῇ Ἐκκλησίᾳ σ. 27—29.

5. Τὸ λεκτικὸν τοῦ Γρηγορίου διακρινόμενον διὰ τὴν χρῆσιν πολλῶν Ἑλληνικῶν λέξεων. — Ὁ ὑπερβάλλον ζῆλος τοῦ Χριστοφορίδου πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ξενισμῶν σ. 29—34.

6. Ἡ θεολογικὴ προπαρασκευὴ καὶ ἡ ἰκανότης τοῦ μεταφραστοῦ. — Αἱ ἐλλείψεις τοῦ Χριστοφορίδου καὶ ἡ ἀδιαφορία πρὸς τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἔργου. — Τίς ἡ ὀρθὴ ἐρμηνευτικὴ μέθοδος. — Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Γρηγορίου σ. 34—38.

7. Ὁρθόδοξος ἢ μετάφρασις τοῦ Γρηγορίου, ἄσχετος πρὸς τοὺς σκοποὺς τῶν ἱεραποστόλων. — Προτίμησις τοῦ πρωτοτύπου κειμένου σ. 38—43.

8. Σημαιολογικαὶ καὶ λεκτικαὶ διαφοραὶ παρὰ Γρηγορίῳ καὶ Χριστοφορίδῃ σ. 43—52.

Κεφ. Γ'. Ἡ γλῶσσα τῆς Μεταφράσεως καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου.

1. Ἡ φυσικὴ ἀπλότης τῆς γλώσσης τῆς Μεταφράσεως. — Ἡ ἀνωμαλία τοῦ λεκτικοῦ καὶ τῶν γραμματικῶν τύπων. Ἡ ἐπιτετηθευμένη γλῶσσα τοῦ Χριστοφορίδου σ. 53—56.

2. Ἡ Τοσκικὴ γλῶσσα τῆς Μεταφράσεως. — Τὰ προτερήματα αὐτῆς. Ἡ τοπικὴ ἐνότης καὶ τὸ φιλοπρόοδον τῶν Νοτιοαλβανῶν. — Ἡ ἑλληνικὴ ἐπὶ τῆς γλώσσης ἐπίδρασις. — Ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν δύο διαλέκτων. — Ἡ διατήρησις τῆς ἀρχαίας προσφῶδίας ἐν τῇ Ἀλβανικῇ. — Τὸ Ἀργυροκαστριτικὸν ἰδίωμα σ. 56—61.

3. Τὰ ἑλληνοαλβανικὰ στοιχεῖα τῆς Μεταφράσεως. — Ἡ πλάνη τοῦ Xylander καὶ Hahn. — Σύγχυσις ἐν ταῖς γραμματικαῖς καὶ τοῖς Λεξικοῖς τῶν διαλεκτικῶν τύπων. — Τὸ ἔργον τοῦ Hahn, πῶς χαρακτηρίζεται σ. 62—65.

4. Ἡ ἑλληνοαλβανικὴ διάλεκτος. — Τὸ πλῆθος τῶν ἑλληνικῶν λέξεων. — Στοιχεῖα ἑλληνοαλβανικὰ ἐν τῇ Μεταφράσει. — Οἱ ἰδιωτισμοὶ τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς. — Ὁ μεταπλασμὸς τῶν ἑλληνικῶν λέξεων. — Α' λεξιλόγιον τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς σ. 66—78. — Γραμματικὰ καὶ φθογγολογικὰ ἐν τῇ Μεταφράσει στοιχεῖα τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς. α') ὁ τσιτακισμὸς σ. 78—82, β') ὁ ἰωτακισμὸς σ. 82—83, γ') ὁ χιασμὸς καὶ τὸ h ἐν γένει ἐν τῇ Ἀλβανικῇ: 1) ὡς δασὺ πνεῦμα, 2) ὡς εὐφωνικόν, ἐναλλάσσεται καὶ τῷ j. Γενικώτερα περὶ τοῦ h καὶ τῶν δασέων σ. 84—85. Τὸ ἐπισφαλὲς τῆς θεωρίας ὅτι ἡ Ἀλβανικὴ ἀνήκει εἰς τὴν σλαβικὴν ὁμοφυλίαν. — Αἱ δύο τῶν γλωσσολόγων παρατάξεις. — Ὁ Meyer ἐλεγχόμενος. Ἡ προφορὰ τοῦ h ἐν Ἑλλάδι ὡς χ καὶ ἡ παραποίησης τῆς Τσαμικῆς ἐν τῇ Μεταφράσει σ. 85—91. δ') Ἡ μεταβολὴ τῶν ῥημάτων διὰ μεταπτώσεως καὶ ἀποβολῆς γραμμάτων. — Τύποι συγκοπτόμενοι. — Ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς εἰς τοὺς τύπους: 1) διαφοραὶ ἐν τῷ ἐνεστώτι σ. 91—96. 2) διαφοραὶ ἐν τῷ παρατατικῷ σ. 96—98. Περὶ τοῦ εἰς -je Τσαμικοῦ παρατατικοῦ σ. 98—100. Τὸ γ' ἐνικ. πρόσ. τοῦ παρατατικοῦ καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ ἀκαταλήκτου ἢ ἀττικοῦ παρατατικοῦ σ. 100—105. Οἱ συγκεκριμένοι τύποι. 3) διαφοραὶ ἐν τῷ ἀορίστῳ, ε') Αἱ κυριώτεραι διαφοραὶ τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου ὡς πρὸς τὴν Τοσκικὴν σ. 105—108. I. Πάθη φωνηέντων καὶ συμφώνων. 1) Μετάπτωσις φωνηέντων σ. 108—109, 2) Συναίρεσις σ. 109—110. 3) Τροπὴ συμφώνων ἐν τε τοῖς ὀνοματικοῖς καὶ ῥηματικοῖς τύποις σ. 110—111. 4) Ἀνάπτυξις φωνηέντων καὶ συμφώνων σ. 110—111. 5) Ἀποβολὴ συμφώνων πρὸς ἑξομαλισμὸν καὶ εὐφωνίαν σ. 112—113. 6) Περὶ τῆς προσωπ. ἀντωνυμίας *upe* ἐγώ, μετοχῶν *τινων*, τοῦ εὐφωνικοῦ *th* καὶ τῶν ὑποκοριστικῶν σ. 113—116. II. Αἱ κυριώτεραι λέξεις, ἐν αἷς διαστέλλεται ἡ Ἑλληνοαλβανικὴ τῆς Τοσκικῆς, β' Λεξιλόγιον τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς σ. 116—135.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ. ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΝ

Κεφ. Α'. Ἡ κριτικὴ τῆς Μεταφράσεως τῆς ἡ ὁρθῆς ἐρμηνεία τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ περὶ θεοπνευστίας.

Πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος καὶ τῆς ἡ ὁρθῆς μετάφρασις — e hyjfygmesuare. — Πολυζήτητον τὸ χωρίον. — Γενικὴ καὶ μερικὴ τῶν Γραφῶν θεοπνευστία. — Τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖον (Ὁριγένης καὶ Ἀθανάσιος). — Πῶς προῆλθεν ἡ διάκρισις. — Ὁ Παῦλος ἀνθρωπίνως διαλέγεται. — Ἡ κατὰ λέξιν θεοπνευστία καὶ αἱ διαφοραὶ τῶν κωδίκων. — Οὐδὲν πάρεργον ἐν τῇ Γραφῇ. — Οἱ ὑπὲρ τῆς μερικῆς θεοπνευστίας. — Αἱ δυσκολίαι. — Ἡ γνώμη τοῦ Ζολώτα. — Τὸ ἐξ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου τῶν ἱερῶν συγγραφέων. — Τὸ διττὸν τῆς θεοπνευστίας. — Ἡ θεία ἐπιστάσια. — Θεολογικὴ ἔρις. — Λέσσιος καὶ Χάμελ. — Πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος (ἐρμηνεία ὁρθή). — Ἡ ἔρις Ἰακώβου Α' τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ καρδινάλιου Du Perron σ. 136-151

Κεφ. Β'. Ἐλεγχος διαφόρων μεταφράσεων καὶ ἐκδοχῶν Γρηγορίου καὶ Χριστοφορίδου καὶ δημιουργία νέων ὄρων θεολογικῶν.

1. Ἐπιούσιος ἄρτος. — Buken e sorme καὶ b. te perditeshmene. Τὸ quoditium τοῦ Ἱερωνύμου καὶ τὸ supersubstantialis. — Ἐπιούσιος καὶ ἐπούσιος (σημασία καὶ παραγωγή). — Ἡ γνώμη τοῦ Meyer. — Τὸ buke καὶ τὸ βεκὸς τοῦ Ἡροδότου. — Buken te perbatshmen (τὸ ὁρθόν) σ. 152-154.

2. Περὶ τὰς λέξεις: σῶμα, σάρξ, πνεῦμα ἢ Πνεῦμα καὶ ψυχὴ. — Shpirt, kurme ἢ trup (ψυχὴ-σῶμα). — Τὸ δισύνθετον τοῦ ἀνθρώπου — Ἡ περὶ τοὺς ὄρους τούτους σύγχυσις (παρὰ Γρηγ. καὶ Χριστοφ.). — Ψυχὴ = jete (ζωή). — «Ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν» (τῆς ἡ ὁρθῆς ἐρμηνεία). — Shpirt καὶ fryme (=πνεῦμα, πν. ἅγιον, πν. πονηρόν). — Πλήρης σύγχυσις. — Ἡ δυσχέρεια ἐν ἄλλοις χωρίοις. — «Ἐκκραταιοῦτο πνεύματι» = forconej me Shpirt (Γρηγ. — Φανόλης), nde fryme (Χριστ.). Ἀντιλεγόμενον τὸ χωρίον. — Ἡ παράλειψις καὶ ἐν τῇ Βουλγάτᾳ. — Ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου: kurme, trup καὶ mish. Ἡ ἐναγῆς διαστροφὴ τοῦ Χριστοφ. Kufome (κουφάρι). — Pa shpirtine e Perendise (Φανόλης = εἶδε τὴν ψυχὴν τοῦ Θεοῦ!) aerore (ἡ ψυχὴ) καὶ dhureti ἢ dhurate frymerore (τὸ πνευματικὸν χάρισμα) σ. 155-161.

3. Περὶ τοῦ ὄρου Λόγος, fjale. — Ἐν ἄρχῃ γε perpara (Γρηγ.), γε perpara herese (Χριστ.). γε me te pare, ne kryet ἢ kryepari (τὸ ὁρθόν). Fjale, Λόγος: ὄρος φιλοσοφικὸς καὶ θεολογικός. — Ἄλλαι σημασίαι τῆς λέξεως. — Σύγχυσις ἐν τῇ Ἀλβ. μεταφράσει. — Ἡ γνώμη τοῦ Berger de Xivrey νὰ εἰσαχθῇ τὸ Logos ἀντὶ τοῦ Verbum. — Ἡ φραγχομανία τῶν Ἀλβανῶν. — Θᾶνες (ἢ Thânes) ἐκ τοῦ them, ὅθεν καὶ τὸ Ἀθάνα, Ethana ἢ Ethana. ἡ ὁρθὴ τοῦ Λόγος μετάφρασις. — Τί ἐσυμβόλιζεν ἡ Ἀθηνᾶ. — Τί σημαίνει τὸ Παλλὰς Ἀθῆνη ἐν τῇ Ἀλβανικῇ (= ὁ γεννηθεὶς λόγος). — Τὰ σύμβολα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ ἑλληνικῇ θρησκείᾳ. — Τὰ ὀνόματα τῶν Θεῶν Πελα-

σγικά, ἐρμηνεύονται διὰ τῆς Ἀλβανικῆς. — Αἱ ἐκ τοῦ them γλῶσσαι παρ' Ἑσυχίου, ἀποδεικνύουσι τὴν ταυτότητα τοῦ θ ἑλλην. καὶ th Ἀλβανικοῦ σ. 162-169.

4. Νομίσματα καὶ μέτρα : ἔσχατον κοδράντην ragoj gjithë (=ἐπλήρωσε πάντα), ἀσσάριον aspre. — Δίδραγμα καὶ κῆνσος haraç — Κόρος mate (=κοιλόν). — Μόδιον shinik.

Ῥάκος ἄγναφον mballome te ra largë. — Τί ἐστὶν ἄγναφον ; — Αἴρει τὸ πλήρωμα do te gjere anet (=θὰ ἀνοίξῃ τὰ ἄκρα).

Πονηρός i ligë (=κακός). — Ἡ ἐρμηνεία τῶν Πατέρων.

Ἐκλεκτῆ κυρίᾳ mbi Eklektine zonjere. — Πῶς ἐκκληπτέον τὸ ἐκλεκτῆ κατὰ τοὺς δοκίμους τῶν ἐρμηνευτῶν. Πρεσβύτερος plak σ. 169-173.

Κεφ. Γ'. Ἡ μετάφρασις ἐξεταζομένη ἀπὸ δογματικῆς ἀπόψεως καὶ ὡς λειτουργικὸν βιβλίον.

1. Ὁ μεταφραστὴς ὡς ὄργανον Θεοῦ. — Σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὴν Γραφήν. — Παραδείγματα κακῆς μεταφράσεως. — Τὰ οὐσιώδη σφάλματα σ. 173-176.

2. Παρερμηνεῖαι καὶ διαστροφαί. — Ἀντικατάστασις τοῦ ὀρθοῦσ. 176-181

3. Ἡ τολμηρὰ παραχόραξις τοῦ ἱεροῦ κειμένου. — Αἱ προσθαφαιρέσεις καὶ αἱ καταδικαστικαὶ περὶ αὐτῶν γνῶμαι τῆς Ἐκκλησίας σ. 181-182.

4. Παραλείψεις λέξεων ἐν τῇ Μεταφράσει. — «Τὸ πνεῦμα, ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα» (παραλείπεται τὸ πνεῦμα). — Τὸ χωρίον σπουδαιότατον. — Τὸ τρισύνθετον τοῦ Ἀπολλιναρίου καὶ ἀναίρεσις αὐτοῦ ὑπὸ τῶν πατέρων. — Τίς ἡ ὀρθὴ ἔννοια τοῦ χωρίου. — Ἄλλαι παραλείψεις σ. 183-185.

5. Πλεονασμοὶ καὶ προσθηκαὶ σ. 185-187.

6. Ἡ ἐπίδρασις τῶν νεοελληνικῶν μεταφράσεων ἐπὶ τῆς Ἀλβανικῆς. — Τὰ τυπογραφικὰ σφάλματα σ. 187-188.

7. Ἡ σπουδαιότης τῆς Κ. Διαθήκης καὶ ἡ ἐπιρροὴ ἐν τῷ βίῳ ἡμῶν. Αἱ μεταφράσεις. — Ἡ σπουδὴ πρὸς υἰοθέτησιν αὐτῶν κακὸς σύμβουλος. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον. — Ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία. — Τὸ πάθημα τῶν Ῥουμάνων. — Τὰ ἀνίατα κακά. — Ἡ καταδίκη τῶν μεταφράσεων τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας σ. 188-193.

8. Τὸ ἀπαράδεκτον τῆς Γρηγοριανῆς μεταφράσεως ὡς ἀθθεντικοῦ κειμένου. — Τὰ ἐπιχειρήματα : μετάφρασις μεταφράσεως. — Αἱ προσθαφαιρέσεις. — Ἡ ἔλλειψις ἐπισήμου κύρους καὶ ἐκκλησ. ἐγκρίσεως. — Ἡ πλημμελὴς γλωσσικὴ μορφή. — Τὰ κατὰ τῆς μεταφράσεως. — Ἡ ἀποκήρυξις τῆς μεταφράσεως τοῦ Χριστοφορίδου σ. 193-198.

9. Τὰ λειτουργικὰ βιβλία μεταφρασθέντα εἰς τὴν Ἀλβανικὴν ὑπὸ τοῦ Φανόλη, τέλειος τῶν τυπικῶν ἑλλην. ὀνομάτων καὶ ὄρων ἐξοβελισμός. Τὰ ἀκατάληπτα Ἀλβανικὰ καὶ Λατινικά. — Μιμηθῶμεν τοὺς Ἰταλοαλβανούς. — Τὸ πλῆθος τῶν παρ' αὐτοῖς Ἑλληνικῶν λέξεων. — Τὸ ἀξιομίμητον παράδειγμα τοῦ κλεινοῦ Μπογδάνου. — Ὁ μεμουςωμένος Κρυπτοφερράτης Νεῖλος Borgia καὶ ὁ Ὁράτιος ὑποδεικνύοντες τὴν ὁδὸν τοῦ πλουτισμοῦ τῆς γλώσσης. — Ὅποια δέον νὰ ᾖ ἡ ἐκκλ. ἄλβανικὴ γλῶσσα σ. 198-204.

